

**Tłumaczenia w funkcjonowaniu
administracji publicznej**

Acta Universitatis Wratislaviensis
No 4397

Karolina Kulińska-Jachowska

Tłumaczenia w funkcjonowaniu administracji publicznej

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU WROCLAWSKIEGO
WROCLAW 2025

Karolina Kulińska-Jachowska

Tłumaczenia w funkcjonowaniu administracji publicznej

Recenzent: Joanna Wegner

Skład i łamanie: Jarosław Danielak

na podstawie projektu makiety Grupy Projektor

Projekt i opracowanie okładki: Małgorzata Szałyga

Ilustracja na okładce: Freepik.com

© Karolina Kulińska-Jachowska, Uniwersytet Wrocławski 2025

ISBN: 978-83-68619-02-7 (druk)

ISBN: 978-83-68619-03-4 (PDF)

ISSN: 0239-6661 (AUWr)

ISSN: 3071-6748 (AUWr online)

Druk: Mazowieckie Centrum Poligrafii Sp. z o.o.

Uniwersytet
Wrocławski

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

ul. F. Joliot-Curie 12, 50-383 Wrocław

tel. 71 375 76 84, e-mail: wydawnictwo@uwr.edu.pl

*No language is justly studied merely as an aid to other purposes.
It will in fact better serve other purposes, philological or historical,
when it is studied for love, for itself.*

J. R. R. Tolkien,
The Monsters and the Critics and Other Essays

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1. Tłumaczenie a język funkcjonowania administracji publicznej . . .	19
1.1. Uwagi wprowadzające	19
1.2. Język i administracja	20
1.3. Językowe prawa człowieka	35
1.4. Model demokracji etnolingwistycznej i pojęcie przestrzeni językowej ..	42
1.5. Język polski jako język urzędowy administracji publicznej	48
1.5.1. Język państwowy i język urzędowy	48
1.5.2. Treść normatywna zasady polskiego języka urzędowego	58
1.5.2.1. Wymiar konstytucyjny	58
1.5.2.2. Wielojęzyczne źródła prawa i znajomość języków obcych	59
1.5.2.3. Zasada urzędowania w języku polskim	70
1.5.2.4. Prawa językowe mniejszości narodowych i etnicznych ..	78
Rozdział 2. Tłumaczenie a wielojęzyczność administracji Unii Europejskiej ...	86
2.1. Uwagi wprowadzające	86
2.2. Geneza i założenia wielojęzyczności Unii Europejskiej	92
2.3. Wielojęzyczność źródeł prawa Unii Europejskiej	101
2.4. Wielojęzyczna wykładnia prawa a zasada polskiego języka urzędowego	111
2.5. Systemy językowe instytucji, organów i agencji Unii Europejskiej	119
2.6. Zakres ochrony praw językowych w Unii Europejskiej	143
2.7. Tłumaczenie a europejska współpraca administracyjna	147
Rozdział 3. Tłumaczenia dla celów prawnych i administracyjnych	154
3.1. Uwagi wprowadzające	154
3.2. Charakterystyka i typologia tłumaczenia w prawie administracyjnym	156
3.3. Charakterystyka i typologia tłumaczeń dla celów prawnych i administracyjnych	173
3.4. Tłumaczenie a transkrypcja i transliteracja	193

3.5. Transkrypcja aktów stanu cywilnego a błąd w tłumaczeniu	209
3.6. Transkrypcja i tłumaczenie aktów stanu cywilnego a prawo międzynarodowe	213
Rozdział 4. Podmioty uprawnione do sporządzania tłumaczeń	220
4.1. Uwagi wprowadzające	220
4.2. Tłumacz przysięgły	220
4.1.1. Ewolucja instytucji tłumacza przysięgłego w prawie polskim	220
4.1.2. Status zawodowy i uprawnienia tłumacza przysięgłego	228
4.3. Tłumaczenie i czynności w języku obcym dokonywane przez notariuszy	255
4.3.1. Rola i funkcje notariusza wobec ustrojowej zasady urzędowania w języku polskim	255
4.3.2. Charakter prawny dodatkowej czynności notarialnej w języku obcym	258
4.3.3. Tłumaczenie aktów i innych dokumentów przez notariusza	261
4.3.4. Dopuszczalność wykonywania zawodu i pełnienia obowiązków tłumacza przysięgłego przez notariusza	265
4.4. Tłumaczenia i czynności w języku obcym sporządzane przez konsulów	267
4.4.1. Rola i funkcje konsula wobec ustrojowej zasady urzędowania w języku polskim	267
4.4.2. Sporządzanie i poświadczanie tłumaczeń przez konsulów	272
Rozdział 5. Tłumaczenie w postępowaniu administracyjnym, postępowaniu sądowoadministracyjnym i postępowaniu egzekucyjnym w administracji	282
5.1. Uwagi wprowadzające	282
5.2. Tłumaczenie w postępowaniu administracyjnym	282
5.2.1. Podanie	282
5.2.2. Tłumaczenie a techniczno-procesowe czynności toku postępowania i środki dyscyplinujące tok postępowania	290
5.2.3. Dowody i postępowanie wyjaśniające	294
5.2.4. Czynności orzecznicze w toku postępowania wyjaśniającego i orzekanie w sprawie indywidualnej	301
5.2.5. Koszty tłumaczenia	304
5.3. Tłumaczenie w postępowaniu sądowoadministracyjnym	306
5.4. Tłumaczenie w postępowaniu egzekucyjnym w administracji	308
Rozdział 6. Tłumaczenie w prawie imigracyjnym i azylowym	311
6.1. Uwagi wprowadzające	311
6.2. Tłumaczenia a reglamentacja administracyjnoprawna wjazdu i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej	314

6.2.1. Ograniczenia językowe i tłumaczenia a wjazd na terytorium UE obywateli państw trzecich	314
6.2.2. Tłumaczenia w sprawach uregulowanych w ustawie z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach	319
6.2.3. Ograniczenia językowe i tłumaczenia a swoboda przemieszczania się obywateli UE i ich rodzin.....	331
6.2.4. Tłumaczenia w sprawach uregulowanych w ustawie z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin	337
6.3. Tłumaczenia a ochrona międzynarodowa cudzoziemców	338
6.3.1. Uwagi wprowadzające	338
6.3.2. Tłumaczenia w międzynarodowym prawie azylowym	342
6.3.3. Tłumaczenia w prawie azylowym UE	350
6.4. Tłumaczenia ustne i pisemne w polskim systemie azylowym	364
6.4.1. Zasady ogólne dotyczące sporządzania tłumaczeń i udziału tłumacza w postępowaniach o udzielenie ochrony międzynarodowej	364
6.4.2. Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca	366
6.4.3. Azyl.....	376
6.4.4. Ochrona czasowa	378
6.4.5. Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany.....	379
6.4.6. Zgody na pobyt czasowy.....	380
Rozdział 7. Tłumaczenie na rzecz osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku polskim.....	382
7.1. Uwagi wprowadzające.....	382
7.2. Tłumaczenie jako narzędzie realizacji praw językowych i komunikacyjnych osób niepełnosprawnych.....	389
7.3. Tłumaczenie w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się	404
7.3.1. Przesłanki i zakres dostępu do tłumaczenia.....	404
7.3.2. Pomoc osób przybranych	417
7.3.3. Tłumacze Polskiego Języka Migowego (PJM), Systemu Językowo- Migowego (SJM) i Systemu Komunikacji Osób Głuchoniewidomych (SKOGN).....	421
7.3.4. Realizowanie świadczenia przez organy administracji publicznej	432
7.3.5. Środki wspierające komunikowanie się.....	435
7.4. Sytuacja procesowa osób doświadczających trudności w komunikowaniu się w postępowaniu administracyjnym i sądownoadministracyjnym	437
7.5. Tłumaczenie jako warunek dostępności podmiotów publicznych	447

7.5.1. Dostępność informacyjno-komunikacyjna podmiotów publicznych	447
7.5.2. Mechanizmy egzekwowania dostępności informacyjno-komunikacyjnej	455
7.5.4. Dostępność cyfrowa	459
7.5.5. Mechanizmy egzekwowania dostępności cyfrowej	462
7.5.6. Postulaty de lege ferenda	464
Zakończenie	475
Bibliografia	485
Wstęp	485
Bibliografia do rozdziału 1	486
Bibliografia do rozdziału 2	492
Bibliografia do rozdziału 3	496
Bibliografia do rozdziału 4	503
Bibliografia do rozdziału 5	505
Bibliografia do rozdziału 6	508
Bibliografia do rozdziału 7	512
Zakończenie	517
Spis rysunków	518
Spis tabel	518

Wstęp

Administracja bez tłumaczenia byłaby układem izolowanym. Liczba i różnorodność języków naturalnych, nawet w dobie państw i języków narodowych jest ogromna¹. Mimo to, komunikacja i wymiana informacji między jednostkami, organizacjami i państwami jest możliwa dzięki jednostkom wielojęzycznym². Do nawiązania więzi opartych na wielojęzyczności między różnymi wspólnotami językowymi nie dochodzi przypadkowo, lecz tworzą one silne i sprawne sieci powiązań, te zaś układają się w konstelacje językowe (*constellation of languages*), które wspólnie tworzą globalny system językowy³.

Przynależność badacza do określonej konstelacji językowej determinuje jego horyzont poznawczy. Wspólne dziedzictwo, bliskość kulturowa i językowa sprawiają, że nawet posługując się metodami komparatystryki prawniczej sięgamy raczej do dorobku innych państw europejskich, aniżeli dorobku bardziej odległych kultur prawnych. Tłumaczenie jest najbliższym przyjacielem komparatystryki, choć samodzielnie wciąż niedocenianym⁴. To właśnie dostępność tłumaczenia (a przez to zdolność

---

1 Marek Zirk-Sadowski opisuje język naturalny jako „język powstały w sposób żywiołowy, którego reguły tworzą się spontanicznie i podlegają stałym zmianom; nie są one używane przez odwoływanie się do jakiegoś wzorca uświadomionego w trakcie posługiwania się językiem, lecz dają się zrekonstruować z odruchowych zachowań językowych”. M. Zirk-Sadowski, *Wprowadzenie do filozofii prawa*, Warszawa 2021, s. 105. Obecnie według danych pochodzących z bazy danych Ethnologue istnieje 7168 języków naturalnych. Źródło: <https://www.ethnologue.com> [dostęp: 31.01.2023].

2 A. de Swaan, *Words of the World. Global language system*, Cambridge 2013, s. 15.

3 *Ibidem*.

4 U. Kischel, *Comparative law*, 2019, s. 10. Tłumaczenia prawnicze i komparatystryka prawnicza są ze sobą wzajemnie powiązane. Z jednej strony prawnicy komparatyści często muszą udzielać informacji na temat przepisów obowiązujących w danym systemie prawnym w języku, który

do wytworzenia więzi opartej na wielojęzyczności) umożliwia rozwój tej metody badawczej, a przez to dalszy rozwój nauki administracji⁵. Nie chodzi tu wyłącznie o znajomość języków oraz doktryny praw obcych, ale też o zdolność do pogłębionej konceptualizacji terminów (niekoniecznie prawnych) i zjawisk nieprzystających do naszej własnej wyobraźni prawnej i językowej⁶. Każdy akt tłumaczenia tekstu prawnego na inny język jest zarazem jego wykładnią⁷.

---

nie jest językiem (jednym z języków) tego systemu. W takim przypadku prawnicy komparatyści podejmują decyzje translatorskie. Natomiast tłumacze, którzy tłumaczą teksty prawne (umowy, przepisy ustawowe, literaturę prawniczą itd.), stale mają do czynienia z prawem porównawczym, gdy porównują terminologię prawniczą w ramach (co najmniej) dwóch różnych systemów prawnych. G-R de Groot, *Legal translation* [w:] *Elgar Encyclopedia of Comparative law*, red. M. Smits, Cheltenham-Northampton, 2006, s. 423.

5 Jak stwierdził Robert A. Dahl: „dopóki nauka o administracji publicznej nie jest porównawcza, twierdzenia o „nauce o administracji publicznej” pozostają pustą obietnicą. Niewykluczone, że mogłaby istnieć nauka o amerykańskiej administracji publicznej, nauka o brytyjskiej administracji publicznej i nauka o francuskiej administracji publicznej; ale czy może istnieć *nauka o administracji publicznej* w sensie zbioru uogólnionych zasad niezależnych od ich szczególnego kontekstu narodowego?”. R. A. Dahl, *The Science of Public Administration. Three Problems*, „Public Administration Review”, Vol. 7, No. 1, 1947, s. 8. W podobnym tonie wiele lat wcześniej wypowiedzieli się polscy przedstawiciele nauki administracji. Antoni Okolski pisał, że: „Nie możemy poprzestać (...) li tylko na poznaniu prawodawstwa, ponieważ przez to popełnilibyśmy ten sam błąd, którego dopuszczają się Francuzi, wyłącznie zajmujący się własnym prawem, nie zważając, jakie istnieją urzędy odpowiednie w innych krajach i którym, wskutek tego brak sprawiedliwego kryterium do oceniania własnego prawodawstwa”. A. Okolski, *O kierunku naukowym naszych prac prawniczych*, „Gazeta Sądowa Warszawska”, 1873, Nr 2, s. 10. Także F. Longchamps de Bérrier zwracał uwagę, że: „przez naukę administracji rozumie się (...) opisowe i porównawcze badania administracji publicznej jako faktu społecznego oraz próby jej teoretyzacji i ustalenia podstaw dla dobrej administracji”. F. Longchamps de Bérrier, *Współczesne kierunki nauki prawa administracyjnego na Zachodzie Europy*, Wrocław 2001, s. 41 i nast.

6 Wyobraźnia prawna do kategorii pojawiająca się w piśmiennictwie dotyczącym rozwoju i przeobrażanie się pewnych dziedzin regulacji. Na przykład Elizabeth Fisher w tak opisuje wpływ prawa ochrony środowiska w Unii Europejskiej na wyobraźnię prawną: [Prawo ochrony środowiska Unii Europejskiej to złożone przedsięwzięcie prawne, które rozszerzyło wyobraźnię prawną UE w trzech obszarach. Po pierwsze, nastąpiła ewolucja myślenia prawnego w odniesieniu zarówno do pozytywnej, jak i negatywnej harmonizacji rynku wewnętrznego, ponieważ problemy środowiskowe wymagały rekonfiguracji i restrukturyzacji rynków. Po drugie, jeśli chodzi o wdrażanie unijnego prawa ochrony środowiska w państwach członkowskich, sądy musiały interpretować nowe zobowiązania prawne zawarte w dyrektywach, takich jak dyrektywa w sprawie oceny oddziaływania na środowisko i dyrektywa siedliskowa, a także wynikające ze zmiany myślenia o skutku bezpośrednim i krajowej autonomii proceduralnej. Wreszcie unijne prawo ochrony środowiska rozwinęło myślenie prawne w odniesieniu do sprawowania rządów, a w szczególności określania celów regulacyjnych i odpowiedzialności instytucji”. Zob.: E. Fisher, *EU Environmental Law and Legal Imagination* [w:] red. P. Craig, G. de Búrca, *The Evolution of EU Law*, Oxford, 2021, s. 847–848.

7 Jak pisze B. Pozzo: „legal translation must be considered a crucial issue in comparative law analysis. Every operation of translation implies complex intellectual work that should aim at the understanding the “deep” meaning of what we want to translate, and at identifying a possible

W „konstelacji Unii Europejskiej” można wyróżnić cztery poziomy komunikacji⁸:

1. Komunikację krajową wewnętrzną, w której pierwszoplanową rolę odrywa język narodowy, który z zasady jest językiem domeny publicznej, jak również jest chroniony prawnie przez państwo, które obiera go jako język urzędowy. Rolę drugoplanową odgrywają tu języki mniejszości i języki określane jako supercentralne (*super-central languages*), czyli języki najbardziej powszechne, którymi włada największa liczba ludzi, a przez to „przenikają” do językowej sfery wewnętrznej państwa (np. język angielski jako powszechnie uznawany język dyskursu naukowego).
2. Transgraniczna komunikacja pomiędzy obywatelami i rezydentami Unii Europejskiej, gdzie w zależności od dziedziny stosunków społecznych dominują różne języki; poziom ten określa się również jako komunikację unijnego społeczeństwa obywatelskiego i ma on mieszany charakter wewnętrzno-eksterytorialny.
3. Komunikacja zewnętrzna instytucji unijnych; na tym poziomie instytucje są związane prawem traktatowym i obowiązane do poszanowania równości języków urzędowych państw członkowskich, w szczególności do publikowania w tych językach aktów prawnych.
4. Komunikacja wewnętrzna instytucji unijnych, nazywana też komunikacją biurokracji wewnętrznej. W sferze wewnętrznej administracji unijnej następuje przesunięcie ciężaru uzasadnienia języka komunikacji z aksjologii na prakseologię — optymalizacja funkcjonowania wewnętrznego instytucji wymaga ograniczenia liczby języków tzw. roboczych. Wyjątek stanowią obrady Parlamentu Europejskiego, gdzie przedłużeniem traktatowej zasady równości języków urzędowych państw członkowskich jest zapewnienie członkom tej instytucji niemal nieograniczonego dostępu do tłumaczenia.

Języki naturalne nigdy nie pokrywają się całkowicie z językiem prawa i językiem (językami) urzędowania administracji w danym państwie. Tłumaczenie umożliwia kształtowanie więzi językowych bezpośrednio

---

correspondence in the language into which we want to translate it. That is why translating always implies interpretation issue. The mere juxtaposition of legal concepts in the different languages should be avoided because it could have a very superficial result”. B. Pozzo, *Comparative law and language* [w:] *Cambridge Companion to Comparative Law*, red. M. Bussani, U. Mattei, Cambridge 2012, s. 94.

8 Por. A. de Swaan, *Words of the World...*, s. 145 i nast.

między administracją a podmiotami administrowanymi niezależnie od tego czy posługują się one językiem urzędowym. Tworzenie więzi językowych stało się także niepomijalnym elementem procesu tworzenia prawa (w szczególności ponadnarodowego prawa Unii Europejskiej) i jego stosowania. W tym ostatnim przypadku są one coraz bardziej zróżnicowane i skomplikowane. Od krajowych organów administracji publicznej oraz sądów administracyjnych oczekuje się dziś przygotowania do przeprowadzenia wielojęzycznej wykładni prawa, precyzyjnego formułowania pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej⁹, umiejętności przeprowadzenia analizy prawnoporównawczej norm prawa publicznego, gotowości do współpracy z organami administracji publicznej państw obcych oraz wydawania i przyjmowania eksterytorialnych aktów administracyjnych. Administracja unijna obiera zaś własne języki robocze, a dopiero niektóre wytwory swoich działań formułuje w językach urzędowych państw członkowskich. Obraz ten dopełnia stopniowa emancypacja językowych praw człowieka. Na tej podstawie coraz więcej grup społecznych oczekuje możliwości komunikowania się z instytucjami publicznymi we własnym języku.

Opisane zależności stały się inspiracją dla napisania niniejszej pracy, której **przedmiotem są tłumaczenia wykorzystywane w funkcjonowaniu administracji publicznej oraz ich charakter prawny**. Tłumaczenie w języku ogólnym i w języku prawnym oznacza jednocześnie czynność (zespół czynności, proces) związanych z operacją intelektualną, polegającą na formułowaniu w języku docelowym komunikatu wyrażonego w języku źródłowym oraz wynik tego procesu, z reguły utrwalony w formie pisemnej¹⁰. Zamiarem badawczym pracy objęte są obie formy tłumaczenia. Kategoria charakteru prawnego ujawnia zamiar badawczy pracy. Czynności tłumaczy i rezultaty ich pracy, w tym tłumaczenia prawnicze są już wszak przedmiotem szerokiego zainteresowania przedstawicieli nauk o języku i socjologów. Jednakże z perspektywy prawa administracyjnego znaczenie fundamentalne mają elementy tłumaczenia, które wykraczają poza pole i metody badawcze tych dziedzin nauki. Można do nich zaliczyć zagadnienia takie jak: okoliczności w których odbywa się proces tłumaczenia (podczas czynności procesowych z których sporządza się protokół lub nawet całkowicie poza procedurą); jaki status posiada osoba wykonująca tłumaczenie (czy jest to pracownik

9 A. Frąckowiak-Adamska, P. Bańczyk, *Formułowanie pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Praktyczny przewodnik*, Warszawa 2020, s.171 i nast.

10 J. Pieńkos, *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*, Kraków 2003, s. 17.

organu, tłumacz przysięgły czy osoba nieposiadająca żadnych szczególnych uprawnień); w jaki sposób tłumaczenie zostało utrwalone (czy jest to tłumaczenie sporządzone i poświadczane przez tłumacza przysięgłego, konsula czy tłumaczenie nieposiadające żadnych szczególnych walorów); czy tłumaczenie jest elementem procesu tworzenia prawa (gdy wspiera tworzenie wielojęzycznego prawa); czy w procesie stosowania prawa potrzeba odkodowania znaczenia tekstu obcego ujawnia się na etapie ustalenia stanu faktycznego sprawy (treści obcojęzycznego dokumentu, zeznań cudzoziemca) czy też na etapie wykładni normy prawnej (umowy międzynarodowej, prawa unijnego). Określone znaczenie prawne może mieć również to, czy tłumaczenie jest wykorzystywane w sferze wewnętrznej funkcjonowania administracji (prawo zakładowe), w sferze zewnętrznej (wydawanie aktów władczych), jak również kim jest adresat tłumaczenia (obywatel, obywatel-przedstawiciel mniejszości narodowej lub etnicznej, cudzoziemiec lub inny podmiot).

Celem pracy jest zatem synteza różnych aspektów prawnych tłumaczeń, które są wykorzystywane w procesie administrowania oraz ustalenie określonego przez prawo celu i funkcji tłumaczenia w różnych sferach funkcjonowania administracji publicznej. Mając na względzie rozróżnienie między językami naturalnymi i językami urzędowymi zdecydowano się na wyabstrahowanie czynników, które determinują konieczność skorzystania z tłumaczenia przez organy administracji publicznej. W tym celu określono najpierw rolę i funkcje języka w procesach tworzenia prawa administracyjnego i administrowania oraz relację w jakiej język urzędowy (państwowy, oficjalny) pozostaje względem języków podmiotów administrowanych. Następnie, ustalenia te zostały skonfrontowane z prawnymi granicami swobody językowej podmiotów administrowanych w życiu publicznym. Prawnie zakres tej swobody na najwyższym poziomie ogólności określają językowe prawa człowieka. Jako że różnice językowe nie występują wyłącznie w relacjach między organami administracji publicznej i podmiotami administrowanymi konieczne stało się uwzględnienie także innych możliwych permutacji powiązań opartych na języku, które występują w administracji wielopoziomowej i multicentrycznej, w tym relacji: podmioty międzynarodowego prawa publicznego i międzynarodowe źródła prawa administracyjnego — krajowe organy administracji publicznej; administracja Unii Europejskiej i unijne źródła prawa administracyjnego — krajowe organy administracji publicznej; administracja Unii Europejskiej i unijne źródła prawa administracyjnego — podmioty administrowane itd. W płaszczyźnie wertykalnej są to dodatkowo relacje między organami

administracji publicznej różnych państw (współpraca administracyjna) oraz organami administracji publicznej i obywateli państw obcych (przejawy administrowania transgranicznego).

Uporządkowanie tych relacji pozwoliło na wyodrębnienie prawnie zdeterminowanych przestrzeni językowych w których funkcjonuje administracja publiczna. Owe determinanty na poziomie ustrojowym to konstytucyjna zasada polskiego języka urzędowego, zasada wielojęzyczności Unii Europejskiej, autonomia językowa instytucji, organów i agencji Unii Europejskiej, zasada niedyskryminacji oraz językowe prawa człowieka.

Zamierzony cel monografii zobowiązuje do wykorzystania w niej jako podstawowej metody formalno-dogmatycznej rozumianej jako „działalność zmierzającą do ustalenia treści norm prawnych i zbadania ich związków, ujmowania ich w pełną całość, w celu wydobywania pewnych idei przewodnich czy zasad, które mogą ułatwić stosowanie prawa”¹¹, pozycjonując ją tym samym obszarze nauki prawa administracyjnego¹².

Komplementarne wykorzystano metodę historyczną¹³ w celu pogłębienia analizy zagadnień szczegółowych. Umożliwiła ona ukazanie ewolucji zasady ustrojowej polskiego języka urzędowego, źródeł wielojęzyczności Unii Europejskiej, etapów emancypacji językowych praw człowieka w stosunku różnych grup społecznych, przeistoczenie się tłumaczy przysięgłych z urzędników sądowych w wolny zawód zaufania publicznego, a także odkrycie podwalin współczesnych linii orzeczniczych sądów administracyjnych dotyczących tłumaczenia.

Zasady wielojęzyczności Unii Europejskiej i autonomii językowej jej instytucji, organów i agencji to zagadnieniem obszerne i niejednorodnym, a ich podwaliny są osadzone bezpośrednio w traktatowych celach i wartościach Unii. Rekonstrukcja treści normatywnej obu tych zasad wymagała posłużenia się metodami właściwymi dla komparatystyki

---

¹¹ M. Zimmerman, *Nauka administracji i polskie prawo administracyjne*, Poznań 1949, s. 31–32.

¹² Jak zauważa J. Jeżewski dopuszczenie metody formalno-dogmatycznej na kanwie nauki administracji prowadzi do zatarcia granicy między nią a nauką prawa administracyjnego. Zob. Jeżewski J., *Administracja publiczna jako przedmiot badań* (Rozdział XI), [w:] red. J. Boć, *Administracja publiczna*, Wrocław 2003, s. 346–357.

¹³ Zgodzić należy się z P. Doboszem, że „metoda historyczno-prawna nie ma i nie powinna zajmować z punktu widzenia ocen metodologicznych pozycji pierwszorzędnej w doktrynie prawa administracyjnego, chociaż była ona wykorzystywana przez doktrynę prawa administracyjnego dla poznania i wyjaśnienia specyfiki i prawidłowości rozwoju szeregu instytucji prawnych”. P. Dobosz, *Problemy metodologii współczesnej nauki prawa administracyjnego na tle metody historyczno-prawnej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” Nr 1/1, s. 30.

prawniczej¹⁴. Wybór metod szczegółowych komparatystyki determinuje określony cel porównywania i przedmiot badania. W tym wypadku cel badań implikuje odesłanie do tradycyjnej metody funkcjonalnej, lecz przedmiotem badania przemawia na korzyść metody kontekstualnej. Nie da się bowiem uchwycić złożoności zjawisk, które legły u podstaw stworzenia jedynej na świecie organizacji ponadnarodowej w której panuje równość języków urzędowych państw członkowskich (a w konsekwencji równość języków urzędowania krajowej administracji publicznej) bez odwołania do kontekstów historycznych, społecznych i politycznych. Metoda kontekstualna wywodzi się z metody funkcjonalnej i zachowuje jej podstawowe założenia, jednocześnie unikając związanych z nią problemów i ograniczeń¹⁵. Edward J. Eberle wyróżnia w podejściu kontekstualnym dwa etapy. Najpierw musi nastąpić immersja, czy też zanurzenie się w badanej kulturze. Po jej dogłębnym zbadaniu i zebraniu wyników komparatysta wynurza się i obiektywnie analizuje otrzymane dane, a następnie niczym antropolog dokonuje uważnej oceny uzyskanych wyników i podejmuje próbę zrozumienia koncepcji prawnych z uwzględniającą jaki wpływ miały na nie „elementy podstrukturalne” systemu prawa¹⁶.

Tłumaczenie, tym bardziej specjalistyczne, jest złożoną operacją intelektualną, niezwykle podatną na błędy. Dla rozwoju doktryny prawa administracyjnego, jak również dla praktyki jego stosowania konieczne jest zrozumienie specyfiki procesu tłumaczenia, co nie jest możliwe, gdy posługujemy się wyłącznie metodami właściwymi dla nauk prawnych. Niezwykle trudne byłoby również opisanie wszystkich zależności między administracją a otaczającymi ją wspólnotami językowymi bez odniesienia się do ogólniejszych konstrukcji teoretycznych i modeli, które porządkują te zjawiska.

Należy w pełni podzielić obserwacje Jana Bocia i Ernesta Bojka o możliwości integracji zewnętrznej nauk prawnych polegającej na zespoleniu z innymi dziedzinami nauki. Zauważają Oni, że systemy prawne są współcześnie poddawane procesom konwergencji i synergii, na skutek czego „perspektywa właściwego badania powinna przynajmniej w sposób refleksywny uchwycić pewien wymiar empiryczny, drogą metod

¹⁴ V. Hoecke, *Methodologies of Legal Research. Which Kind of Method for What Kind of Discipline*, Oxford-Portland 2011.

¹⁵ U. Kischel U., *Metod v sravnitel'nom prave: Kontekstual'nyy podkhod*, „Sravnitel'noe konstitutsionnoe obozrenie”, Tom 29, Nr 2/2020, s. 18.

¹⁶ E.J. Eberle, *The Methodology of Comparative Law*, „Roger Williams University Law Review” Vol. 16, Issue 1, 2014, s. 58–59.

badawczych empiryzmu prawniczego, aby poszukiwać miar praktycznych oraz ustaleń zasadnych i sprawdzalnych. Samo poznanie prawa, oparte tylko na jego źródłach (*fontes iuris cognoscendi*) już w takim badaniu nie wystarczy¹⁷.

Potrzebę nawiązania dialogu naukowego między przedstawicielami językoznawstwa, prawoznawstwa i socjolingwistyki postuluje się także w publikacjach z różnych dziedzin nauki.

Na długoletni brak związków pomiędzy postępami naukowymi językoznawstwa i prawoznawstwa zwracał uwagę Tomasz Gizbert-Studnicki badając język prawny z perspektywy socjolingwistycznej¹⁸. Filolog Stanisław Gajda dostrzegł natomiast, że „nie ulega wątpliwości, iż dalszy postęp w badaniach nad komunikacją językowa w sferze administracyjno-prawnej, a zwłaszcza w podsferze prawnej, zależy od interdyscyplinarnej współpracy językoznawców i prawoznawców. Ich dialog wymaga w pierwszej fazie przede wszystkim wzajemnego poznania swoich propozycji teoretyczno-metodologicznych i uzyskanych już wyników badawczych. Sądzę, że z takiej konfrontacji mogą wynikać konstruktywne rewizje i wspólne projekty badawcze (...) Dialog nie musi oznaczać konieczności podporządkowania się strukturalizacji problematyki badawczej jednej ze stron. Sądzę, że — mimo różnic między obiema dyscyplinami — istnieje wiele miejsc wspólnych¹⁹”.

Potrzeba otwarcia się nauki prawa administracyjnego na inne dyscypliny została ostatnio wyartykułowana i celnie uzasadniona także w odniesieniu do prawa administracyjnego Unii Europejskiej, co jest związane z potrzebą „oderwania” go metodologicznie od nieustającego opisywania go w odniesieniu do dorobku prawa administracyjnego państw członkowskich.

Filipo Brito Bastos dość kategorycznie stwierdza, że nie ulega wątpliwości, iż analizowanie prawa z perspektywy zewnętrznej innej dyscypliny może stanowić przedsięwzięcie intelektualne, które samo w sobie jest wartościowe. Niemniej jednak, z punktu widzenia podejścia doktrynalnego — nastawionego na analizę źródeł prawa — rola perspektyw pozaprawnych może być jedynie instrumentalna i podrzędna. Nie umniejsza to jednak znaczenia jakie miałyby włączenie choć

¹⁷ J. Boć, E. Bojek, *Nauka prawa a współczesna administracja publiczna*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2014, Nr 2, s. 217.

¹⁸ T. Gizbert-Studnicki, *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*, Warszawa-Kraków 1986, s. 10 i nast.

¹⁹ S. Gajda, *Język administracyjno-prawny w perspektywie językoznawczej i prawoznawczej* [w:] red. E. Malinowska, *Język — prawo — społeczeństwo*, 2004, s. 20.

w podstawowym zakresie interdyscyplinarności do doktrynalnej nauki prawa, ponieważ może pomóc przewyciężyć tendencję doktryn prawnych do zastępowania wokół pewnych faktycznych założeń dotyczących natury rzeczywistości pozaprawnych, którymi rządzą. Dyscypliny pozaprawne mogą pomóc naukowcom w wydobywaniu tych założeń i ujawnianiu, kiedy są one błędne lub stają się nieaktualne²⁰. Kierując się powyższymi postulatami doktryny, w pracy wykorzystano subsydiarnie (jedynie w niezbędnym zakresie i w celu opisania zjawisk pozaprawnych) metody właściwe dla przekładoznawstwa i socjolingwistyki.

W monografii uwzględniono stan prawny na dzień 31 maja 2025 r.

---

²⁰ B. F. Bastos, *Doctrinal Methodology in EU Administrative Law: Confronting the "Touch of Stateness"*, „German Law Journal”, 2021, Nr 4, s. 617.

Rozdział 1. Tłumaczenie a język funkcjonowania administracji publicznej

1.1. Uwagi wprowadzające

W rozdziale wyjaśniono, kiedy i dlaczego tłumaczenie jest koniecznym oraz prawnie dopuszczalnym elementem procesu administrowania. Odpowiedź na te pytania jest ściśle związana z rolą i funkcjami języka (w tym języka urzędowego) w administracji oraz charakterem prawnym języka urzędowego i jego pozycją względem języków mniejszości oraz języków urzędowych i roboczych Unii Europejskiej. W tym zakresie konieczne jest odwołanie się z jednej strony do prakseologii i sprawdzenia czy jedność języka urzędowego usprawnia funkcjonowanie administracji publicznej, z drugiej zaś — do aksjologii, a więc kategorii tożsamości narodowej i przesłanek jej ochrony oraz wartości państwa prawnego, w którym treść prawa i wydawanych na jego podstawie rozstrzygnięć musi być możliwa do przewidzenia także w warstwie językowej (*ignorantia legis in lingua aliena non nocet*).

Perspektywie administrujących należy przeciwstawić sytuację prawną administrowanych. Prawo mniejszości narodowych i etnicznych do używania własnego języka w sferze publicznej na przestrzeni ubiegłego wieku ewoluowało pod względem podmiotowym i przedmiotowym, czego efektem jest wyodrębnienie językowych praw człowieka, które mogą być adresowane do innych mniejszości, które nie władają językiem urzędowym. Także i tu prawo do tłumaczenia może mieć podłoże tożsamościowe, lecz nie mniej ważne jest pytanie o to, czy uprawnione jest twierdzenie, że możliwość swobodnego porozumienia się

z przedstawicielami władzy publicznej jest częścią standardu dobrej administracji w demokratycznym państwie prawnym.

Problem tłumaczenia i jego prawnej regulacji znajduje się na styku tych perspektyw i nie ma wymiaru uniwersalnego. Przestrzenie regulacji administracyjnoprawnej mają określony wymiar horyzontalny i wertykalny, a także oddziałują na nie różne podmioty²¹. Dlatego zamiast tworzenia arbitralnych konstruktów teoretycznych związanych z zarządzaniem wielojęzycznością w rozdziale scharakteryzowane zostaną podstawowe determinanty prawne związane z językiem urzędowania administracji publicznej i swobodą językową podmiotów administrowanych, dla której punktem odniesienia będzie model demokracji etnolingwistycznej i pojęcie przestrzeni językowych administracji.

Choć wielojęzyczność jest silnie akcentowaną w literaturze cechą wyróżniającą Unii Europejskiej to w strukturze pracy przyjęto za punkt wyjścia perspektywę państwa narodowego, opierają się na założeniu, że wielojęzyczność jest zjawiskiem faktycznym i prawnym związanym z administracją od początku jej istnienia. Z tego względu interesujące będzie ustalenie w jaki sposób rodzime rozwiązania związane z tłumaczeniem wypracowane niezależnie od procesów integracji europejskiej wpisują się w realia administracji wielopoziomowej i multicentrycznej. Opierając się na tym założeniu w rozdziale omówiono jako centralną determinantę przestrzeni językowych administracji publicznej zasadę polskiego języka urzędowego.

1.2. Język i administracja

W badaniach prawników i administratywistów opisujących związki języka z administracją można wyróżnić co najmniej dwa nurty badawcze. W ramach pierwszego z nich powstają prace naukowe dotyczące badania płaszczyzny językowej prawa administracyjnego²². Są to zagadnienia o znaczeniu fundamentalnym, do których zalicza się pytanie o ontologię

21 D. Dąbek, *Przestrzeń regulacji administracyjnoprawnej* [w:] *Przestrzeń w prawie administracyjnym*, red. J. Zimmermann, Warszawa, s. 87–102.

22 Jak zauważa T. Gizbert-Studnicki „określenie miejsca płaszczyzny językowej w różnych koncepcjach teoretycznoprawnych wymaga odwołania się do koncepcji, „które ujmują prawo jako normę (zespół norm), oraz takie koncepcje, które prawo jako fakt (zespół faktów). O płaszczyźnie językowej może być mowa tylko w takich koncepcjach, które ujmują prawo jako normę (zespół norm), przy czym mogą to być zarówno koncepcje jednopłaszczyznowe, jak i wielopłaszczyznowe. Ujmowanie prawa jako faktu wyklucza wyróżnienie płaszczyzny językowej”. T. Gizbert-Studnicki, *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*, Warszawa–Kraków 1986, s. 7 i nast.

prawa administracyjnego, a tym samym integralność jego pojęć i instytucji²³, jak również wykładnię prawa administracyjnego²⁴. Wyjątkową rolę wykładni prawa administracyjnego w kontekście języka prawnego cennie uchwyciła Zofia Duniewska pisząc: „Właściwe, zasługujące na akceptację społeczną rozumienie języka prawnego, odpowiadające wymogom prawnym i dyrektywom wykładni sprzyja prawu. Wpływa na poprawienie jego wizerunku i oceny oraz zwiększenie zaufania do jego twórców i tych, którzy zobligowani są do jego stosowania. Przepisy prawa administracyjnego, będące kluczowym regulatorem i stymulatorem ładu publicznego, mają służyć w pierwszym rzędzie administrowanym, bez których prawo administracyjne i podmioty je stosujące traciłyby sens swojego istnienia”²⁵.

Mając na względzie służebną rolę prawa administracyjnego oraz pluralizm jego źródeł, na szczególną uwagę zasługują dążenia przedstawicieli doktryny mające na celu refleksję nad aktualnością, spójnością, klarownością i adekwatnością pojęć prawa administracyjnego²⁶. Do

23 J. S. Langrod, *Instytucje prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej*, Kraków 2003 (Reprint), s. 191–196. P. Wszolek, *Istota i „rodzaje” integralności polskiego prawa administracyjnego* [w:] *Integralność prawa administracyjnego. Perspektywa polska*, red. J. Zimmerman, Warszawa 2019, s. 21–23. J. Zimmerman, *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa 2013, s. 20. O języku prawnym wobec wartości w prawie administracyjnym zob. J. Zimmerman, *Wartości w prawie administracyjnym*, Warszawa 2015, s. 37 i nast. F. Longchamps de Brier pisal o „biografii pojęć” prawa administracyjnego, czyli zasobie pojęć prawa administracyjnego widzianym jako twór swoich czasów. Zob. F. Longchamps de Brier, *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na zachodzie Europy*, Wrocław 2001, s. 225–226; Języków administracji jest wiele. J. Supernat wyróżnia język prawa administracyjnego stanowiącego krajowego, język prawa administracyjnego stanowiącego Unii Europejskiej, język prawa administracyjnego europejskiego, język prawa administracyjnego porównawczego, język prawa administracyjnego miejscowego, język prawa administracyjnego zakładowego, język prawa administracyjnego akademickiego krajowego, język prawa administracyjnego akademickiego Unii Europejskiej, język prawa administracyjnego sędziowskiego krajowego, język prawa administracyjnego sędziowskiego Unii Europejskiej i język prawa administracyjnego globalnego. J. Supernat, *Język prawa administracyjnego* [w:] *Kryzys, stagnacja, renesans? Prawo administracyjne przyszłości: księga jubileuszowa Profesora Jacka Jagielskiego*, red. M. Wierzbowski, J. Piecha, P. Gołaszewski, M. Cherka, Warszawa, 2021, s. 47–66.

24 M. Zirk-Sadowski, *Problemy wykładni językowej w prawie administracyjnym* [w:] *System Prawa Administracyjnego. Tom 4. Wykładania Prawa Administracyjnego*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa, 2012. K. Lewandowska, T. Lewandowski, *Wykładnia celowościowa i językowa w prawie administracyjnym. Wytoczne doktryny i praktyczny przykład ich zastosowania*, „Samorząd Terytorialny”, 2010, Nr 9, s. 19–29.

25 Z. Duniewska, *Kontrowersje wokół wykładni prawa — studium przypadku*, „Studia Prawa Publicznego”, 2022, Nr 40, s. 23.

26 Jak zauważa P. Lisowski: „materia aktualności pojęć w prawie administracyjnym (i w nauce prawa administracyjnego) hic et nunc poddawana jest szczególnie ciężkiej próbie. Jeżeli bowiem do wskazanych już wcześniej powodów zwiększonego deficytu aktualności terminologiczno-pojęciowej dodać jeszcze problemy z systemowością porządku prawnego, nadmierną wiarę

aktualnych problemów z pogranicza języka i prawa administracyjnego należy zaliczyć także zjawisko hybrydyzacji języka prawnego w procesie tworzenia i transpozycji prawa Unii Europejskiej²⁷. Nie jest to jedyny przejaw europeizacji (szerzej: umiędzynarodowienia) w języku prawnym — w wymiarze horyzontalnym na znaczeniu zyskuje problematyka redefiniowania pojęć prawa administracyjnego w warunkach współpracy administracji krajowej wszystkich szczebli oraz unijnych instytucji i organów w wielofazowym procesie skoordynowanego kształtowania polityki, stanowienia prawa i późniejszego wdrożenia prawa UE²⁸. W wymiarze stosowania prawa rosnące znaczenie mają zaś studia nad wielojęzyczną wykładnią prawa i jej wpływem na sposób wykładni językowej dokonywanej zarówno przez TSUE jak i sądy krajowe²⁹.

Drugi nurt badawczy jest związany z etyką i pragmatyką służbową w administracji publicznej. W ostatnich latach można zaobserwować wzmożone wysiłki przedstawicieli doktryny zmierzające do usystematyzowania wiedzy o tym jak administracja publiczna komunikuje się z otoczeniem³⁰. Na uwagę zasługuje fakt, że szeroko rozumiane teksty

---

w moc literalnego brzmienia normy prawnej (skutkującą inflacją prawa, której towarzyszy sprzyjanie skłonności do rezygnacji z samodzielnego i aktywnego administrowania), to trudno w tym względzie o optymizm. Dochodzą tu obiektywne wyzwania — często jeszcze w fazie in statu nascendi — w szczególności związane z globalizacją czy europeizacją, zmuszające do kontestacji, a bywa, że i weryfikacji klasycznych konceptów czy instytucji organizujących funkcjonowanie państwa i prawa”. P. Lisowski, *Między asercją a wątpliwością — kilka refleksji o aktualności pojęć w prawie administracyjnym w kontekście ich normatywizacji* [w:] *Aktualność pojęć prawa administracyjnego*, red. W. Jakimowicz, Warszawa 2021, s. 39–40.

27 A. Doczekalska, *Język prawny w tworzeniu i transpozycji prawa Unii Europejskiej. Procesy hybrydyzacji*, Warszawa 2021.

28 Jak piszą B. Kowalczyk i Ł. Prus: „Moc obowiązywania aktów administracyjnych organów krajowych zaczęła przekraczać granice i w niektórych przypadkach wymaga uznania w innych państwach członkowskich. Wszystkie nowe zjawiska współpracy międzynarodowej wymagają adekwatnych pojęć-narzędzi do właściwego ich opisu. Większość tradycyjnych pojęć była przypisana tylko do struktur państwowych. Dlatego konieczne jest ich ponowne przemyślenie, wolne od obaw i bezrefleksyjnego entuzjazmu”. B. Kowalczyk, Ł. Prus, *Redefiniowanie pojęć prawa administracyjnego w warunkach umiędzynarodowienia relacji administracyjnych* [w:] *Aktualność pojęć prawa administracyjnego*, red. W. Jakimowicz, Warszawa 2021, s. 88.

29 Zob. np. I. Andrzejewska-Czernek, *Wykładnia prawa podatkowego Unii Europejskiej*, Warszawa 2013, s. 76–101.

30 B. Kowalczyk, *Język urzędowania administracji publicznej* [w:] red. M. Tabernacka, A. Szadok-Bratuń, *Public Relations w sferze publicznej. Wizerunek i komunikacja*, Warszawa 2012, s. 411–428. P. Ruczkowski pisze, że „Prawidłowe używanie języka stanowi warunek rzeczywistnienia zasad praworządności, prawa do dobrej legislacji i prawa do dobrej administracji, a także innych standardów demokratycznego państwa prawa”. P. Ruczkowski, *Język jako bariera w komunikacji administracji publicznej z obywatelami*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio G (Ius)”, 2022, nr 69, s. 123–139. Z wielkim szacunkiem o języku i administracji pisze M. Princ, który dostrzega wagę języka (nie zawsze wyartykułowaną wprost) w realizacji

prawne i administracyjne stały się przedmiotem owocnych badań interdyscyplinarnych mających na celu zapewnienie większej przejrzystości i komunikatywności języka urzędowego³¹.

W ramach trzeciego nurtu badawczego można wyróżnić prace, w których język stanowi przedmiot refleksji jako element kanonu aksjologicznego³² leżącego u podstaw tożsamości wspólnot (państwa narodowego, mniejszości narodowych, mniejszości etnicznych i innych)³³. Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. jako pierwsza polska ustawa zasadnicza podniosła do rangi zasady ustrojowej dyrektywę urzędowania w języku polskim³⁴, ale również zapewniła konstytucyjną ochronę języka narodowego³⁵, przy jednoczesnym poszanowaniu praw językowych

---

standardów dobrej administracji, w tym zasady równego traktowania i poszanowania godności cudzoziemców. M. Princ, *Standardy dobrej administracji w prawie administracyjnym*, Poznań 2017, *passim*. J. Korczak zwraca także uwagę na język jako element kultury administrowania i jej prokościowych dyrektywy, podkreślając, że „nie idzie tu o administracyjny *savoir-vivre*, choć bez wątpienia kultura osobista funkcjonariusza publicznego zawsze odgrywa znaczenia w kontaktach z interesariuszami, ale o takie już szczególnie rozwiązania, które niepełnosprawnym niedowidzącym, niedośłyszącym czy niemówiącym umożliwiają kontakt i załatwienie swojej sprawy bez poczucia dyskomfortu czy wręcz dyskryminacji”. J. Korczak, *Przyjazny urząd jako nowa dyrektywa kultury administrowania: refleksje nad jakością obsługi interesantów w instytucjach administracji publicznej* [w:] *Cywilizacja administracji publicznej: księga jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin prof. nadzw. UW dra hab. Jana Jeżewskiego*, red. J. Korczak, Wrocław 2018, s. 225.

31 Na uwagę zasługują publikacje Pracowni Prostej Polszczyzny działającej przy Uniwersytecie Wrocławskim m. in.: T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard „plain language” w polskiej sferze publicznej* [w:] *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, red. M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens, Wrocław, s. 197–214; T. Piekot, G. Zarzeczny, *Przystępność tekstów urzędowych w internecie*, Wrocław 2017; E. Moroń, T. Piekot, G. Zarzeczny, *Prosta polszczyzna w praktyce. Standaryzacja języka serwisu Obywatel.gov.pl* [w:] *Przyszłość polszczyzny — polszczyzna przyszłości*, red. K. Kłosińska, R. Zimny, Warszawa 2017, s. 251–265; M. Maziarz, T. Piekot, *Styl „plain language” i przystępność języka publicznego jako nowy kierunek w polskiej polityce językowej*, „Język a Kultura”, 2014, t. 24, s. 307–324.

32 Termin kanon aksjologiczny za: J. Bartmiński, *Kanon aksjologiczny jako narzędzie tożsamości grupowej*, [w:] *Polskie wartości w europejskiej aksjoserferze*, red. S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, S. Wasiuta, 2014 Lublin, s. 10–17.

33 Tak np.: J. Zimmerman, *Wartości w prawie administracyjnym*, Warszawa 2015, *passim*. A. Błaś, *Niektóre aspekty ochrony prawnej języka polskiego*, Przegląd Prawa i Administracji, nr 47, 2001, s. 13–21. Z. Cieślak postrzega tożsamość państwa jako „wspólnoty wspólnot i obywateli” jako kluczowy element struktury aksjologicznej prawa administracyjnego. Zob. Z. Cieślak, *Podstawy aksjologiczne administracji publicznej w Polsce — próba oceny*, „Studia Iuridica”, 2000, Nr 38, s. 63–64.

34 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm., dalej jako: Konstytucja RP) — Art. 27 zd. 1.

35 A. Błaś, *Niektóre aspekty...*, s. 13. O ile proklamacja języka narodowego jako urzędowego w akcie rangi konstytucyjnej nie jest rozwiązaniem nowym, to nie jest też wyborem oczywistym. Przykładowo Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec (w przeciwieństwie do Konstytucji Austrii i Szwajcarii) nie wspomina w ogóle o języku niemieckim, zaś kwestię języka

mniejszości narodowych³⁶, a pośrednio — także praw językowych osób z niepełnosprawnościami³⁷ i cudzoziemców³⁸. Warto zaznaczyć, że szczególna ranga jaką polski ustrojodawca przypisał językowi urzędowemu jako nośnikowi kultury i dziedzictwa narodowego nie stoi w opozycji do procesu integracji europejskiej — a przynajmniej nie w płaszczyźnie tożsamościowej. Zgodnie z art. 4 ust. 2 *ab initio* TUE: „Unia szanuje równość Państw Członkowskich wobec Traktatów, jak również ich tożsamość narodową (...)”³⁹. W kontekście podstawowych swobód rynku wewnętrznego TSUE uznał krajowe prawo konstytucyjne za element tożsamości narodowej, który należy wziąć pod uwagę „przy dokonywaniu zestawienia uzasadnionych interesów z zagwarantowanym w prawie Unii swobodnym przepływem osób”⁴⁰. Koncepcja ochrony tożsamości konstytucyjnej obejmuje zaś ochronę „oficjalnego języka narodowego państwa”⁴¹.

Wszystkie zarysowane tu perspektywy badawcze są niewątpliwie naukowo twórcze i wartościowe (a dla rozwoju prawa administracyjnego wręcz konieczne i niepomijalne), lecz nie oddają pojemności i wielopłaszczyznowości przedstawianego tu zagadnienia. Obecnie wyróżnia

---

urzędowego reguluje §23 ust. 1 i 2 ustawy o postępowaniu administracyjnym (Verwaltungsgerichtsordnung), który dodatkowo stanowi, że „w przypadku składania wniosków do organu w języku obcym lub składania pism, pokwitowań, zaświadczeń lub innych dokumentów organ powinien niezwłocznie zażądać przedłożenia tłumaczenia”. We Francji język francuski określany jest w art. 2 Konstytucji „językiem republiki (*La langue de la République est le français*)”. Status języka państwowego/oficjalnego/urzędowego określono w 19 Konstytucjach państw członkowskich UE. Państwami, w których wprowadzono więcej niż jeden język urzędowy są Szwajcaria (niemiecki, francuski, włoski, retoromański) i Belgia (niderlandzki, francuski, niemiecki). Zob. P. Czarnecki, *Ustawa o języku polskim. Komentarz*, LEX 2014. Szerzej o konstytucyjnych podstawach języków urzędowych E. D. Faingold, *Language rights and language justice in the constitutions of the world*, „Language problems and language planning”, 2004, *Volume* 28, *Issue* 1, s. 11–24.

³⁶ Art. 27 zd. 2 Konstytucji RP.

³⁷ Art. 69 *in fine* w zw. z art. 32 Konstytucji RP.

³⁸ Art. 32 Konstytucji RP.

³⁹ Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej wersje skonsolidowane (Dz. Urz. UE C 326/1 z 26.10.2012, s. 47–390, dalej jako: TUE i TFUE).

⁴⁰ Wyrok TS z 22.12.2010 r. w sprawie C-208/09 *Ilonka Sayn-Wittgenstein*, EU:C:2010:806, pkt 83.

⁴¹ Wyrok TS z 28.11.1989 r. w sprawie C-379/87, *Anita Groener*, ECLI:EU:C:1989:599, pkt 24; Wyrok TS z 12.05.2011 r. w sprawie C-391/09 *Malgorzata Runevič-Vardyn i Łukasz Paweł Wardyn*, ECLI:EU:C:2011:291, pkt 86; Wyrok TS z 16.04.2013 w sprawie C-202/11 *Anton Las*, ECLI:EU:C:2011:291, pkt 26–27. Język urzędowy mieści się przy tym w zakresie pojęcia porządku publicznego, które „stanowi podstawę odstępstwa od swobód podstawowych, które powinno być interpretowane w sposób wąski, aby jego zasięg nie był określany jednostronnie przez każde państwo członkowskie bez kontroli przez instytucje Unii Europejskiej” (Wyrok TS z 22.12.2010 r. w sprawie C-208/09 *Ilonka Sayn-Wittgenstein*, EU:C:2010:806, pkt 86).

się około 6500 języków w 195 państwach, przy czym każdy z nich reprezentuje wspólnotę z własnymi unikalnymi zwyczajami, prawami i potrzebami (dążeniami) politycznymi. Na kanwie tej obserwacji możemy wyróżnić co najmniej trzy miejsca spotkań języka i administracji: ochronę dziedzictwa kulturowego, językowe prawa człowieka i polityki językowe (zarówno politykę językową państwa, jak i polityki wspólnot językowych).

Język jest zjawiskiem pierwotnym względem administracji. Naturalne wspólnoty językowe niezwykle rzadko odpowiadają sztucznie utworzonym strukturom państwowym. Historycznie rozwój struktur administracyjnych był więc nierozzerwalnie związany z koniecznością dostosowywania się przez *administrujących* do wielojęzycznej rzeczywistości *administrowanych*, przy czym język aktów władczych często nie był językiem ani jednych, ani drugich (dość przypomnieć, że jednym z języków urzędowych Rzeczypospolitej Obojga Narodów była łacina⁴²).

Źródła historyczne i teksty kultury obfitują w przykłady strategii językowych obieranych przez administrację. Już w Księdze Estery⁴³ czytamy „Jeśli się to królowi podoba, to niech wyjdzie dekret królewski od niego i niech będzie napisane w prawach perskich i medyjskich (...) I wysłał listy do wszystkich państw królewskich, do każdej krainy, [skreślone] jej własnym pismem i do każdego narodu w jego własnym języku, aby każdy mąż był panem w domu swoim <i mówił, co mu się podoba>”⁴⁴. Wielojęzyczne dekrety królów perskich potwierdzają papirusy z Elefantyny. Przeciwny kierunek reprezentując choćby państwa kolonialne

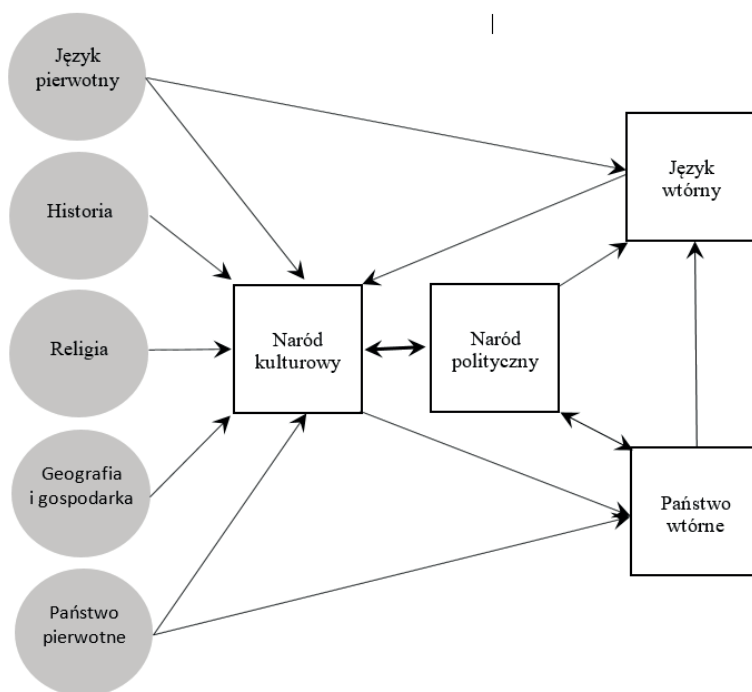
⁴² Wyczerpujące studium nad wielojęzycznością I Rzeczypospolitej przeprowadziła I. Szczepankowska, która opisała też interesujące zjawisko, obecne w sferze urzędowo-prawnej, które polegało na „wytwarzaniu się (nie tylko na skutek bilingwizmu mieszkańców) kody mieszane, odmiany interlingwalne, wyznaczające zarazem etap przejściowy na drodze do dominacji polszczyzny. Rezygnacja z łaciny, dominującej do połowy XVI wieku jako język piśmiennictwa prawnego, kancelaryjnego i sejmowego, na rzecz polszczyzny nie jest radykalna. Niemal do końca Rzeczypospolitej polsko-litewskiej funkcjonuje kod mieszany, nazywany przez Aleksandra Brücknera wprost językiem łacińsko-polskim”. Zgodzić należy się z I. Szczepankowską, że przedstawienie skomplikowanej sytuacji językowej w Rzeczypospolitej przedrozbiorowej „w kontekście kształtującej się wówczas — także pod wpływem ogólnoeuropejskich dążeń kodyfikacyjnych — kultury prawnej, która zakorzeniła się w świadomości i codziennej praktyce mieszkańców Rzeczypospolitej polsko-litewskiej. Jest fenomenem historycznym wartym zainteresowania z punktu widzenia współczesnych dążeń i problemów wielonarodowej wspólnoty europejskiej”. I. Szczepankowska, *Języki prawa w państwie polsko-litewskim (od XVI do XVIII wieku)* z perspektywy komunikacji międzykulturowej i praktyk translatorskich, „Comparative Legilinguistics”, 2010, s. 119–132.

⁴³ *Notabene* Księga Estery także została spisana w dwóch językach — greckim i hebrajskim.

⁴⁴ Biblia Tysiąclecia, Księga Estery 1:1.

i związane z nim zjawisko imperializmu językowego, gdzie tożsamość i przetrwanie skolonizowanej populacji stają się zależne od opanowania języka kolonizatora (jak miało to miejsce m. in. w Irlandii, Singapurze, Kenii, Nigerii czy Papui-Nowej Gwinei)⁴⁵.

Opisane zależności stały się przedmiotem zainteresowania różnych dyscyplin naukowych, w tym językoznawstwa, polityki i socjologii. Propozycję usystematyzowania (czy raczej: uchwycenia) relacji „język-naród-państwo” w sposób szczegółowy a zarazem przekrojowy zaproponował Roman Szul⁴⁶. Graficzną reprezentację modelu jego autorstwa prezentuje Rysunek 1.

Rysunek 1. Relacja język-naród-państwo

Źródło: R. Szul, *Język-naród-państwo...*, s. 15.

Model Romana Szula ma zastosowanie przede wszystkim do opisu sytuacji w Europie od XVI wieku, zwłaszcza w wieku XIX i XX., w dobie rozwijających się wówczas ruchów narodowościowych. Poza jego zakresem pozostają przednowoczesne procesy społeczne, polityczne

⁴⁵ M. K. Shakib, *The position of language in development of colonization*, „Journal of Languages and Culture”, 2011, Nr 7, s. 117–123.

⁴⁶ R. Szul, *Język-naród-państwo. Język jako zjawisko polityczne*, Warszawa, 2009, s. 13.

i językowe⁴⁷. Pytania badawcze, które poprzedzały stworzenie modelu były związane przede wszystkim z różnym postrzeganiem statusu języków przez społeczeństwo oraz zagadnienia związane z kształtowaniem tożsamości kulturowej i narodowościowej opartej na języku, jednak wyniki tak ukierunkowanej analizy pozwoliły — być może w sposób nie-uświadomiony — określić miejsce administracji⁴⁸ wobec tych zjawisk. Z tego względu celowe jest przedstawienie jego wybranych założeń.

Pierwotnie ludność i władze najniższego szczebla (przykładowo starszyzna plemienna) były jednojęzyczne. Za pomocą języka władca realizował trzy cele: modlitwy, administrowania i komunikowania się z otoczeniem⁴⁹. Stosunek władcy do języka w wymiarze administrowania miał wymiar pragmatyczny. To jakim językiem posługiwała się administracja zależało od lokalnych uwarunkowań, znajomości określonych języków w mowie i piśmie przez urzędników oraz fazy rozwoju języka (jego zaawansowania)⁵⁰. Nie każdy język lokalny był na tyle rozwinięty, aby wyartykułować w nim skomplikowaną terminologię i abstrakcyjne pojęcia związane z zarządzaniem i rozwijającym się prawem⁵¹. Nie każdy język posiadał także uniwersalny system pisma. Powyższe kryteria nie zawsze spełniał język rodziwy władcy ani język większości poddanych. Poprzez administrowanie władca pośrednio kształtował prestiż określonych języków, wspierając handel i kulturę na określonych terenach, jak również w drodze przymusowej asymilacji podbijanych terenów lub zwalczanie wrogich grup etnicznych. Nie było to jeszcze świadoma polityka językowa. Język przedstawiał wartość w kontekście religijnym, ale nie jako „język państwowy”. Punktem wyjścia jest zatem państwo zróżnicowane etniczno-językowo, w którym język władcy, język administracji państwa, język ludności i język prawa mogą być różne. Języki administracji mogły także różnić się od siebie lokalnie w zależności od dostępnych zasobów⁵².

⁴⁷ *Ibidem*, s. 14.

⁴⁸ A raczej „tego co dziś najogólniej biorąc nazywamy administracją”. J. Boć, *Pojęcie administracji* [w:] *Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wrocław 2010, s. 7.

⁴⁹ R. Szul, *Język-naród-państwo...*, s. 17.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 17–18.

⁵¹ Ten ostatni czynnik utrwalił znaczenie łaciny jako języka prawa, administracji i dyplomacji. Podobnie twierdzi R. S. Fisher, który zwraca uwagę, że choć przyjęło się jako przyczyny trwałości łaciny prawniczej wymieniać zjawiska takie jak tradycja, elitaryzm i kolonializm to czynniki te nie oddają one w pełni tego złożonego fenomenu socjolingwistycznego. R. S. Fisher, *Legal Latin's Legacy in Modern Languages and Systems of Law* [w:] *Handbook of the Changing World Language Map*, red. S. Brun, R. Kehrein, Cham 2020, s. 2261–2276.

⁵² R. Szul, *Język-naród-państwo...*, s. 18.

Rozwój chrześcijaństwa i feudalizmu sprzyjał stopniowej integracji języków mówionych, w piśmie jednak wciąż dominowała łacina. Wyprawy krzyżowe i wpływy polityczno-kulturowe I Rzeszy doprowadziły do zetknięcia się na dużą skalę z „zewnętrznymi”, zupełnie niezrozumiałymi, językami i kulturą co wzmocniło poczucie wewnętrznej integracji językowej ludności, który pogłębiło pojawienie się koncepcji merykantylistycznych. Przełom nastąpił w związku z przekładem Biblii na języki narodowe i stopniowym zanikaniem łaciny z życia publicznego. Dzięki temu coraz większe znaczenie w administracji zaczęły zyskiwać języki lokalne⁵³.

Revolucja Francuska stała się katalizatorem dla rozpowszechnienia ideałów państwa narodowego, a więc wspólnoty homogenicznej kulturowo, językowo i etnicznie. Od tego czasu zwykło się myśleć o narodzie jako o czymś naturalnym i organicznym, podczas gdy państwo, o ile nie jest równoznaczne z narodem, jest sztuczne i arbitralne⁵⁴. Narody mają znaczenie ze względu na to, jak myślą o nich jednostki, na podstawie wspólnych doświadczeń, zwłaszcza tekstów różnego rodzaju. Przeciwwagą dla arbitralności państw są teksty kultury, mity i narracje łączące je z tożsamością narodową. Może to być kwestia wspólnego pochodzenia; wspólnej historii cierpienia, klęski i triumfu; wspólnych przekonań religijnych, zwłaszcza jeśli były lub są prześladowane. Jednak to język narodowy jest ostateczną jednoczącą narracją. Z tego powodu państwa oparte na tych założeniach dążą do standaryzacji języka, a także asymilacji językowej obywateli i migrantów, traktując język jako nośnik tożsamości. Język państwowy (urzędowy) staje się tożsamy z językiem narodu⁵⁵.

Pod kategorią narodu kulturowego należy więc rozumieć nie tylko narody w pełni ukształtowane, ale także te w których idee nacjonalistyczne dopiero się formują. Zasięgi terytorialne i osobowe narodów nie są rozłączne i mogą na siebie zachodzić generując konflikty i zmiany tych

53 *Ibidem*.

54 K. Appiah zwraca uwagę, że to właśnie naród, a nie państwo jest tworem arbitralnym: „The nation is arbitrary, but not in the sense that we can discard it in our normative reflections. It is arbitrary in the root sense of that term; because its importance in our lives is, in the Oxford English Dictionary’s lapidary formulation, “dependent upon will or pleasure.” Nations often matter more to people than do states: mono-ethnic Serbia makes more sense to some than multicultural Bosnia; a Hutu (or a Tutsi) Rwanda makes more sense to others than a peaceful shared citizenship of Tutsi and Hutu; only when Britain or France became nations as well as states did ordinary citizens come to care much about being French or British. But notice that the reason nations matter is that they matter to individuals”. K. A. Appiah, *The Ethics of Identity*, Princeton, 2010, s. 244–245.

55 R. Szul, *Język-naród-państwo...*, s. 19–22.

zasięgów. O narodzie kulturowym możemy też mówić na różnych poziomach terytorialnych i demograficznych, przy czym tożsamość oparta na mniejszej wspólnocie kulturowej (etnicznej) nie wyklucza przynależności do wspólnoty większej. I tak, przynależność do kaszubskiej czy łemkowskiej grupy etnicznej nie wyklucza przynależności do narodu polskiego⁵⁶.

Podstawowym czynnikiem narodotwórczym jest język pierwotny. W okresie przednarodowym języki występowały głównie w formie gwar co nie sprzyjało kształtowaniu tożsamości etnicznej na poziomie ponadlokalnym. Podziały językowe ze względu na podobieństwo i bliskość różnych odmian językowych były nieostre i uwidoczniały się dopiero w sytuacji konfliktu lub języków odległych geograficznie i całkowicie niezrozumiałych — wynikało to z braku świadomości zasięgów terytorialnych języka. Niewielkie różnice językowe na obszarach przyległych sprzyjały wielojęzyczności co ułatwiało asymilację w przypadku migracji i innych zmian bytowych. Analizując rolę języka pierwotnego w kontekście narodotwórczym należy dokonać rozróżnienia między obiektywną sytuacją językową danej społeczności a subiektywną świadomością językową. Język spełnia zarówno funkcję komunikacyjną, jak i symboliczną. Funkcja symboliczna powoduje utożsamianie się z danym językiem i integrację ludzi w społeczność. Nie zawsze jeden język spełnia obie te funkcje. Współcześnie taką sytuację dobrze obrazuje przypadek Irlandii, gdzie język angielski pozostaje językiem urzędowym, ale nie symbolicznym⁵⁷.

Kategoria państwa pierwotnego w ujęciu Romana Szula obejmuje organizację państwową, która wyprzedza ukształtowanie się narodu i obejmuje wszelkie organizmy państwowe, bez względu na ich stopień samodzielności politycznej. Terytorialny zasięg władzy państwowej i granice jednostek administracyjnych w okresie przednarodowym nie pokrywały się z zasięgiem terytorialnym języków i grup etnicznych. Celem panujących, była maksymalizacja zasobów, a tym samym zasięg władzy (a w konsekwencji także terytorium i administracji) był podyktowany siłą militarną, pozycją dyplomatyczną i czynnikami zewnętrznymi. Państwa na wczesnym etapie rozwoju były więc wieloetniczne i wielojęzyczne. Władza posługiwała się zaś często językiem obcym dla większości poddanych⁵⁸. Współcześnie taka sytuacja panuje w państwach postkolo-

⁵⁶ *Ibidem*, s. 23.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ W średniowiecznej Europie Zachodniej była to łacina, później także język francuski a w prawosławnej Europie Wschodniej staro-cerkiewno-słowiański

nialnych. Kryterium etniczno-językowe przez wieki nie było — i często dalej nie jest — istotnym kryterium w procesach decyzyjnych rządzących a język administracji obierany był arbitralnie i pragmatycznie⁵⁹.

Geografia fizyczna ma wpływ na różnicowanie obiektywnych cech społeczno-kulturowych ludności. Bariery przestrzenne utrudniały wymianę informacji między danymi obszarami pogłębiając różnice w językach, co z kolei potęgowało poczucie odrębności przy zetknięciu się z bardziej „odległymi” społecznościami. Różnice w poglądach na gospodarkę mogły w skrajnych przypadkach prowadzić do wytworzenia się odmiennych świadomości zbiorowych, a w efekcie nowych państw i różnic językowych. Szczególnie interesującym zjawiskiem jest tożsamość zbiorowa oparta na poczuciu krzywdy i wyzysku ekonomicznego, którą możemy obserwować zarówno w państwach zamożnych, jak i walczących z ubóstwem. Sprzeciw wobec eksploatacji zasobów naturalnych z pokrzywdzeniem miejscowej ludności legł u podstaw ruchów narodowowyzwoleńczych dawnych kolonii. Z drugiej strony, regiony bogate w zasoby mają poczucie niesprawiedliwości, gdy są obowiązane łożyć daniny na mniej rozwinięte gospodarczo tereny, co może prowadzić do odśrodkowych tendencji emancypacyjnych w postaci ruchów regionalizmów, etnoregionalizmów i ruchów narodowowyzwoleńczych. Podziały społeczno-ekonomiczne w państwie mogą także nakładać się na podziały etniczne prowadząc do konfliktów wewnętrznych i powstawania bezpaństwowych narodów etnicznych. Na skutek opisanych czynników powstaje poczucie przynależności do narodu kulturowego, opartego na idei wspólnej tożsamości. Wyróżnić można idee tożsamościowe promowane przez państwo, idee promowane przez ruchy narodowe i tolerowane przez państwo i idee promowane przy sprzeciwie państwa. Nośnikiem idei promowanych przez państwo jest aparat państwowy, szkolnictwo, wojsko, kościół państwowy, państwowe i kontrolowane przez państwo środki masowego przekazu, a także finansowane przez państwo nauka i szkolnictwo wyższe⁶⁰.

Z punktu widzenia przedstawionych relacji między językiem, narodem i państwem można wyróżnić trzy rodzaje procesów: 1. procesy zapoczątkowane przez wydarzenia w elemencie język, 2. procesy zapoczątkowane w sferze naród, 3. procesy zapoczątkowane w dziedzinie

59 R. Szul, *Język-naród-państwo...*, s. 27–30.

60 *Ibidem*, s. 30–33.

państwo. Można je symbolicznie określić jako: 1. język → naród → państwo, 2. naród → język i państwo, 3) państwo → naród i język⁶¹.

Dynamikę powiązań w Polsce uznaje się za trzeci z wyróżnionych procesów. Sytuacja taka oznacza, że państwo jest czynnikiem pierwotnym. Państwo powstaje jako „inicjatywa prywatna”, albo pojawia się w wyniku splotu okoliczności zewnętrznych, które czynią z fragmentu już istniejącego państwa odrębne państwo. Dzieje się tak niezależnie od ponadlokalnych więzi społecznych i sytuacji językowej. Na obszarze państwa i w związku z państwem kształtują się więzi społeczne zwane wspólnotą narodową. Kształtuje się też, niekiedy z inspiracji i przy wsparciu instytucji państwa, sytuacja językowa, czyli język lub języki jako środek komunikacji mieszkańców danego państwa, a z czasem również symbol tego państwa i narodu. Te dwa procesy — powstawanie wspólnoty narodowej i języka — mogą wzajemnie się uzupełniać i wzmacniać, doprowadzając do nierozzerwalnego związku narodu z językiem. Poczucie wspólnoty narodowej i języki ukształtowane przez państwo mogą przetrwać upadek państwa⁶².

Ten typ relacji między językiem, narodem i państwem w historii ludzkości jest najczęstszy i miał w historii trzy podtypy: zachodnioeuropejski — polegający na ciągłości istnienia państwa; środkowo-wschodnioeuropejski — nacechowany brakiem ciągłości państwa; postkolonialny — polegający na tym, że państwami stają się obszary „obdarowane” niepodległością lub porzucone przez dawne metropolie kolonialne. Polskę należy identyfikować oczywiście z podtypem środkowo-wschodnioeuropejskim. Narody środkowo-wschodnioeuropejskie dążyły do zburzenia rzeczywistości, przede wszystkim politycznej, przez odtworzenia dawnego państwa, które ten naród ukształtowało. Te z nich, którym udało się zrealizować cel i stworzyć odrębne państwo, próbowały iść drogą państw zachodnioeuropejskich i korygować rzeczywistość kulturowo-językową na swoim terenie, a więc próbując integrować (asymilować) ludność w państwo naród. Narody środkowo-wschodnioeuropejskiej dążące do odtworzenia dawnego państwa stanęły przez problemem definicji narodu, gdyż okazało się, że więzi z dawnym państwem na pewnych obszarach i dla pewnych kategorii ludności były za słabe, by stworzyć naród. Niektóre kategorie ludności wcale nie chciały być częścią danego narodu, a tym bardziej starać się o odtworzenie dawnego państwa. W tej sytuacji istotną rolę w definiowaniu świadomości

61 *Ibidem*, s. 65–66.

62 *Ibidem*, s. 165–168 i 244–262.

narodowej odegrały dodatkowe czynniki — przede wszystkim języki i religia, a w niektórych przypadkach też pozycja społeczna. Jednocześnie społeczności te, dla dowartościowania siebie i legitymizacji dążeń politycznych, próbowały odnajdywać w przeszłości swoje państwa lub reinterpretować historię dawniej istniejących państw, by wykazać, że były one ich państwami. W ten sposób ukształtował się w XIX wieku środkowo-wschodnioeuropejski typ narodu, którego elementami konstytuującymi stały się język, religia, pamięć (rekonstruowana lub stworzona na nowo) o własnej państwowości, a na niektórych obszarach też pozycja społeczna. Środkowo-wschodnioeuropejski naród istniał zatem niezależnie od realnie istniejących państw⁶³.

Przedstawione zależności pozwalając lepiej zrozumieć istotę powiązań między państwem i narodem państwowym a językiem, których przejawem jest polityka językowa państwa. W państwach demokratycznych kierunek oddziaływania państwa i narodu politycznego na język jest taki sam⁶⁴. Różnice między państwem a narodem politycznym mogą dotyczyć jedynie metod oddziaływania i sfer używania języka. Państwo oddziałuje głównie na sferę urzędową języka za pomocą instrumentów prawnych, podczas gdy naród (społeczeństwo) oddziałuje przede wszystkim na sferę prywatną i za pomocą instrumentów nieformalnych. Państwo i naród polityczny mogą być wtedy traktowane jako jeden podmiot polityki językowej.

Jeżeli w państwie istnieje społeczność o praktykach językowych odmiennych niż te wynikające z polityki państwa, oraz broni ich metodami politycznymi, to mamy do czynienia ze wspólnotą etniczną realizującą własną politykę językową (narodem etnicznych).

Polityka językowa polega na określeniu przez władze państwowe funkcji — aktualnej lub docelowej — danego języka lub języków w państwie, co przejawia się w ustalaniu, które języki (lub język) mogą lub mają być używane w poszczególnych funkcjach. Polityka językowa zawsze określa język(i) urzędowy(/e) (używany lub używane w sferze instytucji władzy), często również język(i) używany lub używane w instytucjach publicznych a niekiedy również w sferze prywatnej. Określenie roli poszczególnych języków w państwie implikuje rozstrzygnięcie statusu wariantów językowych: czy dany wariant językowy jest dialektem jakiegoś języka, czy odrębnym językiem, implikuje nadanie nazwy językowi lub

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Zob. też: M. Hadryan, *Demokratyzacja języka urzędowego. Współczesne tendencje polityki językowej w Szwecji i Polsce*, Poznań 2015.

językom, a także implikuje rozpowszechnianie odpowiedniej świadomości językowej. Elementem polityki językowej może być oddziaływanie na wewnętrzną budowę języka(ów) (w dziedzinie słownictwa, pisma i ortografii, jak i tworzenia standardowego/literackiego wariantu języka). Polityka językowa może być formułowana *explicite* w dokumentach państwowych lub zawierać się *implicite* w działaniach państwa. cele polityki językowej i sposoby ich osiągnięcia wynikają w funkcji jakie język pełni dla władzy państwowej (administracji)⁶⁵:

1. Instrument komunikacji wewnętrznej.
2. Instrument komunikacji zewnętrznej..
3. Źródło autorytetu władzy (administracji).
4. Instrument polityki wewnętrznej;
5. Instrument polityki zewnętrznej (zagranicznej).

Funkcja narzędzia pracy władzy przejawia się w tym, że aparat władzy państwowej musi mieć język (ewentualnie języki), w którym komunikują się osoby sprawujące władzę i funkcjonariusze państwowi i w którym sporządzane są dokumenty wewnętrzne⁶⁶. Z funkcji języka jako instrumentu komunikacji zewnętrznej wynika, że władza (administracja) informuje w określonym języku (lub językach) obywateli o swoich decyzjach w postaci aktów prawnych oraz w tym języku (językach) przyjmuje od obywateli oświadczenia oraz podania i inne pisma. Współcześnie języki, które pełnią tę funkcję określane są mianem języków urzędowych lub oficjalnych. Względny sprawności komunikacji wymagają, aby języki oficjalne cechowały się jak największą precyzją (posiadały odpowiednią, jednoznacznie rozumianą i powszechnie akceptowaną terminologię fachową) oraz by były to języki, którymi władza jak największa część ludności danej jednostki terytorialnej oraz którymi jest w stanie posługiwać się władza. Z kolei względy ekonomiczne, przemawiają za tym aby języków oficjalnych używanych na danym terytorium było jak najmniej, by ograniczać koszty tłumaczeń i przygotowania językowego funkcjonariuszy⁶⁷.

Tradycyjnie prestiż władzy jest powiązany z tym jakim językiem się ona posługuje. Dotyczy to zarówno wyboru określonego języka, jak

⁶⁵ R. Szul, *Język-naród-państwo...*, s. 59 i nast. Por.: M. Wojtak, *Polityka językowa w administracyjno-prawnej sferze komunikacyjnej* [w:] *Polska polityka językowa na przełomie tysiącleci*, red. J. Mazur, Lublin 1999.

⁶⁶ R. Szul uważa, że „względny pragmatyczne sprawiają, że języków takich, zwanych językami roboczymi, powinno być w danym państwie jak najmniej — najlepiej jeden, i by były dobrze znane ich użytkownikom”. *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

i sposobu w jaki władza go używa, a więc o poprawność językową, stylistykę i klarowność wypowiedzi.

Z funkcji języka jako instrumentu polityki wewnętrznej wynika określanie miejsca poszczególnych języków w życiu społeczno-politycznym kraju u jego części, w tym również kształtowanie znajomości tych języków (zwłaszcza w systemie oświaty), kształtowanie świadomości językowej, określanie statusu (język czy dialekt) poszczególnych wariantów językowych i nadawanie im nazw. Konkretnie cele polityki wewnętrznej, które realizowane są za pomocą polityki językowej zależą od misji jaką władze państwowe realizują i od uwarunkowań politycznych, demograficzno-językowych itp.

Celem polityki zagranicznej jest wzmocnienie politycznej i gospodarczej pozycji kraju na arenie międzynarodowej, nawiązanie, zachowanie lub umocnienie szczególnych więzi w niektórymi krajami i ewentualnie podkreślenie odrębności w stosunku do innych krajów. Funkcja języka jako instrumentu polityki zagranicznej polega na następujących działaniach⁶⁸:

1. Promowaniu języka danego kraju (ewentualnie przeciwdziałaniu ekspansji innych języków) na arenie międzynarodowej w celu uzyskania korzyści prestiżowych, politycznych i ekonomicznych dla tego kraju — poprzez rozpowszechnianie znajomości tego języka za granicą i popularyzowanie go jako języka instytucji międzynarodowych i kontaktów międzynarodowych.
2. Podtrzymywaniu znajomości danego języka i jego funkcji publicznych za granicą i na działaniach na rzecz zachowania jego jedności — dotyczy to języków używanych i oficjalnych w kilku krajach (angielski, niemiecki, francuski, hiszpański, portugalski).
3. Zmianach w nazwie języka danego kraju, jego wewnętrznej budowie, piśmie i ortografii, które uczynią ten język mniej podobnym do języka kraju (lub krajów), od którego (lub których) dany kraj chce się odróżnić i, ewentualnie, upodabniają do języka(ów) kraju(ów), z którym(i) dany kraj chce nawiązać lub wzmocnić więzy kulturowe i polityczne.
4. Doborze języków obcych w systemie szkolnictwa publicznego na terenie danego kraju, który odzwierciedla międzynarodową polityczną orientację państwa (nauczanie języka angielskiego, a nie rosyjskiego).

---

68 R. Szul, *Język-naród-państwo...*, s. 61.

Poszczególne funkcje języka mogą się wzajemnie wykluczać. Konkretnie cele polityki językowej i sposób ich realizowania są zdeterminowane charakterem państwa, a w szczególności tym czy jest to państwo narodowe, nienarodowe, centralistyczne czy zdecentralizowane, i od jego potencjału politycznego, militarnego, demograficznego, gospodarczego i pozycji na arenie międzynarodowej.

Oprócz pięciu wymienionych funkcji należy współcześnie wyróżnić dodatkowo funkcję języka jako narzędzia integracji europejskiej, zarówno na poziomie politycznym, ale też jako narzędzie urzeczywistniania swobód rynku wewnętrznego poprzez politykę wielojęzyczności. Wewnątrz UE wielojęzyczność jest rozumiana jako „zdolność społeczeństw, instytucji, grup i jednostek do regularnego angażowania się w więcej niż jeden język w ich codziennym życiu”⁶⁹. Polityka wielojęzyczności UE ma trzy cele⁷⁰:

1. Zachęcanie do nauki języków, promowanie różnorodności językowej i przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na język;
2. Zapewnienie obywatelom dostępu do prawodawstwa, procedur i informacji UE w ich własnych językach. Wielojęzyczność umożliwia Europejczykom udział w publicznych debatach i konsultacjach;
3. Promowanie wielojęzycznej gospodarki.

Przeprowadzona analiza pozwala na postawienie podstawowych tez badawczych. Ustrojowa zasada urzędowania w języku polskim jest ściśle związana z funkcjami jakie język pełni wobec administracji. W wymiarze integracji europejskiej język urzędowy jest elementem konstytucyjnej tożsamości Polski jako państwa członkowskiego oraz nośnikiem norm prawa UE i informacji o działaniach instytucji unijnych. O ile postulat jedności języka wewnętrznego administracji jest w dużej mierze (ale nie wyłącznie) uzasadniony względami prakseologicznymi, o tyle jedność języka urzędowego ma głębsze uzasadnienie aksjologiczne. Dostęp do źródeł obowiązującego prawa i aktów jego stosowania w języku urzędowym to przejaw realizacji zasady pewności prawna w aspekcie formalnym. Jedność języka urzędowego sprawia, że wszędzie tam, gdzie pojawia się wielojęzyczność źródeł prawa, wielojęzyczność administracji (przejawów jej działania) lub wielojęzyczność administrowanych — musi dojść do mediacji językowej między uczestnikami dyskursu lub przeniesienia

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz komitetu Regionów — Nowa strategia ramowa w sprawie wielojęzyczności, COM/2005/0596.

tekstu prawnego. Prawnie uregulowaną formą mediacji językowej między administracją a administrowanymi jest tłumaczenie. O przeniesieniu mowa natomiast wtedy, gdy tekst prawny lub o znaczeniu prawnym posiada wiele wersji autentycznych. O tym która strona stosunku administracyjnego jest zobligowana do tłumaczenia i w jakim zakresie decydują prawa językowe jakie ustawodawca przyznaje określonym podmiotom. Wyjaśnienie tej zależności wymaga najpierw wprowadzenia pojęcia praw językowych (*language rights*).

1.3. Językowe prawa człowieka

Źródeł wyabstrahowania językowych praw człowieka należy upatrywać w próbie odpowiedzi na następujące pytania: Czy państwo i jego zawisłe organy mają prawny obowiązek zapewnić obywatelom swobodę posługiwania się ich własnym językiem w sferze publicznej? Jaka może być podstawa prawna takiego obowiązku? Jeżeli taki obowiązek istnieje, to w jakim zakresie? Próbę rozwiązania powyższych problemów utrudnia fakt, że mniejszości językowe coraz częściej nie pokrywają się z mniejszościami narodowymi i etnicznymi, które zamieszkują dane państwo (dość wspomnieć o szczególnej sytuacji migrantów i uchodźców, których wpływ na politykę językową państwa nieustannie zyskuje na znaczeniu).

W prawie międzynarodowym wyróżnia się dwa warianty legislacji w tej dziedzinie. Pierwszy z nich to prawa językowe pasywne (tolerujące; *duldende Sprachenrechte*)⁷¹. Oznacza to sytuację, kiedy jednostki mają prawo do zachowania swojego języka(ów) w prywatnej, pozarządowej sferze życia. Instrumenty prawa międzynarodowego, które regulują zakres, w jakim języki są uznawane w sferze publicznej lub w sferze obywatelskiej państwa narodowego, są określane mianem praw językowych wspierających (promujących; *fördernde Sprachenrechte*)⁷². W czystej postaci prawa drugiego typu mogą obligować władze publiczne do promowania języka mniejszościowego poprzez używanie go w instytucjach publicznych (ustawodawczych), administracyjnych i w edukacji.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka⁷³ stanowi przykład pierwszego wariantu legislacyjnego. Deklaracja nie wspomina (przynajmniej

⁷¹ H. Kloss, *The language rights of immigrant groups*, „International Migration Review”, 1971, Nr 5, s. 250–268.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych na III sesji w Paryżu 10 grudnia 1948 roku.

nie wprost) o kolektywnych prawach językowych, ani o wspieraniu i reprezentacji języków w sferze publicznej. Przyczyn tego wąskiego ujęcia praw językowych w Deklaracji należy upatrywać w tym, że jej ostateczny tekst został pozbawiony wszelkich odniesień do mniejszości etnicznych i narodowych. Wynikało to z narastającego po II wojnie światowej przekonania, że prawa grup mniejszościowych są w jakiś sposób nie do pogodzenia z narodowym i międzynarodowym pokojem i stabilizacją. Prawa językowe były kojarzone z niepożądanym promowaniem partykularyzmu etnicznego kosztem szerszej międzynarodowej spójności społecznej i politycznej. Prawa językowe były postrzegane jako „regresywne”, obawiano się, że będą się przyczyniać do umacniania wewnątrzpaństwowych różnic etnolingwistycznych. Jak zauważa Joshua A. Fishman docenianie i wspieranie tych różnic nie mieściło się jeszcze w ówczesnym zachodnim poczuciu sprawiedliwości⁷⁴.

Obawy te nie były bezpodstawne. W przedwojennej literaturze prawniczej znajdują się zdecydowane krytyczne głosy względem działań Ligi Narodów na rzecz ochrony ludności. Co jednak należy podkreślić, krytyka nie jest skierowana przeciwko prawom mniejszości (w tym językowym) jako takim, ale ma swoje uzasadnienie we wprowadzeniu praw dalej idących na poziomie konstytucyjnym. Kazimierz Kierski w 1929 r. tak pisał o Małym traktacie wersalskim⁷⁵: „Z treści art. 8⁷⁶ i 9⁷⁷ wynika, że zasadniczą tendencją traktatu o mniejszościach jest zapewnienie przedstawicielom tych mniejszości równych praw i takiego samego traktowania, z jakiego korzystają w Polsce wszyscy inni obywatele. Różnica rasy, języka lub religii, nie powinna odgrywać w danym wypadku żadnej roli, nie powinna powodować żadnego pokrzywdzenia w korzystaniu z pełni praw obywatelskich. Ale gwarantując mniejszościom

⁷⁴ J. A. Fishman, *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*, Clevedon, 1992, s. 72.

⁷⁵ Traktat między Głównymi Mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Polską, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 r. (Dz.U. 1920 nr 110 poz. 728).

⁷⁶ Art. 8. Obywatele polscy, należący do mniejszości etnicznych (ethniques-raciales), religijnych lub językowych, będą korzystali z takiego samego traktowania i z takich samych gwarancji ustawowych oraz faktycznych, jak inni obywatele polscy. Mianowicie będą mieli równe prawa do zakładania, prowadzenia i kontrolowania własnym kosztem instytucji dobroczynnych, religijnych lub społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz prawo swobodnego używania w nich własnego języka i swobodnego w nich wykonywania praktyk swojej religii.

⁷⁷ Art. 9. W miastach i okręgach (districts), zamieszkałych (où reside) przez znaczny odłam (proportion) obywateli języka innego niż polski, Rząd polski udzieli w sprawach nauczania publicznego odpowiednich ułatwień, aby zapewnić w szkołach początkowych udzielanie dzieciom takich obywateli polskich nauki w ich własnym języku. Postanowienie to nie przeszkodzi Rządowi polskiemu uczynić w tych szkołach nauczanie języka polskiego obowiązkiem.

równe prawa, traktat bynajmniej nie obdarza ich żadnymi przywilejami w stosunku do reszty obywateli. Równe prawa, ale nie przywileje. O tem powinni pamiętać przedstawiciele mniejszości, a nie zawadziłoby, aby pamiętała także Liga Narodów”⁷⁸. Dalej wyjaśnia zaś, że: „Stosunki obecnie uległy w Polsce radykalnej zmianie. Kiedy przedstawiciele Polski w 1919 roku podpisywali traktat o mniejszościach, nie istniała jeszcze ustawa konstytucyjna. Mocarstwa miały więc niejaką podstawę starać się o zapewnienie mniejszościom per fas et ne fas ochrony na drodze międzynarodowej. Skoro jednak teraz Polska nie tylko włączyła do swojej konstytucji postanowienia traktatu o mniejszościach, do czego się formalnie zobowiązała, ale z własnej woli znacznie je rozszerzyła i uzupełniła — sam traktat stał się zbędnym i bezprzedmiotowym. I nie tylko zbędnym, ale wręcz szkodliwym. Jakiś to bowiem już wyżej wskazali, w stosunkach międzynarodowych traktat ten daje różnym mącicielom pokoju pretekst do podminowywania stanu politycznego teraźniejszej Europy; w stosunkach zaś wewnętrznych państw, którym ten traktat narzucono, wywołuje powszechną niechęć ku mniejszościom, jako tym, którzy, korzystając ze swego uprzywilejowanego stanowiska, podważają bezkarnie autorytet państw, których są obywatelami, przeszkadzają wewnętrznej ich konsolidacji i stanowią w nich czynnik ustawicznego fermentu i irredenty. Zniesienie traktatu o mniejszościach wniosłoby do stosunków w powojennej Europie powszechne odprężenie i uspokojenie, tak niezbędne dla utrzymania pokoju, co właśnie powinno stanowić najgłówniejsze zadanie Ligi Narodów”⁷⁹.

Nadzór nad mechanizmem ochrony mniejszości (*Minority Protection Scheme*) ustanowionymi traktatami mniejszościowymi sprawował Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej. To właśnie w jego orzecznictwie przedstawiono zwięźle istotę tego mechanizmu. W opinii doradczej w sprawie szkół mniejszościowych w Albanii przyjętej w 1935 roku⁸⁰ Trybunał orzekł wówczas, że ideą traktatów o ochronie mniejszości jest zapewnienie pewnym jednostkom inkorporowanym przez

78 K. Kierski, *Liga Narodów a mniejszości w Polsce*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, 1929, z. 4, s. 378.

79 *Ibidem*, s. 390.

W miastach i okręgach, zamieszkałych przez znaczny odłam obywateli polskich, należących do mniejszości etnicznych, religijnych lub językowych, mniejszościom tym zostanie zapewniony słuszny udział w korzystaniu (benefice-enjoyment) oraz w przeznaczaniu (affectation-application) sum, które budżet państwowy, budżety miejskie lub inne przyznają z funduszy publicznych na cele wychowawcze, religijne lub dobroczynne (...).

80 Opinia doradcza STSM z 6.04.1935 w sprawie szkół mniejszościowych w Albanii, 1935 P.C.I.J. (Ser. E) No. 11.

państwo, którego ludność różni się od nich rasą, językiem lub religią, możliwości pokojowego życia obok tej ludności i zgodnej z nią współpracy, zachowując jednocześnie cechy odróżniające je od większości i zaspokajając wynikające z tego specjalne potrzeby. Aby osiągnąć ten cel, dwie rzeczy zostały uznane za szczególnie ważne i stały się przedmiotem postanowień w tych traktatach. Pierwszym jest zapewnienie, aby obywatele należący do mniejszości rasowych, religijnych lub językowych byli stawiani pod każdym względem na zasadzie pełnej równości z innymi obywatelami państwa. Drugim jest zapewnienie przedstawicielom odpowiednich środków dla zachowania ich odrębności rasowej, tradycji i cech narodowych. Te dwa wymogi są ze sobą ściśle powiązane, ponieważ nie byłoby prawdziwej równości między większością a mniejszością, gdyby ta ostatnia została pozbawiona własnych instytucji i w konsekwencji zmuszona do wyrzeczenia się tego, co stanowi samą istotę jej istnienia jako mniejszość⁸¹.

Późniejsze zmiany w prawie międzynarodowym doprowadziły do czasowego oddalenia się od problemu praw mniejszości (w tym językowych). Poglós wcześniejszych dążeń odnajdujemy w Rezolucji Zgromadzenia Narodowego ONZ 217c (III) zatytułowanej „Los Mniejszości” z 10 grudnia 1948 r. w której wzywano o „dokładne zbadanie problemu mniejszości, aby Narody Zjednoczone mogły podjąć skuteczne środki ochrony mniejszości rasowych, narodowych, religijnych lub językowych”⁸². Należy przy tym podkreślić, że język został wymieniony w art. 1, 13, 55 i 76 Karty Narodów Zjednoczonych jako niedozwolona przesłanka dyskryminacji⁸³.

Kolejny etap ewolucji praw językowych wyznacza uchwalenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (dalej jako: MPPOP)⁸⁴, który nałożył w art. 27 na państwa narodowe negatywny obowiązek w zakresie ochrony języków i kultur grup mniejszościowych, mianowicie: „W Państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe, osoby należące do tych mniejszości nie mogą być pozbawione prawa do własnego życia kulturalnego, wyznawania

⁸¹ *Ibidem*, pkt 48–52. Szerzej zob.: P. Daranowski, *Prawa mniejszości w powszechnym prawie międzynarodowym*, [w:] *Sytuacja ludności polskiej na Wschodzie w świetle obowiązującego prawa i praktyki*, red. D. Górecki, Toruń 2009, s. 29–68.

⁸² A/Res/217(III)C.

⁸³ Karta Narodów Zjednoczonych Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 z późn. zm.).

⁸⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

i praktykowania własnej religii oraz posługiwania się własnym językiem wraz z innymi członkami danej grupy”. Ze względu na taką właśnie redakcję przywołanego przepisu nie jest on uniwersalnie akceptowany jako źródło obowiązków o charakterze pozytywnym (a więc ochrony i wspomnianej promocji języków w sferze publicznej)⁸⁵.

Aktem prawa międzynarodowego jednoznacznie zorientowanym pozytywnie, stała się dopiero Deklaracja Praw Osób Należących do Mniejszości Narodowych lub Etnicznych, Religijnych i Językowych⁸⁶. W art. 2 ust. 1 Deklaracji przeformułowano treść art. 27 MPPOP w następujący sposób: „Osoby należące do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych, (zwane osobami należącymi do mniejszości) mają prawo do korzystania ze swej własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swej własnej religii oraz do używania swego własnego języka, publicznie i prywatnie, swobodnie i bez ingerencji lub jakiegokolwiek formy dyskryminacji”. Deklaracje ma jednak przede wszystkim wymiar symboliczny — jedynie od woli państw zależy, czy chcą zastosować się do zawartych w niej nakazów. Taki samą moc ma Deklaracja ONZ o Prawach Ludności Rdzennej, która przewiduje m. in. prawo do ożywiania, używania, rozwijania i przekazywania przyszłym pokoleniom swojej historii, języków, przekazów ustnych, filozofii, pisma i literatury oraz do wyznaczania i zachowania swoich własnych nazw społeczności, miejsc i ludzi — jednak poza sferą nazewnictwa i edukacji nie wspomina o swobodzie używania języka tych grup w sferze publicznej⁸⁷.

Regionalne instrumenty prawa międzynarodowego o zasięgu ogólnoeuropejskim także są dość zachowawcze względem formułowania obowiązków pozytywnych wobec państw. Europejska Konwencja Praw Człowieka (EKPCz)⁸⁸ poprzestaje na ustanowieniu zakazu dyskryminacji ze względu na język. Europejski Trybunał Człowieka (dalej jako:

⁸⁵ F. de Varennes, *Language, Minorities and Human Rights*, Haga, 1996, s. 150 i nast. Nie jest to jedyny niefortunny zabieg redakcyjny. Sformułowanie „W Państwach, w których istnieją mniejszości (...)” pozwoliło niektórym państwom w przeszłości po prostu zaprzeczyć, że takie mniejszości istnieją w ich jurysdykcji. Zaliczają się do nich Francja, Malezja, Tajlandia, Japonia, Birma, Bangladesz i wiele państw narodowych Ameryki Łacińskiej. F. de Varennes, *Language...*, s. 246.

⁸⁶ Rezolucja 47/135 przyjęta bez głosowania przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1992 r., A/RES/47/135.

⁸⁷ Rezolucja 61/295 przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 13 września 2007 r., A/RES/61/295 — Art. 12, Art. 13 ust. 1.

⁸⁸ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284) — Art. 14.

ETPCz) w sprawie *Igors Dmitrijevs przeciwko Łotwie* podkreślił, że „żadne postanowienie Konwencji nie gwarantuje wolności językowej jako takiej, a w szczególności prawa do używania wybranego przez siebie języka w stosunkach z instytucjami publicznymi, ani prawa do otrzymania odpowiedzi w tym języku”⁸⁹.

Dopiero w Europejskiej Karcie Języków Regionalnych lub Mniejszościowych⁹⁰ ustanowiono zasadę zgodnie z którą jej strony będą opierać swoją politykę, ustawodawstwo i praktykę w sposób ułatwiający lub zachęcający do stosowania języków regionalnych lub mniejszościowych w mowie i w piśmie, w życiu publicznym i prywatnym⁹¹. Największą zmianę jakościową przyniosła jednak Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych⁹². Sygnatariusze Konwencji nie tylko zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnego używania, bez jakiegokolwiek ingerencji, jego/jej języka mniejszości, w sferze publicznej⁹³, ale mają starać się zapewnić warunki umożliwiające posługiwanie się przez przedstawicieli mniejszości ich własnym językiem w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi⁹⁴.

Kwestia praw językowych na gruncie prawa Unii Europejskiej jest nieoczywista. Z pozoru wydają się one być w samym centrum zainteresowania unijnego prawodawcy. Jak już wspomniano, język jest uznawany za element tożsamości narodowej państw członkowskich w rozumieniu art. 4 ust. 2 *ab initio* TUE i w tym zakresie podlega ochronie⁹⁵. Wykładnia tego przepisu w powiązaniu z treścią art. 55 ust. 1 i 2 TUE, który ustanawia językami traktatów wyłącznie języki urzędowe państw członkowskich prowadzi jednak do wniosku, że prawo pierwotne

---

⁸⁹ *La Cour rappelle qu'aucune disposition de la Convention ne garantit la liberté linguistique en tant que telle, et notamment le droit de se servir de la langue de son choix dans les rapports avec les institutions publiques et de recevoir une réponse dans cette langue.* Wyrok ETPCz z 30.11.2006 *Igors Dmitrijevs v. Latvia*, pkt 85.

⁹⁰ Europejska Karta języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzona w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r. (Dz.U. 2009 nr 137 poz. 1121; ratyfikowana na podstawie ustawy z dnia 13 czerwca 2008 r. o ratyfikacji Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzonej w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r. (Dz. U. Nr 144, poz. 898).

⁹¹ *Ibidem* — Art. 7 ust. 1 lit. d.

⁹² Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz.U. 2002 nr 22 poz. 209); ratyfikowana w drodze ustawy z dnia 27 kwietnia 2000 r. o ratyfikacji Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych Dz.U. z 2000 r. Nr 50, poz. 579).

⁹³ *Ibidem* — Art. 10 ust. 1.

⁹⁴ *Ibidem* — Art. 10 ust. 2.

⁹⁵ Patrz: przypis nr 18 i 19.

umacnia podział między językami urzędowymi (oficjalnymi) a pozostałymi językami obywateli państw członkowskich. Mają oni bowiem prawo zwracać się pisemnie do każdej instytucji lub organu w jednym z języków urzędowych UE i otrzymywać odpowiedź w tym samym języku⁹⁶. Wielojęzyczność UE choć niewątpliwie stanowi ewenement na skalę światową, jest zarazem wielojęzycznością formalnie ograniczoną. W obliczu tego wniosku pozostałe postanowienie traktatów nabierają innej wymowy. I tak, na wzór innych instrumentów prawa międzynarodowego prawo pierwotne UE zapewnia podobny katalog postanowień, do których należą: poszanowanie praw osób należących do mniejszości⁹⁷, poszanowanie różnorodności kulturowej i językowej⁹⁸, promowanie nauki języków „państw członkowskich”⁹⁹ oraz zakaz dyskryminacji ze względu na język¹⁰⁰. W prawie stanowionym nie istnieje więc ogólna zasada nakazująca *explicite* poszanowanie praw językowych¹⁰¹. Jednakże, podobnie jak ma to miejsce w innych sferach prawa UE, dzięki działalności orzeczniczej Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (uprzednio — Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości) możemy zaobserwować wyłanianie się zrębów tudzież tendencji powiązanych z wykonywaniem praw językowych w sferze publicznej. Jak na razie są one jednak ściśle powiązane z obywatelstwem UE¹⁰².

Wszystkie przedstawione źródła prawa i ich rozwój można w pewnym uproszczeniu przyporządkować do „nurtu klasycznego” praw językowych. Opiera się on na tradycyjnym postrzeganiu wspólnot językowych, gdzie pod pojęciem języka rozumiemy naturalne języki mówione (foniczne), a ów język staje się kreującym tożsamość etniczną lub narodową. Współcześnie możemy zaobserwować zmiany, które — w zależności od punktu widzenia — podważają lub wzbogacają ten paradygmat. Pierwsza z nich to zmiana rewolucyjna, która nastąpiła z wejściem

⁹⁶ Art. 24 TFUE. Analogiczny przepis zawiera art. 41 ust. 4 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (dalej KPP lub KPP UE), który odnosi się do wszystkich ludzi, nie tylko obywateli UE.

⁹⁷ Art. 2 TUE.

⁹⁸ Art. 3 ust. 3 TUE, art. 207 ust. 4 lit. a TFUE i art. 22 KPP UE.

⁹⁹ Art. 165 ust. 1 TFUE.

¹⁰⁰ Art. 21 KPP.

¹⁰¹ Tak też T. Schilling, Schilling, *Language rights in the European Union*, „German law journal”, 2008, Nr 10, s. 1219–1242.

¹⁰² Wyrok TS z 11.07.1985 w sprawie C-137/84 *Mutsch*, E.C.R. I-2681; wyrok TS z 28.11.1989 w sprawie C-378/87 *Groener*, ECR I-3967; wyrok TS z 24.11.1989 w sprawie C-274/96 *Bickel i Franz*, E.C.R. I-763; wyrok TS z 06.06.2000 w sprawie C-281/98 *Angonese*, E.C.R. I-4139.

w życie Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych, która jest pierwszym uniwersalnym aktem prawa międzynarodowego o powszechnym charakterze, w którym wprost uznano prawa językowe osób z niepełnosprawnościami, a które to prawa obejmują inne niż mówione języki naturalne (języki migowe) oraz sztuczne systemy komunikowania się¹⁰³. Druga zmiana, ewolucyjna, wiąże się z narastającą potrzebą rozwiązania kwestii praw językowych migrantów nieprzynależących do mniejszości narodowych¹⁰⁴.

1.4. Model demokracji etnolingwistycznej i pojęcie przestrzeni językowej

Wszędzie tam, gdzie mamy do czynienia z wielojęzycznością tłumaczenie umożliwia niezakłócone funkcjonowanie administracji w sferze wewnętrznej i zewnętrznej. Ilość układów translacyjnych, które mogą powstać w tych dwóch sferach w przypadku administracji wielopodmiotowej, wielopoziomowej i wielojęzycznej jest znacząca. Jeżeli poszczególne podmioty i sfery działania administracji są różnie uwarunkowane przez prawo administracyjne, politykę językową i prawa językowe, to również charakterystyka poszczególnych układów jest różna. Przy tak dużej ilości zmiennych, aby wyodrębnić układy translacyjne występujące w sferze wewnętrznej i zewnętrznej administracji konieczne jest przyjęcie możliwe precyzyjnych ram terminologicznych i metodologicznych, które oprócz opisanych czynników uwzględnią możliwe warianty mediacji językowej (z udziałem osoby trzeciej — tłumacza i bez tego udziału).

W sferze wewnętrznej funkcjonowania administracji punktem wyjścia jest język wtórny¹⁰⁵. To czy tłumaczenie będzie w ogóle występować w przepływach informacji wewnątrz administracji publicznej jest zależne od tego czy język urzędowy jest utożsamiany z językiem roboczym

¹⁰³ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 z późn. zm.) — Art. 2.

¹⁰⁴ Rozwój tych procesów w perspektywie porównawczej opisuje Elisa Ortega Velázquez na przykładzie głównych zachodnich państw imigracyjnych: Stanów Zjednoczonych, Kanady i Holandii. E. Ortega Velázquez, *Minority rights for immigrants: From multiculturalism to civic participation*, „Mexican law review”, 2017, Nr 10, s. 103–126. Zob. też M. Princ, *Zasada urzędowości języka polskiego a cudzoziemcy*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2019, nr 3 cz.3, t. 20, s. 99–108.

¹⁰⁵ Zob. Rysunek 1.

administracji. Języki te są wtórne należy tu rozumieć jako to strukturę komunikacyjną nadbudowaną nad poziomem języka naturalnego. Budulcem w przypadku języka urzędowego i języka roboczego jest prawo i to ono określa granice swobody wyboru języka wewnętrznego administracji, a także normatywizuje ów język. Język urzędowy i język roboczy administracji mogą być więc w pełni tożsame (pełna zasada urzędowania w języku państwowym/narodowym), częściowo tożsame (ograniczona wewnętrzna autonomia językowa organów administracji publicznej) i różne (pełna wewnętrzna autonomia językowa organów administracji publicznej). Do podstawowych problemów badawczych związanych z tłumaczeniem w funkcjonowaniu administracji publicznej należy zatem określenie granic autonomii języka roboczego (języków roboczych administracji) i jej skutków. W dalszej analizie tego problemu uwzględniono zarówno poziom administracji krajowej jak i administrację UE. Zespół norm dotyczących języków roboczych administracji unijnej ma strukturę szkatułkową. Z tego powodu i z uwagi na obszerność tego zagadnienia zostało ono wyłączone do odrębnego rozdziału.

W sferze zewnętrznej funkcjonowania administracji koncepcją porządkującą relacje „wspólnoty językowe–administracja–tłumaczenie” jest model demokracji etnolingwistycznej, który wkomponowuje kategorię wspólnot językowych w szersze ramy ustroju demokratycznego. Posługiwanie się tłumaczeniem w komunikacji z instytucjami publicznymi uznawane jest przez część językoznawców za jedną z najwcześniejszych prób zdefiniowania *modus operandi* demokracji etnolingwistycznej, a więc takiej, która opiera się na poglądzie, że ludzie i narody nie są traktowani równo i z należytyim szacunkiem w dyskursie demokratycznym o ile nie używa się ich własnego języka¹⁰⁶.

Demokracja etnolingwistycznej jest pojęciem zaczerpniętym z socjolingwistyki, które bardzo dobrze wpisuje się w siatkę pojęciową nauk o administracji oraz pomaga pogłębić badania nad zarządzaniem w sektorze publicznym. Przykładem są próby uchwycenia dynamiki procesu dewolucji — o pograniczu dewolucji i demokracji lingwistycznej w Europie można mówić w szczególności przypadku Walii¹⁰⁷. Odwołanie się do kategorii demokracji etnolingwistycznej otwiera także metodologię

¹⁰⁶ J. A. Fishman, *Ethnolinguistic democracy. Varieties, degrees and limits* [w:] *Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics (GURT) 1992: Language, Communication, and Social Meaning*, red. J. E. Alatis, Georgetown, 1993, s. 286.

¹⁰⁷ Zdaniem Stephena Maya można bronić tezy, że Walia nie jest przykładem dewolucji politycznej, ale modelem demokracji etnolingwistycznej, ponieważ kreuje ustrój demokratyczny, który uwzględnia i promuje dwujęzyczność i prawa mniejszości, jednocześnie redefiniując

nauk administracyjnych na badania empiryczne. Dzięki posłużeniu się tym modelem możliwe stało się uchwycenie w jaki sposób frakcjonalizacja etniczno-językowa wpływa na takie obszary good governance jak korupcja, swoboda działalności gospodarczej i jakość biurokracji¹⁰⁸.

Pełna demokracja etnolingwistyczna jest jedynie koncepcją teoretyczną. Historia administracji przekonuje, że inicjatywy polegające na komunikowaniu się z poddanymi (administrowanymi) w ich rodzimym języku miały charakter jednostronny — ludność pragnąca zwrócić się do władzy centralnej była zmuszona uczynić to w języku, którym posługiwały się jej organy. Dopiero u progu XIX wieku pojawiły się głosy zgodnie z którymi konieczność posługiwania się językiem urzędowym w kontaktach z szeroko pojętą władzą publiczną jest zaprzeczeniem demokracji, ponieważ naturalną konsekwencją równości obywateli wobec prawa powinno być równouprawnienie językowe. Jednostki, społeczności i państwa nie są faktycznie równe pod względem siły i wpływów, ale odwołując się do kategorii wartości (w myśl założeń demokracji etnolingwistycznej), każdy powinien mieć równe prawo do używania własnego języka, według swojego wyboru, a nie do subordynacji względem języka (w domyśle — silniejszej, dominującej) większości.

W koncepcji „pełnej” demokracji etnolingwistycznej wszystkie strony interakcji (dyskursu) mają prawo (swobodę) używania własnego języka i do otrzymywania odpowiedzi we własnym języku, bez względu na różnice w sile lub wielkości. Dzięki temu demokracja etnolingwistyczna jako konstrukt teoretyczny stanowi klarowny miernik/punkt odniesienia dla kategorii (a)symetrii językowej. Wymaga to posłużenia się dwuwymiarowym układem odniesienia, którego graficzną reprezentację przedstawiono na Rysunku 2.

Wymiar pierwszy, który ilustruje oś pozioma, dotyczy swobody wyboru języka przez strony dyskursu. W zależności od niego różny będzie stopień „operatywności” preferowanego przez strony języka.

Pierwszy rodzaj interakcji (1 — swoboda pełna) to komunikacja za pośrednictwem tłumaczenia (ustnego i/lub pisemnego) na preferowany (rodzimy) język strony. Jeżeli dzięki tłumaczeniu, możliwe jest kodowanie wiadomości wysłanych, jak i dekodowanie wiadomości otrzymywanych, to zgodnie z założeniami demokracji etnolingwistycznej obie strony interakcji są równe pod względem językowym. Żadna z nich nie musi

---

tradycyjną rolę języka (języków) w państwie narodowym. May, S. *Extending ethnolinguistic democracy in Europe: the case of Wales*, „The Sociological Review”, 2000, Nr 48, s. 147–172.

108 I. De Soysa, S. Almås, *Does Ethnolinguistic Diversity Preclude Good Governance? A Comparative Study with Alternative Data, 1990-2015*, „Kyklos”, 2019, Nr 72, s. 604–636.

dostosowywać się do narzuconej przez drugą stronę sytuacji językowej ani nie ponosi ciężaru nabywania biegłości, czynnej lub biernej, w języku drugiej strony. Druga sytuacja ma miejsce, kiedy jedna ze stron zna język strony drugiej (B), który nie jest jednak jej językiem rodzimym (A) (jest dwujęzyczna — AB), a strony decydują się komunikować bez pomocy tłumaczenia w tym właśnie języku (B). Choć może się to wydawać sytuacją optymalną (brak pośrednictwa), to w istocie prowadzi do asymetrii sił, ponieważ w praktyce najczęściej to strona „słabsza” jest dwujęzyczna. Tego rodzaju interakcja utrudnia, a wręcz uniemożliwia weryfikację w jakim stopniu rzeczywiście doszło do odkodowania komunikatu przez stronę dwujęzyczną, która często nie jest biegła w posługiwaniu się specjalistycznym słownictwem w języku obcym i jest w stanie rzeczywiście przyswoić jedynie powierzchowną warstwę znaczeniową komunikatu wyjściowego.

Na przeciwnym końcu tego wymiaru, znajdują się te interakcje (3 — swoboda ograniczona), w których żadna ze stron nie używa własnego języka i w jego miejsce obie strony posługują się tym samym obcym dla siebie językiem (C). Innymi słowy język dyskursu nie jest językiem ojczystym (rodzimy, preferowanym) językiem żadnej ze stron. Chociaż nominalnie całkowita wzajemność istnieje również w tym przypadku, to jednak obie strony są zobowiązane do używania języka obcego, wobec czego ten wzorzec jest daleki od całkowitej równości językowej. Jest to raczej równość pozorna, w której obie strony są jednakowo narażone na negatywne konsekwencje wynikające z braku biegłej znajomości języka dyskursu.

Na środku skali, między pełną swobodą posługiwania się własnym językiem, a całkowitym zastąpieniem rodzimego języka stron innym językiem, znajdują się sytuacje w których jedna strona zarówno wysyła i odbiera komunikat w swoim preferowanym języku, a druga strona jedynie odbiera lub wysyła komunikat w swoim języku. Choć jest to ponownie interakcja zdominowana przez władzę, to jednak wzorzec ten można określić jako względnie demokratyczny, ponieważ słabsza strona może przynajmniej wysyłać lub odbierać wiadomości we własnym języku. Jest to swego rodzaju „równość jednokierunkowa”.

Drugi wymiar uwzględnia rodzaju stron biorących udział w dyskursie ze względu na ich wielkość i poziom zorganizowania. Ten wymiar jest zwykle wyrażany w kategoriach siły politycznej i liczb demograficznych. Na szczycie tego wymiaru znajduje się Unia Europejska jako organizacja ponadnarodowa, a za nią, w malejącej skali państwa, regiony

autonomiczne kulturowo, cudzoziemcy i mniejszości narodowe, etniczne i inne mniejszości językowe.

Rodzaj interakcji ze względu na podmiot	Swoboda wyboru języka przez strony dyskursu		
	Pełna	Częściowa	Ograniczona
<i>Unia Europejska — Państwo</i>	A1	A2	A3
<i>Unia Europejska — obywatele Unii Europejskiej</i>	B1	B2	B3
<i>Państwo-Państwo</i>	C1	C2	C3
<i>Państwo-cudzoziemcy</i>	D1	D2	D3
<i>Państwo-mniejszości narodowe i etniczne</i>	E1	E2	E3
<i>Państwo-inne mniejszości językowe</i>	F1	F2	F3

Rysunek 2. Model demokracji etnolingwistycznej

Źródło: J. A. Fishman, *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*, Clevedon, 1992, s. 288 [tłumaczenie własne].

Po wyłonieniu układów translacyjnych występujących w relacjach A-F model demokracji etnolingwistycznej pozwoli na uchwycenie w jaki sposób normy prawne dotyczące tłumaczeń wpływają na (a)symetrię sił w kontaktach z instytucjami publicznymi. Należy w tym miejscu poczynić istotne zastrzeżenie. Pośłużenie się zaprezentowanym modelem nie oznacza, że apriorycznie przyjęto tezę, zgodnie z którą pełna swoboda wyboru języka przez strony dyskursu i udział tłumaczenia w kontaktach z instytucjami publicznymi jest sytuacją optymalną. Taki wniosek opierałby się na fałszywym przekonaniu o doskonałości tłumaczeń, przed którym stanowczo przestrzegają przedstawiciele nauk o języku¹⁰⁹. Rzetelność naukowa obliuguje więc do przedstawienia jako odrębnego zagadnienia charakterystyki tłumaczeń prawnych i prawniczych celem ukazania ich ograniczeń i związanych z tym czynników ryzyka w procesie administrowania.

Opracowano więc autorski model — Rysunek 3. Na kanwie pojęcia wspólnot językowych i analizy zakresu podmiotowego praw językowych możemy wyróżnić normatywne przestrzenie językowe, w których operuje administracja publiczna w kontaktach z podmiotami

¹⁰⁹ J. Lambert, *Ethnolinguistic democracy, translation policy and contemporary world (dis)order* [w:] *Trasvases culturales: literatura, cine, traducción*, red. F. Eguíluz, R. Merino, V. Olsen, E. Parajes, Vitoria-Gasteiz 1994, s. 23–36; J. A. Fishman, *On the limits of ethnolinguistic democracy* [w:] *Linguistic Human Rights: Overcoming Linguistic Discrimination*, red. T. Skutnabb-Kangas, R. Phillipson, Berlin-New York 1994, s. 49–62.

administrowanymi: przestrzeń językową ogółu obywateli, przestrzeń językową prawnie uznanych mniejszości językowych; przestrzeń językową cudzoziemców nienależących do prawnie uznanych mniejszości językowych; przestrzeń językową osób z niepełnosprawnościami. Na wszystkie wymienione przestrzenie oddziałują (pośrednio lub bezpośrednio) języki wtórne oraz normy prawne, co ilustruje model zależności językowych w wielopoziomowej i multicentrycznej administracji publicznej. Spełnia on przede wszystkim funkcję porządkującą, pozwala bowiem ustrukturyzować przedstawione dotychczas założenia dysertacji. Równie ważną funkcją modelu jest możliwość zobrazowania na jego tle w jaki sposób tłumaczenie wpływa na wymiar tworzenia i stosowania prawa.

Zgodnie z założeniami modelu determinanty normatywne swobody wyboru języka w kontaktach z administracją publiczną oraz języka wewnętrznego administracji wynikające z przepisów powszechnie obowiązującego prawa to: zasada równości języków traktatowych (urzędowych) UE; zasada polskiego języka urzędowego; prawa językowe mniejszości narodowych i etnicznych; prawa językowe cudzoziemców i prawa językowe innych mniejszości językowych (osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku urzędowym).

Tłumaczenie w ramach każdej z wyodrębnionych przestrzeni będzie spełniało inne funkcje i może być dopuszczalne w różnym zakresie. W tym celu w kolejnej części rozdziału omówiono pierwszą wyróżnioną determinantę jaką jest zasada polskiego języka urzędowego.

Zagadnienie wielojęzyczności, równości języków traktatowych oraz autonomii językowej instytucji UE ze względu na jego obszerność wyłączono do odrębnego rozdziału. Następnie omówiono pojęcie tłumaczenia urzędowego i jego cechy jako odrębnego rodzaju tłumaczenia prawnego, uwzględniając szczególnie charakter transliteracji i transkrypcji. Określone walory tłumaczenia, takie jak rękojmia zgodności z tekstem źródłowym są właściwe jedynie dla niektórych rodzajów tłumaczenia sporządzonych przez podmioty o szczególnym statusie. Z tego powodu kolejny rozdział poświęcono podmiotom uprawnionym z mocy ustawy do sporządzania tłumaczeń. Zakres i rodzaj tłumaczenia warunkują również rodzaj przepisów procesowych na podstawie, których organ administracji publicznej wydaje władcze rozstrzygnięcia. Z tego względu jako odrębne zagadnienie wyróżniono tłumaczenie w postępowaniu administracyjnym, sądowo administracyjnym i postępowaniu egzekucyjnym w administracji. W oparciu o przedstawione założenia ramowe

Administrcja UE	prawa językowe osób z niepełnosprawnościami wynikające z prawa UE i umów międzynarodowych, zasada traktatowych języków urzędowych	prawa językowe cudzoziemców wynikające z prawa UE i umów międzynarodowych, zasada traktatowych języków urzędowych	prawa językowe wynikające z prawa UE i umów międzynarodowych, zasada traktatowych języków urzędowych	prawa językowe wynikające z prawa UE i umów międzynarodowych, zasada traktatowych języków urzędowych	zasada równości traktatowych języków urzędowych	równość języków urzędowych (traktatowych)	pełna autonomia językowa wewnętrzna-samostanowienie
Administrcja publiczna	prawa językowe osób z niepełnosprawnościami wynikające z prawa krajowego, prawa UE i umów międzynarodowych, zasada polskiego języka urzędowego	prawa językowe cudzoziemców wynikające z prawa krajowego, prawa UE i umów międzynarodowych, zasada polskiego języka urzędowego	prawa językowe narodowych mniejszości narodowych, zasada polskiego języka urzędowego	prawa językowe urzędowych języka	zasada polskiego języka urzędowego	równość języków urzędowych (traktatowych)	równość języków urzędowych (traktatowych)
Obywatele							
Mniejszości narodowe i etniczne				sfera prywatna – wolna od ingerencji władzej obszar oddziaływania polityki językowej UE, polityki językowej państwa i polityk językowych wspólnot językowych			prawa językowe mniejszości narodowych i etnicznych wynikające z prawa UE i umów międzynarodowych, zasada traktatowych języków urzędowych
Cudzoziemcy							prawa językowe cudzoziemców wynikające z prawa UE i umów międzynarodowych, zasada traktatowych języków urzędowych
Inne mniejszości językowe							prawa językowe osób z niepełnosprawnościami wynikające z prawa UE i umów międzynarodowych, zasada traktatowych języków urzędowych
	Inne mniejszości językowe	Cudzoziemcy	Mniejszości narodowe i etniczne	Obywatele	Administrcja publiczna	Administrcja UE	

Rysunek 3. Model zależności językowych w wielopoziomowej i multicentrycznej administracji publicznej

Źródło: Opracowanie własne.

kolejne części pracy dotyczą atypowych przestrzeni językowych, a więc tłumaczenia w postępowaniach z udziałem cudzoziemców i w postępowaniach z udziałem osób z niepełnosprawnościami, które uniemożliwiają im posługiwanie się językiem urzędowym.

1.5. Język polski jako język urzędowy administracji publicznej

1.5.1. Język państwowy i język urzędowy

Przepisy dotyczące języka urzędowego w wolnej Polsce nie od razu zostały podniesione do rangi konstytucyjnej. W projekcie konstytucji z 1 listopada 1919 roku przewidziano co prawda przepis ustanawiający język polski „językiem państwowym”, lecz w toku późniejszych prac sejmowych z niego zrezygnowano¹¹⁰. W to miejsce pod rządami Konstytucji marcowej analogiczny zapis wprowadzono w ustawie z dnia 31 lipca 1924 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz, administracyjnych¹¹¹ (dalej jako: ustawa lipcowa). Ów zabieg legislacyjny, choć miał słabszą wymowę symboliczną, pozwolił rozpocząć proces integracji języka państwowego z uwzględnieniem realiów językowych na terenach powojennych. W języku państwowym zobligowane były urzędować wszystkie rządowe i samorządowe władze i urzędy administracyjne, zarówno w służbie wewnętrznej, jak zewnętrznej¹¹². Wyjątek od urzędowania w języku państwowym stanowiło przyjmowanie przez władze cywilne, urzędy administracyjne I i II instancji oraz władze samorządowe podań i ustnych oświadczeń od obywateli polskich narodowości ruskiej (rusińskiej), białoruskiej i litewskiej, które na określonych terenach mogły być składane w ich własnym (macierzystym) języku¹¹³.

Prawo składania podań i oświadczeń w języku macierzystym nie było tożsame z otrzymaniem odpowiedzi w tym samym języku. Na

---

¹¹⁰ J. Ogonowski, *Uprawnienia językowe mniejszości językowych w Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939*, Warszawa 2000, s. 71–73.

¹¹¹ Dz. U. Nr 73, poz. 724.

¹¹² Art. 1 ustawy lipcowej.

¹¹³ Odpowiednio: od rusinów na obszarze województw: lwowskiego, tarnopolskiego, stanisławowskiego, wołyńskiego i poleskiego; od białorusinów na obszarze województw: poleskiego, nowogródzkiego, wileńskiego oraz powiatów: grodzieńskiego i wolkowskiego w województwie białostockim; od litwinów na obszarze powiatu święciańskiego i gmin z większością litewską dawnego powiatu trockiego w okręgu administracyjnym wileńskim — Art. 2 ustawy lipcowej.

podania stron, które nie zostały wniesione w języku państwowym władze administracyjne I i II instancji, magistraty miast, wydziały powiatowe i wojewódzkie i ich zakłady były obowiązane odpowiadać w języku państwowym, a w „języku podania” jedynie na obszarze województw lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego. W przypadku pozostałych wymienionych wyżej obszarów odpowiedzi sporządzano jedynie w języku państwowym, a w dwóch językach tylko na życzenie stron¹¹⁴. Jedynie terenie gmin wiejskich przyjęto regułę formułowania odpowiedzi w języku podania. Jak wskazuje P. Czarnecki, decyzja ta była umotywowana mniejszą rangą spraw, a także brakiem wykształconych i znających język polski urzędników¹¹⁵.

W ustawie lipcowej przewidziano dość dużą swobodę językową samorządów terytorialnych. Na obszarach, gdzie mniejszości ruska, białoruska i litewska korzystały z przywilejów językowych rady gmin i miast (w tym rady miejskie miast wydzielonych z powiatów) oraz sejmiki powiatowe i wojewódzkie mogły prowadzić obrady w języku mniejszości; dopuszczalne było również protokołowanie obrad dodatkowo języku mniejszości¹¹⁶. Na terenach, gdzie dopuszczone było stosowanie języków innych państwowy i na podstawie odrębnej uchwały związku samorządowego mogły również korespondować z innymi władzami samorządowymi w języku mniejszości¹¹⁷. Najdalej idącym przejawem autonomii językowej na terenach zamieszkiwanych przez mniejszości było prawo do wydawania dwujęzycznych obwieszczeń przez władze samorządowe i państwowe oraz do stanowienia dwujęzycznych ustaw wojewódzkich w Dziennikach Urzędowych Województw. W tym celu do ustawy wprowadzono regułę kolizyjną, zgodnie z którą w przypadku zaistnienia różnicy „brzmienia” moc decydującą miał tekst sporządzony w języku państwowym.

Opisane wyjątki od urzędowania w języku państwowym nie miały zastosowania do władz i urzędów zarządów kolei żelaznych oraz poczt, telegrafów i telefonów, którym to jednak ustawodawca zalecał, aby „w ustnym porozumiewaniu się z publicznością wedle potrzeby i możliwości dopuścić język macierzysty miejscowej ludności niepolskiej”¹¹⁸. Podmiotem praw językowych mniejszości byli wyłącznie obywatele,

¹¹⁴ Art. 3 ustawy lipcowej.

¹¹⁵ P. Czarnecki, *Wprowadzenie* [w:] P. Czarnecki, *Ustawa o języku polskim. Komentarz*, red. P. Czarnecki, LEX 2014.

¹¹⁶ Art. 4 ustawy lipcowej.

¹¹⁷ Art. 6 ustawy lipcowej.

¹¹⁸ Art. 7 *in fine* ustawy lipcowej.

a więc osoby fizyczne¹¹⁹. Ustawa lipcowa nie przewidywała też żadnej odrębnej sankcji za niezastosowanie się przez obywateli do obowiązku posługiwania się językiem państwowym¹²⁰.

Ustawa lipcowa nie objęła swoim zakresem wszystkim mniejszości językowych. Prawo do używania w języka niemieckiego w stosunkach urzędowych na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego miało zostać na mocy art. 8 uregulowane w odrębnej ustawie. Do tego czasu na terenie byłej dzielnicy pruskiej obowiązywało rozporządzenie z 10 marca 1920 r.¹²¹, zgodnie z którym językiem urzędowym wszelkich władz, urzędów i korporacji administracyjnych w województwach poznańskim i pomorskim był język polski, jednak wojewodom, starostom krajowym oraz dyrektorom kolei, poczt i cel przyznano prawo do zezwalania na pomocnicze używanie języka niemieckiego.

Kwestia autonomii językowej śląska była wcześniej przedmiotem postanowień Konwencji niemiecko-polskiej dotyczącej Górnego Śląska, podpisanej w Genewie w dniu 15 maja 1922 r.¹²². W sposób szczegółowy problem ten regulowała ustawa z dnia 16 stycznia 1923 r. w przedmiocie języka urzędowego na obszarze Województwa Śląskiego¹²³. Na jej podstawie język polski zyskał rolę nadrzędną jako wyłączny język urzędowy władz, urzędów, ciał samorządowych i publiczno-prawnych instytucji, które podlegały Wojewodzie Śląskiemu lub ustawodawstwu Sejmu Śląskiego¹²⁴. Co więcej miasta i ulice mogły mieć wyłącznie polskie nazwy.

119 W orzeczeniu z 17.11.1933 r. SN orzekł, że: „Obywatelem z natury rzeczy może być tylko sobą fizyczna, wobec czego przepisy powołanej ustawy nie odnoszą się do osób prawnych. O ileby jednak nawet przyjąć, że pojęcie obywatelstwa można rozciągnąć na osoby prawne, to i w takim razie powołane przepisy ustawy nie mogą się odnosić do osób prawnych, ponieważ osoby prawne z natury rzeczy nie posiadają narodowości. Nie można więc przyjąć, by pozwana Cerkiew była polską obywatelką narodowości ruskiej i by, jako taka, miała prawo wnosić pisma w języku ruskim”. Orzeczenie SN z 17.11.1931 r., sygn. akt: III R 631/31, Zb. Orz. 1931, nr 213.

120 W postanowieniu wydanym w składzie 7 sędziów SN z 24.05.1930 r. potwierdzono, że ustawa lipcowa nie zawiera żadnego postanowienia, „któreby jakkolwiek obrazę przepisów wymienionej ustawy uznało za przestępstwo i któreby wskazywało stosowny wymiar kar”, zatem osoba, która nie zastosuje się do jej postanowień nie może być karana za wykroczenie. Postanowienie SN z 24.05.1930 r., II K 686/29, OSN 1930, nr 3, poz. 61.

121 Rozporządzenie ministra byłej dzielnicy pruskiej z 10 marca 1920 r. (Dz.U. Ministra byłej dzielnicy pruskiej Nr 18, poz. 404).

122 Dz.U. 1922, nr 44, poz. 371.

123 Dz.U. Śl. Nr 5, poz. 34. Upoważnienie do wydania tej ustawy zawierał art. 4 Ustawy Konstytucyjnej z dnia 15 lipca 1920 r. zawierającej statut organiczny Województwa Śląskiego (Dz.U. Nr 73, poz. 497 ze zm.).

124 Art. 1. Ustawa przewidywała w związku z tą zmianą przepisy przejściowe, na mocy których urzędnikom, którzy nie władali językiem polskim, wolno było w służbie wewnętrznej posługiwać się językiem niemieckim do 15 lipca 1926 r.

Stronom pozostawiono jednak swobodę zwracania się i składania pism według swojego wyboru w języku polskim i niemieckim, a osobom, które złożyły pismo w języku niemieckim, odpowiedź należało przedstawić wraz z tłumaczeniem na ten język. Swobody wyboru języka na terenie Województwa Śląskiego nie była w żaden sposób ograniczona podmiotowo — prawo zwracania się do władz cywilnych w języku polskim lub niemieckim na terenie przysługiwało każdemu¹²⁵.

Po wygaśnięciu Konwencji z 1922 r. ustawa z 16 lipca 1937 r. o języku państwowym władz i urzędów administracyjnych wprowadziła zasadę zgodnie z którymi mocy język niemiecki był już stosowany jedynie pomocniczo¹²⁶. Zakres jej obowiązywania został rozszerzony w 1938 r. na Zaolzie, gdzie — analogicznie do języka niemieckiego na śląsku — dopuszczono pomocnicze używanie języka czeskiego¹²⁷.

W odrębnej ustawie wprowadzono zasady urzędowania sądów, prokuratur i notariatu. Ich założenia były odbiciem ustawy lipcowej¹²⁸. Ogólną zasadą pozostawało urzędowanie w stosunkach wewnętrznych i zewnętrznych w języku państwowym, przy czym wyjątki przewidziano dla obywateli polskich narodowości ruskiej białoruskiej i litewskiej na oznaczonych terenach. Odmienności postanowień wynikały głównie ze specyfiki procesu sądowego. Przykładowo, na terenach, gdzie dopuszczalne było posługiwanie się przez podsądnego językiem macierzystym, także adwokaci mogli używać tego języka w toku procesu. Odrębną ustawę wprowadzono także dla okręgów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu, która dopuszczała posługiwanie się językiem niemieckim (jej postanowienia obejmowały także Wolne Miasto Gdańsk)¹²⁹. Na terenie województwa śląskiego kwestię języka urzędowego i prawa posługiwania się językiem niemieckim regulowały kolejno rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 sierpnia 1922 r. w przedmiocie przepisów przejściowych o używaniu języka polskiego w sądownictwie i notariacie w górnośląskiej części Województwa Śląskiego¹³⁰ i ustawa z dnia 7 sierpnia 1937 r. o rozciągnięciu na obszar sądu okręgowego

¹²⁵ Art. 4.

¹²⁶ Dz.U. Śl. Nr 14, poz. 32

¹²⁷ Ustawa z dnia 27 października 1938 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych przepisów prawnych na odzyskane Ziemie Śląska Cieszyńskiego, Dz. U. Śl. 1938, nr 18, poz. 34.

¹²⁸ Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. o języku urzędowania sądów, urzędów prokuratorskich i notariatu (Dz.U. Nr 78, poz. 757).

¹²⁹ Ustawa z 31.03.1925 r. o języku urzędowym sądów, urzędów prokuratorskich i notariuszy w okręgach sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu, Dz.U. Nr 32, poz. 226).

¹³⁰ Dz. U. Nr 70, poz. 631.

w Katowicach przepisów ustawy o języku urzędowym sądów, urzędów prokuratorskich i notariuszy w okręgach sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu¹³¹. Dodatkowo ogólną zasadę języka polskiego jako „języka sądowego” statuowało Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. — Prawo o ustroju sądów powszechnych¹³².

Rozróżnienie między „językiem państwowym” i „językiem urzędowym” w międzywojennych aktach prawnych nie jest przypadkowe. Przez język państwowy rozumiano język, którym państwo posługuje się w stosunkach ze swoimi organami i obywatelami, natomiast przez „język urzędowy” i „język urzędowania” — język, w jakim władze i urzędy publiczne (rządowe i samorządowe) oraz sądy, notariusze i prokuratury prowadzą sprawy i sporządzają dokumenty w stosunkach pomiędzy sobą i w stosunkach z obywatelami¹³³.

Dorobek legislacyjny okresu międzywojennego w sferze praw językowych (swoboda językowa samorządów, szeroki dostęp do informacji i aktów prawnych w językach mniejszości) utracił znaczenie wraz z wejściem w życie dekretu z dnia 30 listopada 1945 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych (dalej jako: dekret o języku państwowym)¹³⁴. Dekret wydany z mocą ustawy¹³⁵ uchylił wszystkie dotychczas obowiązujące ustawy, nie proponując jednak nic w zamian — zawierał zaledwie trzy artykuły, w tym zaledwie jeden merytoryczny, stwierdzający, że: „Językiem państwowym Rzeczypospolitej Polskiej jest język polski. W języku państwowym urzędują wszystkie rządowe i samorządowe władze i urzędy administracyjne”. Od zasady tej nie przewidziano tym razem żadnych wyjątków. Jak stwierdza M. Trzebiatowski, takie rozwiązanie było umotywowane względami o charakterze politycznym. Dążenie do „jednojęzyczności narodowościowej było elementem planu unifikacji narodowościowej w zmienionych po II wojnie światowej warunkach terytorialnych”¹³⁶. Niespotykana oszczędność prawodawcy doprowadziła do regresu w sferze praw mniejszości, ale też stała źródłem wątpliwości co do znaczenia zasady urzędowania w języku

¹³¹ Dz. U. Nr 60, poz. 473.

¹³² Dz. U. Nr 12, poz. 93.

¹³³ J. Trzeciński, M. Wiącek [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom I*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, art. 27, pkt 3.

¹³⁴ Dekret z dnia 30 listopada 1945 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych (Dz. U. Nr 57, poz. 324).

¹³⁵ Dekret wydano na podstawie art. 1 pkt a ustawy z 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz. U. Nr 1, poz. 3 ze zm.).

¹³⁶ Trzebiatowski M., *Zasada wykonywania czynności urzędowych w języku polskim*, „Przegląd Legislacyjny”, 2011, Nr 1, s. 75.

polskim, co obrazuje wyrok NSA z 30.11.1998 r., I SA/Po 466/97¹³⁷, gdzie skarżący upatrywał się naruszenie art. 1 dekretu o języku państwowym poprzez nieprzeprowadzenie przez organ dowodu z ekspertyzy językoznawczej w celu ustalenia znaczenia terminu prawnego. Zarzut ten nie odniósł oczywiście oczekiwanego skutku, jednak pozwala wyobrazić sobie skalę ubóstwa znaczeniowego pojęcia „urzędowania w języku państwowym” w ówczesnej świadomości prawnej.

Polityczne *ratio legis* dekretu sukcesywnie schodziło na dalszy plan, lecz przetrwał on aż pół wieku, włącznie z uchwaleniem Konstytucji z 2 kwietnia 1997. Ustawa o języku polskim weszła w życie dopiero 9 maja 2000 r.¹³⁸, przez co w „okresie przejściowym” konieczne stało się rozstrzygnięcie relacji między art. 27 Konstytucji RP a dekretem o języku państwowym¹³⁹. Po raz pierwszy w sposób wyczerpujący o wykładni art. 1 dekretu Trybunał Konstytucyjny (dalej też jako: TK) wypowiedział się w uchwale z dnia 14 maja 1997 r., W 7/96¹⁴⁰. Uchwałę podjęto na wniosek Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, który zwrócił się o wyjaśnienie podmiotowego i przedmiotowego zakresu stosowania art. 1 dekretu. Zakres podmiotowy dekretu nie był jasny m. in. w przypadku agencji i samorządów utworzonych z mocy ustawy, innych niż samorząd terytorialny. Od strony przedmiotowej konieczne stało się rozstrzygnięcie „czy do zakresu pojęcia *urzędują* przynależą wszelkie czynności podmiotów podlegających obowiązkowi określone w dekreście związane z realizacją ustawowych kompetencji tych podmiotów, tj. organizacyjne i przygotowawcze, realizacyjne, koordynacyjne i nadzorcze oraz decyzyjne, rozumiane w kategorii rozstrzygania z mocy władztwa państwowego jak i w kategorii oświadczenia

---

137 Wyrok NSA w Poznaniu z 30.11.1998 r., I SA/Po 466/97, LEX nr 58657. Uzasadnienie tego wyroku zawiera skądinąd proste wyjaśnienie relacji między językiem prawnym i pozaprawnym: „Odesłanie przez polskiego ustawodawcę podatku od towarów i usług przy określeniu towarów i usług do klasyfikacji statystycznych wydawanych przez organy administracji państwowej statystyki oznacza prymat języka prawnego na językiem etnicznym. Z tych zatem względów organy podatkowe postąpiły zgodnie z obowiązującym prawem nie sięgając do ustalenia znaczenia słów użytych w ustawie VAT do słowników języka polskiego oraz opinii językoznawcy, mając na względzie konstytucyjną zasadę legalności działań organów państwowych. Uwzględniając bowiem taka opinię językoznawcy, organy podatkowe działałyby *contra legem*. Przypadki zaś, w których znaczenie słów języka prawnego i języka potocznego nie pokrywają się wcale nie są takie odosobnione”.

138 Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1556) — art. 19; dalej jako: u.j.p.

139 Zasadne wątpliwości budziła sama moc obowiązująca dekretu wydanego z mocy ustawy. Por.: Uchwała TK z 19.09.1990 r., W 3/89, OTK 1990, nr 1, poz. 26, pkt II uzasadnienia.

140 Uchwała TK z 14.05.1997 r., W 7/96, OTK 1997, nr 2, poz. 27.

woli za państwo (wspólnotę samorządową), w zakresie dysponowania mieniem państwowym lub komunalnym”.

Trybunał Konstytucyjny przyjął, że w pojęciu „wszystkie rządowe i samorządowe władze i urzędy administracyjne” użytym w art. 1 ust. 2 dekretu mieści się sześć kategorii podmiotów:

1. Konstytucyjne organy państwa wymienione w art. 1, w rozdz. 3 i 4 ustawy konstytucyjnej z 17 października 1992 r. O wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej polskiej oraz o samorządzie terytorialnym¹⁴¹ oraz w rozdz. 1, 4 i 7 przepisów konstytucyjnych pozostawionych w mocy na podstawie art. 77 powołanej ustawy konstytucyjnej;
2. Organy samorządu terytorialnego, o których mowa w rozdz. 5 ustawy konstytucyjnej z 17 października 1992 r. I instytucje im podległe w zakresie, w jakim wykonują zadania publiczne;
3. Terenowe organy rządowej administracji ogólnej, o których mowa w ustawie z 22 marca 1990 r. O terenowych organach rządowej administracji ogólnej¹⁴²;
4. Instytucje powołane ustawami do realizacji określonych zadań publicznych;
5. Organy, instytucje i urzędy podległe organom wymienionym w pkt 1 i 3, powołane w celu realizacji zadań tych organów, a także organy państwowych osób prawnych w zakresie, w jakim wykonują zadania publiczne;
6. Organy samorządu innego niż samorząd terytorialny oraz organy organizacji społecznych, zawodowych i spółdzielczych i innych podmiotów wykonujących zlecone im ustawami lub na podstawie ustaw zadania administracji publicznej.

Dodatkowo TK wyjaśnił, że w zakresie pojęcia „urzędują”, użytego w art. 1 ust. 2 dekretu o języku państwowym mieszczą się wszelkie czynności wymienionych podmiotów związane z realizacją ich konstytucyjnych i ustawowych kompetencji, chyba że z istoty tych czynności wynika konieczność posłużenia się językiem obcym. Mimo że uchwała z 14 maja 1997 r. została podjęta jeszcze pod rządami Małej Konstytucji to do dziś stanowi punkt odniesienia w procesie wykładni, zwłaszcza co do znaczenia pojęcia „urzędować”¹⁴³ (i to nie

¹⁴¹ Dz.U. Nr 84, poz. 426 ze zm.

¹⁴² Tekst jedn. Dz.U. z 1998 r. Nr 32, poz. 176 ze zm.

¹⁴³ Tak m. in.: Wyrok NSA z 26.09.2018 r., I OSK 2156/16, LEX nr 2775041; Wyrok NSA z 18.04.2018 r., I FSK 1064/16, LEX nr 2522151; Wyrok NSA z 8.12.2017 r., I OSK 232/16, LEX nr 2449231.; Wyrok NSA z 3.07.2014 r., I FSK 1171/13, LEX nr 1517656; Wyrok NSA

tylko w kontekście języka urzędowego)¹⁴⁴ jako zachowująca aktualność pod rządami obecnie obowiązującej ustawy o języku polskim¹⁴⁵, co pozwala zaliczyć w poczet orzecznictwa autorytetowego¹⁴⁶, a przez to obliguje przedstawienia głównych motywów jej uzasadnienia.

Punktem wyjścia dla Trybunału była wykładnia historyczna. Trybunał zauważył, że tytuł dekretu o języku państwowym i poprzedzającej go ustawie lipcowej był identyczny, a także pojęcia użyte w art. 1 dekretu były zbieżne z przepisami ustawy międzywojennej. W literaturze tamtego okresu jako język państwowy rozumiano „język, którym państwo się posługuje z reguły w stosunkach ze swoimi organami i obywatelami”¹⁴⁷. Trybunał dostrzegł przy tym, że w innych systemach prawnych nie dokonuje się rozróżnienia na „język państwowy” i „język urzędowania”, zaś oba te pojęcia wchodzą w skład ogólniejszego hasła „język oficjalny”, które może występować w obu znaczeniach, a zatem nie należy ich utożsamiać. Kategoria języka państwowego jest znacznie szersza i obejmuje inne sfery ludzkiej aktywności, takie jak szkolnictwo, gospodarka, służba zdrowia czy środki masowego przekazu¹⁴⁸.

Zbiornicze pojęcie „urzędowania”, którym posługuje się art. 1 ustawy, może być ustalone w oparciu o analizę rodzajów czynności wykonywanych przez „rządowe i samorządowe władze i urzędy administracyjne”.

---

z 15.06.2012 r., I GSK 890/11, LEX nr 1243986; Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 1639/11, LEX nr 1216510; Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 1450/11, LEX nr 1216505; Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 894/11, LEX nr 1216532; Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 895/11, LEX nr 1216533; Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 892/11, LEX nr 1216530; Wyrok NSA z 16.05.2012 r., I GSK 343/11, LEX nr 1243931. Wyrok NSA z 26.04.2012 r., I GSK 164/11, LEX nr 1218806; Wyrok NSA z 19.10.2011 r., I GSK 849/10, LEX nr 1149010; Wyrok NSA z 27.09.2011 r., I GSK 833/10, LEX nr 1243980; Wyrok NSA z 31.05.2007 r., I GSK 1651/06, LEX nr 351091; Wyrok NSA z 9.05.2007 r., I GSK 1413/06, LEX nr 350707; Wyrok NSA z 1.03.2005 r., GSK 1316/04, LEX nr 186881.

144 Na przykład w sprawach dotyczących dostępu do informacji publicznej — zob. Wyrok WSA we Wrocławiu z 31.01.2023 r., IV SAB/Wr 309/21, LEX nr 3500784. Uchwała była też powoływana dla uzasadnienia, że wszelka aktywność samorządu terytorialnego jest aktywnością w ramach realizacji zadań publicznych w głośnej sprawie podejmowania przez samorządy deklaracji „gmina wolna od LGBT” zainicjowanej przez skargę Rzecznika Praw Obywatelskich. Zob. postanowienie NSA z 2.07.2021 r., III OSK 3353/21, LEX nr 3193519.

145 R. Hauser, *Glosa do uchwały TK z 14.05.1997 r.*, W 7/96, „Państwo i Prawo” 1997, Nr 10, s. 94.

146 W. Jakimowicz, *Autorytetowe prawo administracyjne* [w:] *Niezorganizowane źródła prawa administracyjnego*, red. J. Supernat, Warszawa 2022, s. 121–134.

147 L. Zieleniewski, *Ustawodawstwo językowe Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1930, s. 9.

148 Warto zauważyć, że ustalając znaczenie języka państwowego TK zastosował komparatystykę prawniczą i odwołał się do ustaw o języku państwowym obowiązujących we Francji i na Słowacji.

Trybunał trafnie dostrzegł, że zgodnie z treścią ustawy lipcowej „urzędowanie” obejmowało akty władz zarówno z zakresu stanowienia prawa (wydawanie i ogłaszanie ustaw wojewódzkich) jak i stosowania prawa (przyjmowanie podań i oświadczeń woli petentów i udzielanie odpowiedzi na nie), zaś: „język urzędowania jest językiem nie tylko tych władz, ale raczej językiem z zakresu kompetencji tych władz i dotyczy nie tylko porozumiewania się w ramach, czy też między poszczególnymi władzami ale przede wszystkim komunikowania się tych władz z obywatelami „w sprawach, których załatwienie do nich należy” (tak art. 2 ustawy). Urzędowanie oznacza więc wykonywanie przez organ (władzę, urząd, instytucję), przyznanych mu prawem kompetencji.

Trybunał dostrzegł zatem konieczność rozróżnienia między językiem państwowym a językiem urzędowania. Różnica może dotyczyć sytuacji, w której państwo stwarza mniejszościom etnicznym warunki umożliwiające używanie ich języka narodowego. Wówczas wprowadza się często przepisy, które pozwalają na wyjątkowe posługiwanie się innym niż państwowy językiem w kontaktach z organami władzy publicznej przynajmniej na pewnej części terytorium państwa (tak jak miało to miejsce w omówionych przepisach ustawy lipcowej). Innym źródłem wyjątkiem od zasady posługiwania się językiem polskim jak trafnie zauważył Trybunał Konstytucyjny są także przepisy prawa międzynarodowego i zwyczaj międzynarodowy (jako przykład podano działalność placówek dyplomatycznych, wojska operującego w ramach struktur międzynarodowych, podmiotów gospodarczych oraz działalność osób sprawujących funkcje publiczne w czasie ich działalności na forum międzynarodowym).

Jako odrębną kategorię TK potraktował język urzędowania sądów, powołując się na przepisy zgodnie z którymi osoba niewładająca językiem polskim ma prawo korzystania przed sądem z pomocy tłumacza. W uzasadnieniu podkreślono, że prawo do występowania przed sądem w języku ojczystym i bezpłatnej pomocy tłumacza ma swoje źródło w zasadzie rzetelnego procesu sądowego i z tego względu rozwinięcie tegoż uprawnienia następuje w przepisach procedury karnej i cywilnej. Innymi słowy prawo do posługiwania się własnym językiem jako element ochrony sądowej obywateli nie jest tożsame z przyznaniem takiego uprawnienia w kontaktach z innymi instytucjami publicznymi. Pojęcie urzędowania, ustalone w sentencji uchwały zostało ustalone niezwykle szeroko, ponieważ włączono w jego zakres także takie działania o charakterze niewładczym, „które mają na celu realizację potrzeb społecznych lub organizację życia publicznego, w tym także

czynności związane z gospodarowaniem mieniem państwowym lub komunalnym”. Trybunał dostrzegł w tym kontekście rozrastające się zadania administracji publicznej także jako administracji świadczącej, tj. takiej, która zapewnia obywatelom określone świadczenia lub inne korzyści (np. organizacja pomocy społecznej czy umożliwienie obywatelom korzystania z urzędów komunalnych)¹⁴⁹. Uznanie form niewładczych działania administracji za przejaw urzędowania nie może wszakże prowadzić do konstatacji o istnieniu swoistego domniemania na rzecz obowiązku składania oświadczeń woli, czy komunikowania się na terytorium Rzeczypospolitej w stosunkach podległych prawu polskiemu w języku polskim¹⁵⁰.

W tym kontekście Trybunał podkreślił, że adresatem pośrednim normy zawartej w art. 1 dekretu jest również obywatel „wtedy, gdy realizuje swoje obowiązki wobec *władz i urzędów administracyjnych* lub gdy występuje wobec *władz i urzędów administracyjnych* oczekując od nich określonych działań”. W takich sytuacjach obywatel musi uwzględniać tę okoliczność, że podmioty wymienione w art. 1 dekretu „urzędują” w języku państwowym, tzn. w języku polskim”. Jednakże, „granicę stosowalności art. 1 dekretu wobec obywatela wyznaczają konstytucyjne wolności i prawa obywatelskie. Obywatelowi, tam, gdzie on chce realizować swoje podstawowe wolności i prawa nie można nakazać stosowania się do postanowień art. 1 dekretu”. Innymi słowy, jak stwierdza M. Safjan: „obywatel polski niewładający językiem państwowym bądź odczuwający potrzebę zaimplementowania swojej odrębności etnicznej ma prawo używać języka ojczystego wszędzie tam, gdzie obowiązujące normy nie nakazują stosowania języka państwowego”¹⁵¹.

1.5.2. Treść normatywna zasady polskiego języka urzędowego

1.5.2.1. Wymiar konstytucyjny

Treść przepisu art. 27 Konstytucji RP jest równie istotna jak jego umiejscowienie w systematyce ustawy zasadniczej. Ustrojodawca zdecydował się włączyć zasadę urzędowości języka polskiego w poczet

¹⁴⁹ Trybunał powołał się w tym miejscu na E. Ochendowskiego *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Toruń 1996, s. 12.

¹⁵⁰ K. Kubuj [w:] *Konstytucja RP. Komentarz art. 1–89*, t. 1, red. M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP. Komentarz*, Legalis 2016, art. 27, nb 21.

¹⁵¹ M. Safjan, *Pozycja mniejszości w Polsce w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, 2003, s. 8.

naczelnych zasad ustrojowych określonych w Rozdziale I zatytułowanym „Rzeczpospolita”, co ma trzy doniosłe skutki¹⁵². Pierwszy, to skutek symboliczny związany ze wspomnianym już kreowaniem kanonu aksjologicznego narodu a zarazem prestiżu języka. Położenie normy dotyczącej języka urzędowego akurat w tej części ustawy zasadniczej jest jasnym i stanowczym sygnałem — język polski do fundament Rzeczypospolitej. Po drugie, zdefiniowanie języka urzędowego na wstępie ustawy zasadniczej przesądza o jego najdalej idącej ochronie, ponieważ próba zmiany języka wymaga zastosowania kwalifikowanego trybu zmiany Konstytucji RP przewidzianego w art. 235. Po trzecie, *locus* art. 27 determinuje dyrektywy jego wykładni. Treść normatywna art. 27 ma samoistnie charakter przednawiasowy — jest współkreowana i doprecyzowana przez pozostałe przepisy Konstytucji oraz ustaw szczególnych¹⁵³. Kluczowe (ale nie jedyne) postanowienia Konstytucji RP powiązane z art. 27 to zakaz dyskryminacji¹⁵⁴, prawo mniejszości narodowych i etnicznych do zachowania własnego języka i edukacji¹⁵⁵, prawo do opieki za granicą¹⁵⁶, prawo do obrony¹⁵⁷, wolność i ochrona tajemnicy komunikowania się¹⁵⁸, wolność słowa¹⁵⁹, prawo obywateli do informacji o działalności organów władzy publicznej¹⁶⁰, prawo osób z niepełnosprawnościami do pomocy ze strony władzy publicznej i komunikacji społecznej¹⁶¹. Pomimo jego nadzwyczajnego charakteru nie można także pominąć art. 233 ust. 2 Konstytucji RP, który wyznacza granicę ingerencji wolności i praw człowieka i obywatela wyłącznie z powodu rasy, płci, języka, wyznania lub jego braku, pochodzenia społecznego, urodzenia oraz majątku. Tak jak art. 27 odnosi

---

152 Chociaż Konstytucja w tytule Rozdziału I nie posługuje się terminem „zasady ustroju”, to powszechnie w doktrynie prawa konstytucyjnego przyjmuje się, że są one w nim zawarte. Zob. B. Banaszak, *Rozdział I. Rzeczpospolita* [w:] B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Legalis, 2012.

153 Wyrok. TK z 29.4.2003 r., SK 24/02, OTK-A 2003, Nr 4, poz. 33.

154 Art. 32 Konstytucji RP.

155 Art. 35 Konstytucji RP.

156 Art. 36 Konstytucji RP.

157 Art. 42 ust. 2 Konstytucji RP.

158 Art. 49 Konstytucji RP.

159 Art. 54 Konstytucji RP.

160 Art. 61 Konstytucji RP.

161 Art. 69 Konstytucji RP.

się do tożsamości narodowej¹⁶², tak art. 233 ust. 2 pozycjonuje język jako część niezbywalnej tożsamości każdego człowieka¹⁶³.

Redakcja art. 27 Konstytucji RP jest niefortunna. W zdaniu pierwszym wprowadza on ogólną zasadę, zgodnie z którą język polski jest językiem urzędowym na całym terytorium państwa (w Rzeczypospolitej Polskiej). W zdaniu drugim doprecyzowano, że nadanie językowi polskiemu statusu języka urzędowego nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z umów międzynarodowych. Doprowadziło to do różnicy poglądów, co do tego czy zdanie drugie artykułu wprowadza wyjątek od zastosowania języka polskiego jako urzędowego w odniesieniu do mniejszości narodowych, czy też należy go interpretować jedynie jako przepis gwarancyjny. Argumenty przemawiające za drugim z przywołanych poglądów są bardziej przekonujące¹⁶⁴. Literalne brzmienie tego przepisu każe upatrywać w nim wyłącznie wyrazu woli poszanowania wiążących Polskę umów międzynarodowych. Nie daje on możliwości odejścia od stosowania języka polskiego jako języka urzędowego (nie stwarza samoistnej podstawy dla wprowadzenia dwujęzyczności z kontaktach instytucjami publicznymi). Zasadę polskiego języka urzędowego modyfikują dopiero gwarancje i przywileje przyznane mniejszościom narodowym i etnicznym na podstawie art. 35 Konstytucji RP¹⁶⁵.

1.5.2.2. Wielojęzyczne źródła prawa i znajomość języków obcych

W kolejnych rozstrzygnięciach Trybunał Konstytucyjny utrwalił i rozwinął kierunek wykładni pojęć związanych z językiem urzędowym zapoczątkowany w uchwale z 14 maja 1997 r., W 7/96 stwierdzając, że szereg też wskazanych w jej uzasadnieniu zachowuje pełną aktualność także pod rządami ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim¹⁶⁶. W wyroku z 13 września 2005, K 38/04 Trybunał orzekł, że w zakresie pojęć „język państwowy”, a przez to również „język urzędowy”, nie

¹⁶² Zdaniem niektórych autorów język polski należy postrzegać także jako element dziedzictwa narodowego w rozumieniu art. 5 Konstytucji RP. Tak: K. Kubuj [w:] *Konstytucja RP...*, red. M. Safjan, L. Bosek. Art. 27, nb 7.

¹⁶³ Z tego względu art. 27 Konstytucji RP jest charakteryzowany jako „wielopłaszczyznowy”. J. Trzciniński, M. Wiącek, *Znaczenie art. 27 Konstytucji dla statusu jednostki w Rzeczypospolitej Polskiej* [w:] *Państwo Prawa — Parlamentaryzm — Sądownictwo Konstytucyjne. Pamięci Profesora Zdzisława Czeszejki-Sochackiego*, red. A. Jamróz, Białystok 2012, s. 305.

¹⁶⁴ J. Boć, *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, Wrocław 1998, s. 64.

¹⁶⁵ R. Hauser, M. Szustkiewicz, *Język pomocniczy jako szczególny sposób komunikacji przy załatwianiu spraw przez organ gminy*, ST 2019, nr 1–2, s. 24–35.

¹⁶⁶ Wyrok TK z 13.9.2005, K 38/04, OTK-A 2005, Nr 8, poz. 92.

mieści się język, jakim posługują się osoby fizyczne i prawne, oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, między sobą w niepublicznych stosunkach faktycznych, czy w relacjach prywatnoprawnych wówczas, gdy nie należą one do zakresu zadań publicznych tych podmiotów, wyznaczonych odpowiednimi przepisami o charakterze publicznoprawnym. Artykuł 27 Konstytucji RP nie odnosi się zatem do posługiwania się językiem polskim we wskazanych stosunkach i nie stoi na przeszkodzie swobodzie podmiotów podlegających polskiemu prawu cywilnemu w składaniu przez nie oświadczeń woli w językach innych niż polski, niezależnie od obowiązku i skuteczności dokonania czynności prawnej w określonej formie szczególnej¹⁶⁷.

Przyjmuje się, że tym bardziej art. 27 Konstytucji RP nie kreuje obowiązku znajomości języka polskiego przez obywateli Rzeczypospolitej. W pierwszych latach obowiązywania Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r. mogło się wydawać, że jest to zagadnienie o niewielkim znaczeniu praktycznym, lecz zwiększenie ruchów migracyjnych sprawiło, że kwestia znajomości języka ojczystego wśród dzieci emigrantów przestała być kwestią oczywistą¹⁶⁸. Mimo to, zasada urzędowania w języku polskim implikuje, że obywatele państwa polskiego posługują się nim, w znaczeniu rozumienia ustnego i pisemnego przekazu w języku polskim oraz możliwości komunikowania się w mowie i piśmie. Katarzyna Kubuj pisze dręcz o domniemaniu znajomości języka polskiego przez obywateli¹⁶⁹, choć można

¹⁶⁷ „Nietrafna jest teza, że samo pojęcie języka urzędowego jako języka komunikacji obywatela z organami władzy publicznej w związku z wykonywaniem jej prerogatywy wymaga respektowania języka polskiego jako języka obowiązkowego czynności prawnych (a więc dokonywanych w układzie horyzontalnym), w każdym wypadku, gdy czynności te podlegają ocenie i interpretacji przy rozstrzyganiu przez organy władzy ewentualnych sporów, które mogą powstawać w związku z ich wykonywaniem. Takie postawienie sprawy unicestwiałoby w istocie rzecz dystynkcję między sferą obrotu prywatnoprawnego i relacjami powstającymi w układzie wertykalnym między jednostką a organami władzy. Każda bowiem czynność prawna rodząca wiążące skutki prawne (a więc umożliwiające także uruchomienie przymusu państwowego dla ich wyegzekwowania) musiałaby, ze względu na istniejącą zawsze możliwość jej oceny przez organ władzy publicznej, respektować bezwzględne wymaganie stosowania języka polskiego. Nie można tracić z pola widzenia faktu, że sformułowanie treści czynności prawnej w języku innym niż polski nie prowadzi automatycznie do zmiany (na język obcy) języka komunikacji wymaganego przed organem władzy publicznej (najczęściej sądem) rozstrzygającym ewentualny spór powstający na jej tle. Tym językiem zawsze pozostanie bowiem język urzędowy, a więc język polski”. Wyrok TK z 13.9.2005 r., K 38/04, OTK-A 2005, Nr 8, poz. 92.

¹⁶⁸ Por. H. Pułaczewska, A. Terelak, *Czynniki wpływające na znajomość języka polskiego i wiedzę o Polsce u dzieci polskich emigrantów w Niemczech. Przykład Ratyzbony*, „Język Polski”, 2019, Nr 99, s. 41–61.

¹⁶⁹ K. Kubuj uważa, że uzasadnione oczekiwania w tym względzie można wiązać z nałożonym na wszystkich obywateli obowiązkiem szkolnym i koniecznością ukończenia określonego

rozważyć, czy nie jest to założenie bliższe fikcji prawnej. Z drugiej jednak strony, wykazanie znajomości języka polskiego jest jednym z warunków otrzymania Karty Polaka¹⁷⁰ oraz uznania i potwierdzenia obywatelstwa polskiego¹⁷¹. Przede wszystkim jednak na skutek obowiązywania zasady polskiego języka urzędowego posługiwanie się tym językiem jest konieczne w celu zapoznania się z przepisami obowiązującego prawa.

Biegła znajomość języka polskiego lub znajomość języka polskiego w stopniu pozwalającym na prawidłowe wykonywanie obowiązków jest warunkiem dostępu do wielu zawodów regulowanych, a także niektórych funkcji¹⁷². Znajomość języka polskiego w mowie i piśmie w zakresie koniecznym do wykonywania obowiązków jest jednym z warunków powierzenia pracownikowi jednostki obowiązków głównego księgowego¹⁷³. Podobnie językiem polskim w stopniu niezbędnym do wykonywania czynności powinny władać osoby prowadzące działalność maklerską¹⁷⁴. Licencję doradcy restrukturyzacyjnego może uzyskać osoba fizyczna, która zna język polski w zakresie niezbędnym do wykonywania czynności syndyka, nadzorcy lub zarządcy¹⁷⁵. Biegłą znajomością języka polskiego musi wykazać się kandydat na doradcę podatkowego, jeżeli nie posiada obywatelstwa polskiego¹⁷⁶.

Jednym z warunków założenia banku weryfikowanym przez Komisję Nadzoru Finansowego jest to, czy założyciele banku posiadają

poziomu szkół realizujących podstawy programowe przewidziane w przepisach oświatowych. K. Kubuj [w:] *Konstytucja RP...*, Art. 27, nb. 21.

170 Wnioskodawca powinien wykazać swój związek z polskością przez przynajmniej „podstawową znajomość języka polskiego, który uważa za język ojczysty”. Nastawienie wnioskodawcy do języka polskiego nie ma waloru odrębnej przesłanki i nie podlega weryfikacji. Jak podaje J. Jagielski jest to wyrażenie służące zaakcentowaniu pochodzenia wnioskodawcy od polskich przodków. Zob. art. 2 ust. 1 pkt 1, art. 13 ust. 7 i 8 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 192 z późn. zm.); J. Jagielski, D. Pudziańska, *Ustawa o Karcie Polaka. Komentarz*, s. 75.

171 Zob. ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1989) — art. 30 ust. 2.

172 Zob. np. ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 334 z późn. zm.) — art. 29, art. 33 ust. 4 pkt 6; ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (t.j. t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 750) — art. 48 ust. 1 pkt 4.

173 Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1530 z późn. zm.) — art. 54 ust. 2 pkt 4.

174 Ustawa z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 910 z późn. zm.) — art. 41a ust. 4.

175 Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1007) — art. 3 ust. 1 pkt 2.

176 Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2117) — art. 21 ust. 3.

udokumentowaną znajomość języka polskiego. Taki sam wymóg dotyczy prezesa zarządu banku i członka lub członków zarządu banku nadzorujących zarządzanie ryzykiem istotnym w działalności banku akcyjnym¹⁷⁷. Taki sam wymóg muszą spełniać podmioty występujące z wnioskiem o zezwolenie na założenie lotniska publicznego do Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego¹⁷⁸. W przypadku spółki kapitałowej taki wymóg musi spełniać co najmniej dwóch członków zarządu dwuosobowego, którzy składają oświadczenie o posiadanej znajomości języka polskiego pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych oświadczeń. Udowodnioną znajomość języka polskiego powinna posiadać co najmniej połowa członków zarządu krajowego zakładu ubezpieczeń i krajowego zakładu reasekuracji, w tym prezes zarządu oraz członek zarządu odpowiedzialny za zarządzanie ryzykiem¹⁷⁹. Taki sam warunek przewiduje się dla wobec dyrektora głównego oddziału zagranicznego zakładu ubezpieczeń i dyrektora głównego oddziału zagranicznego zakładu reasekuracji oraz przynajmniej jednego z jego zastępców¹⁸⁰.

Obywatele państw członkowskich ubiegający o uznanie kwalifikacji zawodowych architekta lub inżyniera budownictwa mogą zostać wpisani na listę właściwej Krajowej Rady Izby jeżeli posiadają znajomość języka polskiego w mowie i w piśmie w zakresie niezbędnym do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie¹⁸¹. Trybunał Sprawiedliwości UE uznał za sprzeczny z prawem wspólnotowym wymóg znajomości języków w celu umożliwienia adwokatom wspólnotowym wpisu na listę prowadzoną przez izbę adwokacką (sygn. akt C-506/04 i C-193/05).

Znajomość języka polskiego muszą wykazać także osoby pragnące uzyskać uprawnienia o charakterze niezawodowym, na przykład obywatele państw UE, którzy chcą wykonywać polowania na terenie RP¹⁸². Wymóg znajomości języka może być też związany ze sferą ochrony dóbr takich jak życie i zdrowie. Taka przesłanka dotyczy kandydata na dawcę

¹⁷⁷ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1646 z późn. zm.) — art. 22b ust. 2 pkt 7, ust. 3 pkt 4 i ust. 4, art. 30 ust. 1 pkt 2 i ust. 1a.

¹⁷⁸ Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. — Prawo lotnicze (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2110 z późn. zm.) — art. 55 ust. 2 pkt 3.

¹⁷⁹ Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 838 z późn. zm.) — art. 50 ust. 4 i 7.

¹⁸⁰ *Ibidem*, art. 180 ust. 4, 5 i 7.

¹⁸¹ Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 551 z późn. zm.) — Art. 33a ust. 11.

¹⁸² Ustawa z dnia 13 października 1995 r. — Prawo łowieckie (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 539) — art. 42a ust. 1.

krwi lub dawcy krwi, który jest obowiązany znać język polski w stopniu umożliwiającym wypełnienie kwestionariusza dawcy krwi, przeprowadzenie badania kwalifikacyjnego i wywiadu medycznego bez udziału osób trzecich¹⁸³.

W relacjach z władzą publiczną nie można wymagać od obywatela znajomości języka innego niż polski¹⁸⁴. Dopiero ta perspektywa odsłania głębszy sens gwarancyjny tej zasady, która chroni obywateli przez nieznaną im mocą prawa obcego i to sensie mocnym — prawo nieprzetłumaczone na język polski nie może stanowić podstawy obowiązków nakładanych przez władzę publiczną (*ignorantia lex in lingua aliena — non nocet*).

Obcojęzyczność i wielojęzyczność międzynarodowych źródeł prawa nie jest nowym zjawiskiem, lecz ich wrodzoną cechą¹⁸⁵. Akcesja do UE doprowadziła tylko i aż do multiplikacji i dyferencjacji tych źródeł, które jednak nie podlegają ogólnym zasadom transpozycji językowej przewidzianym przez polskiego prawodawcę, ponieważ są objęte zasadą wielości wersji tekstów autentycznych (odpowiadających językom urzędowym państw członkowskich). To ważne i złożone zagadnienie zostało omówione w odrębnym rozdziale. W tym miejscu przedstawione zostaną ogólne zasady dotyczące tłumaczenia i promulgacji umów międzynarodowych oraz ich skutki dla stosowania prawa administracyjnego.

¹⁸³ Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o publicznej służbie krwi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1782) — art. 16 ust.1.

¹⁸⁴ Zob. Wyrok NSA z 29.11.2012 r., I GSK 84/12, LEX nr 1291304.

¹⁸⁵ Głównym źródłem międzynarodowego prawa administracyjnego są umowy (konwencje, traktaty) międzynarodowe. Podstawą ich wykładni są języki autentyczne w których zostały sporządzone. Po myśli art. 33 ust. 1 Konwencji Wiedeńskiej o Prawie Traktatów (Konwencja Wiedeńska o Prawie Traktatów sporządzona w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r., Dz.U. 1990 nr 74 poz. 439, KWTP) podstawą wykładni konwencji międzynarodowych powinny być ich oryginalne wersje, sporządzane z reguły w kilku językach, z których każdy ma jednakową moc, chyba że sama konwencja stanowi lub jej strony uzgodniły, że w przypadku rozbieżności określony tekst jest rozstrzygający. Ponadto, zgodnie z zasadą równoważności tekstów autentycznych — proces wykładni powinien obejmować analizę wszystkich wersji językowych. Z analizy porównawczej nie zwalnia domniemanie ekwiwalentności wersji autentycznych, z którego wynika, że wyrazy użyte w umowie międzynarodowej (konwencji, traktacie) mają to samo znaczenie w każdym z tekstów autentycznych (art. 33 ust. 3 KWTP). Powyższe domniemanie ma być jedynie pomocne w ustaleniu znaczenia wyrazów użytych w wersjach autentycznych konwencji, gdzie kryterium rozstrzygającym będzie to, który z tekstów w wyższym stopniu realizuje cel umowy. W wyroku z dnia 3 grudnia 2009 r. NSA wskazał, że: „odmiennie niż w porządku prawa krajowego, dyrektywy wykładni umów międzynarodowych nakazują w procesie wykładni uwzględnić zawsze nie tylko wykładnię językową, ale nawet w sytuacji językowej jasności postanowień umowy, sięgnąć po wykładnię funkcjonalną (teleologiczną)”. Zob. też Wyrok NSA z dnia 3 grudnia 2009 r., II FSK 917/08, LEX nr 550105.

Zasady publikacji umów międzynarodowych określają: ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych¹⁸⁶. Zgodnie z art. 6 u.j.p. umowy międzynarodowe zawierane przez Rzeczpospolitą Polską powinny mieć polską wersję językową, stanowiącą podstawę wykładni, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Umowy międzynarodowe, które nie zostały sporządzone w języku polskim są publikowane w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej „wraz z tłumaczeniem”¹⁸⁷. Tłumaczenia tekstów umów międzynarodowych oraz tekst zastrzeżeń, deklaracji lub sprzeciwów, dokumentów uzupełniających poświadczą organ występujący z właściwym wnioskiem (o udzielenie zgody na rozpoczęcie negocjacji, podpisanie umowy międzynarodowej lub w sprawie sprzeciwu wobec zastrzeżenia innej umawiającej się strony przez umieszczenie klauzuli „za zgodność tłumaczenia z oryginałem”¹⁸⁸.

Tłumaczenie nie jest tekstem aktu prawnego, lecz środkiem służącym do zapoznania się z jego treścią. Z tego względu należało przewidzieć mechanizm pozwalający na korektę nieuniknionych błędów w tłumaczeniu. Ustawa o umowach międzynarodowych przewiduje nie tylko możliwość prostowania błędów w tłumaczeniu, ale również pozwala na korygowanie niezgodności między tekstami autentycznymi umowy międzynarodowej w różnych językach. Błędy tłumaczeń i niezgodności między wersjami językowymi są prostowane w formie obwieszczenia wydawanego przez ministra, który występował z wnioskiem o ogłoszenie danej umowy w dzienniku urzędowym. Wprowadzenie takiego rozwiązania rodzi pytanie o miejsce obwieszczeń ministerialnych w katalogu źródeł prawa powszechnie obowiązującego, a także ich relacja do zasad wykładni umowy międzynarodowej wynikających z art. 33 KWTP. Oczywistym jest, że obwieszczenia ministerialne nie zostały wymienione w art. 87 ust. 1 Konstytucji RP, niemniej trwale ingerują w tekst aktów prawnych tamże wymienionych. Na kanwie przeglądu orzecznictwa sądowoadministracyjnego dotyczącego tego zagadnienia można wyłonić następujące tezy.

Obwieszczenia ministerialne prostujące błędy tłumaczeń i niezgodności między wersjami językowymi stanowią formę wyrażenia intencji

---

186 t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 127 z późn. zm., dalej jako: ustawa o umowach międzynarodowych.

187 *Ibidem*, art. 18 ust. 1 i 3.

188 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 sierpnia 2000 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o umowach międzynarodowych (Dz. U. Nr 79, poz. 891) — §5 ust. 1 pkt 2 i 5, §6 ust. 1 pkt 3, 5 i 6, §7 ust. 4, §8 ust. 2 pkt 3, 5 i 7, §10 pkt 3, §11 ust. 1 pkt 2 i 4, §12 pkt 1 lit. a i pkt 2, §15 ust. 2 pkt 3.

stron zawierających umowę międzynarodową i w tym sensie są wiążące w procesie wykładni (prawodawca polski wydając obwieszczenie na podstawie art. 18b „przyznaje”, że treść przepisu w polskiej wersji językowej była błędna), jednakże zdaniem części sądów zasada polskiego języka urzędowego nie oznacza, że należy ustalać znaczenie tekstu umowy międzynarodowej wyłącznie na podstawie polskiej wersji językowej¹⁸⁹. Obwieszczenie wydane na podstawie art. 18b ustawy o umowach międzynarodowych nie aspiruje do zamkniętego katalogu, określonych w art. 87 Konstytucji RP, źródeł prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej, a stanowi „jedynie techniczne sprostowanie”¹⁹⁰. Organy administracji publicznej niekiedy forsują pogląd, zgodnie z którym art. 18b ustawy o umowach międzynarodowych pełni rolę służebną względem art. 79 KWTP regulującego procedurę poprawiania błędów w tekstach traktatów, lecz nie spotkał się on jak dotąd z jednoznaczną aprobatą ze strony sądów.

Powszechnie aprobuje się pogląd zgodnie z którym razie wątpliwości co do treści aktu normatywnego przetłumaczonego na język polski organ prowadzący postępowanie może się odwołać do jego innych wersji językowych w celu wyjaśnienia wątpliwości. Został on rozpowszechniony na kanwie wyroku NSA z dnia 5 czerwca 2007 r., I OSK 796/06, jednak w doktrynie pomija się fakt się, że wyrok ten dotyczył porównywania wersji językowych w procesie wykładni prounijnej, co znacząco zmienia jego wydźwięk¹⁹¹. Z tego bowiem względu w orzeczeniu pominięto art. 6 u.j.p. Na uwagę zasługuje także inna zawarta w przywołanym orzeczeniu teza, zgodnie z którą: „obowiązek prowadzenia postępowania wyłącznie w języku polskim nie oznacza obowiązku rozumowania wyłącznie w kategoriach języka polskiego”. Naturalnie prawo, choćby i nawet do tego aspirowało, nie jest stanie ingerować w sferę procesów myślowych organu. Jednakże opis rozumowania poprzedzającego wydanie wiążącego rozstrzygnięcia wobec jednostki musi być wyrażony w języku dla niej zrozumiałym, przez co stanowisko NSA w przywołanej sprawie jest nie dość precyzyjne.

189 Zob. też wyrok NSA z 17.08.2022 r., II FSK 3101/19, LEX nr 3424927, wyrok WSA w Krakowie z 8.10.2020 r., I SA/Kr 629/20, LEX nr 3116906 (nieprawomocny); Wyrok WSA w Krakowie z 15.10.2020 r., I SA/Kr 421/20, LEX nr 3122365 (nieprawomocny); Wyrok NSA z 26.07.2022 r., II FSK 1230/21, LEX nr 3417791; Wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z 26.05.2021 r., I SA/Go 108/21, LEX nr 3190150 (nieprawomocny).

190 Zob. nieprawomocne wyroki w sprawach: Wyrok WSA w Opolu z 9.09.2022 r., I SA/Op 156/22, LEX nr 3421008 oraz Wyrok WSA w Opolu z 9.09.2022 r., I SA/Op 155/22, LEX nr 3421008.

191 Wyrok NSA z 5.06.2007 r., I OSK 796/06, LEX nr 354711.

Z wymienionych powodów problematykę posługiwania się obcojęzycznymi wersjami aktów prawa międzynarodowego o zasięgu ogólnym lepiej oddaje mniej autorytatywny choć prawomocny wyrok Wyrok WSA w Gdańsku z 8 sierpnia 2017 r., I SA/Gd 580/17¹⁹². U podstaw przywołanego orzeczenia legł spór co do wykładni przepisów Konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Belgii w sprawie unikania podwójnego opodatkowania oraz zapobiegania oszustwom podatkowym i uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku z dnia 20 sierpnia 2001 r. W ocenie organu, sporne przepisy powinny być interpretowane w brzmieniu francuskojęzycznym Konwencji, który odbiegał znacząco od treści wyrażonej w języku polskim. WSA w Gdańsku stanął na stanowisku, że taka wykładnia Konwencji nie spełnia warunków przewidzianych w art. 6 u.j.p., który formułuje „dyrektywę nakazującą przygotowanie umowy międzynarodowej w języku polskim, w celu zminimalizowania ryzyka wystąpienia negatywnych następstw związanych z trudnościami komunikacyjnymi wynikającymi z jej stosowania i wykładni”¹⁹³. Sąd wziął pod uwagę pogląd wyrażony w NSA z 5.06.2007 r., I OSK 796/06, w myśli którego zasada polskiego języka urzędowego nie stoi na przeszkodzie, aby organy administracji publicznej — jeżeli zajdzie potrzeba wykładni prawa, w szczególności prawa unijnego posługiwały się obcojęzycznymi tekstami tego samego aktu prawnego w celu ustalenia jego rzeczywistej treści, jednakowo pojmowanej w całej UE. Niemniej WSA zauważył, że aktem nadrzędnym w stosunku do przepisów u.j.p. w rozumieniu art. 91 ust. 1 Konstytucji RP jest Konwencja Wiedeńska o Prawie Traktatów, a organy polskie są zobowiązane zgodnie z art. 9 Konstytucji RP przestrzegać umów prawa międzynarodowego i powinny sięgać po interpretację danego zwrotu w języku wskazanym w tekście umowy międzynarodowej¹⁹⁴. Postanowienia KWPT mają zatem pierwszeństwo przed ustawą, w sytuacji, gdy ustawy, w tym ustawy o języku polskim, nie można pogodzić z umową.

Ów kierunek wykładni aprobowanej przez sądy administracyjne został wzmocniony w uchwale siedmiu sędziów NSA z dnia 28 października 2024 r., II FPS 1/24 gdzie stwierdzono, że: „Określona w art. 30 Konwencji między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Królestwa

¹⁹² LEX nr 2340749.

¹⁹³ P. Czarnecki, *Ustawa o języku polskim. Komentarz*, LEX 2014, art. 6, pkt 1.

¹⁹⁴ Wyrok NSA z 3 grudnia 2009 r., II FSK 917/2008.

Szwecji w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu, podpisanej w Sztokholmie dnia 19 listopada 2004 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 26, poz. 193) zasada rozstrzygania rozbieżności przy interpretacji jej przepisów w oparciu o tekst w języku angielskim zobowiązuje polskiego płatnika do zastosowania się do treści art. 11 ust. 1 i ust. 2 tej Konwencji na podstawie wersji w języku angielskim, niezależnie od sprostowania błędu w tym przepisie w wersji w języku polskim mocą obwieszczenia Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 20 listopada 2017 r. o sprostowaniu błędu (Dz. U. poz. 2177)¹⁹⁵. Tym samym przesądzono bezwzględny prymat wersji językowej wskazanej w tekście umowy międzynarodowej — nieznanomość tej wersji nie chroni bowiem w świetle ww. tezy podmiotu administrowanego (w tym wypadku płatnika).

Zgodnie z zapisami Konwencji Wiedeńskiej o Prawie Traktatów (dalej jako: KWPT) interpretacja traktatów dokonywana jest w sposób określony w Dziale III, art. 31–33. Interpretacji traktatów, których autentyczny tekst został ustalony w dwóch lub więcej językach dotyczy art. 33 tej Konwencji, zgodnie z którym w wypadku traktatów, których autentyczny tekst został ustalony w dwóch lub więcej językach, należy przyjąć, że tekst traktatu ma jednakową moc w każdym z nich, chyba że traktat postanawia lub strony uzgodniły, iż w przypadku rozbieżności określony tekst jest rozstrzygający. Wersja traktatu w języku innym niż jeden z tych, w których tekst został ustalony jako autentyczny, będzie uważana za autentyczną tylko wówczas, gdy traktat tak postanawia lub strony tak uzgodnią. Istnieje więc domniemanie, że wyrazy użyte w traktacie mają to samo znaczenie w każdym z tekstów autentycznych.

Traktując KWPT jako przepisy szczególne w rozumieniu art. 6 u.j.p., organy administracji publicznej nie mają podstaw do zastosowania obcej wersji językowej umowy międzynarodowej, gdy wersja polska jest jedną z wersji autentycznych, a nie „tłumaczeniem informacyjnym, niebędącym tekstem autentycznym”. Dopiero w sytuacji, gdy porównanie dwóch tekstów autentycznych wykazuje różnicę w treści normy prawnej, organ winien porównać wszystkie wersje językowe umowy, które są jednakowo autentyczne, a w razie dalszych wątpliwości zastosować kolejne reguły interpretacyjne przewidziane w art. 31 i 32 KWPT.

Podsumowując tę część rozważań można stwierdzić zatem, że wykładnia językowa aktów prawa międzynarodowego przez organy administracji publicznej podlega innym zasadom w zależności od tego czy mamy do

195 Uchwała NSA z 28 października 2024 r., II FPS 1/24, ONSAiWSA 2025/2/15.

czynienia: z aktem prawa UE; aktem prawa międzynarodowego, którego został sporządzony w języku polskim; aktem prawa międzynarodowego, który został wyłącznie przetłumaczony na język polski. W tym pierwszym wypadku wykładnia wielojęzyczna jest nie tylko dozwolona, ale często wręcz pożądana w celu spełnienia założeń wykładni prounijnej. Drugi typ aktów może podlegać wykładni wyłącznie zgodnie z regułami przewidzianymi w przepisach art. 31 i nast. KWPT, które są nadrzędne wobec art. 6 u.j.p. Wobec powyższego, obwieszczenia ministerialne dokonujące sprostowań aktów tego typu mogą pełnić wyłącznie rolę służebną względem zmian dokonywanych w trybie KWPT. Zgodnie z pierwszymi dwoma założeniami oraz stanowiskiem sądów administracyjnych o „technicznym” charakterze tłumaczenia aktów niesporządzonych w języku polskim, należałoby stwierdzić, że posługiwanie się przez organ autentycznym tekstem obcojęzycznym aktu w procesie wykładni jest nie tylko uzasadnione, ale i konieczne. Taką tezę należy jednak skonfrontować z określoną na wstępie zasadą *ignorantia lex in lingua aliena — non nocet*, która płynie z zasady polskiego języka urzędowego.

Mianowicie, organy władzy publicznej nie mogą egzekwować wobec obywateli polskich i polskich jednostek organizacyjnych obowiązków wynikających z aktów prawa międzynarodowego, które nie zostały opublikowane w języku polskim¹⁹⁶. Istotę poglądów sądów administracyjnych w tym względzie można zreferować w następujący sposób: przepisy ustawy o języku polskim nie mogą być przedkładane ponad przepisy Konwencji Wiedeńskiej o Prawie Traktatów, jednakże Konwencja ta nie może stać powyżej art. 27 Konstytucji RP w zakresie w jakim rodzi skutki na niekorzyść obywatela¹⁹⁷. Organy administracji publicznej nie mogą wymagać, aby podatnik „zapoznawał się z treścią obowiązujących go przepisów prawa polskiego w języku obcym i na własną rękę ustalał brzmienie tych przepisów, poszukiwał tego brzmienia czy też dokonywał tłumaczeń innych niż opublikowane we właściwym organie promulgacyjnym, zawierającym urzędowe tłumaczenie przepisów wynikających z umów międzynarodowych sporządzonych w języku innym niż polski język urzędowy”¹⁹⁸.

Pierwotnymi podmiotami międzynarodowego prawa publicznego i stronami umów międzynarodowych są państwa, natomiast obywatele i inne podmioty będące adresatami rozstrzygnięć władzy publicznej czerpią wiedzę o treści przepisów prawa będących źródłem ich

¹⁹⁶ J. Trzciński, M. Wiącek, *Znaczenie art. 27 Konstytucji...*, s. 312–214.

¹⁹⁷ Szerzej zob.: Wyrok WSA w Szczecinie z 27.10.2021 r., I SA/Sz 645/21, LEX nr 3284282; Wyrok NSA z 23.06.2015 r., II FSK 1431/13, LEX nr 1749184.

¹⁹⁸ Wyrok NSA z 23.06.2015 r., II FSK 1431/13, LEX nr 1749184.

uprawnień i obowiązków z tekstów aktów prawnych opublikowanych we właściwych organach promulgacyjnych. Z zasady polskiego języka urzędowego wynika, że posługując się wyłącznie tym językiem obywatel powinien móc załatwić wszelkie swoje relacje z państwem (jego organami) i w tym też języku obywatel winien być zapoznawany z obciążającymi go obowiązkami i przysługującymi mu prawami.

Tym bardziej organy „nie mogą wymagać, aby obywatel polski zapoznawał się z treścią obowiązujących go przepisów prawa polskiego w języku obcym i na własną rękę ustalał brzmienie tych przepisów, poszukiwał tego brzemienia, czy też dokonywał tłumaczeń innych niż opublikowane we właściwym organie promulgacyjnym, zawierającym urzędowe tłumaczenie przepisów wynikających z umów międzynarodowych sporządzonych w języku innym niż polski język urzędowy. Rzeczą państwa, działającego poprzez właściwe organy, jest zadbanie o prawidłowość opublikowanego w Dzienniku Ustaw tłumaczenia obcojęzycznej umowy międzynarodowej, konwencji traktatu itp. To państwo, a nie obywatel dysponuje w tym zakresie właściwymi środkami”¹⁹⁹.

Oczekiwanie od obywateli znajomości określonych języków, aby mogli zapoznać się z przepisami obowiązującego prawa byłoby sprzeczne z zasadą pewności prawa wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP oraz zasadą budzenia zaufania obywateli do państwa wyrażoną odpowiednią w art. 121 § 1 o.p. i art. 10 k.p.a.²⁰⁰ Obywatel, który zapoznał się z określoną treścią przepisu prawa opublikowanego w stosownym trybie i we właściwym organie promulgacyjnym, dokonuje tym samym wszelkich aktów staranności wymaganych, aby uchronić się przed skutkami niezajomości prawa. Jednostka powinna być w stanie prognozować konsekwencje prawne swojego zachowania oraz racjonalnie się do nich przygotować w przekonaniu, że działania w podejmowane pod rządami obowiązującego prawa będą korzystać ochrony prawnej²⁰¹.

W szczególności, źródła prawa nieprzetłumaczone na język polski nie mogą stanowić podstawy nakładania na obywatela obowiązków²⁰².

199 Wyrok WSA w Szczecinie z 19.05.2021 r., I SA/Sz 820/20, LEX nr 3188353; Wyrok NSA z 29.11.2012 r., I GSK 84/12, LEX nr 1291304 (dot. prawa UE).

200 Wyrok NSA z 21 stycznia 2009 r. sygn. akt I GSK 231/08.

201 A. Błaś, *Wprowadzenie [w:] Pewność sytuacji prawnej jednostki w prawie administracyjnym*, red. A. Błaś, Warszawa 2012, s. 20.

202 Tak: Wyrok NSA z 29.11.2012 r., I GSK 84/12, LEX nr 1291304; wyrok NSA z 27.09.2011 r., I GSK 482/10, ONSAiWSA 2012, nr 6, poz. 118; Wyrok NSA z 4.10.2011 r., I GSK 564/10, LEX nr 1069517; wyrok NSA z 4.10.2011 r., I GSK 573/10, LEX nr 1069521; wyrok NSA z 4.10.2011 r., I GSK 561/10, LEX nr 1095635; Wyrok NSA z 19.10.2011 r., I GSK 846/10, LEX nr 1149008.

Jednakże brak publikacji aktu w języku urzędowym danego państwa wyłącza jedynie możliwość wywodzenia z takiego aktu w procesie stosowania prawa przez sądy i inne organy władzy publicznej (w tym organy administracji) obowiązków wobec jego obywateli — nie wyklucza zaś ewentualnych powinności ciążących na organach władzy publicznej, na przykład wynikających z obowiązku wykonania czy implementacji takiego aktu²⁰³. Zasady tej nie zmienia sytuacja, gdy dostępne są nieoficjalne elektroniczne wersje tłumaczeń danego aktu²⁰⁴.

Wątpliwości budzi jednak sytuacja, kiedy na skutek błędów w tłumaczeniu, za które winę ponosi władza publiczna, między wersjami językowymi aktów zachodzą istotne rozbieżności. Przywołana wyżej w uchwale NSA z dnia 28 października 2024 r., II FPS 1/24 jednoznacznie wskazuje, że w takiej sytuacji, podmiot administrowany (w tym wypadku płatnik) winien zastosować się do treści Konwencji na podstawie wersji w wersji wskazanej w umowie jako wiążąca, niezależnie od sprostowania błędu przepisie w wersji w języku polskim mocą obwieszczenia Ministra Spraw Zagranicznych²⁰⁵.

Konsekwencje obowiązku posługiwania się językiem polskim jako urzędowym przedstawiają się inaczej w stosunku do znajomości języków przez organy administracji publicznej. Do dziedzin, które wymagają szczególnych kompetencji językowych (w języku polskim), zalicza się przede wszystkim przygotowywanie i ustanawianie (uchwalanie) aktów normatywnych; wydawanie i uzasadnianie decyzji administracyjnych i innych aktów administracyjnych; wydawanie i uzasadnianie orzeczeń sądowych²⁰⁶. Kryteria dotyczące poziomu znajomości języka polskiego wprowadzają także ustawy szczególnie m.in. w stosunku do pracowników służby cywilnej²⁰⁷.

---

203 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 19 października 2011 r., sygn. I GSK 847/10, LEX nr 1149009

204 *Ibidem*.

205 Uchwała NSA z 28 października 2024 r., II FPS 1/24, ONSAiWSA 2025/2/15.

206 M. Bartoszewicz, *Zakres znajomości języka polskiego przez osoby publiczne i obywateli. Rozważania na tle polskiego prawa*, Przegląd Legislacyjny, 2014, Nr 1, s. 50–51.

207 Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 409 z późn. zm.) — art. 5 ust. 3. Zainteresowanie cudzoziemców pracą w polskiej służbie cywilnej jest wręcz znikome. Jak wynika ze sprawozdania Szefa Służby Cywilnej w latach 2009–2020, w odpowiedzi na 4557 ogłoszeń jedynie 137 cudzoziemców złożyło ofert. W 2024 roku odnotowano spadek ogólnej liczby naborów oraz niewielkie zainteresowanie cudzoziemców pracą w służbie cywilnej, także względem lat poprzednich. Z raportu za rok 2024 wynika, że 3 cudzoziemców złożyło swoje oferty (w 2023 r. — 69) i nie zatrudniono żadnego nich (w 2023 r. zatrudniono 3). Jednocześnie w 2024 r. opublikowano aż 381 ogłoszeń skierowanych także do cudzoziemców (w 2023 r. — 489). Źródło: <https://www.gov.pl/web/sluzbacywilna/sprawozdaniessc> [dostęp: 31.05.2025].

Jeśli chodzi o języki obce to z oczywistych względów ich znajomość jest niezbędnym przymiotem pracowników służby zagranicznej. Od pracowników służby zagranicznej oczekuje się znajomości co najmniej jednego dowolnego języka obcego²⁰⁸, a od aplikantów służby dyplomatyczno-konsularnej, znajomości co najmniej jednego języka obcego, w tym języka angielskiego²⁰⁹. Aby jednak otrzymać stopień dyplomatyczny należy wykazać się znajomością dwóch języków obcych. Dodatkowo, niezależnie od znajomości języków obcych, stopień dyplomatyczny można nadać członkowi korpusu służby cywilnej zatrudnionemu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw zagranicznych w związku z wykonywaniem zadań w placówce zagranicznej. Szefem Służby Zagranicznej może być osoba, która zna co najmniej dwa języki obce, w tym jeden spośród języków roboczych Unii Europejskiej²¹⁰.

1.5.2.3. Zasada urzędowania w języku polskim

Dopełnieniem art. 27 Konstytucji RP są przepisy u.j.p. Łącznikiem pomiędzy postanowieniami ustawy zasadniczej a ustawą jest jej preambuła, która stawia zasadę polskiego języka urzędowego w nowym kontekście. Poza utrwaleniem znaczenia języka polskiego jako elementu tożsamości narodowej²¹¹ i dobra kultury narodowej, w preambule zaakcentowano, że język polski (jako element kultury) stanowi wkład w budowę wspólnej, różnorodnej kulturowo Europy, a zachowanie tej kultury i jej rozwój jest możliwy tylko poprzez ochronę języka polskiego. Ustawodawca zaznaczył także, że język polski jako element tożsamości kulturowej wymaga ochrony w procesie globalizacji, a ochrona ta jest obowiązkiem wszystkich organów i instytucji publicznych Rzeczypospolitej Polskiej i powinnością jej obywateli.

Zasadę urzędowania w języku polskim wprowadza art. 4 u.j.p. Przepis ten jest kolejnym przejawem siły oddziaływania uchwały TK z 14.05.1997 r., W 7/96, ponieważ niemalże odwzorowuje określony w niej zakres podmiotowy zasady polskiego języka urzędowego. Nie powielając zawartych w uchwale rozważań, które stanowią fundament

²⁰⁸ Ustawa z dnia 21 stycznia 2021 r. o służbie zagranicznej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1691 z późn. zm.) — art. 18 pkt 4.

²⁰⁹ *Ibidem*, art. 44 ust. 1

²¹⁰ *Ibidem*, art. 11 ust. 1 pkt 6, art. 31 ust. 1 pkt 4.

²¹¹ Preambuła u.j.p. czyni to w sposób dosadny słowami: „zważywszy na doświadczenie historii, kiedy walka zaborców i okupantów z językiem polskim była narzędziem wynaradawiania”.

wykładni tego przepisu należy wymienić organy zobowiązane do urzędowania w języku polskim, tj.:

1. Konstytucyjne organy państwa²¹²,
2. Organy jednostek samorządu terytorialnego i podległych im instytucji w zakresie, w jakim wykonują zadania publiczne²¹³,
3. Terenowe organów administracji publicznej²¹⁴,
4. Instytucje powołane do realizacji określonych zadań publicznych²¹⁵;
5. Organów, instytucji i urzędów podległe organom wymienionym w punktach 1 i 3, powołane w celu realizacji zadań tych organów, a także organy państwowych osób prawnych w zakresie, w jakim wykonują zadania publiczne²¹⁶;
6. Organy samorządu innego niż samorząd terytorialny oraz organy organizacji społecznych, zawodowych, spółdzielczych i innych podmiotów wykonujących zadania publiczne²¹⁷.

---

212 Sejm, Senat, Prezydent RP, Rada Ministrów, TK, Trybunał Stanu, sądy powszechne i wojskowe, NSA, SN, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, Zgromadzenie Narodowe, Rada Bezpieczeństwa Narodowego, Rada Gabinetowa, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, NBP, Rada Polityki Pieniężnej.

213 Odpowiednio: rada gminy oraz wójt (burmistrz, prezydent miasta), rada powiatu i zarząd powiatu wraz ze starostą; sejmik województwa i zarząd województwa z przewodniczącym w osobie marszałka; instytucjami podległymi są instytucje, które wykonują zadania publiczne, określone w ustawach zadania i kompetencje kierowników służb, inspekcji i straży.

214 Organy, o których mowa w ustawie z 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 428).

215 M. in.: Państwowa Komisja Wyborcza, wojewódzka i okręgowa komisja wyborcza działające na podstawie ustawy z 5 stycznia 2011 r. — Kodeks wyborczy (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 365); Polską Agencję Prasową działającą na podstawie ustawy z 31 lipca 1997 r. o Polskiej Agencji Prasowej (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1595); Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych działającego na podstawie ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1781); Polską Komisję Akredytacyjną działającą na podstawie przepisów Prawa o szkolnictwie wyższym; Krajową Szkołę Administracji Publicznej działającą na podstawie ustawy z 14 czerwca 1991 r. o Krajowej Szkole Administracji Publicznej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1952 z późn. zm.); Polską Akademię Nauk działającą na podstawie ustawy z 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1796 z późn. zm.).

216 Dotyczy to również wszelkich państwowych osób prawnych, jeśli wykonują działania publiczne. Jako przykład można wymienić: Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości działającą na podstawie ustawy z 9 listopada 2000 r. o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (tekst jedn. (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 98)); Polską Agencję Żeglugi Powietrznej funkcjonującą na podstawie ustawy z 8 grudnia 2006 r. o Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1272 z późn. zm.); Zakład Ubezpieczeń Społecznych działający na podstawie ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 350 z późn. zm.), czy też Rządowe Centrum Legislacji lub agencje rolne (Agencja Rynku Rolnego, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencja Nieruchomości Rolnych).

217 Poprzez wskazane w art. 4 pkt 6 organy należy rozumieć samorządy zawodowe (adwokatów, biegłych rewidentów, doradców podatkowych, farmaceutów, kuratorów sądowych,

Zakres przedmiotowy zasady urzędowania w języku polskim wyznacza art. 5, który stanowi w ust. 1, że podmioty wykonujące zadania publiczne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dokonują wszelkich czynności urzędowych oraz składają oświadczenia woli w *języku polskim*, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Przepis ten stosuje się odpowiednio do oświadczeń woli, podań i innych pism składanych organom określonym powyżej.

Należy przypomnieć, że poprzez pojęcie „urzędowania” należy rozumieć wszystkie czynności i inne akty posługiwania się językiem w komunikowaniu się z innymi podmiotami dokonywane przez organy władzy publicznej oraz niektóre inne podmioty, które wykonują zadania o charakterze władczym (publicznoprawne). Dotyczy to przede wszystkim zadań związanych z realizacją wyznaczonych ustawą kompetencji. Szeroko ujmując urzędowanie odnosi się do wykonywania zadań o charakterze publicznym, „przez które rozumieć należy zadania dotyczące społeczeństwa (lub społeczności lokalnej), służące realizacji interesu publicznego (społecznego — w tym także interesu jednostki) i wykonywane przede wszystkim w formach działania właściwych dla podmiotów, którym przysługują kompetencje władcze”²¹⁸. W literaturze od dawna zwraca się uwagę, że taka wykładnia pojęcia „urzędowanie” nie może być rozpatrywana w oderwaniu od zjawiska prywatyzacji zadań publicznych²¹⁹.

W niektórych sytuacjach względy racjonalności przemawiają za odstąpieniem od rygorystycznego rozumienia zasady urzędowania w języku polskim — dzieje się tak, gdy określony typ dokumentu (np. konosament) jest powszechnie stosowany w handlu międzynarodowym a tłumaczenie go byłoby nadmiernym formalizmem. Zdarzają się także sytuacja graniczne, gdy sądy i organy zamiast dokonywać tłumaczenia ograniczają się do samodzielnego skorzystania ze słownika języka

---

komorników, lekarzy, notariuszy, pielęgniarek i położnych, psychologów, radców prawnych, sędziów, architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów, weterynarzy, rzeczników patentowych). Zakresem wskazanego pojęcia objęto też np.: samorządy gospodarcze, o których mowa w ustawie z 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 579), ustawy z 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorców (Dz.U. Nr 35, poz. 194 ze zm.) oraz ustawy z 22 marca 1989 r. o rzemiośle (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 2159 ze zm.). Każdy organ samorządu zawodowego (gospodarczego) ma obowiązek posługiwać się językiem polskim (np. okręgowe rady adwokackie, izby aptekarskie, zgromadzenie ogólne sędziów).

²¹⁸ Tak w wyroku TK z 13.9.2005 r., K 38/04, OTK-A 2005, Nr 8, poz. 92.

²¹⁹ A. Błaś, *Niektóre aspekty ochrony prawnej języka polskiego*, Przegląd Prawa i Administracji, t. XLVII/2001, s. 306.

obcego²²⁰. Ciekawym przykładem słownictwa standaryzowanego są komunikaty, a nawet całe języki techniczno-operacyjne.

Od kilku lat trwają starania Europejskiego Stowarzyszenia Kolei Towarowej (EFRA) o wprowadzenie takiego języka dla maszynistów. EFRA opracowało rekomendację *Wspólny język dla wspólnej europejskiej przestrzeni kolejowej*²²¹, w którym opierając się na danych zebranych przez Europejski Trybunał Obrachunkowy, zwrócono uwagę, że wymagania językowe dla maszynistów (konieczność uczenia się języków obcych dla celów wykonywania transportu międzynarodowego) to ograniczenie administracyjne, które obniża konkurencyjność sektora kolejowego. W ocenie EFRA wprowadzenie języka angielskiego (w jego uproszczonej i technicznej wersji) jako wspólnego języka operacyjnego umożliwiłoby kolei konkutowanie z innymi formami transportu. EFRA zwróciła uwagę, że różnorodność systemów językowych kolei to przyczynia się do znacznych kosztów (koszty tłumaczeń, koszty związane ze zmianą załogi) i obciążeń organizacyjnych po stronie przewoźników. Powyższa rekomendacja była jedną ze zmian proponowanych w związku ze zmianą dyrektywy w sprawie przyznawania uprawnień maszynistom, lecz jak dotąd nie została uwzględniona w aktach prawa UE.

Idea wprowadzenia nowej odmiany technicznego *plain English* dla międzynarodowego transportu kolejowego została zainspirowana przez politykę językową Organizacji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego (*International Civil Aviation Organization, ICAO*), której celem była optymalizacji przepływów informacji w transporcie lotniczym. Jej kluczowym aspektem było usprawnienie komunikacji radiotelefonicznej pomiędzy pilotami a kontrolerami lotów. Procedury łączności radiotelefonicznej wprowadzone przez ICAO przewidują jako regułę podstawową, że rozmowy radiotelefoniczne powietrze-ziemia są prowadzone w języku, który jest zwykle stosowany przez stację naziemną lub w języku angielskim²²², przy czym język zwykle stosowany przez stację naziemną nie musi być językiem państwa, na terenie którego jest ona zlokalizowana. Procedura dopuszcza możliwość uzgodnienia wspólnego języka dla jako wymogu dla stacji naziemnych w skali regionu. Jednakże język angielski zapewnia się na żądanie z każdego statku powietrznego na wszystkich stacjach naziemnych obsługującym wyznaczone

²²⁰ K. Kulińska-Jachowska, *Wykorzystanie słowników języka angielskiego w procesie wykładni i stosowania prawa administracyjnego* [w:] *Niezorganizowane źródła prawa administracyjnego*, (red.) J. Supernat, Warszawa 2022, s. 389–424.

²²¹ <https://erfarail.eu/positions/publications> [dostęp: 31.05.2025].

²²² Załącznik Nr 10 do Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym.

porty lotnicze i trasy wykorzystywane przez międzynarodowe służby powietrzne. Konieczność zapewnienia skuteczności wymiany informacji doprowadziła do standaryzacji języka angielskiego w międzynarodowej komunikacji lotniczej i powstania angielskiego języka lotniczego (*Aviation English*), który występuje w dwóch odmianach, w zależności od celu komunikatu. Pierwsza z nich to angielska frazeologia lotnicza (*aviation standard phraseology*), która jest stosowana podczas standardowych operacji we wszystkich fazach lotu (start, lądowanie etc.). Druga odmiana to uproszczony język angielski (*plain English*) wykorzystywany podczas sytuacji nagłych²²³. Mimo wskazanych uproszczeń, ograniczających ryzyko błędnej interpretacji komunikatu, praktyka pokazała, że trudności komunikacyjne związane z tak prozaicznymi przyczynami jak zniekształcający wymowę akcent nierodzimych użytkowników języka angielskiego są źródłem katastrof lotniczych²²⁴. Aby ograniczyć ryzyka z tym związane ICAO opracowała zestaw wymogów dotyczących biegłości językowej (*Language Proficiency Requirements, LPR*), które określają minimalne standardy znajomości języka angielskiego dla pilotów i kontrolerów ruchu lotniczego. Dzięki temu niezależnie od polityki językowej na terenie, na którym znajduje się port lotniczy i od wymagań językowych stawianym członkom personelu lotniczego w sytuacjach awaryjnych zagwarantowana jest płynność komunikacji. W tym miejscu należy zauważyć, że zgodnie z prawem krajowym koordynator rozkładu lotów musi spełniać warunek biegłej znajomości języka polskiego i angielskiego, z wyjątkiem wyjątkowych okoliczności związanych z przepustowością, kiedy wystarczające jest, aby koordynator posługiwał się biegle językiem angielskim. Formalna standaryzacja angielskiego języka lotniczego sprawiła, że stał się on językiem *de facto* lotnictwa międzynarodowego. Analogiczne procesy można zaobserwować w obszarze międzynarodowego transportu morskiego, gdzie wykorzystywane są standardowe zwroty porozumiewania się na morzu (m. in. *Standard Marine Communication English, SMCE*).

Zasygnalizowane tu zjawisko harmonizacji przepływów informacji dotyczy przede wszystkim ustnych komunikatów operacyjnych. Natomiast zasady związane z obiegiem dokumentacji i procedurami administracyjnymi pozostają w gestii ustawodawcy krajowego. Prawo lotnicze przewiduje, że określone wnioski o dokonanie czynności, zawiadomienia

²²³ A. Borowska, *Nauczanie angielskiej frazeologii lotniczej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2017, Nr 24, s. 192.

²²⁴ Zob. J. Ch. Alderson, *Air safety, language assessment policy, and policy implementation: The case of aviation English*, „Annual Review of Applied Linguistics”, 2009, Nr 29, s. 168–187.

i dokumenty mogą być składane w języku angielskim, jednak na żądanie Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego (dalej jako: Prezes ULC) podmiot przedkłada ich tłumaczenie na język polski (ustawa nie wymaga, aby było to tłumaczenie poświadczone). W języku polskim lub angielskim składane są dokumenty w procesie uznania zagranicznego certyfikatu, a także kopie dokumentów potwierdzających objęcie przewoźnika ubezpieczeniem od odpowiedzialności cywilnej i skargi pasażerskie²²⁵. W ostatnich trzech przypadkach nie przewidziano podstawy żądania tłumaczenia dokumentów anglojęzycznych na język polski, można więc wyróżnić dwujęzyczność względną (zależną od woli Prezesa ULC) i dwujęzyczność postępowania w znaczeniu ścisłym.

Zdaniem Ewy Jasiuk przepisy Prawa lotniczego w tym zakresie należy uznać za przepisy szczególne w rozumieniu art. 5 u.j.p., a więc za dopuszczalny wyjątek od zasady urzędowania w języku polskim²²⁶. Odmienne stanowisko prezentuje Marek Szydło, który jest zwolennikiem rygorystycznej wykładni art. 5 u.j.p. stwierdzając, że: „wprowadzając art. 5 ust. 1 *in fine* u.j.p. pozwala na pewne odstępstwa od tej ogólnej reguły, o ile są one przewidziane w odrębnych ustawach. Jednak to zastrzeżenie o możliwości wprowadzenia w tym zakresie odstępstwa w ustawie szczególnej musi być interpretowane w pełnej zgodności z nadrzędną normą konstytucyjną zawartą w art. 27 Konstytucji, zgodnie z którą językiem urzędowym w Rzeczypospolitej Polskiej jest język polski, ewentualne odstępstwa zaś od tej ogólnej zasady mogą być tworzone jedynie na rzecz osób należących do mniejszości narodowych, o ile wynika to z ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych. Stąd też odmienna regulacja ustawowa, którą blankietowo dopuszcza powołany art. 5 ust. 1 *in fine* u.j.p., może się w istocie odnosić jedynie do mniejszości narodowych, którym określone uprawnienia gwarantują ratyfikowane przez Polskę umowy międzynarodowe”. Przepisy Prawa lotniczego dopuszczające składanie dokumentów w języku angielskim są — w ocenie Marka Szydła — niezgodne z Konstytucją²²⁷.

Nie przesądzając o trafności tego poglądu dostrzec należy, że wyjątków podobnych do przywołanych przepisów Prawa lotniczego jest coraz więcej, przy czym łączy je wspólny mianownik. Są one związane przede

²²⁵ Prawo lotnicze — art.171 a ust. 2 i art. 205a ust. 11.

²²⁶ E. Jasiuk [w:] *Prawo lotnicze. Komentarz*, red. M. Żylicz, LEX 2016, art. 21(a), pkt 2.

²²⁷ M. Szydło, *Opinia prawna na temat zgodności z przepisami Konstytucji RP niektórych przepisów ustawy o zmianie ustawy–Prawo lotnicze*, „Zeszyty Prawnicze BAS”, 2013, Nr 1, s. 161–172.

wszystkim ze sferami działalności w zakresie handlu, transportu i rynków kapitałowych; często dotyczą wyłącznie obowiązków informacyjnych.

W przypadku niektórych rad, komisji i organów działających na podstawie ustawy dopuszczalne jest ich funkcjonowanie w języku innym niż polski, a nawet podejmowanie uchwał w języku obcym, pod warunkiem, że zostaną następnie przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego lub konsula Rzeczypospolitej Polskiej. Przykładem takiego rozwiązania są uchwały podejmowane przez Komisję EET²²⁸. Językiem innym niż polski można posłużyć się także dokonując zawiadomienia o zamiarze zbywania tytułów uczestnictwa funduszu zagranicznego na terytorium RP (może zostać sporządzone w języku polskim lub angielskim)²²⁹ oraz zbywanie i odkupywanie przez fundusz inwestycyjny otwarty jednostek uczestnictwa na terytorium państwa członkowskiego — wówczas zawiadomienie powinno zostać sporządzone w języku angielskim lub przetłumaczone na ten język²³⁰, a informacje dla inwestorów powinny zostać sporządzone lub przetłumaczone na język państwa goszczącego²³¹. W języku angielskim (lub przetłumaczone na ten język) może również zostać sporządzone zawiadomienie organu nadzoru państwa macierzystego zarządzającego z UE o zamiarze wprowadzenia unijnego AFI do obrotu na terytorium RP²³². W języku angielskim mogą zostać sporządzone (lub przetłumaczone na ten język) prospekty publikowane w związku z ofertą publiczną papierów wartościowych lub dopuszczeniem ich do obrotu na rynku regulowanym²³³. Spółki publiczne mogą ponadto realizować część

228 Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 320 z późn. zm.) — art. 16zc ust. 4.

229 Nie dotyczy to kluczowych informacji dla inwestorów, które zawsze muszą zostać sporządzone w języku polskim, lub na ten język przetłumaczone. Tego rodzaju wymóg można określić mianem wielojęzyczności względnej (ograniczonej) — art. 253 ust. 6 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1034 z późn. zm.). Podobnie: art. 254 ust. 2 i 4 zgodnie z którym dokumenty i informacje inne niż informacje kluczowe i dodatkowe dla inwestorów mogą być sporządzane i tłumaczone na język angielski, przy czym na żądanie uczestnika funduszu zagraniczny lub spółka nim zarządzająca mają obowiązek udzielić, w języku polskim, dodatkowych informacji o limitach inwestycyjnych funduszu. W przypadku tłumaczenia informacji i dokumentów wskazanych w art. 254 fundusz musi zapewnić, że tłumaczenie jest rzetelne i dokładne (art. 256 ust. 1 pkt 4).

230 *Ibidem*, art. 261 ust. 5 i 8.

231 *Ibidem*, art. 261a ust. 3 pkt 2.

232 *Ibidem*, art. 263b ust. 4; dotyczy to również zawiadomienia o zamiarze zbywania jednostek uczestnictwa (art. 263f ust. 4 pkt 2), zaprzestania ich zbywania (art. 263ga ust. 4 pkt 3).

233 Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 592) — art. 35a.

ustawowych obowiązków informacyjnych w języku angielskim²³⁴. Dwujęzyczność przewiduje się również:

- w związku z wykonywaniem nadzoru przez NBP w zakresie dotyczącym systemów płatności i systemów rozrachunku papierów wartościowych, gdzie dopuszcza się składanie dokumentów i informacji w języku polskim lub angielskim²³⁵,
- składania wniosków o wydanie pozwolenia lub zezwolenia związanego z obrotem produktami biobójczymi, które mogą zostać złożone w języku polskim lub angielskim (lub przetłumaczony przez tłumacza przysięgłego na te języki)²³⁶,
- w języku polskim lub angielskim sporządza się dokumentację produktów kosmetycznych²³⁷,
- w sprawach dotyczących ochrony roślin: wnioski o zatwierdzanie substancji czynnych, sejfnerów i synergetyków przedkłada się w języku polskim lub w języku polskim i w języku angielskim, dokumenty załączane do wniosków o zatwierdzenie substancji czynnych, sejfnerów i synergetyków lub zezwolenie na wprowadzenie do obrotu środków ochrony roślin przedkłada się w języku polskim lub angielskim, w języku polskim lub angielskim sporządza się także sprawozdania²³⁸,
- w języku angielskim może być prowadzona dokumentacja dotycząca badań przedkładana przez stronę dotycząca spełniania albo niespełniania przez jednostkę badawczą albo certyfikowaną jednostkę badawczą zasad Dobrej Praktyki Laboratoryjnej²³⁹,
- ustawa dopuszcza przekazywanie do NBP dokumentów dotyczących usług płatniczych w języku angielskim — ustawa przewiduje,

---

234 *Ibidem* — art. 70a

235 Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 585) — Art. 19a ust. 2.

236 Wyjątkiem charakterystyki produktu biobójczego, który musi zostać sporządzony w języku polskim. Zob. ustawa z dnia 9 października 2015 r. o produktach biobójczych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 24) — art. 9 ust. 1, art. 17 ust. 2 pkt 2.

237 Wyjątkiem raportu bezpieczeństwa, który sporządza się w języku polskim. Zob. ustawa z dnia 4 października 2018 r. o produktach kosmetycznych (Dz. U. 2018 poz. 2227) — Art. 3 ust. 1 i 2.

238 Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 630) — Art. 4 ust. 1–2a.

239 Z tym, że na żądanie Prezesa Biura dostarcza się uwierzytelnione tłumaczenie takiej dokumentacji na język polski. Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1816) — art. 16 ust. 14a i 14b.

że takim przypadku czynności urzędowe w rozumieniu art. 5 u.j.p. mogą być dokonywane w języku polskim lub angielskim²⁴⁰,

- Krajowy Punkt Kontaktowy do Spraw Broni Alarmowej i Sygnalowej prowadzi elektroniczną skrzynkę pocztową oraz publikuje na swojej stronie internetowej informacje dotyczące swojego działania, w języku polskim oraz w jednym, innym niż język polski, języku oficjalnym Unii Europejskiej²⁴¹; niektóre dokumenty w procedurze o wydanie certyfikatu importowego informacje podaje się w języku polskim angielskim²⁴².
- stosowanie języka angielskiego jest dopuszczalne w procedurach związanych z wyrobami medycznymi, tj.: w języku polskim i angielskim sporządza się opis wyrobu i jego przewidzianego działania w związku ze zgłoszeniem wyrobu do oceny działania²⁴³, w toku kontroli wyrobów medycznych²⁴⁴, w korespondencji, dokumentacji, instrukcjach i oznakowaniach w postępowaniach w sprawach nadzoru nad wyrobami medycznymi²⁴⁵ i w postępowaniach w sprawach incydentów medycznych i bezpieczeństwa wyrobów²⁴⁶,
- w języku angielskim dopuszczalne jest podawanie danych i składanie niektórych dokumentów w postępowaniu o dopuszczenie do obrotu produktu leczniczego²⁴⁷, w procedurze wzajemnego uznania i procedurze zdecentralizowanej²⁴⁸, opis działania niepożądanego produktu leczniczego sporządza się w języku polskim, angielskim lub po łacinie lub należy go przetłumaczyć na język

²⁴⁰ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 611 z późn. zm.) — Art. 132zu ust. 3.

²⁴¹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1743) — art. 47m ust. 2 pkt 5.

²⁴² *Ibidem*, art. 95 ust. 2.

²⁴³ Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1620 z późn. zm.) — art. 59 ust. 1 pkt 9 i ust. 3.

²⁴⁴ *Ibidem*, art. 72 ust. 2 i 3 (kontrola dokumentacji wyrobów medycznych).

²⁴⁵ Przy czym na żądanie Prezesa Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych nadawca dostarcza tłumaczenie przesłanego dokumentu na język polski. Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1565) — art. 73 ust. 1–3

²⁴⁶ Przy czym na żądanie Prezesa Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych nadawca dostarcza tłumaczenie przesłanego dokumentu na język polski. Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych, art. 84 ust. 1–3.

²⁴⁷ Prawo farmaceutyczne — art. 10 ust. 4.

²⁴⁸ *Ibidem*, art. 19b ust. 2.

polski lub angielski²⁴⁹; dokumentacja badania klinicznego może być przedstawiona w języku angielskim, z wyjątkiem informacji dla pacjenta, formularza świadomej zgody oraz danych i dokumentów przeznaczonych do wiadomości uczestników badania klinicznego, które muszą być sporządzone w języku polskim; w języku polskim i angielskim muszą zostać podane listę substancji czynnych we wniosku o wpis wniosek o wpis do Krajowego Rejestru Wytwórców, Importerów oraz Dystrybutorów Substancji Czynnych²⁵⁰.

1.5.2.4. Prawa językowe mniejszości narodowych i etnicznych

Dopełnieniem gwarancyjnego przepisu art. 27 zdanie 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym zasada polskiego języka urzędowego nie narusza praw mniejszości narodowych, wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych, jest art. 35 Konstytucji RP²⁵¹. Głównym przedmiotem zainteresowania z uwagi na zakres niniejszej pracy jest ustęp pierwszy tego artykułu, który stanowi, że Rzeczpospolita zapewnienia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolności zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury.

Konstytucja RP nie zawiera definicji mniejszości narodowych i etnicznych. Przed wejściem w życie obecnie obowiązującej ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym²⁵² kwestia ta stała się przedmiotem rozstrzygania przed Sądem Najwyższym, który w postanowieniu 21 września 1997 r., I ACa 493/97 orzekł, że „Mniejszość narodowa, z którą dana osoba się utożsamia powinna obiektywnie istnieć. Musi zatem istnieć społeczeństwo, wyróżnione na podstawie obiektywnych kryteriów, z którymi ta osoba chce się identyfikować. Nie można bowiem określać swojej tożsamości narodowej w oderwaniu od podstawowej przesłanki, jaką jest istnienie określonego narodu. Naród istnieje wówczas, jeżeli nie ma wątpliwości co do praw do jego istnienia w świadomości społecznej ogółu obywateli. Również sąd rejestrowy, do którego wpływa wniosek o zarejestrowanie założonej organizacji mniejszości narodowej, powinien być przekonany co do tego (bez potrzeby prowadzenia postępowania dowodowego), że

²⁴⁹ *Ibidem*, art. 36e ust. 4.

²⁵⁰ *Ibidem*, art. 51 ust. 5 pkt 4.

²⁵¹ J. Trzeciński, *Artykuł 27*, w: Garlicki, *Konstytucja*, t. 1, s. 4; J. Boć, *Konstytucje Rzeczypospolitej*, s. 64.

²⁵² Dz. U. z 2017 r. poz. 823. Dalej jako: ustawa o mniejszościach.

taka mniejszość istnieje. Nie ma bowiem kognicji do stanowienia nowych mniejszości narodowych, nie utrwalonych w świadomości społecznej ogółu obywateli i takich, których prawa nie wynikają z zawartych przez Polskę umów międzynarodowych”²⁵³. Cytowane postanowienie zostało wydane w odniesieniu do wniosku o rejestrację stowarzyszenia pod nazwą „Związek Ludności Narodowości Śląskiej”.

Ustawa o mniejszościach wprowadziła siedem przesłanek uznania danej mniejszości za mniejszość narodową. Po pierwsze, musi być to mniejszość obywateli. Przesłanka ta wywodzi się wprost z art. 35 ust. 1 Konstytucji RP („zapewnia obywatelom polskim”). Ochronie przewidzianej dla mniejszości narodowych nie podlegają więc cudzoziemcy ani apatrydzi nawet jeśli stale zamieszkują na terytorium RP. Przepisy Konstytucji i ustawy o mniejszościach nie korespondują w tym względzie z omawianym wcześniej art. 27 MPPOiP, który przewiduje, że prawa osób należących do mniejszości etnicznych należy zapewnić „wszystkim osobom znajdującym się na terytorium państwa strony i podlegających jego jurysdykcji”.

Uważa się, że kryterium obywatelstwa można jednak rozumieć w ten sposób, że prawa przyznane w art. 35 ust. 1 Konstytucji RP nie mają charakteru wyłącznego, a co za tym idzie mogą być rozszerzane w drodze praktyki ustrojowej na osoby, które nie są obywatelami polskimi²⁵⁴. Zwraca on także słusznie uwagę, że ustawa zasadnicza nawiązuje w tym zakresie do umów bilateralnych z Niemcami²⁵⁵ i Litwą²⁵⁶, które także odwołują się do kryterium obywatelstwa. Podobnego zastrzeżenia nie zawierają umowy dwustronne zawarte z Białorusią²⁵⁷ oraz Czechami i Słowacją²⁵⁸. Wszystkie one gwarantują natomiast prawo do używania języka mniejszości w sferze publicznej. Zgodzić należy się także

---

²⁵³ Postanowienie SA w Katowicach z 21.09.1997 r., I ACa 493/97, Biul.SAKa 1998, nr 1, poz. 16–25.

²⁵⁴ P. Czarny [w:] *Konstytucja RP...*, Art. 35, nb. 23.

²⁵⁵ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Bonn dnia 17 czerwca 1991 r. (Dz. U. z 1992 r. Nr 14, poz. 56) — art. 20 ust. 1.

²⁵⁶ Traktat sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 15, poz. 71) — art. 13 ust. 2.

²⁵⁷ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 118, poz. 527) — art. 15.

²⁵⁸ Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy, sporządzony w Krakowie dnia 6 października 1991 r. (Dz. U. z 1992 r. Nr 59, poz. 296) — art. 8 ust. 2.

z konstatacją, że Rzeczpospolita zobowiązana jest zapewnić równe traktowanie na gruncie art. 35 ust. 1 Konstytucji RP obywatelom UE, których przynależność narodowa lub etniczna jest tożsama z uznanymi w Polsce mniejszościami²⁵⁹.

Druga przesłanka dotyczy liczebności — mniejszość narodowa musi być mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej²⁶⁰. Przesłanka trzecia ustanawia warunek „odmienności” — mniejszość narodowa powinna w sposób istotny odróżniać się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją. Przesądzają o tym zarówno elementy subiektywne (świadomość i wola zachowania odrębności przez członków mniejszości), jak i obiektywne (manifestowanie swojej odrębności na zewnątrz). Wymienione elementy (język, kultura i tradycja) są rozpatrywane łącznie. Język nie jest więc wystarczającym kryterium wyróżniającym. Po czwarte, mniejszość narodowa dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji. Ponadto, mniejszość narodowa ma świadomość własnej historycznej wspólnoty etnicznej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę (przesłanka piąta), a jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat (przesłanka szósta). Ta ostatnia przesłanka także jest oceniana negatywnie — prowadzi bowiem do nieuzasadnionego uprzywilejowania mniejszości autochtonicznych²⁶¹. Ostatni element tworzący mniejszość narodową przewidziany w ustawie dotyczy tożsamości. Jest to jedyna przesłanka różnicująca mniejszości narodowe i mniejszości etniczne. Mniejszości narodowe utożsamiają się z narodem zorganizowanym we własnym państwie, podczas gdy mniejszości etniczne — nie. W pozostałym zakresie przesłanki wyróżnia obu mniejszości są analogiczne. Z ochrony i przywilejów językowych przewidzianych w ustawie o mniejszościach korzystają wyłącznie mniejszości narodowe²⁶² i etniczne²⁶³ wprost w niej wymienione.

Ustawa o mniejszościach ustanawia pięć kategorii praw językowe mniejszości narodowych i etnicznych:

²⁵⁹ P. Czarny [w:] *Konstytucja RP...*, Art. 35, nb. 23.

²⁶⁰ Kryterium to wydaje się oczywiste, ale warto zauważyć, że niekiedy kryterium czysto ilościowe nie jest wystarczające. Istotą grupy mniejszościowej jest to, że nie można jej uznać grupą rządzącą — zatem w przypadku grupy liczebnie mniejszościowej, ale dominującej odpada *ratio legis* nadzwyczajnej ochrony jej praw i interesów. P. Czarny [w:] *Konstytucja RP...*, Art. 35, nb. 24.

²⁶¹ P. Czarny [w:] *Konstytucja RP...*, Art. 35, nb. 26.

²⁶² Są to mniejszości: białoruska, czeska, litewska; niemiecką; ormiańską, rosyjską, słowacką, ukraińską i żydowską. Art. 2 ust. 2 ustawy o mniejszościach.

²⁶³ Są to mniejszości: karaïmska, łemkowska, romską i tatarską. Art. 2 ust. 4 ustawy o mniejszościach.

1. Swobody posługiwania się językiem mniejszości w życiu publicznym i prywatnym,
2. Prawo do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości, w szczególności do rejestracji w aktach stanu cywilnego i dokumentach tożsamości,
3. Prawo do używania języka mniejszości jako języka pomocniczego przed organami gminy,
4. Prawo do używania dodatkowych tradycyjnych nazw miejscowości, obiektów fizjograficznych i ulic w języku mniejszości.

W art. 8 pkt 1–4 ustawy o mniejszościach wskazano, że osoby należące do mniejszości mają „w szczególności” prawo do swobodnego posługiwania się swoim językiem w życiu prywatnym i publicznie, rozpowszechniania i wymiany informacji w języku mniejszości, zamieszczania w języku mniejszości informacji o charakterze prywatnym oraz prawo do nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości. Trudno uzasadnić ten zabieg. Pierwsze trzy gwarancje są jedynie powieleniem regulacji konstytucyjnych. Zgodnie z zasadą polskiego języka urzędowego sposób używania języków przez obywateli w życiu prywatnym z zasady nie podlega ingerencji ze strony ustawodawcy, więc przywołane przepisy nie zwiększają w żaden sposób zakresu ochrony mniejszości ani nie nadają im nowych przywilejów. Z tego powodu (pomimo literalnego brzmienia przepisów) nie sposób mówić w tym zakresie o odrębnych prawach, stąd propozycja określenia tychże gwarancji mianem „swobód”. Inaczej wygląda sytuacja w przypadku ostatniego punktu tego artykułu, który ustanawia prawo do nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości. Należy go odczytywać łącznie z art. 11 ust. 3 u.j.p., zgodnie z którym zasada urzędowania w języku polskim nie dotyczy kształcenia i działalności naukowej w uczelniach, szkół i klas z obcym językiem wykładowym lub dwujęzycznych, nauczycielskich kolegiów języków obcych, nauczania innych przedmiotów oraz szkół doktorskich i działalności naukowej w innych podmiotach, jeżeli jest to zgodne z przepisami szczególnymi. Sposób realizacji prawa do nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości szczegółowo regulują przepisy wykonawcze²⁶⁴.

Przepis art. 9 ust. 1 ustawy o mniejszościach przewiduje, że przed organami gminy, obok języka urzędowego, mogą być używane jako język

---

²⁶⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2737 z późn. zm.).

pomocniczy języki mniejszości oraz język regionalny²⁶⁵. Pojęcie języka regionalnego zostało wprowadzone w Europejskiej Karcie Języków Regionalnych lub Mniejszościowych (dalej jako: EKJRM)²⁶⁶. Zgodnie z postanowieniami EKJRM języki regionalne lub mniejszościowe to języki, które są tradycyjnie używane na określonym terytorium państwa przez obywateli tego państwa tworzących grupę mniejszą liczebnie od pozostałej części ludności tego państwa i różnią się od oficjalnego języka (języków) tego państwa, z wyjątkiem dialektów oficjalnego języka (języków) tego państwa i języków migrantów. Ustawa o mniejszościach powieliła tę definicję, wskazując dodatkowo, że jedynym językiem regionalnym w rozumieniu ustawy jest język kaszubski. Z kolei języki mniejszości to języki pozostałych (poza Kaszubami) mniejszości wymienionych w ustawie, czyli: białoruski, czeski, hebrajski, jidysz, karański, litewski, łemkowski, niemiecki, ormiański, romski, rosyjski, słowacki, tatarski i ukraiński²⁶⁷.

Termin „język pomocniczy” nie posiada definicji legalnej, lecz w doktrynie zgodnie przyjmuje się, że jest to język dodatkowy, a więc funkcjonujący obok, ale nie zamiast języka urzędowego, za czym przemawiają względy wykładni językowej²⁶⁸. Należy zastrzec, że przepisy o języku pomocniczym mają zastosowanie wyłącznie w gminach w których liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy, jest nie mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców gminy i które zostały wpisane do Urzędowego Rejestru.

Prawo do używania języka pomocniczego oznacza, że podmioty uprawnione mogą:

1. Zwracać się do organów gminy w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej,

²⁶⁵ Zgodnie z art. 19 ust. 2 ustawy o mniejszościach prawo do pomocniczego używania języka mniejszości w gminach ma odpowiednie zastosowanie do języka regionalnego.

²⁶⁶ Dz.U. z 2009 r. Nr 137, poz. 1121. Ratyfikowana na podstawie ustawy z dnia 13 czerwca 2008 r. o ratyfikacji Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzonej w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r. (Dz. U. Nr 144, poz. 898), która została ratyfikowana i weszła w życie w stosunku do Polski 1.6.2009 r.

²⁶⁷ Zob.: Oświadczenie rządowe z dnia 22 maja 2009 r. w sprawie mocy obowiązującej Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzonej w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r. (Dz. U. Nr 137, poz. 1122).

²⁶⁸ A. Skóra, *Wniesienie podania w języku mniejszości narodowej do organu administracji publicznej*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, 2005, nr 2, s. 414; R. Hauser, M. Szustkiewicz, *Język pomocniczy jako szczególny sposób komunikacji przy załatwianiu spraw przez organ gminy*, „Samorząd terytorialny” 2019, nr 1–2, s. 24–35.

2. Uzyskiwać odpowiedzi od organów gminy w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej — wyłącznie na wyraźny wniosek,
3. Wnosić podania w języku pomocniczym (wniesienie podania w języku pomocniczym nie stanowi braku powodującego pozostawienie podania bez rozpoznania).

Powyższe uprawnienia nie rozciągają się na procedurę odwoławczą, która z mocy art. 9 ust. 5 ustawy o mniejszościach odbywa się wyłącznie w języku urzędowym. Pojęcie procedury odwoławczej jest interpretowane rozszerzająco jako obejmujące wszelkie postępowania przed organem II instancji²⁶⁹. Ustawa o mniejszościach zastrzega również, że nikt nie może uchylić się od wykonania zgodnego z prawem polecenia lub orzeczenia wydanego w języku urzędowym, jeżeli okoliczności wymagają niezwłocznego jego wykonania, aby mogło osiągnąć swój cel²⁷⁰.

Ustawa o mniejszościach nie wyjaśnia co oznacza „zwracanie się” do organu gminy w języku pomocniczym (czy chodzi wyłącznie o komunikację bezpośrednią), ani jakie są konsekwencje prowadzenia wybranych czynności w języku pomocniczym dla pozostałych czynności związanych z prowadzeniem postępowania administracyjnego. Zdaniem przedstawicieli doktryny poprzez „zwracanie się do organów gminy” należy rozumieć wnoszenie wniosków, petycji, żądań wydania zaświadczenia i skarg. Zdaniem G. Łaszczyca „zwracania się do organów gminy” w odniesieniu do ogólnego postępowania administracyjnego utożsamiać z użytym w ust. 4 pojęciem podania) rozumianego w szerokim znaczeniu, tj. art. 63 § 1 k.p.a.

Odpowiedzi organu należy zaś łączyć z obowiązkami w zakresie informowania, ale zdaniem części autorów — już nie rozstrzygnięć formalnie kończących postępowanie²⁷¹. Z poglądem tym nie można się zgodzić. Po pierwsze, należy przypomnieć, że zgodnie z ustalonym brzmieniem język pomocniczy to język funkcjonujący obok języka urzędowego. Zgodnie z tym założeniem przepisy dotyczące języka pomocniczego to nie wyjątek od zasady urzędowania w języku polskim, tylko ich dopełnienie. W konsekwencji, organ gminy rejestrowej musi dokonywać wszystkich czynności w języku urzędowym, a ewentualnie na wniosek strony — dodatkowo w języku mniejszości. Oznacza to, że

²⁶⁹ A. Skóra, *Wniesienie podania w języku mniejszości narodowej do organu administracji publicznej*, GSP 2005, nr 2, s. 419.

²⁷⁰ Art. 9 ust. 6 ustawy o mniejszościach.

²⁷¹ R. Hauser, M. Szustkiewicz, *Język pomocniczy jako szczególnie sposób komunikacji przy załatwianiu spraw przez organ gminy*, ST 2019, nr 1–2, s. 24–35.

„odpowiedzi” organu gminy w języku pomocniczym w sensie faktycznym są tłumaczeniami. Za zaproponowaną tutaj wykładnią przemawia art. 9 ust. 7 ustawy o mniejszościach, który wprowadza regułę interpretacyjną na korzyść „dokumentu sporządzonego w języku polskim”, co przesądza, że każdy przejaw działalności organu wobec przedstawiciela mniejszości musi zostać wyrażony co najmniej w języku polskim²⁷². Skoro tak, to „przetłumaczenie” decyzji organu nie stwarza jakiegoś dodatkowego zagrożenia dla bezpieczeństwa obrotu prawnego, a co najwyżej wiąże się z dodatkowymi kosztami (w przypadkach skomplikowanych ewentualnie z przedłużeniem postępowania).

Wydaje się, że komunikacja w języku mniejszości nie musi być bezpośrednia. Organy gmin rejestrowych nie są zobowiązane do znajomości języka mniejszości, choć zatrudnieni w urzędzie gminy, w jednostkach pomocniczych gminy oraz w gminnych jednostkach i zakładach budżetowych na tych terenach może być przyznany dodatek z tytułu znajomości języka pomocniczego. Nie można jednak wykluczyć konieczności skorzystania z pomocy tłumacza²⁷³. Warto zwrócić uwagę, że orzecznictwo sądów administracyjnych dopuszcza przesłuchanie w obecności tłumacza również przedstawicieli mniejszości etnicznych, jeżeli nie władają oni w wystarczającym stopniu językiem polskim i nie musi być to tłumacz przysięgły. Jednakże, jeżeli strona nie zna dość biegle języka polskiego to konieczność przywołania tłumacza należy wywodzić z ogólnych przepisów proceduralnych²⁷⁴. Mając to na uwadze należy dojść do wniosku, że język pomocniczy to wytwór ustawodawcy o raczej symbolicznym, aniżeli praktycznym znaczeniu. Zagadnienie dopuszczalności i podstawy prawnej powołania tłumacza obnaża przy tym problem

---

272 G. Łaszczyca słusznie zauważa, że „sięgnięcie po określenie „odpowiedź” organu gminy miało na celu stworzenie uniwersalnego, pojemnego zakresu zróżnicowanych co do formy czynności organu, tak materialnych, jak procesowych, a w tej ostatniej grupie — zarówno władczych (w tym orzeczniczych), jak i niewładczych (informacyjnych). Przepis art. 9 ust. 3 u.m.n.e. nie uzasadnia różnicowania języka „odpowiedzi” w zależności od jej charakteru prawnego. Przyjając trzeba, że zwrot „uzyskiwania (...) odpowiedzi także w języku pomocniczym” wskazuje na konieczność jej udzielenia tak w języku urzędowym, jak pomocniczym. Inne rozumienie przepisu prowadzi do zbędności wyrazu „także””. G. Łaszczyca, *Akta sprawy w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2014, s. 147.

273 Zob. Wyrok WSA w Łodzi z 14.04.2011 r., I SA/Łd 40/10, LEX nr 992111 i Wyrok WSA w Łodzi z 14.04.2011 r., I SA/Łd 41/10, LEX nr 992111. Dyplomy, certyfikaty i inne dokumenty, które potwierdzają znajomość języka pomocniczego określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie dyplomów, zaświadczeń lub certyfikatów potwierdzających znajomość języka pomocniczego (Dz. U. Nr 119, poz. 1013).

274 Art. 69 § 2 k.p.a. i 174 § 2 o.p.

o znaczeniu podstawowym, bowiem koszty związane z wprowadzeniem i używaniem na obszarze gminy języka pomocniczego ponosi gmina²⁷⁵.

Ograniczenia podmiotowe, przedmiotowe i terytorialne sprawiają, że rola języka pomocniczego jest marginalna, choć nie bez znaczenia jest także niewielka liczebność mniejszości narodowych i etnicznych. Według stanu na 2022 do Urzędowego Rejestru Gmin, w których jest używany język pomocniczy wpisane są 33 gminy z 3 województw: podlaskiego, opolskiego i pomorskiego, przy czym wyraźnie dominują gminy opolskie, gdzie w 22 gminach językiem pomocniczym jest język niemiecki.

Ostatnia kategoria praw językowych mniejszości to możliwość nadawania w gminach rejestrowych obok nazw w języku polskim tradycyjnych nazw urzędowym nazw miejscowości, obiektów fizjograficznych i ulic, w języku mniejszości²⁷⁶. Przepisy dotyczące trybu nadawanie tych nazw stanowią *lex specialis* wobec art. 5 u.s.g.²⁷⁷ Wprowadzanie nazw dwujęzycznych budzi niekiedy kontrowersje wśród społeczności lokalnych, dlatego warto podkreślić, że prawo do posługiwania się dwujęzycznymi oznaczeniami geograficznymi nie tylko posiada uzasadnienie wynikające z przepisów prawa międzynarodowego, ale też — jak pokazują wyniki analiz prawnoporównawczych — prawo to jest powszechnie egzekwowane w państwach europejskich²⁷⁸.

---

²⁷⁵ Art. 15 ust. 1 ustawy o mniejszościach.

²⁷⁶ Art. 12 i nast. ustawy o mniejszościach.

²⁷⁷ Wyrok NSA z 5.08.2010 r., II OSK 1029/10, LEX nr 737684.

²⁷⁸ Szerzej zob.: M. Abu Gholeh, *Dwujęzyczne nazewnictwo geograficzne jako jedno z praw językowych mniejszości narodowych* [w:] *Problemy ochrony wolności i praw mniejszości narodowych*, red. B. Banach-Gutierrez, M. Jabłoński, Wrocław, 2017, s. 41–53.

Rozdział 2. Tłumaczenie a wielojęzyczność administracji Unii Europejskiej

2.1. Uwagi wprowadzające

Oprócz 24 języków urzędowych na terenie UE można wyróżnić 60 języków regionalnych i mniejszościowych, którymi posługuje się — w zależności od źródła — od 40 do 50 milionów osób²⁷⁹. Dodatkowo w przestrzeni publicznej wyróżnić można języki migrantów. Znakomita większość kwestii związanych z językami w państwach członkowskich nie leży jednak w gestii UE. Zagadnienia związane z językami narodowymi, regionalnymi lub mniejszościowymi, w szczególności ich statusem prawnym, pozostają wyłączną kompetencją państw członkowskich w myśl art. 4 TUE. Nadto, Traktat lizboński uznaje różnorodność językową za jeden z celów Unii. Zgodnie z art. 3 ust. 3 TUE Unia Europejska „szanuje swoją bogatą różnorodność kulturową i językową oraz zapewnia ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego Europy”. Redakcja przytoczonego przepisu wskazuje, że różnorodność językowa jest postrzegana w szerszym kontekście dziedzictwa kulturowego. Odniesienie się do różnorodności językowej w nawiązaniu do dziedzictwa kulturowego implikuje, że uzasadnieniem praw językowych w prawie UE nie jest ochrona interesów indywidualnych.

Różnorodność językowa jako cel Unii jest raczej rozumiana jako deklaracja, że Unia nie aspiruje do ujednolicenia kultury państw

---

²⁷⁹ Dane Parlamentu Europejskiego, za: M. Pasikowska-Schnass, *Regional and minority languages in the European Union*, European Parliamentary Research Service 2016, s. 8.

członkowskich w procesie integracji²⁸⁰. Za wyraz podobnych założeń, można uznać Art. 4 ust. 2 TUE, który odnosi się do poszanowania tożsamości narodowej państw członkowskich. Tożsamość narodowa obejmuje zestaw ideałów i wartości, które obejmują także język narodowy. Przepis art. 4 ust. 2 TUE określa tożsamość narodową jako „nierozdzielnie związaną” z podstawowymi strukturami politycznymi i konstytucyjnymi państw członkowskich, w tym samorządem regionalnym i lokalnym. W tym sensie art. 4 ust. 2 TUE koncentruje się na politycznych i konstytucyjnych strukturach państw członkowskich. Tym samym różnorodność językowa jako część wspólnych wartości i celów UE jest postrzegana szeroko, a nie jako element narodowościowo- i państwowotwórczy. Na gruncie traktatów przykład wspierania różnorodności językowej zawiera jedynie art. 165 ust. 2 TFUE dotyczący działania na rzecz edukacji poprzez nauczanie i upowszechnianie języków państw członkowskich.

Różnorodność językowa jest także przedmiotem ochrony na podstawie art. 22 KPP, który stanowi, że: „Unia szanuje różnorodność kulturową, religijną i językową”. Przytoczony przepis nie tworzy jednak prawa podmiotowego. Poszanowanie różnorodności językowej jest postrzegane jako zasada, która wymaga dalszej konkretyzacji przez prawo²⁸¹. Co ważne, przepis art. 22 KPP jest adresowany wyłącznie do Unii, nie kreując tym samym obowiązku po stronie państw członkowskich²⁸². KPP

---

280 Podobny wydzźwięk miał już art. 151 TWE (obecnie art. 167 TFUE), który stanowił, że Wspólnota przyczynia się do rozkwitu kultur państw członkowskich, szanując ich różnorodność narodową i regionalną.

281 T. Kingreen, *Artikel 22 EU-GR Charta* [w:] *EUV/AEUV: das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta: Kommentar*, red. Ch. Calliess, M. Ruffert, Berlin 2022, s. 2792–2793; W. Frenz, *Handbuch Europarecht. Band 4: Europäische Grundrechte*, Berlin–Heidelberg 2009, s. 1000; R. Craufurd Smith twierdzi, że prawa przewidziane w art. 22 mają charakter szczególny i nie zawsze są związane z jednostką. Jako przykład podaje sytuację, gdy określone praktyki kulturowe (w tym język) zaczynają zanikać, a prawo do ochrony takiej praktyki i jej kultywowania może zostać przeniesione na podmioty niebędące osobami fizycznymi, takie jak fundacje. R. Craufurd Smith, *Art. 22 — Cultural, Religious and Linguistic Diversity* [w:] *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, red. S. Peers, T. Hervey, J. Kenner, A. Ward, Londyn 2014, s. 623.

282 A. Wróbel uważa, że jest to uzasadnione tym, że odmienności kulturowe, religijne i językowe występują na ponadpaństwowym unijnym poziomie. A. Wróbel, [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Legalis 2020, Art. 22, nb 42. Taki pogląd wydaje się jednak nadmiernym uproszczeniem, chodzi tu raczej o rozróżnienie oparte na kompetencji i zakresie ochrony, tj. w wymiarze ponadnarodowym Unia jedynie „szanuje” różnorodność przez podejmowanie działań wspierających, natomiast państwa członkowskie zapewniają prawne środki ochrony kultury, religii i języka w ramach krajowego porządku prawnego. Podobnie uważa P. Sonnevend, który wskazuje, że celem UE nie jest zachowanie różnorodności „jako takiej” co sugerowałoby pewne prawa grupowe, ale odzwierciedlenie określonego podziału

gwarantuje przy tym ochronę indywidualną poprzez art. 21 ust. 1 KPP, który zakazuje dyskryminacji ze względu na język²⁸³.

Pojęcie różnorodności językowej pomaga więc określić pewien wyjściowy stan rzeczy, niezależny od woli unijnego legislatora (wielość języków jest tutaj traktowana jako zjawisko kulturowe), a także niezależny od struktury państwowej i narodowości. O ile jednak państwa członkowskie są różnorodne językowo, o tyle UE jako organizacja ponadnarodowa jest już „tylko” wielojęzyczna. Określenie czym z prawnego punktu widzenia jest wielojęzyczność nastrocza pewnych trudności. Prawo UE nie posługuje się tym terminem, a w bogatej literaturze przedmiotu znajdziemy odwołania do „zasady wielojęzyczności”²⁸⁴, „polityki wielojęzyczności” jak i odniesienia do wielojęzyczności jako cechy prawa, instytucji i obywateli UE. Każde z tych ujęć kładzie nacisk inny aspekt omawianego problemu. Zarządzenia komunikacją językową w przestrzeni publicznej jest przedmiotem zainteresowania polityki wielojęzyczności. Zgodnie ze strategią ramową z 2005 r. polityka wielojęzyczności Komisji ma trzy cele: zachęcanie do nauki języków i promowanie różnorodności językowej w społeczeństwie; promowanie zdrowej wielojęzycznej gospodarki oraz zapewnienie obywatelom dostępu do prawodawstwa, procedur i informacji Unii Europejskiej w ich własnych językach²⁸⁵. Należy przy tym podkreślić, że założenia tej polityki opierają się na definicji wielojęzyczności rozumianej jako umiejętność danej osoby posługiwania się kilkoma językami (*wielojęzyczność indywidualna*) oraz współistnienia różnych społeczności językowych na jednym

---

kompetencji między samą UE a państwami członkowskimi (subsydiarność). Prawo UE nie ma na celu przyznania zbiorowych praw językowych. Różnorodność językową można raczej traktować jako ogólną wskazówkę (inspirację) na rzecz respektowania indywidualnych praw językowych — P. Sonnevend, *Language Rights and Human Rights*, „Studies on translation and multilingualism: Language and Translation in International Law and EU Law”, 2012, Nr 6, s. 79.

283 W doktrynie i orzecnictwie TSUE sporny jest charakter prawny art. 21 ust. 1 KPP. Zgodnie z pierwszym z nich przepis ten jest bezwzględnie wiążący i samoistnie przyznający jednostkom egzekwowalne sądownie prawo podmiotowe. Drugi pogląd zakłada zaś, że art. 21 ust. Wyraża zasadę ogólną niedyskryminacji, która przyznaje jednostkom sądownie egzekwowalne prawo. Zob. A. Wróbel [w:] *Karta Praw Podstawowych...*, Art. 21, nb 6–9.

284 Wielojęzyczność jest ujmowana jako zasada prawna. F. Kaczmarek pisze, że: „Jedną z zasad funkcjonowania Unii Europejskiej jest zasada wielojęzyczności”. F. Kaczmarek, *Wielojęzyczność a polityka. Współpraca polityka i tłumacza w Parlamencie Europejskim*, „Przegląd Zachodni 2015, Nr 3, s. 225–236. Podobnie uważa A. Gajda, *Wielojęzyczność Unii Europejskiej*, „Socjolingwistyka”, 2013, Nr 7, s. 7–29.

285 Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów — Nowa strategia ramowa w sprawie wielojęzyczności, Bruksela, 22.11.2005, COM(2005)596, wersja ostateczna.

obszarze geograficznym (*wielojęzyczność instytucjonalna*)²⁸⁶. Kwestia swobody posługiwania się własnym językiem w sferze publicznej jest domeną wielojęzyczności instytucjonalnej, a jej konsekwencjami są wielojęzyczne prawodawstwo i wielojęzyczny dostęp do informacji.

W komunikacie z 2008 r.²⁸⁷ polityką wielojęzyczności objęto zwiększanie mobilności wewnątrz UE (np. w ramach programów wymiany studenckiej), a także promowanie kursów językowych na rzecz przedsiębiorstw z branży SME. W tym samym roku Rada przyjęła rezolucję w sprawie europejskiej strategii na rzecz wielojęzyczności²⁸⁸. Strategia, która zastąpiła poprzednią strategię ramową, stawia przed państwami członkowskimi i instytucjami następujące cele:

1. Promowanie wielojęzyczności jako sposobu pogłębiania spójności społecznej, zacieśniania dialogu międzykulturowego i umacniania struktur europejskich,
2. Doskonalenie nauki języków przez całe życie,
3. Propagowanie wielojęzyczności jako czynnika sprzyjającego konkurencyjności gospodarki europejskiej oraz zwiększającego mobilność obywateli i ich szanse na znalezienie pracy;
4. Propagowanie różnorodności językowej i dialogu międzykulturowego przez większe wspieranie przekładu, tak by ułatwiać obieg dzieł oraz upowszechnianie myśli i wiedzy w Europie i na świecie;
5. Promowanie języków UE na świecie.

W dokumentach z 2008 r. pierwszoplanowym przedmiotem zainteresowania polityki stała się więc wielojęzyczność jako cecha osób fizycznych. W tym ujęciu UE koncentruje się na wspieraniu wielojęzyczności horyzontalnej (pomiędzy obywatelami i podmiotami gospodarczymi), jako czynnika umożliwiającego realizację swobód wspólnego rynku. Taka tendencja utrzymała się w kolejnych latach. Wśród kierunków polityki wielojęzyczności pojawiło się kształcenie osób dorosłych w ramach „uczenia się nieformalnego i poza formalnego”²⁸⁹, rozwój programu Erasmus+²⁹⁰, a także opracowywanie środków pomagających osobom

²⁸⁶ *Ibidem*.

²⁸⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie”, Bruksela, 18.09.2008 COM(2008) 566, wersja ostateczna.

²⁸⁸ Rezolucja Rady z dnia 21 listopada 2008 r. w sprawie europejskiej strategii na rzecz wielojęzyczności (Dz.Urz. UE C 320 z 16.12.2008, 1 i nast.).

²⁸⁹ Zalecenie Rady z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego (Dz. Urz. UE C 398, 22.12.2012, s. 1–5).

²⁹⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/817 z dnia 20 maja 2021 r. ustanawiające „Erasmus+”: unijny program na rzecz kształcenia i szkolenia, młodzieży

ze środowisk migracyjnych uczyć się języków państw przyjmujących²⁹¹. W nowszych aktach typu *soft law* podkreśla się, że lukę językową w UE można zmniejszyć dzięki mediom, nowym technologiom i usługom tłumaczeniowym.

W wymiarze horyzontalnym i pozainstytucjonalnym, Unia dąży do usprawnienia komunikacji międzyjęzykowej — poprzez wspieranie uczenia się i nauczania języków w systemach edukacji państw członkowskich oraz poprzez rozwijanie usług w zakresie tłumaczeń ustnych i pisemnych. Dążenie do usprawniania komunikacji międzyjęzykowej jest warunkiem koniecznym istnienia wspólnego rynku. W sprawie 137/84 *Mutsch* Trybunał podkreślił, że: „W kontekście Wspólnoty opartej na zasadach swobodnego przepływu osób i swobody przedsiębiorczości ochrona praw i przywilejów językowych jednostek ma szczególne znaczenie”²⁹².

Dla wszystkich przytoczonych aktów znamienne jest to, że łączą zagadnienie kompetencji językowych i wielojęzyczności indywidualnej z kategorią różnorodności językowej. Na przykład w Konkluzjach Rady z 2014 r. wskazano, że „różnorodność językowa to jeden z zasadniczych elementów kultury europejskiej i dialogu międzykulturowego, a umiejętność porozumiewania się w języku innym niż język ojczysty ma status jednej z kompetencji kluczowych, do której nabycia obywatele powinni dążyć”²⁹³.

Należy w tym miejscu podkreślić, że wielojęzyczność *de iure* (Unii) nie jest odzwierciedleniem wielojęzyczności *de facto* (w Unii). Obie te kategorie różnią się zakresowo. Wielojęzyczność Unii jako organizacji ponadnarodowej jest konstruktem prawnym i opiera się na zasadzie równości języków traktatowych i urzędowych UE. Jedynie źródła prawa unijnego sporządzone w tych językach mają walor tekstów autentycznych.

Wielojęzyczność źródeł prawa ma ważne uzasadnienie prawne i polityczne. Wielojęzyczność źródeł prawa odzwierciedla zasadnicze wybory dotyczące charakteru Unii, w szczególności obecną od początku politykę państw założycielskich zakazującą jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na pochodzenie narodowe²⁹⁴. Dla integracji europejskiej

---

i sportu oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1288/2013, (Dz. Urz. UE L 189, 28.5.2021, s. 1–33).

²⁹¹ Konkluzje Rady z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie wielojęzyczności oraz rozwijania kompetencji językowych, (Dz. UE C 183, 14.6.2014, s. 26–29).

²⁹² Wyrok TS w sprawie C-137/84 *Mutsch* z 11.07.1985, ECLI:EU:C:1985:335, pkt 11. Tak też: Wyrok w sprawie C-274/96 *Bickel i Franz* z 24.11.1998 r., ECLI:EU:C:1998:563, pkt 13.

²⁹³ *Ibidem*.

²⁹⁴ H.C.H. Hofmann, G. C. Rowe, A. H. Türk (red.), *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford 2011, s. 157.

istotne były także polityczne implikacje historycznego formowania się językowego nacjonalizmu i procesy konsolidacji współczesnych państw w Europie. Instytucje europejskie musiały poradzić sobie od samego początku z wyzwaniem jaki stawiały przed nimi (i stawiają do dziś) silne powiązania między tożsamościami językowymi a narodowymi i etnicznymi w państwach członkowskich. Wielojęzyczność prawa to jednak nie tylko wynik politycznego konsensusu i wyraz poszanowania autonomii narodowej państw członkowskich. Zagwarantowana przez UE równość poszczególnych wersji językowych aktów prawnych jest ściśle związana z zasadą praworządności i pewności prawa. Dzięki równej mocy prawnej wszystkich wersji językowych prawa UE obywatele korzystają z ochrony na takich samych zasadach. Z drugiej strony, aby zapewnić jednolitą wykładnię prawa UE, w razie wątpliwości co do znaczenia normy konieczne jest stosowanie wielojęzycznej wykładni prawa, której stosowanie na poziomie krajowym przez sądy i organy administracyjne stosujące prawo UE jest dyskusyjne.

Równość językowa państw członkowskich do pewnego stopnia przekłada się na ustrój wewnętrzny instytucji i organów UE. Wielojęzyczna jest także administracja unijna, ponieważ ustawodawca unijny nie wprowadził wyraźnego rozróżnienia między językami urzędowymi a językami roboczymi w UE. Instytucje i organy korzystają przy tym z ograniczonej autonomii językowej w sferze wewnętrznej. W odniesieniu do zasad dotyczących języków urzędowania instytucji unijnych odnosi się pojęcie „system językowy”. Ów system obejmuje zbiór interakcji językowych wewnątrz instytucji (wewnętrzny obieg dokumentów, posiedzenia, narady, a także bieżące zarządzanie daną jednostką organizacyjną) i na zewnątrz — między instytucją a państwami członkowskimi, obywatelami i mieszkańcami UE. Podział ten wynika wprost z przepisów prawa i może być podstawą do zaproponowania następującej definicji:

System językowy — zespół norm określających zasady wielojęzycznego urzędowania instytucji i organów UE w stosunkach wewnętrznych (wewnątrz- i międzyinstytucjonalnych) oraz w stosunkach zewnętrznych (pomiędzy instytucjami i organami UE a państwami członkowskimi i obywatelami UE).

Powyższą sytuację komplikuje dodatkowo fakt, że w praktyce komunikacja wewnątrz instytucji i organów UE jest regulowana bardziej pragmatycznymi ustaleniami *de facto*. Ustalenia co do języków roboczych administracji unijnej są niejednorodne, nietrwałe i nie zawsze są

udostępniane do publicznej wiadomości. Te cechy poddają w wątpliwość trafność terminu „system językowy”. Witold Sobczak stoi wręcz na stanowisku, że posługiwanie się nim jest pewnym nadużyciem, jeśli uznamy, że „system językowy to uporządkowany wewnętrznie i posiadający określoną strukturę układ elementów i zbiór zależności, które zachodzą między tymi elementami będący uporządkowanym zbiorem znaków i norm językowych, umożliwiających porozumiewanie się danej społeczności”²⁹⁵. Należy jednak w tym miejscu jednak zauważyć, że termin „system językowy” jest swoisty dla polskiej wersji prawa UE. W języku niemieckim fraza ta brzmi *die Regelung der Sprachenfrage*, w języku angielskim *rules governing the languages*, a w języku francuskim *le régime linguistique*, które w tłumaczeniu na język polski są bliższe znaczeniowo terminom odpowiednio: „regulacja kwestii językowej”, „zasady dotyczące języków”, i „reżim językowy”. Można jedynie domniemywać, że intencją twórców polskiej wersji językowej było użycie słowa system w znaczeniu bardziej ogólnym, jako „zespół wzajemnie powiązanych elementów realizujących jako całość założone cele”, co koresponduje zarówno z zaproponowaną definicją jak i treścią przepisów wydanych na podstawie art. 342 TFUE, zgodnie z którym: „System językowy instytucji Unii określa Rada stanowiąc jednomyślnie w drodze rozporządzeń, bez uszczerbku dla postanowień Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej”.

Ostatnim elementem tego złożonego układu są prawa językowe w prawie unijnym, które ze względu na podmiot tych praw można podzielić na następujące kategorie: uniwersalne prawa językowe (niezależne od przynależności narodowej), prawa językowe obywateli UE i prawa językowe obywateli UE będących jednocześnie członkami mniejszości językowych. W przypadku każdej z tych grup zakres praw gwarantowanych z sferze publicznej przez UE jest różny.

Przedmiotem badań w niniejszym rozdziale jest wielojęzyczność *de iure* w celu ustalenia jak ta szczególna cecha Unii Europejskiej wpływa na procesy administrowania na poziomie państwowym i ponadpaństwowym. Analizę poprzedza hipoteza badawcza, zgodnie z którą podstawą wielojęzycznego systemu prawa i wielojęzycznej administracji są tłumaczenia prawnicze.

---

²⁹⁵ W. Sobczak, *Problemy językowe Unii Europejskiej. Między idealizmem założeń, utylitaryzmem rozwiązań, a potrzebą komunikatywności prawa. Cz. I*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, 2020, Nr 2, s. 331.

2.2. Geneza i założenia wielojęzyczności Unii Europejskiej

Kwestia językowa nie od razu była przedmiotem zainteresowania państw założycielskich. Traktat paryski ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (TEWWiS)²⁹⁶ sporządzono wyłącznie w języku francuskim i choć nie zawierał żadnych postanowień dotyczących języka, to zgodnie przyjęto, że to właśnie wersja francuska traktatu jest wersją autentyczną²⁹⁷. Dopiero po jego podpisaniu sporządzono oficjalne tłumaczenia na język niemiecki, włoski i holenderski, lecz nie zmieniło to domniemania na rzecz nadrzędnego statusu francuskiej wersji językowej. To pozorne niedopatrzenie wynikało z obaw o reakcję opinii publicznej. Decyzja o tym, jakie języki będą odgrywały najważniejszą rolę we Wspólnocie miała wymiar symboliczny²⁹⁸ i pochopna deklaracja w tym zakresie mogłaby znacząco utrudnić ratyfikację traktatu. Analizę tego problemu zlecono Komisji Tymczasowej (*Commission intérimaire*)²⁹⁹. Osiągnięcie kompromisu językowego zajęło ponad rok, a w czasie posiedzeń nad tym zagadnieniem odrzucono m.in. propozycję zrównania statusu języka francuskiego i niemieckiego (lansowaną przez delegację niemiecką). Ostatecznie Komitet Tymczasowy zaproponował przyznanie wszystkim czterem językom równego statusu języków urzędowych i roboczych, a rozwiązanie to zostało zatwierdzone na konferencji paryskiej w dniach 23–25 lipca 1952 r. w Protokole w sprawie systemu językowego EWWiS (fr. *Protocole sur le régime*

²⁹⁶ Traktat Paryski ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali z dnia 18 kwietnia 1951 r. Tłumaczenie Traktatu na język polski za: http://polskawue.gov.pl/files/polska_w_ue/prawo/traktaty/Traktat_EWWiS.pdf [dostęp: 31.01.2023].

²⁹⁷ Art. 100 TEWWiS stanowił, że: „Niniejszy Traktat, sporządzony w jednym egzemplarzu, zostanie złożony w archiwum rządu Republiki Francuskiej, który wyda każdemu z rządów pozostałych Państw-Sygnatariuszy uwierzytelnioną kopię”. Jak pisze G. Glatre, powołując się m. in. na archiwalne dokumenty sporządzone przez pierwszego Rzecznika Generalnego M. Lagrange powyższy przepis interpretowano w ten sposób, że językiem [autentycznym] traktatu winien być język państwa przyjmującego, czyli język francuski, a więc „jedyne autentyczny język w rozumieniu prawa międzynarodowego, jak to jest w zwyczaju w historii dyplomacji”. G. Glatre, *La mise en place d'un régime linguistique basé sur la traduction dans la Communauté européenne (1951–1961)*, Paryż, 2017, s. 32–33 (tłumaczenie własne).

²⁹⁸ Nie można przy tym tracić z pola uwagi wątlej pozycji politycznej Niemiec i Włoch w powojennej Europie, co znacząco wzmacniało pozycję negocjacyjną Francji.

²⁹⁹ Komisja składająca się z prawników i dyplomatów przygotowała na potrzeby obrad opinię zawierającą „przegląd precedensów międzynarodowych”, analizując m. in. praktyki językowe przyjęte w ONZ. B. Hemblenne, *Les problèmes du siège et du régime linguistique des Communautés européennes (1950–1967). Les débuts de l'administration de la Communauté européenne*, „Annuaire d'histoire administrative européenne”, 1992, Nr 4, s. 107–143.

linguistique de la CECA)³⁰⁰. Protokół nie został oficjalnie opublikowany ani przetłumaczony na język polski, zatem celowe jest tutaj przytoczenie osnovy zawartych w nim postanowień³⁰¹:

1. *Francuski, niemiecki, włoski i niderlandzki są językami urzędowymi i roboczymi.*
2. *Decyzje, zalecenia i opinie EWWiS muszą być sporządzone w języku osób fizycznych lub prawnych, do których są skierowane.*
3. *Korespondencja z instytucjami wspólnotowymi odbywa się według wyboru korespondenta w jednym z czterech języków urzędowych, a odpowiedzi na zapytania muszą być napisane w tym samym języku.*
4. *Zgromadzenie może decydować o praktycznych kwestiach dotyczących używania języków; jego członkowie muszą mieć możliwość swobodnego posługiwania się dowolnym językiem urzędowym.*
5. *W postępowaniu przed Trybunałem Sprawiedliwości używany jest język narodowy pozwanego; sąd określa język, w którym sporządzany jest projekt wyroku; wyrok publikuje się we wszystkich językach urzędowych.*
6. *Akty ustawodawcze muszą być publikowane w Dzienniku Urzędowym we wszystkich czterech językach urzędowych.*
7. *W przypadku Państw Członkowskich, w których na mocy Konstytucji istnieje kilka języków urzędowych, użycie tego języka zostanie, na wniosek zainteresowanego Państwa, określone zgodnie z ogólnymi zasadami wynikającymi z ustawodawstwa tego Państwa.*

Rozróżnienie między językami urzędowymi i roboczymi nie miało wówczas jeszcze dużego praktycznego znaczenia. Język francuski, oprócz tego, że pozostawał wysokoprestiżowym językiem dyplomacji międzynarodowej (*lingua franca*), był jednocześnie jednym z języków urzędowych Belgii i Luksemburga. Wyniki badań archiwalnych potwierdzają, że mimo nadania statusu języków urzędowych wszystkim językom państw założycielskich, większość dokumentów roboczych była pierwotnie sporządzana wyłącznie w języku francuskim³⁰². Co ciekawe, wiele dokumentów było sporządzanych także w języku

³⁰⁰ Obecnie z oryginałami tego i innych dokumentów sporządzonych podczas konferencji paryskiej można zapoznać się w zbiorach archiwalnych Europejskiego Instytutu Uniwersyteckiego we Florencji, które zostały częściowo zdigitalizowane. Skan protokołu z 1952 r. jest dostępny po adresem <https://archives.eui.eu/en/fonds/78799?item=CM1.A.C-1.3.1-237> (numer referencyjny: CM1.A.C-1.3.1-237) [dostęp: 31.01.2023].

³⁰¹ Tłumaczenie własne.

³⁰² G. Glatre, *La mise en place...*, s. 5 i nast.

angielskim, co wynikało z tego, że język angielski stawał się między narodowym językiem nauki i w ten sposób łatwiej było opisać złożone zagadnienia techniczne³⁰³.

W procesie uchwalania Traktatów rzymskich powołujących Europejską Wspólnotę Gospodarczą (TEWG) i Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Traktat o Euratom) delegacje krajowe po raz kolejny nie osiągnęły porozumienia co do sytemu językowego Wspólnoty. Zamiast tego, zdecydowano się powierzyć kompetencje w tym zakresie na rzecz Rady. Zgodnie z art. 217 TEWG: „System językowy instytucji Wspólnoty określa Rada stanowiąc jednomyślnie, bez uszczerbku dla postanowień regulaminu Trybunału Sprawiedliwości”. W przeciwieństwie jednak do TEWiS, Traktaty rzymskie posiadały już cztery autentyczne wersje językowe³⁰⁴, co było sytuacją bez precedensu w prawie międzynarodowym.

Za początek wielojęzyczności UE powszechnie uznaje się jednak dopiero Rozporządzenie Nr 1 z 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (Rozporządzenie Nr 1/58)³⁰⁵ wydane na podstawie art. 217 TEWG. Należy jednak stanowczo podkreślić, że Rozporządzenie Nr 1/58 stanowi niemal dosłowne powtórzenie postanowień Protokołu z 1952 r. To spostrzeżenie skłania do refleksji czy rozwiązania przyjęte w treści rozporządzenia stanowią jedynie echo powojennego kompromisu, którego praktycznych skutków nie uświadamiano sobie jeszcze na francuskojęzycznych korytarzach Brukseli, czy może był to element szerszej polityki integracyjnej. Współcześnie przeważa ta druga interpretacja. Zgodnie z nią wielojęzyczność wzmacnia legitymację instytucji UE, a także sprzyja ich sprawności i transparentności³⁰⁶.

W Rozporządzeniu 1/58 za języki urzędowe i robocze UE uznano ówczesne języki traktatów. Pierwsze rozszerzenia Wspólnoty unaocznily ważną lukę takiego rozwiązania. Gdy w 1973 r. Dania, Irlandia i Wielka Brytania przystąpiły do EWG, zwiększając liczbę państw członkowskich do dziewięciu, kolejne wersje językowe traktatów uzyskały status autentycznych (tj. język duński dla Danii, język angielski dla Wielkiej Brytanii

303 *Ibidem*.

304 Art. 248 zd. 1 TEWG stanowi, że: „Niniejszy Traktat został sporządzony w jednym oryginalnym egzemplarzu w językach francuskim, niderlandzkim, niemieckim i włoskim, przy czym wszystkie cztery teksty są na równi autentyczne”. Analogiczny przepis zawierał art. 217 Traktatu o Euratom.

305 Tak np. A. Gajda, *Wielojęzyczność...*, s. 8.

306 J. Łuczak, *Polityka językowa Unii Europejskiej*, Warszawa, 2010, s. 110–111.

oraz język irlandzki dla Irlandii). Język irlandzki, mimo że posiada status języka urzędowego zgodnie z prawem krajowym³⁰⁷, nie otrzymał statusu języka urzędowego i roboczego w rozumieniu Rozporządzenia 1/58 UE aż do 2007 r.³⁰⁸. Przyczyny takiego stanu rzeczy miały podłoże organizacyjne — w tamtym czasie nie można było zapewnić odpowiedniej liczby tłumaczy dla tego celu. Taki wysiłek wydawał się z resztą nieuzasadniony, ponieważ język irlandzki pełni przede wszystkim funkcję symboliczną, zaś to angielski (również posiadający status języka urzędowego Irlandii) jest językiem codziennej komunikacji. Z tego względu rząd Irlandii w negocjacjach akcesyjnych w ogóle nie zabiegał o przyznanie językowi irlandzkiemu miana języka roboczego, ale z uwagi na redakcję przepisu art. 1 Rozporządzenia 1/58³⁰⁹ język irlandzki został przez to „pominięty” jako język urzędowy³¹⁰. Problem braku kadr tłumaczeniowych przez wiele lat nie został rozwiązany, dlatego nawet po skutecznej interwencji Irlandii i zmianie Rozporządzenia Nr 1/58 w 2005 r.³¹¹, postanowiono zastrzeżono, że: „przez okres pięciu lat z możliwością przedłużenia, począwszy od dnia, kiedy niniejsze rozporządzenie stosuje się, instytucje Unii Europejskiej nie mają obowiązku sporządzania wszystkich aktów prawnych w języku irlandzkim lub publikowania ich w tym języku w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej”³¹².

Kolejne rozszerzenia (1981 r. — Grecja, 1986 r. — Portugalia i Hiszpania) doprowadziły do zauważalnego wzrostu liczby tłumaczy

307 Zgodnie z art. 8 ust. 1 i 2 Konstytucji Irlandii z 1 lipca 1937 r.: „The Irish language as the national language is the first official language. The English language is recognised as a second official language”.

308 Na mocy Rozporządzenia Rady (WE) NR 920/2005 z dnia 13 czerwca 2005 r., które weszło w życie 1 stycznia 2007 r. (Dz.Urz. UE. L 2005, Nr 156, str. 3).

309 Art. 1 *ab initio* Rozporządzenia 1/58 stanowi, że „językami urzędowymi i językami roboczymi są (...)”.

310 Szerzej zob. D. Ó Riagáin, *The European Union and Lesser Used Languages*, „International Journal on Multicultural Societies”, Vol. 3, No 1, 2001, s. 33 — 43.

311 Rozporządzenie Rady (WE) nr 920/2005 z dnia 13 czerwca 2005 r. zmieniające rozporządzenie nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz rozporządzenie nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej oraz wprowadzające tymczasowe środki stanowiące odstępstwa od tych rozporządzeń (Dz. UE L 156, 18.6.2005, p. 3–4).

312 Okres derogacji upłynął z dniem 01.01.2022 r. Jak wynika z oficjalnych komunikatów Komisja jeszcze pod koniec 2018 r. prowadziła rekrutację, aby zapewnić dostępność informacji i tłumaczeń na język irlandzki w instytucjach UE. Interesującą analizę postaw Irlandczyków względem zmiany statusu języka irlandzkiego w UE przeprowadził A. Hoyt-West, zob.: A. Hoyt-West, *The 23rd Language: Official EU Status for Irish as Portrayed in the Republic of Ireland's English-Language Press*, „English Studies at NBU, 2020”, Nr 6, 173–183.

w UE³¹³. Mimo to, Traktat z Maastricht nie wprowadził istotnych zmian w postanowieniach językowych. W związku z wprowadzeniem obywatelstwa unijnego stało się natomiast możliwe wyodrębnienie nowego podmiotu praw językowych gwarantowanych w traktach. W tym czasie zaczęły być lepiej dostrzegalne wysiłki UE na rzecz wspierania wielojęzycznej edukacji³¹⁴.

Przystąpienie Austrii, Szwecji i Finlandii w 1995 r. zwiększyło liczbę języków Traktatów i języków urzędowych do dwunastu, co z kolei zapoczątkowało prymat języka angielskiego w wewnętrznych pracach instytucji, szczególnie w Komisji Europejskiej³¹⁵. Jednocześnie rosnące zaufanie do Niemiec po ich zjednoczeniu zwiększyło presję na używanie przez Komisję Europejską języka niemieckiego³¹⁶.

Gdy w 2004 r. do Unii dołączyło kolejne dziewięć języków (czeski, estoński, węgierski, łotewski, litewski, maltański, polski, słowacki i słoweński) po raz kolejny konieczne stało się wprowadzanie środków tymczasowych — tym razem wobec Malty³¹⁷. Język maltański, podobnie jak irlandzki stał się językiem traktatów, ale z powodu braku wykwalifikowanych tłumaczy³¹⁸ nie było możliwe zapewnienie tłumaczenia na maltański wszystkich aktów przyjmowanych przez instytucje UE.

313 Jak wynika z danych Komisji Europejskiej, między 1970 r. a 1990 r. liczba tłumaczy wzrosła z ok. 400 do blisko 900. Zob. A. Pariente, *Translation at the European Commission — a history*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2010, s. 63.

314 Na mocy Traktatu z Maastricht art. 126 ust. 1 otrzymał brzmienie: „Wspólnota przyczynia się do rozwoju edukacji o wysokiej jakości, poprzez zachęcanie do współpracy między Państwami Członkowskimi oraz, jeśli jest to niezbędne, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działalności, w pełni szanując odpowiedzialność Państw Członkowskich za treść nauczania i organizację systemów edukacyjnych, jak również ich różnorodność kulturową i językową” (Dz. UE C 191, 29.7.1992, s. 1–112).

315 A. De Swaan podsumowuje to zjawisko słowami „im więcej języków, tym więcej języka angielskiego” — A. De Swaan, *Words of the World...*, s. 144. Na temat wpływu poszczególnych rozszerzeń UE na system językowy UE zob. A. de Swaan, *The Language Predicament of the EU Since the Enlargements*, „Sociolinguistica”, Tom 21, Nr 1, 2007, s. 1–21; H. Komorowska, *Linguistic policy effects of the European Union enlargement* [w:] *Mehrsprachigkeit und Kommunikation in der Diplomatie*, red. R. Festauer, I. Cullin, Ch. Cali, K. Chester, Wien 2005, s. 35–51.

316 A. de Swaan *The Language Predicament...*, s. 1.

317 Rozporządzenie Rady (WE) Nr 930/2004 z dnia 1 maja 2004 r. w sprawie tymczasowych środków stanowiących odstępstwa odnoszących się do sporządzania aktów prawnych instytucji Unii Europejskiej w języku maltańskim. (Dz.U. L 169 z 1.5.2004, s. 1), dalej jako: Rozporządzenie Nr 93/2004.

318 Zob. motyw trzeci Rozporządzenia 930/2004. M. Harwood opisuje, że przed akcesją do tłumaczenia prawa UE na maltański zgłaszali się prawnicy i niezależni tłumacze. Nadanie językowi maltańskiemu statusu języka urzędowego miało ogromne znaczenie dla obywateli Malty, którzy obawiali się, że w przeciwnym wypadku język maltański z czasem stanie się językiem martwym i zostanie całkowicie wyparty przez język angielski. M. Harwood, *Europeanization*

Rada zdecydowała, że wyjątkowo i przejściowo instytucje UE nie mają obowiązku sporządzania projektów wszystkich aktów w języku maltańskim i publikowania ich w tym języku w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Odstępstwo nie obejmowało Rozporządzeń przyjętych wspólnie przez Parlament Europejski i Radę³¹⁹. To właśnie maltański „model” przystąpienia do UE stał się inspiracją do walki o status języka irlandzkiego w UE. Oba kraje zawdzięczają dominację języka angielskiego w swoim porządku prawnym kolonizacji brytyjskiej i pominięcie ich języków jako języków legislacji byłoby sprzeczne z zasadą równości państw członkowskich³²⁰. W ten sposób przystąpieniu do Unii Bułgarii i Rumunii (2007 r.), a następnie Chorwacji liczba języków urzędowych (jak również tekstów autentycznych traktatów) wzrosła do 24. Liczba ta nie uległa zmianie po wystąpieniu z UE Wielkiej Brytanii, głównie ze względu na opisaną wcześniej szczególną sytuację Irlandii i Malty³²¹.

Wielojęzyczność jest ściśle związana z kluczowym elementem procedur akcesyjnych jakim jest przyjęcie dorobku prawnego UE (*acquis communautaire*). Państwa kandydujące muszą zaakceptować *acquis*, zanim będą mogły przystąpić do UE i włączyć prawo unijne do własnego ustawodawstwa krajowego. Przyjęcie i wdrożenie *acquis* jest podstawą negocjacji akcesyjnych, które pomagają państwom kandydującym przygotować się do wypełnienia zobowiązań wynikających z członkostwa w UE, a ich wyniki i podjęte ustalenia stanowią podstawę przyszłego traktatu akcesyjnego. Kluczowym elementem tego procesu jest tłumaczenie dorobku prawnego UE na język państwa kandydującego.

---

and language: the impact of EU language status on Maltese, „Journal of Contemporary European Studies”, 2021, Nr 30, s. 1–14.

319 Środki przejściowe przestały obowiązywać po 3 latach z dniem 1 maja 2007 r., zob. art. 2 Rozporządzenia 930/2004.

320 A. Hoyte-West A., *On the road to linguistic equality? Irish and Maltese as official EU languages*, „Discourses on Culture”, 2019, Nr 11, s. 99–111.

321 Pozbawienie języka angielskiego statusu języka urzędowego i roboczego wydaje się mało prawdopodobne (podobnie uważa W. Sobczak, *Problemy językowe...*, s. 204), tym bardziej, że taka zmiana wymagałaby jednomyślności Rady zgodnie z art. 342 TFUE. Większe wątpliwości budzi to, że język angielski pozostaje językiem autentycznym traktatów zgodnie z art. 55 ust 1 TUE, skoro obecnie nie jest pierwszym językiem żadnego z państw członkowskich, jednak zmiana w tym zakresie wymagałaby rewizji traktatów. Istotnym zagadnieniem jest również legitymacja UE to traktowania języka angielskiego jako *lingua franca* europejskiej administracji w obliczu wieloletnich starań Francji i Niemiec o rozpowszechnienie ich języków narodowych — francuskiego z powodu tradycji i wieloletnich praktyk instytucji, w szczególności TSUE, niemieckiego — jako języka, którego znajomość jest najbardziej powszechna w UE zaraz po języku angielskim. Szeroko na ten temat zob. D. M. G. Christ, M. Bonotti, *Brexit, Language Policy and Linguistic Diversity*, London, 2018.

Acquis dzieli się kilka rozdziałów, z których każdy obejmuje określony obszar polityki i składa się z ponad 100.000 stron Dziennika Urzędowego UE³²². Za ich tłumaczenie odpowiadają rządy państw kandydujących, w których dla tego celu tworzy się specjalne jednostki koordynacji tłumaczeń (ang. *translation coordination units*)³²³. W Polsce funkcję tę pełnił Departament Tłumaczeń Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej (UKIE), który został zlikwidowany po przystąpieniu Polski do Unii w 2004 r.³²⁴. Od 1996 Departament współpracował z Biurem Wymiany Informacji o Pomocy Technicznej (TAIEX) przy Komisji Europejskiej, które dostarczało UKIE akty prawne opublikowane przez UE, ich projekty i inne oficjalne dokumenty, celem bieżącego i dokładnego informowania Polski o zachodzących zmianach legislacyjnych. Poszczególne ministerstwa uczestniczyły w tłumaczeniu unijnych aktów prawnych dotyczących właściwości ich

---

322 W 1998 r. liczbę tę szacowano na 80.000 stron (dane za: M. N. Jovanovic, *Acquis communautaire* [w:], *Routledge Encyclopedia of International Political Economy. Volume I: Entries A-F*, red. R. J. Barry Jones, London-New York 2001, s. 5). Według danych udostępnionych przez delegację Turcji w UE zebranych w związku z negocjacjami akcesyjnymi liczba ta sięga 130.000 (Źródło: <https://www.avrupa.info.tr/en/accession-negotiations-720> [dostęp: 31.01.2023]), ale już z danych zebranych przez M. Bratanic i M. Loncar w związku z przystąpieniem Chorwacji do UE wynika, że w kwietniu 2013 r. było to aż 160.000 stron: M. Bratanic, M. Loncar, *The Myth of EU Terminology Harmonization on National and EU Level* [w:] *Language and Culture in EU Law: Multidisciplinary Perspectives*, red. S. Šarčević, Surrey 2015, s. 211.

323 Zob. E. Wagner, S., Bech, J. Martínez *Translating for the European Union*, 2014, s. 107 i nast. Struktura tych jednostek, jak również inne kwestie organizacyjne leżą w gestii państwa członkowskiego przy wsparciu ze strony instytucji UE, w szczególności Komisji. Obecnie możemy obserwować działania podejmowane w związku z tłumaczeniem *acquis communautaire* podejmowane przez rząd Turecki. Przykładowo, Dyrekcja do Spraw Integracji Europejskiej przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych Turcji przygotowała bazę terminologii z zakresu prawa UE o nazwie „termAB” zawierającą tłumaczenia na język turecki, które są zatwierdzane i aktualizowane po konsultacji z właściwymi resortami. Co roku prowadzone są także konkursy dla młodych tłumaczy promujące specjalizację z zakresu tłumaczenia prawa UE. Informacje o postępach w tłumaczeniu *acquis* są publikowane w języku angielskim na oficjalnej stronie tureckiej Dyrekcji ds. Integracji Europejskiej: https://www.ab.gov.tr/50204_en.html [dostęp: 31.01.2023].

324 Działalność departamentu i jego organizację pracy opisuje M. Rzewuska, zwracając uwagę m. in. na to, że przez długi czas niemożliwe było oszacowanie ilości aktów prawnych, które będą musiały zostać przetłumaczone z powodu licznych zmian legislacyjnych, które wchodziły w życie równoległe do prac tłumaczy co było jednym ze źródeł późniejszej niekonsekwencji terminologicznej wewnątrz aktów prawnych w języku polskim. Aby usprawnić prace konieczne było przyjęcie priorytetów i akty prawne były tłumaczone w kolejności odpowiadającej ich miejscu w hierarchii źródeł prawa. Zob.: M. Rzewuska, *Przygotowania służb tłumaczeniowych instytucji UE do rozszerzenia*, Biuletyn Analiz UKIE nr 8, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2002, s. 192 i nast. Bardzo podobnie opisywane są doświadczenia chorwackiej jednostki tłumaczeniowej związane z przystąpieniem do UE. Zob. M. Bratanic, M. Loncar, *The Myth of EU Terminology Harmonization...*, s. 207–219.

resortów³²⁵. Niestety, tłumaczenie wykonane przez UKIE do dziś spotyka się z uzasadnioną krytyką co do swojej dokładności i rzetelności³²⁶.

Powyższa konstatacja jest rozczarowująca z uwagi na nieformalną rolę jaką pełni tłumaczenie *acquis* w procesie integracji europejskiej. Przygotowania akcesyjne mają także (a być może — przede wszystkim), przekonać obywateli danego państwa do członkostwa w UE. Zapoznanie się z treścią dorobku prawnego UE (choć w ogólnym zarysie) i specyficznym językiem prawnym umożliwia oswojenie się z nowym źródłem obowiązującego prawa³²⁷. J. Lambert uważa wręcz, że to właśnie od sprawności i skuteczności tłumaczenia prawa UE zależało w dużej mierze powodzenie rozszerzenia z 2005 r. Kraje bałtyckie stanęły bowiem przed niezwykle trudnym zadaniem jakim było zaprojektowanie własnej przyszłości na podstawie słownego opisu rzeczywistości prawnej i społecznej, zbudowanej na wartościach wypracowanych i utrwalonych uprzednio przez inne państwa członkowskie. Język prawny i prawniczy UE jest oparty na kategoriach, które z perspektywy państwa przystępującego są „obce”, co miało dodatkowy wymiar symboliczny w przypadku młodych demokracji, które długo walczyły o swoją suwerenność. W tym ujęciu trafne (rzetelne, poprawne, zrozumiałe, kompletne) tłumaczenie obok funkcji integracyjnej i czysto pragmatycznej, pełni jednocześnie funkcję perswazyjną wobec przyszłych obywateli UE i może ułatwić jego adresatom identyfikowanie się z celami i wartościami UE. Perswazyjna funkcja tłumaczenia wiąże się też oswojeniem z „eurożarogiem” i sprawia, że styl, język, akronimy i terminologia UE mogą stać się znajome, stają się częścią rodzimego języka prawnego, a także języka debaty publicznej (zob. np. wyrażenia takie jak: „zgodność z RODO”)³²⁸.

³²⁵ Przygotowanie „systemu tłumaczeń prawa wspólnotowego” do I połowy 1997 r. stanowiło jedno z zadań wymienionych w Harmonogramie działań implementacyjnych Narodowej Strategii Integracji. Zob.: NIK, *Informacja o wynikach kontroli realizacji Harmonogramu działań implementacyjnych Narodowej Strategii Integracji*, 1999, str. 32.

³²⁶ Przykładem aktu prawnego obciążonego poważnymi błędami całkowicie zmieniającymi treść i znaczenie przepisów jest Rozporządzenia (WE) Nr 1346/2000 o postępowaniu upadłościowym, które było kilkakrotnie usuwane z tego powodu ze stron urzędowych. Wnikliwą i rzetelną analizę tego przypadku przeprowadziła P. Nowak, *Analiza błędów w przekładzie unijnych aktów normatywnych na przykładzie Council Regulation (EC) no 1346/2000 of 29 May 2000 on Insolvency Proceedings*, „Investigationes Linguisticae”, 2006, Nr 13, s. 171–195.

³²⁷ J. Lambert określa etap tłumaczenia dorobku prawnego UE „procesem werbalnej integracji”. J. Lambert, *The Status and Position of Legal Translation: a Chapter in the Discursive Construction of Societies* [w:] *Translation issues in language and law*, red. F. Olsen, A. Lorz, D. Stein, Palgrave Macmillan 2009, s. 76–99.

³²⁸ W odniesieniu do języka prawnego mówi się o „terminologii unijnej”, z kolei w kontekście wpływu prawa UE na polszczyznę urzędową operuje się pojęciem „brukselizmów”. W obszernej pracy badawczej na ten temat A. Ciołek stworzyła na podstawie wypowiedzi w środkach masowego przekazu wykaz 505 przykładów brukselizmów, np.: „twarde jądro”, „Polexit” czy

Zarysowana tu funkcja (integracyjna, perswazyjna) i rola (społeczna, kulturowa, polityczna) tłumaczenia jest swoista dla tłumaczenia prawa UE³²⁹. Tłumaczenie staje się jednym z elementów instytucjonalnych i strategicznych decydujących o tym, czy całe społeczności (nie tylko — narody) staną się częścią „nowego (ponadnarodowego) świata”³³⁰. Tłumaczenie prawnicze w tym konkretnym przypadku prowadzi daleko poza kwestie *stricto* prawne i wkracza w wymiar określania tożsamości zbiorowej i kształtowania (przekształcania) dyskursu społecznego³³¹.

Języki narodowe są podstawową cechą tożsamości kulturowej państw i ważnym elementem jego suwerenności. Wyjątkowy charakter UE jako organizacji opartej na traktatach międzynarodowych, składającej się z suwerennych państw i wyposażonej w bezprecedensowe ramy prawne i instytucjonalne, które na przestrzeni lat przekształciły się z kierowania i zarządzania współpracą gospodarczą i polityczną między państwami członkowskimi w ponadnarodową Unię opartą na wspólnych wartościach, pomaga również wyjaśnić jej niezwykle pluralizm językowy. Jako podmiot ponadnarodowy, w celu osiągnięcia wspólnych celów, dla których państwa członkowskie zrzekły się części swojej suwerenności narodowej, UE świadomie zdecydowała się na zachowanie wielojęzyczności, w przekonaniu, że integracja europejska może zostać osiągnięta tylko pod warunkiem poszanowania autonomii językowej państw członkowskich. W związku z tym, wielojęzyczność (inaczej niż różnorodność językową) można postrzegać także jako element zasady równości państw wobec Traktatów³³². Towarzyszący tej zasadzie zakaz dyskryminacji³³³ i nakaz poszanowania różnorodności językowej³³⁴ ma zasadnicze znaczenie dla zachowania swobodnego przepływu osób, które jest podstawą projektu integracji europejskiej i najważniejszym aspektem obywatelstwa

---

„pomoc de minimis”. Zob.: A. Ciostek, *Polska terminologia unijna i brukselizmy. Próba systematyzacji*, Warszawa, 2019.

329 Podobne stanowisko prezentuje K. Waszczuk, która wskazuje, że znaczenia zawarte w prawie pierwotnym zostały „zaanektowane przez nasz krąg kulturowy dzięki przekładowi”. Zob. „Znaczenie przekładu aktów prawnych Unii Europejskiej dla polskiego kontekstu kulturowego i dyskursu społeczno-politycznego”. *Rocznik Przekładoznawczy* Nr 3/4, 2008, s. 238–249.

330 J. Lambert, *The Status and Position...*, s. 80.

331 J. Lambert rozważając wpływ tłumaczenia *acquis* na integrację europejską opiera się idei dyskursywnej budowy społeczeństw. Analiza dyskursywna na poziomie państwa narodowego była stosowana także do badania tożsamości narodowej w państwach *de facto* wielojęzycznych zob.: A. Blackledge, *The Discursive Construction of National Identity in Multilingual Britain*, *Journal of Language*, „Identity & Education”, Nr 1, 67–87.

332 Art. 4 ust. 2 TUE.

333 Art. 21 KPP.

334 Art. 3 ust. 3 TUE.

UE. Wagę swobody językowej wewnątrz UE niejednokrotnie podkreślał Europejski Trybunał Sprawiedliwości wskazując, że „w kontekście Wspólnoty opartej na zasadzie swobodnego przepływu osób „ochrona praw i przywilejów językowych jednostek ma szczególne znaczenie”³³⁵ Wielojęzyczność jest na tyle ściśle związana, historycznie, koncepcyjnie i prawnie, z projektem integracji europejskiej, że wszelkie przejawy dyskryminacji językowej, mogłyby zniweczyć jego osiągnięcia.

2.3. Wielojęzyczność źródeł prawa Unii Europejskiej

Wielojęzyczność UE wiąże z wyzwaniem natury organizacyjnej i logistycznej, ale nade wszystko prawnej. Bodaj największym z nich jest wymiar stosowania prawa i zapewnienie jednolitej wykładni aktów prawnych. Na przedpolu tego problemu pozostaje jednak ważne pytanie o teoretycznoprawne aspekty stanowienia wielojęzycznego prawa.

Wielojęzyczność źródeł prawa UE jest dwupoziomowa. W prawie pierwotnym wynika ona z art. 55 ust. 1 TUE, który stanowi, że teksty traktatu sporządzone w językach wymienionych w tym przepisie (języki traktatu) są na równi autentyczne. Autentyczność w rozumieniu tego przepisu jest tożsama z pojęciem tekstu autentycznego na gruncie art. 33 KWPT, zgodnie z którym, jeżeli tekst traktatu został ustalony jako autentyczny w dwóch lub więcej językach, traktat ma jednakową moc w każdym z tych języków. Należy zauważyć, że akcent w treści przepisu art. 55 ust. 1 jest położony na słowo „teksty”, a nie „języki”, jak również ustawodawca unijny nie posługuje się sformułowaniem „wersja językowa”. To ostatnie określenie implikowałoby istnienie jakiegoś „oryginalnego tekstu źródłowego”, który mogłoby podważyć autorytet prawny pozostałych tekstów traktatu.

Wielość wersji autentycznych jest uważana za warunek *sine qua non* istnienia demokracji ponadnarodowej i odzwierciedla pragnienie, aby w Unii nie było języka ani kultury dominującej. W opozycji to tekstów autentycznych pozostają teksty traktatów „przetłumaczone na wszystkie inne języki określone przez państwa członkowskie”, którym nie można przypisać waloru autentyczności (art. 55 ust. 2 TUE). W deklaracji nr 16 do Traktatu z Lizbony wyjaśniono, że możliwość sporządzania tłumaczeń Traktatów na inne języki niż języki autentyczne, ma przyczynić się

---

³³⁵ Wyrok TS z 11.7.1985 r., w sprawie C-137/84 *Mutsch.*, ECLI:EU:C:1985:335, pkt 11 oraz wyrok TS z 24.11.1998 r. w sprawie C-274/96 *Bickel i Franz*, ECLI:EU:C:1998:563, pkt 12.

do „realizacji celu określonego w artykule 3 ustęp 3 akapit czwarty, który przewiduje, że Unia szanuje swoją bogatą różnorodność kulturową i językową. W tym kontekście Konferencja potwierdza przywiązanie Unii do różnorodności kulturowej Europy oraz podkreśla, że będzie nadal poświęcać szczególną uwagę tym i innym językom”³³⁶.

Treść art. 55 ust. 2 TUE i Deklaracji Nr 16 prowadzi do dwóch wniosków. Po pierwsze, „tłumaczenia traktatów”, nie mają mocy prawnej i nie stanowią źródeł prawa, przez co w języku prawnym i prawniczym nie jest dopuszczalne określanie mianem „tłumaczenia” tekstów sporządzonych w językach traktatów (tekstów autentycznych). W konsekwencji, jak wynika z Deklaracji Nr 16, „poszanowanie różnorodności językowej” jest pojęciem szerszym niż równość językowa państw członkowskich, która ogranicza się to języków wymienionych w art. 55 ust. 1 TUE.

W pozostałym zakresie art. 342 TFUE (dawny art. 217 TWE) przyznaje Radzie kompetencję do określenia „systemu językowego instytucji Unii”. Na mocy wydanego na tej podstawie art. 1 Rozporządzenia Nr 1/58 języki traktatów mają — z zasady³³⁷ — równocześnie status języków urzędowych i roboczych UE. Zgodnie zaś z art. 4 i 5 Rozporządzenia 1/58 w językach urzędowych publikuje się rozporządzenia i inne akty powszechnie obowiązujące, a także Dziennik Unii Europejskiej.

Na tych podstawach opiera się zasada równej autentyczności aktów prawa UE. A. Doczekalska słusznie zwraca uwagę, że w polskim piśmiennictwie nie ma utrwalonej terminologii opisującej tę zasadę³³⁸. Nazwa ta jest wytworem doktryny a do jej utrwalenia w polskich naukach prawnych przyczyniło się m. in. orzecznictwo sądów administracyjnych³³⁹. Podstawowym założeniem zasady równej autentyczności jest teoria tekstów oryginalnych, zgodnie z którą teksty aktów prawnych we wszystkich językach są tekstami oryginalnymi, niezależnie od sposobu i momentu ich powstania. Z tego założenia wynika, że wszystkie wersje językowe, jeśli mają status tekstów autentycznych, powinny być uwzględniane w procesie wykładni. Po drugie, zasada równej

³³⁶ Deklaracje dołączone do aktu końcowego Konferencji Międzyrządowej, która przyjęła Traktat z Lizbony podpisany w dniu 13 grudnia 2007 roku (Dz. UE C 326/337 z 26.10.2012).

³³⁷ Przykładem są opisane wyżej kazusy języków Irlandii i Malty.

³³⁸ A. Doczekalska, *Interpretacja wielojęzycznego prawa Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy”, 2006, Nr 5, s. 14–21.

³³⁹ Zob. np. wyrok NSA z 17.08.2018, sygn. akt: IGSK 140/18 i wyrok NSA z 11.3.2020, sygn. akt: ISA/Gd 2188/19 — oba ww. orzeczenia odwołują się z resztą do definicji zasady równej autentyczności przedstawionej przez A. Doczekalską.

autentyczności wersji językowych opiera się na założeniu o jednności wielojęzycznego aktu prawnego, zgodnie z którym wszystkie teksty autentyczne danego aktu prawnego (we wszystkich językach) zawierają to samo znaczenie. Oba założenia są skonstruowane w oparciu o fikcje prawne: fikcję jednoczesnego tworzenia wszystkich wersji językowych, fikcję ekwiwalentnych oryginałów i fikcję identyczności tekstów autentycznych. Zasada równej autentyczności ma przyczyniać się do jednolitej wykładni prawa UE.

Proces tłumaczenia pozostaje faktyczną częścią procesu tworzenia wielojęzycznego prawa. Jednak w chwilę przyjęcia danej wersji językowej i ogłoszenia jej w Dzienniku Urzędowym UE staje się ona źródłem prawa. W związku z tym, odpowiedzi wymaga, czy dopuszczalne jest stosowanie terminologii i narzędzi badawczych translatoryki do tłumaczenia stosowanego w procesie tworzenia prawa wielojęzycznego w sytuacji, gdy z prawnego punktu widzenia nie powinniśmy w ogóle mówić o tłumaczeniu. W tym miejscu należy dodatkowo rozróżnić tłumaczenie jako proces (tłumaczenie) i tłumaczenie jako wynik procesu tłumaczenia, czyli tekst docelowy (tekst, który został przetłumaczony). Jak już wskazano, z prawnego punktu widzenia niedopuszczalne jest oznaczenie jednej lub kilku autentycznych wersji językowych prawa UE jako tłumaczenia (w sensie tekstu, który został przetłumaczony). Poszczególne wersje językowe stają się jednak w równym stopniu autentyczne dopiero po zakończeniu procesu redakcyjnego i po ich uwierzytelnieniu, tj. uchwaleniu, przyjęciu lub ogłoszeniu jako autentyczne przez właściwy organ. Przed uwierzytelnieniem, gdy zasada równej autentyczności nie ma jeszcze zastosowania (choć oczywiście musi być brana pod uwagę w procesie sporządzania aktu prawnego), to dopuszczalne i prawidłowe jest twierdzenie, że tłumaczenie jest częścią procesu tworzenia wielojęzycznego prawa. Tym samym „redagowanie lub tłumaczenie” wielojęzycznego prawa nie powinno być traktowane jako alternatywa rozłączna. Choćby wynik wielojęzycznego redagowania aktów prawnych nie powinien być uznawany za tłumaczenie (przetłumaczony tekst), to proces redakcyjny zawiera w sobie elementy tłumaczenia, ponieważ wciąż mamy do czynienia z przeniesieniem z jednego języka na drugi³⁴⁰. Podsumowując

---

340 W literaturze podnosi się, że pomijanie roli tłumacza i ignorowanie metod właściwych dla translatoryki jest zubażające i oddala nas od konceptualizacji i pełnego zrozumienia natury wielojęzycznego prawa, a także pomija rolę tłumacza w tworzeniu wielojęzycznego prawa. Tak też: A. Felici, *Multilingualism in EU Law: How Promulgation Authenticates Equality*, „Comparative Legilinguistics”, 2010, Nr 2, s. 161.

to zjawisko niektórzy badacze parafrazują słowa U. Eco stwierdzając, że to tłumaczenie jest językiem Unii Europejskiej³⁴¹.

W kontekście zasady równej autentyczności teksty aktów prawnych w poszczególnych językach są od siebie niezależne (autonomiczne) — nie są pochodnymi jakiegoś wzorcowego tekstu „oryginalnego”. Niezależnie od ich cech jakościowych, automatycznie przyjmuje się, że wszystkie wersje są równoważne, czyli mają jednakową wartość i znaczenie w procesie wykładni.

Wielojęzyczność źródeł prawa ma wielu przeciwników. Elina Paunio dokonując analizy tej zasady z perspektywy zasady pewności prawa stanęła na stanowisku, że idea wielojęzyczności jest zdominowana przez funkcję symboliczną³⁴². Zamiast usprawniać przepływ informacji i ułatwiać jednolitą wykładnię, wielojęzyczne prawo ma po prostu „być” i służyć za dowód równości językowej³⁴³. E. Paunio stwierdza wręcz, że polityka językowa UE koncentruje się wyłącznie na promowaniu „ekwiwalentności egzystencjalnej (symbolicznej)” języków urzędowych.

Odmienne i bardziej zróżnicowane stanowisko prezentuje M. L. Solan. W jego ocenie praktyki językowe „ponadnarodowego reżimu prawnego” powinny spełniać trzy cele. Pierwszy z nich, najbardziej intensywnie promowany przez UE, to poszanowanie równości i suwerenności poszczególnych państw członkowskich. Drugim celem jest to, aby prawo w każdym z języków było konstruowane w sposób wierny intencjom prawodawcy. Wierność celowi legislacyjnemu jest z założenia trudniejsza do osiągnięcia przy wielości tekstów autentycznych, które przynajmniej w pewnym stopniu odzwierciedlają niuanse wielu kultur prawnych. Jeśli poszczególne terminy prawne mają różne znaczenie w każdym z państw członkowskich, to taki stan będzie niezgodny z zasadą praworządności. Trzeci cel to efektywność w znaczeniu materialnym. Ryzyko i koszty związane z utrzymaniem wielojęzycznego porządku prawnego nie mogą przewyższać wynikających z niego korzyści, inaczej stanie się on zbędnym obciążeniem i źródłem konfliktów.

Lawrence M. Solan przekonuje, że różnorodność wersji językowych sprzyja realizacji drugiego z tych celów i zwiększa prawdopodobieństwo

³⁴¹ F. Ost, *Traduire. Défense et Illustration du Multilinguisme*, Paris, 2009, s. 12.

³⁴² E. Paunio, *Legal Certainty in Multilingual EU Law: Language, Discourse and Reasoning at the European Court of Justice*, Routledge 2016, s. 5–20.

³⁴³ Taki zarzut jest do pewnego stopnia uzasadniony w stosunku do języków urzędowych, które w państwach członkowskich także pełnią rolę symboliczną a nie rolę języka codziennej komunikacji, ani nawet języka urzędowania administracji publicznej jak to ma miejsce np. w przypadku Malty.

tę, że organ stosujący prawo UE rozpatrzy sprawę w sposób prawidłowy, czyli zgodnie z intencją prawodawcy. Dzieje się tak, zarówno wtedy, gdy wielojęzyczna wykładnia prowadzi bezpośrednio do identyfikacji celu legislacyjnego, jak i wtedy, gdy zawodzi. Dostrzegając, że istnieją istotne różnice między poszczególnymi wersjami językowymi sąd lub organu stosujący prawo UE, otrzymuje jasny sygnał, aby nie ograniczać się do wykładni językowej i zastosować inne metody wykładni. Jest to również wskazówka, że dany obszar regulacji wymaga dopracowania³⁴⁴.

Wielojęzyczność źródeł prawa UE jest ściśle związana z zasadą rządów prawa³⁴⁵. Zasadniczym elementem tej zasady jest pewność i jasność prawa — znaczenie i wykładnia prawa muszą być pewne, język prawa jasny. Chociaż problemy pewności prawa, a zwłaszcza jasności znaczeń występują we wszystkich porządkach prawnych, to każdy system prawa posługujący się więcej niż jednym językiem napotyka w tym względzie dodatkowe trudności.

To, że akty abstrakcyjno-generalne wydawane są we wszystkich tych językach, powoduje, że różnice znaczeniowe powstają nie tylko w zależności od znaczenia językowego, a często także w zależności od kultury prawnej właściwej dla obszaru stosowania danego aktu³⁴⁶. W szczególności w kontekście administracyjnym może to prowadzić do tego, że w państwach członkowskich prawo UE może być rozumiane i stosowane w różny sposób. M. L. Solan konsekwentnie twierdzi, że ta różnorodność ma pozytywny i korzystny wpływ na rozwój i wykładnię prawa europejskiego, jako że język jest wyjątkowym dowodem celu legislacyjnego.

Z kolei Theodor Schilling³⁴⁷, przekonuje, że wielojęzyczność w prawodawstwie europejskim będąca realizacją zasady równości państw

³⁴⁴ L. M. Solan w swoich badaniach odwołuje się do Augustyńskiej interpretacji tekstu i stawia tezę, że uważne studiowanie różnych przekładów tego samego tekstu prawdopodobnie doprowadzi do głębszego zrozumienia jego podstawowego znaczenia. L.M. Solan, *Statutory Interpretation in the EU: the Augustinian Approach* [w:] *Translation issues in language and law*, red. F. Olsen, A. Lorz, D. Stein, Palgrave Macmillan, 2009, s. 35–55.

³⁴⁵ Jak trafnie zauważa J. Supernat posługiwanie się w kontekście prawa unijnego terminem „zasada rządów prawa”, w miejsce „zasada państwa prawnego”, jest w pełni uzasadnione, jako że Unia Europejska nie jest państwem, lecz organizacją międzynarodową opartą na wartości państwa prawa, J. Supernat, *Rządy prawa. Uwagi o znaczeniu i ewolucji pojęcia*, Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze, Nr 5, 2015. Tak też Ł. Prus, „Ochrona uzasadnionych oczekiwań...”, s. 95.

³⁴⁶ Niektóre wersje językowe prawa UE są stosowane na gruncie różnych porządków prawnych, jak np. język niemiecki odpowiednio w Austrii i w Niemczech, gdzie poszczególne terminy mają zupełnie inny kontekst znaczeniowy.

³⁴⁷ T. Schilling, *Beyond Multilingualism — On Divergent Approaches to the Handling of Diverging Language Versions of Community Law*, „European Law Journal”, 2010, Vol. 16, Issue 1, 47–66.

członkowskich konkuruje z ochroną uzasadnionych oczekiwań jednostek, które mają prawo powoływać się na znaczenie prawa w swoim własnym języku, a jednolita wykładnia osłabia ochronę z tego tytułu. Jego zdaniem, w każdym indywidualnym przypadku musi dojść do wyważenia tych dwóch wartości, tak aby, zgodnie z wymogami praworządności, chronione były uzasadnione oczekiwania jednostki. Theodor Schilling uważa rezultat wynikający z takiego kompromisu za wadliwy i proponuje, aby w procesie stosowania prawa tylko jedna wersja językowa aktu była traktowana jako autentyczna, a wszystkie inne były traktowane jak oficjalne (urzędowe) tłumaczenia.

Z ochroną uzasadnionych oczekiwań wiąże się problem stosowania prawa, które w ogóle nie zostało wydane w języku urzędowym danego państwa członkowskiego. Zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem sądów europejskich nie można powołać się wobec osób fizycznych i prawnych w państwie członkowskim na akt przyjęty przez instytucję wspólnotową, zanim osoby te nie będą mogły zapoznać się z nim poprzez prawidłową publikację w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej³⁴⁸. Powyższa zasada ma jednak ograniczony zakres. Trybunał wykluczył istnienie ogólnej zasady prawa Unii, wedle której wszystko, co może mieć wpływ na interes obywatela Unii, powinno być redagowane we wszelkich okolicznościach w jego języku³⁴⁹.

W orzeczeniu prejudycjalnym wydanym w sprawie C-410/09 *Polska Telefonia Cyfrowa sp. z o.o. przeciwko Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej* Trybunał orzekł, że organ regulacyjny mógł powoływać się na wytyczne Komisji w decyzji, na mocy której organ nałożył na operatora usług łączności elektronicznej określone obowiązki regulacyjne, pomimo tego, że wytyczne te nie zostały opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej w języku państwa członkowskiego, którego dotyczy sprawa, nawet gdy język ten jest językiem urzędowym Unii.

Wytyczne Komisji o których mowa w przytoczonym wyroku zostały wydane w 2002 r. w Dzienniku Urzędowym serii C przez przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej³⁵⁰. Trybunał wskazał, że art. 58 Aktu

³⁴⁸ Wyrok TS z 11.12.2007 w sprawie C-161/06 *Skoma-Lux*, ECLI:EU:C:2007:773, pkt 37; wyrok TS z dnia 25 stycznia 1979 r. w sprawie C-98/78 *Racke*, ECLI:EU:C:1979:14; wyrok TS z 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-560/07 *Balbiino AS*, ECLI:EU:C:2009:341, pkt 29. W sprawie C-98/78 *Racke* Trybunał wyjaśnił dodatkowo, że w przypadku braku dowodów przeciwnych, rozporządzenie należy uważać za opublikowane w całej Wspólnocie w dacie wskazanej na wydaniu dziennika urzędowego zawierającego tekst tego rozporządzenia (pkt 4).

³⁴⁹ Wyrok TS z 9.9.2003 w sprawie C-361/01 P *Kik przeciwko OHMI*, ECLI:EU:C:2003:434 pkt 82, 83.

³⁵⁰ Wyrok TS z 12.05.2011 w sprawie C-410/09, ECLI:EU:C:2011:294, pkt 37.

dotyczącego przystąpienia z 2003 r.³⁵¹ nie nakłada na Radę, Komisję i Europejski Bank Centralny obowiązku tłumaczenia na język polski wszystkich wskazanych w tym artykule aktów instytucji i Europejskiego Banku Centralnego przyjętych przed przystąpieniem. Zdaniem Trybunału artykuł ten, ogranicza się do ustalenia, że „jedynie te spośród aktów, których teksty zostały sporządzone w językach nowych państw członkowskich stanowiących języki urzędowe Unii, są od dnia przystąpienia tekstami autentycznymi na tych samych warunkach, co teksty sporządzone w pozostałych językach urzędowych i są publikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej, jeśli teksty w owych pozostałych językach były w ten sposób opublikowane”. Tym samym ze wskazanego artykułu wynika, że państwa członkowskie i instytucje dokonują selekcji aktów, które powinny być opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Artykuł ów nie wyklucza możliwości, że niektóre akty mogą nie zostać opublikowane. Tym samym Trybunał skutecznie zaprzeczył istnieniu ogólnej zasady prawa unijnego, która przyznaje każdemu obywatelowi prawo do posiadania wersji dowolnego aktu unijnego, który mógłby wpłynąć na jego interesy, sporządzonej w jego języku we wszystkich okoliczności.

Przedstawione stanowisko Trybunału jest niekonsekwentne i słusznie krytykowane³⁵². Z założenie zgodnie z którym wytyczne Komisji jako takie nie wywołują bezpośrednich i pośrednich skutków prawnych, Trybunał wysnuł bowiem wniosek, że to, iż wytyczne nie zostały opublikowane w języku polskim w Dzienniku Urzędowym UE, nie uniemożliwia odniesienia się do nich w decyzji skierowanej do osoby fizycznej, która kształtuje jej sytuację prawną. *A contrario*, przy założeniu, że wytyczne są wiążące dla organu wynika wszak, że co najmniej pośrednio wpływają na sytuację prawną osób fizycznych i prawnych. Takie rozumowanie poddaje w wątpliwość nie tylko sytuację prawną adresatów decyzji administracyjnych, ale także organów administracyjnych

---

351 Zgodnie z art. 58: „Teksty aktów instytucji oraz Europejskiego Banku Centralnego przyjętych przed przystąpieniem i sporządzone przez Radę, Komisję lub Europejski Bank Centralny w językach: czeskim, estońskim, litewskim, łotewskim, maltańskim, polskim, słowackim, słoweńskim i węgierskim są od dnia przystąpienia tekstami autentycznymi na tych samych warunkach, co teksty sporządzone w obecnych jedenastu językach. Zostaną one opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej, jeśli teksty w obecnych językach były w ten sposób opublikowane”. Traktat o przystąpieniu Republiki Czeskiej, Estonii, Cypru, Łotwy, Litwy, Węgier, Malty, Polski, Słowenii i Słowacji (Dz.U. L 236 z 23.9.2003, str. 17–930).

352 I. Kawka, *Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power do not impose obligations on individuals. Case comment to the preliminary ruling of the Court of Justice of the European Union of 12 May 2011 Polska Telefonia Cyfrowa sp. z o.o. (PTC) v Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej (Case C-410/09)*, „Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies”, 2012, Vol. 5, No. 7, s. 275–282.

wydających rozstrzygnięcia w oparciu o wielojęzyczne *soft law*. Powstaje uzasadniona wątpliwość czym w tej sytuacji jest akt stosowania prawa przez organ krajowy w oparciu o dokument sporządzony przez instytucję UE w języku obcym. Skoro bowiem nie istnieje wersja autentyczna dokumentu w języku polskim, a organ krajowy jest związany konstytucyjną zasadą urzędowania w języku polskim, to inaczej niż w procesie stanowienia prawa, i inaczej niż w przypadku wykładni wielojęzycznej, częścią procesu stosowania prawa i jego wynikiem staje się tłumaczenie. Abstrahując już od zasady pewności prawa, taki tok procedowania sprawia, że ciężar wielojęzycznego systemu zostaje przerzucony na stronę, która — chcąc kwestionować rozstrzygnięcie i dokument typu *soft law* na których ono jest oparte — jest zmuszona posłużyć się obcym językiem. W tym świetle wielojęzyczność prawa nie jest możliwa do pogodzenia z zasadą rządów prawa³⁵³.

Drugi obszar, który wiąże się z poważnymi problemami natury praktycznej i teoretycznej to istotne różnice w poszczególnych tekstach autentycznych, które są skutkiem ewidentnych błędów tłumaczeniowych. Konsekwencją wykrycia takiego błędu na szczeblu UE jest korekta przepisów już opublikowanych w Dzienniku Urzędowym. Niektóre korekty zmieniają znaczenie tekstu wcześniej opublikowanego i stosowanego nawet przez kilka lat. M. Bobek, trafnie argumentuje, że korekty zmieniające znaczenie tekstu prawnego nie powinny być już traktowane jako zwykłe sprostowania, ale raczej jako poprawki w sensie materialnym, które

---

³⁵³ E. Prus, *Ochrona uzasadnionych oczekiwań jednostki jako zasada ogólna europejskiego prawa administracyjnego*, Wrocław 2017, s. 110–116. Akty typu *soft law* to jedynie jeden z aspektów tego problemu. Wiele orszeczeń o kapitalnym znaczeniu dla wykładni do dziś nie zostało ofiacialnie przetłumaczonych na język polski. Słusznie też zauważa J. Wegner-Kowalska, że: „Powstaje pytanie, czy dopuszczalne jest obarczanie jednostki znajomością normy wynikającej z orzecznictwa TSUE, zwłaszcza tego, które nie zostało przetłumaczone na język polski. Z jednej strony można powiedzieć, że wzięwszy pod uwagę wymagania stawiane przez zasadę demokratycznego państwa prawnego, adresat normy prawnej nie może być obowiązany do tego, co nie wynika ze źródeł prawowitego odpowiednio opublikowanych w Polsce. Uwzględniając skutki członkostwa Polski w UE, trudno pomijać istnienie także innych, unijnych źródeł prawa, nie zawsze publikowanych w sposób sformalizowany. Sądzę, że powyższych wątpliwości nie można rozstrzygnąć za pomocą prostej recepty, uniwersalnej dla wszystkich pojawiających się w praktyce przypadków. Wzorzec staranności obywatelskiej w dziedzinie znajomości prawa będzie chyba w obecnych uwarunkowaniach systemu prawnego należało relatywizować w odniesieniu do warunków nie tylko osobistych danej jednostki, lecz także otoczenia, realiów, w których funkcjonuje. Minimum powinności podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą obejmuje znajomość norm obowiązujących prawa pisanego. Można natomiast mieć wątpliwości, czy zawsze jest on obowiązany do bieżącego śledzenia orzecznictwa TSUE”. J. Wegner-Kowalska, *Skuteczność unijnego prawa administracyjnego na przykładzie ochrony weterynaryjnej*, Warszawa 2017, s. 171.

nie mogą obowiązywać z mocą wsteczną³⁵⁴. Przykładem takiego błędu w orzecznictwie jest sprawa C-64/95 *Lubella*³⁵⁵.

Sprawa dotyczyła interpretacji słowa „wiśnie” w rozporządzeniu (EWG) nr 1932/93 z dnia 16 lipca 1993 r. ustanawiającym środki ochronne w odniesieniu do importu wiśni³⁵⁶. Wszystkie wersje językowe spornego rozporządzenia odnosiły się do wiśni, z wyjątkiem wersji niemieckiej, która chociaż odnosiła się do kodów CN65 odpowiadających wiśniom, używała terminu „Süßkirschen” („czereśnie”) w tytule, preambule i w art. 1 ust. 1 w celu opisującymi produkty objęte środkami ochronnymi. Cztery dni później termin ten został zastąpiony terminem „Sauerkirschen” („wiśnie”) sprostowaniem opublikowanym w niemieckiej wersji Dziennika Urzędowego³⁵⁷. *Lubella* utrzymywała, że zaskarżone rozporządzenie jest nieważne, twierdząc, że jego treść nie została uregulowana w pierwotnej wersji, ponieważ nie było jasne, czy rozporządzenie dotyczyło czereśni, czy wiśni, a ponadto, że zastosowanie zmienionej wersji rozporządzenia do przywozu dokonane w dniach 19 i 20 lipca 1993 r. oznaczało stosowanie go z mocą wsteczną, co jest sprzeczne z zasadą ochrony uzasadnionych oczekiwań. Trybunał stwierdził, że był to przypadek „błędu materialnego”³⁵⁸. Uznał przy tym, że skoro niemieckie rozporządzenie wymieniało kody CN mające zastosowanie do wiśni, to wątpliwość dotyczącą przedmiotu regulacji można było wyjaśnić, odwołując się do innych wersji językowych rozporządzenia. Ponadto właściwe władze niemieckie zostały poinformowane o tym błędzie, a zatem mogły od samego początku prawidłowo stosować rozporządzenie. W konkluzji Trybunał stwierdził, że: „w tych okolicznościach treść spornego rozporządzenia nie może być uznana za niepewną”³⁵⁹. Jeśli chodzi o retroaktywność zmienionej wersji rozporządzenia 1932/93, Trybunał orzekł, że „zakres zaskarżonego rozporządzenia nie został zmieniony przez zmianę opublikowaną w niemieckiej wersji Dziennika Urzędowego w dniu 20 lipca 1993 r. W tych okolicznościach rozporządzenie mogło być stosowane od dnia wejścia w życie”.

---

354 M. Bobek, *Corrigenda in the Official Journal of the European Union: Community Law as Quicksand*, „European Law Review”, 2009, Vol. 34, s. 950–962. M. Bobek uważa, że sprostowania to „nadrabianie *ex post* tłumaczenia, które powinno zostać wykonane na etapie redagowania [aktu prawnego] (tj. przed jego publikacją — KKJ)”.

355 Wyrok z 17.10.1996 w sprawie C-64/95 *Lubella*, ECLI:EU:C:1996:388.

356 Dz UE 1993 L 174, s. 35.

357 Dz.U. 1993, L 176, s. 29

358 Wyrok z 17.10.1996 w sprawie C-64/95 *Lubella*, ECLI:EU:C:1996:388, pkt 18.

359 *Ibidem*, pkt 20.

Powyższy przykład pokazuje, że błąd w tłumaczeniu na etapie sporządzania tekstu aktu prawnego obciąża strony, tym bardziej, że spór co do znaczenia tego tekstu może zakończyć się na etapie krajowego postępowania administracyjnego lub sądowego i w ogóle nie zostać zweryfikowany na poziomie UE.

Równie poważne wątpliwości budzi horyzontalna płaszczyzna stosowania prawa UE. Integracja europejska w coraz większym stopniu opiera się na uznawaniu zagranicznych aktów ustawodawczych i administracyjnych. Wzajemne uznawanie zagranicznego ustawodawstwa gospodarczego i jego administracyjna egzekucja leży u podstaw stosowania podstawowych swobód (swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału)³⁶⁰. Coraz większa liczba obszarów polityki podlegających prawodawstwu UE harmonizującemu w różnym stopniu polityki państw członkowskich, pozostawia wiele szczegółów wdrażania tych polityk państwom członkowskim. Z kolei państwa członkowskie coraz częściej uczestniczą w transterytorialnym stosowaniu krajowych decyzji administracyjnych. Rozwój ten miał miejsce najpierw w kontekście aktów administracyjnych przyjmowanych przez władze jednego państwa członkowskiego, a następnie obowiązujących na terytorium całej UE. Jako przykład takich aktów o można wymienić:

1. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/858 — zgodnie z art. 44 Rozporządzenia państwa członkowskie zezwalają na wprowadzenie do obrotu, rejestrację lub dopuszczenie pojazdów z ważnym świadectwem unijnego indywidualnego dopuszczenia pojazdu;
2. Konwencję Wykonawczą do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 roku – na mocy art. 10 Konwencji wprowadzono wizę jednolitą, ważną „na całym terytorium Umawiających się Stron”;
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 952/2013 z dnia 9 października 2013 r. ustanawiające unijny kodeks celny — art. 26 unijnego kodeksu celnego stanowi, że z wyjątkiem sytuacji, w których skutek decyzji jest ograniczony do jednego państwa członkowskiego lub większej ich liczby, decyzje dotyczące stosowania przepisów prawa celnego są ważne na całym obszarze celnym Unii.

Po drugie, w niektórych przypadkach organy danego państwa członkowskiego same zostały upoważnione na mocy prawa unijnego do

---

360 Wyrok TS z 20.2.1979 w sprawie C-120/78 *Cassis de Dijon*, ECLI:EU:C:1979:42.

przekraczania granicy państwowej i podejmowania decyzji administracyjnych na terytorium innego państwa członkowskiego, np.³⁶¹:

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. — zgodnie z art. 52 ust. 1 Dyrektywy w przypadku gdy instytucja działająca na podstawie zezwolenia udzielonego w innym państwie członkowskim prowadzi działalność za pośrednictwem oddziału, przyjmujące państwo członkowskie zapewnia właściwym organom państwa członkowskiego pochodzenia, po uprzednim zawiadomieniu właściwych organów przyjmującego państwa członkowskiego, możliwość przeprowadzania na miejscu — samodzielnie lub za pośrednictwem osób wyznaczonych do tego celu — kontroli informacji i inspekcji takich oddziałów.
2. Konwencja ustanowiona przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej – na mocy, której służby policyjne i celne jednego państwa członkowskiego mogą działać na terytorium innego państwa członkowskiego.

Szczególnie w dziedzinie swobodnego przepływu usług i swobody przedsiębiorczości podmiotów gospodarczych ustawodawstwo dotyczące koordynacji i harmonizacji norm stosuje narzędzie uznawania zagranicznych aktów administracyjnych. Zasadniczo kwalifikacje zawodowe muszą być uznawane w państwach członkowskich UE, jeżeli podstawowe wymagania dotyczące wykonywania danego zawodu są zharmonizowane³⁶². W niektórych dziedzinach gospodarki wydanie zezwolenia w jednym państwie członkowskim UE jest skuteczne dla wszystkich pozostałych państw członkowskich. Dotyczy to w szczególności sektora bankowego i ubezpieczeniowego na podstawie odpowiednich aktów wykonawczych³⁶³. Ten sam mechanizm ma zastosowanie do wiz wydawanych w ramach strefy Schengen. Mechanizm wzajemnego uznania sam w sobie nie jest wolny od wad. Problemy z nim związane dość dobrze ilustruje wzajemne uznawanie praw jazdy w UE, które doprowadziło

---

³⁶¹ Klasyfikację transnarodowych aktów administracyjnych w obszarze swobód unijnych prezentuje B. Kowalczyk, *Zasada terytorializmu działania administracji a transgraniczność spraw administracyjnych* [w:] *Współpraca transgraniczna w administracji publicznej*, red. R. Kusiak-Winter, Wrocław 2015, s. 157–166.

³⁶² W szczególności Dyrektywa 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych.

³⁶³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie dostępu instytucji kredytowych do działalności i nadzoru ostrożnościowego instytucje kredytowe i firmy inwestycyjne).

do licznych rozbieżności, ponieważ niektóre państwa bardziej liberalnie podchodziły do zakazu prowadzenia pojazdów wydanych w związku z prowadzeniem pojazdów mechanicznych pod wpływem alkoholu lub środków odurzających³⁶⁴.

Ze względu na czysto pragmatycznych takie decyzje administracyjne są często wydawane tylko w określonych językach. Chociaż z zasady nie wpływa to ujemnie na sytuację procesową stron, to skutek informacyjny takich decyzji dla innych uczestników unijnego obrotu prawnego jest znacznie ograniczony. Jeszcze ważniejszy problem administracyjny, a tym samym prawny, może pojawić się na tle wielojęzycznej Unii. W administracji UE obserwuje się rosnącą tendencję do podejmowania przez administracje państw członkowskich decyzji o skutku transterytorialnym w zakresie wdrażania prawa europejskiego.

Decyzje krajowe, które mają skutek na terytorium całej UE, są prawie niezmiennie ogłaszane tylko w językach urzędowych wydających je administracji państwowych. Jest to kwestia, która pozostaje nierozwiązana, a jednocześnie nabiera coraz większego znaczenia.

2.4. Wielojęzyczna wykładnia prawa a zasada polskiego języka urzędowego

Z wielojęzycznością źródeł prawa i zasadą równej autentyczności aktów prawnych ściśle związana jest wielojęzyczna wykładnia prawa UE. Pierwotnie, wykładnię wielojęzyczną postrzegano jako środek do osiągnięcia celu w postaci jednolitości prawa unijnego. W sprawie C-26/69 *Erich Stauder przeciwko miastu Ulm* Trybunał podkreślił, że: „Gdy jedna decyzja jest skierowana do wszystkich Państw Członkowskich, to konieczność jednolitego jej zastosowania i odpowiednio jednolitej wykładni sprawia, że nie jest możliwe rozważenie jednej wersji tekstu [decyzji — K.K. J.] w izolacji [od innych wersji — K. K. J.], lecz konieczne jest, aby była interpretowana na podstawie zarówno realnej intencji jej autora jak i celu który ma osiągnąć, w szczególności w świetle wszystkich wersji językowych”³⁶⁵. Jednak już w sprawie C-283/81 *Cilfit* Trybunał wskazał,

³⁶⁴ Np. wyrok TS Wyrok z 26.06.2008 w sprawach połączonych *Arthur Wiedemann przeciwko Land Baden-Württemberg* (C-329/06) i *Peter Funk przeciwko Stadt Chemnitz* (C-343/06), ECLI:EU:C:2008:366, pkt 53–56.

³⁶⁵ Wyrok TS z 12.11.1969 w sprawie C-26/69 *Erich Stauder przeciwko miastu Ulm*, ECLI:EU:C:1969:57, pkt 3. Tak też: wyrok TS z 12.07.1979 r. w sprawie C-9/79 *Koschniske przeciwko Raad van Arbeid*, Zb. Orz z 1979 r., s. 2717; wyrok TS z 27.03.1990 r. w sprawie C-372/88 *Cricknet*

że nakaz wykładni wielojęzycznej wynika samoistnie z faktu, że poszczególne wersje aktów prawa wspólnotowego są na równi autentyczne³⁶⁶. Trybunał kategorycznie odrzucił też stanowisko, zgodnie z którym w procesie wykładni można odrzucić wersje językowe, które znacząco różnią się od pozostałych³⁶⁷. Ponadto, w wykładni należy uwzględnić na równi te wersje aktu, których język nie miał statusu języka urzędowego w czasie, kiedy powstawał i był przyjmowany interpretowany akt³⁶⁸.

Ten ostatni wymóg budzi wątpliwości z perspektywy sądów i organów krajowych. Przytoczone wyżej orzeczenie w sprawie C-26/69 *Erich Stauder przeciwko miastu Ulm*, w którym sformułowano wymóg porównywania wszystkich wersji językowych w celu ustalenia uniwersalnego znaczenia tekstu aktu prawnego pochodzi z okresu, kiedy jeszcze tylko cztery języki miały status języków urzędowych³⁶⁹. Aktualnie wymóg ten ma wyłącznie charakter idealizacyjny³⁷⁰, trudno bowiem sobie wyobrazić każdorazowe porównywanie przez sąd lub organ 24 wersji językowych danego aktu prawnego³⁷¹. Dlatego też współcześnie zalecenie to należy rozumieć jako ostrzeżenie przed stosowaniem wykładni opartej wyłącznie na tekście aktu prawnego i wskazanie, akty prawne powinny być interpretowane w świetle kontekstu oraz celów wskazanych

---

St Thomas przeciwko Milk Marketing Board of England and Wales, Zb. Orz. z 1990 r., s. I-1345; wyrok z 17.10.1996 r. w sprawie C-64/95 *Konservenfabrik Lubella Friedrich Buker GmbH & Co. KG przeciwko Hauptzollamt Cottbus*, Zb. Orz. z 1996 r., s. I-5105.

366 Wyrok TS z 6.10.1982 r w sprawie C-283/81 *Cilfit*, ECLI:EU:C:1982:335 pkt 18; wyrok TS w sprawach połączonych *Sumitomo Chemical Co. Ltd oraz Sumika Fine Chemicals Co. Ltd. przeciwko Komisja Europejska* T-22/02 i T-23/02, T-22/02 oraz T-23/02 z 6.10.2005 r., ECLI:EU:T:2005:349, pkt 42 (w pkt 46 Trybunał odnosi się także do jednolitej wykładni rozporządzeń wspólnotowych).

367 Wyrok TS z 2.4.1998 w sprawie C-296/95 *The Queen v. Commissioners of Customs and Excise, ex parte EMU Tabac SARL, The Man in Black Ltd, John Cunningham*, ECLI:EU:C:1998:152 pkt 34 i 36.

368 Tak m. in.: wyrok TS z 24.10.1996 r. w sprawie C-72/95 *Aannemersbedrijf P.K. Kraaijeveld BV e.a. przeciwko Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland*, ECLI:EU:C:1996:404, pkt 28–29; wyrok TS z 14.12.1999 r., w sprawie C-375/97 *General Motors Corporation przeciwko Yplon S.A.*, ECLI:EU:C:1999:408 pkt 20–22.

369 A. Doczekalska, J. Jaśkiewicz, *Wykładnia aktów wielojęzycznego prawa pochodnego Unii Europejskiej przez polskie sądy administracyjne*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2014, nr 5. s. 72.

370 *Ibidem*.

371 Jak piszą A. Doczekalska i J. Jaśkiewicz spełnienie tego o wymogu „stanowiłoby dla sądów krajowych w większości spraw nieproporcjonalny wysiłek, który rzadko podejmują nawet sądy luksemburskie”. *Ibidem*.

w preambule³⁷². Kluczowym aspektem wykładni wielojęzycznej jest to, że przepisy prawa UE powinny wywoływać taki sam skutek niezależnie od wersji językowej³⁷³. Innymi słowy, wykładnia wielojęzyczna nie oznacza, że wszystkie wersje aktu muszą zostać porównane w konkretnej sprawie, a jedynie to, że żadna z obowiązujących tekstów nie może zostać z góry odrzucony³⁷⁴. W świetle orzecznictwa TSUE, w razie wystąpienia rozbieżności pomiędzy tekstami autentycznymi w różnych językach dany przepis(y) należy interpretować z uwzględnieniem ogólnej systematyki i celu uregulowania, którego jest częścią³⁷⁵.

Nie ulega jednak wątpliwości, że choć teksty autentyczne aktów prawnych sporządzone w językach obcych dla sądu lub organu nie są *de iure* tłumaczeniami³⁷⁶, to aby odkodować ich znaczenie sąd lub organ musi je przetłumaczyć (wykonać proces tłumaczenia) a następnie zawrzeć jego wynik w treści uzasadnienia decyzji lub wyroku (wynik procesu tłumaczenia). Powstaje pytanie, czy taka praktyka daje się pogodzić z zasadą urzędowania w języku polskim. W wyroku z dnia 5 czerwca 2007 r., sygn akt: I OSK 796/06 2007 r. Naczelny Sąd Administracyjny stanął na stanowisku, że komparatystyka językowa jako metoda wykładni prawa unijnego nie narusza tej zasady³⁷⁷. Przedmiotem sprawy administracyjnej była kara pieniężna nałożona przez Wojewódzkiego Inspektora Transportu Drogowego w związku z niezamontowaniem przez stronę w kontrolowanym pojeździe tachografu zgodnie z obowiązkiem wynikającym z art. 3 ust. 1 rozporządzenia Rady (EWG) Nr 3821/85 w sprawie urządzeń rejestrujących w transporcie drogowym. Ówczesna wersja tego przepisu stanowiła, że urządzenia rejestrujące są instalowane i używane w tych pojazdach, które są zarejestrowane w państwach członkowskich i są wykorzystywane do transportu drogowego osób lub

³⁷² Opinia rzecznika generalnego F.G. Jacobsa z dn. 10.6.1997 r. w sprawie C-338/95, ECLI:EU:C:1997:352, par. 65.

³⁷³ Opinia rzecznika generalnego Tizzano przedstawiona w dniu 21 lutego 2002 r. w sprawie C-99/00 Kenny Roland Lyckeskog, Zb.Orz. 2002, s. I-4839, pkt 75.

³⁷⁴ A. Doczekalska, J. Jaśkiewicz, *Wykładnia aktów...*, s. 73.

³⁷⁵ Wyrok TS z 27.10.1977 r. w sprawie C-30/77 *Bouchereau*, ECLI:EU:C:1977:172, pkt 14; wyrok TS z dnia 7.12.2000 r w sprawie C-482/98 *Włochy przeciwko Komisji*., ECLI:EU:C:2000:672, pkt 49; Wyrok TS z 1.4.2004 w sprawie C-1/02 *Borgmann* ECLI:EU:C:2004:202, pkt 25; wyrok TS z 26.4.2012 w sprawie C-510/10 *DR i TV2* Danmark, ECLI:EU:C:2012:244, pkt 45; Wyrok w sprawie T-256/11 *Ahmed Abdelaziz Ezz* z dn. 27.2.2014, EU:T:2014:93 pkt 89.

³⁷⁶ A. Doczekalska zasadnie krytycznie ocenia występujące w polskim orzecznictwie określenia „przekład” lub „tłumaczenie” na oznaczenie polskiej wersji językowej unijnego aktu prawa pochodnego, które odnoszą się do procesu tworzenia aktu prawnego a nie jego statusu *de iure*.

³⁷⁷ Wyrok NSA z 5.06.2007 r., I OSK 796/06, LEX nr 354711.

rzeczy. Organ I instancji dokonał porównania polskiego tekstu rozporządzenia z wersją niemiecką i angielską stwierdzając, że w istocie chodzi o „przewóz osób i rzeczy”. Powyższe stanowisko podzielił kolejno Główny Inspektor Transportu Drogowego i wojewódzki sąd administracyjny. Skarżąca kasacyjnie spółka podniosła zarzut, zgodnie z którym posiłkując się tekstem rozporządzenia w obcych językach urzędowych UE naruszono art. 27 Konstytucji RP i art. 4 pkt 1 i 3 u.j.p.

W ocenie NSA wyrażony w tych przepisach obowiązek urzędowania w języku polskim: „nie stoi na przeszkodzie, aby powołane organy — jeżeli zajdzie potrzeba wykładni prawa, w szczególności prawa Wspólnoty Europejskiej — posługiwały się obcojęzycznymi tekstami tego samego aktu prawnego w celu ustalenia jego rzeczywistej treści, jednakowo pojmowanej w całej Wspólnocie Europejskiej. Obowiązek prowadzenia postępowania wyłącznie w języku polskim nie oznacza bowiem obowiązku rozumowania wyłącznie w kategoriach języka polskiego”. Przytoczony pogląd NSA spotkał się z aprobatą i był następnie wielokrotnie powielany przez sądy administracyjne. Należy jednak zwrócić uwagę na dalszą część uzasadnienia, w której NSA stwierdza, że to czy organy administracji publicznej — oraz sąd administracyjny — są władne samodzielnie porównywać obcojęzyczne teksty, bez pomocy odpowiednich tłumaczy, legitymujących się urzędowo potwierdzoną znajomością języków obcych jest odrębną kwestią, jednak pozostawił to pytanie bez odpowiedzi, ponieważ nie było ono podnoszone przez skarżących. Co więcej, NSA wskazał, że porównania językowe w przedmiotowej sprawie nie były w ogóle potrzebne, ponieważ drogą „zwyczajnej wykładni” można było dojść do tych samych wniosków. W tym stanie rzeczy nie sposób odtworzyć argumentacji jaka doprowadziła do przedstawionej na wstępie przez NSA konkluzji. Kwestia dopuszczalność wykładni wielojęzycznej zasadniczo nie budzi wątpliwości, ale sposób w jaki jest ona wykonywana jest już całkowicie odrębnym zagadnieniem. Znajomość języka obcego jest uważana w doktrynie za kategorię ekwiwalentną do „wiedzy specjalnej”, którą legitymują się biegli. Ponadto, tłumacz ponosi odpowiedzialność karną i cywilną (a w przypadku tłumaczy przysięgłych również zawodową) za wady w tłumaczeniu. Konfuzja kompetencji organu rozstrzygającego sprawę i tłumacza pozbawia stronę całkowicie ochrony z tego tytułu i poddaje w wątpliwość bezstronność organu. W tym sensie tłumaczenie nie jest jedynie „rozumowaniem poza kategoriami języka polskiego”.

Tezy postawione w wyroku w sprawie I OSK 796/06 w oderwaniu od okoliczności skargi kasacyjnej zaczęła być interpretowana w sposób coraz bardziej szeroki. W kolejnych orzeczeniach NSA stwierdził na

przykład, że spostrzeżenie zgodnie z którym obowiązek prowadzenia postępowania w języku polskim nie obejmuje rozumowania wyłącznie w kategoriach języka polskiego można odnieść odpowiednio do obcojęzycznych materiałów źródłowych, pomocnych przy wykładni tekstu prawa unijnego. Zdaniem judykatury takie spektrum czynności interpretacyjnych jest dodatkowo uzasadnione przez zasadę jednolitego stosowania prawa UE³⁷⁸.

Kwestia wielojęzyczności jest podejmowana przed polskimi sądami administracyjnymi także przez same strony. W sprawie przed NSA pod sygn. akt: I GSK 1096/14 autor skargi kasacyjnej zarzucił sądowi I instancji naruszenie art. 27 Konstytucji RP i art. 4 u.j.p. poprzez sporządzenie części uzasadnienia w języku obcym. Fragment uzasadnienia, o którym tu mowa, był cytatem z anglojęzycznej wersji wyroku ETS nr C-200/84 do którego odwoływano się w uzasadnieniu. Co więcej, jak czytamy w uzasadnieniu Sądu I Instancji, Sąd nie tylko bezpośrednio przytoczył angielską wersję wyroku ETS nr C-00/84 bez tłumaczenia, ale wskazał, że to na zacytowanym fragmencie oparł swoje rozumowanie w sprawie. NSA zauważył jednak, że choć Sąd I instancji zacytował orzeczenie w języku angielskim, to następnie w języku polskim przedstawił, jak rozumie przytoczony pogląd z wyroku Trybunału Sprawiedliwości. Tym samym w jego ocenie takie działanie nie może być to uznane za naruszenie obowiązku prowadzenia postępowania sądowego w języku urzędowym. Dodatkowo NSA powołał się w tym względzie na wcześniej przywołany wyrok w sprawie o sygn. akt I OSK 796/06. Co ciekawe, w tej samej sprawie na etapie rozstrzygania jej przez organ odwoławczy, ten także odwołał się do tego samego wyroku ETS w języku angielskim przywołując w uzasadnieniu swojej decyzji jego tłumaczenie robocze. NSA uznał, że w przeciwieństwie do organu odwoławczego Sąd I instancji uzasadnił swoje stanowisko w kontekście przytoczonego fragmentu orzeczenia, czym umożliwił skarżącemu weryfikację swoich poglądów. O ile z tym twierdzeniem można polemizować, to jednoznacznie negatywnie należy ocenić dalszy ciąg wyводу NSA, który następnie wskazał, że: „Nie można nie zauważyć, że w uzasadnieniu skargi kasacyjnej także przytoczono w języku angielskim fragment pkt 19 uzasadnienia wyroku ETS — przedstawiając następnie własną wykładnię tej treści wyroku”³⁷⁹. Skoro skarżący kasacyjnie najpierw otrzymał uzasadnienie decyzji organu odwoławczego częściowo w języku

³⁷⁸ Wyrok NSA z 19.11.2014 r., I FSK 212/14, LEX nr 1590770.

³⁷⁹ Wyrok NSA z 18.12.2015 r., I GSK 1096/14, LEX nr 2067858.

angielskim i bez dodatkowych wyjaśnień w tym zakresie, a następnie otrzymał uzasadnienie wyroku Sądu I instancji także częściowo sporządzone w języku angielskim, to pozostaje zapytać w jaki inny sposób miał on zakwestionować dokonaną przez sąd wykładnię aniżeli odwołując się do tekstu, który stanowił jej podstawę. W sferze domysłów pozostanie także to, czy rozumowanie zarówno organu jak i sądów administracyjnych obu instancji byłoby inne, gdyby interesujący je wyrok Trybunału Sprawiedliwości był dostępny jedynie w języku greckim tudzież fińskim. Niezależnie od powszechności danego języka obcego, to nie na stronie ma spoczywać ciężar stosowania wielojęzycznego prawa. Opisanie wniosków do jakich sąd lub organ doszedł na podstawie lektury tekstu w języku obcym w żadnym wypadku nie jest tożsame z umożliwieniem stronie zapoznania się z treścią tego tekstu.

W wyroku w sprawie o sygn. akt: I GSK 1129/08 skarżący także kwestionował przywołanie w treści wyroku tezy pochodzącej z orzeczenia ETS, które nie zostało opublikowane w Dzienniku Urzędowym UE w języku polskim. W tym jednak wypadku wojewódzki sąd administracyjny przytoczył swoje tłumaczenie cytowanej tezy, a nie tekst w języku obcym. NSA ocenił, że „przytoczenie w treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku przetłumaczonej na język polski tezy z wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości nie może być uznane za naruszenie obowiązku prowadzenia postępowania sądowego w języku urzędowym. Wbrew twierdzeniom skargi kasacyjnej, Wojewódzki Sąd Administracyjny w G. oparł swoje rozstrzygnięcie na przepisach prawa, a nie na orzeczeniu ETS. Podzielenie w treści uzasadnienia wyroku poglądów zaprezentowanych w innym orzeczeniu winno być w takiej sytuacji traktowane jako wyrażenie przez sąd własnego poglądu w danej kwestii”. NSA stracił jednak z pola widzenia fakt, że przytoczony przez WSA fragment orzeczenia stanowił podstawę wykładni przepisów zastosowanych w sprawie, co niewątpliwie w sposób pośredni wpłynęło na sytuację strony.

Uzasadniając opisane tutaj praktyki organy i sądy administracyjne powoływały się na szczególnie charakter wykładni i stosowania prawa unijnego (konieczność dążenia do jednolitej wykładni, wykładni pro-unijnej i celowościowej), zasadę równej autentyczności a także na praktyki stosowane przez TSUE. O ile powyższe założenia są prawidłowe, to jednak należy postawić pytanie, czy fakt orzekania (odpowiednio: rozstrzygania sprawy) w oparciu o akt prawa unijnego stanowi samoistny wyjątek od zasady urzędowania w języku polskim. Jak trafnie zauważył NSA w wyroku I OSK 796/06, czym innym jest posłużenie się obcojęzyczną wersją tekstu prawnego (lub innego źródła), a czym innym jest

sposób, w jaki sąd lub organ się z tym źródłem zapoznał — bezpośrednio czy za pośrednictwem przekładu. Z drugiej strony sferę dopuszczalności posłużenia się obcym językiem wyznacza to, czy dana czynność mieści się w granicy „urzędowania”. Rozgraniczenie „urzędowania” i innych czynności utrudnia odwołanie się w cytowanych judykatach do kategorii „rozumowania sądu” i „wyrażania przez sąd własnych poglądów”. Trudno sobie oczywiście wyobrazić, ażeby osoby wykształcone, piastujące wysokie funkcje publiczne, obowiązane do biegłego posługiwania się prawem o zasięgu ponadnarodowym i do śledzenia rozwoju tego prawa w innych państwach członkowskich nie kształciły się w tym zakresie i nie doskonaliły swoich kompetencji językowych. Taki stan jest pożądanym i z uznaniem należy ocenić dążenia polskiej administracji i sądów administracyjnych w tym kierunku. Wydaje się jednak, że pomijany jest tutaj dwukierunkowy charakter zasady urzędowości języka polskiego i zasady wielojęzyczności UE. Obie te zasady są skierowane zarówno do państwa i władzy publicznej, jak i do obywateli, którzy mają prawo polegać na tym, że sądy i organy państwowe będą urzędowały tylko w języku polskim i na podstawie źródeł prawa i dokumentów sporządzonych w tym języku. Innymi słowy, z interesującego nas tutaj punktu widzenia nie jest istotą odpowiedź na pytanie czy sąd bądź organ może posłużyć się źródłem obcojęzycznym (dopuszczalność takiego działania nie jest w ogóle kwestionowana), ale w jaki sposób może tego dokonać. Polskie orzecznictwo nie dostarcza jak na razie odpowiedzi na to, jaki jest rzeczywisty *modus operandi* sądów i organów powołujących się z urzędu na obcojęzyczne źródła prawa i inne dokumenty.

Problem weryfikacji tego, w jaki sposób sądy i organy krajowe dokonują tłumaczeń, nie jest właściwy wyłącznie dla polskiego porządku prawnego. Problematyka stosowania wielojęzycznego prawa na poziomie państw członkowskich cieszy coraz większym zainteresowaniem w naukach prawnych. Szczególnie pomocne są w tym względzie prace komparatystyczne. Stefaan van der Jeught przeprowadził na temat niezwykle cenne badania, zestawiając ze sobą wyniki przeglądu orzecznictwa w Danii, Anglii, Niemczech³⁸⁰ i Niderlandach. Należy zaznaczyć, że wybór państw dokonany przez van der Jeughta nie był oparty na modelowych założeniach

---

380 Co orzecznictwa w Danii, Anglii i Niemczech van der Jeught opiera się na zestawieniu orzeczeń sporządzonym w 2009 roku przez M. Derléna. Pomocniczo autor odwołuje się także do prac na temat opisanych w literaturze praktyk sądów angielskich w Wielkiej Brytanii i na Litwie. S. van der Jeught, *Current practices with regard to the interpretation of multilingual EU law: how to deal with diverging language versions?*, „European Journal of Legal Studies”, 2018, Tom 1 Nr 1, s. 8.

komparatystycznych³⁸¹, a wynikał z dostępności danych. Nadrzędnym pytaniem badawczym w pracy van der Jeughta było to, w jaki sposób sądy krajowe mierzą się z problemem rozbieżności językowych w poszczególnych tekstach aktów prawa UE³⁸², jego uwagę zwróciły jednak kwestie organizacyjne związane z tym zagadnieniem. Autor zauważa, że ogólny obowiązek porównywania prawa UE we własnym języku z aktami obcojęzycznymi w każdym przypadku stosowania prawa byłby zbyt dużym obciążeniem dla sądów krajowych pod względem czasu i zasobów. Z tego już tylko względu można założyć, że wiele rozbieżności językowych pozostanie niezauważonych przed sądami krajowymi. Drugą przyczyną takiego stanu rzeczy są jednak umiejętności językowe niezbędne do wykonania tłumaczenia z wielu językach. Powołując się na prace Mattiasa Derléna van der Jeught zauważa, że w większości przypadków sędziowie dokonujący tłumaczenia wielojęzycznego nie wyjaśniają metody, jaką zastosowali w tym celu (od słowników po tłumaczenia i komentarze ekspertów). Jest to w jego ocenie tym bardziej niepokojące, że nawet sędziowie TSUE, którzy mają do dyspozycji cały system służb tłumaczeniowych i wielojęzycznego personelu prawnego, nie zawsze dostrzegają niuanse i rozbieżności różnych wariantów językowych. Bez dodatkowego wsparcia merytorycznego sędziowie (lub organy) mogą być nieświadomi pojęciowych rozbieżności znaczeniowych między wersjami językowymi, które ujawniają się dopiero w kontekście porządku prawnego państwa członkowskiego w którego języku została sporządzona obcojęzyczna wersja aktu. Tym samym powstaje uzasadnione ryzyko, że sędziowie nieświadomie będą utożsamiać tłumaczenia z pojęciami, które znają ze swojej kultury prawnej. Wobec braku jakichkolwiek scentralizowanych mechanizmów kontrolnych na poziomie unijnym poza instytucją pytania prejudycjalnego, a także wsparcia wielojęzycznych ekspertów takie (w skrajnych przypadkach — dowolne) praktyki organów i sądów krajowych poddają w uzasadnioną wątpliwość sens stosowania klasycznej wykładni wielojęzycznej. Należy w tym miejscu ponownie przywołać słowa Rzeczników Generalnych, który już w latach

---

381 M. Van Hoecke podkreśla, że nawet jeśli znajomość języków jest głównym powodem wyboru lub wyeliminowania jakiegoś kraju w procesie analizy prawnoporównawczej, badacz powinien być w stanie podać dobre powody, dla których jej wybór jest akceptowalny z naukowego punktu widzenia. Na przykład, badając podział na prawo publiczne i prawo prywatne, warto skoncentrować się na Francji i Wielkiej Brytanii, ponieważ mogą one mieć najbardziej przeciwnie poglądy w tej sprawie. Zob. Van Hoecke M., *Methodology of comparative legal research*, „Law and Method” 2015, Nr 12, s. 1–35.

382 Z założenia takie różnice powinny skłonić sąd do zwrócenia się do TSUE z pytaniem prejudycjalnym w trybie 267 TFEU, jednak w analizowanym przez van der Jeughta orzecznictwie taka tendencja pojawia się dopiero w ostatnich latach.

90-tych wyjaśnili, że zalecenie porównywania wersji językowych należy rozumieć jako ostrzeżenie przed stosowaniem wykładni opartej wyłącznie na tekście aktu prawnego i wskazanie, że akty prawne powinny być interpretowane w świetle kontekstu oraz celów wskazanych w preambule³⁸³. Na tej podstawie można sformułować następujące postulaty:

1. Akty prawa UE powinny być każdorazowo interpretowane w świetle kontekstu oraz celów wskazanych w preambule;
2. W razie wątpliwości co do znaczenia terminów użytych w tekście aktu prawnego sporządzonego w języku urzędowym sądu lub organu należy posłużyć się wykładnią wielojęzyczną.
3. W procesie wykładni wielojęzycznej sąd lub organ powinien zasięgnąć opinii tłumacza o poświadczonych kompetencjach z zakresu języka prawniczego, a w przypadku złożonych zagadnień i w zależności od dostępnych zasobów także wiedzę eksperta z zakresu prawa obcego. Jednocześnie strona musi mieć zapewnioną możliwość zapoznania się z tłumaczeniem porównywanych tekstów na jej język urzędowy,
4. Jeśli wykładnia wielojęzyczna ujawni istotne rozbieżności między porównywanymi tekstami aktów prawnych lub wzbudzi wątpliwości nie dające się usunąć poprzez zastosowanie innych metod wykładni to okoliczność ta powinna stać się przedmiotem pytania prejudycjalnego w trybie art. 267 TFUE.

Postulat trzeci odnosi się zaś odpowiednio do wszelkich innych niż źródła prawa dokumentów i informacji w języku obcym branych przez sąd lub organ w procesie wykładni. Wydaje się, że jedynie postępowanie zgodnie z powyższymi dyrektywami pozwala pogodzić wielojęzyczną wykładnię z wartością pewności prawa i powiązaniem z nim prawem strony do udziału w postępowaniu toczącym się w języku urzędowym.

2.5. Systemy językowe instytucji, organów i agencji Unii Europejskiej

Rozporządzenie Nr. 1/58 nie wyjaśnia różnicy między „językiem urzędowym” a „językiem roboczym”. Jednak różnica ta ma znaczenie zasadnicze dla identyfikacji powiązań między układami językowymi w jakich

---

³⁸³ Opinia rzecznika generalnego F.G. Jacobsa przedstawiona w dniu 10 czerwca 1997 r. w sprawie C-338/95, Zb.Orz. 1997, s. I-08151, pkt 65; Opinia Rzecznik generalnej Stix-Hackl przedstawiona w dniu 12 kwietnia 2005 r., w sprawie C-495/03 Intermodal Transports BV przeciwko Staatssecretaris van Financiën, Zb.Orz. 2005, s. I-08151, pkt 99.

funkcjonuje administracja UE. W literaturze „języki urzędowe” są ogólnie definiowane jako te używane w komunikacji między instytucjami a światem zewnętrznym, zaś „językami roboczymi” UE są te używane między instytucjami, wewnątrz instytucji oraz podczas spotkań wewnętrznych zwoływanych przez instytucje³⁸⁴.

Punktem wyjścia dla określenia tak rozumianych języków roboczych UE jest art. 342 TFUE, zgodnie z którym: „System językowy instytucji Unii określa Rada stanowiąc jednomyślnie w drodze rozporządzeń, bez uszczerbku dla postanowień Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej”. Rada posiada zatem kompetencje na rzecz określania systemów językowych instytucji UE, którymi obecnie, zgodnie z art. 13 TUE, są Parlament Europejski, Rada Europejska, Rada, Komisja Europejska, Europejski Bank Centralny i Trybunał Kontrolerzy, a także Trybunał Sprawiedliwości UE. Ta ostatnia instytucja jest jednak wyraźnie wyłączona z zakresu art. 342 TFUE, ze względu na odesłanie do Statutu Trybunału. Przytoczony przepis milczy także na temat „systemów językowych” organów i agencji UE. Chociaż art. 342 TFUE wskazuje procedurę, jaką należy zastosować, nie określa ram w jakich decyzja Rady może zostać podjęta. W szczególności nie odsyła on do art. 55 TUE wymieniającego języki traktatów. Tym samym słusznie dyskutuje się nad tym czy zgodnie z prawem Rada może wybrać język(i) instytucji spośród 24 języków urzędowych³⁸⁵. Dyskusja ta zyskuje na aktualności wraz z wystąpieniem Wielkiej Brytanii z UE, ponieważ aktualnie to właśnie w art. 342 TFUE upatruje się podstaw dla zachowania języka angielskiego jako języka roboczego UE³⁸⁶.

Interpretacja art. 342 TFEU była także przedmiotem debaty, gdy zabiegano o uznanie za urzędowe języków mniejszości regionalnych w Hiszpanii (baskijskiego, katalońskiego/walenckiego, galicyjskiego i arańskiego). Rada opowiedziała się jednak za odrzuceniem wniosku

³⁸⁴ M. Gazzola, *Managing Multilingualism in the European Union: Language Policy Evaluation for the European Parliament*, „Language Policy”, 2006, Nr 5, s. 396.

³⁸⁵ W literaturze opisano inicjatywy wprowadzenia esperanto lub nawet łaciny jako języka roboczego. Zob. np.: P. V. Christiansen, *Language policy in the European Union: European/English/elite/equal/Esperanto union?*, „Language Problems and Language Planning”, 2006, Nr 30, s. 21–44.

³⁸⁶ Status języka angielskiego jako języka traktatowego jak już to nakreślono jest regulowany odrębnie. Wykluczenie języka angielskiego z tej listy wymagałoby zmiany art. 55 TEU w trybie art. 48 TEU, który wymaga w tym względzie jednomyślności. Mając na względzie dominującą rolę języka angielskiego wewnątrz UE, powszechną znajomość tego języka wśród obywateli UE a także to, że pozostaje on drugim językiem urzędowym Irlandii i Malty taka zmiana wydaje się wysoce nieprawdopodobna.

Hiszpanii, wyjaśniając, że gdy korzysta z kompetencji przyznanych jej na mocy art. 342 TFUE, musi przestrzegać art. 358 TFUE³⁸⁷, który określa listę języków, w których sporządzony jest Traktat i które są autentyczne. W związku z tym, wykonując mandat przyznany jej na mocy art. 342 TFUE Rada może wybrać wszystkie lub niektóre języki wymienione w Traktatach. Innymi słowy, akceptacja wniosku Hiszpanii wymagałaby zmiany traktatów.

Realizację kompetencji Rady na podstawie art. 342 TFUE stanowi wspomniane Rozporządzenie 1/58. Należy więc odpowiedzieć na pytanie, czy teoretyczny podział na języki zewnętrznej komunikacji (urzędowe) i wewnętrznej komunikacji (robocze) jest w pełni uzasadniony w świetle jego przepisów. Zgodnie z art. 3: „Dokumenty kierowane przez instytucję do Państwa Członkowskiego lub osoby podlegającej jurysdykcji Państwa Członkowskiego są sporządzane w języku tego państwa”, zaś na mocy art. 4: „Rozporządzenia i inne dokumenty powszechnie obowiązujące sporządza się w językach urzędowych”. Jednak wszelkie inne formy „komunikacji zewnętrznej” (komunikaty, informacje prasowe, sprawozdania etc.), rzadko kiedy odbywają się we wszystkich językach urzędowych UE. Dzieje się tak z powodu klauzuli zawartej w art. 6, zgodnie z którą „Instytucje mogą określić szczegółowe zasady stosowania systemu językowego w swych regulaminach”. Przepis ten dał początek temu, co van der Jeught określa jako „doktryna szczególnych przypadków” lub „autonomię językową instytucji”³⁸⁸, która zasadniczo pozwala każdej instytucji UE na określenie własnego systemu językowego. W tym miejscu, dla klarowności dalszego wywodu należy dokonać zastrzeżenia dotyczącego różnego brzmienia tekstów Rozporządzenia 1/58. W odróżnieniu od wersji polskiej, która stanowi, że instytucje mogą określić „szczegółowe zasady stosowania systemu językowego”, wersja angielska brzmi już następująco: „Instytucje mogą określić zasady stosowania systemu językowego w swych regulaminach w szczególnych przypadkach” (ang. *in specific cases*). Bardzo podobnie art. 6 sformułowano w języku niemieckim (de. *Im einzelnen anzuwenden*), zaś wersja francuska nie wspomina ani o „szczególnych przypadkach”, ani o „szczegółowych zasadach”, a jedynie o sposobach stosowania systemu (fr. *les modalités d'application*). Powyższe różnice tłumaczą częściowo swobodę stosowania tego przepisu przez objęte nim instytucje.

³⁸⁷ Zgodnie z art. 358 TFUE: „Postanowienia artykułu 55 Traktatu o Unii Europejskiej stosuje się do niniejszego Traktatu”.

³⁸⁸ S. Van Der Jeught, *Linguistic Autonomy of EU Institutions, Bodies and Agencies*, Zeitschrift für Europäische Rechtslinguistik, 2021, pkt 16.

Artykuł 6 choć z pozoru dotyczy wewnętrznego funkcjonowania UE, to jego konsekwencje bardzo często wywołują skutki typowo zewnętrzne, a w skrajnych przypadkach mogą nawet prowadzić do naruszenia zakazu dyskryminacji ze względu na język. Typowy przykład zewnętrznego skutku instytucjonalnego systemu językowego to publikacje zamieszczane na oficjalnych domenach UE, które często nie są tłumaczone na wszystkie języki urzędowe. Taka sytuacja stała się w 2007 r. przedmiotem skargi do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie nr 3191/2006/(SAB)MHZ przeciwko Komisji³⁸⁹. Skarżący domagał się opublikowania przez Komisję interesujących go materiałów, które były dostępne tylko po angielsku, także w języku francuskim. W Decyzji Rzecznik zajął niezwykle liberalne stanowisko. Choć Komisja w tym czasie nie ustanowiła w swoim regulaminie przepisów dotyczących wewnętrznego języka roboczego, to Rzecznik wskazał, że to do samej instytucji należy określenie, w jakich językach działa wewnętrznie, aby skutecznie i wydajnie wykonywać swoje obowiązki (warto zauważyć, że decyzja Rzecznika także została opublikowana tylko w języku angielskim i języku francuskim)³⁹⁰.

Drugim przykładem zewnętrznego oddziaływania instytucjonalnych systemów językowych są postępowania rekrutacyjne prowadzone przez instytucje, organy i agencje UE. Wybór określonych języków roboczych rzutuje w sposób oczywisty na kwalifikacje wymagane od kandydatów i stawia w uprzywilejowanej pozycji rodzimych użytkowników języków obranych przez instytucje jako robocze. Przykładem konfliktu na tym tle jest sprawa C-16/03 *Królestwo Hiszpanii przeciwko Eurojust*³⁹¹.

---

389 Decision of the European Ombudsman on complaint 3191/2006/(SAB)MHZ against the European Commission, 2007. Źródło: [https://www.ombudsman.europa.eu/en/decision/en/3248#\(1\)](https://www.ombudsman.europa.eu/en/decision/en/3248#(1)) [dostęp: 31.01.2023].

390 Język urzędowania Rzecznika został określony w Decyzji Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich przyjmująca przepisy wykonawcze w art. 13, zgodnie z którym w kwestiach wchodzących w zakres kompetencji Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich każda osoba może pisemnie zwracać się do Rzecznika w dowolnym z języków Traktatu a Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich sporządza odpowiedź w tym języku Traktatu. (ust. 1) Skargę do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich można składać w dowolnym z języków Traktatu. Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich komunikuje się ze skarżącym w tym języku (ust. 2) W wyjątkowych okolicznościach Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich może zażądać od instytucji przekazania kopii stosownych dokumentów w języku skargi. Wnioskując o to, Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich musi działać proporcjonalnie do potrzeb skarżącego i racjonalnie w stosunku do zasobów instytucji (ust. 3). Źródło: <https://www.ombudsman.europa.eu/pl/legal-basis/implementing-provisions/pl>. [dostęp: 31.01.2023].

391 Wyrok TS z 15.3.2005 w sprawie C-16/03 *Królestwo Hiszpanii przeciwko Eurojust*, ECLI:EU:C:2005:168.

Przedmiotem rozpoznania w ww. sprawie była skarga o stwierdzenie nieważności aktów sporządzonych w związku z rekrutacją pracowników tymczasowych w agencji Eurojust, w związku z tym, że ogłoszenia o naborze na te stanowiska zawierały wymóg sporządzenia dokumentów w języku angielskim. Hiszpania stała na stanowisku, że taki wymóg stanowi m. in. naruszenie zakazu niedyskryminacji ze względu na język przewidzianego w art. 12 TWE. W opinii do tej sprawy Rzecznik Generalny M. P. Maduro stwierdził, że: „z jednej strony elementarne względy efektywności administracji nakazują ograniczony wybór języków roboczych. Oczywiście jest, że system całkowitego pluralizmu językowego jest praktycznie nierealny i ekonomicznie zbyt uciążliwy dla instytucji lub organu mającego wyspecjalizowane i techniczne kompetencje. Jednakże, z drugiej strony, wewnętrzny system językowy nie może być całkowicie oderwany od zewnętrznego systemu komunikowania się instytucji. Funkcjonowanie i skład organów i instytucji Unii musi zawsze odzwierciedlać potrzebę zapewnienia równowagi geograficznej i językowej Unii oraz przestrzegać zasady niedyskryminacji. Taki jest również sens nałożonego na instytucje obowiązku przeprowadzania rekrutacji pośród obywateli z państw członkowskich z uwzględnieniem możliwie szerokiego zasięgu geograficznego”³⁹².

W kwestii określenia wewnętrznego systemu językowego należy zatem uznać pewną autonomię instytucji i organów Unii. Autonomia taka jest niezbędna w celu zapewnienia ich prawidłowego funkcjonowania. Zdaniem Trybunału jest ona wyrazem *nieodłącznej zasady wszystkich systemów instytucjonalnych*. Jednakże zakres tej autonomii musi być wyraźnie wyznaczony. Może być ona wykonywana jedynie w granicach ustanowionych przez traktat. Należy w tym względzie przypomnieć, że traktat przyznaje Radzie kompetencję do określenia systemu językowego instytucji. Kompetencja ta wiąże się z szerokim marginesem uznania, pod warunkiem, iż nie doprowadzi to do podważenia istoty zasady różnorodności językowej. Z kolei instytucje i organy Unii mają wąski margines uznania w zakresie wdrażania tego systemu. Można im zezwolić na korzystanie z niego jedynie w celu zaspokojenia ich wewnętrznych potrzeb organizacyjnych. W takich okolicznościach wybór jednego — lub więcej — języka Unii dla potrzeb wewnętrznych jest dopuszczalny jedynie wtedy, gdy opiera się na względach obiektywnych związanych z organizacyjnymi potrzebami danego organu i jednocześnie nie skutkuje

³⁹² Opinia rzecznika generalnego P. Maduro z dnia 16 grudnia 2004 r., C-160/03, *Królestwo Hiszpanii przeciwko Eurojust*, Zb. Orz. 2005, s. I-02079, pkt 47–49.

nieuzasadnionymi różnicami w traktowaniu obywateli Unii”³⁹³. Ostatecznie jednak Rzecznik Generalny opowiedział się za częściowym uznaniem skargi, stwierdzając, że wymóg sporządzenia dokumentów w języku angielskim jest niezgodny z prawem³⁹⁴.

Sąd do Spraw Służby Publicznej w sprawie F-7/07 *Marie-Thérèse Angioi przeciwko Komisji Europejskiej* zajął dalej idące stanowisko, stwierdził mianowicie, że wybór systemu językowe instytucji lub organu może być dorozumiany, tj. „nawet bez podjęcia w tym względzie formalnej decyzji, pod warunkiem, że wybór ten opiera się na względach obiektywnych związanych z organizacyjnymi potrzebami tej instytucji”³⁹⁵.

Znacznie bardziej restrykcyjne stanowisko po raz pierwszy przedstawił TSUE w sprawie *Republika Włoska przeciwko Komisji Europejskiej*, wskazując, że: „W braku przepisów szczególnych mających zastosowanie do urzędników i pracowników oraz w braku przepisów z tego zakresu w regulaminach instytucji, których dotyczyły sporne ogłoszenia o konkursach, żaden akt prawny nie pozwala dojść do wniosku, że stosunki między instytucjami a ich urzędnikami i pracownikami są całkowicie wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia nr 1”³⁹⁶. W podobnym tonie wypowiedział się TSUE w sprawie *Królestwo Hiszpanii przeciwko Parlamentowi Europejskiemu*, opowiadając się przy okazji przeciwko swoistemu domniemaniu na rzecz triady niemiecki-francuski-angielski jako języków roboczych trafnie podnosząc, że: „nie można twierdzić — bez uwzględnienia funkcji, jakie konkretnie mają wykonywać osoby zatrudnione — że te trzy języki są bezsprzecznie językami najbardziej użytecznymi dla celów wszelkich funkcji wykonywanych w tej instytucji”³⁹⁷.

Ogólnie można stwierdzić, że w świetle orzecznictwa UE kryteria językowa stawiane wobec członków administracji UE są zgodne z prawem o ile (1) są obiektywnie uzasadnione, oraz (2) wymagany poziom znajomości języka jest proporcjonalny do rzeczywistych potrzeb na danym stanowisku. Weryfikacja tych kryteriów staje się sukcesywnie coraz

³⁹³ *Ibidem*.

³⁹⁴ Skarga została jednak uznana za niedopuszczalną, ponieważ akty, których stwierdzenia nieważności domagała się skarżąca nie były objęte dyspozycją art. 230 TWE.

³⁹⁵ Wyrok Sądu do Spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej z dnia 29 czerwca 2011 w sprawie F-7/07 *Marie-Thérèse Angioi przeciwko Komisji Europejskiej*. ECLI:EU:F:2011:97, pkt 91.

³⁹⁶ Wyrok TSUE z 27.11.2012 w sprawie C-566/10 P *Republika Włoska przeciwko Komisji Europejskiej*. ECLI:EU:C:2012:752, pkt 62.

³⁹⁷ Wyrok TSUE z dnia 26.03.2019 w sprawie C-377/16, ECLI:EU:C:2019:249.

bardziej restrykcyjna, wobec czego postanowienia dotyczące wewnętrznych języków powinny być każdorazowo formalnie zatwierdzone przez instytucje, aby umożliwić ich weryfikację, w przeciwnym wypadku decydenci narażają się na skuteczny zarzut dowolności w doborze kadr. Stanowczo należy też stwierdzić, że odejście od szerokiej wykładni autonomii językowej instytucji jest kierunkiem słusznym z perspektywy transparentności procesów decyzyjnych wewnątrz instytucji i poszanowania zasady pewności prawa, która wszak jest jednym z fundamentów polityki wielojęzyczności.

Niemniej, analiza regulaminów Instytucji prowadzi do przekonania, że przyjęte rozwiązania pozostają bardzo ogólne. Regulamin Rady Europejskiej³⁹⁸ przewiduje w art. 9, że o ile Rada nie podejmie jednoznacznie odmiennej decyzji uzasadnionej pilną potrzebą, Rada obraduje i podejmuje decyzje jedynie na podstawie dokumentów i projektów sporządzonych w „językach określonych w obowiązujących przepisach dotyczących systemu językowego”. Każdy członek Rady może sprzeciwić się przeprowadzeniu dyskusji, jeśli tekst ewentualnych zmian nie jest sporządzony we wskazanych przez niego językach.

Regulamin wewnętrzny Rady UE zawiera identyczny artykuł³⁹⁹. Dodatkowo jednak posiedzenia ustawodawcze rady są publicznie transmitowane we wszystkich językach urzędowych UE⁴⁰⁰. Formalnie żadna z tych instytucji nie przewiduje „szczegółowych zasad dotyczących systemu językowego” na podstawie art. 6 Rozporządzenia 1/58 w sferze wewnętrznej.

W przypadku Komisji Regulamin, który obowiązywał do 2005 r.⁴⁰¹ zawierał wzmianki o językach roboczych komisji, lecz ich nie wymieniał. Języki były ustalane w ogólnym trybie przewidzianym w art. 25, który stwierdzał, że Komisja, gdy jest to konieczne określa zasady nadania skuteczności postanowieniom regulaminu, a także może przyjąć dodatkowe środki dotyczące funkcjonowania Komisji i jej służb. Obecnie obowiązujący Regulamin w ogóle nie posługuje się pojęciem języków

---

398 Decyzja Rady Europejskiej z dnia 1 grudnia 2009 r. w sprawie przyjęcia regulaminu wewnętrznego.

(Dz. Urz. UE L 315, 2.12.2009, s. 51–51).

399 Decyzja Rady Europejskiej z dnia 1 grudnia 2009 r. w sprawie przyjęcia regulaminu wewnętrznego.

(Dz. Urz. UE L 315, 2.12.2009, s. 51–51) — art. 14.

400 Art. 7 Regulaminu.

401 Dz. Urz. UE L 308, 08/12/2000 s. 0026 — 0034.

„roboczych”⁴⁰² i zawiera jedynie ogólne postanowienia dotyczące sporządzania dokumentów w „językach autentycznych”, przy czym pod tym pojęciem należy rozumieć języki urzędowe UE w przypadku aktów o zastosowaniu powszechnym, a w przypadku innych aktów — język adresata. Publicznie dostępne decyzje i komunikaty Komisji nie zawierają bardziej szczegółowych informacji na ten temat, jednak bezpośrednie odniesienia do stosowanych praktyk można odnaleźć w innych źródłach. W postępowaniu przed Europejskim Rzecznikiem Praw Obywatelskich w sprawie 3191/2006/(SAB)MHZ *przeciwko Komisji*, Komisja wyjaśniła, że zgodnie z Rozporządzeniem 1/58 instytucje mogą określić w swoich regulaminach, które z języków urzędowych mają być używane w określonych przypadkach. Przepisy wykonawcze do Regulaminu Komisji przewidują, że dokumenty, które mają być omawiane na posiedzeniach Komisji, są przekazywane komisarzom w językach określonych przez Przewodniczącego Komisji, z uwzględnieniem ich minimalnych wymogów. Zasady Komisji nie określają, jakie języki mają być używane.

W praktyce jednak używa się tzw. „języków proceduralnych”, czyli angielskiego, francuskiego i niemieckiego. Inne wersje językowe mogą być wymagane głównie do wejścia w życie aktu lub jego przekazania adresatom. Inne rodzaje dokumentów wewnętrznych są tłumaczone, gdy istnieje rzeczywista potrzeba posiadania więcej niż jednej wersji językowej⁴⁰³.

W przywołanym postępowaniu, Komisja powoływała się także na swój Komunikat zatytułowany „Tłumaczenia w Komisji — Odpowiadając na wyzwania w 2007 r. kolejnych lat”⁴⁰⁴, zgodnie z którym ogłoszenia administracyjne (ang. *administrative notices*) są dostępne w języku angielskim, francuskim i niemieckim. Niektóre rodzaje dokumentów, takie jak wewnętrzne dokumenty robocze w dyrekcjach generalnych, nie są tłumaczone, podczas gdy inne dokumenty, takie jak formularze dla pracowników Komisji, są tłumaczone na wszystkie języki urzędowe.

W sprawie 3191/2006/(SAB)MHZ *przeciwko Komisji* zwrócono także uwagę na kolejny przejaw zewnętrznego oddziaływania języków roboczych Instytucji, jakim jest dostęp do informacji publicznej. Zagadnienie to reguluje Rozporządzenia 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu

⁴⁰² Art. 17 Regulamin Komisji (Dz.U. L 308 z 8.12.2000, s. 2).

⁴⁰³ Źródło: <https://www.ombudsman.europa.eu/pl/decision/en/3248> [dostęp: 31.01.2023].

⁴⁰⁴ Źródło: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC\(2006\)1489&lang=fr](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC(2006)1489&lang=fr) [dostęp: 31.01.2023] — dokument w języku francuskim.

do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji⁴⁰⁵, zgodnie z którym obywatele UE oraz osoby fizyczne zamieszkałe w UE oraz osoby prawne mające siedzibę na jej terenie mogą uzyskać dostęp wielu kategorii dokumentów wewnętrznych instytucji w nim wymienionych. W postępowaniu przed Rzecznikiem wyjaśniono jednak, że celem rozporządzenia 1049/2001 jest umożliwienie dostępu do istniejących dokumentów, a w konsekwencji do dokumentów w ich oryginalnym języku, a rozporządzenie nie nakłada na instytucję obowiązku tłumaczenia dokumentów.

Parlament Europejski zajmuje wyjątkowe miejsce pośród pozostałych instytucji najpełniej realizując zasadę wielojęzyczności UE w swoim codziennym funkcjonowaniu. Wynika to jednak z roli Parlamentu, który stoi na straży idei demokracji ponadnarodowej. Wprowadzenie wymogu znajomości arbitralnie narzuconych języków obrad w Parlamencie byłoby zaprzeczeniem tej idei. Z tego względu przepisy wewnętrzne szczególnie precyzują zasady dostępu do tłumaczeń ustnych i pisemnych dla europosłów⁴⁰⁶. Realizacja tego uprawnienia jest ogromnym przedsięwzięciem logistycznym, dlatego obok przepisów *stricte* gwarancyjnych Parlament wprowadził formułę „zasobooszczędnej i pełnej wielojęzyczności”. Zgodnie z nią uchwalono Prezydium Parlamentu uchwaliło w drodze decyzji Kodeks Postępowania ws. Wielojęzyczności⁴⁰⁷. „Zasobooszczędna” wielojęzyczność” sprowadza się do założenia, że swoboda dostępu do tłumaczenia powinna być ograniczona do rzeczywistych potrzeb beneficjenta związanych z piastowaną funkcją, wykonywanymi obowiązkami, posiadanymi kompetencjami językowymi i faktycznymi zasobami Parlamentu (zarówno w zakresie budżetu, jak i kadr). W oparciu o powyższe kryteria w Kodeksie wskazano sytuacje, które korzystają z pierwszeństwa w zakresie dostępu do tłumaczenia. I tak, co do tłumaczenia ustnego priorytet mają kolejno sesje plenarne, posiedzenia polityczne o charakterze priorytetowym, komisje polityczne, grupy polityczne, wspólne posiedzenia Parlamentu i parlamentów państw członkowskich, konferencje prasowe oraz oficjalne organy upoważnione przez

⁴⁰⁵ Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji (Dz. Urz UE L 145 z 31.5.2001, s. 331–336)

⁴⁰⁶ Regulamin — Dziewiąta kadencja Parlamentu — lipiec 2019 (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 302, str. 1) — art. 167.

⁴⁰⁷ Kodeks postępowania w kwestii wielojęzyczności. Decyzja Prezydium z dnia 1 lipca 2019 r.. Źródło: https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/organisation-and-rules/multilingualism/code-of-conduct_pl.pdf [dostęp: 31.01.2023].

Prezydium i Konferencję Przewodniczących. Tłumaczenie ustne na posiedzeniach o charakterze administracyjnym i „niektórych wydarzeniach administracyjnych” wymagają uprzedniego zatwierdzenia przez Sekretarza Generalnego. Kodeks zawiera również szczegółowe wytyczne co do pierwszeństwa i zakresu tłumaczeń pisemnych sporządzanych przez Dyрекcję Generalną ds. Tłumaczeń Pisemnych.

Z kolei Regulamin Europejskiego Banku Centralnego (dalej jako: EBC)⁴⁰⁸ określa, że wytyczne i instrukcje są sporządzane „w jednym z urzędowych języków Unii”, przy czym w przypadku, gdy podlegają publikacji są następnie tłumaczone na języki urzędowe UE. W pozostałym zakresie Regulamin odsyła do treści Rozporządzenia 1/58⁴⁰⁹.

Rozwiązania przyjęte w Trybunale Obrachunkowym nie są nadmiernie rozbudowane. W Regulaminie⁴¹⁰ wskazuje się jedynie na zasady dotyczące sporządzania dokumentów. Zgodnie z art. 28 Regulaminu sprawozdania, opinie, uwagi, poświadczenia wiarygodności oraz inne dokumenty przeznaczone do publikacji są sporządzane we wszystkich językach urzędowych, a potwierdzenie autentyczności dokumentów odbywa się przez podpisanie wszystkich wersji językowych przez Prezesa. W przepisach wykonawczych zawarto także postanowienia, zgodnie z którym dokumenty przedłożone Komitetowi Administracyjnemu są sporządzane w „językach redakcyjnych” (ang. *drafting languages*) ustalonych przez Trybunał. Przepisy wykonawcze zapewniają także swobodę wyboru języka i dostęp do tłumaczenia.

System językowy TSUE uregulowano w sposób odrębny. Aby go zobrazować należy dokonać rozróżnienia między językiem instytucjonalnym

⁴⁰⁸ Decyzja Europejskiego Banku Centralnego z dnia 19 lutego 2004 r. przyjmująca Regulamin Europejskiego Banku Centralnego (EBC/2004/2) (2004/257/WE) (Dz.U. L 080 z 18.3.2004, s. 33) – art. 17.

⁴⁰⁹ Z EBC związany jest kolejny problem badawczy z obszaru tłumaczeń, a mianowicie posługiwanie się przez ekonomistów metaforami opisującymi m. in. szczególne zjawiska rynkowe (słynny „czarny łabędź”), które niekiedy są inkorporowane do tekstów aktów prawnych lub ważnych dokumentów strategicznych i bardzo często nie jest możliwe ich dosłowne przełożenie na poszczególne języki urzędowe. Aktualnym przykładem tego zjawiska są „helicopter money”, w niektórych polskich źródłach tłumaczone jako „deszcz pieniędzy”, „pieniądze z nieba”. Pojęcie to jest używane m. in. w odniesieniu do pomocy prawnej przyznawanej przedsiębiorcom w związku z kryzysem gospodarczym wywołanym pandemią. Strategie tłumaczeniowe stosowane w EBC w związku z operowaniem takimi terminami wyczerpująco opisała z użyciem metod badań jakościowych L. Tcaciuc, *Translation practices at the European Central Bank with reference to metaphors*, Birmingham, 2013.

⁴¹⁰ Regulamin Trybunału Obrachunkowego Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE, L 103, 23.4.2010, s. 1). Co ciekawe, w art. 33 przewidziano zapis uwzględniający tryby męskie i żeńskie, które mogłyby się pojawić w tłumaczeniach: „Występujące w niniejszym regulaminie formy językowe wskazujące na płęć należy rozumieć neutralnie, jako mające zastosowanie do obu płci”.

a językiem proceduralnym. Jako instytucja UE Trybunał podlega ogólnym obowiązkom językowym określonym w rozporządzeniu Rady 1/1958. Jednak zagadnienia związane z językiem postępowania przez Trybunałem nie są objęte tym aktem prawnym. I tak, art. 342 TFUE odsyła tę w tym względzie do Statutu TSUE, z kolei artykuł 64 tegoż Statutu odsyła do Regulaminu TSUE. Postanowienia dotyczące języków proceduralnych są więc zawarte odpowiednio w artykułach 36–42 Regulaminu Trybunału oraz artykułach 44–49 Regulaminu Sądu.

W przeciwieństwie do innych postanowień regulaminowych, powyższe artykuły mogą zostać zmienione lub uchylone jedynie za jednomyślną zgodą Rady. Co ciekawe, zgodnie z art. 64 Statutu jest to jedynie rozwiązanie tymczasowe, ponieważ Statut upoważnia Radę do określenia reguł dotyczących systemu językowego stosowanego w TSUE w drodze rozporządzenia. Zarówno Trybunał Sprawiedliwości, jak i Komisja są uprawnione do inicjowania takiego ustawodawstwa, ale żadna instytucja do tej pory nie podjęła kroku w tym kierunku, dlatego też w dalszym ciągu obowiązują ustalenia zawarte w Regulaminach. Język postępowania wszczynanego na podstawie skargi jest wybierany przez skarżącego, który może dokonać spośród wszystkich języków urzędowych UE, niezależnie od swojej przynależności państwowej. Z kolei w postępowaniach prejudycjalnych język postępowania determinuje język w jakim sąd krajowy zwrócił się do Trybunału o wydanie orzeczenia.

Przechodząc do kwestii *stricte* instytucjonalnych należy zauważyć, że Statut TSUE ani Regulaminy Trybunału i Sądu nie zawierają postanowień odnoszących się do języka wewnętrznego. Wspomniany na wstępie tego rozdziału protokół w sprawie systemu językowego EWWiS, z 1952 r. zawierał wskazanie zgodnie z którym Sąd powinien określić w jakim języku będą sporządzane projekty orzeczeń. Co więcej, pierwszy regulamin Trybunału z 1953 r. wyraźnie upoważniał go do wyboru języka, w którym będą sporządzane projekty orzeczeń, które miały być następnie tłumaczone na język postępowania. Obecnie obowiązujące regulaminy nie zawierają analogicznych przepisów, jednak ich brak wskazuje *a contrario* na formalną swobodę sędziów i rzecznika generalnego w tym zakresie. Formalną, ponieważ faktycznie językiem obrad tradycyjnie pozostaje język francuski.

Rozporządzenie 1/58 dotyczy wyłącznie instytucji UE. Nie istnieje odrębny akt prawny określający ogólne zasady językowe dla pozostałych organów UE. W przypadku podmiotów utworzonych z mocy Traktatu tj. Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES) i Komitetu Regionów (KR) przepisy odrębne zawierają ich regulaminy wewnętrzne.

W EKES decyzję o liczbie języków roboczych dla wydania opinii podejmuje Prezydium⁴¹¹. Przepisy wykonawcze⁴¹² przewidują dodatkowo, że Prezydium sekcji lub komisji konsultacyjnej ustala, na jakie języki należy przetłumaczyć protokoły obrad. Zastrzeżono, że grupa analityczna może posługiwać się ograniczoną liczbą „języków oficjalnych UE”, które określa przewodniczący grupy zależnie od jej składu przed pierwszym posiedzeniem. Jeśli jednak członkowie grupy analitycznej jednomyślnie postanowią o przyjęciu jednego języka roboczego (art. 48-I) to stanowi to podstawę odstąpienia od tłumaczenia dokumentów roboczych na inne języki.

W KR kompetencje językowe zastrzeżono na rzecz sekretarza generalnego, który ustanawia w ramach administracji Komitetu system wsparcia delegacji krajowych, który pozwala również każdemu członkowi z osobna otrzymywać informacje i pomoc w jego języku urzędowym (art. 9 ust. 2)⁴¹³. W regulaminie KR szczególną uwagę zwrócono na zapewnienie członkom możliwości zapoznania się materiałami stanowiącymi przedmiot obrad w ich językach urzędowych. Artykuł 16 ust. 2 i 4 gwarantuje, że co najmniej na 21 dni roboczych przed otwarciem sesji plenarnej drogą elektroniczną udostępnia się członkom i ich zastępcom projekt porządku obrad, do którego dołączone są wymienione w nim dokumenty do decyzji w ich językach urzędowych. Gdy w szczególnych i należycie uzasadnionych wypadkach, nie jest możliwe dotrzymanie 21-dniowego terminu, przewodniczący może włączyć do porządku obrad dany dokument do decyzji, pod warunkiem, że jego tekst został przekazany członkom i zastępcom w ich języku urzędowym przynajmniej tydzień przed otwarciem sesji plenarnej. Swoboda posługiwania się swoim językiem przez członków KR jest równie szeroko chroniona w zakresie dostępu do tłumaczeń ustnych. Ogólne założenia tego dostępu są podobne zasad przyjętych przez Parlament. Art. 80 Regulaminu dotyczącym tłumaczeń ustnych stwierdza się na wstępie, że zasady dotyczące tłumaczeń ustnych podejmuje się „w miarę możliwości”. Innymi słowy, zakres swobody wyboru języka ograniczony jest każdorazowo zasobami organizacyjnymi będącymi w dyspozycji KR. W ślad za tym założeniem, Debaty Komitetu mogą być prowadzone we wszystkich językach

⁴¹¹ Regulamin wewnętrzny i Kodeks postępowania członków EKES-u (24.03.2022). Źródło: <https://www.eesc.europa.eu/pl/about/regulamin-wewnetrzny-i-kodeks-postepowania-czlonkow-ekes-u> [dostęp: 31.01.2023].

⁴¹² Przepisy wykonawcze do Regulaminu wewnętrznego Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego. Źródło: (<https://www.eesc.europa.eu/pl/about/regulamin-wewnetrzny-i-kodeks-postepowania-czlonkow-ekes-u>) [dostęp: 31.05.2025].

⁴¹³ Dz. U. UE. L. z 2021 r. Nr 472, str. 1 z późn. zm.

urzędowych, chyba że Prezydium postanowi inaczej. Odpowiednio, wszyscy członkowie mają prawo do wypowiedzania się na sesji plenarnej w wybranym przez siebie języku urzędowym a ich wypowiedzi są tłumaczone symultanicznie na pozostałe języki urzędowe. Na posiedzeniach Prezydium, komisji i grup roboczych dostępne są tłumaczenia ustne z tych języków i na te języki, którymi posługują się członkowie, którzy potwierdzili swój udział w określonym posiedzeniu.

Regulamin wewnętrzny KR jako jedyny wprost odnosi się do tego, że w trakcie posiedzeń możliwe jest korzystanie z tłumaczenia także na „każdy inny język uznany przez Prezydium za niezbędny” (art. 78 pkt b). Zasada ta odnosi się również do języków, co do których istnieje taka możliwość zgodnie z porozumieniami administracyjnymi, jakie Komitet zawarł z różnymi państwami członkowskimi. Chodzi tutaj w szczególności o języki regionalne. Praktyka posługiwania się pomocniczo językami regionalnymi w Instytucjach i innych organach UE została zainicjowana przez Hiszpanię, która — podobnie do już wymienionych Irlandii, Malty czy Luksemburga — posiada wiele języków urzędowych, z tą jednak różnicą, że trzy spośród czterech języków urzędowych Hiszpanii mają ograniczony zasięg terytorialny.

Podczas negocjacji akcesyjnych rząd Hiszpanii zadeklarował jako język kastylijski jako urzędowy. Jednak w 2004 r. Hiszpania przekazała Sekretarzowi Generalnemu Rady Unii Europejskiej tłumaczenie Konstytucji Europejskiej na języki kataloński galicyjski i baskijski zgodnie z art. 55 ust. 2 zd. 1 TUE. Hiszpański minister spraw zagranicznych przedstawił 13 grudnia 2004 r. formalny wniosek o uznanie w UE wszystkich języków urzędowych państwa hiszpańskiego. Na skutek tej inicjatywy 13 czerwca 2005 r. Rada dopuściła możliwość używania w instytucjach europejskich języków urzędowych innych niż kastylijski. Na tej podstawie w latach 2005 i 2006 rząd hiszpański podpisał umowy administracyjne z Radą, Komisją Europejską, Parlamentem, Komitetem Regionów, Komitetem Ekonomiczno-Społecznym i Europejskim Rzecznikiem Praw Obywatelskich, które uznały ograniczone użycie języka katalońskiego, baskijskiego i galicyjskiego. Zasadniczo umowy te oznaczają, że obywatele mogą pisać do tych instytucji w swoim własnym języku, mogą bezpośrednio angażować się ustnie w działania Komitetu Regionów i Rady Ministrów, a także mogą zlecić publikację niektórych aktów w Dzienniku Urzędowym przetłumaczone przez Unię Europejską⁴¹⁴.

---

⁴¹⁴ Zezwolenia na użycie języków udziela Rada na podstawie porozumienia administracyjnego zawartego między nią a państwem członkowskim. Dotychczas takie porozumienie

Organy i agencje UE z zasady nie są objęte zakresem Rozporządzenia 1/58, z pozoru cieszą się więc — w sferze wewnętrznej — pełną autonomią językową. Aby zweryfikować tę tezę dokonano przeglądu aktów założycielskich 45 agencji unijnych, której wyniki przedstawia Tabela 1. Na tej podstawie można wyróżnić następujące rodzaje przepisów językowych występujących w aktach ustanawiających agencje:

1. Przepisy odsyłający do Rozporządzenia 1/58,
2. Przepis odsyłający do rozporządzenia 1/58 oraz przepisy określające zasady ustalania języka roboczego,
3. Brak przepisu odsyłającego do Rozporządzenia 1/58 oraz przepisy szczególne określające zasady ustalania języka roboczego,
4. Przepis wskazujący języki robocze wskazane w akcie założycielskim,
5. Brak przepisów dotyczących języka w akcie założycielskim.

Pierwsze rozwiązanie to odesłanie do treści Rozporządzenia 1/58. W tym przypadku swoboda językowa agencji jest taka sama jak instytucji UE. Tak jest na przykład w przypadku Wspólnotowego Urzędu Ochrony Odmian Roślin, Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy, Frontexu, a także Europejskiego Urzędu Wsparcia w dziedzinie Azylu. Drugi typ przepisów zawiera oprócz odesłania do Rozporządzenia 1/58 szczegółowe zasady dla ustanowienia przez agencję wewnętrznego systemu językowego. Tryby w jakich taka decyzja może zostać podjęta różnią się co do rygoru i wymagają odpowiednio przegłosowania w drodze zwykłej większości głosów, większości 2/3 lub jednomyślnie. Takie same tryby głosowania można wyróżnić w przypadku agencji, które nie odwołują się do Rozporządzenia 1/58. Szczególnym przypadkiem jest Urząd Unii Europejskiej Ds. Własności Intelektualnej, który jako jedyny posiada języki robocze wskazane wprost w treści Rozporządzenia⁴¹⁵. Wreszcie, w przypadku dość dużej liczby agencji problem języka roboczego nie został prawnie uregulowany.

---

zostało zawarte między Radą UE a Hiszpanią. Zob. Porozumienie administracyjne pomiędzy Królestwem Hiszpanii a Radą Unii Europejskiej (Dz. Urz. z 17.02.2006 r., C 40, s. 2).

⁴¹⁵ Zgodnie z art. 118 ust. 2 TFUE: „Rada, stanowiąc zgodnie ze specjalną procedurą ustawodawczą, ustanawia w drodze rozporządzeń systemy językowe dotyczące europejskich praw własności intelektualnej. Rada stanowi jednomyślnie po konsultacji z Parlamentem Europejskim”.

Tabela 1. Autonomia językowa agencji Unii Europejskiej

AGENCJA	PODSTAWA PRAWNA
ODEŚLANIE DO ROZPORZĄDZENIA 1/58	
WSPÓLNOTOWY URZĄD OCHRONY ODMIAN ROŚLIN	Rozporządzenie Rady (WE) Nr 2100/94 Artykuł 34 1. Do Urzędu stosuje się przepisy rozporządzenia nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. 2. Wnioski do Urzędu, dokumenty wymagane do opracowania tych wniosków i wszelkie inne przedkładane dokumenty przesyła się w jednym z urzędowych języków Wspólnot Europejskich. 3. Strony w postępowaniu przed Urzędem, w rozumieniu przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 114, są uprawnione do używania w postępowaniu pisemnym i ustnym jakiegokolwiek języka urzędowego Wspólnot Europejskich z tłumaczeniem, a w przypadku przesłuchań z tłumaczeniem symultanicznym na jakikolwiek inny urzędowy język Wspólnot Europejskich wybrany przez którąkolwiek stronę postępowania. Wykonywanie tych uprawnień nie powoduje obciążenia stron postępowania szczególnie opłatami. 4. Usługi translatorskie niezbędne do działania Urzędu są, co do zasady, świadczone przez Ośrodek Tłumaczenia dla Organów Unii.
EUROPEJSKA AGENCJA BEZPIECZEŃSTWA I ZDROWIA W PRACY (EU-OSHA)	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i rady (UE) 2019/126 Artykuł 23 1. Przepisy określone w rozporządzeniu Rady nr 1 stosuje się do EU-OSHA. 2. Usługi tłumaczeniowe niezbędne do funkcjonowania EU-OSHA świadczy Centrum Tłumaczeń.
EUROPEJSKIE CENTRUM ROZWOJU KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO (CEDEFOP)	Rozporządzenie parlamentu europejskiego i rady (UE) 2019/128 Artykuł 22 1. Przepisy określone w rozporządzeniu Rady nr 1 stosuje się do Cedefopu. 2. Usługi tłumaczeniowe niezbędne do funkcjonowania Cedefopu świadczy Centrum Tłumaczeń.
EUROPEJSKA FUNDACJA NA RZECZ POPRAWY WARUNKÓW ŻYCIA I PRACY (EUROFOUND)	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/127 Artykuł 23 1. Przepisy określone w rozporządzeniu Rady nr 1 stosuje się do Eurofoundu. 2. Usługi tłumaczeniowe niezbędne do funkcjonowania Eurofoundu świadczy Centrum Tłumaczeń.
EUROPEJSKA AGENCJA DS. BEZPIECZEŃSTWA NA MORZU	Rozporządzenie (WE) nr 1406/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady Artykuł 9 1. Przepisy ustanowione w rozporządzeniu nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej stosują się do Agencji. 2. Usługi tłumaczeniowe wymagane dla funkcjonowania Agencji zapewnia Centrum Tłumaczeń organów Unii Europejskiej.
FRONTEX	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1896 Artykuł 113 1. Do Agencji stosuje się rozporządzenie nr 1. 2. Bez uszczerbku dla decyzji podjętych na podstawie art. 342 TFUE, roczne sprawozdanie o działalności i program prac sporządzane są we wszystkich językach urzędowych Unii. 3. Tłumaczenia wymagane dla funkcjonowania Agencji zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.
EUROPEJSKI URZĄD WSPARCIA W DZIEDZINIE AZYLU	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 439/2010 Artykuł 41 1. Przepisy rozporządzenia nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej mają zastosowanie do Urzędu. 2. Bez uszczerbku dla decyzji podejmowanych na mocy art. 342 TFUE, roczne sprawozdanie ogólne o działalności Urzędu i roczny program prac, o których mowa w art. 29 ust. 1 lit. c) i f), sporządzane są we wszystkich językach urzędowych instytucji Unii Europejskiej. 3. Tłumaczenia niezbędne dla funkcjonowania Urzędu wykonuje Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.

AGENCJA	PODSTAWA PRAWNA
AGENCJI UNII EUROPEJSKIEJ DS. CYBERBEZPIECZEŃSTWA (ENISA)	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/881 <i>Artykuł 40</i> 1. Do ENISA stosuje się rozporządzenie Rady nr 1. Państwa członkowskie i inne organy wyznaczone przez państwa członkowskie mogą zwracać się do ENISA i otrzymywać odpowiedzi w wybranym przez nie języku urzędowym instytucji Unii. 2. Usługi tłumaczeniowe niezbędne dla funkcjonowania ENISA zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.
AGENCJA UNII EUROPEJSKIEJ DS. PROGRAMU KOSMICZNEGO	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/696 <i>Artykuł 93</i> 1. Do Agencji ma zastosowanie rozporządzenie Rady nr 1. 2. Usługi tłumaczeniowe wymagane dla funkcjonowania Agencji zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej
EUROPEJSKA AGENCJA KONTROLI RYBOŁÓWSTWA	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/473 <i>Artykuł 31</i> 1. Do Agencji mają zastosowanie przepisy rozporządzenia Rady nr 1. 2. Usługi tłumaczeniowe niezbędne dla funkcjonowania Agencji świadczy Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.
EUROPEJSKA AGENCJA CHEMI-KALIÓW	Rozporządzenie(WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady <i>Artykuł 104</i> Do Agencji ma zastosowanie rozporządzenie nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Usługi tłumaczeniowe niezbędne dla funkcjonowania Agencji świadczy Centrum Tłumaczeń dla organów Unii Europejskiej.
EUROPEJSKI INSTYTUT DS. RÓW-NOŚCI KOBIEĆ I MĘŻCZYZN	Rozporządzenie (WE) nr 1922/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady <i>Artykuł 16</i> 1. Do instytutu stosuje się przepisy ustanowione w rozporządzeniu nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. 2. Usługi tłumaczeniowe niezbędne dla funkcjonowania instytutu świadczy zasadniczo Centrum Tłumaczeń dla organów Unii Europejskiej ustanowione rozporządzeniem Rady (WE) nr 2965/94.
EUROPEJSKI URZĄD DS. PRACY	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1149 <i>Artykuł 35</i> 1. Do Urzędu mają zastosowanie przepisy określone w rozporządzeniu Rady nr 1. 2. Usługi tłumaczeniowe na potrzeby działalności Urzędu zapewnia Centrum Tłumaczeń.
ODEŚLANIE DO ROZPORZĄDZENIA 1/58 ORAZ PRZEPISY OKREŚLAJĄCE ZASADY USTALANIA JĘZYKA ROBOCZEGO	
PROKURATURA EUROPEJSKA*	Rozporządzenie Rady (UE) 2017/1939 <i>Artykuł 107</i> 1. Do aktów, o których mowa w art. 21 i 114 niniejszego rozporządzenia, zastosowanie ma rozporządzenie Rady (EWG) nr 1/58 (26). 2. Kolegium podejmuje decyzję w sprawie wewnętrznych zasad dotyczących systemu językowego Prokuratury Europejskiej większością dwoch trzecich głosów członków. 3. Usługi tłumaczenia pisemnego niezbędne do administracyjnego funkcjonowania Prokuratury Europejskiej na szczeblu centralnym świadczy Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej, chyba że ze względu na pilny charakter sprawy niezbędne jest zastosowanie innego rozwiązania. Delegowani prokuratorzy europejscy podejmują decyzję o trybie tłumaczenia pisemnego do celów postępowań przygotowawczych zgodnie z mającym zastosowanie prawem krajowym.
EUROPOL	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/794 <i>Artykuł 64</i> 1. Przepisy rozporządzenia nr 1 (26) mają zastosowanie do Europolu. 2. Zarząd podejmuje większością dwóch trzecich głosów członków decyzję w sprawie wewnętrznych zasad Europolu dotyczących systemu językowego. 3. Usługi tłumaczeniowe niezbędne do funkcjonowania Europolu świadczy Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.

Większość 2/3 głosów

AGENCJA	PODSTAWA PRAWNA	
AGENCJI UNII EUROPEJSKIEJ DS. SZKOLENIA W DZIEDZINIE ŚCIGANIA (CEPOL)	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2219 <i>Artykuł 27</i> 1. Przepisy określone w rozporządzeniu nr 1 stosuje się do CEPOL-u. 2. Zarząd podejmuje decyzję w sprawie wewnętrznych ustaleń językowych CEPOL-u większością dwóch trzecich głosów swoich członków. 3. Usługi tłumaczeniowe niezbędne do funkcjonowania CEPOL-u świadczy Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	Większość 2/3 głosów
EUROPEJSKI INSTYTUT INNOWACJI I TECHNOLOGII*	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/819 <i>Artykuł 17</i> Do EIT zastosowanie ma rozporządzenie Rady nr 1. Usługi tłumaczeniowe niezbędne do funkcjonowania EIT zapewnia Centrum Tłumaczeń Organów Unii Europejskiej ustanowione na mocy rozporządzenia Rady (WE) nr 2965/94. Statut EIT <i>Sekcja 2 ust. 2 (...)</i> j) [Rada Zarządzająca] podejmuje decyzję o językach roboczych EIT, uwzględniając obowiązujące zasady wielojęzyczności oraz praktyczne wymogi dotyczące działań EIT ⁴¹⁶	
AGENCJA UNII EUROPEJSKIEJ DS. WSPÓŁPRACY WYMIARÓW SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH KARNYCH (EUROJUST)	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1727 <i>Artykuł 71</i> 1. Do Eurojustu stosuje się rozporządzenie Rady nr 1. 2. Kolegium podejmuje decyzję w sprawie wewnętrznych zasad Eurojustu dotyczących systemu językowego większością dwóch trzecich głosów członków. 3. Usługi tłumaczenia pisemnego niezbędne do funkcjonowania Eurojustu świadczy Centrum Tłumaczeń dla organów Unii Europejskiej ustanowione rozporządzeniem Rady (WE) nr 2965/94 (24), chyba że ze względu na niedostępność usług Centrum Tłumaczeń niezbędne jest znalezienie innego rozwiązania.	
AGENCJA UNII EUROPEJSKIEJ DS. WSPÓŁPRACY ORGANÓW REGULACJI ENERGETYKI	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/942 <i>Artykuł 44</i> 1. Do ACER stosuje się przepisy rozporządzenia Rady nr 1. 2. Rada Administracyjna podejmuje decyzję w sprawie wewnętrznych ustaleń dotyczących języka dla ACER ⁴¹⁷ . 3. Usługi tłumaczeniowe niezbędne dla funkcjonowania ACER zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	
AGENCJA PRAW PODSTAWOWYCH UE	Rozporządzenie Rady (WE) Nr 168/2007 <i>Artykuł 25</i> 1. Do agencji mają zastosowanie przepisy rozporządzenia nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. 2. O wewnętrznych ustaleniach językowych agencji decyduje zarząd ⁴¹⁸ . 3. Usługi tłumaczeniowe wymagane do funkcjonowania agencji zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	JEDNOMYSŁOŚĆ

416 Sekcja 3 pkt 4: „Rada Zarządzająca podejmuje decyzje zwykłą większością głosów członków dysponujących prawem głosu. Jednakże decyzje podejmowane na podstawie sekcji 2 pkt 1 lit. a), b), c), d) i n) oraz sekcji 2 pkt 2 lit. e) i j), a także decyzje podejmowane na podstawie pkt 1 niniejszej sekcji wymagają większości dwóch trzecich głosów członków Rady Zarządzającej dysponujących prawem głosu”.

417 Art. 18 pkt 5: „Rada Administracyjna przyjmuje decyzje większością dwóch trzecich głosów obecnych członków, chyba że niniejsze rozporządzenie stanowi inaczej. Każdy członek lub jego zastępca dysponuje jednym głosem”.

418 Art. 12 ust. 8: „Zarząd podejmuje decyzje zwykłą większością głosów, z wyjątkiem decyzji, o których mowa w ust. 5 oraz w ust. 6 lit. a), b), c), d), e), g), k) oraz l), kiedy to wymagana jest większość dwóch trzecich głosów wszystkich członków, a także z wyjątkiem decyzji, o których mowa w art. 25 ust. 2, kiedy to zarząd stanowi jednomyślnie”.

AGENCJA	PODSTAWA PRAWNA	
EUROPEJSKI URZĄD NADZORU BANKOWEGO	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1093/2010 Artykuł 73 1. Do Urzędu stosują się przepisy rozporządzenia Rady nr 1 w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. 2. O wewnętrznych ustaleniach językowych Urzędu decyduje Zarząd ⁴¹⁹ . 3. Usługi tłumaczeniowe na potrzeby działalności organu zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	ZWYKŁA WIĘKSZOŚĆ GŁOSÓW
EUROPEJSKI URZĄD NADZORU GIEŁD I PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1095/2010 Artykuł 73 1. Do Urzędu stosują się przepisy rozporządzenia Rady nr 1 w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. 2. O wewnętrznych ustaleniach językowych Urzędu decyduje Zarząd ⁴²⁰ . 3. Usługi tłumaczeniowe na potrzeby działalności organu zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	
EUROPEJSKI URZĄD NADZORU UBEZPIECZEŃ I PRACOWNICZYCH PROGRAMÓW EMERYTALNYCH	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1094/2010 Artykuł 73 1. Do Urzędu stosują się przepisy rozporządzenia Rady nr 1 w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. 2. O wewnętrznych ustaleniach językowych Urzędu decyduje Zarząd ⁴²¹ . 3. Usługi tłumaczeniowe na potrzeby działalności organu zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	
AGENCJA KOLEJOWA UNII EUROPEJSKIEJ	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/79 Artykuł 74 1. W odniesieniu do Agencji stosuje się rozporządzenie nr 1. W razie potrzeby Zarząd przyjmuje odpowiednie przepisy celem wdrożenia tego rozporządzenia. Na wniosek członka Zarządu decyzja w tym zakresie jest podejmowana jednomyślnie. 2. Tłumaczenia związane z funkcjonowaniem Agencji są wykonywane przez Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	
AGENCJI UNII EUROPEJSKIEJ DS. ZARZĄDZANIA OPERACYJNEGO WIELKOSKALOWYMI SYSTEMAMI INFORMATYCZNYMI W PRZESTRZENI WOLNOŚCI, BEZPIECZEŃSTWA I SPRAWIEDLIWOŚCI (EU-LISA)	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1726 Artykuł 33 1. Rozporządzenie Rady nr 1 ma zastosowanie do Agencji. 2. Bez uszczerbku dla decyzji podjętych na podstawie art. 342 TFUE, jednolity dokument programowy, o którym mowa w art. 19 ust. 1 lit. r), i roczne sprawozdanie z działalności, o którym mowa w art. 19 ust. 1 lit. t), sporządzane są we wszystkich językach urzędowych instytucji Unii. 3. Zarząd może przyjąć decyzję w sprawie języków roboczych, pod warunkiem, że pozostanie ona bez uszczerbku dla obowiązków określonych w ust. 1 i 2 ⁴²² . 4. Tłumaczenia pisemne niezbędne do funkcjonowania Agencji zapewnia Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	
BRAK ODESŁANIA DO ROZPORZĄDZENIA 1/58 ORAZ PRZEPISY SZCZEGÓLNE OKREŚLAJĄCE ZASADY USTALANIA JĘZYKA ROBOCZEGO		
EUROPEJSKA FUNDACJA KSZTAŁCENIA	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 1339/2008 Artykuł 8 (...) 2. Rada Zarządzająca ustala, jednomyślną decyzją swoich członków uprawnionych do głosowania, reguły dotyczące języków Fundacji, biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia dostępu do prac Fundacji i udziału w nich wszystkim zainteresowanym stronom.	JEDNOMYŚLNOŚĆ

⁴¹⁹ Art. 44 ust. 1: „Decyzje Rady Organów Nadzoru podejmowane są zwykłą większością głosów jej członków”.

⁴²⁰ Art. 45 ust. 2: „Zarząd podejmuje decyzje większością głosów obecnych członków”.

⁴²¹ Art. 45 ust. 2: „Zarząd podejmuje decyzje większością głosów obecnych członków”.

⁴²² Art. 23 ust. 1: „Bez uszczerbku dla ust. 5 niniejszego artykułu oraz art. 19 ust. 1 lit. b) i r), art. 21 ust. 1 i art. 25 ust. 8, zarząd podejmuje decyzje większością głosów swoich członków z prawem głosu”.

AGENCJA	PODSTAWA PRAWNA	
AGENCJI UNII EUROPEJSKIEJ DS. BEZPIECZEŃSTWA LOTNICZEGO	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1139 Art. 98 pkt 2 (...) k) Zarząd decyduje o systemie językowym Agencji ⁴²³ . Artykuł 119 (...) 3. W stosownych przypadkach Agencja tłumaczy na języki urzędowe Unii materiały propagujące bezpieczeństwo. 4. Właściwe organy krajowe udzielają Agencji pomocy poprzez skuteczne przekazywanie istotnych informacji dotyczących bezpieczeństwa w obszarach ich odpowiednich jurysdykcji. 5. Każda osoba fizyczna lub prawna jest uprawniona do zwracania się do Agencji na piśmie w jakimkolwiek języku urzędowym Unii oraz ma prawo do otrzymania odpowiedzi w tym samym języku. 6. Usługi tłumaczeniowe niezbędne do funkcjonowania Agencji świadczy Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej.	JEDNOMYŚLNOŚĆ
EUROPEJSKIE CENTRUM DS. ZAPOBIEGANIA I KONTROLI CHOROŚB	Rozporządzenie (WE) nr 851/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady Artykuł 14 (...) f) [Zarząd] ustala, poprzez jednomyślność swych członków, zasady regulujące języki Centrum, w tym możliwość wprowadzenia rozróżnienia pomiędzy wewnętrznymi pracami Centrum a komunikacją zewnętrzną, uwzględniając potrzebę zapewnienia w obu przypadkach dostępu do prac Centrum przez wszystkie zainteresowane strony i ich udziału w nich.	
EUROPEJSKA AGENCJA OBRONY	Decyzja Rady (WPZiB) 2015/1835 Artykuł 33 System językowy Agencji określa Rada, stanowiąc jednomyślnie.	
JĘZYKI ROBOCZE WSKAZANE W AKCIE ZAŁOŻYCIELSKIM		
URZĄD UNII EUROPEJSKIEJ DS. WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1001 Artykuł 146 1. Zgłoszenia unijnego znaku towarowego dokonuje się w jednym z języków urzędowych Unii. 2. Językami Urzędu są angielski, francuski, hiszpański, niemiecki i włoski. (...)	
BRAK PRZEPISÓW DOTYCZĄCYCH JĘZYKA W AKCIE ZAŁOŻYCIELSKIM		
EUROPEJSKA AGENCJA ŚRODOWISKA	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 401/2009	
EUROPEJSKIE CENTRUM MONITOROWANIA NARKOTYKÓW I NARKOMANII	Rozporządzenie (WE) Nr 1920/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady	
EUROPEJSKA AGENCJA LEKÓW	Rozporządzenie (WE) nr 726/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady	
CENTRUM TŁUMACZEŃ DLA ORGANÓW UNII EUROPEJSKIEJ	Rozporządzenie Rady (WE) Nr 2965/94	
EUROPEJSKI URZĄD DS. BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOSCI	Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady	
INSTYTUT UNII EUROPEJSKIEJ STUDIÓW NAD BEZPIECZEŃSTWEM	Decyzja Rady 2014/75/WPZiB	
CENTRUM SATELITARNE UNII EUROPEJSKIEJ	Decyzja Rady 2014/401/WPZiB	
ORGAN EUROPEJSKICH REGULATORYW ŁĄCZNOŚCI ELEKTRONICZNEJ (BEREC)	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) NR 1211/2009	
EUROPEJSKA RADA DS. RYZYKA SYSTEMOWEGO	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1092/2010	

⁴²³ Art. 102 ust. 1: „Bez uszczerbku dla art. 98 ust. 2 lit. c) i d) oraz art. 103 ust. 7, zarząd podejmuje decyzje większością głosów swoich członków z prawem głosu. Na wniosek jednego z członków zarządu decyzję, o której mowa w art. 98 ust. 2 lit. k), podejmuje się jednomyślnie”.

AGENCJA	PODSTAWA PRAWNA	
EUROPEJSKA AGENCJA WYKONAWCZA DS. KLIMATU, INFRASTRUKTURY I ŚRODOWISKA EUROPEJSKA AGENCJA WYKONAWCZA DS. ZDROWIA I CYFRYZACJI EUROPEJSKA AGENCJA WYKONAWCZA DS. BADAŃ NAUKOWYCH EUROPEJSKA RADA DS. INNOWACJI AGENCJĘ WYKONAWCZĄ DS. MŚP AGENCJA WYKONAWCZA EU-ROPEJSKIEJ RADY DS. BADAŃ NAUKOWYCH EUROPEJSKA AGENCJA WYKONAWCZA DS. EDUKACJI I KULTURY	Decyzja Wykonawcza Komisji (UE) 2021/173	AGENCJE WYKONAWCZE

Źródło: Opracowanie własne.

Od strony zewnętrznej systemy języków roboczych instytucji i innych organów UE doznają ograniczenia ze względu na obowiązek odpowiadania na pisemne podania i petycje w języku urzędowym petenta oraz ze względu na treść art. 3, 4 i 5 Rozporządzenia 1/58. W przypadku wszelkich innych przejawów działalność instytucje i organy korzystają z dużej swobody językowej. W przywoływanej już uprzednio sprawie C-361/01 P *Kik przeciwko OHIM* Trybunał stwierdził, że: „system językowy jednostki takiej jak Urząd stanowi rezultat skomplikowanego procesu poszukiwania niezbędnej równowagi między interesami podmiotów gospodarczych a interesami ogółu w zakresie kosztów postępowań, ale także między interesami zgłaszających wspólnotowe znaki towarowe a interesami innych podmiotów gospodarczych w odniesieniu do dostępu do tłumaczeń dokumentów, na mocy których przyznane zostały prawa, lub do postępowań dotyczących więcej niż jednego podmiotu gospodarczego”. To właśnie w tej sprawie Trybunał wykluczył, aby istnienie przyjętych w Traktacie rozwiązań dotyczących używania języków Unii Europejskiej można było traktować jako ogólną zasadę prawa wspólnotowego, dającej każdemu obywatelowi prawo do żądania, sporządzania każdorazowo wszystkiego, co mogłoby wpłynąć na jego interesy, w jego wersji językowej. Należy jednak nadmienić, że w literaturze zasadnie podnosi się, że w Rozporządzenie 40/94, na kanwie którego zapadł przytoczony wyrok zawiera nietypowe reguły językowe w porównaniu z innymi instytucjami i organami UE. Mimo to, konkluzja Trybunału spotkała się z aprobatą i została utrwalona przez orzecznictwo luksemburskie w odniesieniu do innych aktów m. in. wytycznych Komisji⁴²⁴.

⁴²⁴ Zob. Wyrok TS w sprawie C-410/09 *Polska Telefonia Cyfrowa sp. z o.o. przeciwko Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej* (omówiony wyżej).

Nieodłącznym elementem wielojęzycznego funkcjonowania instytucji, organów i agencji UE są ich służby tłumaczeniowe. Centralną rolę wśród służb tłumaczeniowych instytucji odgrywają odpowiednio Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych i Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Ustnych w Komisji Europejskiej. Wynika to z roli i funkcji samej Komisji, która jako organ posiadający inicjatywę prawodawczą opracowuje projekty aktów prawnych. Tłumacze pisemni w KE przez wiele lat stanowili część personelu Dyrekcji Generalnej ds. Personelu i Administracji. Dopiero w 1989 r. wyodrębniono Służbę Tłumaczeń Pisemnych podnosząc ją do rangi samodzielnej służby kierowanej przez dyrektora generalnego⁴²⁵. Główną różnicą, jaką wniosła ta zmiana, było nadanie wyższej rangi zawodowi tłumacza wewnątrz Komisji. Tłumacze, stając się częścią niezależnej służby byli odąd postrzegani na równi z innymi urzędnikami wspólnotowymi. Ponadto, tłumaczenia nie miały już służyć wyłącznie innym dyrekcjom generalnym, ale zostały uznane za integralną część procesu decyzyjnego w KE, gdzie koordynacja znaczeń terminów prawnych w każdym z języków stała się kwestią priorytetową. Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych Komisji Europejskiej (DGTP) została wyodrębniona w 2002 r. na skutek restrukturyzacji Służby Tłumaczeń Pisemnych w celu zwiększenia wydajności tych służb i przygotowania ich do wyzwań wynikających z przystąpienia do UE kolejnych państw członkowskich⁴²⁶. Tłumacze pisemni w ramach DGTP są podzieleni pomiędzy Brukselę i Luksemburg, a jedynie 1% tłumaczy wykonuje pracę w biurach terenowych w państwach członkowskich⁴²⁷. Według danych z 2018 r. DGTP zatrudnia ok. 1600 tłumaczy i 700 pracowników pomocniczych. Za pomocą różnych rodzajów nowych technologii tłumaczonych jest ok. 2 mln stron rocznie, z czego aż 1/4 zleca się wykonawcom zewnętrznym. Ze względu na liczbę osób zatrudnionych, a także ilość i zakres tłumaczonych dokumentów DGTP jest uznawana za największą organizację tłumaczy pisemnych na świecie. Dyrekcja składa się z oddzielnych departamentów dla każdego języka urzędowego, a każdy z nich jest dodatkowo podzielony na działy specjalizujące się w określonej tematyce. Każdy z działów specjalistycznych liczy średnio 20 tłumaczy. Taki podział koresponduje z organizacją wewnętrzną samej

⁴²⁵ A. Pariente, *Translation at the European Commission: A history*, Komisja Europejska 2008, s.23–32.

⁴²⁶ *Ibidem*, s. 42.

⁴²⁷ Dane z 2021 udostępnione przez Dyrekcję Generalną ds. Tłumaczeń Pisemnych w dokumencie *Translation in Figures: 2021*. Źródło: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a829518b-77e8-11eb-9ac9-01aa75ed71a1#>. [dostęp: 31.01.2023].

Komisji i ułatwia współpracę z poszczególnymi jej jednostkami, a także sprzyja specjalizacji i precyzji tłumaczeniowej. Co ciekawe, w DGTP obowiązuje zasada tłumaczenia jednokierunkowego, czyli z języka obcego na język ojczysty. Zawężenie kierunków tłumaczenia ma zapewnić wysoką jakość i adekwatność tłumaczenia, a także lepsze zrozumienie tekstu przez odbiorców docelowych danego tekstu prawnego.

Tłumaczeniem na posiedzeniach i organizowaniem konferencji zajmuje się oddzielna jednostka, jaką jest Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Ustnych (DG TRAD), która ma wymiar międzyinstytucjonalny. Tłumacze DGTU wykonują tłumaczenia ustne dla Rady, Komitetu Regionów, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz agencji i biur w państwach członkowskich. DGTU zatrudnia na stałe 530 tłumaczy ustnych i realizuje ok. 100 tys. dni pracy tłumacza rocznie, z czego około połowy przypada na tłumaczy zewnętrznych.

Parlament posiada odrębne służby tłumaczeniowe. Pierwszą z nich jest Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych, która wchodzi w skład Sekretariatu Generalnego Parlamentu Europejskiego i ma swoją siedzibę w Luksemburgu. Specyfika tłumaczeń pisemnych w Parlamencie jest nieco inna i obejmuje więcej dokumentów o charakterze organizacyjnym, np. w postaci komunikatów, protokołów, porządków obrad. Do zadań DGTP Parlamentu Europejskiego należy także tłumaczenie dokumentów opracowywanych przez wspólne zgromadzenia parlamentarne, decyzji Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, korespondencji z obywatelami oraz państwami członkowskimi; a także decyzji wewnętrznych organów Parlamentu Europejskiego (Prezydium, Konferencji Przewodniczących, Kolegium Kwestorów). Aby poradzić sobie z takim zróżnicowaniem i zoptymalizować przepływ dokumentów w Parlamencie wprowadzono system języków pośrednich, który polega na tym, aby tłumaczyć teksty w pierwszej kolejności na języki najczęściej używane, a więc w praktyce najczęściej na francuski, niemiecki i angielski. W Parlamencie do wykonywania tłumaczeń pisemnych zatrudnionych jest 660 tłumaczy, 250 asystentów i 235 osób w charakterze personelu pomocniczego. Co ważne, wśród celów dyrekcji wskazano dążenie do utrzymania kosztów tłumaczeń na rozsądnym poziomie, zgodnie ze wspomnianą wcześniej ideą „zasobooszczędnej wielojęzyczności”.

Za tłumaczenia ustne odpowiedzialna jest Dyrekcja Generalna ds. Logistyki Konferencyjnej i Tłumaczeń Ustnych (DG LINC), która stanowi centrum obsługi konferencji Parlamentu Europejskiego. Misją DG LINC jest „umożliwienie Parlamentowi Europejskiemu osiągnięcia

jego celów politycznych poprzez zapewnienie językowego, technicznego i logistycznego wsparcia posiedzeniom oraz zapewnienie ram dla profesjonalnej i zorientowanej na użytkownika obsługi konferencji”. Zakres obowiązków dyirekcji wykracza znacznie ponad tradycyjne tłumaczenia konferencyjne. Po pierwsze, tłumacze ustni są obowiązani wykonywać swoje obowiązki zgodnie Kodeksem postępowania w zakresie wielojęzyczności. Po drugie, DGTP LINC zarządza salami posiedzeń Parlamentu we współpracy z innymi służbami i grupami politycznymi, a także zapewnia dostęp do technologii konferencyjnych, w tym sprzętu do tłumaczeń i sali konferencyjnych, a także technologii umożliwiających zdalny udział w spotkaniach. Do zadań dyirekcji należy również przygotowanie sali konferencyjnej i pomoc protokolarna przed, w trakcie i po spotkaniach parlamentarnych lub innych wydarzeniach. Ponadto, DGTP LINC świadczy tłumaczenia konferencyjne dla innych instytucji i organów w ramach współpracy międzyinstytucjonalnej.

W Parlamencie na stałe zatrudnionych jest 275 etatowych tłumaczy ustnych. Oprócz tego w zależności od potrzeb korzysta się z usług akredytowanych tłumaczy konferencyjnych (ACI) wpisanych na wspólną listę międzyinstytucjonalną (wpis na listę wymaga zdania odpowiedniego egzaminu). Połowa tłumaczy obsługujących sesje plenarne parlamentu to tłumacze akredytowani.

Za tłumaczenia pisemne w TSUE odpowiada wspólna służba tłumaczeniowa (odpowiednio dla Trybunału oraz dla Sądu). Służba składa się z dwóch Dyrekcji ds. Tłumaczeń Prawniczych (DTP), pomiędzy które rozdzielono odrębne wydziały dla każdego języka urzędowego. Charakterystyczne jest to, że od służb tłumaczeniowych TSUE wymaga się niezwykle wysokich kwalifikacji tj. pełnego wykształcenia prawniczego i znajomości co najmniej kilku języków urzędowych UE. W stosunku do pracowników DTP nie używa się określenia „tłumacze”, lecz „eksperci”⁴²⁸. W TSUE szczególną rolę pełni także Dyrekcja ds. Tłumaczeń Ustnych, która odpowiada w szczególności za komunikację między stronami a sędziami.

W trakcie rozpraw zapewniane jest tłumaczenie symultaniczne, dlatego oprócz doskonałej znajomości języków roboczych tłumacze ustni Trybunału muszą posiadać gruntowną znajomość przedmiotu rozprawy. W tym celu zapoznają się wcześniej z aktami postępowania, aby móc

---

⁴²⁸ Zgodnie z art. 42 Regulaminu TSUE: „Trybunał ustanawia służbę tłumaczeniową, w której skład wchodzi eksperci posiadający odpowiednie wykształcenie prawnicze i gruntowną znajomość kilku języków urzędowych Unii Europejskiej”. Od ekspertów wymaga się znajomości dwóch języków urzędowych obok języka rodzimego.

przygotować się do tłumaczenia terminologii specjalistycznej (np. z zakresu chemii w niektórych sprawach gospodarczych). W związku z tym tłumacze ustni są zobowiązani do zachowania bezwzględnej poufności. Ponieważ wiodącym językiem w TSUE pozostaje język francuski i wiele dokumentów wewnętrznych jest sporządzanych w tym języku, to także wszyscy tłumacze ustni muszą biegle władać językiem francuskim co najmniej w piśmie.

Obok odrębnych służb w poszczególnych instytucjach w UE funkcjonuje Międzyinstytucjonalny Komitet ds. Tłumaczeń (ang. *Interinstitutional Committee for Translation and Interpretation* — ICTI), czyli „forum współpracy pomiędzy służbami językowymi poszczególnych instytucji i organów Unii Europejskiej”. ICTI powołano w 1995 r. a w jego gestii leżą ogólne zagadnienia związane z tłumaczeniami, które są przedmiotem wspólnego zainteresowania wszystkich instytucji, w tym zarządzenia jakością⁴²⁹.

Rada Europejska i Rada UE posiadają wspólne służby zajmujące (LING 1 i LING 2) się tłumaczeniami pisemnymi w ramach Sekretariatu Generalnego. Do ich zadań należy tłumaczenie aktów prawnych, a także tłumaczenie korespondencji i dokumentów wewnętrznych. Służby językowe (ang. *language service*) dokonują także tłumaczeń na potrzeby innych organów UE (w tym Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych), grup roboczych Sekretariatu oraz tłumaczeń na wewnętrzne potrzeby administracyjne. W związku z rozszerzeniami z 2004 i 2007 r., kiedy to do Unii dołączyło dwanaście nowych państw, a liczba języków urzędowych wzrosła w krótkim czasie z 11 do 23, priorytetem służb stało się efektywność. Sekretariat Generalny nie mógł dopuścić do drastycznego wzrostu kosztów administracyjnych, konieczne więc było dopasowanie się do nowych potrzeb językowych, nie zwiększając ogólnej liczby pracowników. Aby sprostać tego zadaniu poczyniono dwa ważne kroki. Po pierwsze, wprowadzono listę „dokumentów kluczowych”, na której znalazły się dokumenty bezwzględnie wymagające tłumaczenia: wszystkie dokumenty przeznaczone dla obywateli oraz wszystkie akty prawne publikowane w Dzienniku Urzędowym. Decyzja, czy tłumaczyć dokumenty spoza listy, miała zapadać dla każdego przypadku z osobna. Tym sposobem wyraźnie ograniczono liczbę tekstów tłumaczonych na potrzeby wewnętrzne.

---

⁴²⁹ J. Moorkens, S. Castilho, F. Gaspari, S. Doherty, *Translation Quality Assessment: From Principles to practice*, Springer 2018, s. 46.

Po drugie, wraz z innymi instytucjami UE zainwestowano w komputerowe narzędzia wspomagające tłumaczenie. W tej dziedzinie tłumaczeń ustnych Sekretariat Generalny korzysta z pomocy tłumaczy ustnych pracujących dla Komisji Europejskiej.

Za tłumaczenia w Europejskim Trybunale Obrachunkowym odpowiada Dyrekcja Tłumaczeń i Usług Językowych Europejskiego. Oprócz przekładu dokumentów i korespondencji, tłumacze tej dyrekcji świadczą pomoc językową kontrolerom Trybunału w trakcie wizyt kontrolnych w państwach członkowskich. Tłumacze oprócz wiedzy prawniczej muszą legitymować się bardzo dobrą znajomością terminologii z zakresu ekonomii i finansów.

W EBC pracują prawnicy-lingwiści, którzy opracowują akty prawne, i tłumacze, którzy zajmują się redakcją dokumentów banku w języku angielskim oraz przekładem i korektą językową sprawozdań, oficjalnych publikacji i innych materiałów EBC wydawanych we wszystkich językach urzędowych Unii. Ponadto ściśle współpracują z tłumaczami i ekspertami z banków centralnych i organów nadzorczych państw członkowskich oraz z innych instytucji unijnych. Zarówno prawnicy lingwiści, jak i tłumacze mają również stałych konsultantów zewnętrznych, którzy zazwyczaj wyłaniani są w przetargach publicznych

Dodatkowo 1994 r. w Luksemburgu utworzono Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej w celu świadczenia usług tłumaczeniowych na rzecz agencji UE oraz wspierania w okresach dużego obłożenia pracą organów i instytucji UE. Obecnie Centrum zatrudnia 200 osób i świadczy działalność tłumaczeniową na rzecz 61 agencji, instytucji i innych organów UE. Drugim zadaniem Centrum jest przyczynianie się do współpracy międzyinstytucjonalnej między służbami tłumaczeniowymi UE. Ma to na celu zracjonalizowanie metod pracy, zharmonizowanie procedur i ogólne oszczędności w dziedzinie tłumaczeń. Jednym z ważniejszych osiągnięć w ramach tej współpracy było zainaugurowanie przez Centrum Tłumaczeń projektu IATE (interaktywna terminologia dla Europy). Terminologiczna baza danych IATE jest dostępna dla ogółu społeczeństwa od 2007 r. i gromadzi zasoby terminologiczne wszystkich służb tłumaczeniowych UE. IATE, w której znajduje się 8 mln terminów, jest dziś największą terminologiczną bazą danych na świecie.

2.6. Zakres ochrony praw językowych w Unii Europejskiej

Unia Europejska nie jest wolna od konfliktów i nierówności na tle językowym o różnym podłożu. W obrębie mniejszości językowych jednym z głównych problemów są istotne dysproporcje między liczbą użytkowników języków mniejszościowych i regionalnych, takich jak kataloński, galicyjski i baskijski (odpowiednio 7, 3 i 1 milion użytkowników, przy czym użytkownicy języka katalońskiego są 9 co do liczebności grupą językową w UE, wliczając w to państwa narodowe⁴³⁰), oraz mniejszościami językowymi o niewielkim zasięgu, takich jak bretoński, fryzyjski i friuński, z których każdy ma mniej niż pół miliona użytkowników, nie mówiąc już o kaszubskim i łużyckim, z których każdym posługuje się zaledwie kilka tysięcy osób. Sytuację tę dodatkowo komplikuje fakt, że językami urzędowymi UE, takimi jak estoński, irlandzki, łotewski i maltański posługuje się wielokrotnie mniej obywateli niż językami regionalnymi o dużym zasięgu. Jednocześnie, wsparcie instytucjonalne UE dla różnorodności językowej choć nie dotyczy wyłącznie języków urzędowych, to niewątpliwie stawia je w uprzywilejowanej pozycji.

Próbując sklasyfikować przepisy prawa pierwotnego UE z perspektywy praw językowych warto zwrócić uwagę na typologię regulacji konstytucyjnych dotyczących praw językowych opracowaną przez Eduardo D. Faingolda⁴³¹ zgodnie z którą traktaty unijne od strony praw językowych można skategoryzować jako odpowiednie dla konstytucji „typu 16”⁴³². Takie konstytucje charakteryzują się następującymi cechami szczególnymi: wyznaczają jeden lub więcej języków urzędowych; nie wyznaczają języka narodowego; ustanawiają przepisy językowe w celu ochrony języków urzędowych; ustanawiają przepisy chroniące prawa językowe wszystkich obywateli.

W ocenie E. D. Faingolda powyższy układ nie chroni należy praw mniejszości, ponieważ nie uznaje wyraźnie kategorii praw językowych. Jego zdaniem UE powinna dostosować rozwiązania traktatowe do

⁴³⁰ Dane udostępnione przez Generalitat de Catalunya. Źródło: <https://llengua.gencat.cat/permalink/91192f76-5385-11e4-8f3f-000c29cdf219> [dostęp: 31.05.2025].

⁴³¹ E. D. Faingold, *Language rights and language justice in the constitutions of the world*, „Language problems and language planning”, 2004, Volume 28, Issue 1, s. 11–24.

⁴³² Podobną do modeli konstytucyjnych przyjętych przez takie kraje jak Kambodża (1993), Cypr (1960), Kenia (1963), Kuwejt (1962), Mali (1962) i Zambia (1991). *Ibidem*.

szczególnej sytuacji geopolitycznej wzorując się na państwach o podobnym wewnętrznym zróżnicowaniu językowym⁴³³.

Aby zweryfikować postawioną przez niego tezę należy dokonać kilku zastrzeżeń. Po pierwsze, Faingold nieco nazbyt swobodnie stawia znak równości pomiędzy konstytucjami narodowymi a prawem traktatowym UE. Nie czyni to jego spostrzeżeń błędnymi, jednak już część proponowanych postulatów jest nazbyt oderwana od szczególnego ponadnarodowego charakteru UE. W tym kontekście trudno poczytać „brak języka narodowego” UE jako element badawczo istotny, skoro ta kategoria nie przystaje do realiów organizacji międzynarodowej, nawet o szczególnym charakterze. Niemniej, idea języka narodowego miała pośredni wpływ na rozwój idei wielojęzyczności UE. Na skutek praktyki państw przystępujących do UE status języków urzędowych UE otrzymały wyłącznie języki urzędowe i ogólnonarodowe państw członkowskich. W pewnym stopniu doszło więc do utrwalenia zależności język narodowy-język urzędowy w płaszczyźnie ponadnarodowej.

Przechodząc do praw językowych obywateli UE należy odwołać się do art. 20 ust. 2 lit. d TFUE, zgodnie z którym mają oni prawo kierowanie petycji i zwracania się do instytucji i organów UE w dowolnym języku urzędowym i otrzymać odpowiedź w tym samym języku. W istocie przepis ten samoistnie nie gwarantuje równości wszystkich obywateli i mieszkańców Unii Europejskiej bez względu na ich język rodzimy. Analogiczne uprawnienia mogą zostać przyznane przedstawicielom mniejszości językowych na mocy porozumień administracyjnych zawieranych przez państwa członkowskie z instytucjami na mocy Konkluzji Rady z dnia 13 czerwca 2005 r. dotyczące oficjalnego użycia dodatkowych języków w Radzie i ewentualnie innych instytucjach i organach Unii Europejskiej⁴³⁴. Na tej podstawie w literaturze doszło do rozróżnienia „języków półoficjalnych UE”⁴³⁵. Nie zmienia to faktu, że nie wszystkie języki mniejszości są objęte takimi porozumieniami, jak również zakres

⁴³³ Wśród takich wzorcowych państw, które uznają prawa językowe mniejszości posiadających lub poszukujących autonomii na swoim terytorium i uwzględniające na poziomie konstytucyjnym prawa językowe mniejszości językowe E. D. Faingold wymienia Indie i Federacja Rosyjską. Zwraca także uwagę na państwa, które uznają za podstawowe prawa językowe jednostek i grupy — w opozycji do praw językowych narodu — takie jak np. Republika Południowej Afryki. Zdaniem Faingolda prawo pierwotne powinno korespondować w oddolnymi działaniami UE na rzecz ochrony języków mniejszości, korzystając przy tym z dyrektyw zawartych w Karcie Języków Regionalnych i Mniejszościowych, dorobku i wiedzy eksperckiej organizacji takich jak ELBUL, a także światowych ekspertów w dziedzinie polityki językowej.

⁴³⁴ Dz. UE C z 18.6.2005, 148/01.

⁴³⁵ Tak. Sobczak, *Problemy językowe...*, s. 196.

tych porozumień jest istotnie większy niż prawa obywateli władających językami urzędowymi. Kluczem problemu pozostaje zaś brak mocy prawnej tłumaczeń aktów prawa unijnego na języki mniejszości. W literaturze możemy znaleźć — skądinąd obrazowe — głosy, że nie sposób uzasadnić na gruncie demokratycznym, dlaczego duńscy rolnicy i niemieccy przemysłowcy mają prawo czytać prawo UE w swoim własnym języku i skutecznie powoływać się na ich tekst, w przeciwieństwie do bretońskich czy korsykańskich winiarzy⁴³⁶.

Choć większość użytkowników języków mniejszościowych posługuje się równocześnie językiem urzędowym swojego państwa, to nawet wśród tych osób wiele nie włada językiem państwowym w stopniu pozwalającym na przyswojenie terminologii fachowej i monitorowanie zmian w prawie istotnych np. ze względu na prowadzoną działalność gospodarczą⁴³⁷. Co więcej, języki takie jak walijski czy kataloński można uznać za *de facto* języki większości, czy też quasi-większości i jako takie, zdaniem części doktryny powinny zostać uznane na gruncie ponadnarodowych poprzez nadanie im odrębnego statusu prawnego w prawie pierwotnym⁴³⁸. Istnieją także argumenty polityczne za uznaniem odrębnych praw językowych mniejszości na gruncie traktatowym. Oficjalne uznanie praw językowych jest w tym ujęciu widziane jako sposób na złagodzenie wewnętrznych konfliktów w państwach takich jak Hiszpania (Katalonia, Kraj Basków) i Francji (Korsyka), co miałyby „uspokoić” konflikty separatystyczne na styku tych regionów⁴³⁹. Ten ostatni argument wydaje się jednak co najmniej dwukierunkowy, ponieważ taki krok ze strony UE mógłby zostać poczytany za uznanie w rozumieniu międzynarodowego prawa publicznego prowadząc do zachwiania wewnętrznej równowagi politycznej w UE⁴⁴⁰.

Prawo do komunikowania się z instytucjami Unii w dowolnym języku Traktatów i uzyskania odpowiedzi w tym samym języku jest jednocześnie kluczowym elementem prawa do dobrej administracji. Art. 41

⁴³⁶ R. L. Creech, *Law and Language in the European Union: The Paradox of a Babel „United in Diversity”*, Groningen 2005, s. 151.

⁴³⁷ *Ibidem*.

⁴³⁸ A. M. Massana, *Languages that are official in part of the territory of the Member States: second-class languages or institutional recognition in EU law?* [w:] *Respecting linguistic diversity in the European Union*, red. X. Arzoz, Amsterdam-Philadelphia, 2008, s. 219–220.

⁴³⁹ E. D. Faingold, *Language Rights and the Law in the European Union*, Cham 2020, s. 68–69.

⁴⁴⁰ Na temat roli UE w kontekście tendencji separatystycznych w Katalonii zob.: A. Wagner, J. Marin, D. Kroqi, *The Catalan struggle for independence and the role of the European Union*, „Policy and Practice”, 2019, Tom 11, s. 787–803.

ust. 4 KPP przewiduje, że: „Każdy może zwrócić się pisemnie do instytucji Unii w jednym z języków Traktatów i musi otrzymać odpowiedź w tym samym języku”. W przeciwieństwie do pozostałych elementów składowych prawa do dobrej administracji, które mają swój rodowód w konstytucyjnych i administracyjnych tradycjach prawnych państw członkowskich, jak również są inspirowane EKPCz, prawo do otrzymania odpowiedzi od organu administracji we własnym języku uważa się za rozwiązanie swoiste, „charakterystyczne dla funkcjonowania UE”⁴⁴¹. Art. 41 ust. 4 KPP nawiązuje do art. 24 akapit 4 TFUE zgodnie z którym: „Każdy obywatel Unii może zwracać się pisemnie do każdej instytucji, organu lub jednostki organizacyjnej określonych w niniejszym artykule lub w artykule 13 Traktatu o Unii Europejskiej w jednym z języków wskazanych w artykule 55 ustęp 1 Traktatu o Unii Europejskiej oraz otrzymywać odpowiedź w tym samym języku”. Z redakcji obu artykułów wynika w sposób oczywisty, że zakres prawa przewidzianego w art. 41 ust. 4 KPP jest szerszy, dotyczy bowiem „każdej osoby”, a nie jedynie „obywateli UE”.

Z drugiej strony, analogiczne postanowienie Traktatu, tj. art. 20 ust. 2 lit. d TFUE obejmuje obok instytucji w rozumieniu art. 13 TUE także Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich i organy doradcze Unii. Objasnienia towarzyszące Karcie stanowią, że art. 41 ust. 4 ma odtwarzać prawo zawarte w art. 20 ust. 2 lit. d TFUE, a w konsekwencji zastosowanie powinien znaleźć w tym przypadku art. 52 ust. 2 KPP, zgodnie z którym Prawa uznane w KPP, które są przedmiotem postanowień Traktatów, są wykonywane na warunkach i w granicach w nich określonych.

Z tego punktu widzenia art. 41 ust. 4 należałoby odczytywać w świetle art. 20 ust. 2 lit. d) TFUE, tak aby objąć jego dyspozycją zarówno organy doradcze, jak i instytucje *sensu stricto*. Powyższa wykładania pozostawia jednak wciąż dość szerokie pole do interpretacji terminu „organy doradcze” użytego w art. 20 ust. 2 lit. d TFUE. P. Craig słusznie twierdzi jednak, że absurdem byłoby interpretowanie art. 20 ust. 2 lit. d), a w konsekwencji także art. 41 Karty jako mające zastosowanie tylko do takich organów, które mają charakter ściśle doradczy, a nie obejmując tych, które mogą dokonywać wiążących rozstrzygnięć w sprawach

⁴⁴¹ H.C.H. Hofmann, G. C. Rowe, A. H. Türk (red.), *Administrative Law...*, s. 157–158.

indywidualnych. Podkreślić należy, że prawo zawarte w Karcie zostało ograniczone do kontaktów na piśmie⁴⁴².

Artykuł 2 TUE wymienia wartości, na których zbudowano UE, w tym „równość” i „prawa osób należących do mniejszości” w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji i tolerancji. W powiązaniu z przepisem art. 3 ust. 3 TUE proklamującym poszanowanie różnorodności językowej, prawa mniejszości na gruncie traktatu wydają się obejmować kategorię praw językowych, aczkolwiek w sposób dorożumiany⁴⁴³. Jeszcze szerszą wykładnię różnorodności proponuje G. Guliyeva, która twierdzi, że pojęcie można interpretować jako obejmujące także języki migrantów nie korzystających ze statusu mniejszości narodowej w danym państwie⁴⁴⁴.

Mimo, że literalnie art. 41 KPP nakłada obowiązki związane z zapewnieniem realizacji prawa do dobrej administracji wyłącznie na instytucje, organy i agencje UE, w opinii rzeczników generalnych prawo to może mieć zastosowanie również do krajowych organów administracyjnych — zgodnie z ogólną regulacją art. 51 ust. 1 KPP — wtedy, gdy państwo członkowskie stosuje prawo UE.

Pojęcie „różnorodności językowej” nawiązuje do motta UE: „Zjednoczeni w różnorodności”. W Traktacie ustanawiającym Konstytucję dla Europy motto zostało wymienione wśród symboli UE⁴⁴⁵, jednak w Traktacie z Lizbony zapis ten został pominięty. Zdaniem Xabiera Arzoz utrzymanie art. I-8 w Traktacie z Lizbony nadałoby większej doniosłości wartościom UE w kontekście interpretacyjnym. Xabier Arzoz słusznie zauważa też, że z treści art. 3 ust. 3 TUE nie wynika czy chodzi o różnorodność językową między państwami członkowskimi, czy też między państwami członkowskimi i wewnątrz nich⁴⁴⁶. Różnie rozumiane mogą być też same języki. Traktat nie wyjaśnia bowiem, czy ochronie podlegają wszelkie praktyki językowe wewnątrz UE (np. języki migrantów w szerokim znaczeniu), czy jedynie języki formalnie uznane

⁴⁴² P. Craig, *Art. 41 — Good Administration* [w:] *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, red. S. Peers, T. Hervey, J. Kenner, A. Ward, Londyn 2014, s. 1074–76. Podobnie K. Kowalik-Bańczyk [w:] *Karta Praw Podstawowych. Komentarz*, red. A. Wróbel Legalis 2020, Art. 41.

⁴⁴³ R. L. Creech, *Law and Language...*, op. cit.

⁴⁴⁴ G. Guliyeva, *Education, languages and linguistic minorities in the EU: Challenges and perspectives*, „European Law Journal”, 2013, Nr 19, s. 231–232.

⁴⁴⁵ Art. I-8.

⁴⁴⁶ X. Arzoz, *The protection of linguistic diversity through Article 22, of the Charter of Fundamental Rights* [w:] *Respecting linguistic diversity in the European Union*, red. X. Arzoz, Amsterdam-Philadelphia, 2008, s. 153

w państwach członkowskich jako posiadające odrębny status prawny (języki mniejszości narodowych, języki mniejszości etnicznych, języki regionalne i inne)⁴⁴⁷.

2.7. Tłumaczenie a europejska współpraca administracyjna

Wzajemna pomoc organów administracji publicznej państw członkowskich, a także organów administracji UE jest oparta na zasadach lojalnej współpracy i wzajemnego zaufania wyrażonych w art. 4 ust. 3 TUE i art. 197 TFUE⁴⁴⁸. Udzielenie pomocy w ramach współpracy jest obowiązkiem traktatowym państw członkowskich⁴⁴⁹. Andrzej Wróbel zauważa, że rozwój instytucji europejskiej współpracy administracyjnej zdaje się być wprost proporcjonalny do rozwoju integracji europejskiej⁴⁵⁰. Niewątpliwie jest to charakterystyczna forma organizacji stosunków w ramach europejskiej przestrzeni administracyjnej⁴⁵¹. Jej ustanowienie miało na celu usprawnienie procesów wymiany informacji między organami UE i organami administracji państw członkowskich oraz zapewnienie jednolitego i efektywnego wykonywania prawa unijnego z jednoczesnym poszanowaniem praw i wolności obywateli UE. Współpraca administracyjna zapewnia ramy organizacyjne niezbędne dla urzeczywistniania swobód i polityk unijnych, w szczególności w kontekście rynku

⁴⁴⁷ G. Guliyeva, *Education, languages...*, s. 232.

⁴⁴⁸ Dodatkowo Traktaty przewidują podstawy szczególne współpracy w ramach niektórych polityk, m. in.: współpracy celnej (art. 33 TFUE) i przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości (art. 74 TFUE).

⁴⁴⁹ W sprawie *IKA* TSUE orzekł, że „współpraca administracyjna właściwych organów państw członkowskich UE jest ich obowiązkiem traktatowym, mającym swoje umocowanie w art. 4 ust. 3 TUE (dawny art. 10 TWE)”. Wyrok TS z 25.2.2003 w sprawie C-326/00 *IKA* ECLI:EU:C:2003:101. W orzeczeniu prejudycjalnym w sprawie *Jiří Sabou przeciwko Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* Trybunał wyjaśnił, że organ wnioskujący „może” wystąpić z wnioskiem o pomoc, zaś organ wezwany posiada obowiązek prawny, aby udzielić odpowiedzi na wniosek. Wyrok TS z 22.10.2013 w sprawie C-276/12 *Jiří Sabou v. Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu*, ECLI:EU:C:2013:678, pkt 33–34.

⁴⁵⁰ A. Wróbel, *Europejska współpraca administracyjna* [w:] *System prawa administracyjnego. Tom 9*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski., A. Wróbel, Warszawa 2017, s. 437–459. Szczegółowo aspekty proceduralne Europejskiej współpracy administracyjnej omówili A. Cebera i J. G. Firlus. Zob. A. Cebera, J. G. Firlus, *European administrative cooperation. Remarks on Polish procedural provisions*, Warszawa 2019.

⁴⁵¹ M. Błachucki, *Współdziałanie organów administracji publicznej na szczeblu krajowym i europejskim w świetle nowelizacji kpa*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe”, 2017, Nr 2, s. 38.

wewnętrzny. Współpraca administracyjna w ramach UE może mieć wymiar międzypaństwowy (współpraca horyzontalna) lub przybierać formę współpracy państw członkowskich z organami UE (współpraca wertykalna). Przepisy regulujące szczegółowe podstawy, zasady i tryby współpracy administracyjnej są rozproszone w coraz liczniejszych źródłach prawa wtórnego (w tym w dokumentach typu *soft law*). Rozwój tego prawa doprowadził do stopniowego zintegrowania w sensie funkcjonalnym, systemów administracji publicznej państw członkowskich i systemów administracji UE w struktury określane mianem ponadnarodowych sieci administracji publicznej⁴⁵².

W prawie polskim europejska współpraca administracyjna w znaczeniu ścisłym⁴⁵³ jest uregulowana w k.p.a., prawie podatkowym i ustawach szczególnych. Rozwinięte ramy prawne współpracy administracyjnej w sprawach podatkowych są odzwierciedleniem szczegółowego uregulowania tego zagadnienia na poziomie unijnym. Podobnie w przypadku ustaw szczególnych, rozwiązania w nich przyjęte na ogół stanowią transpozycję właściwych dyrektyw UE. Przepisy ogólne dotyczące europejskiej współpracy administracyjnej wprowadzono wraz z nowelizacją z 2017 r. w Dziale VIIIa k.p.a. Należy zaznaczyć, że przepisy te dotyczą jedynie niektórych aspektów organizacyjnych i proceduralnych współpracy, odsyłając w znacznej mierze do pozostałym zakresie odsyłając do właściwych przepisów prawa UE lub ustaw szczególnych.

Procedurę pomocową zgodnie z art. 260b § 1 k.p.a. inicjuje złożenie wniosku z uzasadnieniem przez właściwy organ. Sporządzenie wniosku w jednym z języków urzędowych UE należy do kodeksowych przesłanek rozpatrzenia wniosku o udzielenie pomocy, obok sporządzenia uzasadnienia oraz ewentualnego uzupełnienia braków formalnych w terminie. W języku urzędowym UE (w praktyce najczęściej będzie to język urzędowy danego organu) powinien zostać sporządzony wniosek składany przez państwo wnioskujące do polskich organów oraz wnioski polskiego organu zwracającego się o pomoc do organu administracji UE. Jednak w przypadku, gdy polski organ administracji publicznej występuje z wnioskiem do organów innego państwa UE to zgodnie z art. 260c § 2 *in fine* k.p.a. tłumaczy taki wniosek na język uzgodniony przez zainteresowane

⁴⁵² J. Supernat, *Sieci administracyjne w Unii Europejskiej* [w:] *Prawo administracyjne Unii Europejskiej*, red. R. Grzeszczak, A. Szczerba-Zawada, Warszawa 2016, s. 101–112.

⁴⁵³ A. Wróbel zawiąza to pojęcie do zasady, trybów i form wymiany informacji i udzielania wzajemnej pomocy, które są konieczne dla skutecznego wdrażania prawa UE wyłącznie przez organy/instytucje administracyjne państwa członkowskiego w zakresie spraw należących do ich kompetencji. A. Wróbel, *Europejska współpraca...*, op. cit.

organy. Wskazana asymetria językowa przy współpracy horyzontalnej jest krytykowana w literaturze. M. Błachucki stwierdza wręcz, że: „trudno znaleźć uzasadnienie dla takiej dysproporcji obowiązków, szczególnie, że wnioski składane w innych niż robocze języki UE, mogą stwarzać problemy, a szczególnie generować dodatkowe koszty po stronie polskich organów”⁴⁵⁴. Taka obawa jest uzasadniona treścią przepisu art. 260e k.p.a. który — zgodnie z zasadą lojalnej współpracy — znosi dopuszczalność występowania przez organ udzielający pomocy z roszczeniami o zwrot kosztów poniesionych przy udzielaniu pomocy o ile taka możliwość nie została przewidziana wprost w prawie UE⁴⁵⁵. Takie przekonanie może wzmacniać fakt, że niektóre akty prawa UE przewidują wzajemne zniesienie kosztów w związku z czynnościami podjętymi w ramach współpracy. Tak jest na przykład w przypadku wzajemnej pomocy przy odzyskiwaniu wierzytelności dotyczących podatków, cel i innych obciążeń⁴⁵⁶, współpracy administracyjnej za pośrednictwem systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym (w tym wypadku stwierdza się, że działania prowadzone są „bezpłatnie”)⁴⁵⁷.

Z drugiej strony, wiele aktów prawa UE reguluje kwestię języka stosowanego podczas współpracy odmiennie niż k.p.a. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego przewiduje w art. 76 ust. 7, że władze, instytucje i sądy Państwa Członkowskiego nie mogą odrzucić wniosków lub innych dokumentów skierowanych do nich z powodu tego, że są sporządzone w urzędowym języku innego państwa członkowskiego uznanym za język urzędowy instytucji wspólnotowych, zgodnie z przepisami artykułu 290 Traktatu (obecnie art. 342 TFUE)⁴⁵⁸. Szerzej sto-

⁴⁵⁴ M. Błachucki, *Współdziałanie organów...*, s. 52.

⁴⁵⁵ Tak też: J. Wegner-Kowalska, *Europejska współpraca administracyjna w projekcie reformy Kodeksu postępowania administracyjnego*, „Europejski Przegląd Sądowy”, 2016, Nr 6, s. 10.

⁴⁵⁶ Art. 20 ust. 2 dyrektywy Rady 2010/24/UE z 16.03.2010 r. w sprawie wzajemnej pomocy przy odzyskiwaniu wierzytelności dotyczących podatków, cel i innych obciążeń (Dz.Urz. UE L 84, s. 1) — od tej zasady zastrzeżono wyjątek, w przypadku gdy odzyskanie wierzytelności stwarza szczególne problemy, wiąże się z bardzo wysokimi kosztami lub dotyczy przestępczości zorganizowanej (art. 20 ust. 2 *in fine*).

⁴⁵⁷ Art. 6 ust. 9 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/67/UE z 15.05.2014 r. w sprawie egzekwowania dyrektywy 96/71/WE dotyczącej delegowania pracowników w ramach świadczenia usług, zmieniającej rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 w sprawie współpracy administracyjnej za pośrednictwem systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym („rozporządzenie w sprawie IMI”) (Dz.Urz. UE L 159, s. 11).

⁴⁵⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Tekst mający znaczenie dla EOG i dla Szwajcarii) Dz. UE. L 166, 30.04.2004, s. 1–123.

sowanie języków określa Dyrektywa Rady 2010/24/UE z dnia 16 marca 2010 r. w sprawie wzajemnej pomocy przy odzyskiwaniu wierzytelności dotyczących podatków, cel i innych obciążeń⁴⁵⁹. Zgodnie z nią wszystkie wnioski o udzielenie pomocy, standardowe formularze dotyczące powiadomienia i jednolite tytuły wykonawcze umożliwiające egzekucję we współpracującym państwie członkowskim przesyła się w języku urzędowym lub w jednym z języków urzędowych współpracującego państwa członkowskiego albo dokumentom tym towarzyszy stosowne tłumaczenie. Co istotne, to że niektóre elementy tych dokumentów zostały napisane w języku innym niż język urzędowy lub jeden z języków urzędowych współpracującego państwa członkowskiego, nie ma wpływu na ich ważność, ani na ważność procedury, o ile ten inny język został uzgodniony między zainteresowanymi państwami członkowskimi. Z kolei dokumenty, które są przedmiotem wniosku o powiadomienie, mogą zostać przesłane do organu współpracującego w języku urzędowym wnioskującego państwa członkowskiego. Jeżeli do wniosku załączane są także inne dokumenty, to organ współpracujący może, jeżeli to konieczne, zwrócić się do organu wnioskującego o tłumaczenie takich dokumentów na język urzędowy lub jeden z języków urzędowych współpracującego państwa członkowskiego, lub też na inny język dwustronnie uzgodniony między zainteresowanymi państwami członkowskimi. Równie szczegółowe są przepisy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2394 z dnia 12 grudnia 2017 r. w sprawie współpracy między organami krajowymi odpowiedzialnymi za egzekwowanie przepisów prawa w zakresie ochrony konsumentów i uchylające rozporządzenie (WE) nr 2006/2004⁴⁶⁰, które wprowadza dodatkowo ciekawą konstrukcję jaką jest uznanie prawa do używania podczas postępowania języka urzędowego lub jednego z języków urzędowych stosowanych do celów urzędowych w państwie członkowskim, będącym miejscem prowadzenia działalności lub pobytu, jako elementu prawa do obrony przedsiębiorcy⁴⁶¹. Z kolei organy w sprawach z zakresu ochrony konsumentów uzgadniają języki stosowane we wnioskach o wzajemną pomoc i w całej związanej z nimi komunikacji. Gdy nie uda się porozumieć, wnioski o wzajemną pomoc są przekazywane

⁴⁵⁹ Art. 22 (Dz. UE L 84 z 31.3.2010, s. 1–12).

⁴⁶⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2394 z dnia 12 grudnia 2017 r. w sprawie współpracy między organami krajowymi odpowiedzialnymi za egzekwowanie przepisów prawa w zakresie ochrony konsumentów i uchylające rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 (Dz. U. UE. L. z 2017 r. Nr 345, s. 1 z późn. zm.), dalej jako: rozporządzenie 2017/2394.

⁴⁶¹ Rozporządzenia 2017/2394 — motyw 31 i art. 25.

w języku urzędowym lub w jednym z języków urzędowych państwa członkowskiego organu wnioskującego, a odpowiedzi — w języku urzędowym, lub jednym z języków urzędowych państwa członkowskiego organu współpracującego. Co ważne, wprost wskazano, że w takiej sytuacji każdy właściwy organ zapewnia niezbędne tłumaczenia wniosków, odpowiedzi i innych dokumentów, które otrzymuje od innego właściwego organu⁴⁶².

W kontekście unikania zbędnych kosztów, pozytywnie należy także ocenić rozwiązanie przewidziane dla współpracy w dziedzinie podatków akcyzowych⁴⁶³, które przewiduje, że wnioski o udzielenie pomocy, w tym wnioski o powiadomienie, oraz załączone dokumenty można sporządzać w dowolnym języku uzgodnionym przez organ współpracujący i organ wnioskujący. Dołączenia tłumaczenia na język urzędowy lub jeden z języków urzędowych państwa członkowskiego, w którym ma siedzibę organ współpracujący, wymaga się wyłącznie, gdy organ współpracujący przedstawi uzasadnienie wyjaśniające potrzebę wykonania tłumaczenia. Analogiczne rozwiązanie przewidziano w przypadku podatku od wartości dodanej⁴⁶⁴.

Podsumowując, na szczeblu prawa unijnego można zaobserwować ogólną tendencję we współpracy horyzontalnej polegającą na pierwszeństwie porozumienia między organami dotyczącego języka używanego w obiegu dokumentów. Umieszczenie rozwiązań polskiego ustawodawcy przyjętych w k.p.a. w szerokim kontekście wymaga także odniesienia się do Modelu Kodeksu Postępowania Administracyjnego UE opracowanego w ramach Grupy Naukowo-Badawczej ds. Europejskiego Prawa Administracyjnego ReNUAL. Przepisy działu VIIIa k.p.a. były wzorowane na postanowieniach Księgi V ReNUAL. W art. V-2 ust. 3 czytamy:

O ile zaangażowane organy publiczne nie uzgodniły inaczej, wnioski i dalsze informacje przekazywane są przez organ wnioskujący w jednym z języków urzędowych organu współpracującego lub towarzyszy im tłumaczenie na jeden z tych języków. Organ współpracujący formułuje odpowiedź w jednym ze swoich języków urzędowych. W razie potrzeby organ wnioskujący zapewnia tłumaczenie na inny język. W przypadku wzajemnej pomocy pionowej wszelka komunikacja musi być prowadzona w (jednym z) języków urzędowych państwa członkowskiego, chyba że uzgodniono inaczej między zaangażowanymi organami UE i państw członkowskich.

⁴⁶² *Ibidem*, art. 13 ust. 4–5.

⁴⁶³ Rozporządzenie Rady (UE) nr 389/2012 z dnia 2 maja 2012 r. w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie podatków akcyzowych oraz uchylenia rozporządzenia (WE) nr 2073/2004 (Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 121, str. 1 z późn. zm.) — art. 23.

⁴⁶⁴ Rozporządzenie Rady (UE) nr 904/2010 z dnia 7 października 2010 r. w sprawie współpracy administracyjnej oraz zwalczania oszustw w dziedzinie podatku od wartości dodanej (Dz. U. UE. L. z 2010 r. Nr 268, str. 1 z późn. zm.).

Autorzy zasad modelowych wyjaśnili, że zgodnie z ogólną koncepcją współpracy administracyjnej można założyć, że niezbędne nakłady związane z tłumaczeniem (czas, koszty) poniesie administracja, która skorzysta z pomocy innego organu. Takie rozwiązanie ma dwie zalety. Po pierwsze, organ wnioskujący może lepiej ocenić, które informacje są najistotniejsze dla celów prowadzonej przez niego procedury niż organ współpracujący. Po drugie, strony postępowania mogą wtedy sprawdzić dokładność udzielonych informacji, ponieważ mają zapewniony dostęp do oryginalnego dokumentu, a tym samym mogą we własnym zakresie zweryfikować poprawność tłumaczenia. Ponadto, w odniesieniu do doręczenia dokumentów należy odróżnić wniosek i przekazywane dokumenty (do doręczenia osobie trzeciej). Zgodnie z międzyadministracyjnym celem księgi V, ust. 3 nakazuje jedynie tłumaczenie wniosku, ale nie dokumentów. Regulacje stosunków językowych są konsekwencją zasady lojalnej współpracy i ogólnej koncepcji wzajemnej pomocy, podczas gdy wymagania językowe dotyczące dokumentów są już elementem stosunku prawnego między organem wnioskującym a adresatem dokumentu.

W tym miejscu należy zauważyć, że k.p.a. również określa wyłącznie język sporządzenia wniosku, a nie język dokumentów związanych ze świadczeniem pomocy. Po drugie, przepis art. 260 b § 1 k.p.a. nie wyklucza zawarcia przez organ polski udzielający pomocy, porozumienia z organem wnioskującym, a jedynie uniemożliwia (*a contrario*) odrzucenie wniosku wyłącznie na tej podstawie, że nie został sporządzony w języku polskim. Takie rozwiązanie jest zgodne z przytoczonym orzecznictwem (wzajemna pomoc jako obowiązek państw członkowskich) i zasadą równości języków urzędowych. Tym bardziej jednak trudno wyjaśnić, dlaczego w treści przepisu nie zawarto klauzuli „o ile zainteresowane organy nie uzgodnią inaczej”, który dałby organom krajowym większą elastyczność w reagowaniu na wnioski pomocowe, wymagające większej ilości zasobów (np. sporządzonych w mało powszechnych językach urzędowych i/lub dotyczących obszarów współpracy w których nie wykorzystuje się standardowych formularzy). Odnosnie do wniosków sporządzanych przez polskie organy należy zauważyć, że art. 260 c § 2 *in fine* k.p.a. posługuje się terminem „tłumaczenie na język uzgodniony przez zainteresowane organy”, a nie „wniosek sporządzony w języku urzędowym UE [uzgodnionym przez zainteresowane organy]”. Można przyjąć, że jeśli takie uzgodnienia w ogóle nie będą miały miejsca, to działalność organu ograniczy się do sporządzenia wniosku w języku polskim, zaś — analogicznie jak ma to miejsce w przypadku udzielania pomocy przez organ polski — organ państwa członkowskiego, o ile przepisy szczególne unijne nie stanowią inaczej, nie będzie mógł takiego wniosku odrzucić.

Rozdział 3. Tłumaczenia dla celów prawnych i administracyjnych

3.1. Uwagi wprowadzające

Słowo „tłumaczenie” w odniesieniu do administracji publicznej na ogół przywołuje konotacje z procedurą administracyjną i zasadą przekonywania, która to „powinna przenikać całokształt działań administracji, w toku całego postępowania”⁴⁶⁵. Jak pisze Stefan Rozmaryn, chodzi bowiem o to, aby w miarę możliwości działać stale nie *ratione imperii*, lecz *imperio rationis* (nie racją siły, lecz siłą racji)⁴⁶⁶. Tłumaczenie jako proces opracowywania tekstów (aktów prawnych, decyzji, pism, wypowiedzi) w innym języku oraz wytwór pracy tłumacza nie doczekało się podobnego zainteresowania ze strony doktryny, choć przecież aby administrować w sposób skuteczny, administracja jeszcze u zębów państwowości musiała wypracować sposoby pozwalające na niezakłócony przepływ informacji między ośrodkami władzy i rządzącymi a rządzonymi (poddanymi)⁴⁶⁷. Wśród tych sposobów rolę podstawową odgrywają do dziś

---

⁴⁶⁵ S. Rozmaryn, *O zasadach ogólnych kodeksu postępowania administracyjnego*, „Państwo i Prawo”, 1961, z. 12, s. 899.

⁴⁶⁶ *Ibidem*.

⁴⁶⁷ Historia tłumaczeń w kontekście administracyjnym jest bogata i zróżnicowana. Źródła historyczne potwierdzają, że w Imperium Rzymskim tłumacze ustni (*interpretes*, *interpretes*) w niektórych prowincjach, w szczególności położonych nad Dunajem zajmowali stanowiska urzędnicze i wojskowe (rzadziej dyplomatyczne), a także świadczyli swoje usługi w negocjacjach i handlu. W czasie podbojów terytorialnych Juliusza Cezara w Galii tłumacze byli pozyskiwani *ad hoc*, w zależności od doraźnych potrzeb. Tłumaczenia ustne i pisemne były bardzo dobrze rozwinięte pod względem instytucjonalnym w Carskiej Rosji. W XVI wieku *Posolskyi Prikaz* do którego zadań należało między innymi zarządzanie sprawami cudzoziemców i terytoriami

tłumacze i wykonywane przez nich tłumaczenia. Nie bez przyczyny na wstępie nawiązano do *imperio rationis* w administrowaniu. Aby przekonać drugą stronę do swoich racji, administrujący i administrowany muszą rozumieć się wzajemnie, co nie jest możliwe, gdy władają różnymi językami⁴⁶⁸.

Z ustaleń dokonanych w poprzednich rozdziałach wynika, że różnorodność stron stosunku administracyjnego to tylko jeden z obszarów problemowych związanych z tłumaczeniem w administracji wielopoziomowej, multicentrycznej, korzystającej z wielojęzycznych źródeł prawa, a niekiedy wyposażonej w kompetencje do wydawania transgranicznych aktów administracyjnych. Praktyce nieobce są sytuacje, gdy język przepisów prawnych, język istotnego dla wykładni *soft law*, język podmiotu administrowanego, język administrowania (urzędowania) i język dokumentów na podstawie, których ustala się stan faktyczny są różne, a przy tym możliwe jest wiele dalszych kombinacji i stanów pośrednich, i to zarówno w obrębie działań administracji o charakterze władczym jak i niewładczym⁴⁶⁹. Pogłębiona analiza zasady polskiego języka urzędo-

---

na południowym wschodzie posiadał w swojej służbie 22 tłumaczy pisemnych i 17 tłumaczy ustnych, dla języków takich jak greka, łacina, język szwedzki, niderlandzki, angielski, włoski, armeński, tatarski, turecki, kałmucki, nogajski, khiwa, perski i mongolski. Zob. R. Mairs, *Rome* oraz S. Burlay, I. Matyushin, D. Yermolovich, *Russia* [w:] *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*, red. F. Pöchhacker, London-New York, 2015, s. 361–364. W mocarstwach kolonialnych na zachodzie tłumacze, których dziś moglibyśmy określić urzędowymi (przy jednoczesnym ogromnym udziale tłumaczy *ad hoc*) umożliwiali porozumiewanie się z miejscową ludnością i efektywne zarządzanie terytoriami zamorskimi. Tłumacze generalni (*intérprete general de las naturales*) w służbie Królestwa Hiszpanii tłumaczyli w procesach sądowych, procedurach administracyjnych, transakcje notarialne i dokumenty związane z szeroko pojętym urzędowaniem. Zob. J. C. De la Puente Luna, *The many tongues of the king: Indigenous language interpreters and the making of the Spanish Empire*, „Colonial Latin American Review”, 2014, Nr 23 s. 143–170.

468 Na gruncie teorii i filozofii prawa dostrzeżono podobieństwa tłumaczenia (w znaczeniu tłumaczenia tekstu na inny język) i aktów stosowania prawa w ogóle. Ciekawą perspektywę w tym względzie oferują przedstawiciele szkoły amerykańskiej. J. B. White w eseju *Justice as Translation: an Essay in Cultural and Legal Criticism* wskazał, że tłumaczenie podobnie jak stosowanie prawa jest procesem złożonym, kreatywnym, wymagającym wielkiego talentu i wysokiego poziomu etyki zawodowej. C. D. Cunningham posłużył się później metaforą White’a w artykule zatytułowanym *The Lawyer as Translator, Representation as Text: Towards an Ethnography of Legal Discourse* w którym dowodził na przykładzie praktyki adwokackiej, że zawody prawnicze polegają na tłumaczeniu ludzkich historii na język norm prawnych. W swoich rozważaniach C. D. Cunningham wykracza poza ramy subsumpcji stanu faktycznego pod normę prawną, zauważając, że: „By speaking through a translator, one can be heard and understood in places otherwise mute”. W tym ujęciu tłumacz i profesjonalny pełnomocnik procesowy C. D. Cunningham, *Lawyer as Translator Representation as Text: Towards an Ethnography of Legal Discourse*, „Cornell Law Review”, 1992, Vol. 77, Issue 6, s. 1300.

469 Interakcje wielojęzyczne często są związane z zarządzaniem zjawiskami o krytycznym znaczeniu dla bezpieczeństwa, czego przykładem jest współpraca służb krajowych z zespołami

wego i wielojęzyczności Unii Europejskiej jako determinant przestrzeni językowych pozwoliła na ustalenie przyczyn występowania prawnie istotnych kolizji językowych w funkcjonowaniu administracji publicznej, a także zakresu ich oddziaływania.

Odpowiedź na pytanie w jaki sposób tłumaczenie jest skorelowane z każdą z tych przestrzeni wymaga uporządkowania terminologii związanej z tłumaczeniem prawnym i prawniczym oraz jego cech szczególnych. W tym celu w niniejszym rozdziale przedstawiono w jaki sposób tłumaczenie jest charakteryzowane w przepisach prawnych oraz w naukach o języku. Aby zaprezentować pełne spektrum czynności polegających na przeniesieniu treści tekstu wyrażonego w języku obcym na tekst w języku urzędowym, w tej części rozważań wyjaśniono w jakiej relacji tłumaczenie pozostaje względem transliteracji i transkrypcji.

3.2. Charakterystyka i typologia tłumaczenia w prawie administracyjnym

W procesie tworzenia wielojęzycznego prawa tłumaczenie zostaje zamaskowane pod fikcją jednoczesnego tworzenia wszystkich wersji językowych tekstu prawnego, fikcją ekwiwalentnych oryginałów i fikcją identity tekstów autentycznych. W procesie wykładni wielojęzycznej tłumaczenie jest jednym z narzędzi służących odkodowaniu znaczenia normy prawnej. W obu tych procesach tłumaczenie nie służy realizacji prawnie określonych swobód językowych, lecz jest związane z pewnymi założeniami ideowymi i idealizacyjnymi (koncepcją wielojęzycznego prawodawcy, wykładnią zgodną, wolą państw-stron umowy międzynarodowej). Współcześnie podobny wniosek można odnieść do języków pomocniczych mniejszości narodowych i etnicznych w gminach. Stosowanie tych języków od lat nie jest już wyrazem pragmatyzmu ustawodawcy, lecz formalnym wyrazem poszanowania tożsamości obywateli uprawnionych do ich używania. Także i w tym wypadku tłumaczenie umożliwia więc realizowanie założeń opartych na pewnym zespole wartości związanych z ochroną mniejszości.

Odwrotnie jest w przypadku szeroko rozumianego obrotu prawnoprawnego, gdzie punktem wyjścia jest pełna swoboda językowa

---

wspierającymi zarządzanie migracjami. Zob. art. 40 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1896 z dnia 13 listopada 2019 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej oraz uchylenia rozporządzeń (UE) nr 1052/2013 i (UE) 2016/1624 (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 295, str. 1 z późn. zm.).

jego uczestników. W przywoływanym już kilkakrotnie wyroku z 13.09.2005 r., K 38/04 Trybunał Konstytucyjny orzekł, że „sformułowanie treści czynności prawnej w języku innym niż polski nie prowadzi automatycznie do zmiany (na język obcy) języka komunikacji wymaganego przed organem władzy publicznej (najczęściej sądem) rozstrzygającym ewentualny spór powstający na jej tle. Tym językiem zawsze pozostanie bowiem język urzędowy, a więc język polski”⁴⁷⁰. Ustawodawca w art. 5 ust. 2 u.j.p. wyróżnia trzy rodzaje „tekstów”, które są składane organom wykonującym zadania publiczne w języku polskim, czyli oświadczenia woli, podania i inne pisma. Choć nie zostało to wyrażone wprost w treści powyższego przepisu, to do tekstów obcojęzycznych składanych wobec organów wykonujących zadania publiczne należy zaliczyć również dokumenty urzędowe sporządzone w państwach obcych oraz wypowiedzi osób niewładających językiem polskim.

Prawidłowe wykonywanie zadań publicznych w sytuacjach z elementem obcojęzycznym wiąże się z tłumaczeniem tekstów znacznie zróżnicowanych co do formy (od pisemnego tłumaczenia ściśle sformalizowanych dokumentów urzędowych po spontaniczne wypowiedzi ustne). Mimo tej różnorodności zagadnienia związane z tłumaczeniem w ogólnym jurysdykcyjnym postępowaniu administracyjnym zostały uregulowane w sposób szczątkowy. Wprost do sytuacji z elementem obcojęzycznym poza przepisami o współpracy administracyjnej⁴⁷¹ i udziale w posiedzeniu osoby aresztowanej lub pozbawionej wolności⁴⁷² odnosi się jedynie art. 69 § 2 k.p.a. dotyczący przesłuchania osoby nieznającej języka polskiego z udziałem tłumacza. Identyczną treść ma art. 174 § 2 O.p.⁴⁷³, przy czym w postępowaniu podatkowym sprecyzowano, że organ może żądać od strony przedstawienia⁴⁷⁴ — na jej koszt — tłumaczenia na język polski przedłożonej przez nią dokumentacji sporządzonej w języku obcym⁴⁷⁵.

⁴⁷⁰ Wyrok TK z 13.9.2005 r., K 38/04, OTK-A 2005, Nr 8, poz. 92.

⁴⁷¹ Art. 260c § 2 k.p.a.

⁴⁷² Art. 93a k.p.a.

⁴⁷³ Analogiczną treść mają przepisy dotyczące kontroli z udziałem cudzoziemców np. art. 10 d ust 19 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 915 z późn. zm.) i art. 297 ust. 1 pkt 12 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 769 z późn. zm.).

⁴⁷⁴ B. Adamiak, J. Borkowski [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, red. B. Adamiak, J. Borkowski, Legalis 2022, art. 69, nb 3.

⁴⁷⁵ Art. 189 § 3 o.p. Strona wykonuje wówczas tłumaczenie na własny koszt.

We wskazanych przepisach prawa procesowego nie sformułowano żadnych wymogów dotyczących określonych przymiotów tłumaczenia ani uprawnień lub kwalifikacji samego tłumacza⁴⁷⁶. Taki obowiązek może jednak wynikać w przepisów szczególnych. Już powierzchowny przegląd przepisów prawa materialnego prowadzi do wniosku, że ustawodawca formułuje obowiązki związane z tłumaczeniami w różny sposób i posługując się niejednorodną terminologią. Zasadne jest zatem pytanie o przyczyny takiego stanu rzeczy. W tym celu, po wstępnej analizie aktów prawnych regulujących działalność organów wymienionych w art. 4 u.j.p., dokonano pogłębionego przeglądu ponad 50 aktów prawa powszechnie obowiązującego związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej. W przeglądzie uwzględniono jedynie te akty prawne, które regulują zagadnienie tłumaczenia dla określonych celów wprost (postępowania administracyjnego, postępowania kontrolnego i in.) i są związane z wykonywaniem przez określone organy zadań publicznych. Następnie, przyjęte przez ustawodawcę formuły przepisów szczególnych podzielono na warianty w oparciu o osiem kryteriów:

- rodzaj tłumaczenia,
- podmiot(y) sporządzający tłumaczenie,
- czy sporządzenie tłumaczenia jest obowiązkiem względnym/bezwzględnym,
- czy przepis przewiduje złożenie tłumaczenia wraz z dokumentem źródłowym,
- czy tłumaczony dokument podlega legalizacji,
- zakres tłumaczenia,
- obowiązek złożenia podpisu na tłumaczeniu,
- charakter prawny przepisu (obowiązek tłumaczenia/uprawnienie do tłumaczenia).

Na tej podstawie wyodrębniono trzydzieści cztery warianty, które przedstawiono poglądowo w Tabeli 2 wraz z odesłaniem do podstawy prawnej. W tabeli oprócz wskazania przepisu źródłowego sprecyzowano w nawiasach jakiej czynności lub procedury ów przepis dotyczy.

---

⁴⁷⁶ Wyrok WSA w Szczecinie z 9.11.2010 r., sygn. akt: II SA/Sz 546/10, LEX nr 754820.

Tabela 2. Tłumaczenie w przepisach szczególnych

Wariant 1	Przepis przewiduje, że właściwy wniosek oraz dokumenty sporządza się w języku polskim albo wnioskodawca zleca ich tłumaczenie na język polski/tłumaczy na język polski . Tłumaczenie sporządza tłumacz przysięgły lub właściwy konsul Rzeczypospolitej Polskiej .
Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 320 z późn. zm.) – art. 16f ust. 9 (wniosek o wpis do rejestru EETS), art. 16zc ust. 4 (uchwały Komisji EETS).	
Wariant 2	Przepisy przewidują, że zawiadomienie i załączane dokumenty powinny być sporządzone w języku polskim albo przetłumaczone na język polski . Tłumaczenie sporządza tłumacz przysięgły lub właściwy konsul Rzeczypospolitej Polskiej, a przed tłumaczeniem dokumenty podlegają legalizacji (o ile umowa międzynarodowa nie stanowi inaczej) .
Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1034 z późn. zm.) – art. 54c (zawiadomienie o zamiarze nabycia albo objęcia akcji lub praw z akcji towarzystwa wraz załącznikami). Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 722 z późn. zm.) – art. 47b (zawiadomienia o planowanym nabyciu znacznego pakietu akcji CCP). Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1646 z późn. zm.)– art. 25c (zawiadomienie o nabyciu znacznego pakietu akcji banku).	
Wariant 3	Przepis przewiduje, że: zawiadomienia i dokumenty sporządza się w języku polskim lub tłumaczy na język polski. Tłumaczenie może być sporządzone wyłącznie przez tłumacza przysięgłego lub konsula Rzeczypospolitej Polskiej, a przed tłumaczeniem dokumenty podlegają legalizacji (o ile umowa międzynarodowa nie stanowi inaczej) .
Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 838 z późn. zm.) – art. 49 ust. 7 i 8 (informowanie KNF o zmianach w składzie zarządu, rady nadzorczej lub rady administracyjnej); art. 85 ust. 1 (zawiadomienie o zamiarze nabycia akcji lub praw z akcji), art. 162 ust. 6 i 7 (załączniki do wniosku o wydanie zezwolenia na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej Zezwolenie na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej), art. 182 ust. 8 i 9 (załączniki do wniosku zagranicznego zakładu ubezpieczeń lub zagranicznego zakładu reasekuracji o wydanie zezwolenia na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej lub reasekuracyjnej).	
Wariant 4	Przepis przewiduje, że właściwy organ może żądać od kontrolowanego lub jego przedstawiciela/strony postępowania sporządzenia urzędowego tłumaczenia na język polski dokumentów sporządzonych w języku obcym.
Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 615 z późn. zm.) – art. 72 ust 1 pkt 3 (obowiązki kontrolowanego podczas kontroli skarbowej). Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 229) – art. 16 ust 1 pkt 1 (uprawnienia inspektora Inspekcji Handlowej w podczas kontroli). Ustawa z dnia 19 marca 2004 r. Prawo celne (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1373) – art. 86 ust 2 pkt 1 ⁴⁷⁷ (żądanie dokumentów od strony postępowania celnego). Ustawa z dnia 13 lutego 2020 r. o Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1992) – art. 21 ust. 1 pkt 5 (uprawnienia osoby wykonującej czynności kontrolne lub inne zadania Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa). Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1980) – art. 24 ust. 1 pkt 5 (uprawnienia Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych).	
Wariant 5	Przepis przewiduje, że właściwy organ może żądać tłumaczenia dokumentów na język polski/aby dokumenty zostały przetłumaczone na język polski .
Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 215) – Art. 40g ust. 5 (kontrola wyrobów). Ustawa z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 697) – art. 25e ust. 3b (wniosek o dopuszczenie do eksploatacji podsystemów strukturalnych).	
Wariant 6	Przepis przewiduje, że w przypadku, gdy dokument podmiotu kontrolowanego sporządzony jest w języku obcym, inspektor może zwrócić się do podmiotu kontrolowanego o przedstawienie dokumentu w oryginale i przetłumaczonego na język polski przez tłumacza przysięgłego .
Uchwała Nr 9/2019 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 15 stycznia 2019 r. w sprawie trybu wykonywania nadzoru nad działalnością bankową (Dz. Urz. KNF z 2019 r. poz. 2) – §33 ust. 5 (nadzór nad bankami oraz oddziałami i przedstawicielstwami banków zagranicznych) ⁴⁷⁸ .	

⁴⁷⁷ Legalizacja art. 86 ust. 2 pkt 2 ustawa z dnia 19 marca 2004 r. Prawo celne (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1856);

⁴⁷⁸ „Wydawane przez KNF uchwały o charakterze generalnym pozostają poza sformułowanym w art. 87 Konstytucji RP katalogiem źródeł prawa powszechnie obowiązującego.

Wariant 7	Przepis przewiduje złożenie/dotczenie z wnioskiem/zawiadomieniem określonych dokumentów wraz z ich tłumaczeniem dokonanym/sporzędzonym/przetłumaczonym z języka obcego na język polski przez tłumacza przysięgłego.
	Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2378) — art. 25 pkt 3 (deklaracje zgodności dla materiałów wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego), art. 62vb ust. 10 (wniosek o nadanie kodu obiektu produkcyjnego). Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 690 z późn. zm.) — art. 18e ust. 4 (tłumaczenie dokumentów stanowiących podstawę wpisu do rejestru), art. 19i ust. 1a (obowiązki informacyjne podmiotów zagranicznych)⁴⁷⁹. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 120 z późn. zm.) — art. 69 ust. 1c i 1d (składanie sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych w rejestrze sądowym). Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1743) — art. 95 ust. 5 (dokumenty do wniosku o wydanie certyfikatu importowego lub poświadczenia oświadczenia końcowego użytkownika). Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. — Prawo geologiczne i górnicze (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1290 z późn. zm.) — art. 49eb ust. 3 (wniosek o udzielenie koncesji). Ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1815) — art. 42 ust. 2⁴⁸⁰ (wniosek o dokumenty identyfikacyjne dla koniowatych, które wprowadzono do Unii i dopuszczono do obrotu). Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1743) — art. 84 ust. 7 (wniosek o uzyskanie zgody na wywóz). Ustawa z dnia 16 marca 1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1786) — art. 10 ust. 19 (dokumenty do wniosku o wydanie decyzji przez dyrektora właściwego portu morskiego o zwolnieniu z obowiązku wcześniejszego informowania o odpadach ze statków). Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 769 z późn. zm.) — art. 8 ust. 2 (dokumenty służące jako dowód w postępowaniu). Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 22 marca 2019 r. w sprawie prawnej kontroli metrologicznej przyrządów pomiarowych (Dz. U. poz. 759 z późn. zm.) — § 3 ust. 2 (wniosek o przeprowadzenie prawnej kontroli metrologicznej).
Wariant 8	Przepis przewiduje, że jeżeli dokumenty lub dane podlegające złożeniu do są sporządzone w języku obcym, dołącza się ich uwierzytelnione tłumaczenie na język polski.
	Ustawa z dnia 4 marca 2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 259) — art. 9 ust. 5, art. 22 ust. 2 i art. 53 ust. 2 (dokumenty podlegające złożeniu do rejestru). Ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielni europejskiej (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2043 z późn. zm.) — Art. 11 ust. 2, art. 29 ust. 2 (dokumenty niezbędne do wpisu SCE do rejestru). Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 630) — art. 4 ust. 4 (upoważnienie do korzystania z danych). Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1816) — art. 16 ust. 14b (dokumentacja laboratoryjna). Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 89 z późn. zm.) — art. 18 (obowiązki dodatkowe przedsiębiorcy zagranicznego tworzącego oddział).
Wariant 9	Przepis przewiduje obowiązek przedstawienia wraz z wnioskiem uwierzytelnionego tłumaczenia zagranicznego dokumentu.
	Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1210 z późn. zm.) — art. 14 ust. 1 (wydanie prawa jazdy w zamian za krajowe prawo jazdy wydane za granicą).

Wydawane w ramach nadzoru uchwały nie powinny być traktowane jako akty kierownictwa wewnętrznego, zwłaszcza te odnoszące się do norm ostrożnościowych, ponieważ adresowane są do podmiotów działających na rynku finansowym, które nie są podległe służbowo lub organizacyjne KNF”. L. Góral [w:] *Ustawa o nadzorze nad rynkiem finansowym. Komentarz*, red. L. Góral, Warszawa 2013, art. 11.

⁴⁷⁹ Ustawa częściowo zmieniona ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 164, poz. 1366).

⁴⁸⁰ Tłumaczenia nie dołącza się, jeżeli dokumenty te zostały sporządzone w języku angielskim.

Wariant 10	Przepis przewiduje złożenie właściwego dokumentu przetłumaczonego na język polski .
Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1034 z późn. zm.) — art. 19 ust. 2 pkt 6 i ust. 3 pkt 8 (załączniki do wniosku o wydanie zezwolenia przez KNF), art. 169p ust. 2 pkt 8 (załączniki do wniosku o zezwolenie na zmianę funduszu podstawowego przez fundusz powiązany), art. 169w ust. 1 pkt 6 (załączniki do wniosku o zezwolenie na połączenie lub podział funduszu podstawowego), art. 208zp ust. 2 (wnioski i dokumenty w postępowaniu w sprawie zatwierdzenia dokumentu informacyjnego krajowego funduszu przejmującego). Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 592) — art. 62 ust. 5 pkt 6 (załączniki do wniosku o przekazywanie informacji równoważonych).	
Wariant 11	Przepis przewiduje, że do wniosku (lub skierowania) dołącza się tłumaczenie dokumentów na język polski a tłumaczenie nie musi być sporządzone przez tłumacza przysięgłego .
Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 146 z późn. zm.) — art. 42d ust. 10 (zwrot kosztów świadczenia za granicą), art. 42f ust. 5 pkt 1 (zwrot kosztów świadczenia w innym państwie UE), art. 42i ust. 11 pkt 3 (zgoda na udzielenie zgody lub kontynuowanie świadczenia za granicą), art. 42j ust. 6 (kierowanie na leczenie lub diagnostykę za granicą), art. 59a ust. 1 i 2 (skierowanie wystawione przez lekarza zagranicznego)⁴⁸¹.	
Wariant 12	Przepis przewiduje, że dokumenty dołączone do zawiadomienia/oświadczenia powinny być sporządzone w języku polskim albo przetłumaczone na język polski .
Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1034 z późn. zm.) — Art. 253 ust. 6 (zawiadomienie o zamiarze zbywania tytułów uczestnictwa funduszu zagranicznego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej). Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 749) — art. 19a ust. 1 pkt 1 (oświadczenie o podjęciu świadczenia usług transgranicznych), art. 10 ust. 5 pkt 5 (odpis z odpowiedniego rejestru), art. 14 ust. 4 pkt 4 (odpis z odpowiedniego rejestru lub ewidencji), art. 14 ust. 6 (oświadczenia), art. 17 ust. 5 pkt 4, art. 24 ust. 4 i 5 pkt 2 (tłumaczenie dokumentu poświadczającego przydatność środka ochrony roślin), art. 26 ust. 1 pkt 2 (odpis z odpowiedniego rejestru albo ewidencji przedsiębiorców), art. 30 ust. 3b pkt 2 (tłumaczenie dowodów), art. 58 ust. 5 pkt 3 (odpis z odpowiedniego rejestru lub ewidencji), art. 68 ust. 2 pkt 2 (odpis z odpowiedniego rejestru lub ewidencji).	
Wariant 13	Przepis przewiduje, że do wniosku dołącza się dokumenty w formie oryginału, poświadczonej kopii lub poświadzonego tłumaczenia .
Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.) — art. 191 ust. 3a (Nadawanie uprawnień zawodowych w zakresie szacowania nieruchomości).	
Wariant 14	Przepis przewiduje, że dokumenty sporządzone w języku obcym lub ich odpisy przedkłada się wraz z uwierzytelnionym tłumaczeniem na język polski .
Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 595). — art. 57a (dokumenty składane do wniosków i zawiadomień). Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 746) — art. 10 (dokumenty przedkładane w toku postępowania administracyjnego w języku innym niż polski).	
Wariant 15	Przepis przewiduje, że należy dodatkowo dołączyć tłumaczenie przysięgłe odpowiedniego dokumentu/dokumenty przetłumaczone przysięgłe na język polski .
Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 930 z późn. zm.) — art. 24 ust. 2 pkt 1 i 3 (odpisy z rejestrów zagranicznych załączane do wniosku o objęcie leku refundacją). Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 769 z późn. zm.) — art. 139n ust. 4 (korzystanie z mobilności krótkoterminowej), art. 156b ust. 4 (mobilność krótkoterminowa naukowa); art. 169a ust. 4 (mobilność krótkoterminowa rodziny naukowej).	
Wariant 16	Przepis przewiduje, że jeżeli dokumenty dołączone do wniosku zostały sporządzone w języku obcym, do wniosku dołącza się także ich tłumaczenie na język polski sporządzone przez tłumacza przysięgłego oraz podpisane przez wnioskodawcę .
Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych (Dz. U. poz. 588) — art. 10 (dokumenty dołączone do wniosku o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych).	

481 Przepis ten został wprowadzony z dniem 15.11.2014 r. nowelizacją z 10.10.2014 r. Określa równoważność skierowań wystawionych przez lekarzy wykonujących zawód w innych niż Polska krajach Unii Europejskiej oraz wprowadza wymóg dołączenia tłumaczenia, które nie musi być sporządzone przez tłumacza przysięgłego.

Wariant 17	Przepis przewiduje, że dokumenty składa się w języku polskim albo w innym języku wraz z tłumaczeniem na język polski sporządzonym przez tłumacza przysięgłego prowadzącego działalność w Rzeczypospolitej Polskiej lub w państwie członkowskim.
	Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 334 z późn. zm.) — art. 33 ust. 6. Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o zawodzie farmaceuty (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 608) — art. 6 ust. 11 (uznanie kwalifikacji farmaceuty), art. 72 ust. 6 (uznanie uzyskanego za granicą tytułu specjalisty w dziedzinie farmacji za równoważny z tytułem specjalisty w RP).
Wariant 18	Przepis przewiduje, że dokumenty w toku postępowania składa się w języku polskim albo w innym języku wraz z tłumaczeniem na język polski. W przypadku dokumentów szczególnie istotnych dla przeprowadzenia postępowania właściwy organ może wymagać tłumaczenia dokonanego przez tłumacza przysięgłego prowadzącego działalność w Rzeczypospolitej Polskiej lub w państwie członkowskim.
	Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 334 z późn. zm.) — art. 13 ust. 2. Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 551 z późn. zm.) — art. 33a ust. 9 (postępowanie w sprawie uznania kwalifikacji zawodowych architekta lub inżyniera budownictwa).
Wariant 19	Przepis przewiduje, że do wniosku należy dodatkowo dołączyć tłumaczenie odpowiedniego dokumentu na język polski sporządzone i poświadczone przez tłumacza przysięgłego albo sprawdzone i poświadczone przez tłumacza przysięgłego, wykonującego zawód tłumacza przysięgłego na warunkach określonych w u.z.t.p. lub przez tłumacza przysięgłego mającego siedzibę na terytorium państwa członkowskiego (lub Konfederacji Szwajcarskiej)*.
	Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych ((t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 930 z późn. zm.) — art. 32a ust. 3 pkt 1 (wniosek o założenie konta SOLR). Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 89 z późn. zm.) — art. 26 ust. 4 (wniosek o wpis do rejestru przedstawicielstw) ⁴⁸² . Ustawa z dnia 7 kwietnia 2022 r. o wyrobach medycznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1620 z późn. zm.) — art. 19 ust. 8 (dokumenty do wniosku o wydanie niepowtarzalnego numeru rejestracyjnego)*.
Wariant 20	Przepis przewiduje składanie dokumentów sporządzonych w języku obcym wraz z ich tłumaczeniem na język polski sporządzonym lub poświadczonym przez tłumacza przysięgłego.
	Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1105) — art. 16a ust. 13 (wniosek o uznanie za repatrianta).
Wariant 21	Przepis przewiduje, że jeżeli dokument został sporządzony w języku obcym, należy przedłożyć także poświadczone przez tłumacza przysięgłego tłumaczenie na język polski tego dokumentu albo jego części mającej stanowić dowód w sprawie.
	Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 222) — art. 22a ust. 2 (dowody w postępowaniu). Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1616) — art. 51 ust. 3 (postępowanie przed Prezesem UOKiK).
Wariant 22	Przepis przewiduje, że wnioskodawca jest obowiązany dołączyć do wniosku tłumaczenie na język polski (/ albo język angielski), poświadczone przez tłumacza przysięgłego.
	Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o produktach biobójczych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 24) — art. 9 ust. 1 (wniosek o wydanie pozwolenia lub zezwolenia). Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 823) — art. 6 ust. 4 (dokumenty przedkładane wraz z wnioskiem o wpis na listę prawników zagranicznych), art. 11 ust. 3 (dokument potwierdzający obowiązek ubezpieczenia OC), art. 23 ust. 2 (załączniki do wniosku o wpis na listę adwokatów lub radców prawnych); art. 40 ust. 3 (tłumaczenie dokumentu stwierdzającego uprawnienie do wykonywania zawodu). Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 750) — art. 21a ust. 8 pkt 1 (dokumenty do wniosku o pozwolenie import równoległy).
Wariant 23	Przepis przewiduje, że jeżeli dokumenty dołączone do wniosku o rejestrację zostały sporządzone w języku obcym, do wniosku dołącza się także ich tłumaczenie na język polski sporządzone przez tłumacza przysięgłego oraz podpisane przez wnioskodawcę.
	Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych (Dz. U. poz. 588) — Art. 10 (wniosek o rejestrację).

Wariant 24	Przepisy przewidują, że tłumaczenia na język polski oznaczonych dokumentów, powinny być sporządzone lub poświadczone przez: osobę wpisaną przez Ministra Sprawiedliwości na listę tłumaczy przysięgłych lub osobę zarejestrowaną jako tłumacz przysięgły w państwie członkowskim Unii Europejskiej, państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub państwie członkowskim Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), lub konsula Rzeczypospolitej Polskiej, właściwego dla państwa, na którego terytorium lub, w którego systemie edukacji wydano świadectwo, lub akredytowane w Rzeczypospolitej Polskiej przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny państwa, na którego terytorium lub w którego systemie edukacji wydano świadectwo. Jeżeli przetłumaczenie dokumentów na język polski na jeden z tych sposobów napotyka trudne do usunięcia przeszkody, właściwy organ może wyrazić zgodę na przedłożenie przez wnioskodawcę tłumaczenia dokonanego przez inny podmiot, którego wiarygodność nie budzi zastrzeżeń.
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 marca 2015 r. w sprawie postępowania w celu uznania świadectwa lub innego dokumentu albo potwierdzenia wykształcenia lub uprawnień do kontynuacji nauki uzyskanych w zagranicznym systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 447 z późn. zm.) – § 4 ust. 1 i 2 (dokumenty do wniosku o potwierdzenie wykształcenia)	
Wariant 25	Przepisy przewidują, że dokumenty w języku obcym przedkłada się z urzędowym tłumaczeniem na język polski dokonywanym przez: tłumacza przysięgłego wpisanego na listę prowadzoną przez Ministra Sprawiedliwości; tłumacza przysięgłego uprawnionego do dokonywania takich tłumaczeń w państwach członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG); konsula. Za dokumenty przetłumaczone przez konsula uznaje się również: dokumenty w języku obcym przetłumaczone na język polski przez tłumacza w państwie przyjmującym i poświadczone przez konsula; dokumenty przetłumaczone z języka rzadko występującego na język znany konsulowi, a następnie przetłumaczone przez konsula na język polski. W przypadku braku tłumacza przysięgłego języka obcego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dokument zagraniczny potwierdzający stan cywilny w języku obcym może zostać przetłumaczony przez konsula lub uprawnionego pracownika przedstawicielstwa dyplomatycznego państwa obcego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 594) – art. 31.	
Wariant 26	Przepis przewiduje, że właściwy organ może, po przeprowadzeniu oceny formalnej wniosku, zażądać od wnioskodawcy przedłożenia tłumaczenia zwykłego na język polski oznaczonych dokumentów. W szczególnie uzasadnionych przypadkach właściwy organ może zażądać od wnioskodawcy przedłożenia tłumaczenia na język polski oznaczonych dokumentów, sporządzonego i poświadczonego przez tłumacza przysięgłego albo sporządzonego przez zagranicznego tłumacza i poświadczonego przez właściwego konsula Rzeczypospolitej Polskiej.
Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie nostryfikacji dyplomów ukończenia studiów za granicą oraz potwierdzania ukończenia studiów na określonym poziomie (Dz. U. z 2018 r. poz. 1881) – §4 (wniosek o uznanie dyplomu uzyskanego za granicą). Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie nostryfikacji stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki nadanych za granicą (Dz. U. z 2018 r. poz. 1877) – §5 (wniosek o uznanie stopnia naukowego uzyskanego za granicą).	
Wariant 27	Przepis przewiduje, że jeżeli dokumenty zawarte w zgłoszeniu zostały sporządzone w języku obcym, należy załączyć do nich tłumaczenie na język polski podpisane przez tłumacza oraz przez zgłaszającego lub pełnomocnika.
Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2002 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń oznaczeń geograficznych (Dz. U. Nr 63, poz. 570) – §7 (zgłaszanie oznaczeń geograficznych).	
Wariant 28	Przepis przewiduje, że jeżeli oznaczone dokumenty sporządzono w języku obcym, osoba kontrolująca może żądać, w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia kontroli, tłumaczenia tych dokumentów na język polski.
Ustawa z dnia 13 kwietnia 2016 r. o systemach oceny zgodności i nadzoru rynku (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 568) – art. 69 ust. 2 (czynności kontrolne w systemie nadzoru rynku); art. 80 ust. 2 (postępowanie dowodowe w postępowaniach administracyjnych w systemie nadzoru rynku).	
Wariant 29	Przepis przewiduje, że jeżeli dokumenty wymienione dokumenty zostały sporządzone w języku innym niż polski, należy załączyć do nich tłumaczenie na język polski, podpisane przez tłumacza.
Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 września 2001 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń wynalazków i wzorów użytkowych (Dz. U. Nr 102, poz. 1119 z późn. zm.) – §43 ust. 12 i 13 ⁴⁸³ .	

483 Przepis ust. 12 nie ma zastosowania do dokumentu, o którym mowa w ust. 9 pkt 1, jeżeli dokument ten został sporządzony w języku angielskim, francuskim, niemieckim lub rosyjskim albo zostało załączone do tego dokumentu tłumaczenie na jeden z tych języków.

Wariant 30	Przepis przewiduje, że dokumenty przedstawia się w języku polskim, a jeżeli zostały sporządzone w języku obcym, strona oraz uczestnik postępowania odwoławczego, który się na nie powołuje, przedstawia ich tłumaczenie na język polski. W uzasadnionych przypadkach Izba Odwoławcza może żądać przedstawienia tłumaczenia dokumentu na język polski poświadczonego przez tłumacza przysięgłego.
	Ustawa z dnia 11 września 2019 r. — Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1320 z późn. zm.) — art. 506 ust. 2 (postępowanie odwoławcze).
Wariant 31	Przepis przewiduje, że właściwy organ informuje, w sposób zwyczajowo przyjęty oraz w tłumaczeniu na język migowy.
	Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 122) — art. 21 b ust. 2 (określenie szczególnych form udzielania pomocy dla lokalnej społeczności).
Wariant 32	Przepis przewiduje, że organ prowadzący postępowanie zapewnia cudzoziemcowi, który nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, możliwość korzystania z pomocy tłumacza.
	Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 769 z późn. zm.) — art. 179 (postępowanie w sprawie udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi); art. 327 ust. 1 (postępowanie w sprawie wydania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu).
Wariant 33	Przepisy przewidują, że organ administracji publicznej lub osoby składające oświadczenie zapewniają udział tłumaczy lub biegłych, gdy nie są w stanie się porozumieć.
	Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 594) — art. 32 ust. 1 i 2 (udział biegłych i tłumaczy).
Wariant 34	Przepisy przewidują, że podmiot zobowiązany zapewnia możliwość korzystania przez osoby uprawnione z pomocy wybranego tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika a organ administracji publicznej zapewnia, na zasadach określonych w ustawie, dostęp do świadczenia usług tłumacza PJM, SJM i SKOGN.
	Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 20) — art. 10 ust. 1 (obowiązek zapewnienia możliwości korzystania z pomocy tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika) i art. 11 ust. 1 (dostęp do świadczenia usług tłumacza).

Źródło: Opracowanie własne.

W oparciu o przeprowadzoną analizę można sformułować wnioski dotyczące tłumaczenia dla celów administracyjnych. Po pierwsze, terminologia związana z tłumaczeniem w przepisach szczególnych jest niekonsekwentna. Ustawodawca posługuje się terminami takimi jak tłumaczenie sporządzone/dokonane/przez tłumacza przysięgłego, dokument przetłumaczony przez tłumacza przysięgłego, tłumaczenie sporządzone i poświadczone przez tłumacza przysięgłego, tłumaczenie sporządzone **lub** poświadczone przez tłumacza przysięgłego, tłumaczenie urzędowe, tłumaczenie uwierzytelnione, tłumaczenie poświadczone, tłumaczenie przysięgłe/dokument przetłumaczony przysięgłe. Terminy te nie korespondują z przepisami ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego⁴⁸⁴. Osoby wykonujące zawód tłumacza przysięgłego są uprawnione do⁴⁸⁵:

1. Sporządzania i poświadczania tłumaczeń z języka obcego na język polski, z języka polskiego na język obcy, a także do sprawdzania i poświadczania tłumaczeń w tym zakresie, sporządzonych przez inne osoby;

⁴⁸⁴ T.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1326), dalej jako: u.z.t.p.

⁴⁸⁵ Art. 13 u.z.t.p.

2. Sporządzania poświadczonych odpisów pism w języku obcym, sprawdzania i poświadczania odpisów pism, sporządzonych w danym języku obcym przez inne osoby;
3. Dokonywania tłumaczenia ustnego.

Na podstawie art. 13 u.z.t.p. możemy wyróżnić zatem trzy rodzaje tłumaczeń: tłumaczenia sporządzone i poświadczone przez tłumacza przysięgłego, tłumaczenia sprawdzone i poświadczone przez tłumacza przysięgłego oraz tłumaczenia ustne. Należy podkreślić, że dopuszczalne jest sporządzanie przez tłumacza przysięgłego jedynie tłumaczeń z języka polskiego i na język polski. Nawet jeśli tłumacz przysięgły posiada uprawnienia w zakresie wielu języków obcych, to nie może sporządzać i poświadczać bezpośredniego tłumaczenia między dwoma językami obcymi⁴⁸⁶. W kontekście administracyjnym powyższe zastrzeżenie ma istotne znaczenie praktyczne, ponieważ niektóre przepisy szczególnie dopuszczają możliwość posłużenia się tłumaczeniem dokumentu na język angielski zamiast tłumaczeniem na język polski (zob. Wariant 22).

Powstaje pytanie, czy terminy takie jak tłumaczenie urzędowe, tłumaczenie uwierzytelnione i tłumaczenie przysięgłe słusznie są traktowane jako synonimiczne względem terminów przewidzianych w u.z.t.p. Największe zastrzeżenia budzi termin tłumaczenie urzędowe. Tłumacz przysięgły to wolny zawód zaufania publicznego, niezwiązany w żaden sposób z korpusem służby cywilnej. Tłumacze przysięgli mają co prawda obowiązek wykonania tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy na żądanie organów administracji publicznej, lecz takie samo żądanie mogą kierować wobec nich sądy, prokuratura i Policja, zatem i w tym wypadku nie można uznać wytworów pracy tłumacza z immanentnie powiązane ze sferą urzędowania, tym bardziej, że tłumaczenie wykorzystane „dla celów urzędowych” może też zostać sporządzone uprzednio z inicjatywy osoby prywatnej. Co więcej, użycie przymiotnika urzędowy wywołuje konotacje z pojęciem dokumentu urzędowego i urzędowo poświadczonej kopii w rozumieniu art. 76 k.p.a i art. 76a k.p.a. Poświadczenie dokumentu przez tłumacza przysięgłego nie jest równoznaczne z jego legalizacją, tj. potwierdzeniem autentyczności źródłowego dokumentu obcojęzycznego. Poświadczenia tłumaczenia nie należy też utożsamiać co do charakteru prawnego

---

⁴⁸⁶ Zob. B. Cieślík, L. Łaska, M. Rojewski (red.), *Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty*, Warszawa 2022, s. 41. Przywołani autorzy słusznie zwracają uwagę, że sporządzanie bezpośrednich tłumaczeń między dwoma językami obcymi było dopuszczalne pod rządami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. o biegłych sądowych i tłumaczach przysięgłych (Dz.U. Nr 18, poz. 112).

z poświadczeniem notarialnym, którego istotą jest stwierdzenie pewnych faktów⁴⁸⁷. Przepisy u.z.t.p. ani przepisy wykonawcze wydane jej podstawie nie określają treści klauzuli poświadczającej. W art. 18 ust. 1 u.z.t.p. wskazano jedynie, że „do poświadczania tłumaczeń oraz poświadczania odpisów pism wydawanych w formie pisemnej tłumacz przysięgły używa pieczęci, zawierającej w otoku jego imię i nazwisko, a w środku wskazanie języka, w zakresie którego ma uprawnienia, oraz pozycję na liście tłumaczy przysięgłych”. Pozostałe elementy poświadczenia są wytworem praktyki i zwyczajów przyjętych przez samych tłumaczy przysięgłych. Zgodnie z §65 ust. 1 Kodeksu zawodowego tłumacza przysięgłego poświadczenie tłumaczenia obejmuje „formułę poświadczającą, odcisk pieczęci okrągłej tłumacza przysięgłego oraz jego własnoręczny podpis albo kwalifikowany podpis elektroniczny”. Formuła poświadczająca umieszcza się bezpośrednio pod tekstem tłumaczenia i powinna być ona od niego oddzielona, np. za pomocą znaków typograficznych. Tłumacz przysięgły opatruje tłumaczenie pieczęcią i własnoręcznym podpisem zgodnym z wzorem złożonym w Ministerstwie Sprawiedliwości. Treść formuły poświadczającej sporządza się w pierwszej osobie liczby pojedynczej i w języku tłumaczenia. Formuła poświadczająca zawiera: „imię i nazwisko tłumacza, oznaczenie języka, w zakresie którego tłumacz ma uprawnienia, numer wpisu na listę tłumaczy przysięgłych, poświadczenie zgodności tłumaczenia z określonego języka źródłowego z przedłożonym tłumaczowi oryginałem albo odpisem dokumentu, miejsce i datę poświadczenia oraz numer wpisu w repertorium czynności tłumacza przysięgłego”. Innymi słowy, tłumacza nie poświadcza mocy prawnej ani autentyczności dokumentu, a wyłącznie zgodność tłumaczenia z dokumentem źródłowym w warstwie językowej (poświadcza, że tłumaczenie odzwierciedla językowo treść dokumentu oryginalnego). Należy zaznaczyć, że k.z.t.p. nie jest źródłem prawa powszechnie obowiązującego. Został on przyjęty na podstawie uchwały Rady Naczelnej Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS nr 1/X/19 z dnia 12 stycznia 2019 roku. Jednakże treść kodeksu była redagowana z udziałem przedstawicieli Ministra Sprawiedliwości⁴⁸⁸, zatem stanowi on ważny punkt odniesienia przy wykładni przepisów u.z.t.p.

⁴⁸⁷ A. Tkaczyński, *Notarialne poświadczenie podpisu — wybrane problemy* [w:] red. W: T. Balarz, J. Mazurkiewicz, *Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka, doktora Marka Zagrosika*, Wrocław, 2013, s. 455.

⁴⁸⁸ Sprawy tłumaczy przysięgłych należą do działu sprawiedliwości zgodnie z art. 24 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1370 z późn. zm.).

Dodatkowo art. 18 ust. 2 zd. 2 u.z.t.p. przewiduje, że „na sporządzonych tłumaczeniach i odpisach pism należy stwierdzić czy sporządzono je z oryginału, czy z tłumaczenia lub odpisu, oraz czy tłumaczenie lub odpis jest poświadczony i przez kogo”. Zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym przez NSA w wyroku z 10.05.2018 r., II OSK 392/18 z przepisu tego wynika, że: „tłumacz przysięgły nie może poświadczyc za zgodność z oryginałem pisma przesłanego w formie emaila. Okoliczność, że pismo znane tłumaczowi jedynie z wydruku z poczty elektronicznej zostało przetłumaczone przez tłumacza przysięgłego nie powoduje, że dokument taki korzysta z mocy dowodowej dokumentu oryginalnego”⁴⁸⁹. Podobny pogląd wyraził WSA w Gdańsku w wyroku z 12.03.2009 r., I SA/Gd 786/08 stwierdzając, że „tłumacz przysięgły nie może poświadczyc za zgodność z oryginałem certyfikatu rezydencji przesłanego w formie faxu czy maila”⁴⁹⁰.

Stanowisko judykatury należy skonfrontować z art. 18 ust. 2 u.z.t.p., który przewiduje, że tłumacz przysięgły może, za pomocą kwalifikowanego podpisu elektronicznego, poświadczyc tłumaczenie lub odpis pisma w postaci elektronicznej⁴⁹¹, jednakże „poświadczenie odpisu pisma w postaci elektronicznej może być dokonane tylko na podstawie oryginału, tłumaczenia lub odpisu dokumentu w formie pisemnej”. Innymi słowy, w ustawie zastrzeżono, że jedynie poświadczenia obcojęzycznym pism muszą zostać sporządzone każdorazowo na podstawie oryginału lub odpisu z formie pisemnej. Inaczej należy więc rozumieć znaczenie poświadczenia odpisu pisma w języku obcym, a inaczej poświadczenie tłumaczenia. Odpis pisma poświadczony przez tłumacza przysięgłego wiernie odwzorowuje pismo źródłowe, podczas gdy tłumaczenie poświadczone przez tłumacza przysięgłego ma służyć wyłącznie ustaleniu treści pisma źródłowego przez kompetentny, rzetelny i obiektywny podmiot, a nie wiążącemu stwierdzeniu jego autentyczności, ani tym bardziej mocy prawnej.

Nie można przy tym zapomnieć, że uprawnienie do sporządzania tłumaczeń poświadczonych obejmuje wszelkie pisma, nie tylko dokumenty urzędowe⁴⁹². Szeroki zakres przedmiotowy, charakter prawny po-

⁴⁸⁹ Wyrok NSA z 10.05.2018 r., II OSK 392/18, LEX nr 2509488.

⁴⁹⁰ Wyrok WSA w Gdańsku z 12.03.2009 r., I SA/Gd 786/08, LEX nr 500788.

⁴⁹¹ Kwalifikowany podpis elektroniczny ma taką samą moc prawną jak uwierzytelnienie poprzez umieszczenie odcisku pieczęci tłumacza przysięgłego. Zob. B. Cieślík, L. Laska, M. Rojewski (red.), *Egzamin...*, s. 61.

⁴⁹² M. Kaczocha słusznie zwraca uwagę, że „stosując językową regułę interpretacyjną *lege non distinguente nec rostrum est distinguere*, stwierdzić trzeba, że tłumacz przysięgły ma prawo co

świadczenia i akcesoryjny charakter tłumaczenia poświadczanego przez tłumacza przysięgłego przemawiają więc przeciwko określaniu takich tłumaczeń mianem „urzędowych”.

Niepoprawny jest również termin tłumaczenie przysięgłe. Tłumacz przysięgły nabywa uprawnienia po złożeniu ślubowania (dawniej przysięgi) przez Ministrem Sprawiedliwości⁴⁹³, jednak nie powołuje się na jego treść sporządzając tłumaczenia poświadczane. Także dokonywanie tłumaczeń ustnych, nawet dla celów prawnych, nie zawsze jest związane ze złożeniem przysięgi. Zaprzysiężenie jest cechą związaną z osobą tłumacza (na co wskazuje także jego treść), a nie z efektami jego pracy. Artur Kubacki zwraca ponadto uwagę, że termin tłumaczenie przysięgłe nie jest poprawny językowo⁴⁹⁴.

Termin tłumaczenie uwierzytelnione jest znaczeniowo najbliższy terminom przewidzianym w u.z.t.p. Zgodnie z orzecznictwem NSA uwierzytelnienie polega na „umieszczeniu na odpisie lub kserokopii oświadczenia zaopatrzonego podpisem zawierającego stwierdzenie jego zgodności z oryginałem”⁴⁹⁵, a uprawnionymi do potwierdzania za zgodność z oryginałem odpisów, wyciągów lub kopii każdego okazanego dokumentu są notariusze działający jako osoba zaufania publicznego, a w zakresie dokumentów urzędowych przez nie wytworzone — organy administracji publicznej. wyrok NSA z 6.10.2010 r., II OSK 1508/09, LEX nr 746596).” Podmiotem uprawnionym do uwierzytelniania dokumentów urzędowych jest organ, który dokumenty te wytworzył⁴⁹⁶.

Uprawnienie tłumacz przysięgłego do sporządzania odpisów pism w języku obcym sporządzonych przez inne osoby jest zbieżne z uprawnieniem notariusza przewidzianym w art. 96 pkt 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie⁴⁹⁷. Poświadczenie tłumaczenia jest na-

---

do zasady dokonywać tłumaczeń wszelkich dokumentów i pism”. M. Kaczocha [w:] red. M. Mazuryk, M. Kaczocha, *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, LEX 2011, art. 13, pkt 2. Trudno jednak zgodzić się z dalej idącym twierdzeniem, że choć „mało prawdopodobne, że ktoś będzie wymagał poświadczanego tłumaczenia powieści lub zbioru wierszy, ale i to jest teoretycznie możliwe”, z uwagi na twórczy charakter takiego przekładu. B. Cieślík, L. Laska, M. Rojewski (red.), *Egzamin...*, s. 42.

⁴⁹³ Art. 6 ust. 1 u.z.t.p.

⁴⁹⁴ A. D. Kubacki., *Tłumaczenie poświadczane. Status. Kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa, 2011, s. 115.

⁴⁹⁵ Wyrok NSA z 9.08.2006 r., I OSK 1112/05, LEX nr 275435.

⁴⁹⁶ Wyrok NSA z 6.10.2010 r., II OSK 1508/09, LEX nr 746596.

⁴⁹⁷ T.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1001 z późn. zm.). Tak np.: B. Cieślík, L. Laska, M. Rojewski (red.), *Egzamin...*, s. 61;

tomiaśt uwierzytelnieniem szczególnym, potwierdza bowiem zgodność znaczeniową treści pisma.

Co nie mniej ważne, ustawodawca w przepisach szczególnych nie posługuje się wyłącznie terminami określającymi tłumaczenia kwalifikowane. Wielokrotnie przepisy w ogóle nie dookreślają rodzaju tłumaczenia, a niekiedy wręcz podkreśla, że dopuszczalne jest posłużenie się „tłumaczeniem zwykłym” (Wariant 26) lub że „tłumaczenie nie musi być sporządzone przez tłumacza przysięgłego” (Wariant 11). Wydaje się zatem, że w przypadkach, gdy ustawodawca milczy na temat rodzaju tłumaczenia, żądanie tłumaczenia kwalifikowanego musi być uzasadnione okolicznościami konkretnego przypadku. Do takich okoliczności można zaliczyć rangę obcojęzycznego dokumentu (zarówno status dokumentu — np. gdy jest to dokument urzędowy, jak i jego znaczenie dla określonego postępowania), stopień skomplikowania tłumaczenia, a jeżeli już zostało złożone tłumaczenie zwykłe — także wątpliwości organu co do rzetelności przedstawionego tłumaczenia. Podobny pogląd na gruncie art. 69 § 2 k.p.a. prezentuje Grzegorz Łaszczyca, stwierdzając, że „organ administracji publicznej każdorazowo ocenia, z uwzględnieniem stopnia trudności tłumaczenia, czy określona osoba fizyczna posiada wiadomości niezbędne do wypełnienia roli tłumacza”⁴⁹⁸.

Nie jest możliwe określenie sztywnych kryteriów oceny tłumaczeń zwykłych. Z tego względu konieczne jest, aby organ każdorazowo w razie powzięcia jakichkolwiek wątpliwości co do poprawności i rzetelności tłumaczenia szczegółowo uzasadnił przyczyny żądania przedłożenia tłumaczenia kwalifikowanego. Czynniki, które mogą świadczyć o wadliwości tłumaczenia zwykłego to: brak wskazania osoby, która dokonała tłumaczenia, oczywiste błędy językowe, gramatyczne i leksykalne w tłumaczeniu, niekonsekwencja terminologiczna w obrębie tłumaczenia, znaczne różnice w objętości tekstu źródłowego i przetłumaczonego lub widoczne *prima facie* pominięcia w tłumaczeniu (nieuwzględnienie w tłumaczeniu opisu lub wskazania elementów widocznych w tekście źródłowym takich jak data, podpisy, podpunkty/paragrafy, odcisk pieczęci, elementy graficzne). Podobny pogląd na gruncie art. 69 § 2 k.p.a. prezentuje Grzegorz Łaszczyca, stwierdzając, że „organ administracji publicznej każdorazowo ocenia, z uwzględnieniem stopnia trudności tłumaczenia, czy określona osoba fizyczna posiada wiadomości niezbędne do wypełnienia roli tłumacza”.

---

⁴⁹⁸ G. Łaszczyca [w:] red. C. Martysz, A. Matan, G. Łaszczyca, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–103*, LEX 2010, art. 69, pkt 7.

Tłumacz przysięgły nie jest jedynym podmiotem uprawnionym do sporządzania tłumaczeń kwalifikowanych. W przepisach szczególnych wymieniono dość szerokie grono podmiotów, które posiadają uprawnienia do sporządzania tłumaczeń. Są to przede wszystkim notariusze i konsulowie. Notariusz może na żądanie strony dokonać dodatkowo danej czynności w języku obcym, wykorzystując przy tym własną znajomość języka obcego wykazaną w sposób określony dla tłumaczy przysięgłych⁴⁹⁹, natomiast konsul posiada uprawnienia analogiczne do tłumacza przysięgłego⁵⁰⁰. Czynności konsula związane z tłumaczeniem mają taką samą moc prawną jak czynności wykonane przez tłumacza przysięgłego w Rzeczypospolitej Polski i przepisy u.z.t.p. mają do nich odpowiednie zastosowanie⁵⁰¹.

Kwalifikacje tłumacza przysięgłego (lub tłumacza posiadającego analogiczne uprawnienia) nabyte w państwie członkowskim mogą zostać uznane w Polsce na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej⁵⁰². Jeżeli proces kształcenia, szkolenie zawodowe, egzamin państwowy lub zakres uprawnień i obowiązków związanych z wykonywaniem zawodu tłumacza przysięgłego w państwie członkowskim różni się od przewidzianego w u.z.t.p. Minister Sprawiedliwości może uzależnić wydanie decyzji w sprawie uznania kwalifikacji od odbycia stażu adaptacyjnego lub przystąpienia testu umiejętności (wybór w tym zakresie należy do kandydata)⁵⁰³. Niezależnie od tego, niektóre przepisy szczególne dopuszczają posługiwanie się tłumaczeniem sporządzonym tłumacza przysięgłego uprawnionego do dokonywania takich tłumaczeń w państwach członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) lub Konfederacji Szwajcarskiej (Warianty 17, 18, 24, 25). Interesującą formułę przyjęto w przypadku uznawania świadectw lub innych dokumentów albo potwierdzenia wykształcenia lub uprawnień do kontynuacji nauki uzyskanych w zagranicznym systemie oświaty, gdzie w sytuacji, gdy sporządzenie tłumaczenia przez podmiot uprawniony napotyka trudne do usunięcia trudności, może je wykonać inny podmiot, którego

⁴⁹⁹ Art. 2 § 3 zd. 2 Prawa o notariacie.

⁵⁰⁰ Art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. — Prawo konsularne (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1329); dalej jako: Prawo konsularne.

⁵⁰¹ Art. 31 ust. 2 i 3 Prawa konsularnego.

⁵⁰² t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 334.

⁵⁰³ Szczegółowy opis postępowania o uznanie kwalifikacji tłumacza przysięgłego oraz zasad przeprowadzania staży adaptacyjnych i testów umiejętności zob. B. Cieślak, D. Kierzkowska, A. Michalska et. al., *Tłumacz przysięgły. Status prawny i zawodowy*, Warszawa 2020, s. 85–102.

wiarygodność nie budzi zastrzeżeń (Wariant 24). Jest to ważna zastrzeżenie, które może istotnie wpłynąć na sytuację strony w przypadku, gdy dokument istotny dla postępowania został sporządzony w rzadkim języku, dla którego tłumacz przysięgły nie został ustanowiony a skorzystanie z pomocy konsulatu wymaga znacznych nakładów organizacyjnych.

Odrębną grupę tłumaczy stanowią tłumacze Polskiego Języka Migowego, Systemu Językowo-Migowego i Systemu Komunikacji Osób Głuchoniewidomych. Status prawny i zawodowy tych tłumaczy został szczegółowo omówiony w rozdziale siódmym. Obowiązek złożenia tłumaczenia w przepisach szczególnych nie zawsze ma charakter bezwzględny. Niekiedy ustawodawca precyzuje, że organ ma prawo żądać tłumaczenia jedynie „w niezbędnym zakresie” (Warianty 8 i 28). Wydaje się jednak, że taką dyrektywę postępowania organu w związku z dokumentami obcojęzycznymi można wyprowadzić z zasad ogólnych k.p.a., w szczególności zasady proporcjonalności i adekwatności⁵⁰⁴.

Jak już wyjaśniono, immanentną cechą tłumaczenia poświadczanego, jest opatrzenie go formułą poświadczającą, pieczęcią i podpisem przez tłumacza przysięgłego. Za nietypowe rozwiązanie należy więc uznać przepisy, które zobowiązują do umieszczenia podpisu na tłumaczeniu poświadczonym także wnioskodawcę (Wariant 16 i 23). Zasadny jest natomiast wymóg podpisywania tłumaczenia przez jego autora nawet w przypadku, gdy jest tłumacze zwykłe (Wariant 27 i 29).

Mają na względzie treść art. 4 i art. 5 u.j.p. wiele przepisów szczególnych może być postrzegana jako *superfluum* w zakresie w jakim obligują do składania pism w języku polskim. Taki zarzut jest formułowany na przykład wobec art. 47b ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Wariant 2), gdzie zwraca się uwagę, że podmiot wykonujący zadania publiczne jakim jest KNF, dokonuje wszelkich czynności urzędowych w języku polskim, a tylko „wyjątkowo ustawa o nadzorze nad rynkiem finansowym w art. 11a pozwala na komunikację ustną i pisemną w języku polskim lub angielskim pomiędzy KNF a podmiotem, który prowadzi działalność regulowaną na podstawie przepisów wskazanych w ww. ustawie i ma siedzibę poza terytorium Polski”⁵⁰⁵. Jest to słuszna obserwacja, jednak nie można pominąć, że przepis ten precyzuje w jaki sposób pisma mają zostać przetłumaczone, a niewątpliwie rękojmiał rzetelności wniosków i dokumentów w obrocie

⁵⁰⁴ Art. 7b k.p.a.

⁵⁰⁵ K. Dziennik, M. Mataczyński [w:] red. T. Sójka, *Obrót instrumentami finansowymi. Komentarz*, LEX 2022, art. 47(b), pkt 2.

prawnym związanym z instrumentami finansowymi ma ważne znaczenie. Inny zarzut jaki można sformułować w związku z relacją przepisów szczególnych z przepisami u.j.p. to fasadowość niektórych rozwiązań. W Prawie celnym przepis art. 86 ust. 2 pkt 1 został zrehabilitowany w sposób, który mógłby implikować, że wezwanie strony do przedłożenia tłumaczenia dokumentów jest fakultatywne („może żądać”), a tymczasem w doktrynie i judykaturze przyjmuje się, że organ celny, na którym ciąży obowiązek zapewnienia, aby całość czynności sprawy dokonywana była w języku polskim jest obowiązany zażądać tłumaczenia dokumentów obcojęzycznych w każdym przypadku⁵⁰⁶. Przy pełnym poszanowaniu dla zasady polskiego języka urzędowego należy jednak dostrzec, że sprawy celno-skarbowe z uwagi na ich przedmiot to obszar, gdzie rygorystyczne respektowanie zasady polskiego języka urzędowego może być postrzegane jako działanie nieadekwatne w konfrontacji z postulatem sprawności tego postępowania. Na ten problem zwracano uwagę także w kontekście kontroli prowadzonych przez Najwyższą Izbę Kontroli w związku z europeizacją administracji publicznej i związanymi z tym zjawiskiem nowymi obszarami kontroli takimi jak choćby realizacja projektów unijnych. Już w 2011 roku postulowano nowelizację u.j.p., między innymi poprzez wyraźne wskazanie jaki podmiot obciążają koszty związane z tłumaczeniem, przypadku kontroli przez NIK działań publicznych, wobec tych podmiotów co do których zostały prawnie dopuszczone odstępstwa od urzędowania w języku polskim⁵⁰⁷.

Tłumaczenie nie zawsze ma charakter obowiązku. W polskim prawie dwóm grupom podmiotów przysługuje prawo do pomocy tłumacza w kontaktach z organami administracji publicznej. Są to cudzoziemcy oraz osoby doświadczające trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku polskim. Cudzoziemcy korzystają z takiego uprawnienia w ograniczonym zakresie, jedynie w określonych postępowaniach (zob. Wariant 32). Prawa osób, które z różnych przyczyn nie są fizycznie w stanie mówić i pisać w języku polskim nie są podobnie ograniczone. Elementem wspólnym obu tych grup jest jednak fakt, że niemożność porozumienia się językiem urzędowym nie jest konsekwencją świadomego wyboru. Oczywiście jest jednak, że nie można oczekiwać dostosowania się do zasady polskiego języka urzędowego od osoby, która od urodzenia nie słyszy, czy też cudzoziemca, który padł ofiarą procederu handlu ludźmi.

⁵⁰⁶ M. Szubiakowski, *Język urzędowy w postępowaniu podatkowym i celnym*, „Przegląd Podatkowy”, 2001, Nr 11, s. 47–48; Wyrok NSA z 28.02.2018 r., I GSK 114/16, LEX nr 2483959.

⁵⁰⁷ M. Trzebiatowski, *Język polski jako urzędowy w działalności kontrolnej NIK*, „Kontrola Państwowa”, 2011, nr 1, s. 54.

3.3. Charakterystyka i typologia tłumaczeń dla celów prawnych i administracyjnych

W literaturze przedmiotu co do zasady nie wyodrębnia się tłumaczenia „administracyjnego”, uznając teksty w obiegu administracyjnym za gatunek lub rodzaj tłumaczeń prawnych i prawniczych⁵⁰⁸. Przedstawienie zakresu, celu i typologii tłumaczeń prawnych oraz prawniczych wymaga najpierw wprowadzenia podstawowych pojęć związanych z tłumaczeniem. Słowo to ma co najmniej cztery znaczenia, w zależności od kontekstu w jakim jest używane. Jak podaje Jerzy Pieńkos, tłumaczenie można rozumieć:

1. Jako rezultat działania tłumacza.
2. Jako czynność (lub zespół czynności, proces), operację intelektualną, polegającą na formułowaniu w języku docelowym komunikatu wyrażonego w języku źródłowym.
3. Jako praktykę translatorską (wszelką działalność tłumaczeniową).
4. Jako porównywanie dwóch języków (inaczej też: komparatystyka językowa)⁵⁰⁹.

W języku polskim, w przeciwieństwie do wielu języków zachodnich, nie przewidziano także oddzielnych terminów dla tłumaczenia ustnego i pisemnego⁵¹⁰. Tłumaczenie jako rezultat pracy tłumacza jest oczywiście zwięźceniem procesu tłumaczenia (tłumaczenia jako operacji intelektualnej). Przedstawienie tego jaki wpływ tłumaczenie wywiera na przepływ informacji i komunikację w przestrzeni administracyjno-prawnej (w tym na proces tworzenia, wykładni i stosowania prawa), wymaga bliższego omówienia tego procesu. Badania nad tłumaczeniem są prowadzone pod

---

508 E. Biel, D. Koźbial, K. Wasilewska, *Zbitki wielowyzrazowe w polskim euroleksie – analiza gatunkowa formuliczności dyskursu administracyjnego. Badanie pilotażowe* [w:] *Język w interakcji społecznej. Wybrane zagadnienia lingwistyki tekstu, analizy dyskursu i komunikacji międzykulturowej – In memoriam Profesor Anny Duszak (1950–2015)*, red. U. Okulska, U. Topczewska, A. Jopek-Bosiacka, Warszawa 2018, s. 259–300; U. Dąbska-Prokop, Uwagi o tłumaczeniu dokumentów, „*Studia iberystyczne*”, 2009, nr 12, s. 343–354; A. Kubacki, *Teksty paralelne jako narzędzie pomocnicze przy sporządzaniu tłumaczeń (specjalistycznych)*, „*Comparative Linguistics*”, 2013, Nr 13, s. 153.

509 J. Pieńkos, *Podstawy Przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*, Kraków 2003, s. 17.

510 Na przykład w języku niemieckim: *dolmetschen, übersetzen*; angielskim: *translation, interpretation*; francuskim: *traduction, interprétation*; hiszpańskim: *traducción, interpretación*. Wynika to z etymologii tych słów. Łacińskie słowo *interpres* oznaczało tłumaczy ustnych, ponieważ w starożytności ta forma przekładu była dominująca. Z kolei *traductor* w łacinie klasycznej oznaczało „tego, który ułatwia przeniesienie się do innej grupy społecznej”, co z czasem zaczęłoby być utożsamiane z ułatwianiem kontaktów językowych. Samo *traductio* oznaczało „przeprowadzenie”, podczas gdy terminem przewidzianym dla przekładu było w łacinie *translatio*. Szerzej zob.: J. Pieńkos, *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*, 2003, s. 17–19.

różnymi nazwami: translatoryka, traduktologia, translatologia i przekładoznawstwo (też: teoria przekładu, nauka o przekładzie). Co do relacji pomiędzy tymi pojęciami, jak i relacji badań nad tłumaczeniem z innymi dyscyplinami nie ma zgody w literaturze, a niekiedy wszystkie nazwy są traktowane synonimicznie⁵¹¹. W niektórych pracach uznaje się termin przekładoznawstwo za polski odpowiednik *Translation studies*, a tym samym za termin nadrzędny wobec pozostałych⁵¹². Z kolei Roman Lewicki uznaje przekładoznawstwo i translatorykę za pojęcia synonimiczne. Najczęściej za synonimy uznaje się terminy translatoryka i traduktologia, wskazując, że różnice między nimi sprowadzają się do podstawy słowotwórczej (odpowiednio łac. *translatio* i *traductio*, ewentualnie ang. *translation* i franc. *traduction*)⁵¹³. Inaczej problem ten ujmuje Jacek Florczak, którego zdaniem, terminy te można „rozgraniczyć, dzieląc przekładoznawstwo (traduktologię) na translatorykę, badającą wykonania konkretnych tłumaczeń, realizowanych w całości materii *hic et nunc*, oraz translatologię, abstrahującą od wykonań konkretnych i koncentrującą się na procesach przekładu realizowanych *semper et omnis*, opisywanych w postaci abstrakcyjnie modelowanych czynności przekładowych. (...). Przekładoznawstwo jest więc nauką dotyczącą teoretycznych i praktycznych aspektów technik tłumaczenia różnego rodzaju tekstów”⁵¹⁴.

Nie przesądzają o wyższości któregośkolwiek z zaprezentowanych poglądów, w dalszej części rozważań proces tłumaczenia zostanie zaprezentowany z punktu widzenia translatoryki w ujęciu autorstwa Franciszka Gruczy⁵¹⁵. Wybór ten podyktowany tym, że do metod i narzędzi badawczych właściwych dla translatoryki najliczniej w literaturze polskiej nawiązują znawcy tłumaczeń prawnych i prawniczych⁵¹⁶, stanowią więc one pewien

⁵¹¹ O różnicach pomiędzy teoretycznymi i aplikacyjnymi badaniami nad tłumaczeniem (przekładem) i ich pozycji względem lingwistyki ogólnej i stosowanej zob.: R. Lewicki, *Przekładoznawstwo w kontekście lingwistyki stosowanej*, Lingwistyka Stosowana, Nr 4/2011, s. 87–93.

⁵¹² J. Brzozowski, *Stanąć po stronie tłumacza: Zarys poetyki opisowej przekładu*, Kraków, s. 19.

⁵¹³ *Ibidem*.

⁵¹⁴ J. Florczak, *Tłumaczenia symultaniczne i konsekwentne. Teoria i praktyka*, Warszawa, 2012, s. 9.

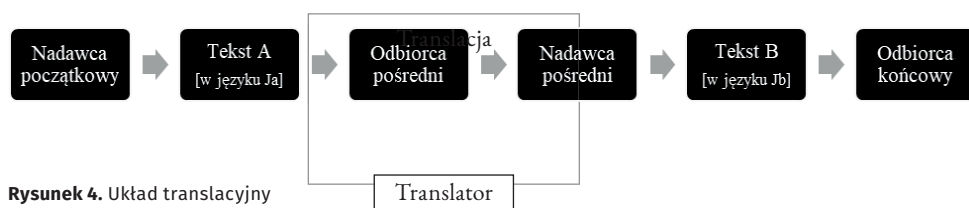
⁵¹⁵ F. Grucza, *Zagadnienia translatoryki* [w:] red. F. Grucza, *Glottodydaktyka a translatoryka*, Warszawa, 1981, s. 9–29. Jak wyjaśnia B. Z. Kielar, translatoryka jest nauką empiryczną. Rodzaje działań translacyjnych, którymi zajmuje się translatoryka to: translacja interlingwalna (międzyjęzykowa, tłumaczenie z jednego języka naturalnego na inny język naturalny), translacja intralingwalna (wewnątrzjęzykowa, w tym samym języku, parafraza) oraz intra- i interkulturowa, polegająca na tłumaczeniu ludzkich wyrażań para- i pozajęzykowych. B. Z. Kielar, *Podstawy translatoryki*, Warszawa 2013, s. 7.

⁵¹⁶ A. D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane..., passim.*, K. Karbownik, *Tłumacz — anonimowy prawodawca? Wokół wykładni i stosowania aktów prawa europejskiego* [w:], red.

wspólny mianownik, czy też punkt odniesienia dla dalszych uwag na wyższym poziomie szczegółowości (zrelatywizowanych do tłumaczenia w kontekście prawno-administracyjnym).

Zgodnie z założeniami translatoryki tłumaczenie odbywa się w ramach translacyjnego układu komunikacyjnego. Układ ten jest określany jako antropocentryczny, ponieważ jego centralnym elementem jest tłumacz, w tym jego kompetencję tłumaczeniową i oparte na nich operacje mentalne⁵¹⁷. Graficzną reprezentację układu translacyjnego (procesu tłumaczenia) obrazuje Rysunek 4.

Rysunek 4. Układ translacyjny

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Kielar, *Zarys Translatoryki*, 2013, s. 5.

Układ translacyjny może być analizowany w odniesieniu do jego poszczególnych elementów i jako całość na różnych poziomach abstrakcji⁵¹⁸. Tłumacz stanowi centrum układu, przy czym może być nim zarówno człowiek jak i maszyna (obecnie również sztuczna inteligencja). Na drugim planie znajdują się teksty, na podstawie których można modelować procesy, które zachodzą w translatorze. W przypadku tłumaczenia dwukierunkowego (np. podczas przesłuchania) obie porozumiewające się za pośrednictwem tłumacza strony pełnią zarazem rolę nadawcy początkowego (inicialnego) i odbiorcy końcowego (terminalnego).

Każdy z elementów układu posiada szczególne właściwości. Kluczowe przymioty tłumacza to wiedza, kompetencje i predyspozycje („właściwości translatorskie”)⁵¹⁹. Przede wszystkim tłumacz musi być w stanie odebrać komunikat w języku tekstu wyjściowego (Ja) i posiadać

A. Samonek, *Teoria prawa między nowoczesnością a ponowoczesnością*, Kraków 2013, s. 231; B. Kielar, *Podstawy...*, s. 7, E. Baglajewska-Miglucz, J. Dudzicz, *Tłumaczenie prawne i prawnicze jako szczególny rodzaj tłumaczenia specjalistycznego* [w:] red. E. Kubicka, L. Zieliński, S. Żurowki, *Język(i) w prawie. Zastosowanie językoznawstwa i translatoryki w praktyce prawniczej*, Toruń 2019, s. 126; Kielar B. Z., *Podstawy translatoryki*, Warszawa 2013, s. 9.

⁵¹⁷ S. Grucza, *Błysk w oku – kilka słów o dokonaniach i kierunkach rozwoju polskiej translatoryki okulograficznej*. *Studia Translatoria*, 2019, Nr10, s. 25–27.

⁵¹⁸ B. Kielar, *Zarys Translatoryki*, 2013, s. 5.

⁵¹⁹ F. Grucza, F., *Lingwistyka, lingwistyka stosowana, glottodydaktyka, translatoryka* [w:] red. F. Grucza, *Lingwistyka, glottodydaktyka, translatoryka*, 1985, Warszawa, s. 35.

umiejętność nadawania tekstów w języku tekstu docelowym (Jb). Aby wykonać tłumaczenie musi być dodatkowo posiadać „właściwości”, które pozwolą mu podstawienie w miejsce odebranych tekstów w Ja takich tekstów w Jb, które są funkcjonalnie (a w przypadku wielu tłumaczeń prawnych i prawniczych także formalnie) ekwiwalentne. To właśnie umiejętność tworzenia w języku docelowym tekstów ekwiwalentnych w stosunku do tekstów źródłowych, jest rozumiana jako kompetencja translatorska. Innymi słowy, dwu- i wielojęzyczność danej osoby nie jest tożsama z posiadaniem przez nią właściwości translatorskich, choć oczywiście jedno bez drugiego nie może się obyć (znajomość języków stanowi fundament dla profesjonalnych kompetencji translatorskich). W literaturze stanowczo podkreśla się, że pomiędzy tłumaczeniem naturalnym (doraźnym, *ad hoc*) a tłumaczeniem profesjonalnym zachodzi różnica jakościowa⁵²⁰.

Translatoryka opisuje właściwości translatorskie, które można zaobserwować wśród tłumaczy, jak również kwalifikuje normatywnie postulowane cechy i umiejętności jakie powinni posiadać. Dzięki temu wiemy, że istnieją właściwości translatorskie, które występują powszechnie (lub mogą być nabyte, wyuczone przez większość osób) oraz właściwości wyjątkowe, wynikające z unikalnych predyspozycji danej osoby. Nie każdy tłumacz będzie w stanie dokonać przekładu dzieł laureata (laureatki) literackiej Nagrody Nobla, nie każdy też będzie w stanie sprostać wymaganiom tłumaczenia konferencyjnego podczas obrad Parlamentu Europejskiego. Dla wielu osób nie do pokonania może okazać się stres związany z tłumaczeniem w toku procedury o udzielenie ochrony międzynarodowej z udziałem małoletniego będącego ofiarą wojny. Możliwych do pomyślenia układów translacyjnych jest tyle ile rodzajów ludzkiej aktywności i sposobów komunikacji, przez co przykłady w tym zakresie można mnożyć i relatywizować niemal w nieskończoność. Właściwości translatorskie, naturalne i wyuczone decydują o profesjonalizmie tłumacza⁵²¹.

Swoiste właściwości mają również teksty występujące w układzie. Zdarza się, że teksty źródłowe mogą mieć właściwości quasi-translacyjne, co oznacza, że zostały stworzone z myślą o ich przyszłym tłumaczeniu (np. tekst dwujęzycznej umowy, tekst wielojęzycznego aktu prawnego). Teksty docelowe mają właściwości translacyjne, ponieważ są pochodne w stosunku do tekstów źródłowych, z którymi łączy je relacja ekwiwalencji.

520 B. Kielar, *Podstawy...*, s. 8–9.

521 *Ibidem*.

Także nadawca i odbiorca komunikatu mogą posiadać pewne właściwości translacyjne, polegająca na umiejętności współpracy komunikacyjnej z tłumaczem. Na przykład pracownik organu prowadzący przesłuchanie lub kontrolę, mając świadomość, że precyzja tłumaczenia ustnego zależy od długości komunikatu a materia przesłuchania dotyczy zagadnień specjalistycznych, po pierwsze poinformuje tłumacza z wyprzedzeniem, że w toku czynności konieczne będzie operowanie terminologią specjalistyczną (np. z zakresu przemysłu, finansów, medycyny), a po drugie, w trakcie formułowania wypowiedzi będzie odpowiednio często robił przerwy umożliwiając tłumaczowi jak najbardziej wierne przełożenie swoich wypowiedzi, a nawet skorzystanie ze słownika.

Proces komunikacji z udziałem tłumacza jest dwujęzyczny, co oznacza, że porozumiewanie się przebiega dwufazowo. W fazie pierwszej nadawca pierwotny komunikatu wyraża go w języku źródłowym Ja, po czym tłumacz jako nadawca pośredni używa komunikując się z odbiorcą końcowym języka docelowego Jb (z tego względu tłumacza określa się także jako quasi-nadawcę i quasi-odbiorcę). Tłumaczy można dzielić na wiele kategorii i subkategorii w zależności od specjalizacji (tłumaczenia medyczne, techniczne, prawne itd.), doświadczenia, uprawnień (tłumacz przysięgły), sytuacji w jakiej tłumacza (tłumacz sądowy, konferencyjny) a nawet według urządzeń technicznych, jakimi się posługują (tłumacz kabinowy, tłumacz on-line/zdalny).

Wśród specjalnych umiejętności i kompetencji, które powinien posiadać każdy tłumacz wymienia się: biculturyzm (zdolność do trafnego interpretowania zachowań charakterystycznych dla danej społeczności językowej), umiejętność analizy tekstów i dokonywania przekształceń tekstowych (np. dotyczących składni), znajomość ekwiwalentów w Ja i Jb pod względem pełnionych przez nie funkcji, rozeznanie co do kontekstowych i konsytuacyjnych (pozajęzycznych) uwarunkowań komunikacji, zdolność swobodnego przełączania się między językami Ja i Jb, znajomość określonej dziedziny rzeczywistości związanej z tłumaczeniem i performancją (czyli rzeczywistą, praktyczną umiejętność posługiwania się językiem)⁵²². Za fakultatywną uznaje się natomiast wiedzę teoretyczną z zakresu lingwistyki i translatoryki. Trzeba przy tym

---

⁵²² Przykładowo wśród tłumaczy przysięgłych w Polsce, którzy nabyli uprawnienia zawodowe przed wejściem w życie ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego z 2005 roku obserwuje się problemy z performancją w zakresie tłumaczeń ustnych (mimo świetnej znajomości języka nie potrafią jej uwewnętrznić w warunkach komunikacji ustnej). Szerzej zob. M. Materniak-Behrens, *Przygotowanie — język* [w:] red. P. Janikowski, *Dydaktyka tłumaczenia ustnego*, Katowice, 2015, s. 40–59.

zaznaczyć, że „przy określaniu kompetencji translatorskiej na ogół odchodzi się od sformułowań globalnych, które niosą daleko idące uogólnienia i zmierza się raczej do precyzowania wymogów stawianych tłumaczowi działającemu w pewnym zakresie, który można modelować jako określony typ układu translacyjnego, co do którego wiadomo, w jakim kierunku (z języka A na język B, czy odwrotnie) i w jakiej formie (tłumaczenie pisemne, ustne) odbywa się translacja i jakich dotyczy tekstów (np. prawnych, ekonomicznych, medycznych)”⁵²³.

Na tworzenie tekstu w języku docelowym (Jb) w warunkach komunikacji dwujęzycznej w udziale tłumacza wpływa wiele czynników. Jednym z nich jest wyrażenie przez tłumacza zamiaru komunikacyjnego nadawcy inicjalnego. Odbiorca powinien być w stanie zrozumieć jaki rodzaj tekstu nadawca próbuje przekazać. Od tłumacza oczekuje się, że pozna normy akceptowalności stosowane do danego typu tekstów w języku docelowym i się do nich dostosuje. Będzie to zależne o rodzaju tekstu, na przykład przepisy prawne (które mogą być zarazem tłumaczone dla różnych celów, choćby jako element pisemnego lub ustnego pouczenia) muszą być formułowane w sposób możliwie jednoznaczny i są wysoce skonwencjonalizowane. Podobnie jest w toku czynności procesowych, czy kontrolnych. Zgodnie z ogólnymi założeniami translatoryki tłumacz powinien starać się dostosować do odbiorcy, w tym jego zasobu wiedzy, a nawet stanu fizycznego i psychicznego. W wysoce skonwencjonalizowanych realiach, które umownie możemy określić jako urzędowe poważnym dylematem dla tłumacza staje się to jak dalece powinien dokładać staranności w tym zakresie, tak aby nie zastępować swoimi objaśnieniami językowymi wyjaśnień merytorycznych organu lub oświadczeń strony. Równie trudnym wyzwaniem jest konstruowanie tekstu w języku docelowym, który może trafić do nieograniczonego grona odbiorców (różnego rodzaju dokumenty, teksty naukowe), w tym do osób niebędących rodzimymi użytkownikami języka docelowego. Przykładem takiego problemu jest publikowanie informacji na stronach internetowych instytucji UE w języku angielskim.

Kolejnym czynnikiem, który wpływa na formułowanie tekstu w języku docelowym jest sytuacja komunikacyjna, która obejmuje „znajomość partnerów komunikacyjnych, środka komunikacji oraz w odpowiednim zakresie orientację co do warunków społecznych składających się na sytuację materialną i ideologiczną, w której bytują ludzie należący

do różnych wspólnot językowych”⁵²⁴. W podobnych sytuacjach komunikacyjnych tworzy się teksty paralelne o analogicznej informatywności (tekst tłumaczenia powstaje wtedy równoległe do tekstu źródłowego), w związku z określonymi potrzebami społecznymi, co możemy coraz częściej obserwować w dziedzinach objętych prawem UE (które z resztą samo w sobie składa się z aktów paralelnych), na przykład pod postacią wielojęzycznych formularzy i ulotek informacyjnych.

Tworząc tekst wyjściowy tłumacz dąży do tego, aby był spójny, czyli do tego, aby elementy tekstu w języku docelowym były ze sobą powiązane tematycznie tak aby zachować ciągłość sensu analogiczną do tej jaka cechowała tekst oryginału. Spójność sama w sobie nie gwarantuje sukcesu. Jako przykład Barbara Kiełar podaje tłumaczenie Konstytucji na język angielski wydane w 1997 przez Sejm Publishing Office, gdzie w preambule zasadę pomocniczości przetłumaczono spójnie, lecz nieekwiwalentnie jako *principle of aiding*, zamiast ogólnie przyjętego *principle of subsidiarity*. Podobny problem można zauważyć w przypadku tłumaczeń k.p.a. na język angielski. W jednym z nich, udostępnionym w bazie *European Database of Asylum Law (EDAL)*⁵²⁵ przetłumaczono słowo organ jako *body*. Natomiast w dwujęzycznej wersji k.p.a. wydanej przez wydawnictwo C.H. Beck⁵²⁶ użyto słowa *authority*. W obu tłumaczeniach każdym z tych słów posłużono się konsekwentnie w całym tłumaczeniu, lecz tylko jedno z nich jest zgodne z postulatami ekwiwalencji (*authority*).

Tłumacze stosują różne strategie translatorskie. Za zasadnicze strategie tłumaczeniowe uznaje się egzotyzację i udomowienie, czyli wykonanie tłumaczenia ukierunkowanego odpowiednio na język źródłowy lub na język docelowy. Od tekstów specjalistycznych oczekuje się zrozumiałości (informatywności) i ekonomiki językowej, co przemawia na korzyść strategii udomowienia (bliższej językowi docelowemu)⁵²⁷.

W przypadku tłumaczenia prawnego i prawniczego strategie tłumaczeniowe i relacja ekwiwalencji są silnie zdeterminowane przez rodzaj tłumaczonego tekstu i jego język. Determinanty strategii translacyjnej związane z językiem występują na różnym poziomie szczegółowości tekstu. Dla tłumacza niezwykle cenną informacją będzie nie tylko wiedza

⁵²⁴ B. Kiełar, *Podstawy...*, s. 32–33.

⁵²⁵ <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/en-act-14-june-1960-code-administrative-procedure-poland-ustawa-z-dnia-14-czerwca-1960> [dostęp: 31.05.2025].

⁵²⁶ M. Bińkowska, A. Chechłowski, B. Kopik, R.A. Walawender, *Kodeks Postępowania Administracyjnego. The Code of Administrative Procedure*, Warszawa, 2017.

⁵²⁷ Szerzej zob. M. Jokiel, *Norma i uzus w dydaktyce przekładu specjalistycznego wobec oczekiwań rynku pracy*, „Investigationes Linguisticae”, 2018, Nr 39, s. 64–75.

na temat terminologii, ale też wiedza na temat obowiązującego szyku wyrazów w zdaniu tekstu prawnego, co ilustruje przykład zaprezentowany w Tabeli 3.

Tabela 3. Szyk zdania a wybór ekwiwalentu modalnego w tłumaczeniu tekstu prawnego

Zwrot w języku A	Znaczenie w języku A	Ekwiwalent znaczeniowy w języku B
minister wyda nakaz	koniunkcja: „minister ma kompetencję do wydania wykazu” i „minister ma obowiązek wydania wykazu”	<i>the minister shall issue</i>
nakaz wyda minister	minister, a nie kto inny, ma kompetencje do wydania nakazu	<i>the minister is authorised to issue</i>

Źródło: A. Jopek-Bosiacka, *Przekład prawny i sądowy*, Warszawa 2009, s. 23.

Z perspektywy językoznawstwa język prawa uznaje się za język specjalistyczny będący szczególną odmianą języka narodowego⁵²⁸. Język prawny i język prawniczy jest przedmiotem zainteresowania wielu różnych dyscyplin naukowych, od psychologii po historię i filozofię, lecz dla praktyki znaczenie podstawowe ma dorobek językoznawców i przedstawicieli nauk prawnych. Współcześnie dąży się do połączenia obu tych nurtów. Jak zauważa Roman Łapa: „skupiając uwagę na języku jako tym samym obiekcie badań, każda z dwóch dyscyplin postrzega go na swój sposób. Dla jurystów o istocie języka decyduje przede wszystkim to, że jest on nośnikiem norm prawnych, kształtujących i regulujących życie społeczne. Dla

⁵²⁸ J. Pieńkos, *Podstawy...*, s. 101–133. Dla nurtu językoznawczego charakterystyczne są ujęcia języka prawnego jako: odmiany języka naturalnego (narodowego), odmiany języka ogólnego, języka specjalistycznego, odmiany stylu (podstylu) administracyjno-urzędowego albo urzędowego. Zob. R. Łapa, *Język prawny w świetle analizy językoznawczej*, Poznań, 2015, s. 53. W ostatnich latach podjęto próby scharakteryzowania stanu badań nad językiem sfery administracyjno-prawnej z perspektywy językoznawstwa. Zestawienia głównych nurtów badawczych w tym obszarze na podstawie obszernych przeglądów literaturowych opracowali R. Łapa i A. Jopek-Bosiacka. Na podstawie wyników ich prac można wyróżnić m. in. badania historyczne nad polskim językiem prawnym i administracyjnym (urzędniczym, kancelaryjnym), badania współczesnej terminologii prawnej o charakterze ogólnym i dotyczące poszczególnych dziedzin prawa (badania terminologii prawnoustrojowej, prawa cywilnego, prawa karnego, prawa podatkowego, prawa spadkowego i rodzinnego) i badania genalogiczne. Zob. R. Łapa, *Język prawny...*, s. 29–57; A. Jopek-Bosiacka, *Teoretycznoprawne i logiczne uwarunkowania przekładu prawnego*, Warszawa, 2019, s. 220 i nast. Na szczególną uwagę zasługują badania genalogiczne, zmierzające do wyodrębnienia wzorców gatunkowych tekstów prawnych i administracyjnych. Dotychczas wyodrębniono gatunki obejmujące akty prawne takie jak konstytucja i kodeks karny, gatunki określane jako administracyjne (do których zaliczono m. in. rozporządzenie, decyzję i podanie), a także akty notarialne i testamenty. Świadomość konwencji gatunkowych ma doniosłe znaczenie praktyczne. Znajomość typologii gatunków i ich cech umożliwia tłumaczowi odczytanie logiki tekstu i jej odtworzenie w sposób typowy dla kultury docelowej, podczas gdy brak znajomości gatunków i ich funkcji komunikacyjnych może skutkować poważnymi niedoskonałościami przekładu. Szerzej zob. J. Giczela-Pastwa, *Badania genalogiczne w kontekście przekładu specjalistycznego*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2016, Nr 11, 61–75.

językoznawców, zazwyczaj obejmujących analizą język w wymiarze pragmatycznym, jest on głównie narzędziem komunikacji. Komunikacji, która rzutuje na jego formę, decyduje o zachodzących w nim przeobrażeniach. Dość długo prawoznawcze i językoznawcze opisy języka prawnego miały charakter równoległy i niezależny. Każdy z nurtów wypracował sobie właściwe założenia badawcze, sięgnął po inne modele opisu i powiązane z nimi metody oglądu języka prawnego⁵²⁹. Badania na tłumaczeniem prawnym i prawniczym są bodaj najważniejszym miejscem spotkań obu tych dyscyplin, gdzie wyniki współpracy bezpośrednio oddziałują na proces tworzenia i stosowania prawa w układach wielojęzycznych.

Franciszek Grucza, autor koncepcji układu translacyjnego i teorii języków rzeczywistych (antropocentrycznej teorii języków) dzieli języki z ontologicznego punktu widzenia na idiolekty i idealne modele językowe. Idiolekty to rzeczywiste języki konkretnych osób (język Jana Kowalskiego). Mogą one tworzyć polilekty (logiczne sumy — wszystkie części zbioru) lub przekroje (wspólne części zbioru) składających się na dane idiolekty właściwości wszystkich wziętych pod uwagę osób. Innymi słowy, polilekt jest językiem (lektem) pewnej grupy osób (język urzędników, język polityków). Oprócz tego można wyróżnić intelektualne konstrukty (idealne modele) takie jak język narodowy (np. „język polski”). W tym ujęciu języki polski (język narodowy, modelowy, słownikowy, wzorcowy) nie jest językiem rzeczywistymi, ani „rzeczywistym wspólnym językiem” Polaków, przez który w rzeczywistości należy rozumieć „sumę form jednostek leksykalnych, wytworzonych przez członków polskiej wspólnoty językowej, oraz logiczny przekrój struktur ich języków”⁵³⁰.

Języki specjalistyczne (technolekty) do których zalicza się język prawny stanowią szczególną odmianę polilektów. Wyjątkowość technolektów przejawia się w co najmniej dwóch aspektach. Po pierwsze, technolekty nie są autonomiczne, ponieważ czerpią z zasobów kulturowych języków narodowych i etnicznych. Język prawny jest w tym sensie pochodny względem języka narodowego (etnicznego). Po drugie, język specjalistyczny jest ściśle skorelowany z wiedzą specjalistyczną osób, które się nim posługują. W wymiarze rzeczywistym technolekty istnieją tylko w postaci „pewnych umiejętności i wiedzy konkretnych osób, czyli w postaci określonych, wytworzonych i zinternalizowanych przez nie idiotechnolektów”⁵³¹.

529 R. Łapa, *Język prawny w świetle analizy językoznawczej*, 2015, s. 29.

530 S. Grucza, *Główne tezy antropocentrycznej teorii języków*, „Lingwistyka Stosowana/ Applied Linguistics/Angewandte Linguistik”, 2010, Nr 2, s. 41–45.

531 D. Kierzkowska, *Tłumaczenia prawnicze*, Warszawa 2008, s. 14.

Pojęcie idiotechnolektu rozumianego jako język konkretnej osoby rozmywa się w odniesieniu do aktów prawnych, które tworzone są przez różne ciała zbiorowe (komisje, grupy robocze) i nie przystaje do kontrfaktycznej idei racjonalnego prawodawcy oraz związanej z nią umownej „anonimowości” testów prawodawczych⁵³². Problem ten dostrzegał już Bronisław Wróblewski pisząc, że: „stanowienie norm prawnych jest czynnością, która w gruncie rzeczy nie posiada racjonalnego związku z osobą prawnika, zwłaszcza przy koncepcjach, że prawo jest wolą powszechną, względnie wolą ludu lub wolą wodza”⁵³³.

Dla celów tłumaczenia prawnego i prawniczego bardziej pożyteczne jest więc badanie języka prawnego jako politechnolektu rozumianego jako logiczna suma idiotechnolektów, tym bardziej, że idiotechnolekty mają na tę sumę pośredni i właściwie marginalny wpływ z uwagi na standaryzację języka prawa. Unifikacja języka prawnego wynika z odgórnie narzuconych zasad techniki prawodawczej i uzusów językowych. Unifikacja języka prawnego jest zjawiskiem pożądanym, ponieważ usprawnia proces komunikacji i przepływ informacji zakodowanych w tym języku. Wśród elementów tworzących politechnolekt języka prawnego przedmiotem zainteresowania językoznawców i badaczy z zakresu translatoryki są zarówno aspekty terminologiczne, jak i specyfika rejestru, składni oraz frazeologii tego języka⁵³⁴.

W badaniach z zakresu translatoryki przyjął się również tradycyjny podział na język prawny i prawniczy dokonany przez Bronisława Wróblewskiego⁵³⁵, gdzie język prawny oznacza język przepisów prawnych, zaś język prawniczy to język, którym — najogólniej rzecz biorąc — to język jakim posługują się prawnicy, mając do czynienia z prawem. Aleksandra Matulewska częściowo zakwestionowała tę konwencję, wskazując, że zgodnie z takim podziałem język prawniczy to równocześnie język, w którym mówi się o prawie i język umów, wyroków sądowych itd. Umowy nie mogą być traktowane wyłącznie jako teksty mówiące o prawie, lecz są to teksty tworzone zgodnie z przepisami prawa (*essentialia negotii*) i wykraczające poza nie (swoboda umów). Zauważa się również, że podział na język prawny i prawniczy nie jest uniwersalny, ponieważ jest silnie zakorzeniony w systemie

532 *Ibidem*, s. 15–16.

533 B. Wróblewski, *Język prawny i prawniczy*, Kraków, 1948, s. 54.

534 Zob. np. G. Chromik, *Trudności związane z rozbieżnością znaczeniową między polskimi a niemieckimi terminami prawnymi z zakresu przepisów drogowych* [w:] red. K. Hejwowski, *Tłumaczenie — leksyka, frazeologia, styl*, Warszawa, s. 278–284.

535 B. Wróblewski, *Język..., passim*.

prawa stanowionego⁵³⁶. Warto jednak zwrócić uwagę, że ugruntowany w prawoznawstwie podział na język prawny i prawniczy został ukuty dla niemal wiek temu i dla innych celów niż praktyka translatorska, jest on też stale rozwijany. Powyższe uwagi należałoby więc traktować raczej jako punkt odniesienia dla zobrazowania różnic między obiema perspektywami badawczymi⁵³⁷.

Wśród prac prawniczych na niwie przekładoznawstwa na szczególną uwagę zasługuje słabo spopularyzowana koncepcja relacji ekwiwalencji w tłumaczeniu prawnym (*relations of equivalence in legal translation*) J. Wróblewskiego, oparta na trójpodziale języków związanych z prawem (*languages connected to law*)⁵³⁸. Owe języki to:

1. Język prawny (*legal language, LL*) — język, w którym wyrażane są teksty określone przez prawodawcę, czyli reguły prawne uznane za obowiązujące, wraz z ich formalnymi i interpretacyjnymi konsekwencjami. Język prawny jest językiem podstawowym dla wszystkich innych odmian języków związanych z prawem.
2. Język stosowania prawa (*the language of application of the law, LAL*) — język używany przez organy stosujące prawo. Język praktyki prawniczej jest co do zasady, bogatszy niż język prawny i w zależności od typu aktu stosowania prawa czerpie dodatkowe „inspiracje” z języka ogólnego (potocznego).
3. Język nauk prawnych (*language of legal science, LLS*) — język, którym nauka mówi o prawie i jego zastosowaniach. Język nauk prawnych jest złożony, ponieważ istnieją różnice między doktryną prawa, meta-doktryną, teorią prawa itp. Z punktu widzenia analizy logicznej język nauk prawnych jest metajęzykiem dla języka prawnego i języka stosowania prawa. W języku nauk prawnych należy wyróżnić dodatkowo język prawa porównawczego (*the language of comparative law, LCL*), czyli język dyskursu, w którym wyrażane są sądy porównawcze.

---

⁵³⁶ A. Matulewska, *Lingua Legis in Translation: English-Polish and Polish-English Translation of Legal Texts*, 2007.

⁵³⁷ Na złożoność języka prawniczego zwracał uwagę choćby M. Zieliński. Zob. M. Zieliński, *Języki prawne i prawnicze* [w:] red. W. Pisarek, *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, Kraków, 1999, s. 50–74.

⁵³⁸ J. Wróblewski, *The problem of legal translation* [w:] red. G. Zaccaria, *Translation in Law*, Münster-Hamburg-London, 2000, s. 151–160. J. Wróblewski rzecz jasna nie wymyślił, ani nie „zawłaszczył sobie” samego pojęcia ekwiwalencji, lecz bazując m. in. na koncepcji zaproponowanej przez E. Nidę, pracach E. J. Brilla i wczesnym dorobku B. Kielar skorelował to pojęcie z podstawowymi założeniami egzegezy tekstów prawnych.

Celem tłumaczenia prawniczego jest ustalenie ekwiwalencji pomiędzy porównywanymi zwrotami językowymi wyrażonymi z językach związanym z prawem. Teoria relacji ekwiwalencji w tłumaczeniu prawnym Jerzego Wróblewskiego jest skorelowana z modelem wykładni prawa tegoż autora. Przyjmuje on mianowicie, że podstawą ekwiwalencji tłumaczenia prawniczego jest charakterystyka języka, w którym identyfikowane są warunki porównania. Skoro język prawny (*LL*) wywodzi się z języka naturalnego, to cechy tego języka także będą wpływać na proces tłumaczenia. Można zatem wyróżnić trzy konteksty, które wpływają na znaczenie wyrażen sformułowanych w języku prawnym: językowy, systemowy i funkcjonalny⁵³⁹.

Kontekst językowy to ogólne cechy języka prawnego, takie jak szczególne znaczenie terminów i styl. Kontekst systemowy odnosi się do systemu prawa wraz z wszystkimi jego cechami, które są istotne dla określenia sensu wypowiedzi. Natomiast kontekst funkcjonalny obejmuje wszelkie szeroko rozumiane „zdarzenia społeczne”, w których działa prawo, w tym zachowania regulowane przez prawo. W procesie tłumaczenia, który zmierza do ustalenia ekwiwalencji pomiędzy *LL1* i *LL2* należy uwzględnić czynniki wpływające na znaczenie tłumaczonych wypowiedzi, w tym wieloznaczność języka ogólnego i wymienione konteksty. Niemniej, ekwiwalenty to relacje między wyrażeniami językowymi, nawet jeśli w procesie ich ustalania konieczne jest odwołanie się do kontekstu systemowego i funkcjonalnego. Warunki porównania (ekwiwalencji) określają różne języki *LL*, *LAL* i *LLS*. Przyjmując */E/* jako symbol ekwiwalencji relacje pomiędzy nimi można zobrazować w następujący sposób: *LL1/E/LL2*; *LAL1/E/LAL2*; *LLS1/E/LLS2*. Centralny punkt (oś) porównania stanowi relacja *LL1/E/LL2*, a pozostałe relacje ekwiwalencji są wykorzystywane posiłkowo, w celu rozszerzenia pola porównania odpowiednio akty stosowania prawa (*LL1+LAL1/E/LL2+LAL2*) lub nauk prawnych (*LL1+LLS1/E/LL2+LLS2*).

Na podstawie powyższych ustaleń można przedstawić rodzaje ekwiwalencji istotne w tłumaczeniach prawniczych, przy czym każda z nich może być rozpatrywana w każdym z języków „związanych z prawem”. W dalszych opisach przyjęto zbiorcze symbole *L1* i *L2* dla

⁵³⁹ Opierając się na tych samych założeniach, tj. ustaleniu, że język prawny jest pochodną języka naturalnego na który wpływają trzy konteksty (językowy, systemowy i funkcjonalny) J. Wróblewski zaproponował trzy podstawowe rodzaje wykładni prawa (J. Wróblewski, *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1988, s. 128 i nast.) Można więc postawić tezę, zgodnie z którą J. Wróblewski traktuje proces tłumaczenia prawniczego jako czynność z pogranicza wykładni prawa i komparatystyki prawniczej.

porównywanych języków, przyjmując założenie, że w pary tych języków zostały dobrane w taki sposób, że możliwe jest ustalenie relacji ekwiwalencji według opisanych wyżej zasad.

Pierwsza z nich, to ekwiwalencja oparta wyłącznie na kontekście językowym, czyli relacja ścisłej synonimii. Sens wyrażen w języku *L1* i *L2* jest wówczas taki sam lub zawiera taką samą informację. Na przykład wyrażenie *Rule of law* nie jest rzeczywistym synonimem *regle du droit*. W języku angielskim *Rule of law* to określenie idei rządów prawa, podczas gdy w wyniku dosłownego, czysto językowego tłumaczenia na język francuski otrzymujemy określenie oznaczające przepis, regulację prawną (*legal rule*, np. *le respect des règles du droit de l'UE* oznacza zgodność z regulacjami prawa UE). Przypadek ten jest z resztą wyjątkowy, ponieważ koncepcja *Rule of law* przez lata nie miała swojego ekwiwalentu w języku francuskim, lecz nie dlatego, że idea ta była obca francuskiemu systemowi prawa, ale dlatego, że utożsamiano ją w pierwszej kolejności z konstytucyjną kontrolą władzy publicznej. Z tego względu zamiast dosłownego odpowiednika angielskiego *rule* używano określenia *République* lub *Etat*. Ostatecznie we Francji przyjął się termin *Etat de droit*, stanowiący z resztą kalkę z języka niemieckiego (*Rechtsstaat*)⁵⁴⁰.

Drugi rodzaj ekwiwalencji to ekwiwalencja systemowa, która występuje, gdy wyrażenia *L1* i *L2* są analogicznymi składnikami w strukturach porównywanych systemów. Przykładem jest *tort law*, która nie ma bezpośredniego odpowiednika w systemach prawa kontynentalnego. Jednak w drodze analogii systemowej można wskazać ekwiwalent systemowy *tort law* w postaci odpowiedzialności deliktowej. Podobne spostrzeżenie można sformułować w odniesieniu do badania granic między deliktami administracyjnymi a odpowiedzialnością karną i wykroczeniem w różnych systemach prawa⁵⁴¹.

Z kolei ekwiwalentność funkcjonalna występuje wtedy, gdy wyrażenia w *L1* i *L2* pełnią analogiczną funkcję w systemach społeczno-politycznych. Nie chodzi tu o pełną tożsamość, a jedynie podobieństwo, które istnieje z określonego punktu widzenia. Przykładem takiej relacji klauzula zasad współżycia społecznego, której ekwiwalentem funkcjonalnym odnoszącym się do obrotu prawnego będzie klauzula *Treu und Glauben*. Gdy natomiast mówimy o zasadach słuszności w kontekście uznania administracyjnego to w języku niemieckim właściwy

⁵⁴⁰ E. Prus, *Ochrona uzasadnionych oczekiwań jednostki jako zasada ogólna europejskiego prawa administracyjnego*, 2018, 82–87

⁵⁴¹ W. Radecki, *Odpowiedzialność administracyjna w ochronie środowiska. Studium porównawcze*, Wrocław 1985.

będzie zwrot *billiges Ermessen*, który co prawda ma swoją podstawę semantyczną w pojęciu *Billigkeit* wywodzącym się z pojęcia *Equity*, ale którego nie można z nim funkcjonalnie utożsamiać⁵⁴².

Nie można w tym miejscu pominąć, że nieco inaczej będą wyglądały relacje ekwiwalencji w przypadku wielojęzycznych systemów prawnych (Szwajcaria, Kanada) i to zarówno w procesie tłumaczenia wewnątrzsystemowego jak i pomiędzy różnymi systemami. Relacje ekwiwalencji nie dają się także wprost przełożyć na sytuację, kiedy mamy do czynienia z policentryzmem języka ogólnego i specjalistycznego. Na przykład dla języka niemieckiego wyróżnia się trzy pełne ośrodki (centra) językowe (*Vollzentren*) oraz cztery półśrodki (półcentra) językowe (*Halbzentren*). Pełne ośrodki językowe to Niemcy, Austria i niemieckojęzyczna Szwajcaria, które posiadają kodeksy lingwistyczne dla używanego w nich standardu językowego, a półśrodki językowe to Liechtenstein, Luksemburg, Belgia Wschodnia oraz Tyrol Południowy, które takiego zbioru reguł nie posiadają. Problem ten obrazuje proces tłumaczenia terminu „organ administracji publicznej” w kontekście procesowym opisany przez Różę Zielińską-Kołodzińską. Niemiecka ustawa procesowa w podobnych kontekstach do tych w jakich k.p.a. posługuje się pojęciem organ administracji publicznej, stosuje termin *Behörde*. Z kolei austriacka ustawa procesowa posługuje się kilkoma pojęciami, takimi jak *Behörde*, *Verwaltungsbehörde*, *Verwaltungsorgan*. Austriacki system prawny rozróżnia bowiem pojęcia *Verwaltungsorgan* i *Verwaltungsbehörde*, gdzie ten pierwszy odnosi się do zbioru kompetencji, który stanowi część kompetencji organizacji administracyjnej związku, krajów związkowych czy gmin, podczas gdy *Verwaltungsbehörde* to *Verwaltungsorgan* uprawniony do wydawania aktów prawnych. W słownikach na pierwszym miejscu proponuje się natomiast tłumaczenie oparte wyłącznie na „kontekście językowym” i bliższe językowi źródłowemu tj. *Organ der öffentlichen Verwaltung*⁵⁴³.

Podejmując problematykę tłumaczeń prawnych i prawniczych rzadko zwraca się uwagę na to, że tłumacz wykonując usługi na zlecenie wymiaru sprawiedliwości i organów administracji publicznej musi mierzyć się nie tylko z tekstami wyrażonymi w języku prawnym i prawniczym, ale z pełnym spektrum języków ludzkich, od języka ogólnego po inne niż prawnicze języki specjalistyczne. Dotyczy to zarówno tłumaczeń

⁵⁴² Wskazany przykład szeroko omawia K. Kęsicka, *Między precyzją a nieostrością — o problematyce przekładu niemieckich i polskich terminów nieokreślonych*, „Comparative Legilinguistics”, 2014, Nr 17, s. 77–94.

⁵⁴³ R. Zielińska-Kołodzińska, *Wybrane pojęcia z zakresu polskiego postępowania administracyjnego w tłumaczeniu na język niemiecki*, „Lingua legis”, 2017, Nr 25, s. 40–41.

ustnych (tłumaczenie wypowiedzi strony) jak i tłumaczeń pisemnych (tłumaczenie dokumentacji technicznej, medycznej, finansowej itd.). Ujmując ten problem obrazowo, tłumaczenie dokumentacji medycznej sporządzonej w języku obcym, które ma służyć jako jeden z dowodów w postępowaniu orzeczniczym przed powiatowym zespołem do spraw orzekania o niepełnosprawności⁵⁴⁴ będzie niewątpliwie tłumaczeniem dla celów administracyjnoprawnych, będzie bowiem prowadziło do wydania decyzji administracyjnej w rozumieniu k.p.a. Takie tłumaczenie nie będzie jednak (pod względem językowym) tłumaczeniem prawnym ani prawniczym, ponieważ tłumaczony tekst nie będzie ma nic wspólnego z żadnym z tych języków. Z tej perspektywy tłumaczenia tekstów prawnych i prawniczych są tylko jednym spośród wielu (i to niekoniecznie najczęściej występujących) rodzajów tłumaczeń wykorzystywanych w kontekście prawnym i administracyjnym.

Arbitralne tworzenie podziałów tłumaczeń prawnych i prawniczych wyłącznie ze względu na kontekst ich wykorzystywania może być mylące. W literaturze przekładowej wyodrębnia się na przykład tłumaczenia sądowe jako szczególną formę tłumaczenia środowiskowego i prawnego⁵⁴⁵. Tłumaczenie „urzędowe”, czy „administracyjne” nie jest postrzegane w taki sam sposób, choć udział tłumacza w czynnościach takich jak rejestracja aktu zgonu, kontrola podatkowa, czy postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej ma równie doniosłe znaczenie co udział w rozprawie sądowej. Do najważniejszych wspólnych cel przekładu „w sądzie” i „w urzędzie” należy asymetria zdarzenia społecznego, która polega na tym, że zobowiązania i oczekiwania nadawcy i odbiorcy komunikatu są różne. W interakcji asymetrycznej wszystkie osoby mają prawo do słuchania tego, co mówią inni, lecz nie wszystkie mają prawo do wypowiadania się, przerywania wypowiedzi innych osób lub zadawania pytań. Zwyczajowo przełożonym wolno okazać pewien stopień poufałości względem podwładnych, ale już taka inicjatywa ze strony podwładnego będzie źle widziana⁵⁴⁶. To profesor przedstawia zawilości rozmaitych koncepcji teoretycznych podczas wykładu, a studenci w skupieniu słuchają przedstawianego wyводу. Tak rozumiana asymetria komunikacyjna jest wpisana w istotę władztwa administracji publicznej, a rozkład sił w sytuacji komunikacyjnej między administrującym i administrowanym określają właściwe przepisy prawa administracyjnego, na ogół przepisy proceduralne.

⁵⁴⁴ Art. 5a ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 913).

⁵⁴⁵ A. Biernacka, *Tłumacz w rozprawie sądowej*, Warszawa 2014.

⁵⁴⁶ A. Biernacka, *Tłumacz...*, 2014, s. 9.

Określenie celu, dla którego wykonywane jest tłumaczenie może być przydatny dla stwierdzenia czy konieczne jest sporządzenie tłumaczenia kwalifikowanego (sporządzonego przez uprawniony podmiot), lecz niewiele mówi o nam o gatunku tekstu, z którym musi zmierzyć się tłumacz.

Wieloaspektowość tekstów w *legal translation* została uwzględniona w podziale autorstwa Deborah Cao opartym na kryterium celu tekstu docelowego (tłumaczenia jako rezultatu). Na tej podstawie wyróżnia Ona⁵⁴⁷:

1. Tłumaczenie dla celów normatywnych, które jest związane ze sporządzaniem tekstów autentycznych aktów prawnych w kilku językach, tak jak to ma miejsce w wielojęzycznych jurysdykcjach oraz przy powstawaniu instrumentów prawa międzynarodowego (w szczególności umów międzynarodowych). Najczęściej dwujęzyczne lub wielojęzyczne teksty są najpierw sporządzane w jednym języku, a następnie tłumaczone na kolejny język lub języki. Rzadziej wszystkie wersje aktu są sporządzane równolegle. Niezależnie od tego teksty w różnych językach mają jednakową moc prawną. Wielojęzyczne akty prawne są uznawane za obowiązujące po ich uchwaleniu i ogłoszeniu w odpowiednim organie promulgacyjnym, przez co formalnie nie są tłumaczeniami. Oprócz prawa UE przykładami takich aktów są przepisy obowiązujące w państwach, w których obowiązuje więcej niż jeden język urzędowy (Kanada, Hongkong) oraz wielojęzyczne instrumenty prawne przyjmowane przez ONZ. Wielojęzyczność prawa sprawia, że tłumaczenie może stać się narzędziem pomocniczym wielojęzycznej wykładni prawa. Ta kategoria tłumaczeń prawniczych może również obejmować umowy międzynarodowe oraz umowy prywatne, których teksty dwujęzyczne są jednakowo autentyczne w jurysdykcji jedno lub wielojęzycznej. W obu tych wypadkach strony umowy (państwo, osoba fizyczna) mogą uzgodnić klauzulę przyznającą prymat jednej lub kilku wersjom językowym umowy. W tej kategorii cele komunikacyjne tekstów w języku źródłowym i docelowym są identyczne. W płaszczyźnie formalnoprawnej przyjmuje się domniemanie, że są to teksty paralelne (mimo że w praktyce pierwowzór tekstu powstaje tylko w jednym lub dwóch językach).

---

⁵⁴⁷ D. Cao, *Legal translation. Translating legal language*, s. 79 [w:] red. M. Coulthard, A. Johnson, *The Routledge Handbook of Forensic Linguistics*, New York, 2010, s. 78–94; D. Cao, *Translating Law*, Clevedon-Buffalo-Toronto 2007, *passim*; D. Cao, *Legal translation studies* [w:] red. C. Millan, F. Bartrina, *The Routledge Handbook of Translation Studies*, New York 2013, s. 415–424. Badania australijskiej lingwistki D. Cao łączą w sobie wiele cennych perspektyw. Przez wiele lat pełniła rolę tłumacza konferencyjnego w ONZ, jest autorką prac związanych z lingwistyczną analizą chińskiego języka prawnego a także teorią tłumaczeń prawnych.

2. Tłumaczenia dla celów informacyjnych, czyli kategoria, która obejmuje tłumaczenie ustaw, orzeczeń sądowych i innych rodzajów tekstów prawnych, prawniczych oraz prac naukowych, jeśli celem tłumaczenia jest dostarczenie informacji odbiorcom docelowym. Jest to tłumaczenie najczęściej spotykane w jurysdykcjach jednojęzycznych. Takie tłumaczenia różnią się od pierwszej kategorii, w której tłumaczenie prawa jest prawnie wiążące. W tej drugiej kategorii tekst źródłowy jest jedynym prawnie egzekwowalnym, podczas gdy tłumaczenie służy jedynie odczytaniu jego treści. Na przykład tłumaczenie k.p.a. na język angielski nie jest w tej postaci prawnie wiążące dla jego czytelników. Niekiedy wydawcy przekładów ustaw zamieszczają w ich treści zastrzeżenie, że tłumaczenie ma jedynie charakter informacyjny, a w postępowaniu sądowym pierwszeństwo ma tekst ustawy w języku oryginalnym. Różnie mogą być klasyfikowane pouczenia kierowane do stron postępowania, zazwyczaj zawierające zestawienie przepisów określających ich prawa i obowiązki. To czy zakwalifikujemy je jako tłumaczenie dla celów normatywnych czy informacyjnych będzie zależało od tego, czy organ miał w danej sytuacji obowiązek lub kompetencję do sporządzenia takiego pouczenia — wówczas taki dokument będzie pełnił (przynajmniej pośrednio) obie funkcje jednocześnie. Innym przykładem jest tłumaczenie aktów wydawanych przez Światową Organizację Handlu, której autentycznymi językami są angielski i francuski. W tym wypadku moc prawną mają tylko oryginalne teksty napisane w języku angielskim i francuskim, natomiast ich tłumaczenia na inne języki nie są wiążące, a służą jedynie celom informacyjnym lub naukowym. W tej kategorii teksty źródłowe i docelowe mogą mieć więc służyć różnym celom komunikacyjnym.
3. Tłumaczenie dla celów prawnych. Takie tłumaczenia mają głównie charakter informacyjny i opisowy. Ten rodzaj przetłumaczonego tekstu może być wykorzystany w postępowaniu sądowym lub administracyjnym jako środek do przeprowadzenia dowodu z dokumentów (w przypadku tłumaczenia ustnego odpowiednio ustnych podań, wyjaśnień itd.). Do tej kategorii zalicza się zarówno teksty prawnicze, pisma procesowe, umowy czy porozumienia, jak i tekst „zwykły”, w tym korespondencję służbową lub osobistą, zaświadczenia, zeznania świadków i opinie biegłych. Odbiorcami tych tłumaczeń są strony postępowania niewładające językiem sądu lub organu (lub szerzej — językiem urzędowym

danego państwa) oraz sądy, organy i inne podmioty, które bez tłumaczenia nie mogłyby zapoznać się z treścią tekstu źródłowego lub wykorzystać go w sposób zgodny z prawem (ze względu na obowiązujący język urzędowania). Teksty dla celów prawnych są niejednorodne zarówno pod względem gatunkowym, jak i pod względem skutków prawnych jakie może rodzić tłumaczenie lub jego brak. Ustawodawca z reguły wymaga w takich sytuacjach, aby kompetencje tłumacza wykonującego tłumaczenie zostały w jakiś sposób potwierdzone (egzaminem państwowym, dyplomem studiów wyższych), a samo tłumaczenie jest opatrzone stosownym poświadczeniem⁵⁴⁸. Teksty „zwykłe”, sporządzane i artykułowane przez osoby niebędące prawnikami w języku ogólnym nabywają status „prawnych” ze względu na ich wykorzystanie. Przykładem są zeznania świadków, które składają się na ogół z wypowiedzi w języku ogólnym. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, że ten rodzaj tłumaczenia jest niesłusznie pomijany w badaniach szczegółowych nad przekładem prawnym i prawniczym, choć jest to „chleb powszedni” każdego tłumacza współpracującego z organami sprawiedliwości i urzędami⁵⁴⁹.

4. Cel tłumaczenia determinuje dobór właściwych technik i metod tłumaczeniowych. W przypadku tłumaczeń pisemnych kwestia ta jest niemal całkowicie poza sferą wpływu właściwego organu administracji publicznej, który może samodzielnie skontrolować wyłącznie aspekty formalne tłumaczenia (np. podpis, a w przypadku tłumaczeń kwalifikowanych — użycie pieczęci, umieszczenie formuły poświadczającej). Powzięcie uzasadnionych wątpliwości co do wartości merytorycznej obliguje to posłużenia się nowym tłumaczeniem. Pracownicy organu biorący udział w czynnościach mają natomiast bezpośredni wpływ na to jaka technika zostanie zastosowana przez tłumacza podczas tłumaczenia ustnego. To również od świadomości osób biorących udział w czynności zależy rzetelność tłumaczenia. Wśród czynowników niezwiązanych z wiedzą i kompetencjami tłumacza na dokładność i jakość tłumaczenia ustnego należy wymienić zmęczenie (*interpreter fatigue*)

⁵⁴⁸ D. Cao podaje przykład sądów australijskich, gdzie zwykle wymagane jest od tłumacza oświadczenie pod przysięgą, które zawiera osobiste potwierdzenie dotyczące jakości tłumaczenia i kompetencji tłumacza.

⁵⁴⁹ M. Harvey, *What is so special about legal translation?*, „Meta”, Nr 47, 2022, s. 178. Tak też L. Wolff, *Legal translation*, [w:] red. K. Windle, K. Malmkjaer, *The Oxford Handbook of Translation Studies*, Oxford, 2011, s. 228–242.

i tłumaczenia łańcuskowe (*chain interpreting*)⁵⁵⁰. Badania empiryczne potwierdzają, że zauważalny spadek jakości i dokładności tłumaczenia jest *zauważalny* najpóźniej po 30 minutach ciągłego tłumaczenia (ilość błędów i pomicie rośnie wprost proporcjonalnie do upływającego czasu)⁵⁵¹. Zalecaną praktyką jest zatem zapewnianie tłumaczowi przerw po upływie tego czasu, a w sytuacjach, gdy ważne jest zachowanie ciągłości czynności zaleca się powoływanie dwóch tłumaczy, którzy będą mogli pracować na zmianę i ewentualnie wspierać się i kontrolować⁵⁵². Tłumaczenie łańcuskowe, czyli dwuetapowe ma miejsce w sytuacji, gdy w układzie translacyjnym uczestniczy dwóch tłumaczy, pierwszy tłumaczy z języka *Ja* nadawcy na język *Jb* drugiego tłumacza, a następnie drugi tłumacz przekłada komunikat w języku *Jb* na język *Jc* odbiorcy docelowego i odwrotnie. Konieczność przeprowadzenia takiej operacji może się pojawić, gdy mamy do czynienia z językami rzadkimi. Zdarza się wówczas, że jedyną osobą, która zna dany język obcy jest inny rodzimy użytkownik języka, który także nie zna języka urzędowego, ale włada np. językiem angielskim. Niestety wyniki eksperymentów przeprowadzonych z udziałem z dwóch profesjonalnych tłumaczy ukazują, że podczas takiego tłumaczenia dochodzi zauważalnego zniekształcenia komunikatów źródłowych. Tłumaczenie jest wtedy uboższe względem tekstu źródłowego i częściej stosowane są uproszczenia⁵⁵³.

W zależności od sytuacji tłumacz stosuje technikę tłumaczeni *a vista*, konsekwentnego, szepotankę (*chuchotage*) lub *a liaison*⁵⁵⁴. Tłumaczenie *a vista* to technika mieszana, która polega na tym, że na głos tłumaczona jest treść wyrażona na piśmie. Tłumaczenie następuje bez wcześniejszego

---

⁵⁵⁰ Takie tłumaczenie odgrywa ważną rolę w badaniach nad rzadkimi językami. Zob. Np. L. C. Voorhoeve, *Turning the Talk: A Case of Chain-Interpreting in Papua New Guinea* [w:] red. S. A. Wurm, *New Guinea and Neighboring Areas: A Sociolinguistic Laboratory*, Berlin, 1979, s. 177–206.

⁵⁵¹ E. M. de Jongh, *From the Classroom to the Courtroom. A Guide to Interpreting in the U.S. Justice System*, Amsterdam-Philadelphia, 2015, s. 16.

⁵⁵² *Ibidem*.

⁵⁵³ K. Płończyk, *Prowadzenie działań operacyjno-sledczych oraz w przygotowywaniu materiału procesowego w sprawach karnych z udziałem cudzoziemców* [w:] *Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, Warszawa 2017, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, s. 621–623.

⁵⁵⁴ A. D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane. Status. Kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa, 2011, s. 115.

przygotowania, tłumacz równolegle czyta i tłumaczy tekst⁵⁵⁵. Podczas tłumaczenia konsekwentnego tłumaczone są ustne wypowiedzi. Co pewien czas nadawca komunikatu przerywa wypowiedź dając tłumaczowi możliwość przekazania tłumaczenia odbiorcom. Słuchając wypowiedzi tłumacz może sporządzać notatki, które pomogą mu lepiej zapamiętać jej strukturę i sens. Tłumaczenia konsekwentne dzieli się na: tłumaczenia pełne (całościowe, *in extenso*), skrócone (streszczające sens wypowiedzi), przerywane (tłumaczenie zdanie po zdaniu, akapit po akapicie) i nieprzerywane (tłumaczenie po wygłoszeniu całości tekstu)⁵⁵⁶. Szczególnym rodzajem tłumaczenia konsekwentnego jest tłumaczenie *a liaison*, które polega na tłumaczeniu krótkich wypowiedzi bez pomocy notatek, najczęściej zdanie po zdaniu. Takie tłumaczenie stosuje się zazwyczaj w czasie rozpraw sądowych i przesłuchań. Taka technika umożliwia tłumaczowi lepszy kontakt z mówcą i większą precyzję.

Tłumaczenia konsekwentne (następcze) należy odróżnić od tłumaczeń symultanicznych, czyli równoczesnych. Podczas tłumaczenia ustnego wypowiedź jest tłumaczona w czasie rzeczywistym, a tłumacz znajduje się w wyciszonej kabinie, korzysta ze specjalistycznych pomocy technicznych (specjalnych słuchawek, mikrofonów itp.)⁵⁵⁷. Szereg wymogów związanych z kabinami i wymaganiami technicznymi dla optymalnego tłumaczenia symultanicznego określają normy ISO⁵⁵⁸. Z tego rodzaju tłumaczenia słynie Parlament Europejski. W praktyce sądowej i administracyjnej nie jest ono jednak powszechnie stosowane. Warto jednak zwrócić uwagę, że tłumaczenia symultaniczne w ich obecnym kształcie zostały udoskonalone właśnie dzięki praktyce sądowej, a dokładnie podczas procesów Norymberskich⁵⁵⁹. W praktyce częściej występuje szeptanka, czyli tłumaczenie „do ucha”, która jest odmianą

⁵⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁵⁶ *Ibidem*, s. 155–156.

⁵⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁵⁸ EN ISO 2603:2016 *Tłumaczenie symultaniczne — kabiny stałe — wymagania*; EN ISO 4043:2016 *Tłumaczenie symultaniczne — kabiny przenośne — wymagania*; EN ISO 20108:2017 *Tłumaczenie symultaniczne — jakość i przesyłanie danych dźwiękowych i obrazowych — wymagania*; EN ISO 20109:2016 *Tłumaczenie symultaniczne — sprzęt — wymagania*; EN ISO 22259:2019 *Tłumaczenie symultaniczne — sprzęt — wymagania Kabiny Przenośne*.

⁵⁵⁹ Na temat historii tłumaczeń symultanicznych w tym kontekście zob. F. Gaiba, *The Origins of Simultaneous Interpretation. The Nuremberg Trial*, Ottawa, 1998. Wymowne są słowa F. Gaiby, która wyjaśniając jakie było źródło inspiracji dla prowadzenia badań na tym zagadnieniu stwierdziła, że w żadnym z obszernych 40 tomów, które zawierały transkrypcje i dokumenty z procesów w Norymberdze ani jednego słowa nie poświęcono tłumaczom, mimo że szacuje się, że bez ich udziału i wymyślanych *ad hoc* innowacji procesy te potrwałyby aż cztery razy dłużej (s. 11–12).

tłumaczenia symultanicznego, wykorzystywaną, gdy tłumaczenie jest kierowane do niewielkiej grupy osób.

Z podstawę warsztatu tłumacza przysięgłego w zakresie tłumaczenia ustnego uznawane są tłumaczenia konsekutywne i tłumaczenia *a vista* i to tylko te techniki są weryfikowane na egzaminie państwowym⁵⁶⁰.

3.4. Tłumaczenie a transkrypcja i transliteracja

Teksty podlegające tłumaczeniu dla celów prawnych i administracyjnych zawierają wiele nazw własnych — od nazw miejscowości w których wydano dokument tłumaczony po imiona i nazwiska. Niestety ustawodawca nie rozstrzyga w jaki sposób tłumacz powinien wówczas postępować. Jest to zagadnienie skomplikowane zwłaszcza w przypadku obcych alfabetów i systemów pisma. Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego ani przepisy wydane na jej podstawie, które mogłyby w tym względzie ustanowić rozwiązania modelowe w ogóle nie odnoszą się kwestii nazw miejscowości, państw i obiektów fizjograficznych. W kodeksie zawodowym tłumacza przysięgłego przewidziano, że nazwy geograficzne zapisane w dowolnym alfabecie albo w innych systemach pisma należy przytaczać w tekście tłumaczenia na język polski zgodnie z zasadami zawartymi w urzędowych wykazach sporządzanych przez Komisję Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej (KSNG RP). Takie samo odesłanie zawiera 104 ust. 8 p.a.s.c. Tłumacz może ewentualnie dodatkowo podać zapis danej nazwy w języku źródłowym. Jeżeli natomiast nazwa nie ma oficjalnego odpowiednika stosuje się tylko zapis w języku źródłowym⁵⁶¹.

---

560 Zob. § 10 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 124). A. D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane...*, s. 157. Jak zauważa K. Nartowska, „działania translatorskie podejmowane przez tłumaczy sądowych różnią się w zależności od poszczególnych etapów postępowania oraz działań pozostałych uczestników procesu. Praktyka pokazuje, że w przypadku strategicznych działań prawniczych tłumacze najczęściej wybierają techniki tłumaczenia konsekutywnego, czasami konsekutywnego z notacji i stosunkowo rzadko tłumaczenie *a vista*. Jeśli chodzi o tłumaczenie w czasie komunikacyjnych działań prawniczych, jest to najczęściej technika mieszana, konsekutywno-symultaniczna. Na tych etapach może również wystąpić konieczność tłumaczenia techniką szeptaną i za pośrednictwem mediów”. K. Nartowska, *Tłumacz i działania translatorskie w sądzie*, „Comparative Legilinguistics”, 2013, Nr 13 s. 126.

561 §48 ust. 1 k.z.t.p; K. Dahlmanns, A. D. Kubacki, *Jak sporządzać tłumaczenia poświadczane dokumentów?*, Chrzanów, 2014, s. 45.

W tłumaczeniu aktów stanu cywilnego zgodnie z k.z.t.p. tłumacza powinien zastosować nazwę miejscowości w formie występującej w dokumencie źródłowym. Jeżeli istnieje współczesna nazwa lub odpowiednik polski, tłumacz powinien w miarę możliwości podać w adnotacji nazwę miejscowości w brzmieniu aktualnie obowiązującym zgodnie z zasadami zalecanymi przez KSNG RP⁵⁶².

Urzędowe wykazy sporządzane przez KSNG RP są cennym źródłem informacji i mogą stanowić podstawę weryfikacji prawidłowości tłumaczenia. Poza wskazaniem oficjalnej nazwy miejscowości, państwa, terytorium czy obiektu fizjograficznego zawierają one informacje o prawidłowej deklinacji, nazewnictwie obywateli i mieszkańców, transliteracji oraz transkrypcji.

Tabela 4. Transkrypcja i transliteracja nazw państw i terytoriów niesamodzielnych według KSNG RP

Ukraina pol. Ukraina, D. Ukrainy, Mc. Ukrainieukraiński Україна — trl. Ukraina, trb. Ukrajina
Sahara Zachodnia status polityczny nierozstrzygniętypol. Sahara Zachodnia, D. Sahary Zachodniej, Mc. Saharze Zachodniej;Saharyjska Arabska Republika Demokratycznaarab. أَسْـَٔيْبْ زَرْغَلْ أَرْحَصْلْ — trl. Aş-Şahrā' al-Gharbiyyah, trb. As-Sahraal-Gharbijja; طَارِيقْ مِى رُوْدْمُجْلْ أَيْ طَارِيقْ مِى — trl. Al-Jumhūriyyah al-'Arabiyyah aş-Şahrāwiyyah ad-Dimuqrāṭiyyah, trb. Al-Džumhurijsa al-Arabijja as-Sahrawijja ad-Dimukratijja;przym. zachodniosaharyjskimieszk. Saharyjczyk, Saharyjka, Saharyjczycystol. Al-Ujun (główne miasto), D. Al-Ujunu, Mc. Al-Ujunie albo ndm. نُوِيْغْلْ — trl. Al-'Uyūn, trb. Al-Ujun
Skróty: pol. — polski, D. — dopełniacz, Mc. Miejscownik, trl. — transliteracja, trb. — transkrypcja, obyw. — obywatelem, przym. — przymiotnik, mieszk. — mieszkaniec, stol. — stolica.

Źródło: Urzędowy wykaz nazw państw i terytoriów niesamodzielnych, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa, 2021.

Zasady transkrypcji i transliteracji imion i nazwisk nie są jednolite — Tabela 4. Zgodnie z ustawą o zawodzie tłumacza przysięgłego „dokonując tłumaczenia imion i nazwisk z języków nieposługujących się alfabetem łacińskim lub posługujących się innym systemem pisma, tłumacz dokonuje transliteracji lub transkrypcji tych imion i nazwisk na podstawie dokumentów podróży lub ich kopii, a w przypadku braku tych dokumentów dokonuje tłumaczenia zgodnie z regułami pisowni obowiązującymi w kraju, w którym został sporządzony tłumaczony dokument”⁵⁶³.

Procesy transkrypcji i transliteracji nie przebiegają w ten sam sposób. Zabiegiem pozwalającym na bezpośrednią konwersję imienia i nazwiska utworzonego z innych liter jest transliteracja. Transliteracja oddaje precyzyjnie znak graficzny każdej litery (zamiana znak na znak), nie uwzględniając jej dźwięku i umożliwia wierną graficzną konwersję do

⁵⁶² §48 ust. 2 k.z.t.p.

⁵⁶³ Art. 14 u.z.t.p.

zapisu źródłowego bez utraty treści (retransliteracja)⁵⁶⁴. Zasady transliteracji różnią się więc w zależności od języka docelowego. Ukraińskie nazwisko *Шевчук* może być transliterowane między innymi w następujący sposób⁵⁶⁵:

- W języku angielskim: *Shevchook/Shevchouk/Shevchuk/Shevchoock/Shevchouck/Shevchuck*,
- W języku francuskim: *Chevtchouc/Chevtchouque*,
- W języku niemieckim: *Schewtschuk/Schewtschuck*.

Zasady transliteracji na określają normy ISO, m. in.: PN-ISO 9:2000P (transliteracja znaków cyrylickich znaki łacińskie), PN-ISO 259:2009P (transliteracja znaków hebrajskich na znaki łacińskie), PN-ISO 843:1999P (transliteracja znaków greckich na znaki łacińskie).

Transkrypcja wyrazu to jego zapis fonetyczny, który oddaje wymowę poszczególnych liter. Transkrypcja nie polega na odtworzeniu zapisu, lecz brzmienia głosek, którym mogą odpowiadać różne znaki w zapisie transkrypcyjnym lub też jeden znak może odpowiadać kilku głoskom w języku wyjściowym. Poniżej przedstawiono różnicę pomiędzy transliteracją i transkrypcją na przykładzie języka rosyjskiego (Tabela 5). W poprzednich wersjach k.z.t.p. zalecane było przytaczanie imion i nazwisk właśnie w ten sposób⁵⁶⁶.

Tabela 5. Różnice w transliteracji rosyjskich imion i nazwisk

Zapis oryginalny w języku rosyjskim	Transkrypcja	Transliteracja polska	Transliteracja angielska	Transliteracja stosowana w oficjalnych dokumentach	Transliteracja według zasad ICAO
Богославский	Bogostawskij	Bogoslavskij	Bogoslavskiy	Bogoslavskii	Bogoslavskii

Źródło: M. Krajewska, *Transpozycja nazw własnych z punktu widzenia dydaktyki przekładu (w polsko-rosyjskiej parze językowej)*, „Roczniki Humanistyczne”, 2020, z. 10, s. 103–104.

Termin transkrypcja (łac. *transcriptio* — przepisywanie) jest wieloznaczny. Transkrybować (łac. *transcribo*, *transcribere*) to w języku ogólnym inaczej „przepisywać, kopiować lub zastępować jeden zapis innym,

⁵⁶⁴ I. Radziszewska, *Przegląd autorskich systemów transliteracji i transkrypcji. Uwagi do zestawienia tabelarycznego* [w:] red. J. Kulwicka-Kamińska, Cz. Łapicz, *Tefsir Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Teoria i praktyka badawcza*, Toruń 2015, s. 174.

⁵⁶⁵ Przykład za: M. Vakulenko, *Practical transcription and transliteration: Eastern-Slavonic view*, „Govor”, 2015, Nr 32, s. 50.

⁵⁶⁶ Zdaniem M. Krajewskiej: „przytaczanie w wersji transkrybowanej miało tę zaletę, że ze względu na przejrzystość zasad proces nie powodował problemów podczas transpozycji, efekt końcowy zapisu dawał zaś możliwość, w przeciwieństwie do transliteracji, odtworzenia brzmienia zbliżonego do oryginału”. Zob. *Transpozycja nazw własnych z punktu widzenia dydaktyki przekładu (w polsko-rosyjskiej parze językowej)*, „Roczniki Humanistyczne”, 2020, z. 10, s. 104.

odpowiadającym mu, ale opartym na innej konwencji graficznej”⁵⁶⁷. Transkrypcją będzie zarówno zapis tekstu mówionego na podstawie ścisłej odpowiedniości głosek i znaków pisma, jak i zapis tekstu pierwotnie sporządzonego w innym alfabecie lub systemie znaków. Ustawodawca posługuje się wskazanym terminem w obu znaczeniach, tj.:

1. Transkrypcja dźwięku. Ten rodzaj transkrypcji jest wykorzystywany na gruncie procedury cywilnej, gdzie służy do pomocniczego utrwalenia w formie pisemnej protokołu audiowizualnego na podstawie art. 157 § 1 i art. 158 § 4 k.p.c. (czynność materialno-techniczna)⁵⁶⁸ i zastępuje pisemne uzasadnienie wyroku zgodnie z art. 331¹ § 2 i 3 k.p.c. (przepisy o pisemnym uzasadnieniu wyroku stosuje się odpowiednio⁵⁶⁹). Niektóre przepisy szczególne zawierają podstawę do rejestrowania obrazu i dźwięku w toku oznaczonych czynności (np. procedura uzgodnieniowa — art. 119x o.p., kontrola podatkowa — art. 290 o.p.; organ prowadzący postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej może utrwalić przebieg przesłuchania za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, jeżeli wnioskodawca został o tym poinformowany, zapis taki jest załącznikiem do protokołu z przesłuchania — art. 44 ust. 5 u.o.c.). Brak jest przeszkód prawnych, aby w takich przypadkach organy sporządzały w drodze czynności

⁵⁶⁷ Wyrok WSA w Lublinie z 29.01.2019 r., III SA/Lu 537/18, LEX nr 2633342.

⁵⁶⁸ O akcesoryjność i subsydiarność transkrypcji protokołu sporządzonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk przesądziła SN: „Skoro w wypadku utrwalania przebiegu posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie (art. 157 § 1 zd. 2 i art. 158 § 1 k.p.c.) protokół stanowią łącznie zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku oraz protokół o skróconej treści, to nie ma podstaw do utożsamiania lub zrównywania transkrypcji tego zapisu z protokołem albo jego częścią względnie traktowania jej jako trzeciego elementu składowego protokołu. Transkrypcja obecnie nie stanowi też załącznika do protokołu, a zatem nie podlega sprostowaniu lub uzupełnieniu (art. 160 § 1 k.p.c.). Dokonanie transkrypcji jest tylko czynnością o charakterze materialno-technicznym, która ma zapewnić pełniejszą funkcjonalność systemu i efektywność stosowania protokołu obejmującego zapis dźwięku albo obrazu i dźwięku. Ułatwia pracę z protokołem elektronicznym, w tym w szczególności umożliwia odnalezienie jego stosownego fragmentu. Potwierdza to fakt, że sporządzanie transkrypcji nie następuje w każdym wypadku utrwalania przebiegu posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, lecz tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla zapewnienia prawidłowego orzekania. Nie jest ono nawet regułą, skoro wymaga zarządzenia przewodniczącego, a jeśli do niego dochodzi, to transkrypcja nie musi obejmować całości zapisu, lecz tylko jego odpowiednią część (art. 158 § 4 k.p.c.)”. Uchwała SN z 23.03.2016 r., III CZP 102/15, OSNC 2016, nr 7–8, poz. 88.

⁵⁶⁹ Transkrypcja nie jest dokumentem urzędowym, a także nie wymaga podpisu — musi spełniać jedynie wymogi formy dokumentowej. Tak: P. Rodziewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. M. Marszałkowska-Krześ LEX, 2022, art. 331¹ k.p.c.

materialno-technicznej transkrypcję zapisu audio-video w celach pomocniczych⁵⁷⁰.

2. Transkrypcja dokumentu zagranicznego. Ten rodzaj transkrypcji jest instytucją prawa o aktach stanu cywilnego⁵⁷¹ uregulowaną w art. 104 i nast. ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego⁵⁷².

Konwersja imion i nazwisk jest jednym z elementów transkrypcji dokumentu zagranicznego. Podstawą dokonania transkrypcji w rozumieniu art. 104 p.a.s.c. jest tłumaczenie zagranicznego aktu stanu cywilnego w przepisanej prawem formie. Zgodnie z art. 104 ust. 2 p.a.s.c. transkrypcja polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego. Wierność i literalność w rozumieniu tego przepisu nie oznacza, że treść aktu zagranicznego zostaje transkrybowana „w języku oryginału”. Zgodnie z orzecznictwem SN: „transkrypcja nie ma charakteru rejestracyjnego, a jest jedynie transponowaniem pod względem językowym i formalnym zagranicznego aktu stanu cywilnego na obowiązujący w Polsce język urzędowy i w obowiązującej tu formie rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów”⁵⁷³. Jest to wykładnia zgodna z celem i funkcją transkrypcji.

---

570 Transkrypcje mają też szczególne znaczenie dowodowe w postępowaniach prowadzonych przez Krajową Administrację Skarbową, która może wykorzystywać dla celów prowadzonych postępowań wyniki czynności operacyjno-rozpoznawczych. Na ten problem zwrócił niedawno uwagę NSA, przesądając, że: „Odnosnie do kwestii czy dowodem może być tylko transkrypcja (i to niekompletna) z podsłuchanej rozmowy, czy też konieczne jest odsłuchanie nagrań na rozprawie należy zauważyć, że wbrew sugestiom zawartym w uzasadnieniu skargi kasacyjnej, WSA w zaskarżonym wyroku, odwołując się przez analogię do stanowiska zawartego w orzecznictwie sądów karnych, nie twierdził, iż w postępowaniu podatkowym takie nagrania należy odsłuchiwać na rozprawie. Uznał natomiast (i to stanowisko podziela Naczelny Sąd Administracyjny) odwołując się do art. 180 w zw. z art. 181 § 1 o.p., że aby można było na podstawie protokołów transkrypcji rozmów dokonywać określonych ustaleń faktycznych organy podatkowe powinny mieć dostęp do nagrań takich rozmów, by możliwe było ich odsłuchanie (s. 26 uzasadnienia wyroku). Taki wniosek znajduje potwierdzenie w zasadzie ogólnej wynikającej z art. 122, doprecyzowanej w art. 187 § 1 o.p., jak również wynika z art. 123 § 1 i art. 192 o.p. oraz unijnej zasady zapewnienia stronie prawa do obrony (...)”. Wyrok NSA z 7.02.2019 r., I FSK 1881/17, LEX nr 2627705.

571 P. Kasprzyk, *Sporządzanie aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych. Uwagi na tle art. 73 ust. 1 Ustawy Prawo o Aktach Stanu Cywilnego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 2010, nr 2, s. 217.

572 T.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 594). z późn. zm., dalej jako: p.a.s.c.

573 Postanowienie SN z 8.08.2003 r. V CK 6/02, OSNC z 2004 r. Nr 7–8, poz. 131); postanowienie SN z 16.03.2007 r., III CSK 380/06, LEX nr 457689.

Z uzasadnienia projektu ustawy wynika, że intencją ustawodawcy było to, aby obywatele polscy, dla których sporządzono w kraju akt stanu cywilnego, a którzy posiadają później sporządzone za granicą akty stanu cywilnego, transkrybowali je w celu zapewnienia ciągłości wiedzy o tych osobach w rejestrach państwowych. Transkrypcja zwalania obywateli polskich od przedkładania odpisów aktów stanu cywilnego w sprawach załatwianych w organach administracji publicznej, a także od posługiwania się zagranicznymi dokumentami w innych sprawach i ich wielokrotnego tłumaczenia⁵⁷⁴. Na podstawie transkrypcji następuje aktualizacja rejestru PESEL, co nie jest możliwe w oparciu o zagraniczne akty stanu cywilnego. Nie bez przyczyny podkreśla się jedynie pragmatyczny wymiar transkrypcji (oszczędność kosztów, uproszczenie obrotu dokumentami zagranicznymi), należy mieć bowiem na względzie, że zagraniczne akty stanu cywilnego mają *ex lege* moc dowodową równą aktom polskim na podstawie art. 1138 k.p.c.⁵⁷⁵.

Transkrypcji aktu stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego dokonuje się bez względu na to, czy osoba, której akt dotyczy, jest obywatelem polskim, czy cudzoziemcem. Możliwe jest dokonanie transkrypcji aktu dotyczącego osoby, która ma lub miała miejsce zamieszkania w Polsce (niezależnie od jej przynależności państwowej) a także aktu dotyczącego obywatela polskiego, nawet jeśli nie ma miejsca zamieszkania w kraju, a nawet nigdy w kraju nie mieszkał⁵⁷⁶. Ustawodawca nie przewidział wyjątku od zasady dokonywania czynności urzędowych w języku polskim w stosunku do aktów stanu cywilnego. Zgodnie z art. 31 p.a.s.c. dokumenty w języku obcym przedkłada się z urzędowym tłumaczeniem na język polski dokonywanym przez:

1. Tłumacza przysięgłego wpisanego na listę prowadzoną przez Ministra Sprawiedliwości (tłumaczenie poświadczone).
2. Tłumacza przysięgłego uprawnionego do dokonywania takich tłumaczeń w państwach członkowskich UE lub EOG — jak trafnie zauważa Alicja Czajkowska, to czy tłumacz spełnia wymogi

⁵⁷⁴ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy — Prawo o aktach stanu cywilnego, Druk nr 2620, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencja, s. 49–50.

⁵⁷⁵ Postanowienie SN z 16.03.2007 r., III CSK 380/06, LEX nr 457689. Transkrypcja jest obligatoryjna dla obywatela polskiego dodatkowo w trzech przypadkach, o których mowa w art. 104 ust. 5 p.a.s.c., a więc gdy: 1. posiada akt stanu cywilnego potwierdzający wcześniejsze zdarzenie, sporządzony w Polsce i żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, 2. ubiega się o wydanie polskiego dokumentu tożsamości, 3. ubiega się o numer PESEL.

⁵⁷⁶ A. Czajkowska [w:] I. Basior, D. Sorbian, A. Czajkowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związane oraz wzory dokumentów*, LEX 2015, art. 104, pkt 12.

przewidziane w określonym państwie pozostaje poza wiedzą Kierowników USC (jak dotąd nie istnieje baza tłumaczy przysięgłych o zasięgu europejskim), wobec czego może być uzasadnione żądanie od wnioskodawcy przedłożenia dokumentu potwierdzającego, że przedłożone tłumaczenie zostało sporządzone przez osobę o odpowiednich uprawnieniach⁵⁷⁷;

3. Konsula Rzeczypospolitej Polskiej — gdy tłumaczenia dokonuje konsul ustawodawca dopuszcza wprost możliwość posłużenia się pisemnym tłumaczeniem łańcuszkowym, wskazując, że w przypadku, gdy dokument źródłowy został sporządzony w języku rzadkim, to możliwe jest najpierw przetłumaczenie go przez inną osobę na język znany konsulowi, a dopiero na tej podstawie konsul sporządza tłumaczenie na język polski. Choć przepis wprost tego nie wymaga, to należy założyć, że tłumaczenie pośrednie powinno być także tłumaczenie poświadczonym (lub jego odpowiednikiem), przy czym weryfikacja tego faktu przez Kierownika USC może być w praktyce niewykonalna, a odpowiedzialność w tym zakresie spoczywa w całości na konsulu;
4. Konsula lub uprawnionego pracownika przedstawicielstwa dyplomatycznego państwa obcego — takie rozwiązanie jest dopuszczalne, jeżeli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie ustanowiono tłumacza przysięgłego dla określonego języka. Co ciekawe, wskazaną możliwość wprowadzono dopiero w 2015 roku. W poprzednim stanie prawnym odwoływano się do pomocy polskich placówek konsularnych, co znacząco wydłużało załatwienie sprawy⁵⁷⁸.

Poważne wątpliwości praktyczne budzi drugi człon przepisu art. 104 ust. 2 p.a.s.c., który stanowi, że transkrypcji dokonuje się „bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego”. Michał Bartoszewicz stwierdza wręcz, że przepis ten „w nieuzasadniony sposób przyjmuje zasadę transkrypcji literalnej niedostosowanej do pisowni polskiej. Jedynie na wniosek osoby zainteresowanej, będącej obywatelem polskim, następuje takie dostosowanie. Normą powinno być, ze względu na zasadę języka urzędowego (państwowego), przystosowanie do liter polskiego alfabetu, a jedynie równolegle zamieszczenie imienia czy nazwiska w postaci niezmienionej.

---

⁵⁷⁷ A. Czajkowska [w:] I. Basior, D. Sorbian, A. Czajkowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów*, LEX 2015, art. 31, pkt 4.

⁵⁷⁸ *Ibidem*.

Przystosowywanie imienia i nazwiska do reguł języka polskiego nie musi być bezwzględne w wypadkach, gdy wchodzi w grę prawo do tożsamości i do życia rodzinnego⁵⁷⁹.

Przytoczony pogląd nie jest w pełni przekonujący, ponieważ art. 11 u.j.p. w sposób jednoznaczny i bezwzględny wyłącza rygor stosowania przepisów o ochronie języka polskiego w życiu publicznym w stosunku do nazw własnych. Klauzula wyłączająca jest wynikiem kompromisu między zapewnieniem prymatu ochrony języka polskiego, a wartościami takimi jak prawo do prywatności⁵⁸⁰. W ocenie Pawła Czarneckiego można w związku z tym przyjąć praktyczną regułę, zgodnie z którą organy wykonujące zadania publiczne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie mają obowiązku w toku czynności urzędowych tłumaczenia zwrotów (sformułowań, skrótów) będących nazwami własnymi, nawet jeśli znane są odpowiednie polskie synonimy tych nazw⁵⁸¹. Dotyczy to również zapisu nazw własnych zgodnie z regułami właściwymi dla języka polskiego. Dodatkowo zwraca się uwagę, że imiona i nazwiska podlegają ochronie jako dobra osobiste w myśl art. 23 k.c.⁵⁸². Pod ochroną pozostaje nazwisko (i imię) ustalone według zasad określonych w ustawie — w przepisach k.r.o., p.a.s.c.⁵⁸³ i ustawy z 17.10.2008 r. o zmianie imienia i nazwiska⁵⁸⁴.

Transkrypcja jest czynnością materialno-techniczną i kierownik USC nie ma kompetencji do ingerowania w określony sposób zapisu imienia i nazwiska. Skoro bowiem transkrypcja polega wyłącznie na wiernych przepisaniu zagranicznego dokumentu, bez możliwości wprowadzania jakichkolwiek poprawek, brak jest potrzeby przeprowadzania postępowania wyjaśniającego, a co za tym idzie całego postępowania administracyjnego. W celu zapewnienia stronie prawa do skutecznego odwołania się od niekorzystnego dla niej rozstrzygnięcia

⁵⁷⁹ M. Bartoszewicz, *Język polski i jego ochrona prawna w porządku konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej*, LEX, 2017.

⁵⁸⁰ P. Czarnecki [w:] red. P. Czarnecki, *Ustawa o języku polskim. Komentarz*, Lex 2014, art. 11, pkt 3.

⁵⁸¹ *Ibidem*.

⁵⁸² Szerzej: G. Tylec, *Imię i nazwisko osoby fizycznej oraz ich ochrona w polskim prawie cywilnym*, Lublin 2013.

⁵⁸³ Zgodnie z art. 29 ust. 1 p.a.s.c. nazwiskiem rodowym jest nazwisko zamieszczone w akcie urodzenia, a nazwiskiem jest nazwisko zamieszczone w akcie małżeństwa lub akcie zgonu; nazwiskiem osoby, która nie zawarła związku małżeńskiego, jest nazwisko rodowe.

⁵⁸⁴ T.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1988.

kierownika USC przewidziano, że odmowa transkrypcji następuje w drodze decyzji administracyjnej⁵⁸⁵.

Z tego względu ustawodawca słusznie ograniczył w art. 104 ust. 5 p.a.s.c. możliwość dostosowania zapisu imienia i nazwiska zawartego w dokumencie źródłowym do sytuacji, w której:

1. Akt transkrybowany dotyczy obywatela polskiego posługującego się również aktami stanu cywilnego sporządzonymi w Rzeczypospolitej Polskiej,
2. Osoba, której akt dotyczy złoży wraz z wnioskiem o transkrypcję wniosek o dostosowanie pisowni danych zawartych w zagranicznym dokumencie do reguł pisowni polskiej.

Dostosowanie pisowni także następuje w drodze czynności materialno-technicznej, jednak nie może prowadzić do samowolnej zmiany nazwiska w transkrybowanym dokumencie, choć granice pomiędzy „dostosowaniem” a „zmianą” są dyskusyjne i w niektórych wypadkach mogą być trudne do uchwycenia⁵⁸⁶. Usunięcie różnic wynikających z niejednolitego zapisu imienia (imion) i nazwisk w różnych aktach stanu cywilnego dotyczących tej samej osoby jest możliwe w postępowaniu sądowym (art. 3 i art. 35 p.a.s.c.). Transkrypcja stanowi więc dopiero podstawę do podjęcia dalszych czynności w celu uzyskania dokumentu zawierającego dane odpowiadającego wymogom formalnym dla późniejszego starania się o uzyskanie dowodu osobistego czy numeru PESEL.

Jak wyjaśniono w uzasadnieniu do projektu p.a.s.c.: „zagraniczne akty stanu cywilnego często nie zawierają wszystkich danych osoby, które wymagane są przepisami polskiego prawa (dotyczy to najczęściej miejsca urodzenia i nazwiska noszonego po zawarciu małżeństwa), lub też przewidują odmienną od wcześniejszego polskiego aktu stanu cywilnego pisownię nazw własnych (imion, nazwisk, polskich nazw miejscowości), lub nie zawierają polskich znaków diakrytycznych. Braki te muszą być uzupełniane, a dane prostowane, w przeciwnym razie nie jest możliwe w świetle polskiego prawa nadanie numeru PESEL lub wydanie dowodu osobistego. Dowód osobisty jest dokumentem stwierdzającym tożsamość osoby. Oznacza to, że dane określone polskimi przepisami prawa zawarte w tym dokumencie muszą być kompletne i aktualne. Źródłem tych danych są akty stanu cywilnego, stanowiące wyłączny dowód zdarzeń w nich zawartych. Najprostszą drogą uzupełnienia braków

---

⁵⁸⁵ P. Kasprzyk, P. Skubiszewski, *Problem imienia i nazwiska a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”, Nr 1/2015, s. 134.

⁵⁸⁶ *Ibidem*.

w zagranicznych aktach stanu cywilnego jest — w zależności od ich rodzaju — złożenie wniosku lub oświadczenia przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego w związku z dokonaniem transkrypcji zagranicznego aktu. W ramach tej samej czynności można złożyć również wniosek o dostosowanie pisowni w zagranicznym akcie do reguł pisowni polskiej”⁵⁸⁷.

W pozostałych przypadkach nazwisko lub imię wnioskodawcy wpisuje się w takim sam sposób jak w zagranicznym akcie stanu cywilnego, bez wprowadzania zmian w pisowni (w szczególności poprzez dodanie polskich znaków diakrytycznych, np. „Elżbieta” zamiast „Elzbieta”), ani zmian formy nazwiska noszonego po zawarciu związku małżeńskiego (najczęściej chodzi o formę męską w nazwiskach przyjmowanych przez kobiety, np. „Anna Kowalski/y” zamiast „Anna Kowalska”).

Transkrypcja dokumentów zagranicznych w odniesieniu do imion i nazwisk jest bardziej złożona, jeżeli dokument źródłowy został sporządzony w alfabecie lub systemie pisma innym niż alfabet łaciński. Choć art. 104 ust. 2 *in fine* p.a.s.c. jednoznacznie zakazuje jakiegokolwiek ingerencji w pisownię imion i nazwisk to zgodnie z przepisami wykonawczymi wpisów w rejestrze stanu cywilnego dokonuje się w alfabecie łacińskim rozszerzonym i wielkimi literami, zatem transkrypcja aktu zawsze będzie poprzedzona konwersją zapisu imienia i nazwiska⁵⁸⁸.

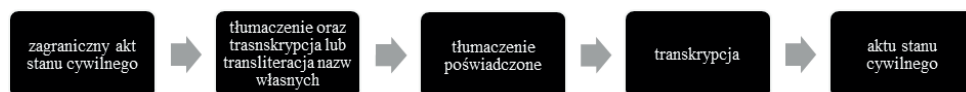
Zasady konwersji są różne dla członków mniejszości narodowych i dla cudzoziemców nie są takie same. W tym pierwszym przypadku imiona i nazwiska zapisane w alfabecie innym niż alfabet łaciński zamieszcza się w aktach stanu cywilnego z uwzględnieniem sposobu transliteracji, który został określony w rozporządzeniu w sprawie transliteracji imion i nazwisk mniejszości. Do rozporządzenia załączono siedem załączników zawierających tabele ekwiwalencyjne dla alfabetów: białoruskiego, łemkowskiego, ormiańskiego, rosyjskiego, ukraińskiego, a dla mniejszości żydowskiej — hebrajskiego i jidysz. Niestety nazwa rozporządzenia jest myląca, ponieważ zasady „transliteracji” przewidziane w tabelach ekwiwalencyjnych odpowiadają transkrypcji (konwersji dźwiękowej), na co wskazuje między innymi użycie w tabelach ekwiwalencyjnych polskich znaków diakrytycznych.

⁵⁸⁷ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy — Prawo o aktach stanu cywilnego, Druk nr 2620, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencja, s. 50.

⁵⁸⁸ § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 9 lutego 2015 r. w sprawie sposobu prowadzenia rejestru stanu cywilnego oraz akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1904).

Przepisy wykonawcze do p.a.s.c. nie odnoszą się w żaden sposób do transkrypcji lub transliteracji nazwisk cudzoziemców, co należy wiązać z tym, że transkrypcja jest dokonywana na podstawie tłumaczenia poświadczanego lub konsularnego transkrybowanego dokumentu. Ustawodawca wprowadza w ten sposób fikcję prawną przeniesienia bezpośredniego treści aktu transkrybowanego. Graficzną reprezentację procesu transkrypcji przedstawia Rysunek 5.

Rysunek 5. Transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego

Źródło: Opracowanie własne.

Do 2015 roku ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego w ogóle nie odnosiła się do transkrypcji ani transliteracji imion i nazwisk zapisanych w alfabecie lub systemie pisma innym niż alfabet łaciński. Artur Kubacki rekomendował wówczas stosowanie odpowiednio rozporządzenia w sprawie transliteracji imion i nazwisk mniejszości. Dodatkowo zalecano, aby przy pierwszym wystąpieniu nazwy własnej w tekście podać w tłumaczeniu w nawiasach kwadratowych jego zapis oryginalny⁵⁸⁹. Przepis art. 14 ust. 2 dodano do u.z.t.p. na podstawie art. 118 p.a.s.c.⁵⁹⁰. W założeniu miało to doprowadzić do ujednolicenia zasady ustalania pisowni imion i nazwisk cudzoziemców⁵⁹¹ i skorelować ustawę o zawodzie tłumacza przysięgłego z przepisem art. 29 ust. 3 p.a.s.c., który stanowi, że nazwiska i imiona cudzoziemców ustala się na podstawie dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość i obywatelstwo⁵⁹². Zaproponowane rozwiązanie nie przyniosło spodziewanych rezultatów.

Przed wszystkim należy się odnieść do samego art. 29 ust. 3 p.a.s.c. Zgodnie z przyjętą w nim zasadą podstawą ustaleń są dokumenty wtórne, a nie źródłowe, co burzy ustalony dotąd w tej kwestii porządek prawny i może prowadzić do niejednolitego zapisu imion i nazwisk w aktach

⁵⁸⁹ A. D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczone...* s. 134–135.

⁵⁹⁰ Dz.U. z 2014 r. poz. 1741.

⁵⁹¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy — Prawo o aktach stanu cywilnego, Druk nr 2620, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencja, s. 56.

⁵⁹² W przypadku dzieci nazwiska i imiona rodziców dziecka i nazwisko dziecka cudzoziemców ustala się na podstawie dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość i obywatelstwo rodziców (art. 29 ust. 3 p.a.s.c. zd. drugie).

stanu cywilnego⁵⁹³. Nie do końca też jest jasna relacja tego przepisu do art. 35 p.a.s.c., ani do art. 14 ust. 2 u.z.t.p. Zasada wynikająca z art. 29 ust. 3 p.a.s.c. jest adresowana do organów wykonujących zadania związane w prowadzeniem aktów stanu cywilnego. Jednak tłumacz przysięgły nie posiada kompetencji do weryfikowania tożsamości swoich klientów ani do żądania okazania przez nich dokumentów innych niż przeznaczone do tłumaczenia. Zleceniodawcą tłumaczenia nie musi być z resztą osoba, której dokument bezpośrednio dotyczy.

Jeżeli nawet tłumacz dysponuje dokumentem podróży danej osoby, to należy mieć na względzie, że zasady transkrypcji lub transliteracji w paszportach i dowodach tożsamości mogą być różne, podobnie jak zasady transliteracji w paszportach wydanych w różnych okresach. Przykładowo, w starszych paszportach białoruskich stosowano system transkrypcji francuskiej (np. brus. Лукашэнка — fr. Loukachenka), a następnie przez pewien czas posługiwano się systemem opartym na języku angielskim⁵⁹⁴. Obecnie wiodący standard sporządzenia dokumentów paszportowych wynika z rekomendacji Międzynarodowej Organizacji Lotnictwa Cywilnego (*International Civil Aviation Organization, ICAO*) zawartych w Dokumencie 9303 dotyczącym dokumentów paszportowych odczytywanych maszynowo⁵⁹⁵. W rozdziale szóstym części trzeciej Dokumentu 9303 zawarto rekomendacje dotyczące transliteracji najczęściej spotykanych znaków w rodzinach języków opartych na alfabecie łacińskim, arabskim i cyrylicy. Transliteracja cyrylicy ICAO opiera się na 26 znakach odpowiadających językowi angielskiemu. Uproszczenie transliteracji w dokumentach paszportowych ma na celu umożliwienie maszynowego odczytu danych. Narodowy wariant nazwiska zapisany w paszporcie ma swój specjalny odpowiednik na dole strony, którą przykłada się do maszynowego czytnika na lotnisku, aby sprawdzić dane osobowe. Taki zapis nie jest dostosowany do wymowy języka źródłowego i jego specyfiki⁵⁹⁶. Rekomendacje ICAO nie zawsze są jednak jednolicie wdrażane przez wszystkie państwa na świecie, co potwierdza orzecznictwo międzynarodowe.

⁵⁹³ A. Czajkowska [w:] I. Basior, D. Sorbian, A. Czajkowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów*, LEX 2015, art. 29, pkt 3.

⁵⁹⁴ R. Kaleta, O potrzebie ujednolicenia sposobów transliteracji imion i nazwisk białoruskich w Polsce, „*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*”, 2017, Nr 52, s. 77.

⁵⁹⁵ *Document 9303. Machine Readable Travel Documents. Part 3: Specifications Common to all MRTDs*, International Civil Aviation Organization, Montreal, 2021.

⁵⁹⁶ R. Kaleta, *O potrzebie...*, s. 78.

W skardze do Komitetu Praw Człowieka Nr CCPR/C/127/D/2717/2016 obywatel Ukrainy rosyjskiego pochodzenia Valery Moyseenko twierdził, że władze ukraińskie naruszyły art. 17 (prawo do prywatności) i 27 (prawa mniejszości narodowych i etnicznych) MPPO-iP dokonując w jego paszporcie międzynarodowym transliteracji imienia i nazwiska zgodnie z pisownią ukraińską, a nie rosyjską⁵⁹⁷. Komitet Praw Człowieka doszedł jednak do przekonania, że skarżący nie wykazał w sposób dostateczny, że doszło w sposób arbitralny do naruszenia jego praw i uznał skargę za niedopuszczalną⁵⁹⁸. Analogiczne stanowisko prezentuje ETPCz. W sprawach *Mentzen alias Mencena przeciwko Łotwie* i *Kuharec alias Kuhareca przeciwko Łotwie*⁵⁹⁹ ETPCz podkreślił, że powa pewnymi wyjątkami EKPCz nie gwarantuje prawa do posługiwania się konkretnym językiem przy komunikowaniu się z władzami publicznymi lub otrzymywania informacji w języku przez siebie wybranym⁶⁰⁰.

Przykłady te ilustrują jeden z potencjalnych obszarów ryzyka związanych z brakiem jednolicie respektowanych, uniwersalnych standardów transkrypcji i transliteracji imion i nazwisk. W opisanym przypadku posłużenie się przez organ dokonujący transkrypcji aktu stanu cywilnego zapisem imienia i nazwiska widniejącym na dokumencie podróży byłoby niezgodne zarówno z wolą wnioskodawcy, jak i z aktem źródłowym. Mimo to zarówno Kierownik USC jak i tłumacz pozostają związani zapisem imienia i nazwiska widniejącym na dokumencie podróży lub tożsamości.

Z orzecznictwa TSUE wynika natomiast, że uregulowania krajowe mające na celu ochronę języka urzędowego poprzez wprowadzenie wymogu stosowania reguł pisowni przewidzianych w tym języku stanowi co do zasady uzasadniony cel, który może usprawiedliwiać ograniczenia praw do swobodnego przemieszczania się i przebywania przewidzianych w art. 21 TFUE. W sprawie C-391/09 *Runevič-Vardyn* Trybunał orzekł, że: „Artykuł 21 TFUE należy interpretować w ten sposób, że nie stoi na przeszkodzie temu, by właściwe władze państwa członkowskiego odmówiły na podstawie uregulowania krajowego przewidującego, że nazwisko

⁵⁹⁷ Human Rights Committee Decision adopted by the Committee under the Optional Protocol, concerning communication No. 2717/2016.

⁵⁹⁸ Podobną decyzję podjęto w sprawie *Leonid Raibman*. Zob. Decision of the Human Rights Committee, communication No. 1621/2007, document No. CCPR/C/100/D/1621/2007, 2010.

⁵⁹⁹ Decyzje ETPCz z dnia 7 grudnia 2004 r., Izba (Seksja IV), skargi nr 71074/01 i 71557/01.

⁶⁰⁰ Szerzej zob. M. A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, LEX 2021, art. 8.

i imiona mogą być zapisywane w aktach stanu cywilnego tego państwa wyłącznie w formie zachowującej reguły pisowni języka urzędowego, zmiany wspólnego nazwiska pary małżeńskiej obywateli Unii, tak jak figuruje ono w aktach stanu cywilnego wydanych przez państwo członkowskie, z którego pochodzi jeden z tych obywateli, w formie zachowującej reguły pisowni tego ostatniego państwa, pod warunkiem że odmowa ta nie spowoduje dla wspomnianych obywateli Unii poważnych niedogodności na płaszczyźnie administracyjnej, zawodowej i prywatnej, o czym powinien rozstrzygnąć sąd krajowy. Jeżeli okaże się, iż ma to miejsce, sąd ten powinien również zbadać, czy odmowa zmiany jest niezbędna dla ochrony interesów, które uregulowanie krajowe ma zapewnić, i czy jest proporcjonalna do zamierzonego uzasadnionego celu⁶⁰¹.

Podobnie przedstawia się stanowisko TSUE co do relacji między transliteracją lub transkrypcją imion i nazwisk a swobodą przepływu osób wewnątrz UE. W sprawie C-68/91 *Christos Konstantinidis przeciwko Stadt Altensteig* Trybunał orzekł, że prawo traktatowe nie stoi na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie, które posługuje się alfabetem łacińskim, dokonało transkrypcji greckiego imienia alfabetem łacińskim w swoich rejestrach stanu cywilnego. Jeżeli dokonuje takiej transkrypcji, to do tego państwa należy przyjęcie środków ustawodawczych lub administracyjnych określających szczegółowe zasady takiej transkrypcji, zgodnie z postanowieniami wszelkich konwencji międzynarodowych dotyczących stanu cywilnego, których jest stroną. Takie przepisy należy uznać za niezgodne z prawem pierwotnym tylko w zakresie, w jakim ich stosowanie powoduje niedogodności dla obywatela greckiego w takim stopniu, że w rzeczywistości ingeruje w jego swobodę prowadzenia działalności gospodarczej. Taka ingerencja ma miejsce, gdy obywatel grecki jest zobowiązany na mocy ustawodawstwa państwa, w którym ma siedzibę, do używania w wykonywaniu swojego zawodu pisowni swojego nazwiska pochodzącej z transliteracji użytej w rejestrach stanu cywilnego, jeżeli taka pisownia zmienia jego wymowę w taki sposób, że zachodzi ryzyko, że potencjalni klienci pomylą go z innymi osobami⁶⁰².

601 Wyrok TS z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie C-391/09 *Malgożata Runevič-Vardyn i Łukasz Paweł Wardyn*, ECLI:EU:C:2011:291, pkt 94. W kontekście dokumentów paszportowych zob. Wyrok TS z dnia 2 października 2014 r. w sprawie C-101/13 *U przeciwko Stadt Karlsruhe*, ECLI:EU:C:2014:2249, pkt 49–51.

602 Wyrok TS z dnia 30 marca 1993 r. w sprawie C 168/91 *Christos Konstantinidis przeciwko Stadt Altensteig — Standesamt i Landratsamt Calw — Ordnungsamt*, ECLI:EU:C:1993:115, pkt 15 i 16.

Państwa dysponują więc daleko idącą swobodą ustalając wewnętrzne zasady transkrypcji i transliteracji imion i nazwisk. Poza zapisem imion i nazwisk przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych ustawodawca nie narzuca zasad z tym związanych w sposób arbitralny. Gdy tłumacz nie dysponuje dowodem podróży lub tożsamości danej osoby, będzie musiał samodzielnie podjąć decyzję o metodzie konwersji danych osobowych na polski system zapisu. Szczegółowe zasady zawierają przepisy §49-§51 k.z.t.p., które rozstrzygają kwestie związane z odmianą przez przypadki, znakami diakrytycznymi i formami honoryfikatywnymi (np. w języku japońskim występuje sufix honoryfikacyjny *san*)⁶⁰³. W literaturze zwraca się jednak uwagę na różnice występujące w ustawie i k.z.t.p.

Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego koryguje błędny zapis zawarty w art. 14 ust. 2 u.z.t.p. stwierdzając, że nazw własnych się nie „tłumaczy”, lecz jak to prawidłowo określono w k.z.t.p. „przycacza” lub „transliteruje” (nie zachodzi przystosowanie do reguł języka docelowego). Jednocześnie w kodeksie nie przewiduje się transkrypcji. Nie wydaje się to uzasadnione, ponieważ niektórych systemy pisma w ogóle nie są przystosowane do transliteracji, np. język mandaryński⁶⁰⁴.

Tabela 6. Porównanie przepisów art. 14 ust. 2 u.z.t.p. i § 49 ust. 2 k.z.t.p.

Zapis imienia i nazwiska w art. 14 ust. 2 u.z.t.p.	Zapis imienia i nazwiska w § 49 ust. 2 k.z.t.p.
Treść przepisu	
Dokonując tłumaczenia imion i nazwisk z języków nieposługujących się alfabetem łacińskim lub posługujących się innym systemem pisma, tłumacz dokonuje transliteracji lub transkrypcji tych imion i nazwisk na podstawie dokumentów podróży lub ich kopii, a w przypadku braku tych dokumentów dokonuje tłumaczenia zgodnie z regułami pisowni obowiązującymi w kraju, w którym został sporządzony tłumaczony dokument.	Imiona i nazwiska zapisane w alfabecie łacińskim należy przycaczać w tekście tłumaczenia na język polski w pisowni oryginalnej, zaś w alfabetych niełacińskich albo w innych systemach pisma – w wersji transliterowanej, stosowanej w zagranicznym dokumencie podróży (np. w paszporcie) i ewentualnie w wersji oryginalnej.
Różnice	
możliwość zastosowania transliteracji (konwersja grafemiczna) lub transkrypcji (konwersja fonetyczna)	wyłącznie transliteracja
Zasada: transliteracja lub transkrypcja na podstawie dokumentów podróży lub ich kopii Wyjątek: reguły pisowni obowiązujące w kraju, w którym został sporządzony tłumaczony dokument	Zasada: transliteracja na podstawie dokumentu podróży oraz ewentualnie w wersji oryginalnej
„tłumaczenie” imienia i nazwiska	„przycaczanie” i „transliterowanie” imienia i nazwiska

Źródło: Art. 14 u.z.t.p., §49 k.z.t.p., M. Moczulski, *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego*, „Lingua Legis”, 2018, nr 26, s. 27–48.

⁶⁰³ Zob. § 51 k.z.t.p.

⁶⁰⁴ H. Xing, X. Feng, *The romanization of Chinese language*, „Review of Asian and Pacific Studies”, 2016, Nr 41, s. 99–111.

Podsumowując, cudzoziemcy noszący imiona i nazwiska zapisane pierwotnie w alfabecie lub systemie pisma innym niż alfabet łaciński mogą być wpisywani w polskich Księgach stanu cywilnego na kilka różnych sposobów. Przed wejściem w życie art. 14 ust. 2 u.z.t.p. według transliteracji wynikającej z rozporządzenia w sprawie transliteracji i imion i nazwisk dla członków mniejszości narodowych i etnicznych (stosowanego odpowiednio), według transliteracji lub transkrypcji wynikającej z międzynarodowych standardów ISO, Polskich Norm, słowników itd. Natomiast po wejściu w życie art. 14 ust. 2 u.z.t.p. w pierwszej kolejności według transliteracji ICAO lub innej przyjętej w przez państwo wydające dokument podróży⁶⁰⁵, dopiero a w razie braku takiego dokumentu według zasad transliteracji lub transkrypcji wskazanych powyżej.

W pełni uzasadniony jest zatem postulat, aby tłumacz sporządzający tłumaczenie opisywał na podstawie jakiego systemu dokonał transliteracji lub transkrypcji imienia i nazwiska. Różnice między poszczególnymi systemami transliteracji są znaczące. W odniesieniu do języka rosyjskiego imię i nazwisko *Елена Гаджиевна Исинбаева* może przyjąć następującą postać⁶⁰⁶:

- Według rozporządzenia w sprawie transliteracji imion i nazwisk osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych: *Jelena Gadżijewna Isinbajewa*.
- Według transliteracji przyjętej w Rosji w dokumentach paszportowych: *Elena Gadzhievna Isinbaeva*.
- Według stosowanej w Rosji transkrypcji międzynarodowej, opartej na alfabecie angielskim: *Yelena Gadzhievna Isinbayeva*.
- Białoruskie nazwisko Хаўстовіч w zależności od przyjętej konwencji zostanie zapisane w następujący sposób:
- Według rozporządzenia w sprawie transliteracji imion i nazwisk osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych: *Chaustowicz*⁶⁰⁷
- Według transliteracji przyjętej w dokumentach paszportowych: *Khaustovich*.
- Według jednolitego systemu opracowanego przez Białoruś w 2007 r. (zalecanego przez ONZ to transliteracji nazw geograficznych): *Chaŭstovič*.

Opisane rozbieżności dotyczą zaledwie tłumaczy przysięgłych. Tymczasem na podstawie art. 31 p.a.s.c. do transkrybowania zagranicznych

⁶⁰⁵ W literaturze zwraca się uwagę między innymi na paszporty japońskie, w których transkrypcja znaków odbiega od przyjętej w rekomendacjach ICAO.

⁶⁰⁶ M. Moczulski, *Kodeks zawodowy...*, s. 35.

⁶⁰⁷ R. Kaleta określa ten system „transkrypcją polską”.

aktów stanu cywilnego wykorzystywane są także tłumaczenia sporządzane i poświadczane przez konsulów i tłumaczenia sporządzane przez tłumaczy posiadających status tłumaczy przysięgłych w państwach UE i EOG. Do czynności konsula związanych z tłumaczeniem przepisy u.z.t.p. stosuje się odpowiednio, lecz tłumacza i przedstawiciela zagranicznych placówek zagranicznych mogą stosować całkowicie inne zasady konwersji.

Transliteracji alfabetów nielacińskich oraz liter alfabetu łacińskiego, które zawierają znaki diakrytyczne dokonuje również Straż Graniczna. Dotychczas zasady z tym związane określała Decyzja Nr 265 Komentanta Głównego Straży Granicznej z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie określenia zasad transliteracji⁶⁰⁸. Decyzja Nr 265 zawierała definicję legalną transliteracji, zgodnie z którą transliteracja to sposób zapisywania tekstu pisanego w jednym alfabecie literami innego alfabetu, oparty na zasadzie ścisłej odpowiedniości literowej wyrazów obu tekstów z dokładnym zachowaniem jego ortografii, z pominięciem wymowy (§2 pkt 1). Zasady transliteracji określały tablice ekwiwalencyjne, które zostały opracowane w formie załączników odrębnie dla alfabetu rosyjskiego, ukraińskiego, białoruskiego, bułgarskiego, greckiego i zestawu liter alfabetu łacińskiego, które zawierają znaki diakrytyczne według standardu SIS oraz zestawu liter alfabetu łacińskiego, które zawierają znaki diakrytyczne według normy ICAO. Decyzja służyła usprawnieniu wprowadzania informacji do Sytemu Informacji Schengen (SIS). Decyzja przewidywała, że zasady transliteracji stosuje się w trakcie wykonywania wszelkich czynności służbowych, w ramach, których wymagane jest wprowadzenie danych do zbiorów informatycznych oraz umieszczenie ich w formie pisemnej w treści wytwarzanych dokumentów. Nowe rozporządzenie w sprawie warunków technicznych dokonywania wpisów danych SIS przewiduje, że przez transkrypcję i transliterację należy rozumieć zapisywanie liter jednego alfabetu (transliteracja) lub głosek (transkrypcja) za pomocą odpowiadających im ściśle określonych zestawów znaków drugiego alfabetu, które dla danych SIS zostały określone w decyzjach wykonawczych Komisji Europejskiej do rozporządzenia 2018/1861 i do rozporządzenia 2018/1862 oraz w dokumencie kontroli interfejsu SIS i szczegółowych specyfikacjach technicznych⁶⁰⁹

⁶⁰⁸ Dz. Urz. KGSG 2007.11.101.

⁶⁰⁹ § 2 pkt 13 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 marca 2023 r. w sprawie warunków technicznych dokonywania wpisów danych SIS oraz aktualizowania, usuwania i wyszukiwania danych SIS poprzez Krajowy System Informatyczny (KSI) (Dz. U. poz. 428).

3.5. Transkrypcja aktów stanu cywilnego a błąd w tłumaczeniu

Wpływ tłumaczenia na czynność materialno-techniczną transkrypcji aktów stanu cywilnego sprawia, że rola organu dokonującego tej czynności jest ograniczona to minimum, co rodzi pytanie o skutki prawne ewentualnych błędów w tłumaczeniu. Jako że transkrypcja jest czynnością materialno-techniczną, osoba wnioskująca o jej dokonanie nie ma możliwości zakwestionowania jej rezultatu w drodze odwołania. Przepisy p.a.s.c. przewidują wydanie decyzji administracyjnej jedynie w przypadku odmowy dokonania transkrypcji na podstawie art. 107 p.a.s.c., który zawiera zamknięty katalog przesłanek w tym przedmiocie. Kierownik USC odmawia dokonania transkrypcji, jeżeli:

1. Dokument w państwie wystawienia nie jest uznawany za dokument stanu cywilnego lub nie ma mocy dokumentu urzędowego, lub nie został wydany przez właściwy organ, lub budzi wątpliwości co do jego autentyczności, lub potwierdza zdarzenie inne niż urodzenie, małżeństwo lub zgon;
2. Zagraniczny dokument powstał w wyniku transkrypcji w państwie innym niż państwo zdarzenia;
3. Transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Żadna z wymienionych przesłanek nie daje bezpośredniej podstawy do kwestionowania jakości tłumaczenia załączonego wraz z dokumentem zagranicznym.

Druga możliwość, która wymaga rozważania to sprostowanie treści aktu stanu cywilnego powstałego na skutek transkrypcji w trybie art. 35 p.a.s.c. Możliwość skorzystania z tej drogi nie jest jednolicie oceniana w orzecznictwie. Na uwagę zasługuje w pierwszej kolejności Wyrok WSA w Warszawie z 29.11.2019 r., sygn. akt: IV SA/Wa 2082/19⁶¹⁰. W przedmiotowej sprawie tłumacz przysięgły dokonał błędnego zapisu członu imienia skarżącego sporządzając tłumaczenie poświadczające jego aktu urodzenia, czego skutkiem było powielenie błędu podczas transkrypcji tegoż aktu. Gdy skarżąca zauważyła błąd wystąpił o sprostowanie aktu, załączając na dowód właściwego brzmienia swojego imienia kopię oryginalnego aktu urodzenia oraz kopię paszportu. Kierownik USC odmówił sprostowania aktu stanu cywilnego, zaś decyzja ta została utrzymana w mocy przez wojewodę, który wyjaśnił, że w badanym przypadku

⁶¹⁰ Wyrok WSA w Warszawie z 29.11.2019 r., IV SA/Wa 2082/19, LEX nr 2865837.

nie jest możliwe sprostowanie aktu urodzenia, bowiem został on sporządzony zgodnie z przepisami p.a.s.c. oraz na podstawie tłumaczenia zagranicznego aktu urodzenia, dokonanego przez tłumacza przysięgłego, a tłumaczenie to stanowi akta zbiorowe aktu urodzenia. Wojewoda zwrócił także uwagę, że odpis transkrybowanego aktu urodzenia został odebrany przez pełnomocnika strony skarżącej i nie budził jego zastrzeżeń. Zgodnie z argumentacją wojewody w związku z tym, że sprostowaniu ulec miał akt urodzenia, nie było możliwe przedstawienie wcześniejszego aktu stanu cywilnego wnioskodawcy, co spowodowało brak przesłanek do dokonania sprostowania przedmiotowego aktu urodzenia na podstawie art. 35 p.a.s.c. Rozpoznając sprawę WSA w Warszawie podzielił argumentację organów I i II instancji wskazując, że art. 31 ust. 1 pkt 1 p.a.s.c. zobowiązujący do przekładania dokumentów w języku obcym wraz z urzędowym tłumaczeniem na język polski, dokonywanym przez tłumacza przysięgłego wpisanego na listę prowadzoną przez Ministra Sprawiedliwości ma „zapewniać rękojmię prawidłowości wykonanego tłumaczenia i odpowiednio usankcjonować jego status”. WSA podkreślił, że ustawodawca zezwolił organom administracji na sprostowanie aktu stanu cywilnego przede wszystkim w zakresie oczywistego błędu pisarskiego, czyli bezspornego, pewnego, niebudzącego wątpliwości, jak np. niewłaściwe użycie wyrazu, przeinaczenie, przeoczenie, ewidentnie mylna pisownia, niezamierzone opuszczenie jednego lub więcej wyrazów, wpisania w niewłaściwej rubryce, błędu polegającego na tzw. literówce, ortograficznego lub gramatycznego. Wszystkie te błędy dotyczą etapu sporządzania aktu, a kryterium ich stwierdzenia jest dokument, na podstawie którego wpisu się dokonuje. Zgodnie zaś z utrwalonym orzecznictwem sądów administracyjnych należy przyjmować, że oczywisty błąd pisarski to taka niedokładność, która nie znalazłaby się w akcie, gdyby uczestnicy czynności wykazali należytą staranność. Sprostowaniu w pierwszej kolejności mogą zatem podlegać oczywiste omyłki osoby formułującej akt, niedokładności powstałe przy sporządzaniu aktu, a zatem wynikające z błędnego odczytania dokumentów źródłowych, pominięcia któregoś z ich elementów. W rozpatrywanej zaś sprawie do takiej sytuacji nie doszło, bowiem strona skarżąca wskazuje na błąd tłumacza, a nie omyłkę, powstałą na etapie sporządzania aktu. Organ zgodnie z przywołanymi wyżej zasadami wnie odtworzył treść tłumaczenia przysięgłego, nie mogąc zignorować jego treści ani podważać samodzielnie jakości tłumaczenia. W ocenie Sądu w rozpatrywanej sprawie przedmiotowy akt stanu cywilnego, objęty wnioskiem o sprostowanie, sporządzony został na podstawie tłumaczenia zagranicznego aktu urodzenia, dokonanego przez tłumacza przysięgłego,

a zatem nie jest skuteczne wywodzenie, że istnieje rozbieżność między treścią aktu stanu cywilnego, a treścią tłumaczenia, na podstawie którego akt ten sporządzono. Należy w tym miejscu podkreślić, że podstawę kwestionowania prawidłowości tłumaczenia w powyższej sprawie stanowiły twierdzenia strony i przedłożone przez nią dowody z dokumentów w postaci kopii oryginalnego aktu urodzenia i kopii paszportu, które to — jak stwierdził WSA w Warszawie — wykraczały poza zakres postępowania dowodowego wynikający z treści art. 35 ust. 1 p.a.s.c.

Pewną ewolucję zaprezentowanego poglądu stanowi niedawne orzeczenie WSA w Krakowie z dnia 26 sierpnia 2021 r., III SA/Kr 154/21⁶¹¹ który także dotyczył wniosku o sprostowanie aktu urodzenia strony skarżącego sporządzonego na podstawie transkrypcji. Błąd tłumacza przysięgłego dotyczył daty urodzenia, czego dowodem było nowe tłumaczenie sporządzone przez tego samego tłumacza. Dodatkowo tłumacz przysięgły sporządził pisemne oświadczenie, w którym potwierdził, że sporządzone przez niego tłumaczenie poświadczane przedłożone wraz z wnioskiem o transkrypcję zawierało błędny zapis daty, jak również wyjaśnił, że po sporządzeniu nowego tłumaczenia anulował tłumaczenie poświadczane obarczone błędem. Mimo to, wojewoda uznał za słuszne stanowisko wyrażone w zaskarżonej decyzji kierownika USC o odmowie sprostowania aktu urodzenia, który to uznał, że wtórne (poprawione) tłumaczenia aktu urodzenia nie należy do katalogu innych dokumentów wymienionych w art. 35 p.a.s.c., które mogłyby stanowić podstawę sprostowania aktu stanu cywilnego przez kierownika urzędu stanu cywilnego w trybie czynności materialno-technicznej.

Z takim poglądem nie zgodził się WSA w Krakowie, wyjaśniając, że w świetle utrwalonego orzecznictwa SN nie budzi wątpliwości, że transkrypcja nie ma charakteru rejestracyjnego. Konsekwencją tak rozumianego pojęcia transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego jest niedopuszczalność wprowadzania zmian w jego treści w toku wpisywania do polskiej księgi urodzeń, małżeństw i zgonów. W dalszej kolejności Sąd wskazał, że: „czynność polegająca na wpisaniu zagranicznego odpisu aktu stanu cywilnego ma charakter formalnoprawny, nie wymaga przeprowadzania postępowania dowodowego i polega na przeniesieniu treści zawartej w odpisie zagranicznego aktu stanu cywilnego do polskiej księgi stanu cywilnego. Organ dokonując wpisu zagranicznego aktu stanu cywilnego nie może podać innej treści

⁶¹¹ Wyrok WSA w Krakowie z 26.08.2021 r., III SA/Kr 154/21, LEX nr 3244053.

aktu niż treść wynikająca z tego dokumentu. Istnieje zatem w sytuacji transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego bezwzględny zakaz wprowadzania jakichkolwiek zmian w jego treści. Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że zagraniczny akt urodzenia stanowi wyłączny dowód nie tylko daty i miejsca urodzenia dziecka, ale również innych danych zawartych w tym akcie, a w szczególności imienia i nazwiska nadanego dziecku tuż po urodzeniu, jego płci oraz zmiany tego imienia, nazwiska i płci dokonanej w terminie późniejszym, wpisanej w formie wzmianki dodatkowej. Wzmianki dodatkowe z chwilą wpisania do aktu stanu cywilnego stają się integralną częścią tego aktu, a zatem posiadają taką samą moc dowodową, jak dane zawarte w jego zasadniczej części”.

W realiach omawianej sprawy dane zamieszczone w akcie stanu cywilnego okazały się niezgodne z dokumentem stanowiącym podstawę sporządzenia tego aktu. W ocenie WSA w Krakowie o tym, czy popełniono błąd pisarski przy dokonywaniu transkrypcji aktu urodzenia decyduje zaś porównanie treści tego aktu oraz jego tłumaczenia na język polski z polskim aktem urodzenia. Mając na uwadze powyższe, sprostowanie aktu należy do kompetencji USC, ponieważ „Nieprawidłowy wpis dotyczący daty urodzenia jest konsekwencją, nie czegoś innego, jak tylko błędnego przetłumaczenia oryginalnego dokumentu przez tłumacza przysięgłego. Jednakże błędny wpis daty urodzenia w polskim akcie urodzenia nastąpił w chwili sporządzenia go przez kierownika urzędu stanu cywilnego”. Innymi słowy, w świetle przytoczonego wyroku stwierdzić należy, że kierownik USC dokonując transkrypcji może porównywać treść tłumaczenia poświadczanego w treści dokumentu źródłowego.

Kierunek interpretacyjny obrany przez WSA w Krakowie jest niewątpliwie bardziej korzystny dla wnioskodawców, jednakże wydaje się, że należy go interpretować w ten sposób, że skuteczność sprostowania aktu w trybie art. 35 p.a.s.c. jest uzależniona od wykazania błędu tłumacza za pomocą nowego, „poprawnego” tłumaczenia poświadczanego i podjęcia przez wnioskodawcę działań w celu wyeliminowania z obrotu tłumaczenia obarczonego błędem. W pozostałych przypadkach konieczne będzie sprostowanie aktu w postępowaniu nieprocesowym przed sądem powszechnym w trybie art. 36 p.a.s.c.

3.6. Transkrypcja i tłumaczenie aktów stanu cywilnego a prawo międzynarodowe

Omówione zagadnienia związane z wykładnią i stosowaniem przepisów o tłumaczeniu transkrypcji aktów stanu cywilnego należy odnieść do rozwiązań przewidzianych w prawie międzynarodowym o zasięgu ogólnym i regionalnym, które mają na celu ujednolicenie międzynarodowego przepływu informacji na temat stanu cywilnego. Do niedawna wpływ na porządek prawny Rzeczypospolitej Polskiej miał w tej dziedzinie dorobek Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego (*La Commission internationale de l'État Civil, CIEC*). Komisja jest organizacją międzyrządową, której celem jest ułatwienie współpracy międzynarodowej w sprawach stanu cywilnego oraz usprawnienie działania krajowych departamentów stanu cywilnego. W tym celu aktualizuje dokumentację dotyczącą ustawodawstwa i orzecznictwa określającego prawo państw członkowskich, dostarcza tym państwom informacji i ekspertyz, przeprowadza analizy prawne i techniczne, przygotowuje publikacje i projekty Konwencji i rekomendacji. Polska ratyfikowała trzy spośród trzydziestu czterech Konwencji opracowanych w ramach CIEC:

1. Konwencję Nr 3 dotyczącą międzynarodowej wymiany informacji z zakresu stanu cywilnego, sporządzona w Stambule dnia 4 września 1958 r.⁶¹²;
2. Wydawania wielojęzycznych odpisów skróconych aktów stanu cywilnego, sporządzona w Wiedniu dnia 8 września 1976 r.⁶¹³;
3. Konwencję nr 17 w sprawie zwolnienia od legalizacji niektórych aktów i dokumentów, sporządzona w Atenach dnia 15 września 1977 r.⁶¹⁴

Działaniom Komisji i wypracowanym przez nią mechanizmom zarzucano niską skuteczność, przez co na przestrzeni ostatniej dekady wiele państw zrezygnowało z członkostwa w tej organizacji. Polska wystąpiła z CIEC w 2017 roku⁶¹⁵.

W dniu 16 lutego 2019 r. weszło w życie rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1191 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie

⁶¹² Dz. U. z 2003 r. Nr 172, poz. 1667.

⁶¹³ Dz.U. 2004 nr 166 poz. 1735.

⁶¹⁴ Dz. U. z 2003 r. Nr 148, poz. 1446.

⁶¹⁵ M. Masłowiec, *Międzynarodowa Komisja Stanu Cywilnego – osiągnięcia i niepowodzenia*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, 2020, Nr 29, s. 635–667.

wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (dalej jako: rozporządzenie 2016/1191)⁶¹⁶. Dorobek prawny CIEC i rozporządzenie 2016/1191 nie są ze sobą w żaden sposób powiązane. Podkreślono to już w preambule rozporządzenia 2016/1191 stwierdzając, że nie ma ono zastosowania do dokumentów stanu cywilnego wydanych na podstawie odpowiednich konwencji CIEC (w szczególności dotyczy to ustanowionego w nim mechanizmu współpracy administracyjnej)⁶¹⁷. Brak nawiązania do konwencji i rekomendacji CIEC przez prawodawcę unijnego uznaje się za zmarnowaną szansę, tym bardziej, że ustawodawca unijny nie wyjaśnił, dlaczego samodzielnie uregulować zagadnienia związane z międzynarodowym obrotem dokumentami, podczas gdy możliwe było przyjęcie rozwiązania polegającego na przystąpieniu do konwencji sporządzonych pod auspicjami CIEC przez państwa członkowskie, które tego wcześniej nie dokonały⁶¹⁸.

Celem rozporządzenia 2016/1191 jest uproszczenie istniejących wymogów administracyjnych dotyczących przedkładania w państwa członkowskich niektórych dokumentów urzędowych wydanych przez organy innych państw członkowskich, tym samym gwarantując swobodny obieg dokumentów urzędowych w obrębie Unii i przyczyniając się do promowania swobodnego przepływu jej obywateli⁶¹⁹. Rozporządzenie 2016/1191 przewiduje system zwolnienia z legalizacji lub z podobnej czynności oraz uproszczenie innych formalności w odniesieniu do dokumentów urzędowych wydawanych przez organy państwa członkowskiego zgodnie z jego prawem krajowym, które to dokumenty muszą zostać przedłożone organom innego państwa członkowskiego i których głównym celem jest stwierdzenie co najmniej jednego z następujących faktów⁶²⁰: urodzenia, pozostawania osoby przy życiu, zgonu, imienia i nazwiska, małżeństwa (w tym zdolności do zawarcia małżeństwa oraz stanu cywilnego), rozwodu, separacji prawnej lub unieważnienia małżeństwa, zarejestrowania związku partnerskiego (w tym zdolność do zawarcia zarejestrowanego związku partnerskiego i status związany z zarejestrowanym związkiem partnerskim), rozwiązania związku partnerskiego, separacji prawnej lub unieważnienie zarejestrowanego związku

⁶¹⁶ Dz. U. UE. L. z 2016 r. Nr 200, s. 1.

⁶¹⁷ Motyw 11 rozporządzenia 2016/1191.

⁶¹⁸ P. Mostowik, *Kwestia zakresu zastosowania rozporządzenia UE nr 1191/2016 do zagranicznej rejestracji stanu cywilnego*, „Rodzina i Prawo”, 2016, Nr 37, s. 99.

⁶¹⁹ Motyw 1 Rozporządzenia 2016/1191.

⁶²⁰ Art. 2 ust. 1 rozporządzenia 2016/1191.

partnerskiego, pochodzenia dziecka, przysposobienie, miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu, obywatelstwa, braku wpisu do rejestru karnego (pod warunkiem, że dokumenty urzędowe dotyczące tego faktu są wydawane obywatelowi Unii przez organy państwa członkowskiego, którego jest obywatelem).

Dodatkowo rozporządzenie ma zastosowanie do dokumentów urzędowych, których przedstawienia można wymagać od obywateli Unii mających miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, którego nie są obywatelami, jeżeli wyrażą wolę głosowania lub kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego lub w wyborach lokalnych w państwie członkowskim, w którym mają miejsce zamieszkania⁶²¹.

Uproszczenia o których mowa w Rozporządzeniu 2016/1191 odnoszą się przede wszystkim do obowiązku tłumaczenia dokumentów urzędowych wewnątrz UE. Na jego podstawie wprowadzono możliwość korzystania z wielojęzycznych standardowych formularzy dla dokumentów urzędowych dotyczących: urodzenia, pozostawania osoby przy życiu, zgonu, małżeństwa (w tym zdolności do zawarcia małżeństwa oraz stanu cywilnego), zarejestrowanego związku partnerskiego (w tym zdolności do zawarcia zarejestrowanego związku partnerskiego i statusu związanego z zarejestrowanym związkiem partnerskim), miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu oraz braku wpisu do rejestru karnego⁶²².

Fundamentalną zmianą jest zwolnienie opisanych dokumentów z obowiązku tłumaczenia w następujących przypadkach⁶²³:

1. Gdy dokument urzędowy jest sporządzony w języku urzędowym państwa członkowskiego, w którym dokument jest przedkładany, lub, jeżeli w tym państwie członkowskim obowiązuje kilka języków urzędowych, w języku urzędowym lub jednym z języków urzędowych miejsca, w którym dokument jest przedkładany, lub w innym języku, który dane państwo członkowskie wyraźnie zaakceptowało; lub
2. Do dokumentu urzędowego, został dołączony, zgodnie z warunkami określonymi w rozporządzeniu, wielojęzyczny standardowy formularz, pod warunkiem, że organ, któremu przedkłada się dokument urzędowy, uznaje, że informacje zamieszczone w wielojęzycznym standardowym formularzu są wystarczające do tego, by nadać bieg sprawie w oparciu o dany dokument urzędowy.

⁶²¹ Art. 2 ust. 2 rozporządzenia 2016/1191.

⁶²² Art. 1 ust. 2 i art. 7 ust. 1 rozporządzenia 2016/1191.

⁶²³ Art. 6 ust. 1 rozporządzenia 2016/1191.

Niezależnie od powyższych wyjątków od obowiązku tłumaczenia dokumentów urzędowych rozporządzenie wprowadza zasadę zgodnie z którą tłumaczenie sporządzone przez osobę posiadającą kwalifikacje do jego sporządzenia zgodnie z prawem jednego z państw członkowskich jest przyjmowane we wszystkich państwach członkowskich⁶²⁴, co jednak na gruncie prawa polskiego nie stanowi novum (art. 31 ust. 1 pkt 2 p.a.s.c.).

Wielojęzyczne standardowe formularze (dalej jako: WSF) dołącza się do dokumentów urzędowych na wniosek osoby uprawnionej do otrzymania dokumentu⁶²⁵. Formularz jest wydawany przez organ właściwy do wydania dokumentu urzędowego, który opatruje go datą i podpisem, a w „stosownych przypadkach” także pieczęcią lub stemplem⁶²⁶. Warto podkreślić, że standardowy formularz wielojęzyczny może być stosowany wyłącznie w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, w którym został wydany⁶²⁷.

W treści rozporządzenia 2016/1191 kilkakrotnie podkreślono akcesoryjny charakter formularzy, stwierdzając, że są stosowane jako tłumaczenie pomocnicze i samodzielnie nie posiadają „żadnej wartości prawnej”⁶²⁸. Mimo użycia tak kategorycznego sformułowania w dalszej części rozporządzenia ponad wszelką wątpliwość uściślono, że wielojęzyczne formularze standardowe nie stanowią odpisów skróconych aktów stanu cywilnego, odpisów pełnych aktów stanu cywilnego, wielojęzycznych odpisów skróconych aktów stanu cywilnego, wielojęzycznych i kodowanych odpisów skróconych aktów stanu cywilnego ani wielojęzycznych i kodowanych zaświadczeń dotyczących stanu cywilnego⁶²⁹. Intencję ustawodawcy unijnego wyrażono także w preambule, stwierdzając, że „wielojęzyczne standardowe formularze powinny służyć wyłącznie do ułatwienia tłumaczenia dokumentów urzędowych, do których są załączone. W związku z tym formularzy takich nie należy wprowadzać w obieg między państwami członkowskimi jako dokumentów niezależnych”⁶³⁰.

W konsekwencji, choć od osoby, która przedkłada dokument urzędowy wraz z WSF, nie należy żądać przedstawienia tłumaczenia tego

⁶²⁴ Art. 6 ust. 2 rozporządzenia 2016/1191.

⁶²⁵ Art. 7 ust. 1 rozporządzenia 2016/1191.

⁶²⁶ Art. 7 ust. 2 rozporządzenia 2016/1191.

⁶²⁷ Art. 8 ust. 3 rozporządzenia 2016/1191.

⁶²⁸ Art. 8 ust. 1 i motyw 26 rozporządzenia 2016/1191.

⁶²⁹ Art. 8 ust. 2 rozporządzenia 2016/1191.

⁶³⁰ Rozporządzenie 2016/1191 — motyw 22.

dokumentu urzędowego, to ostateczna decyzja co do tego czy informacje zawarte w formularzu są wystarczające do nadania biegu sprawie, której dotyczy dokument urzędowy należy do organu, któremu ów dokument jest przedkładany. Ponadto, na zasadzie wyjątku i gdy jest to konieczne do nadania biegu sprawie w oparciu o przedkładany dokument urzędowy, organ może żądać obok WSF tłumaczenia lub transliteracji treści wielojęzycznego standardowego formularza na język urzędowy państwa członkowskiego organu lub, jeżeli to państwo członkowskie ma kilka języków urzędowych, na język urzędowy lub jeden z języków urzędowych miejsca, w którym dany dokument urzędowy jest przedkładany, przy czym język ten powinien być również jednym z języków urzędowych instytucji UE.

Formularze wielojęzyczne składają się z obligatoryjnej części standardowej oraz części niestandardowej, na którą składają się tytuły rubryk właściwe dla poszczególnych państw mające odzwierciedlać treść dokumentu urzędowego, do którego ma zostać załączony wielojęzyczny standardowy formularz, oraz kody numeryczne tych tytułów rubryk. Część standardowa formularza składa się z: nazwy wielojęzycznego standardowego formularza, podstawy prawnej jego wydania, oznaczenia państwa członkowskiego wydającego formularz, pola „Pouczenie”, pola „Uwagi dla organu wydającego”, określonej liczby tytułów standardowych rubryk i ich kodów numerycznych oraz pola „Podpis”.

Standardowe części, które mają zostać włączone do WSF oraz wielojęzyczne glosariusze odnoszące się do tytułów standardowych rubryk zostały określone w załącznikach I-XI do Rozporządzenia 2016/1191. Fakultatywna część wielojęzycznego formularza składają się tytuły rubryk właściwych dla poszczególnych państw mających odzwierciedlać treść dokumentów urzędowych, do których ma zostać załączony wielojęzyczny standardowy formularz, oraz kody numeryczne tych tytułów rubryk. Poszczególne państwa członkowskie zgłaszają Komisji właściwe dla siebie tytuły rubryk. Ponadto, każdy wielojęzyczny standardowy formularz posiada również wielojęzyczny glosariusz — we wszystkich językach urzędowych instytucji Unii — odnoszący się zarówno do standardowych tytułów rubryk, jak i do tytułów rubryk właściwych dla poszczególnych państw.

Na szczególną uwagę zasługuje niezwykle szeroki zakres języków w jakich dopuszcza się wypełnianie WSF. Mianowicie, WSF mogą być wypełniane przez organ je wydający w języku urzędowym jego państwa członkowskiego lub — jeżeli w tym państwie członkowskim obowiązuje kilka języków urzędowych = w języku urzędowym lub jednym z języków

urzędowych miejsca, w którym standardowy formularz jest wydawany. Część standardową WSF oraz tytuły rubryk właściwe dla poszczególnych państw wydaje się równocześnie w języku państwa, w którym WSF jest wydawany i języku państwa, w którym ma zostać przedłożony dokument urzędowy, do którego załącza się WSF w językach urzędowych (lub jednym z języków urzędowych) tych państw, przy czym muszą to być musi być języki należące do języków urzędowych instytucji UE. Opłata za wydanie WSF nie może przekraczać niższej z dwóch wartości: kosztu wydania wielojęzycznego standardowego formularza lub kosztu wydania dokumentu urzędowego, do którego załącza się ten formularz⁶³¹. Wzory WSF dla każdego państwa członkowskiego zamieszcza się na europejskim portalu „e-Sprawiedliwość”⁶³².

Niestety, na poziomie unijnym nie wprowadzono dodatkowych zasad związanych ze stosowaniem WSF w kontekście zapisu nazw własnych. Krajowe sądy administracyjne zaczynają powoli mierzyć się z tą problematyką, jednak na razie brak podstaw do sformułowania kategorycznych w tym względzie. WSA w Opolu w wyroku z 27 lutego 2020 r., II SA/Op 11/20⁶³³, stwierdził, że wniosek strony o wydanie odpisu wielojęzycznego aktu małżeństwa, z dodatkowym oznaczeniem miejscowości, w której zawarto ślub, w języku niemieckim, który wpłynął do organu, wszczyna postępowanie administracyjne, zgodnie art. 61 § 1 i 3 k.p.a. Z dniem wpływu wniosku rozpoczyna również bieg termin do załatwienia sprawy przez wydanie decyzji administracyjnej. Wnioskodawca wystąpił o sporządzenie WSF zawierającego nazwę miejscowości w języku niemieckim, uzasadniając, że dokument ten jest mu potrzebny w celu użycia go na terenie Niemiec. W odpowiedzi Kierownik USC stwierdził, że art. 30 ust. 2 ustawy stanowi, że nazwę miejsca zdarzenia zamieszcza się w akcie stanu cywilnego zgodnie z krajowym rejestrem urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz urzędowych nazw miejscowości i ich części. W jego ocenie nie było możliwe wydanie odpisu aktu stanu cywilnego oraz tłumaczenia tego dokumentu z pisownią miejsca zdarzenia inną niż ta, którą zastosowano przy rejestracji zdarzenia, a wydanie odpisu dokumentu z żądaną pisownią wymagałoby sprostowania treści samego aktu w postępowaniu sądowym.

⁶³¹ Art. 11 rozporządzenia 2016/1191.

⁶³² Art. 12 rozporządzenia 2016/1191.

⁶³³ LEX nr 2855211.

Rozdział 4. Podmioty uprawnione do sporządzania tłumaczeń

4.1. Uwagi wprowadzające

Do grona podmiotów, które posiadają szczególne uprawnienia do sporządzania tłumaczeń należą tłumacze przysięgli, notariusze oraz konsulowie. Każdy z nich ma inny status prawny. Tłumacze przysięgli posiadają urzędowo poświadczone kompetencje do sporządzenia tłumaczeń tekstów prawnych i prawniczych oraz uzyskują prawo do wykonywania zawodu po słożeniu ślubowania. Choć jest to wolny zawód, tłumaczy przysięgli ma obowiązek wykonać tłumaczenie na żądanie organu administracji publicznej w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy. Tłumacze przysięgli posiadają również inne prawnie określone uprawnienia i obowiązki, które sprawiają, że sporządzane przez nich tłumaczenia korzystają z domniemania rzetelności. Notariusz do organu ochrony prawnej. Choć czynności notarialnych dokonuje się w języku polskim, to jednocześnie ustawodawca przewidział, że notariusz może na żądanie strony dokonać czynności dodatkowo w języku obcym wykorzystując przy tym własną znajomość języka obcego, o ile została ona wykazana w sposób przewidziany dla tłumaczy przysięgłych. Konsul może zaś sporządzać i poświadczać tłumaczenia z języka polskiego na język urzędowy lub powszechnie używany w państwie przyjmującym i odwrotnie. Celem tego rozdziału jest przedstawienie jakie uprawnienia i obowiązki związane z tłumaczeniem posiadają wymienione podmioty i jak są one skorelowane z ich rolą w systemie prawnym.

4.2. Tłumacz przysięgły

4.2.1. Ewolucja instytucji tłumacza przysięgłego w prawie polskim

Idea zgodnie z którą tłumaczyć dla sądu i dla organów państwowych mogła jedynie osoba zaprzysiężona jest znana prawu procesowemu od wieków⁶³⁴. Na przestrzeni ostatniego stulecia w prawie polskim status tłumaczy zmieniał się wielokrotnie. Pierwotnie bycie tłumaczem przysięgłym (też: zaprzysiężonym) oznaczało niemal wyłącznie pełnienie określonej funkcji w procesie. Silne powiązanie tłumaczy przysięgłych z czynnościami procesowymi (ujęcie dynamiczne) sprawiło, że w literaturze opisującej prawny status tłumaczy na początku XX wieku to tłumacza, a nie wytwór jego pracy, określa się mianem instytucji sądowej. Z czasem, pozycja tłumacza przysięgłego bardzo zbliżyła się do roli urzędnika. Osoba posługująca się tym tytułem mogła świadczyć swoje usługi jedynie na terenie określonej apelacji i pod nadzorem zawodowym i merytorycznym właściwego Prezesa Sądu. Wtedy też tłumaczeniom pisemnym sporządzanym przez tłumaczy przysięgłych nadano szczególny walor tłumaczeń poświadczonych, a więc tłumaczeń objętych swoistym domniemaniem rzetelności i zgodności treści z materiałem źródłowym, czego dowodem była klauzula poświadczająca i odcisk pieczęci urzędowej.

Akty prawne dotyczące tłumaczy uchwalone w II Rzeczypospolitej opierały się na rozwiązaniach wypracowanych w monarchii austro-węgierskiej. Pierwsza polska ustawa, która wspominała o tłumaczach dotyczyła postępowania karnego w byłym zaborze austriackim⁶³⁵. Przepisy ustawy zrównały status znawców (dzisiejszych biegłych) i tłumaczy w postępowaniu, przyznając im prawo do wynagrodzenia za uskutecznione usługi, a także prawo do odszkodowania za stratę czasu.

---

634 Wśród źródeł instytucji tłumacza urzędowego/przysięgłego wymienia się *Secretaria de Interpretacion de Lenguas* (Sekretariat ds. Tłumaczenia Ustnego Języków), który został utworzony przez Karola V w 1527 r. w celu wspierania *Consejo de Estado* (Rady Stanu). Równolegle rozwijała się działalność *traductores de Estado* (tłumaczy państwowych), którzy świadczyli swe usługi dla innych organów państwowych. Działalność tłumaczy w krajach hiszpańskojęzycznych była powiązana z nowymi wyzwaniami jakie przed krajową administracją stawiała kolonizacja, a w późniejszych wiekach służba w charakterze tłumacza stała się pierwszym etapem kariery dyplomatycznej. I. Cáceres Wüsig, *Breve historia de la secretaria de interpretación de lenguas*, „Meta: Journal des traducteurs/Meta: Translators' Journal”, 2004, Nr 49, 609–628.

635 Ustawa z dnia 16 lipca 1920 r. zmieniająca ustawę o postępowaniu karnem dla b. zaboru austriackiego (Dz.U. 1920 nr 67 poz. 453).

W tamtym okresie tłumaczenia mogli wykonywać tłumacze doraźnie powołani do pełnienia tej roli przez sąd, urzędnicy ustanowieni przy sądzie i tłumacze zaprzysiężeni za stałym wynagrodzeniem. Urzędnicy i tłumacze zaprzysiężeni wykonywali czynności bezpłatnie, mogli jednak domagać się zwrotu wydatków poniesionych w gotówce. W pozostałym zakresie, na przykład kosztów podróży, do tłumaczy będących członkami służby publicznej zastosowanie miały przepisy dotyczące tych służb. Nie wyróżniano zatem odrębnej profesji tłumacza, lecz tytuł ten dotyczył określonej roli procesowej (udziału w postępowaniu sądowym jako jego uczestnik), ewentualnie urzędnika. Zasady określania wysokości wynagrodzenia określało odrębne rozporządzenie, w którym uwzględniono dodatkowo podział na tłumaczenie wykonywane w toku czynności procesowych i tłumaczenia „pisane poza sądową czynnością urzędową”⁶³⁶.

Określenia tłumacz przysięgły użyto po raz pierwszy w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych⁶³⁷. Zgodnie z nim tłumacze przysięgli mogli być ustanowieni przy sądach. Zasady ustanawiania tłumaczy określono w rozporządzeniu wykonawczym⁶³⁸. Tłumaczem mógł zostać każdy, kto posiadał obywatelstwo polskie, korzystał w pełni z praw cywilnych i obywatelskich, był nieskazitelnego charakteru i wykazał się znajomością języków, dla których miał być mianowany tłumaczem. Na podstawie nowych przepisów do tłumaczy przysięgłych nie miały zastosowania przepisy o państwowej służbie cywilnej, lecz osoby pozostające w służbie cywilnej lub wojskowej mogły zostać ustanowione tłumacze za zezwoleniem przełożonego. Przepisy o tłumaczach przysięgłych nie miały także zastosowania do tłumaczy „powoływanych w celu porozumiewania się z głuchymi lub niemymi, składającymi swe oświadczenie za pomocą znaków”.

Tłumaczy przysięgłych ustanawiał Minister Sprawiedliwości wyznaczając następnie ich siedzibę, natomiast bezpośrednim przełożonym tłumacza był prezes właściwego sądu okręgowego, przed którym przysięgły tłumacz składał przysięgę sumiennego wykonywania obowiązków przed przystąpieniem do czynności, a fakt ten odnotowywano w dekreście

⁶³⁶ Art. 20 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dnia 7 sierpnia 1920 r. w przedmiocie wynagrodzenia świadków, znawców i tłumaczy w postępowaniu karnym (Dz.U.1920.75.515).

⁶³⁷ Dz.U. 1928 nr 12 poz. 93.

⁶³⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. o tłumaczach przysięgłych (Dz. U. Nr 104, poz. 943 z późn. zm.), dalej jako: rozporządzenie z 24 grudnia 1928 r.

ustanawiającym tłumacza przysięgłego (§3). Przy wydawaniu aktów i zaświadczeń oraz do prowadzenia repertoriów tłumacze przysięgli byli zobowiązani do posługiwania się pieczęcią urzędową⁶³⁹. W przypadku zwolnienia ze stanowiska bądź śmierci tłumacza repertorium i pieczęć należało wydać prezesowi sądu okręgowego. W rozporządzeniu pojawił się także załączek odpowiedzialności dyscyplinarnej tłumaczy, ponieważ w przepisach przewidziano możliwość zwolnienia tłumacza z urzędu na wniosek władzy nadzorczej (§12). Władze sądowe i prokuratorskie były zobowiązane do zawiadamiania Ministra Sprawiedliwości za pośrednictwem prezesa sądu okręgowego o spostrzeżeniach uzasadniających zwolnienie tłumacza przysięgłego. Ustawodawca nie wskazał jednak przesłanek, którymi powinien kierować się Minister Sprawiedliwości podejmując decyzję w tym przedmiocie. W rozporządzeniu z 24 grudnia 1928 r. w §15 wskazano również, że do tłumaczy przysięgłych nie mają zastosowania przepisy o państwowej służbie cywilnej.

Wynagrodzenie tłumaczy przysięgłych określano na podstawie taksy ustanowionej przez Ministra Sprawiedliwości i zależało ono w głównej mierze od języka, jak również od typu tłumaczenia (odrębne taksy przewidziano dla tłumaczeń ustnych i pisemnych)⁶⁴⁰. Tłumacze przysięgli byli uprawnieni zarówno do sporządzania tłumaczeń jak i poświadczania odpisów tłumaczeń lub odpisów dokumentów sporządzonych w języku obcym, a także do sprawdzania tłumaczeń sporządzonych przez inne osoby. Co należy podkreślić, tłumacze przysięgli wykonywali usługi zarówno dla sądów, jak i „innych władz lub urzędów”⁶⁴¹. Listę tłumaczy ogłaszano raz w roku w Dzienniku Urzędowym Ministra Sprawiedliwości, tam też były publikowane informacje o śmierci tłumacza, jego zwolnieniu i zmianie siedziby lub adresu. Wśród wnioskodawców o wpis na listę tłumaczy przysięgłych najliczniejszą grupę stanowili urzędnicy sądowi różnych szczebli, nauczyciele i adwokaci. Byli wśród nich także notariusze, urzędnicy ministerstw, aplikanci sądowi i rabini⁶⁴².

⁶³⁹ Zasady wydawania pieczęci i sposób ich wykonania określał Okólnik Nr 1511/I.U./29 w sprawie wykonania §7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dn. 24 grudnia 1928 o tłumaczach przysięgłych (Dz. U. R. P. 104. 943).

⁶⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. o taksie dla tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 104, poz. 944 z późn. zm.).

⁶⁴¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. o taksie dla tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 104, poz. 944 z późn. zm.) — §1.

⁶⁴² B. Cieślík, *Status prawny tłumacza przysięgłego* [w:] *Tłumacz przysięgły. Status prawny i zawodowy*, red. B. Cieślík, D. Kierzkowska, A. Michalska, D. Staniszevska-Kowalak, Warszawa 2020, s. 20.

Rozporządzenie w sprawie tłumaczy przysięgłych wydane po II wojnie światowej w znacznej mierze powielало dotychczasowe rozwiązania, uwzględniając przy tym odmienności wynikające m. in. ze zmian w ustroju sądów⁶⁴³. I tak, nadzór nad tłumaczami przysięgłymi powierzono prezesom sądów wojewódzkich, a z treści przysięgi usunięto wszelkie odesłania do religii. Z pieczęci usunięto także wizerunek godła państwowego. Znamienny jest fakt, że na pierwszej liście tłumaczy przysięgłych po wojnie odnotowano tylko jednego tłumacza języka żydowskiego, zabrakło zaś na niej w ogóle tłumaczy języka hebrajskiego⁶⁴⁴.

Pierwsza znacząca zmiana w trybie powoływania tłumaczy przysięgłych nastąpiła wraz z wejściem w życie rozporządzenia z 1968 roku⁶⁴⁵. Wówczas po raz pierwszy wprowadzono dolną granicę wieku dla kandydatów na tłumaczy przysięgłych, jak również wymóg wykazania przez nich posiadanych kompetencji językowych. Znajomość języka obcego na odpowiednim poziomie potwierdzał dyplom ukończenia wyższych studiów filologicznych odpowiednich dla języka, dla którego tłumacz miał zostać ustanowiony, wyższego studium języków obcych lub dyplom ukończenia szkoły średniej, jeżeli dany język był w niej językiem wykładowym. W tym ostatnim wypadku lub jeśli kandydat nie posiadał właściwego wykształcenia filologicznego konieczne było ponadto złożenie egzaminu z umiejętności tłumaczenia, w szczególności tłumaczenia tekstów prawnych. Za zgodą Ministra Sprawiedliwości znajomość języka można było wykazać poprzez przedłożenie dokumentów innych aniżeli wymienione w rozporządzeniu. Następnie kandydat musiał zdać egzamin z umiejętności tłumaczenia, w tym tłumaczenia tekstów prawnych. Kompetencje do ustanawiania tłumaczy przysięgłych przekazano bezpośrednio prezesom sądów wojewódzkich. O ile wcześniej każda osoba spełniająca wymogi mogła zostać wpisana na listę tłumaczy przysięgłych, to w nowym rozporządzeniu zawarto ograniczenie, zgodnie z którym tłumaczy należało ustanowić dla poszczególnych języków w liczbie uzasadnionej rzeczywistymi potrzebami. Ważnym elementem było wprowadzenie do treści roty przyrzeczenia zobowiązania

⁶⁴³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 1953 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 51, poz. 256).

⁶⁴⁴ Wcześniej tłumaczy dla tych języków było kilkadziesiąt. B. Cieślík, *Status prawny*, s. 20 i 23.

⁶⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1968 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 35, poz. 244).

zachowania bezstronności podczas wykonywanych czynności. Do katalogu tych czynności należało⁶⁴⁶:

1. Sporządzanie zaświadczonych tłumaczeń na język polski z języka, dla którego został ustanowiony, oraz na ten język z języka polskiego, a także do sprawdzania i zaświadczenia tłumaczeń z tego zakresu sporządzonych przez inne osoby,
2. Sporządzanie zaświadczonych odpisów pism w języku, dla którego został ustanowiony, a także do sprawdzania i zaświadczenia odpisów pism z tego zakresu, sporządzonych przez inne osoby,
3. Dokonywanie tłumaczeń ustnych,
4. Używanie tytułu tłumacza przysięgłego z oznaczeniem języka, dla którego został ustanowiony.

Według nowych zasad tłumaczowi przysięgiemu nie wolno było bez ważnych przyczyn odmówić czynności wymienionych w pkt 1–2, a jeżeli żądanie sporządzenia tłumaczenia zaświadczonego pochodziło od sądu albo organu prowadzącego śledztwo lub dochodzenie, odmowa dokonania tej czynności mogła nastąpić tylko w wypadkach określonych w przepisach regulujących postępowanie przed tymi organami. Tłumacz przysięgły mógł zostać zwolniony z funkcji na własną prośbę, jeżeli przestał spełniać wymogi wskazane w ustawie (lub wykryto, że nie odpowiadał tym warunkom w chwili ustanowienia i brak ten nie ustał), jak również prezes sądu okręgowego mógł zwolnić tłumacza z ważnych przyczyn, a w szczególności, gdy tłumacz nienależycie wykonywał swoje obowiązki.

Choć w dalszym ciągu nie doprecyzowano pojęcia nienależytego pełnienia obowiązków, to rozporządzenie wprowadziło mechanizm nadzoru merytorycznego nad tłumaczeniem. Prezes sądu wojewódzkiego otrzymał kompetencje do kontrolowania jakości tłumaczeń przy pomocy znawców języka, wglądu do akt i ksiąg tłumacza oraz żądania wyjaśnień od tłumacza w sprawach dotyczących pełnionej przez niego funkcji. Powyższe czynności kontrolne mogły być wykonywane przy pomocy delegowanego pracownika. Wynagrodzenie w dalszym ciągu określano według stawek taryfowych⁶⁴⁷ i nie przewidywano świadczenia usług

⁶⁴⁶ *Ibidem*, §7.

⁶⁴⁷ Nowe taryfy określały kolejno rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1975 r. w sprawie wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 43, poz. 221) i rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 sierpnia 1982 r. w sprawie wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 24, poz. 174). Stawki dla tłumaczy przysięgłych dotyczące tłumaczeń ustnych stosowano odpowiednio do biegłych (tłumaczy) z zakresu daktylogonii, czyli tłumaczy języka migowego, z tym zastrzeżeniem, że w razie świadczenia usług w związku

przez tłumaczy przysięgłych na rzecz podmiotów prywatnych. Taryfy cechowały każdorazowo następujące prawidłowości: tłumaczenie z języka polskiego na język obcy było wyceniane wyżej niż tłumaczenie z języka obcego na język polski, tłumaczenie tekstów sporządzonych odręcznie i trudnych do odczytania było wyceniane według procentowo wyższej taryfy niż zwykle tłumaczenie pisemne, sprawdzenie i zaświadczenie zgodności dostarczonego odpisu pisma w języku obcym wyceniano procentowo jako część taryfy dla tłumaczenia. Taryfa dla tłumaczeń ustnych była wyceniana według godziny i odpowiadała taryfie za stronę⁶⁴⁸ tłumaczenia strony tekstu pisanego. Jeżeli tłumaczenie ustne przebiegało dwukierunkowo, należało przyjąć odpowiednio stawkę wyższą, czyli jak za tłumaczenie z języka polskiego na język obcy za wszystkie godziny świadczonej pracy.

Ostatnia zmiana w PRL miała miejsce w 1987 roku⁶⁴⁹, kiedy status tłumaczy przysięgłych przyznano tłumaczom języka migowego. Ponadto, podjęto działania zmierzające do podniesienia jakości tłumaczeń poprzez wprowadzenie wymogu złożenia odrębnego egzaminu z umiejętności tłumaczenia dla wszystkich kandydatów, niezależnie od posiadanego wykształcenia⁶⁵⁰. Tłumacze przysięgli języka migowego musieli zaś mieć ukończone 21 lat (w przeciwieństwie do progu 25 lat przewidzianego dla pozostałych tłumaczy przysięgłych) oraz posiadać świadectwo kwalifikowanego tłumacza II stopnia lub tytuł eksperta języka migowego wydane przez Polski Związek Głuchych. Niemniej, kryteria dla ustanowienia tłumacza nie były w całości zobiektywizowane. W dalszym ciągu prezes sądu okręgowego mógł odmówić wpisu na listę ze względu na to, że w danym okręgu była już wystarczająca liczba tłumaczy dla danego języka. Po drugie, zgodnie z §17 pkt 4 rozporządzenia, kandydat musiał dawać rękojmię należytego wykonywania obowiązków tłumacza. W praktyce prowadziło to do podejmowania się przez

---

z badaniem stanu psychicznego taryfę można było podwyższyć, jednak nie więcej niż o 50%. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 1983 r. w sprawie wynagradzania biegłych (tłumaczy) z zakresu daktylogonii (Dz. U. Nr 64, poz. 292 z późn. zm.).

648 Strona według rozporządzenia z 1982 roku odpowiadała 25 wierszom maszynopisu po 45 znaków każdy lub odpowiednio 1125 znakom. Każdą rozpoczętą stronę rozliczano jako całą (§ 7).

649 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 18, poz. 112 z późn. zm.).

650 Jak wskazuje B. Cieślík wprowadzenie tegoż wymogu stanowiło realizację postulatu Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich, które podkreślało, że znajomość języka obcego i umiejętność tłumaczenia to nie tożsame kompetencje. Por. B. Cieślík, *Status prawny...*, s. 26–27.

prezesów sądów różnych metod weryfikacyjnych, przykładowo zlecano wywiad środowiskowy Policji na temat kandydata.

W latach dziewięćdziesiątych stowarzyszenia zawodowe tłumaczy zjednoczyły swoje wysiłki w walce o podniesienie statusu tłumaczy przysięgłych i ustanowienie wolnego zawodu tłumacza publicznego. Dzięki temu tłumacze nie pełniliby dłużej jedynie pomocniczej funkcji dla sądów, prokuratur i innych organów państwowych, lecz zyskaliby możliwość działania na wolnym rynku. Nie mniej istotnym postulatem było wprowadzenie ujednoliconego systemu egzaminowania przyszłych tłumaczy na szczeblu centralnym. Zwieńczeniem tych wysiłków było uchwalenie obecnie obowiązującej ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego z 2004 r. (dalej jako: u.z.t.p., ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego)⁶⁵¹. Na kanwie ustawy wyłoniły się dwie kwestie problemowe. Pierwsza dotyczyła klauzuli ochrony praw nabytych. I tak na przykład rozporządzenie z 1987 r. przewidywało, że osoby będące tłumaczami przysięgłymi na mocy przepisów dotychczasowych pozostają tłumaczami w rozumieniu przepisów tegoż rozporządzenia. Natomiast w ustawie z 2004 r. analogiczny zapis uzupełniono poprzez wskazanie terminu zawitego na dokonanie wpisu na listę tłumaczy. Zgodnie z art. 33 ust. 1 u.z.t.p. osoby, które uzyskały uprawnienia tłumacza przysięgłego przed dniem wejścia w życie ustawy albo zostały ustanowione tłumaczem przysięgłym na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy, lecz nie złożyły przyrzeczenia wobec prezesa sądu okręgowego stawały się tłumaczami przysięgłymi w rozumieniu ustawy pod warunkiem wpisu, na swój wniosek, złożony w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy, na listę tłumaczy przysięgłych⁶⁵². Choć treść tego przepisu nie budziła wątpliwości to w praktyce okazało się, że aż ćwierć dotychczasowej liczby tłumaczy przysięgłych nie zdążyło dopełnić ustawowego obowiązku tracąc w ten sposób uprawnienia. Jako przyczynę tego stanu rzeczy podaje się brak odpowiedniej akcji informacyjnej na temat nowej ustawy. W związku z powyższym podjęto działania zmierzające do nowelizacji przepisu i wydłużenie terminu. Dzięki

---

⁶⁵¹ Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1326). Etapy prac legislacyjnych nad ustawą od 27 października 1997 r. (konferencja w sprawie zmiany zasad ustanawiania tłumaczy przysięgłych) do 27 stycznia 2005 r. (wejście w życie u.z.t.p.) szczegółowo opisuje A. D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane...*, s. 25–30.

⁶⁵² Dz.U. 2004 Nr 273, poz. 2702.

poparciu między innymi ze strony Rzecznika Praw Obywatelskich termin został wydłużony do lat dwóch⁶⁵³.

Kolejną kwestią sporną były postępowania o wpis na listę tłumaczy przysięgłych wszczęte na podstawie rozporządzenia z 1987 roku a nieza zakończone przed wejściem w życie ustawy. Problem ten stał się przedmiotem skargi konstytucyjnej w sprawie SK 91/06⁶⁵⁴. Skarżący kandydat stanął na stanowisku, że brak regulacji przejściowych, a także zbyt krótkie *vacatio legis* doprowadziły do naruszenia zasady ochrony interesów w toku, zasady równości wobec prawa w kontekście konstytucyjnej wolności wyboru zawodu. Jego zdaniem nowa ustawa to kontynuacja rozporządzenia z 1987 r., w tym znaczeniu, że już pod rządami poprzednio obowiązującego rozporządzenia tłumacze przysięgli prowadzili działalność pod tytułem zawodowym, a tym samym ustawodawca powinien przewidzieć odpowiednie zasady intertemporalne. Należy podkreślić, że ustawa z 2004 r. wprowadziła wymóg ukończenia przez kandydatów magisterskich studiów filologicznych lub studiów podyplomowych z tego zakresu jak również złożenia egzaminu centralnego. Skarżący legitymował się natomiast dyplomem ukończenia magisterskich studiów prawniczych w Polsce i w RFN, a także ukończył studia filologiczne na poziomie licencjackim. Tym samym, choć spełniał wymogi dotyczące wykształcenia wynikające ze starych przepisów, to w świetle ustawy został zmuszony do podjęcia płatnych studiów podyplomowych i poniesienia kosztów nowego egzaminu państwowego, co w jego ocenie stanowiło naruszenie zasady ochrony interesów w toku tj. art. 2 z zw. z art. 65 ust. 1 Konstytucji RP. Rzecznik Praw Obywatelskich nie przystąpił do sporu, natomiast Prokurator Generalny zwrócił uwagę, że sytuacja osób, które wyraziły jedynie wolę uzyskania uprawnień tłumacza przysięgłego jest inna aniżeli osób, które uprzednio nabyły już uprawnienia. Spełnienie wszystkich warunków przewidzianych w rozporządzeniu nie oznaczało, że wnioskodawcom służyło roszczenie o ustanowienie ich tłumaczem przysięgłym, ponieważ uprawnienie nabywało się na podstawie konstytucyjnej decyzji prezesa sądu okręgowego, który podejmował ją, gdy wymagały tego potrzeby sądu. W związku z tym nie może być mowy o istnieniu prawa podmiotowego zagwarantowanego w akcie normatywnym powszechnie obowiązującym, a w konsekwencji ustawodawca nie miał konstytucyjnego obowiązku ustanawiania przepisów

⁶⁵³ Ustawa z dnia 12 maja 2006 r. o zmianie ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz. U. Nr 107, poz. 722). Zob. A. D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane...*, s. 34–35.

⁶⁵⁴ Wyrok TK z 13.05.2008 r., SK 91/06, OTK-A 2008, nr 4, poz. 59.

zapewniających ochronę osobom tym osobom. Trybunał Konstytucyjny podzielił argumentację Prokuratora Generalnego zauważając dodatkowo, że skarżący złożył wniosek o ustanowienie go tłumaczem przysięgłym po uchwaleniu ustawy, a przed jej wejściem w życie. W związku z tym należało przyjąć, że w tym dniu wiedział już o planowanej zmianie prawa i w żadnej mierze nie może być po jego stronie mowy o elemencie „zaskoczenia”⁶⁵⁵.

Trybunał Konstytucyjny odnosząc się do relacji ustawy z 2004 r. i rozporządzenia z 1987 r. stwierdził, że ustawodawca nigdy nie zawierał gwarancji czasowych dla działalności tłumaczy przysięgłych na zasadach określonych w rozporządzeniu, a tym samym ustawodawca nie wyznaczył okresu, w którym było możliwe „prowadzenie interesów według z góry ustalonych zasad czy reguł gry” w rozumieniu ochrony interesów w toku. Orzekający wcześniej w tym samym stanie faktycznym NSA stwierdził nadto, że: „ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego stworzyła nowy zawód, a tłumacz przysięgły ustanowiony według procedury obowiązującej w tej ustawie nie jest już instytucją prawa sądowego procesowego. Nie można zatem uznać, iż pomiędzy rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych a wskazaną ustawą zachodzi taka zależność, która obligowała by ustawodawcę do określenia w przepisach intertemporalnych relacji pomiędzy przepisami dotychczasowymi (rozporządzeniem) a ustawą. Rozporządzenie nie określało warunków i trybu nabywania oraz utraty prawa wykonywania zawodu tłumacza, lecz tryb ustanowienia biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych, pełnienie przez nich czynności, zwolnienie ich z funkcji oraz zasady i wysokość wynagrodzenia (treść delegacji ustawowej)”⁶⁵⁶.

4.2.2. Status zawodowy i uprawnienia tłumacza przysięgłego

Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego zmieniła całkowicie status prawny, zawodowy i zasady z wykonywania czynności przez tłumaczy przysięgłych. W obecnym stanie prawnym tłumacz przysięgły to wolny zawód zaufania publicznego. Tłumacz przysięgły nie może odmówić

⁶⁵⁵ *Ibidem*.

⁶⁵⁶ Wyrok NSA z 5.04.2006 r., II GSK 17/06, LEX nr 212147. B. Cieślík także określa tłumaczy przysięgłych przed 2004 rokiem mianem „instytucji prawa sądowego”. B. Cieślík, *Status prawny*, s. 11 i nast.

wykonania tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, na żądanie sądu, prokuratora, Policji oraz organów administracji publicznej⁶⁵⁷, lecz nie jest już „tylko” pomocnikiem sądu ani organów administracji publicznej, tylko samodzielnym przedsiębiorcą o szczególnych uprawnieniach i obowiązkach. Do jej najistotniejszych elementów z perspektywy współpracy z organami administracji publicznej należy zaliczyć:

1. Wymóg posiadania wiedzy eksperckiej z zakresu języka obcego, dla którego tłumacz został ustanowiony i umiejętności tłumaczenia, w tym wiedzy prawniczej i komparatystyki legilingwistycznej,
2. Zaprzysiężenie,
3. Ustawowy obowiązek zachowania bezstronności w związku z pełnionymi obowiązkami oraz obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej;
4. Ustawowy obowiązek wykonywania czynności w sposób rzetelny, pod rygorem odpowiedzialności zawodowej, cywilnej i karnej;
5. Prawo sporządzania tłumaczeń poświadczonych (walor tłumaczenia poświadczonego);
6. Ustawowy obowiązek współpracy z organami wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi.

Wymagania stawiane tłumaczom przysięgłym przez ustawodawcę można podzielić na wymagania związane sytuacją osobistą kandydata i rękojmnią należytego wykonywania obowiązków oraz wymagania merytoryczne. Aby ubiegać się o wpis na listę tłumaczy przysięgłych zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1, 3 i 4:

1. Ma obywatelstwo polskie albo obywatelstwo jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) — stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, obywatelstwo Konfederacji Szwajcarskiej⁶⁵⁸ albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie i zasadach określonych w przepisach prawa Unii Europejskiej przysługuje jej prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub, na zasadach wzajemności, obywatelstwo innego państwa;

⁶⁵⁷ Art. 15 u.z.t.p.

⁶⁵⁸ Przepisy dotyczące dopuszczalnego obywatelstwa zostały rozszerzone o Konfederację Szwajcarską w drodze art. 67 ustawy z dnia 25 lutego 2011 r. o ograniczaniu barier administracyjnych dla obywateli i przedsiębiorców (Dz.U. Nr 106, poz. 622). Kwestia wzajemności jest potwierdzana w drodze wystąpienia ministra sprawiedliwości kierowanego na wniosek kandydata.

2. Ma pełną zdolność do czynności prawnych;
3. Nie była karana za przestępstwo umyślne, przestępstwo skarbowe lub za nieumyślne przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu obrotu gospodarczego.

Tłumaczem przysięgłym może być ustanowiona jedynie osoba fizyczna. Wydaje się jednak, że nie stoi to na przeszkodzie powołania do jednej czynności kilku tłumaczy przysięgłych celem sporządzenia wspólnego tłumaczenia, analogicznie jak jest to dopuszczalne w przypadku biegłych różnych specjalności (np. art. 193 § 3 k.p.k., art. 278 § 1 k.p.c.).

Drugą przesłanką jest pełna zdolność do czynności prawnych w rozumieniu art. 11 k.c. Ustawodawca nie zdecydował się co prawda na ustanowienie cenzusu wieku, jednak oczekuje od kandydatów ukończenia studiów wyższych, wobec czego w praktyce jedyną przeszkodą związaną z przesłanką zdolności do czynności prawnych jest całkowite lub częściowe ubezwłasnowolnienie kandydata.

Przeszkodą do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego jest prawomocne skazanie za przestępstwo umyślne, przestępstwo skarbowe lub za nieumyślne przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu obrotu gospodarczego. Czyn zabroniony zostaje popełniony umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia na to się godzi (art. 9 § 1 k.k.). Niezależnie od postaci zamiaru przypisanego w związku z popełnionym czynem zabronionym zawodu tłumacza nie będzie mogła wykonywać osoba skazana za przestępstwa stypizowane w Kodeksie karnym skarbowym oraz w rozdziale XXXVI Kodeksu karnego (przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu). Choć nie zostało to wprost wskazane w u.z.t.p. to należy uznać za podstawę do skreślenia z listy tłumaczy przysięgłych także zastosowanie środka karnego w postaci zakazu wykonywania zawodu, niezależnie od rodzaju popełnionego czynu zabronionego. Przesłankę niekaralności sformułowano szeroko, bowiem nie jest istotne czy wskazane czyny zostały popełnione w związku z wykonywaniem zawodu tłumacza przysięgłego⁶⁵⁹. Poprzez skonkretyzowanie przesłanki związanej z uprzednią karalnością tłumacza ustawodawca po raz pierwszy w historii zobiektywizował i usystematyzował kwestię rękojmi należytego wykonywania obowiązków.

Gwarancją staranności, rzetelności i sumienności tłumacza jest nie tylko jego postawa moralna i społeczna, ale również należyte przygotowanie merytoryczne. Potwierdzeniem kompetencji tłumacza jest

---

⁶⁵⁹ Także: Wyrok WSA w Warszawie z 11.07.2019 r., VISA/Wa 583/19, LEX nr 2720241.

spełnienie przez kandydata następujących przesłanek, zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 2, 5 i 6 u.z.t.p.:

1. Znajomość języka polskiego,
2. Ukończenie studiów wyższych,
3. Złożenie z wynikiem pozytywnym egzaminu z umiejętności tłumaczenia z języka polskiego na język obcy oraz z języka obcego na język polski („egzaminu na tłumacza przysięgłego”).

Znajomość języka polskiego, tak samo jak znajomość języka obcego i umiejętność tłumaczenia potwierdzają zdanie egzaminu na tłumacza przysięgłego. Ustawodawca nie wymaga przedłożenia dodatkowych dokumentów (zaświadczeń, certyfikatów) potwierdzających powyższe umiejętności, ani odebrania wykształcenia w tym zakresie.

W poprzednim stanie prawnym tłumaczy przysięgłych ustanawiano w drodze decyzji uznaniowej właściwego prezesa sądu okręgowego. Obecnie Minister Sprawiedliwości nie może odmówić przyjęcia ślubowania i wpisu na listę tłumaczy przysięgłych, jeżeli kandydat spełnił wszystkie kryteria ustawowe i pomyślnie złożył egzamin przez Komisją⁶⁶⁰.

Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego w jej pierwotnym brzmieniu zawierała przepis zgodnie z którym kandydat winien ukończyć magisterskie studia wyższe na kierunku filologia lub magisterskie studia wyższe na innym kierunku i studia podyplomowe w zakresie tłumaczenia, odpowiednie dla danego języka. Przepis ten zmieniono dwukrotnie. Najpierw wyeliminowano wymóg posiadania wykształcenia filologicznego, lecz w dalszym ciągu od kandydatów na tłumacza wymagano tytułu magistra lub równorzędnego tytułu zagranicznego. Obecnie konieczne jest jedynie ukończenie studiów wyższych, a więc uzyskanie co najmniej tytułu licencjata lub inżyniera. Zmiana ta była podyktowana chęcią otwarcia zawodu dla osób posiadających kompetencje z zakresu języków rzadkich⁶⁶¹. Dotychczasowe kryteria wydawały się także na zbyt restrykcyjne w stosunku do osób dwu- i wielojęzycznych (na przykład w związku w podwójnym obywatelstwem czy wieloletnim doświadczeniem zawodowym), które jednak nie były w stanie formalnie potwierdzić swojej znajomości języka, nawet jeśli przewyższały umiejętnościami osoby z wyłącznie akademickim doświadczeniem. Decyzja

⁶⁶⁰ Zgodnie z art. 6 ust. 2 u.z.t.p. po zdanim egzaminie osoba, która złożyła ślubowanie „podlega z urzędu wpisowi na listę tłumaczy przysięgłych prowadzoną przez Ministra Sprawiedliwości”.

⁶⁶¹ Ł. Biel, *Egzamin na tłumacza przysięgłego a realia wykonywania zawodu: głos krytyczny w sprawie weryfikowania kompetencji kandydatów na tłumacza przysięgłego*, „Rzecznik Przekładoznawczy”, 2017, Nr 12, s. 35.

o zmianie wymagań dotyczących wykształcenia tłumaczy przysięgłych była krytykowana przez środowisko samych tłumaczy, którzy obawiali się obniżenia jakości usług świadczonych przez osoby o niższych kwalifikacjach formalnych i negatywnego wpływu otwarcia zawodu na jego prestiż. W odpowiedzi na te zarzuty ministerstwo sprawiedliwości wyjaśniało, że egzamin na tłumacza przysięgłego został skonstruowany w taki sposób, że w praktyce nie jest możliwe pomyślnie złożenie go przez osobę, która nie posiada umiejętności i wiedzy ekwiwalentnej dla absolwentów studiów magisterskich i filologów. Z kolei dopuszczenie do zawodu niewielkiej grupy osób, które nie posiadają formalnego wykształcenia, lecz są w stanie wykazać odpowiednie umiejętności uznano za pożyteczne dla wymiaru sprawiedliwości i organów państwowych. Nie można także pominąć, że wymóg ukończenia studiów filologicznych lub podyplomowych w zasadzie zamykał drogę do zawodu dla niektórych języków, ponieważ dla wielu języków rzadkich w ogóle nie utworzono studiów wyższych⁶⁶². Wskazuje się również, że poprzedni system faworyzował absolwentów studiów filologicznych, a tym samym prowadząc do sytuacji gdzie osoby z takim wykształceniem, lecz nieobeznane z językiem prawnym i prawniczym miały otwartą drogę do zawodu, a dwujęzyczni prawnicy — nie. Dodatkowym ułatwieniem dla kandydatów jest fakt, że Minister Sprawiedliwości może, w drodze decyzji, zwolnić kandydata na tłumacza przysięgłego z wymogu posiadania wykształcenia wyższego, w szczególności, gdy liczba tłumaczy przysięgłych określonego języka jest niewystarczająca dla ochrony interesu społecznego i potrzeb wymiaru sprawiedliwości. Do 2019 r. wydano zaledwie 6 takich decyzji⁶⁶³.

Ustawa nie przewiduje żadnych wyjątków od wymogu złożenia z wynikiem pozytywnym egzaminu na tłumacza przysięgłego, jest to zatem warunek *sine qua non* nabycia uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego. Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie egzaminu na tłumacza przysięgłego jest Państwowa Komisja Egzaminacyjna powoływana przez Ministra Sprawiedliwości w drodze decyzji

---

⁶⁶² Aby zobrazować skutki praktyczne tego problemu Ł. Biel wskazuje w oparciu o dane z 2017 roku, że języki, dla których w Polsce zostali ustanowieni tłumacze przysięgli odpowiadają językom dla których w Polsce istnieją wyższe studia filologiczne i studia podyplomowe. Według stanu z lutego 2023 w Polsce ustanowiono tłumaczy dla 55 języków. Dla porównania Ł. Biel podaje, że w Wielkiej Brytanii tylko w szkołach mówi się w 311 różnych językach. Ł. Biel, *Egzamin na tłumacza...*, s. 36.

⁶⁶³ B. Cieślík, *Status prawny...*, s. 35.

administracyjnej na czteroletnią kadencję⁶⁶⁴. W ustawie nie przewidziano innych obowiązków po stronie Komisji, zatem zakres jej działania został ograniczony wyłącznie do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego⁶⁶⁵. Za pozostałe kwestie związane z przeprowadzeniem egzaminu, jak również obsługę biurową Państwowej Komisji Egzaminacyjnej odpowiada Minister Sprawiedliwości.

Państwowa Komisja Egzaminacyjna składa się z jedenastu członków, wyróżniających się wysokim poziomem wiedzy w zakresie języków obcych i technik tłumaczeniowych. Czterech członków Komisji powołuje się spośród nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia na kierunku filologia, wskazanych przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki. Nauczycielem akademickim jest pracownik uczelni zajmujący się kształceniem lub i prowadzeniem działalności naukowej zatrudniony w grupie stanowisk: dydaktycznych, badawczych, badawczo-dydaktycznych. Przed wejściem w życie Prawa o szkolnictwie wyższym z 2018 roku członkowie komisji z ramienia ministra do spraw szkolnictwa wyższego i nauki musieli być zatrudnieni na kierunku filologia⁶⁶⁶.

Kolejnych trzech członków powołuje się spośród tłumaczy przysięgłych zrzeszonych w organizacjach i wskazanych przez te organizacje. Ustawodawca nie powołał w u.z.t.p. samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych, lecz zdecydował się na współpracę z oddolnie utworzonymi organizacjami zrzeszającymi tłumaczy przysięgłych. Wśród największych i najbardziej wpływowych organizacji zrzeszających tłumaczy należy wymienić Stowarzyszenie Tłumaczy Polskich (dalej jako: STP) oraz Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIŚ (dalej jako: PT TEPIŚ). Założone w 1981 r. STP jest pierwszym stowarzyszeniem skupiającym tłumaczy różnych specjalności i technik przekładu. Misją STP jest ochrona praw zawodowych tłumaczy oraz działanie na rzecz wysokich standardów na rynku tłumaczeniowym, jakości tłumaczeń, zasad etyki zawodowej i ochrony własności intelektualnej. STP dba o wizerunek zawodu tłumacza, integrację środowiska i zapewnienie

⁶⁶⁴ Art. 3 u.z.t.p. Ustawa nie przewiduje szczególnego trybu ani wymogów formalnych dla powyższej decyzji, zatem zastosowanie znajdują przepisy ogólne, w szczególności art. 104 i 107 k.p.a. M. Kaczocha [w:] *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, red. M. Kaczocha, M. Mazuryk, LEX 2011, art. 3, Nb 1

⁶⁶⁵ M. Kaczocha [w:] *Ustawa o zawodzie...*, art. 3, Nb 1. Zob. też: Postanowienie NSA z 17.09.2015 r., II GSK 2144/15, LEX nr 1795927.

⁶⁶⁶ Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. — Przepisy wprowadzające ustawę — Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669 z późn. zm.) — Art. 89.

należytej reprezentacji jego interesów wobec instytucji i organów państwa, innych organizacji i stowarzyszeń, partnerów społecznych i opinii publicznej⁶⁶⁷. To właśnie dzięki działalności popularyzatorskiej STP zawód tłumacza został wpisany na oficjalny wykaz zawodów w Polsce⁶⁶⁸.

PT TEPIŚ jest organizacją pożytku publicznego i zrzesza największą liczbę tłumaczy przysięgłych w Polsce. PT TEPIŚ należy do prestiżowej międzynarodowej Federacji Tłumaczy FIT, jak również członów-założycieli Europejskiego Stowarzyszenia Tłumaczy Sądowych EULITA. Do celów Towarzystwa należy pogłębianie i szerzenie wiedzy z zakresu sztuki przekładu oraz pielęgnowanie języka polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb tłumaczy przysięgłych i specjalistycznych, dbałość o wysoką rangę zawodu tłumacza przysięgłego, współtworzenie zasad etyki zawodowej i dbałość o ich przestrzeganie jak również upowszechnianie wiedzy o roli tłumacza przysięgłego w realizacji prawa człowieka do rzetelnego procesu. Towarzystwo podejmuje również działania na rzecz integracji europejskiej, rozwijania kontaktów i współpracy między tłumaczami sądowymi innych krajów oraz rozwijania kontaktów i współpracy z instytucjami i organizacjami krajowymi, zagranicznymi i międzynarodowymi⁶⁶⁹.

W 2017 roku utworzono Związek Zawodowy Tłumaczy Przysięgłych w Polsce (ZZTPwP), który zapewnia swoim członkom między innymi wsparcie i pomoc prawną w sporach z organami wymiaru sprawiedliwości i administracji publicznej, łatwiejszy dostęp do ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej i ubezpieczenia zdrowotnego. Misją ZZTPwP jest ponadto działanie na rzecz podniesienia wysokości stawek za czynności tłumacza przysięgłego, starania zmierzające do eliminowania nieprawidłowości w rozliczaniu wynagrodzeń tłumaczy przysięgłych przy współpracy z organami wymiaru sprawiedliwości i organami administracji, dążenie do dostosowania u.z.t.p. do aktualnych warunków wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego i utrwalanie wizerunku zawodu tłumacza przysięgłego jako zawodu zaufania publicznego⁶⁷⁰. W Polsce funkcjonują także organizacje i stowarzyszenia regionalne,

⁶⁶⁷ Źródło: <https://www.stp.org.pl/historia/> [dostęp: 31.01.2023].

⁶⁶⁸ Na mocy zarządzenia Nr 47 Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych z dnia 10 grudnia 1981 roku w sprawie wprowadzenia klasyfikacji zawodów i specjalności występujących w gospodarce narodowej, niepublicznej.

⁶⁶⁹ Uchwała Nr 2 Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Członków Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych Tepis podjęta w dniu 21 października 2017 r., § 10.

⁶⁷⁰ Źródło: <https://www.zztp.pl/> [dostęp: 31.01.2023].

w tym Lubelskie Stowarzyszenie Tłumaczy i Bałtyckie Stowarzyszenie Tłumaczy z siedzibą w Gdańsku. Ze względu na ich ilość i rozproszenie organizacji zrzeszających tłumaczy Minister Sprawiedliwości powinien zapewnić im równy dostęp do informacji o kompletowaniu nowego składu Państwowej Komisji Egzaminacyjnej, na przykład w formie ogłoszenia⁶⁷¹.

Organem uprawnionym do bezpośredniego wskazania kolejnych trzech kandydatów do Komisji jest Minister Sprawiedliwości. Ostatniego kandydata wskazuje minister właściwy do spraw pracy. Na wniosek Komisji, Minister Sprawiedliwości może powołać dodatkowo nie więcej niż dwóch konsultantów, spełniających wymagania określone dla członków Komisji, do udziału w przeprowadzeniu egzaminu z określonego języka. Udział konsultantów w egzaminach państwowych jest niezbędny, ponieważ PKE organizuje egzaminy państwowe dla wszystkich języków obcych. W praktyce nie jest więc możliwe, aby jej członkowie posiadali kompetencje to opracowania zadań egzaminacyjnych ze wszystkich języków, z których egzaminuje się kandydatów. Tryb powołania konsultantów określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie państwowej komisji egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego z dnia 24 stycznia 2005 r.⁶⁷² Zgodnie z § 7 ust. 1–2 tego aktu wykonawczego „Przewodniczący Komisji może wystąpić do Ministra Sprawiedliwości z wnioskiem o powołanie jednego lub dwóch konsultantów do udziału w przeprowadzeniu egzaminu z określonego języka w przypadku, jeżeli obciążenie pracą członków Komisji lub ich wiedza i umiejętności tłumaczeniowe z określonego języka nie gwarantują właściwego przeprowadzenia egzaminu”. Do wniosku Przewodniczący Komisji załącza imiona i nazwiska kandydatów na konsultantów, kopie dokumentów uprawdopodobniających wysoki poziom wiedzy w zakresie danego języka obcego i technik tłumaczeniowych oraz pisemną zgodę kandydatów na konsultantów na udział w pracach zespołu egzaminacyjnego. O ile więc jedyną gwarancją kompetencji członków PKE jest rekomendacja określonego gremium specjalistów (organizacje zrzeszające tłumaczy) lub organu administracji publicznej (właściwy minister), to konsultant musi legitymować się dowodami uprawdopodobniającymi jego umiejętności. Minister Sprawiedliwości może odwołać konsultanta w każdej chwili, na wniosek

⁶⁷¹ M. Kaczocha [w:] *Ustawa o zawodzie...*, art. 3, pkt 4; G. Dostatni, *Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego*, Warszawa, 2005, s. 64.

⁶⁷² Dz.U. Nr 15, poz. 127.

Przewodniczącego Komisji. Ustawodawca nie wskazał co prawda w jakiej formie Minister Sprawiedliwości powołuje i odwołuje konsultantów, lecz należałoby przyjąć, że znajdują tu odpowiednio zastosowanie przepisy dotyczące członków PKE, a zatem odpowiedni akt powinien przybrać formę decyzji administracyjnej.

W ustawie nie sprecyzowano jakie kompetencje powinien spełniać kandydat na członka Państwowej Komisji Egzaminacyjnej. Jedynym wymogiem wynikającym z art. 3 ust. 3 u.z.t.p. jest posiadanie przez członków komisji „wysokiego poziomu wiedzy w zakresie języków obcych i technik tłumaczeniowych”, lecz przepisy nie określają w jaki sposób wiedza ta ma być weryfikowana. Od kandydatów na członków PKE nie wymaga się także określonego stopnia lub tytułu naukowego. Z tego względu Minister Sprawiedliwości posiada znaczną swobodę przy wydawaniu w decyzji powołującej członka Komisji Minister Sprawiedliwości, wobec czego wskazuje się, że powinien szczegółowo uzasadnić, dlaczego i na podstawie jakich kryteriów uznał, że określona osoba wyróżnia się odpowiednią wiedzą i doświadczeniem.

Członkowie Komisji oraz konsultanci za udział w pracach Komisji otrzymują wynagrodzenie oraz zwrot kosztów podróży i noclegów na zasadach określonych w przepisach dotyczących należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju⁶⁷³.

Przed upływem kadencji członek PKE może być odwołany wskutek niewykonywania obowiązków członka, niezdolności do ich wykonywania albo zrzeczenia się członkostwa. Odnośnie do pierwszej przesłanki odwołania przyjmuje się, że okres niewykonywania obowiązków powinien być odpowiednio długi, a z okoliczności powinno wynikać, że członek PKE nie podejmie już swoich zadań w przyszłości. Niezdolność członka Komisji do wykonywania swoich zadań może mieć zarówno charakter trwały jak i czasowy, przy czym uznaje się, że powinna być to niezdolność trwająca „dłuższy czas”⁶⁷⁴. W ramach inter-

673 Wysokość wynagrodzenia określa rozporządzenie z 2005 r., zgodnie z którym członkom Komisji, w tym Przewodniczącemu Komisji oraz jego zastępcy, a także konsultantom przysługuje wynagrodzenie za udział w pracach zespołu egzaminacyjnego przeprowadzającego egzamin na tłumacza przysięgłego w wysokości 1 800 zł. Dodatkowo Przewodniczącemu Komisji przysługuje wynagrodzenie miesięczne w wysokości 2 000 zł, zaś jego zastępcy przysługuje wynagrodzenie miesięczne w wysokości 1 300 zł. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego (Dz. U. Nr 15, poz. 127) — §9.

674 M. Kaczocha [w:] *Ustawa o zawodzie...*, art. 3, pkt 8.

pretacji przepisów dotyczących odwołania jako przykłady niezdolności do wykonywania zadań wymienia się długotrwały wyjazd za granicę, chorobę lub konieczność sprawowania opieki nad członkiem rodziny. Jeśli chodzi o zrzeczenie się członkostwa, to należy podkreślić, że samo wyrażenie woli rezygnacji ze sprawowanej funkcji nie jest równoznaczne z odwołaniem, które następuje dopiero w drodze decyzji wydanej w tym przedmiocie przez Ministra Sprawiedliwości.

Tryb działania PKE określa przywołane powyżej rozporządzenie z 2005 r. Zgodnie z nim, pracami Komisji kieruje Przewodniczący wyznaczany wraz zastępcą przez Ministra Sprawiedliwości spośród jej członków. Przewodniczący Komisji zapewnia prawidłowe przygotowanie i przeprowadzenie egzaminu na tłumacza przysięgłego, a także:

1. Odpowiada za niezwłoczne przekazywanie Ministrowi Sprawiedliwości kopii protokołu z przebiegu egzaminu na tłumacza przysięgłego,
2. Składa corocznie Ministrowi Sprawiedliwości sprawozdanie z działalności Komisji,
3. Reprezentuje Komisję na zewnątrz.

Zastępca Przewodniczącego Komisji wykonuje czynności powierzone mu przez Przewodniczącego Komisji, a także zastępuje Przewodniczącego Komisji w razie jego nieobecności. Przystąpienie do egzaminu na tłumacza przysięgłego wymaga złożenia wniosku przez kandydata. W zależności od liczby złożonych wniosków Przewodniczący Komisji wyznacza termin i miejsce egzaminu, z tym, że egzamin nie może rozpocząć się później niż w terminie roku od dnia złożenia wniosku przez kandydata⁶⁷⁵. Przewodniczący Komisji powiadamia kandydata na tłumacza przysięgłego o terminie i miejscu egzaminu nie później niż na 21 dni przed dniem egzaminu⁶⁷⁶.

PKE przeprowadza egzamin w zespołach egzaminacyjnych liczących od trzech do pięciu członków, wyznaczonych przez Przewodniczącego Komisji. Funkcję przewodniczącego zespołu egzaminacyjnego pełni, wchodzący w skład zespołu, Przewodniczący Komisji lub jego zastępca albo członek Komisji wyznaczony przez Przewodniczącego Komisji. Zadania

---

⁶⁷⁵ Przykładem odstępstwa od tej zasady było zawieszenie egzaminów w 2019 roku z związku z epidemią COVID-19. Egzaminy wznowiono dopiero w październiku 2020 roku. Źródło: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/wazny-komunikat-w-sprawie-egzaminow> [dostęp: 31.01.2023].

⁶⁷⁶ §2 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego, tj. tj. z dnia 10 stycznia 2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 124).

egzaminacyjne dla poszczególnych egzaminów przygotowuje jeden lub więcej członków zespołu egzaminacyjnego wyznaczonych przez Przewodniczącego Komisji lub konsultanci. Przewodniczący Komisji zatwierdza zadania egzaminacyjne, mając na uwadze zapewnienie porównywalnego poziomu egzaminów z określonego języka. Zadania egzaminacyjne są przygotowywane, przechowywane oraz przekazywane w sposób i warunkach uniemożliwiających ich nieuprawnione ujawnienie⁶⁷⁷.

Egzamin na tłumacza przysięgłego składa się z dwóch części⁶⁷⁸:

1. Tłumaczenia pisemnego, z języka polskiego na język obcy oraz z języka obcego na język polski,
2. tłumaczenia ustnego, z języka polskiego na język obcy oraz z języka obcego na język polski.

Pierwsza część egzaminu polega na tłumaczeniu czterech tekstów, dwóch z języka polskiego na język obcy i dwóch z języka obcego na język polski. W każdym z języków jeden z tekstów powinien być pismem sądowym, dokumentem urzędowym lub tekstem prawniczym⁶⁷⁹. Część pisemna egzaminu trwa cztery godziny, jednak w przepisach wykonawczych nie określono długości tekstów egzaminacyjnych. Wykształciła się na tym polu praktyka zgodnie z którą teksty pisane alfabetem łacińskim na egzaminie nie powinny przekraczać 1700–1800 znaków⁶⁸⁰.

Maksymalna liczba punktów możliwa do uzyskania przez kandydata z części pisemnej egzaminu wynosi 200 punktów, czyli odpowiednio po 50 za każdy z czterech tłumaczonych tekstów. Punkty przyznaje się w następujących kategoriach do 25 punktów za umiejętności tłumaczeniowe, czyli: za stronę merytoryczną tłumaczenia (zgodność treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału), za stronę terminologiczną tłumaczenia (terminologia i frazeologia języka specjalistycznego), za stronę formalną tłumaczenia (znajomość formalnych zasad wykonywania tłumaczeń poświadczonych); do 25 punktów za umiejętności językowe, w szczególności za poprawność interpunkcyjną, ortograficzną, gramatyczną, leksykalną (leksyka niespecjalistyczna) i stylistyczną⁶⁸¹.

⁶⁷⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego (Dz. U. Nr 15, poz. 127) — §8.

⁶⁷⁸ Art. 4 ust. 1 u.z.t.p.

⁶⁷⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 124) — §7 ust. 2. Dalej jako: rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r.

⁶⁸⁰ B. Cieślík, *Status prawny...*, s. 38.

⁶⁸¹ Rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r. — §8.

Niezwykle ważną zmianą w kryteriach oceniania przyszłych tłumaczy było wprowadzenie kategorii błędu krytycznego. Podobna koncepcja była wcześniej znana i stosowana jako zasada egzaminowania kandydatów do Public Service Interpreters w Wielkiej Brytanii, gdzie *fatal error* oznacza dyskwalifikację całego tekstu⁶⁸². Jako klasyczny przykład *fatal error* Łucja Biel podaje pominięcie przez tłumacza słowa „not” w zdaniu „I plead not guilty”⁶⁸³. Popęlnienie błędu krytycznego na egzaminie na tłumacza przysięgłego nie dyskwalifikuje kandydata, ale każdy taki błąd może obniżyć ocenę o 10 punktów⁶⁸⁴. Dane kandydatów są poddawane anonimizacji w ten sposób, że arkusze egzaminacyjne opatruje się pisemnym kodem. Praca zostaje odkodowana dopiero po ocenie pisemnych prac egzaminacyjnych wszystkich kandydatów⁶⁸⁵.

Do części ustnej egzaminu dopuszcza się kandydatów, którzy uzyskali ocenę pozytywną z części pisemnej egzaminu. Ocenę pozytywną z części pisemnej egzaminu otrzymuje kandydat, który uzyskał co najmniej 150 punktów.

Przewodniczący Komisji wyznacza termin egzaminu ustnego nie wcześniej niż na 7 dni po zakończeniu egzaminu pisemnego, lecz w wyjątkowych wypadkach termin ten może zostać skrócony. Wydaje się, że chodzi tu o takie nadzwyczajne sytuacje jak pilne zapotrzebowanie wymiaru sprawiedliwości i organów administracji publicznej na tłumaczy przysięgłych z danego języka, ewentualnie obiektywne trudności organizacyjne związane z ukonstytuowaniem się zespołu egzaminacyjnego dla języków rzadkich.

Część ustna egzaminu polega na tłumaczeniu:

1. A vista (kandydat otrzymuje do tłumaczenia tekst w formie pisemnej) z języka obcego na język polski dwóch tekstów, w tym jednego, który jest pismem sądowym, urzędowym lub tekstem prawniczym;
2. Konsekwentnym (egzaminator odczytuje lub odtwarza tekst z przerwami na tłumaczenie) z języka polskiego na język obcy dwóch tekstów, w tym jednego, który jest pismem sądowym, urzędowym lub tekstem prawniczym⁶⁸⁶.

Umiejętności weryfikowane podczas ustnej części egzaminu mają w zamierzeniu odpowiadać rodzajowi tłumaczeń najczęściej

⁶⁸² Ł. Biel, *Egzamin na tłumacza przysięgłego...*, s. 43.

⁶⁸³ *Ibidem*.

⁶⁸⁴ Rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r. — §8 ust. 1a.

⁶⁸⁵ Rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r. — §7.

⁶⁸⁶ Rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r. — §10.

wykonywanych przez tłumaczeń przysięgłych. Tłumaczenie a vista jest najczęściej spotykane w związku z czynnościami wykonywanymi przez notariuszy oraz w urzędach i sądach, gdy stronom są przedkładane dokumenty, które wymagają natychmiastowego przetłumaczenia (np. treść pouczenia)⁶⁸⁷. Na egzaminie teksty do tłumaczenia a vista są wręczane kandydatowi bezpośrednio przed tłumaczeniem, przy czym kandydat otrzymuje 2 minuty na przeczytanie tych tekstów przed rozpoczęciem tłumaczenia, aby umożliwić mu wstępne przygotowanie. Tłumaczenie konsekwentne następuje bezpośrednio po wysłuchaniu wypowiedzianej kwestii. Nie należy go mylić z tłumaczeniem symultanicznym, gdy tłumaczenie następuje równoległe z wypowiedzią, które jest charakterystyczne dla tłumaczeń konferencyjnych, wykorzystywanych między innymi podczas posiedzeń instytucji UE. Tłumaczenie konsekwentne jest charakterystyczne dla czynności przesłuchania. Ocena części ustnej przebiega w analogiczny sposób do części pisemnej. Aby uzyskać ocenę pozytywną kandydat musi uzyskać co najmniej 150 punktów na 200 możliwych. Za każdy z tekstów kandydat może otrzymać 50 punktów, z czego po 25 punktów za umiejętności:

1. Tłumaczeniowe, w tym za:
  - a. Za stronę merytoryczną tłumaczenia (zgodność treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału),
  - b. Za stronę terminologiczną tłumaczenia (terminologia i frazeologia języka specjalistycznego).
2. Językowe, które przyznaje się do 25 punktów, w szczególności za poprawność gramatyczną, leksykalną (leksyka niespecjalistyczna), stylistyczną, fonetyczno-intonacyjną, dykcję i płynność wypowiedzi.

Podobnie jak w przypadku tłumaczeń pisemnych Komisja może odjąć 10 punktów za każdy błąd krytyczny. Część ustna egzaminu jest utrwalana za pomocą urządzeń rejestrujących dźwięk. Zapis przebiegu egzaminu ustnego wraz z pisemnym protokołem z przebiegu egzaminu podpisanym przez przewodniczącego i wszystkich członków zespołu egzaminacyjnego przekazuje się Przewodniczącemu Komisji, który jest obowiązany do ich przechowywania przez okres 5 lat od dnia podpisania protokołu przez ostatniego członka zespołu egzaminacyjnego. Kopia protokołu jest przekazywana Ministrowi Sprawiedliwości, który na jego podstawie wydaje niezwłocznie świadectwa potwierdzające nabycie uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego.

---

⁶⁸⁷ A. D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane...*, s. 155–159.

Decyzja o negatywnym wyniku egzaminu nie podlega zaskarżeniu. Problem ten był przedmiotem rozstrzygnięcia przez sądy administracyjne. NSA w postanowieniu z 17.09.2015 r., II GSK 2144/15⁶⁸⁸. W powyższej sprawie skarżąca złożyła wniosek o zobowiązanie Ministra Sprawiedliwości do doręczenia na piśmie decyzji ustalającej wynik egzaminu na tłumacza przysięgłego. Na podstawie przepisów art. 3 ust. 1 i 8 u.z.t.p., zgodnie z którymi za przeprowadzenie egzaminu, w tym ustalenie jego wyniku odpowiada PKE, wniosek skarżącej został przekazany Przewodniczącemu Komisji. Następnie skarżąca wezwała Ministra Sprawiedliwości do usunięcia naruszenia prawa, uznając przekazanie wniosku za niedopuszczalne. Następnie Przewodniczący Komisji odmówił wydania żądanej decyzji, wskazując, że ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego nie nakłada na PKE obowiązku wydania decyzji ustalającej wynik egzaminu na tłumacza przysięgłego. W ustawie stwierdza się jedynie w art. 5 ust. 1, że Minister Sprawiedliwości ma obowiązek wydania świadectwa, będącego zaświadczeniem, osobie, która zdała pomyślnie egzamin. WSA podzielił argumentację Przewodniczącego Komisji i odrzucił skargę. Jak wyjaśnił WSA, u.z.t.p. nie reguluje sposobu powiadamiania osób, które nie zdały egzaminu, a brak regulacji w tym zakresie jest skutkiem konstrukcji, że od wyników egzaminu na tłumacza przysięgłego nie ma trybu odwoławczego. Nie jest dopuszczalne stosowanie w tym wypadku odpowiednio przepisów dotyczących innych państwowych egzaminów zawodowych, takich jak egzamin na radcę prawnego czy adwokata, gdzie ustawodawca wprost przewidział możliwość wnoszenia odwołania od wyniku egzaminu zawodowego i uregulowano tryb odwoławczy.

Rozpoznając skargę kasacyjną NSA zauważył nadto, że: „egzamin na tłumacza przysięgłego przeprowadzany przez Państwową Komisję Egzaminacyjną jest jednym z etapów postępowania w sprawie o uzyskania uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego. Jeżeli zatem uzyskanie tytułu specjalisty w określonej dziedzinie (tutaj tłumacza przysięgłego) nie następuje w formie decyzji administracyjnej, to tym bardziej charakter takiego nie ma werdykt komisji egzaminacyjnej o złożeniu egzaminu z wynikiem pozytywnym lub nie, który warunkuje otrzymanie takiego tytułu (...) Postępowanie to składa się z kolejnych etapów. Jak wyżej to przedstawiono, procedura obowiązująca na tym etapie jest odmienna od zasad procedowania, przewidzianych w kodeksie postępowania administracyjnego. Tego rodzaju sformułowanie podkreśla charakter definitywny tego aktu. Skoro ustawodawca przyjmuje,

że nie jest zaskarżalny do sądu administracyjnego sam wynik końcowy egzaminu, to brak jest racjonalnego uzasadnienia, by stać na stanowisku dopuszczalności zaskarżenia aktu, który kończy jedynie etap wstępny omawianego wyżej postępowania egzaminacyjnego. Zwrócić bowiem w tym miejscu należy uwagę, że odmowa uwzględnienia odwołania osoby zgłaszającej wniosek od rozstrzygnięcia Państwowej Komisji Egzaminacyjnej nie zamyka jej drogi by w dalszej kolejności ponownie zgłosiła chęć przystąpienia do danego egzaminu”.

Warto w tym miejscu podkreślić, że kandydaci mogą podchodzić do egzaminu nieograniczoną ilość razy i w dowolnym momencie⁶⁸⁹. Między innymi na ten argument powoływał się w przeszłości Minister Sprawiedliwości odpowiadając na interpelację poselską⁶⁹⁰ w przedmiocie prawa do odwołania się od wyniku egzaminu na tłumacza przysięgłego. W odpowiedzi Podsekretarz stanu wyjaśnił, że brak prawa do odwołania, nie stanowi naruszenia prawa, a brak możliwości złożenia odwołania od negatywnego wyniku egzaminu nie jest ewenementem występującym tylko w stosunku do kandydatów do zawodu tłumacza przysięgłego, lecz jest to powszechne rozwiązanie legislacyjne przyjęte na gruncie wielu aktów prawnych dotyczących najróżniejszych dziedzin⁶⁹¹. Mając na względzie powyższe poglądy uznać należy, że świadectwo potwierdzające pomyślne złożenie egzaminu należy zakwalifikować jako zaświadczenie, zaś poinformowanie kandydata o wyniku egzaminu (w tym negatywnym) jako czynność materialno-techniczną⁶⁹².

W świetle przeprowadzonej analizy u.z.t.p. i aktów wykonawczych wydanych na jej podstawie uprawnione jest twierdzenie, że procedura egzaminowania kandydatów na tłumaczy przysięgłych została uregulowana w sposób kompleksowy. Zasady przeprowadzania egzaminu i kryteria oceny były od wejścia w życie u.z.t.p. kilkakrotnie zmieniane. Mimo to, wiele aspektów związanych z weryfikacją kompetencji tłumaczy przysięgłych jest zasadnie krytykowanych. Wśród zarzutów

---

689 Do 2011 roku w razie niedostatecznego wyniku egzaminu kandydat na tłumacza przysięgłego mógł przystąpić pod egzaminu ponownie nie wcześniej niż po upływie roku od daty poprzedniego egzaminu. Ograniczenie zniesiono na podstawie art. 67 ustawy z dnia 25 marca 2011 r. o ograniczaniu barier administracyjnych dla obywateli i przedsiębiorców (Dz. U. Nr 106, poz. 622).

690 Interpelacja posła Włodzimierza Karpińskiego nr 8168 do Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 lutego 2009 r., Sejm VI Kadencji.

691 Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości — z upoważnienia ministra — na interpelację nr 8168 w sprawie braku odpowiednich środków odwoławczych w ustawie o zawodzie tłumacza przysięgłego dnia 19 marca 2009 r., Sejm VI Kadencji.

692 Obecnie informacje te są ogłaszane za pośrednictwem strony www.gov.pl.

stawianych obecnemu systemowi można wyróżnić uwagi dotyczące samej organizacji i przebiegu egzaminu wstępnego oraz uwagi związane z wymaganiami stawianymi tłumaczom.

Środowisko tłumaczy od lat zabiega o to, aby umożliwić kandydatom zdawanie części pisemnej egzaminu państwowego na komputerach i dopuszczenie korzystania z pomocy warsztatowych, takich jak leksykony, encyklopedie, teksty ustaw i ich tłumaczenia⁶⁹³. Obecnie kandydaci sporządzają prace egzaminacyjne w tradycyjnej formie pisemnej i mogą posilkować się wyłącznie papierowymi słownikami oraz samodzielnie sporządzonymi „słowniczkami”, które muszą jednak spełniać określone kryteria, tj. nie mogą zawierać tłumaczeń zdań czy przepisów prawnych. Przedstawiciele praktyki słusznie zwracają uwagę, że słowniki nie są wiarygodnym źródłem informacji o prawie. Dostępne na rynku słowniki terminów prawnych i prawniczych są często niskiej jakości, a dla wielu języków takie słowniki zwyczajnie nie istnieją. Z kolei problem braku dostępu do komputerowych baz danych dobrze obrazują tłumaczenia tekstów z zakresu prawa UE, gdzie w kryterium jakości i poprawności takiego tłumaczenia jest jego zgodność z bazą terminologiczną IATE⁶⁹⁴ oraz zgodność przekładu z powiązanymi aktami prawnymi w języku docelowym opublikowanych w Dzienniku Urzędowym UE⁶⁹⁵. Pozbawienie kandydatów tych źródeł przypomina egzaminowanie prawników na podstawie kasusów bez możliwości skorzystania z tekstu aktu prawnego. Innym trudnym do uzasadnienia utrudnieniem dla zdających jest to, że kandydaci podczas części ustnej egzaminu nie mogą korzystać ze słowników, choć zezwala na to k.z.t.p.⁶⁹⁶. Wymienione ograniczenia mogą stanowić realną barierę w dostępie do zawodu tłumacza przysięgłego co może skutkować niedostateczną liczbą specjalistów z niektórych języków.

Z perspektywy bezpieczeństwa obrotu prawnego kluczowe znaczenie mają czynniki wpływające na jakość i rzetelność tłumaczeń sporządzanych przez tłumaczy przysięgłych. W literaturze formułowane są zarzuty dotyczące:

⁶⁹³ A. D. Kubacki, *Ocena regulacji ustawowych w odniesieniu do zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Próba podsumowania*, „Comparative Legilinguistics”, 2019, Vol. 35, Nr 1, s. 21 i 25.

⁶⁹⁴ IATE to skrót od Inter-Active Terminology for Europe, czyli elektronicznej międzyinstytucjonalnej bazy terminologii UE, której celem jest ujednolicenie terminologii unijnej. Funkcję administratora IATE Centrum Tłumaczeń dla Organów UE. Obecnie w baza IATE obejmuje 7 569 991 terminów. Źródło: <https://iate.europa.eu/home> [dostęp: 31.01.2023].

⁶⁹⁵ Ł. Biel, *Egzamin na tłumacza...*, s. 36. Szerzej o chaosie w tłumaczeniach terminologii prawa UE zob. Ł. Biel, *Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translated Law*, Frankfurt am Main 2014.

⁶⁹⁶ §81 k.z.t.p.

1. Braku podziału w prawie polskim na tłumaczy przysięgłych ustnych i pisemnych;
2. Braku specjalizacji tłumaczy przysięgłych;
3. Brak mechanizmów egzekwowania obowiązku kształcenia ustawicznego⁶⁹⁷.

Tłumaczenia ustne i pisemne wymagają zupełnie innych kompetencji, w szczególności tłumacze ustni powinni posiadać specyficzne kompetencje interpersonalne, umiejętność radzenia sobie ze stresem i być doskonale obeznani z zasadami panującymi na sali sądowej czy przebiegiem czynności urzędowych. Oczekiwanie omnipotencji ze strony tłumacza przysięgłego jest niebezpieczne, ponieważ istotnie zwiększa ryzyko popełnienia błędu przez osoby, które nie posiadają takich przymiotów. Podział na oddzielne zawody tłumacza przysięgłego (lub jego funkcjonalnego odpowiednika) dla tłumaczeń ustnych i pisemnych jest obecny w wielu ustawodawstwach na świecie, m. in. w Islandii, Norwegii, Szwecji, Holandii, Luksemburgu, Księstwie Lichtensteinu, większości Landów Republiki Federalnej Niemiec (podziału nie przewidują przepisy krajów związkowych Berlin, Hesja, Dolna Saksonia i Saara), Szwajcarii, Republice Czeskiej, Słowacji i we Włoszech⁶⁹⁸. Pośrednio taki podział jest dostrzegalny w Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, gdzie nie ma oficjalnych regulacji dotyczących dostępu do zawodu tłumacza, a kwestia ta jest regulowana przez samorządy⁶⁹⁹. Na przykład ustnych tłumaczy sądowych i policyjnych zrzesza *Association of Police and Court Interpreters*. Warto również przypomnieć, że wyraźny podział na tłumaczy ustnych i pisemnych wprowadzono wśród tłumaczy wykonujących usługi na rzecz instytucji UE. Oprócz argumentów natury prawnoporównawczej wskazuje się, że za rozdzieleniem profesji tłumacza przysięgłego przemawia znacznie niższa zdawalność części ustnej egzaminu. Uczynienie jej fakultatywną pozwoliłoby lepiej odpowiedzieć na zapotrzebowanie na tłumaczenia poświadczone w sektorach takich jak transport i handel międzynarodowy. Nie mniej istotne jest to, że dla wielu języków rzadkich na rynku brakuje ofert z zakresu tłumaczeń ustnych, a nawet materiałów szkoleniowych z instrukcjami w języku polskim⁷⁰⁰.

Ustawodawca nie przewidział także możliwości obrania specjalizacji przez tłumaczy przysięgłych. Minister Sprawiedliwości określa,

⁶⁹⁷ A. D. Kubacki, *Ocena regulacji...*, s. 12–16; Ł. Biel, *Egzamin na tłumacza...*, s. 37–44.

⁶⁹⁸ A. D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczone...*, s. 41–98.

⁶⁹⁹ *Ibidem*, s. 56–57.

⁷⁰⁰ Przykładem są kursy językowe z zakresu języków azjatyckich (japońskiego, chińskiego, koreańskiego).

w drodze rozporządzenia, szczegółowy sposób przeprowadzenia egzaminu w części pisemnej i ustnej, „z uwzględnieniem obowiązku sprawdzenia umiejętności tłumaczenia pism sądowych i urzędowych oraz tekstów prawniczych”⁷⁰¹. W istocie, rozporządzenie w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego przewiduje, że co najmniej dwa spośród czterech tekstów tłumaczonych podczas części pisemnej egzaminu i jeden spośród dwóch tekstów tłumaczony w czasie części ustnego jest „pismem sądowym, urzędowym lub tekstem prawniczym”. W pozostałym zakresie Państwowa Komisja Egzaminacyjna ma pełną swobodę w doborze tekstów egzaminacyjnych, które mogą dotyczyć różnych odległych dziedzin wiedzy takich jak medycyna czy specjalistyczne procesy technologiczne. Kandydaci nie są uprzedzani jakie inne rodzaje tłumaczeń specjalistycznych mogą się pojawić na egzaminie, co jest nieprofesjonalne i utrudnia racjonalne przygotowanie się do egzaminu⁷⁰². Wskazuje się, że w praktyce wiarygodny jest tłumacz specjalizujący się maksymalnie w 2–3 dziedzinach. Na liście tłumaczy przysięgłych prowadzonej przez Ministra Sprawiedliwości nie zamieszcza się informacji o specjalizacji tłumacza czy ani innych wiadomości (np. o dodatkowym wykształceniu) które pomagałyby organom administracji publicznej określić, czy dana osoba posiada kompetencje pozwalające na przetłumaczenie skomplikowanej dokumentacji medycznej lub opinii rzeczoznawcy.

Błędne przekonanie o onnipotencji tłumacza przysięgłego może mieć doniosłe skutki procesowe. Zgodnie z art. 15 u.z.t.p. tłumacz przysięgły nie może odmówić wykonania tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, na żądanie sądu, prokuratora, Policji oraz organów administracji publicznej, chyba że zachodzą szczególnie ważne przyczyny uzasadniające odmowę. Należy zgodzić się z B. Cieślikiem, który uznaje nieznanomość jakiegś odmiany języka (np. żargonu lub dialektu) lub wąsko specjalistycznej terminologii z rzadkiej dziedziny (np. mechatronika lub lotnictwo) będzie stanowiło „ważną przyczynę” w rozumieniu tego przepisu⁷⁰³. Takie stanowisko znajduje z resztą uzasadnienie w §6 ust. 1 k.z.t.p., zgodnie z którym: „Tłumacz przysięgły powinien odmówić tłumaczenia, jeżeli nie dysponuje wystarczającą wiedzą z danej dziedziny i nie zna związanej z nią terminologii specjalistycznej, nie ma możliwości przygotowania się do specjalistycznego tłumaczenia

⁷⁰¹ Art. 4 ust. 7 u.z.t.p.

⁷⁰² Ł. Biel, *Egzamin na tłumacza...*, s. 36.

⁷⁰³ B. Cieślik, *Status prawny...*, s. 53–54.

w zbyt krótkim — w jego ocenie — czasie”. Podobnie należałoby potraktować brak przygotowania do sporządzania tłumaczeń ustnych, co ma znaczenie w przypadku tłumaczy przysięgłych, którzy nabyli prawo do wykonywania zawodu przez wprowadzeniem egzaminów państwowych i nie przeszli szkolenia ani weryfikacji z tego zakresu. Ocena zasadności odmowy w każdym takim wypadku pozostaje jednak w gestii organu prowadzącego postępowanie

Może się zdarzyć, że tłumacz powołujący się na brak wiedzy z zakresu terminologii specjalistycznej lub umiejętności tłumaczenia ustnego jest zarazem jedynym dostępnym tłumaczem z danego języka (w ogóle lub na danym terenie). Jeżeli przepisy nie wymagają w takiej sytuacji sporządzenia tłumaczenia poświadczonego to dla dobra postępowania celowe może okazać się powołanie jako tłumacza osoby niebędącej tłumaczem przysięgłym, ale dobrze zaznajomionej z fachową terminologią. Konieczność każdorazowego rozstrzygnięcia tej kwestii przez organ prowadzący postępowanie prowadzi do wydłużenia postępowania. Istnieje też ryzyko, że tłumacz w dobrej wierze podejmie się tłumaczenia wykraczającego poza jego specjalizację i sporządzi je w sposób nierzetelny, wpływając tym samym na prawidłowość ustaleń w sprawie. Wskazane czynniki ryzyka można wyeliminować, a co najmniej ograniczyć poprzez wprowadzenie obowiązku definiowania specjalności tłumaczy przysięgłych⁷⁰⁴.

Niezależnie od powyższych uwag należy podkreślić, że każdy tłumacz przysięgły powinien być biegły w tłumaczeniu tekstów prawnych i prawniczych. Wbrew pozorom nie jest to wymóg dotyczący jedynie kompetencji językowych. Specyfika tłumaczeń prawniczych wiąże się z koniecznością znajomości systemów prawnych krajów, w których językiem urzędowym jest język obcy dla którego tłumacz ma być ustanowiony i rozumienia w choćby podstawowym stopniu właściwych dla obu języków instytucji prawnych. Często wymaga to rozległej wiedzy na temat prawa kilku różnych państw. Tłumacz przysięgły języka angielskiego musi znać i rozumieć różnice pomiędzy *common law* a systemami prawa stanowionego, a równocześnie znać i rozumieć różnice pomiędzy językami prawnymi i prawniczymi co najmniej w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Wielkiej Brytanii i Irlandii. Podobnie tłumacz przysięgły języka niemieckiego musi znać i rozumieć różnice między językami prawnymi i prawniczymi Austrii Niemiec. Tak na prawdę każdy tłumacz przysięgły posługuje się w swojej praktyce

---

704 E. Biel, *Egzamin na tłumacza...*, s. 38.

instrumentarium właściwym dla komparatystyki prawniczej, a co więcej używa ich do podobnego celu jakim jest prawidłowe odkodowanie znaczeń instytucji i pojęć prawnych w języku i systemie źródłowym, a następnie przyrównanie rezultatu tych działań do instytucji i pojęć istniejących w języku docelowym⁷⁰⁵. Wynikiem takiej analizy porównawczej mogą być różnorodne wnioski, od ustalenia odpowiednika znaczeniowego określonego terminu w języku docelowym (określone pojęcie istnieje i ma takie samo znaczenie językowe i prawne w obu systemach, np. własność/ownership, sąd/court), przez stwierdzenie ekwiwalentów pozornych, aż po stwierdzenie, że taki ekwiwalent nie istnieje, przy czym może być zrozumiały dla odbiorcy docelowego (ława przysięgłych/*jury*) lub wymagać dodatkowych wyjaśnień.

Tłumaczenia na rzecz wymiaru sprawiedliwości i organów administracji publicznej są więc sumą legilingwistycznych procesów porównawczych, których wynik ma bezpośredni wpływ na skutki prawne tłumaczonych czynności i dokumentów. Złożoność i stopień skomplikowania tej specjalizacji sprawia, że niektórzy autorzy opowiadają się za tym, aby na egzaminie państwowym weryfikować wyłącznie umiejętność tłumaczenia tekstów prawnych i prawniczych, ponieważ to właśnie nimi najczęściej zajmują się tłumacze przysięgli⁷⁰⁶. Taki wniosek uzasadniają także względy natury materialnoprawnej i procesowej. Z reguły prawny obowiązek posługiwania się tłumaczeniami poświadczonymi dotyczy dokumentów urzędowych, nie zaś innych dokumentów i pism. Ponadto poświadczenie przez tłumacza treści wysoko specjalistycznych (opinii biegłego, opinii rzeczoznawcy, opisu procesu technologicznego) w niektórych przypadkach może być wręcz rozpatrywane jako działanie z ogranicza tłumaczenia i opinii biegłego.

Ostatni obszar problemowy dotyczący weryfikacji wiedzy i kompetencji tłumaczy przysięgłych jest związany z ustawowym obowiązkiem doskonalenia kwalifikacji zawodowych⁷⁰⁷. Sama ustawa nie precyzuje

---

⁷⁰⁵ U. Kischel, *Comparative law*, 2019, s. 10; Tłumaczenia prawnicze i komparatystyka prawnicza są ze sobą wzajemnie powiązane. Z jednej strony prawnicy komparatyści często muszą udzielać informacji na temat przepisów obowiązujących w danym systemie prawnym w języku, który nie jest językiem (jednym z języków) tego systemu. W takim przypadku prawnicy komparatyści podejmują decyzje translatorskie. Natomiast tłumacze, którzy tłumaczą teksty prawne (umowy, przepisy ustawowe, literaturę prawniczą itd.), stale mają do czynienia z prawem porównawczym, gdy porównują terminologię prawniczą w ramach (co najmniej) dwóch różnych systemów prawnych. G-R de Groot, *Legal translation* [w:] *Elgar Encyclopedia of Comparative law*, red. M. Smiths, 2006 s. 423.

⁷⁰⁶ Ł. Biel, *Egzamin na tłumacza...*, s. 39.

⁷⁰⁷ Art. 14 ust. 3 u.z.t.p.

też zakresu tego obowiązku, pozostawiając jego interpretację Komisji Odpowiedzialności Zawodowej i samorządom zawodowym⁷⁰⁸. Taki stan rzeczy nie jest zadowalający. Istota tłumaczenia związana jest z tym, że wychwycenie błędów dla osoby postronnej nieznającej języka źródłowego lub docelowego jest niemożliwe, przez co nawet rażące błędy tłumaczy lekceważących obowiązek kształcenia ustawicznego mogą pozostać niedostrzeżone. Z tego względu postuluje się wprowadzenie mechanizmów egzekwowania obowiązku kształcenia ustawicznego, na przykład poprzez zobowiązanie tłumaczy przysięgłych do zdobywania co roku określonej liczby punktów szkoleniowych odpowiadających udziałowi w szkoleniach i konferencjach⁷⁰⁹.

Warunkiem koniecznym wpisu na listę tłumaczy przysięgłych jest złożenie ślubowania przed Ministrem Sprawiedliwości.

Obecnie przysięga tłumacza przysięgłego posiada cechy charakterystyczne dla ślubowania. Przysięga jest dla ślubowania terminem pierwotnym. Jak wyjaśnia Grzegorz Maroń: „przysięgę od ślubowania różni jej religijny wymiar znajdujący swój wyraz w rocie lub ceremoniale. W klasycznej przysiędze przywoływany jest Bóg jako adresat, świadek, gwarant czy współpomocznik zaciąganych przez przysięgającego zobowiązań. Religijna natura przysięgi może też przejawiać się w sposobie jej składania, np. przysięgający kładzie dłoń na Piśmie Świętym czy deklamuje rotę przed krucyfiksem. Polski ustrojodawca i ustawodawca oba terminy traktuje synonimicznie, w tym sensie, że nominalna przysięga jest tak samo jak nominalne ślubowanie świeckim przyrzeczeniem, tak co do treści jak i formy”⁷¹⁰.

⁷⁰⁸ W §11 k.z.t.p. podkreślono, że jest to obowiązek obejmujący: „poszerzanie wiedzy specjalistycznej oraz wiedzy na temat krajowego i międzynarodowego obrotu prawnego tłumaczonych dokumentów”.

⁷⁰⁹ D. Kierzkowska, *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem*, Warszawa 2011, s. 46. Z drugiej strony B. Cieślík uważa, że takie rozwiązanie daje tłumaczom większą swobodę w doborze adekwatnych form kształcenia. Biorąc pod uwagę, że dostęp do różnych form kształcenia nie jest taki sam dla wszystkich języków można zgodzić się, że obecne rozwiązanie jest uzasadnione względami praktycznymi. B. Cieślík, *Status prawny...*, s. 50.

⁷¹⁰ G. Maroń, *Ślubowanie funkcjonariusza Policji w porządku prawnym Rzeczypospolitej Polskiej*, „Prokuratura i Prawo”, 2020, Nr 7–8, s. 232.

Tabela 7. Zaprzysiężenie tłumacza przysięgłego w perspektywie historycznej

Akt prawny	Rota przysięgi (ślubowania)	Ceremoniał	Odbierający przysięgę	Wartości
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. o tłumaczach przysięgłych — §3	Przysięga: <i>Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, że powierzone mi obowiązki tłumacza będę spełniać z całą sumiennością. Tak mi Boże dopomóż.</i>	Wyznawcy wiary chrześcijańskiej składali przysięgę przed krzyżem a wyznawcy religii mojżeszowej w czasie składania przysięgi trzymali rękę na Torze.	Prezes sądu okręgowego	sumienność
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 1953 r. w sprawie tłumaczów przysięgłych — §3 ust. 1	Przyrzeczenie: <i>Świadomy swych słów i odpowiedzialności przed prawem, przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki tłumacza wykonywać będę z całą sumiennością i bezstronnością.</i>		Prezes sądu wojewódzkiego	sumienność bezzstronność odpowiedzialność przed prawem
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1968 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych — §6 ust. 1	Przyrzeczenie: <i>Świadomy swych słów i odpowiedzialności przed prawem, przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki tłumacza wykonywać będę z całą sumiennością i bezstronnością.</i>		Prezes sądu wojewódzkiego	sumienność bezzstronność odpowiedzialność przed prawem
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych — §4	Przyrzeczenie: <i>Świadomy znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki (biegłego sądowego, tłumacza przysięgłego) wykonywać będę z całą sumiennością i bezstronnością.</i>		Prezes sądu okręgowego	sumienność bezzstronność odpowiedzialność przed prawem
Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawdzie tłumacza przysięgłego	Ślubowanie: <i>Mając świadomość znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem, przyrzekam uroczyście, że powierzone mi zadania tłumacza przysięgłego będę wykonywać sumiennie i bezstronnie, dochowując tajemnicy prawnie chronionej oraz kierując się w swoim postępowaniu uczciwością i etyką zawodową.</i>	Po złożeniu ślubowania tłumacz przysięgły składa podpis pod jego rotą.	Minister Sprawiedliwości	odpowiedzialność przed prawem sumienność bezzstronność ochrona tajemnicy prawnie chronionej uczciwość przestrzeganie zasad etyki zawodowej

Źródło: opracowanie własne

Katalog ustawowych obowiązków tłumacza przysięgłego poza doskonaleniem kwalifikacji zawodowych przewiduje obowiązek wykonywania powierzonych mu zadań ze szczególną starannością i bezstronnością, zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów prawa oraz wymóg zachowania w tajemnicy faktów i okoliczności, z którymi zapoznał się w związku z tłumaczeniem⁷¹¹.

Pojęcie szczególnej staranności wiązane jest z poprawnością językową, wiernością i zupełnością tłumaczenia. Tłumacz przysięgły nie powinien ingerować w ton wypowiedzi źródłowej ani też prostować błędów autora tłumaczonego tekstu. Tym bardziej nieuzasadnione są wszelkie przejawy wkładu „twórczego” wykraczającego poza tłumaczony tekst lub pomijanie jego fragmentów. Sumiennność to także terminowość i dbałość o jakość tłumaczenia⁷¹².

Poprzez uczestnictwo w danym postępowaniu tłumacz nie staje się ani rzecznikiem strony (świadka, innej osoby), której wypowiedź tłumaczy, ani nie podlega organowi lub sądowi przez który został powołany. W k.z.t.p. bezstronność tłumacza ma trzy wymiary. Po pierwsze, tłumacz samodzielnie dokonuje wyborów tłumaczeniowych, nie sugerując się stanowiskiem zleceniodawcy lub zamawiającego, jak również nie reprezentuje stanowiska ani interesu zleceniodawcy lub zamawiającego ani osób trzecich, w szczególności osób, których dotyczy tłumaczenie lub osób, których wypowiedzi tłumaczy⁷¹³. Po drugie, PT TEPIŚ słusznie przewidziało w zasadach wykonywania zawodu przepis zgodnie z którym, tłumacz przysięgły powinien poinformować zleceniodawcę lub zamawiającego (zarówno osoby prywatne jak i instytucje publiczne) jeżeli pozostaje z uczestnikami postępowania prowadzonego na podstawie ustawy w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa lub ma z nimi inne bliskie powiązania, jeżeli sprawa dotyczy go bezpośrednio, występuje jako świadek w sprawie bądź był świadkiem zdarzenia związanego ze sprawą lub jeżeli zachodzi inna sytuacja konfliktu interesów⁷¹⁴. Po trzecie, tłumacz przysięgły nie powinien sporządzać tłumaczenia poświadczanego własnych dokumentów.

Tajemnicą zawodową tłumacza przysięgłego objęte są wszelkie fakty i okoliczności, z którymi zapoznał się w związku z tłumaczeniem. Oznacza to, że tłumacz jest obowiązany do zachowania w tajemnicy samego

⁷¹¹ Art. 14 ust. 1 pkt 1 i 2 u.z.t.p.

⁷¹² M. Kaczocha [w:] *Ustawa o zawodzie...*, art. 14, pkt 1; B. Cieślak, L. Laska, M. Rojewski (red.), *Egzamin...*, s. 30.

⁷¹³ *Ibidem*; §4 ust. 1 k.z.t.p..

⁷¹⁴ §4 ust. 2.

tekstu tłumaczenia (tłumaczonej wypowiedzi), lecz także wszelkich innych informacji, jakie powziął w związku z jego wykonaniem. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że informacje podlegające tajemnicy zawodowej odnotowywane są nie tylko w tekście pisemnego tłumaczenia, ale dodatkowo w repertorium tłumacza przysięgłego. Repertorium zawiera informacje takie jak: data przyjęcia zlecenia oraz zwrotu dokumentu wraz z tłumaczeniem, oznaczenie zlecniodawcy albo zamawiającego wykonanie oznaczonego tłumaczenia, opis tłumaczonego dokumentu, wraz ze wskazaniem nazwy, daty i oznaczenia dokumentu, języka, w którym dokument sporządzono, osoby lub instytucji, która sporządziła dokument, oraz uwagi dotyczące rodzaju, formy i stanu dokumentu, wskazanie rodzaju wykonanej czynności, języka tłumaczenia, liczby stron tłumaczenia oraz sporządzonych egzemplarzy, opis tłumaczenia ustnego wskazujący datę, miejsce, zakres i czas trwania tłumaczenia, wysokość pobranego wynagrodzenia oraz informację o odmowie wykonania tłumaczenia na rzecz sądu, prokuratora, Policji oraz organów administracji publicznej zawierającą datę odmowy, określenie organu żądającego tłumaczenia oraz przyczynę odmowy tłumaczenia⁷¹⁵. Kontrolę nad prawidłowością i rzetelnością prowadzenia repertorium sprawuje wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamieszkania tłumacza przysięgłego⁷¹⁶. W ramach kontroli wojewoda może nie tylko żądać okazania przez tłumacza przysięgłego repertorium, ale też udzielenia przez tłumacza przysięgłego wyjaśnień, w formie pisemnej lub ustnej, dotyczących wykonywanych czynności, w tym informacji zawartych w repertorium. Wojewoda ma więc w zasadzie nieograniczony dostęp do informacji objętych tajemnicą zawodową tłumacza przysięgłego. Problemem z pogranicza prowadzenia repertorium i ochrony danych objętych tajemnicą jest zagadnienie formy prowadzenia repertorium. W wyroku z 12.03.2013 r., III APa 5/13 SA w Gdańsku wyjaśnił, że: „Należyte i rzetelne wykonywanie przez tłumacza przysięgłego wynikającego z art. 17 ust. 1 ustawy obowiązku prowadzenia repertorium, oznacza takie jego zorganizowanie, aby umożliwić Wojewodzie realizację nałożonego na niego w myśl art. 20 obowiązku kontroli, już przy pierwszym żądaniu wglądu lub przedłożenia. Bezspornie obwiniona przy pierwszym wezwaniu nie była w stanie okazać kompletnego repertorium z uwagi na awarię komputera. Bliżej niesprecyzowana awaria komputera nie może zostać uznana za siłę wyższą, gdyż nawet dla przeciętnego użytkownika komputera

⁷¹⁵ Art. 17 ust. 2 u.z.t.p.

⁷¹⁶ Art. 20 ust. 1 pkt 1 u.z.t.p.

oczywistym jest, że może dojść do jego awarii i utraty danych, przez co dla ich ochrony stosować należy szereg zabezpieczeń, jak chociażby kopie zapasowe na innym nośniku czy komputerze”⁷¹⁷.

W praktyce trudności może sprawiać również rozgraniczenie między wiedzą ekspercką a informacjami prawnie chronionymi. Może się bowiem zdarzyć, że uzasadnione wątpliwości organu wzbudzi treść tłumaczenia przysięgłego, które nie powstało w związku z prowadzonym postępowaniem.

Tłumacz przysięgły ma obowiązek wykonywać swoje obowiązki zgodnie „z zasadami wynikającymi z przepisów prawa”. O ile nie budzi wątpliwości konieczność stosowania się do przepisów u.z.t.p. czy innych źródeł prawa powszechnie obowiązującego, to nie można pominąć ogromnej roli jaką w praktyce wykonywania zawodu ogrywają zasady określone w k.z.t.p.⁷¹⁸. Zasady przewidziane w tym akcie są powszechnie uznawane za wyznacznik prawidłowo sporządzonego tłumaczenia i stanowią właściwie jedyne kryterium oceny jego rzetelności. Zagadnienie to ma doniosły wymiar praktyczny, ponieważ naruszenie obowiązków określonych w art. 14 ust. 1 u.z.t.p. skutkuje odpowiedzialnością zawodową tłumacza. Wydaje się jednak, że furtką do pociągnięcia tłumacza do odpowiedzialności zawodowej za naruszenie zasad wynikających z k.z.t.p. jest i tak art. 21 u.z.t.p. statuujący podstawy tej odpowiedzialności. Tłumacz przysięgły odpowiada dyscyplinarnie za niewypełnianie obowiązków związanych z:

1. Ze zgłaszaniem zmiany danych objętych wpisem na listę tłumaczy przysięgłych w terminie 30 dni od daty powstania okoliczności uzasadniających zgłoszenie zmiany⁷¹⁹,
2. Wykonywaniem powierzonych mu zadań ze szczególną starannością i bezstronnością, zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów prawa⁷²⁰,
3. Zachowaniem w tajemnicy faktów i okoliczności, z którymi zapoznał się w związku z tłumaczeniem⁷²¹,
4. Doskonaleniem kwalifikacji zawodowych,
5. Transkrypcji i transliteracji imion i nazwisk na zasadach przewidzianych w ustawie,

---

⁷¹⁷ Wyrok SA w Gdańsku z 12.03.2013 r., III APa 5/13, LEX nr 1298877.

⁷¹⁸ Na temat statusu Kodeksu zawodowego tłumaczy przysięgłych zob. uwagi w rozdziale 3.1.

⁷¹⁹ Art. 8 ust. 2 u.z.t.p.

⁷²⁰ Art. 14 ust. 1 pkt 1 u.z.t.p.

⁷²¹ Art. 14 ust. 1 pkt 2 u.z.t.p.

6. Wykonaniem tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, na żądanie sądu, prokuratora, policji oraz organów administracji publicznej,
7. Prowadzeniem repertorium,
8. Poświadczaniem pism.

Tłumacz odpowiada dyscyplinarnie zarówno wtedy, gdy nie wypełnia swoich obowiązków, jak i wtedy wypełnia je „nienależycie lub nierzetelnie”. To właśnie kryterium „rzetelności” może być oceniane na podstawie k.z.t.p. Na problem ten zwraca uwagę także Artur D. Kubacki, który stwierdza, że: „należy zaznaczyć, że zarówno norma PN-EN, jak i zasady etyczno-formalne TEPIS są jedynie zaleceniem, a nie prawem. W wypadku tłumaczy przysięgłych same organizacje zawodowe starają się dbać o wysoki poziom etyczny przedstawicieli tego zawodu i prestiż społeczny tej grupy zawodowej. Zdaniem ministra sprawiedliwości, a także członków KOZ standardy określone w Kodeksie tłumacza przysięgłego winny być stosowane w wykonywaniu zawodu tłumacza przysięgłego, niezależnie od przynależności danego tłumacza do określonego stowarzyszenia tłumaczy”⁷²².

W postępowaniu dyscyplinarnym wobec tłumaczy przysięgłych stosuje się odpowiednio przepisy postępowania karnego⁷²³. Postępowanie wszczyna i przeprowadza Komisja Odpowiedzialności Zawodowej na wniosek Ministra Sprawiedliwości lub wojewody⁷²⁴. Wśród uchybień formalnych tłumaczy pojawiających się w praktyce orzeczniczej Komisji Odpowiedzialności Zawodowej wymienia się błędy takie jak: niedotrzymanie terminu określonego przez sąd bez wyjaśnienia przyczyny spóźnienia, odmowę wykonania tłumaczenia na rzecz starostwa, udostępnienie biuram tłumaczeń kartek in blanco zawierających podpis i pieczęć tłumacza. Do uchybień merytorycznych zaliczane było: pominięcie fragmentu tekstu źródłowego, nadinterpretacja tekstu źródłowego, która doprowadziła do błędnej oceny stanu faktycznego sprawy przez kierownika USC; błędy w słownictwie ogólnym i specjalistycznym, błędy co do słownictwa specjalistycznego, a także nieodwzorowanie układu dokumentów tabelarycznych czy też pominięcie opisu pieczęci zamieszczonej na tekście wyjściowym⁷²⁵.

⁷²² A. D. Kubacki, *Odpowiedzialność zawodowa tłumaczy przysięgłych*, „Język, Komunikacja, Informacja”, 2008, Nr 3, s. 156.

⁷²³ Art. 28 u.z.t.p.

⁷²⁴ Art. 24 ust. 1 u.z.t.p.

⁷²⁵ A. D. Kubacki, *Odpowiedzialność...*, s. 158–159.

Po zakończonym postępowaniu Komisja Odpowiedzialności Zawodowej umarza postępowanie, uniewinnia tłumacza lub orzeka wobec niego karę spośród kar: upomnienia, nagany, kara pieniężnej, zawieszenie prawa wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego na okres od 3 miesięcy do roku lub pozbawienia prawa wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, z możliwością ubiegania się o jego ponowne nadanie nie wcześniej niż po upływie 2 lat od pozbawienia i po ponownym złożeniu egzaminu, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 6. Od orzeczenia Komisji Odpowiedzialności Zawodowej tłumaczowi przysięgiemu oraz podmiotowi, który złożył wniosek o wszczęcie postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej odwołanie do sądu apelacyjnego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania tłumacza przysięgłego⁷²⁶.

Tłumaczy przysięgłych oprócz urzędowo potwierdzonych kwalifikacji, etyki i zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej wyróżniają dodatkowo zasady związane z wynagrodzeniem. Gdy tłumacz działa samodzielnie jako przedsiębiorca jego wynagrodzenie określa umowa ze zleceniodawcą lub zamawiającym na wykonanie oznaczonego tłumaczenia⁷²⁷, natomiast stawki wynagrodzenia za czynności wykonane na żądanie sądów, prokuratur, Policji i organów administracji publicznej określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości. Określając stawki wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych Minister Sprawiedliwości powinien uwzględnić stopień trudności i zakres tłumaczenia⁷²⁸. Dodatkowo w drodze rozporządzenia mogą zostać określone stawki maksymalne za inny czynności tłumacza przysięgłego. Na podstawie analizy przepisów rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego⁷²⁹ można stwierdzić, że wyższe stawki przysługują za tłumaczenie pisemne z języka polskiego na język obcy niż odwrotnie. Wysokość stawki zależy również od języka obcego jakiego dotyczy tłumaczenia. Według wysokości stawki i od stawki najniższej grupy języków przewidzianych w rozporządzeniu można uszeregować następująco:

---

⁷²⁶ Art. 26 ust. 1 u.z.t.p. W najnowszym orzecznictwie wątpliwości wzbudziło to, który wydział sądu apelacyjnego i na podstawie jakiej procedury powinien rozpoznać takie dowołanie. Postawiony przed tym zagadnieniem SN przedstawił powyższe zagadnienie do rozpoznania powiększonemu składowi tego sądu. Zob.: Postanowienie SN z 19.02.2020 r., III PZP 6/19, LEX nr 2780762.

⁷²⁷ Art. 16 ust. 1 u.z.t.p.

⁷²⁸ Art. 16 ust. 2 u.z.t.p.

⁷²⁹ T.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 261.

- a. Język angielski, niemiecki, francuski i rosyjski,
- b. Inne języki europejskie i język łaciński,
- c. Język pozaeuropejski posługujący się alfabetem łacińskim
- d. Język pozaeuropejski posługujący się alfabetem niełacińskim lub ideogramami.

Strona tłumaczenia sporządzonego lub poświadczonego przez tłumacza przysięgłego odpowiada 25 wierszom, składających się z 45 znaków każdy⁷³⁰. Jeżeli na wniosek zlecającego tłumacz musi wykonać tłumaczenie w dniu zlecenia lub w postępowaniu przyspieszonym stawki podwyższa się o 100%. Natomiast za sprawdzenie i poświadczenie tłumaczenia z języka obcego na język polski albo z języka polskiego na język obcy sporządzonego przez inną osobę oraz za sporządzenie poświadczonego odpisu pisma w języku obcym wynagrodzenie wynosi 50% stawki, a za sprawdzenie i poświadczenie odpisu pisma sporządzonego w danym języku obcym przez inną osobę wynagrodzenie wynosi jedynie 30% stawki podstawowej. Stawkę wynagrodzenia za tłumaczenie pisemne podwyższa się o 25% jeżeli:

1. Tekst zawiera frazeologię i terminologię specjalistyczną,
2. Tekst został sporządzony pismem ręcznym lub przez wypełnienie pismem ręcznym drukowanego formularza (z wyjątkiem tekstów sporządzonych pismem technicznym)
3. Tekst jest trudny do odczytania ze względu na stopień zniszczenia lub uszkodzenia tekstu albo złą jakość kopii sporządzonej sposobem technicznym

Wynagrodzenie za tłumaczenie ustne oblicza za każdą rozpoczętą godzinę obecności tłumacza (a nie tylko czas, w którym tłumacz rzeczywiście wykonuje tłumaczenie) i odpowiada stawce jak za stronę tłumaczenia z języka polskiego na języki obce powiększoną o 30%, a w postępowaniu przyspieszonym o 100%. Wynagrodzenie za tłumaczenie ustne powiększa się o kolejne 20% jeśli były wykonywane w porze nocnej.

Stosowanie rozporządzenia w sprawie wynagrodzeń wywołuje wiele kontrowersji. Główną osią sporu między organami sprawiedliwości oraz organami administracji publicznej a tłumaczami jest to, czy skomplikowany tekst prawny lub prawniczy może być postrzegany jako tekst „zawierający frazeologię i terminologię specjalistyczną”. Kwestie tę pozostawiono

---

⁷³⁰ Rozdzórządzenie z dnia 24 stycznia 2005 r. — §8 ust. 1. Za znak uważa się wszystkie widoczne znaki drukarskie, w szczególności litery, znaki przestankowe, cyfry, znaki przeniesienia oraz uzasadnione budową zdania przerwy między nimi. Stronę rozpoczętą liczy się za całą.

do oceny właściwym organom, przez co jak pokazuje praktykę, rzadko przyznawane jest wynagrodzenie w zwiększonej wysokości. Przedstawiciele tego zawodu zwracają uwagę, że: „w zakresie tłumaczenia poświadczanego należałoby ukrócić uznaniowość sądów co do stosowania stawki podwyższonej o 25% w przypadku występowania w tłumaczonym tekście frazeologii i terminologii specjalistycznej. Uznaniowość tę praktykują niektóre sądy w odniesieniu do tekstów prawnych i prawniczych, uważając, że teksty te, z którymi sądy są obyte z racji ich tematyki, nie są tekstami specjalistycznymi, choć teksty prawne i prawnicze nie są wyjęte w rozporządzeniu z dnia 24 stycznia 2005 r. spod pojęcia tekstów zawierających frazeologię i terminologię specjalistyczną”⁷³¹.

4.3. Tłumaczenie i czynności w języku obcym dokonywane przez notariuszy

4.3.1. Rola i funkcje notariusza wobec ustrojowej zasady urzędowania w języku polskim

Wśród zawodów prawniczych notariusze zajmują miejsce wyjątkowe, bowiem „z istoty ustroju notariatu wynika, że notariusz wykonuje zadania o charakterze publicznoprawnym, nie będąc organem władzy państwowej”⁷³². Działalność notarialna ma wartość konstytucyjną, a jej znaczenie dla ustroju Rzeczypospolitej ustawodawca podkreślił wprost w Prawie o notariacie, stwierdzając, że „Minister Sprawiedliwości może omówić powołania na stanowisko notariusza osobie, której zachowanie budzi wątpliwości co do przestrzegania wartości demokratycznego państwa prawnego”⁷³³. Notariusz jest osobą zaufania publicznego i korzysta z ochrony właściwej funkcjonariuszom publicznym. Naczelnym atrybutem notariusza jako osoby zaufania publicznego jest kompetencja polegająca na kreowaniu dokumentów urzędowych. Jak podkreśla Trybunał Konstytucyjny: „normatywnego określenia notariusza jako osoby zaufania publicznego ustawodawca

⁷³¹ L. Krenz-Brzozowska, A.D. Kubacki, Wynagradzanie tłumaczy przysięgłych w Polsce w świetle obowiązujących aktów prawnych, *„Roczniki Administracji i Prawa”*, 2022, XXI z. 3, s. 213.

⁷³² A. Oleszko [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz. Tom 1. Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, art. 2.

⁷³³ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1001 z późn. zm.) — Art. 10 § 3, dalej jako: Prawo o notariacie lub p.n.

nie wiąże z usługowym charakterem jego działalności, cokolwiek określenie „usługa” miałoby znaczyć, ale ze statusem notariusza jako wystawcy dokumentu urzędowego⁷³⁴ oraz „powiązanego ze sferą realizacji zadań publicznych państwa”⁷³⁵. Równolegle notariusz pełni rolę gwaranta (strażnika) bezpieczeństwa obrotu prawnego. W tym świetle obowiązek dokonywania czynności notarialnych w języku polskim jest wyrazem spójności ustrojowej w wymiarze aksjologicznym wynikającej z usytuowania zasad demokratycznego państwa prawa i zasady urzędowania w języku polskim wśród zasad konstytucyjnych, a także refleksem publicznoprawnego wymiaru tych czynności.

Z drugiej jednak strony, ustawodawca dopuszcza — pod warunkiem wykazania się przez notariusza znajomością języka właściwą dla tłumacza przysięgłego — samodzielne tłumaczenie aktów i dokumentów, a nawet przewiduje dokonywanie czynności notarialnych w języku obcym na mocy art. 2 § 3 p.n. Przyznanie takich uprawnień notariuszom uzasadnia się potrzebami obrotu transgranicznego w znaczeniu ekonomicznym (potrzeby zawierania czynności notarialnych przez obywateli UE korzystających ze swobód wspólnego rynku) oraz wspólnej przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości (doręczenia dokumentów, obieg dokumentów w ramach współpracy w sprawach cywilnych i innych)⁷³⁶. Wskazane względy natury pragmatycznej są niewątpliwie istotnym czynnikiem w kształtowaniu zasad dokonywania czynności notarialnych, lecz upatrywanie w nich *ratio legis* art. 2 § 3 p.n. nie przekonuje, a to z dwóch powodów.

Po pierwsze, przepis ten trudno uznać za novum w historii polskiego notariatu. Na sporządzanie aktów notarialnych w języku obcym i ich tłumaczenie pozwalało już Prawo o Notariacie z 1933 r., gdzie art. 68 przewidywał, że „w rozporządzeniach ostatniej woli oświadczenie testatora, złożone w języku obcym, powinno być na wyraźne żądanie zeznającego, o czym zaznacza się w akcie, spisane w języku obcym, jeżeli język ten jest znany notariuszowi, a testator nie zna języka polskiego. Do aktu tego notariusz dołącza przekład na język polski (§1), zaś „we wszystkich

⁷³⁴ Wyrok TK z 15.03.2011 r., P 7/09, OTK-A 2011, nr 2, poz. 12. Ze szczególnym statusem notariusza związana jest również problematyka tajemnicy notarialnej. Zob. W. Boć, *Status prawny notariusza*, Wrocław 2010, s. 155 i nast.

⁷³⁵ Wyrok TK z 10.12.2003 r., K 49/01, OTK-A 2003, nr 9, poz. 101.

⁷³⁶ Zob. np. P. Rodziewicz, *Stwierdzenie treści oraz zastosowanie prawa obcego przez notariusza wykonującego zawód w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”, 2015, Nr 17, 125–160.

innych czynnościach notariusz może na żądanie strony dołączyć do tekstu polskiego przekład na język obcy, znany notariuszowi” (§2)⁷³⁷.

Po drugie, przepisu art. 2 § 3 p.n. nie można interpretować w oderwaniu od funkcji notariusza. Zgodnie z art. 80 § 2 i 3 p.n. notariusz zapewnia bezpieczeństwo obrotu prawnego, w ten sposób, że przy dokonywaniu czynności notarialnych jest obowiązany czuwać nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne, a ponadto jest obowiązany udzielać stronom niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanej czynności notarialnej. W odróżnieniu od innych wolnych zawodów prawniczych notariusz nie działa wyłącznie na rzecz określonego podmiotu, „ale musi równoważyć interesy wszystkich stron czynności notarialnej”⁷³⁸. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy: „do głównych zadań notariusza należy ochrona bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego przez prewencyjne eliminowanie wadliwych czynności prawnych oraz ochrona interesu stron przez zapobieżenie zaangażowaniu się przez nie w przedsięwzięcie, które może zostać później uznane za prawnie wadliwe (...). Dla sposobu rozwiązania przedstawionego zagadnienia zasadnicze znaczenie musi mieć zasada legalizmu, w myśl której przestrzeganie prawa w szerokim tego słowa znaczeniu, to pierwszoplanowy i podstawowy obowiązek notariusza”⁷³⁹. Realizacja tak określonych obowiązków notariusza wymaga upewnienia się ponad wszelką wątpliwość, że strony przyszłego stosunku prawnego rozumieją znaczenie podejmowanych czynności także w płaszczyźnie czysto językowej. Choć stanowisko notariusza niewątpliwie jest funkcją publiczną, to czynności notarialne są nierozdzielnie związane z kreowaniem stosunków cywilnoprawnych. Uczestnicy obrotu prawnego nie mają zaś obowiązku posługiwania się językiem polskim. Skoro zaś w treść obowiązków ustawowych notariusza wpisana jest bezstronność i związanie zasadą legalizmu, a warunkiem koniecznym dla powołania notariusza jest prezentowanie przez kandydata obok wiedzy fachowej przymiotów takich jak rzetelność i uczciwość, to przyznanie notariuszom prawa do wykonywania funkcji tłumacza podczas dokonywania czynności notarialnych należy uznać za w pełni uzasadnione. Równie istotnym argumentem jest to, że warunkiem osobistego tłumaczenia aktów i dokumentów przez notariusza a także dokonywania czynności notarialnych w języku obcym jest wykazanie się

⁷³⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 84, poz. 609 z późn. zm.).

⁷³⁸ Wyrok TK z 10.12.2003 r., K 49/01, OTK-A 2003, nr 9, poz. 101.

⁷³⁹ Uchwała SN z 18.12.2013 r., III CZP 82/13, OSNC 2014, nr 10, poz. 101.

przez notariusza znajomością języka obcego sposób określony dla tłumaczy przysięgłych. Notariusz spełniający ów warunek daje więc taką samą rękojmię rzetelnego przedstawienia treści dokumentu źródłowego jak tłumacz przysięgły.

Niezależnie od wskazanych roli i funkcji notariat należy do wolnych zawodów, przy czym notariusz nie może podejmować zatrudnienia bez uzyskania uprzedniej zgody rady właściwej izby notarialnej, z wyjątkiem zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego. Zakaz podejmowania zatrudnienia przez notariusza w połączeniu z treścią art. 2§ 3, który dopuszcza możliwość złożenia przez notariusza egzaminu na tłumacza przysięgłego rodzi pytanie o to, czy notariusz może równolegle wykonywać zawód tłumacza przysięgłego. W konkluzji można więc wyodrębnić trzy zagadnienia problemowe związane z tłumaczeniami dokonywanymi przez notariuszy:

1. Określenie charakteru prawnego „czynności dodatkowych” dokonywanych w języku obcym w rozumieniu art. 2 § 3 p.n.;
2. Zasady tłumaczenia aktów i innych dokumentów przez notariuszy na podstawie art. 87 pkt 1 p.n.;
3. Dopuszczalność łączenia funkcji i zawodów notariusza oraz tłumacza przysięgłego poza zakresem czynności notarialnych.

Każdy z wyodrębnionych tu problemów badawczych wpływa w sposób znaczący na funkcjonowanie administracji publicznej. Na poziomie konstytucyjnym i ustrojowym analiza wskazanych zagadnień pozwoli określić granice ustrojowej zasady urzędowania w języku polskim. Na poziomie szczegółowym charakter prawny czynności dokonywanych w języku polskim determinuje zaś zakres pojęcia „dokument urzędowy”. Zasady wykonywania tłumaczeń aktów i innych dokumentów przez notariuszy, mogą stanowić zaś ustawowy wzorzec dla tłumaczeń ustnych czynności, które wywołują dla stron(y) tłumaczenia skutki prawne (także w sferze administracyjnej). Z kolei analiza dopuszczalności łączenia funkcji i zawodów notariusza i tłumacza przysięgłego pozwala określić krąg podmiotów mających ustawowy obowiązek tłumaczenia na wezwanie organów administracji publicznej.

4.3.2. Charakter prawny dodatkowej czynności notarialnej w języku obcym

Regułą wynikającą z Prawa o notariacie jest dokonywanie czynności w języku polskim. Jednak na żądanie strony notariusz może dokonać „dodatkowo tej czynności w języku obcym samodzielnie,

wykorzystując własną znajomość języka lub korzystając z pomocy tłumacza przysięgłego.

Wykazanie znajomości języka obcego „w sposób określony dla tłumaczy przysięgłych” oznacza złożenie w wyniku pozytywnym egzaminu na tłumacza przysięgłego (art. 2 ust. 1 pkt 6 u.z.t.p.). Wykazanie znajomości języka obcego w sposób przewidziany dla tłumaczy przysięgłych nie jest tożsame z uzyskaniem prawa do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego. Osoba, która złożyła państwowy egzamin z wynikiem pozytywnym otrzymuje od Ministra Sprawiedliwości świadectwo potwierdzające nabycie uprawnień do wykonywania zawodu, a dopiero na jego podstawie i po złożeniu ślubowania oraz wpisaniu na listę tłumaczy przysięgłych uzyskuje prawo do wykonywania tego zawodu. Oznacza to, że notariusz, który złożył państwowy egzamin na tłumacza przysięgłego teoretycznie nie musi być wpisany na listę tłumaczy przysięgłych, aby samodzielnie dokonywać czynności w języku obcym. Jako że ustawodawca odsyła wyłącznie do kwalifikacji tłumacza przysięgłego to zgodnie z art. 2 § 3 zd. 2 pn w zw. z art. 1 ust. 2 u.z.t.p. wykluczone jest dokonywanie czynności notarialnych przez notariusza w Polskim Języku Migowym lub za pomocą systemów komunikowania się niebędących językami naturalnymi⁷⁴⁰.

Fraza „notariusz może dodatkowo dokonać tej czynność w języku obcym” jest interpretowana na dwa sposoby, przy czym zgodnie uznaje się, że przepis nie wprowadza w tym miejscu odrębnego rodzaju „dodatkowej czynności notarialnej” spoza katalogu wymienionego w art. 79 pkt 1–9 p.n. W ocenie Aleksandra Oleszko czynność notarialna w języku obcym nie jest także tłumaczeniem poświadczonym czynności sporządzonej w języku polskim. Przywołany autor uważa, że określenie „czynność dodatkowa” oznacza, że „pierwotna czynność została sporządzona według zasad przewidzianych w polskim prawie notarialnym oraz właściwym dla stwierdzonej w dokumencie czynności prawnej czy udokumentowanego innego zdarzenia prawnego zaistniałego w Polsce”⁷⁴¹. W konsekwencji notariusz dokonujący czynności dodatkowej powinien oznaczyć ten fakt na sporządzanym dokumencie w języku obcym powołując się na art. 2 § 3 p.n. po to, aby uświadomić stronom jego charakter. Rozróżnienie między czynnościami pierwotnymi (polskojęzycznymi) i dodatkowymi (obcojęzycznymi) ma w zdaniem Aleksandra

⁷⁴⁰ Zgodnie z art. 1 ust. 2 u.z.t.p. przepisów tej ustawy nie stosuje się do tłumaczy języka migowego oraz innych systemów komunikacji niebędących językami naturalnymi.

⁷⁴¹ A. Oleszko [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz. Tom 1. Ustrój notariatu*, LEX 2016, art. 2, pkt 4.4.

Oleszko taki skutek, że w razie wątpliwości rozbieżności między treścią czynności dodatkowej i pierwotnej, na podstawie art. 2 § 3 zd. 1 w zw. z 2 § 2 moc dokumentu urzędowego będzie miała czynność notarialna dokonana w języku polskim. Następnie notariusz pozostawia dodatkową czynność w swojej dokumentacji, a stronie wydaje odpis. W związku ze sporządzeniem dodatkowego aktu notarialnego w języku obcym wydaje się dodatkowy odpis aktu, w którego nagłówku należy oznaczyć, że jego wydanie nastąpiło na podstawie dodatkowego aktu notarialnego w rozumieniu art. 2 § 3 zdanie drugie⁷⁴². Charakter prawny i moc dowodowa tak sporządzonego odpisu byłaby wówczas oceniana według właściwego prawa obcego (na gruncie prawa krajowego nie byłoby wszak podstaw do takich rozważań z uwagi na możliwość, a wręcz konieczność oparcia ustaleń na dokumencie/odpisie pierwotnym w języku polskim)

Odminną koncepcję opartą na jedności aktu notarialnego proponuje Paweł Blajer⁷⁴³. Zgodnie z nią rozróżnienie na czynności pierwotne w języku polskim i czynności dodatkowe jest sprzeczne z wykładnią językową zdania drugiego art. 2 § 3 p.n., który mówi wprost o jednej czynności notarialnej, lecz „sporządzanej dodatkowo w języku obcym”. W związku z tym „wymogom określonym przez ten przepis czyni zażość dokonanie jednej czynności notarialnej, tyle że dwujęzycznie, tj. w języku polskim i „dodatkowo” w języku obcym, np. poprzez umieszczenie w jednym dokumencie tekstu w języku obcym obok tekstu w języku polskim”. Jedyna czynność której dokonanie w zaproponowany sposób nie jest możliwe z oczywistych względów jest złożenie wniosku wieczystoksięgowego. W tym ujęciu dokonanie czynności „dodatkowo w języku obcym” uznaje się za tłumaczenie treści sporządzonej w języku polskim, dokonane przez tłumacza przysięęłego lub notariusza posiadającego uprawnienia do wykonywania zawodu tłumacza przysięęłego. Warto jednak rozważyć czy posługiwanie się terminem „tłumaczenie” jest w tym miejscu uprawnione. Ustawodawca rozróżnia na gruncie p.n. „sporządzenie czynności w języku obcym” (art. 2 § 3 p.n.) od „tłumaczenia aktów lub innych czynności” na język strony. Treść czynności utrwalona w języku obcym nie jest więc tłumaczeniem poświadczonym ani szczególnego rodzaju odpisem. Jeżeli czynność wykonana równocześnie z języku obcym zostanie dokonana zgodnie z regułami wynikającymi

⁷⁴² Np. dodatkowy odpis aktu notarialnego sporządzony na podstawie dodatkowego aktu notarialnego. Art. 2 § 3 w zw. z art. 109 p.n.

⁷⁴³ P. A. Blajer [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz*, red. A. J. Szereda, Legalis 2022, Art. 2, Nb 29–30.

z p.n. to stanowi wówczas „w całości” wielojęzyczny dokument urzędowy w rozumieniu art. 2 § 2 p.n.

Zaprezentowany sposób wykładni jest bardziej atrakcyjny ze względów praktycznych (znacznie ogranicza formalizm czynności z wykorzystaniem języka obcego), a ponadto pozwala uniknąć wątpliwości związanych z określeniem skutków prawnych dodatkowej czynności notarialnej sporządzonej w języku obcym. Zaproponowany sposób dokonywania czynności na podstawie art. 2 § 3 zdanie drugie p.n. jest także bardziej czytelny dla stron i potencjalnych odbiorców dokumentu, których krąg nie ogranicza się jednak do organów państw obcych.

Należy się przy tym zgodzić, że „względny zagraniczny bezpieczeństwa obrotu polskiego dokumentu notarialnego, zwłaszcza aktu notarialnego dokumentującego czynność prawną, uzasadniają zamieszczenie przez notariusza wzmianki o pouczeniu stron co do ewentualności uzyskania właściwej pomocy prawnej w odniesieniu do skuteczności sporządzonego dokumentu w świetle prawa obcego (art. 80 § 2 i 3 p.n.)”⁷⁴⁴.

W powyższym przypadku pojawia się pytanie o konieczność umieszczenia przez tłumacza przysięgłego na akcie notarialnym pieczęci. Wydaje się, że w praktyce notarialnej jest to kwestia sporna. De lege lata za trafny uznać należy pogląd, zgodnie z którym aby akt notarialny był sporządzony zgodnie z prawem, podczas czynności przy której obecny jest tłumacz przysięgły albo notariusz mający uprawnienia tłumacza przysięgłego, który dokona tłumaczenia ustnego treści aktu notarialnego — powyższe okoliczności zostaną potwierdzone przez wszystkie osoby biorące udział w akcie lub obecne przy sporządzaniu aktu, tłumacz przysięgły parafuje wszystkie karty aktu oraz złoży swój podpis obok podpisów pozostałych osób, gdzie podpis umieści również notariusz, który zamieści ponadto w treści aktu notarialnego dane tłumacza przysięgłego⁷⁴⁵.

4.3.3. Tłumaczenie aktów i innych dokumentów przez notariusza

Czynności notarialnych dokonuje się dodatkowo w języku obcym jedynie na żądanie. Natomiast niezależnie od woli osoby biorącej udział w czynności, jeżeli nie zna ona języka polskiego a do czynności nie jest dołączony przekład na inny znany tej osobie język, notariusz powinien przetłumaczyć akt lub inny dokument osobiście albo przy pomocy

⁷⁴⁴ Np. w celu legalizacji dokumentu.

⁷⁴⁵ A.D. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane...*, s. 88.

tlumacza⁷⁴⁶. Ustawa nakładając obowiązek tłumaczenia odsyła do treści art. 2 § 3 p.n. co oznacza, że notariusz bądź tłumacz dokonujący tłumaczenia powinien posiadać uprawnienia tłumacza przysięgłego.

Za znajomość języka polskiego uznaje się zdolność rozumienia języka polskiego i porozumienia się w tym języku, nie jest natomiast konieczna umiejętność czytania i pisania po polsku⁷⁴⁷. Taką interpretację „znajomości języka polskiego” wywodzi się z treści art. 94 § 1 zdanie drugie p.n., który stanowi, że akt notarialny przed podpisaniem powinien być odczytany przez notariusza lub przez inną osobę w jego obecności, a przy odczytaniu aktu notariusz powinien się przekonać, że osoby biorące udział w czynności dokładnie rozumieją treść oraz znaczenie aktu, a akt jest zgodny z ich woli”. Skoro więc to nie strona ma samodzielnie odczytać (przeczytać) treść aktu, lecz czyni to notariusz czuwając nad zgodnością treści aktu z wolą stron, to brak jest podstaw ku temu by wymagać umiejętności czytania i pisania w języku polskim przez osoby biorące udział w czynności.

Z przepisu art. 87 § 1 pkt 1 p.n. wynikają dla notariusza dwa obowiązki. Po pierwsze, notariusz powinien upewnić się czy osoba biorąca udział w czynności zna język polski. W razie stwierdzenia nieznanomości języka polskiego przez osobę biorącą udział w czynności dyspozycja przywołanego przepisu obliguje notariusza do stwierdzenia tej okoliczności poprzez dokonanie na ten temat stosownej wzmianki. Jeżeli jednak osoba biorąca udział w czynności zna język polski, faktu tego nie stwierdza się w drodze odrębnej wzmianki, nawet gdy tą osobą jest cudzoziemiec⁷⁴⁸. Po drugie, notariusz powinien ustalić jaki język jest dla osoby biorącej udział w czynności zrozumiały. Nie musi być to język rodzimy tej osoby. Notariusz ustala na jaki język obcy ma zostać wykonane tłumaczenia na podstawie oświadczenia osoby nieznającej języka polskiego. Wskazuje się przy tym, że notariusz nie ma obowiązku sprawdzenia stopnia znajomości deklarowanego przez tę osobę języka obcego. Warto jednak rozważyć co w sytuacji, jeżeli w trakcie dokonywania czynności notariusz poweźmie uzasadnioną wątpliwość co do tego czy strona z powodu niedostatecznych kompetencji językowych rozumie jej znaczenie, czy to z powodu niemożności porozumienia się ze stroną w deklarowanym języku samodzielnie, czy to na skutek zwrócenia uwagi na problemy komunikacyjne przez biorącego udział w czynności tłumacza.

⁷⁴⁶ Art. 87 § 1 pkt 1 p.n.

⁷⁴⁷ Wyrok SN z 17.11.2004 r., IV CK 229/04, LEX nr 277851.

⁷⁴⁸ A. Oleszko [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz. Część II. T. I. Art. 79–91*, LEX 2012, art. 87 pkt 1. Wyrok WSA w Warszawie z 6.08.2020 r., VI SA/Wa 986/20, LEX nr 3110766.

Skutki takiego zdarzenia zależą od odpowiedzi na pytanie, czy stwierdzenie, że dana osoba nie zna języka, w którym dokonywana jest czynność notarialna, jak również języka, na który ta czynność jest tłumaczona może zostać uznany za stan wyłączający świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli w rozumieniu art. 82 k.c. W przypadku odpowiedzi twierdzącej, notariuszowi nie będzie wolno dokonywać czynności notarialnej z udziałem strony, która z powodu barier językowych nie rozumie ich treści — byłby on wówczas związany treścią art. 86 p.n. Takie stanowisko uzasadnia orzecznictwo SN, który stwierdził, że gdy strona czynności notarialnej posiada umiejętność rozumienia języka i potrafi się w nim porozumiewać, a przed podpisaniem umowy notariusz odczytał treść tej umowy i upewnił się, że strony ją rozumieją i jest ona zgodna z ich wolą, to nie jest to wada oświadczenia woli polegająca na pozostawianiu w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. *A contrario*, brak zdolności rozumienia i porozumiewania się w określonym języku może skutkować wadliwością oświadczenia woli. Należy jednak pamiętać, że ocena zdolności do czynności prawnych (w tym zdolności do świadomego powzięcia decyzji i wyrażenia woli), może być dokonywana w granicach percepcji i wiedzy notariusza, zaś art. 86 p.n. nie stwarza podstaw do wymagania od notariusza specjalistycznej wiedzy⁷⁴⁹. Konkludując, czynnikiem decydującym o potrzebie dokonania tłumaczenia i kryterium wyboru języka obcego na jaki tłumaczenie ma zostać wykonane jest oświadczenie strony, lecz notariusz nie jest nim związany, jeżeli poweźmie wątpliwość co do rzeczywistych kompetencji językowych strony, która mogłaby skutkować dokonaniem czynności niezgodnej z prawem. Powyższy wniosek dotyczy zarówno oświadczenia o znajomości określonego języka obcego jak i oświadczenia o znajomości języka polskiego złożonego przez cudzoziemca. Wszelkie wątpliwości notariusza co do kompetencji językowych stron uniemożliwiają wypełnienie obowiązku wynikającego z art. 94 § 1 zdanie drugie p.n.

Może się zdarzyć, że więcej niż jedna osoba biorąca udział w czynności nie zna języka polskiego, przy czym każda z tych osób zna inny język obcy. W takiej sytuacji, tłumaczenie powinno odbywać się każdorazowo z języka polskiego na poszczególne języki obce w myśl reguły, zgodnie z którą czynności notarialnych dokonuje się w języku polskim, a jedynie „dodatkowo” w języku obcym.

---

749 Wyrok SA w Łodzi z 11.07.2013 r., I ACa 198/13, LEX nr 1362770.

Dalsze wątpliwości dotyczące tłumaczenia „aktu lub innych dokumentów” na język obcy dotyczą zakresu i rodzaju takiego tłumaczenia. Tłumaczenie następuje, jeżeli „osoba biorąca udział w czynnościach nie zna języka polskiego i do czynności nie jest dołączony przekład na inny znany tej osobie język”, co mogłoby sugerować, że chodzi nie tylko o tłumaczenie samego dokumentu notarialnego i jego załączników, ale również wszystkich dokumentów przedstawianych w trakcie dokonywania czynności notarialnej. Dodatkowo przepis art. 87 *ab initio* p.n. mówi o „czynnościach”, odnosi się więc do każdego działania podejmowanego przez notariusza zgodnie z procedurą wynikającą z p.n. a nie jedynie do dokumentów stanowiących ich rezultat. Większość doktryny uznaje jednak, że wskazanie, iż chodzi o „przetłumaczenie aktu lub innego dokumentu” przemawia za ograniczeniem tego wymagania wyłącznie do tłumaczenia dokumentów sporządzonych przez notariusza.

Tłumaczenie treści aktu notarialnego na podstawie art. 87 § 1 pkt 1 p.n., gdy czynność jest dokonywana jedynie w języku polskim jest klasyfikowane jako szczególny rodzaj ustnego tłumaczenia prawnego („tłumaczenie notarialne”), które jest z reguły dokonywane metodą *a vista*. Wynikając z p.n. zasady dokonywania czynności notarialnych przesądza ją o tym, że za niedopuszczalne należy uznać ograniczenie się do przetłumaczenia aktu notarialnego na język obcy przed jego odczytaniem i podpisaniem (na przykład w formie notatki dla strony) bez czynnego udziału wielojęzycznego notariusza lub tłumacza przysięgłego w trakcie sporządzania aktu. Ustne tłumaczenie notarialne pełni przede wszystkim funkcję komunikacyjną, a nie kreacyjną, gwarantując zrozumiałość składanych oświadczeń dla wszystkich osób, które uczestniczą w dokonaniu czynności.

O tłumaczeniu czyni się stosowną wzmiankę w treści sporządzonego dokumentu. Jeżeli tłumaczenia dokonał tłumacz przysięgły to w treści aktu notarialnego zamieszcza się jego dane, on sam zaś parafuje wszystkie karty aktu i składa swój podpis obok podpisów pozostałych osób biorących udział w czynności. Na akcie notarialnym tłumacz nie umieszcza natomiast odcisku swojej pieczęci.

Szczególnym rodzajem bariery językowej jest sytuacja, kiedy osoba biorąca udział w czynności może złożyć podpis jedynie w alfabecie nieznanym notariuszowi. Prowadzi to do doniosłych skutków prawnych, ponieważ „minimum wymagań koniecznych do uznania znaku pisarskiego za podpis jest to, by znak ten umożliwiał identyfikację osoby, od której pochodzi, przynajmniej według takich

kryteriów, jak cechy indywidualne i powtarzalne”⁷⁵⁰. Złożenie podpisu w alfabecie obcym rodzi ryzyko braku możliwości stwierdzenia tożsamości autora wyłącznie na podstawie jego odręcznego podpisu. Aby umożliwić identyfikację autora podpisu ustawa wymaga aby notariusz stwierdził, „że jest to podpis tej osoby”, co sprowadza się do dodatkowego wskazania w treści dokumentu danych osoby, która jest autorem podpisu.

Przedmiotem niniejszego rozdziału są podmioty, którym prawo materialne przyznaje kompetencje do sporządzania tłumaczeń poświadczonych (urzędowych). Należy jednak zwrócić uwagę na szczególne zasady dokonywania czynności notarialnych z udziałem osób doświadczających trudności w komunikowaniu się w języku polskim w mowie i/lub piśmie z innych powodów. Gdy w czynnościach bierze udział osoba głucha lub głuchoniema, notariusz jest obowiązany przekonać się, że treść czynności jest jej dokładnie znana i zrozumiała. Przepis nie przewiduje, aby w tym wypadku notariusz mógł wykorzystać własną znajomość Polskiego Języka Migowego lub niebędących językami systemów komunikacji, chodzi więc o stwierdzenie czy dana osoba jest w stanie porozumieć się za pomocą pisma. Dodatkowo notariusz może przywołać do czynności biegłego. Tłumaczeń notarialnych nie mogą więc dokonywać tłumacze wpisani do rejestru prowadzonego przez wojewodę na podstawie ustawy o języku migowym⁷⁵¹. Oprócz tego osoby niewidome, głuche i głuchoniewidome mogą wskazać osobę zaufaną, którą na ich żądanie notariusz przywoła do czynności. Prawo do udziału osoby zaufanej jest uprawnieniem dodatkowym, niezależnym od obowiązków notariusza związanych z przywołaniem biegłego. W szczególności niedopuszczalne jest zastąpienie biegłego przez osobę zaufaną i dokonanie przez nią tłumaczenia czynności na Polski Język Migowy lub niebędący językiem system komunikowania się⁷⁵². Należy zgodzić się z Szeredą, że „jedynym przypadkiem, w którym osoba zaufana może tłumaczyć treść czynności, jest sytuacja, w której jest równocześnie biegłym — tłumaczem języka migowego”⁷⁵³.

⁷⁵⁰ Postanowienie SN z 17.06.2009 r., IV CSK 78/09, LEX nr 512010.

⁷⁵¹ Szeroko na ten temat zob. Rozdział 7.

⁷⁵² A. Oleszko, *Prawo o notariacie*, cz. 2, t. 1, s. 448 oraz M. Grochowski, w: K. Osajda (red.), *Prawo o notariacie*, komentarz do art. 87].

⁷⁵³ A.J. Szereda (red.), *Prawo o notariacie. Komentarz*, Warszawa 2022

4.3.4. Dopuszczalność wykonywania zawodu i pełnienia obowiązków tłumacza przysięgłego przez notariusza

Rozważania dotyczące dopuszczalności wykonywania przez notariuszy równocześnie zawodu tłumacza przysięgłego, a tym samym dopuszczalności sporządzania przez nich tłumaczeń poświadczonych i ustnych tłumaczeń przysięgłych na żądanie m. in. sądów i organów administracji publicznej, wymagają poczynienia dodatkowej uwagi związanej z wykładnią historyczną art. 2 § 3 zdanie drugie p.n. Przepis ten dopuszcza możliwość wykazania się przez notariusza znajomością języka w sposób właściwy dla tłumaczy przysięgłych. Pomimo kilkunastu nowelizacji Prawa o notariacie art. 2 § 3 p.n. wskazany przepis zachował w całości swoje pierwotne brzmienie. W chwili jego wejścia w życie, czyli w 1991 roku zasady weryfikacji kompetencji kandydatów na tłumaczy przysięgłych określało rozporządzenia z 1987 roku. Zgodnie z § 18 ust. 1 i 2 tego rozporządzenia kandydat na tłumacza przysięgłego wykazywał znajomość języka obcego oraz umiejętność tłumaczenia dyplomem ukończenia i uzyskaniem tytułu zawodowego magistra odpowiednich dla danego języka wyższych studiów filologicznych lub studiów w zakresie lingwistyki stosowanej, ewentualnie za zgodą Ministra Sprawiedliwości za pomocą innego dyplomu lub świadectwa. Innymi słowy, pojęcie „znajomości języka wykazanej w sposób właściwy dla tłumaczy przysięgłych” było tożsame z ukończeniem przez notariusza wyższych studiów filologicznych lub lingwistycznych. Notariusz nie musiał przechodzić formalnej weryfikacji pod względem spełnienia pozostałych przesłanek do ubiegania się o tytuł (wówczas jeszcze nie zawód) tłumacza przysięgłego. Posiadanie wykształcenia w dziedzinie języków obcych nie kreowało samoistnej podstawy ubiegania się i wpis na listę tłumaczy przysięgłych.

Po wejściu w życie u.z.t.p. jedyną drogą wykazania znajomości języka polskiego przez kandydata na tłumacza przysięgłego stało się złożenie egzaminu państwowego. Wynik pozytywny egzaminu jest równoznaczny z nabyciem uprawnienia do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, które po złożeniu ślubowania i wpisaniu na listę tłumaczy przysięgłych zamienia się w prawo do wykonywania tego zawodu. Tym samym obecnym stanie prawnym wykazanie się znajomością języka obcego właściwą dla tłumaczy przysięgłych poprzez złożenie egzaminu kreuje po stronie notariusza ex lege uprawnienie do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego.

Uprawnienie do ubiegania się o wpis na listę tłumaczy przysięgłych musi być rozpatrywane w kontekście ustawowego zakazu podejmowania przez notariuszy dodatkowego zatrudnienia i podejmowania zajęcia, które by przeszkadzało w pełnieniu obowiązków albo mogło uchybiać powadze wykonywanego zawodu. W szczególności notariuszowi nie wolno zajmować się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach⁷⁵⁴. Nie są to zakazy bezwzględne. Notariusz ma obowiązek zawiadomić prezesa właściwej izby notarialnej o zamiarze podjęcia zatrudnienia lub zajęcia, a następnie rada rozstrzyga, czy podjęcie zatrudnienia lub zajęcia nie uchybia obowiązkowi notariusza albo powadze wykonywanego zawodu. W przypadku gdy rada nie wyrazi zgody na wskazane przez notariusza zatrudnienie lub zajęcie, kwestia ta jest rozstrzygana przez Krajową Radę Notarialną, której decyzja w tym przedmiocie jest ostateczna. Z uwagi na zmianę treści normatywnej art. 2 § 3 p.n. powstaje jednak wątpliwość czy przepis ten nie stanowi *lex specialis* względem ustawowego zakazu podejmowania przez notariusza innego zawodu lub zajęcia.

Dotychczasowe orzecznictwo uznaje jednak zawód tłumacza przysięgłego za podlegający zgłoszeniu właściwej izbie notarialnej na podstawie art. 19 § 2 p.n. na ogólnych zasadach. W sprawie zakończonej wyrokiem NSA z dnia 14 kwietnia 2016 r., sygn. akt: II GSK 2604/14⁷⁵⁵, podkreślono, że w myśl art. 19 § 3 p.n. uchwała organu samorządu notarialnego o wyrażeniu zgody na podjęcie dodatkowego zatrudnienia ma walor decyzji administracyjnej co oznacza, że mają do niej zastosowanie przepisy k.p.a., w tym m.in. art. 7, art. 77 § 1 i art. 80 k.p.a. Nie budzi wątpliwości, że jest to decyzja oparta na uznaniu administracyjnym, lecz nie oznacza to dowolności po stronie Rady Izby Notarialnej, która powinna szczegółowo zbadać w każdym przypadku czy dana osoba będzie stanie pogodzić wykonywanie obowiązków tłumacza przysięgłego i notariusza z odniesieniem się do konkretnej sytuacji notariusza, ani wyłącznie na podstawie abstrakcyjnych. Na uwagę zasługują dodatkowo rozważania teoretycznoprawne zawarte w stanowisku Rady Izby Notarialnej w niniejszej sprawie. Rada stwierdziła po pierwsze, że czym innym jest wykonywanie przez notariusza tłumaczeń w zakresie wykonywanych przez siebie czynności w ramach notariatu, a czym innym jednocześnie wykonywanie dwóch zawodów: notariusza i tłumacza przysięgłego⁷⁵⁶. Po

⁷⁵⁴ Art. 19 § 1 i 2 p.n.

⁷⁵⁵ Wyrok NSA z 14.04.2016 r., II GSK 2604/14, LEX nr 2065318.

⁷⁵⁶ Wyrok WSA w Warszawie z 11.07.2014 r., VI SA/Wa 409/14, LEX nr 1521068.

drugie, w ocenie Rady nawet gdyby wnioskodawca z uwagi na niewykonywania obowiązków wynikających z u.z.t.p. został skreślony z listy tłumaczy przysięgłych, to nie oznacza to, że utraci on, wskutek tego świadectwo wydane przez Ministra Sprawiedliwości, potwierdzające nabycie uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego. Stanowisko Rady Izby Notarialnej w tej sprawie potwierdza zaprezentowaną wyżej argumentację, zgodnie z którą to notariusz nabywa prawo do samodzielnego tłumaczenia czynności notarialnych, o których mowa w art. 2 § 3 i art. 87 § 1 pkt 1 p.n. z chwilą złożenia egzaminu na tłumacza przysięgłego, a nie z chwilą wpisu na listę tłumaczy przysięgłych. Taki wniosek uzasadnia wykładnia językowa, historyczna i celowościowa przepisu art. 2 § 3 zd. drugie p.n. który uzależnia tłumaczenie czynności notarialnych przez notariusza od posiadania przez niego równych tłumaczowi przysięgiemu kompetencji językowych, a nie statusu zawodowego.

Dla organów administracji publicznej wynikają stąd dwa istotne wnioski praktyczne. Notariusz niewpisany na listę tłumaczy przysięgłych nie może wykonywać obowiązków przewidzianych w u.z.t.p., w tym sporządzać tłumaczeń poświadczonych. Natomiast czynności notarialne dokonane przez notariusza zgodnie z art. 2 § 3 p.n. i art. 87 § pkt 1 p.n. mają charakter dokumentu urzędowego na równi z czynnościami przeprowadzanymi tylko w języku polskim.

4.4. Tłumaczenia i czynności w języku obcym sporządzane przez konsulów

4.4.1. Rola i funkcje konsula wobec ustrojowej zasady urzędowania w języku polskim

Konsulem jest kierownik urzędu konsularnego, a w okręgu konsularnym, w którym nie utworzono urzędu konsularnego — powołany urzędnik konsularny w przedstawicielstwie dyplomatycznym⁷⁵⁷. Urząd konsularny jest placówką zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej podległą ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych mającą siedzibę poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej⁷⁵⁸. W urzędzie konsularnym

⁷⁵⁷ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. — Prawo konsularne (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 199) — art. 10, dalej jako Prawo konsularne lub p.k.

⁷⁵⁸ Ustawa z dnia 21 stycznia 2021 r. o służbie zagranicznej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1691 z późn. zm.) — art. 7 pkt 7, dalej jako u.s.z.; B. Wach, *Komentarz* art. 20.

wykonującym zadania publiczne poza terytorium RP język polski „pozostaje” zatem językiem urzędowym.

Język urzędowania konsula w związku z pełnionymi funkcjami konsularnymi należy odróżnić od języków używanych w relacjach pomiędzy urzędem konsularnym a organami państwa przyjmującego. Zgodnie z utrwaloną praktyką międzynarodową w korespondencji urzędowej konsul powinien używać języka urzędowego państwa przyjmującego, ewentualnie języka powszechnie używanego w danym kraju, jeżeli takie praktyce nie sprzeciwiają się władze miejscowe⁷⁵⁹.

Konsul może posługiwać się językiem obcym w korespondencji z cudzoziemcami. Na korespondencję pochodzącą od cudzoziemca, osoby prawnej, jednostki organizacyjnej niebędącą osobą prawną i instytucji państwa przyjmującego konsul odpowiada w języku urzędowym lub powszechnie używanym w państwie przyjmującym⁷⁶⁰ — o ile jest ona sporządzona w tych językach. Nadrzędna reguła stanowi bowiem, że na korespondencję w języku polskim konsul odpowiada także w tym języku, niezależnie od obywatelstwa, siedziby lub prawa właściwego nadawcy. Z obywatelami polskimi konsul prowadzi korespondencję jedynie w języku polskim.

Treść i zasady wykonywania funkcji konsularnych współkreują przepisy prawa krajowego, prawa państwa przyjmującego oraz prawa międzynarodowego (mającego nierzadko charakter zwyczajowy)⁷⁶¹. Funkcje konsularne w prawie krajowym określa Prawo konsularne. Ponadto członkowie urzędów konsularnych przestrzegają prawa obowiązującego w danym państwie przyjmującym. Rzeczpospolitą wiąże kilkanaście umów dwu- i wielostronnych dotyczących urzędów konsularnych, przy czym znaczenie podstawowe ma Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych z 1963 roku, która w art. 5 wśród funkcji konsularnych wymienia m. in. wydawanie paszportów i dokumentów podróży

⁷⁵⁹ J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 2019, s. 594. Prawo konsula do porozumiewania się z władzami państwa przyjmującego określa art. 38 Konwencji Wiedeńskiej o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98).

⁷⁶⁰ Art. 52 p.k.

⁷⁶¹ Art. 17 p.k.

Specyfika i odrębność prawa dotyczącego konsułów znajduje potwierdzenie w podstawowej systematyce polskiego prawa administracyjnego, które wyłącza postępowanie przed konsulem i materię opłat konsularnych z zakresu regulacji podstawowych dla aktów odnoszących się do postępowania przed organami administracji publicznej, jakimi są ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. — Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2013 r. poz. 267 oraz z 2014 r. poz. 183) oraz ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 1628 oraz z 2015 r. poz. 222).

obywatelom państwa wysyłającego, jak również wiz lub odpowiednich dokumentów osobom, które pragną udać się do państwa wysyłającego, działanie w charakterze notariusza i urzędnika stanu cywilnego oraz wykonywaniu podobnych czynności, jak również pewnych funkcji o charakterze administracyjnym, jeżeli nie sprzeciwiają się temu ustawy i inne przepisy państwa przyjmującego.

Stanowisko konsula łączy w sobie funkcje organu administracji publicznej, notariusza i tłumacza przysięgłego. Funkcja konsula jako organu administracji publicznej dotyczy szerokiego zakresu spraw. Konsul na podstawie przepisów odrębnych wydaje dokumenty paszportowe, jest organem właściwym w sprawach wizowych, prowadzi sprawy z zakresu aktów stanu cywilnego, a także posiada kompetencje z zakresu administracji morskiej⁷⁶². Realizując funkcje administracyjne wobec obywateli polskich konsul podlega właściwym przepisom prawa krajowego i jest związany zasadą polskiego języka urzędowego.

Szczególną funkcją konsularną jest dokonywanie czynności notarialnych⁷⁶³, które mają taką samą moc prawną jak czynności wykonane przez notariusza na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Do tych czynności stosuje się odpowiednio przepisy p.n.⁷⁶⁴ Konsul może więc dokonywać czynności notarialnych dodatkowo w języku obcym i tłumaczyć akty lub inne dokumenty osobom, które biorą udział w czynności i nie znają języka polskiego. Notariusz może dokonywać czynności dodatkowo w języku obcym i tłumaczyć akty i dokumenty pod warunkiem, że wykaże się znajomością języka obcego właściwą dla tłumaczy przysięgłych w rozumieniu u.z.t.p.⁷⁶⁵ Tymczasem konsul posiada uprawnienia do sporządzania tłumaczeń poświadczonych na podstawie art. 31 p.k., lecz jest ono ograniczone do języka urzędowego lub powszechnie używanego w państwie przyjmującym. Konsul będzie mógł więc dokonywać czynności notarialnych i tłumaczyć dokumenty w toku ich dokonywania wyłącznie w tych językach. Teoretycznie możliwa jest przy tym sytuacja, w której konsul

---

⁷⁶² Zob. art. 34 p.k.

⁷⁶³ Konsul na wniosek obywatela polskiego lub krajowego organu administracji publicznej: 1. sporządza i poświadcza wypisy, odpisy, wyciągi i kopie dokumentów; 2. poświadcza własnoręczność podpisu i znaku ręcznego; 3. poświadcza datę okazania dokumentu, pozostawania osoby przy życiu lub w określonym miejscu (art. 28 ust. 1 p.k.). Konsul może dokonywać powyższych czynności także na wniosek cudzoziemca lub organu administracji publicznej w państwie przyjmującym, pod warunkiem, że mają one wywrzeć skutek na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 28 ust. 2 p.k.). Ponadto, konsul sporządza akty notarialne na podstawie pisemnego upoważnienia udzielonego przez Ministra Sprawiedliwości, o którą występuje minister właściwy do spraw zagranicznych.

⁷⁶⁴ Art. 29 p.k.

⁷⁶⁵ Art. 2 § 3 i art. 87 ust. 1 pkt. 1 p.n. w zw. z art. 29 p.k.

posiada znajomość innego języka obcego wykazaną sposób przewidziany dla kandydatów na tłumacza przysięgłego. Mimo to, interpretacja zgodnie z którą konsul mógłby wówczas sporządzać akt notarialny dodatkowo w języku obcym innym niż język państwa przyjmującego wydaje się zbyt daleko idąca w świetle ustawowo określonych zadań konsula, która są ściśle związane z interesami Rzeczypospolitej Polskiej w państwie przyjmującym⁷⁶⁶. W ślad za tym założeniem, jedynie czynności notarialne dokonane przez konsula dodatkowo w języku państwa przyjmującego (urzędowym lub używanym) będą miały moc dokumentu urzędowego na podstawie art. 29 p.k. w zw. z art. 2 § 2 p.n.

Trudności z rozgraniczeniem wielojęzycznych czynności notarialnych i czynności tłumaczeniowych konsula są pokłosiem różnic w regulacjach prawnych dotyczących notariatu w poszczególnych państwach. Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych w ogóle nie wymienia wśród funkcji konsularnych „tłumaczenia”. W komentarzach do projektu konwencji opracowanych Komisji Prawa Międzynarodowego wskazano, że pod pojęciem czynności notarialnych o których mowa w art. 5 lit. f należy rozumieć także tłumaczenie dokumentów w każdym przypadku, w którym o te formalności wnosi osoba dowolnej narodowości do użytku w państwie wysyłającym lub zgodnie z prawem tego państwa⁷⁶⁷.

Oddzielnym zagadnieniem jest moc prawna dokumentów tłumaczonych i poświadczanych oraz legalizowanych przez konsula. Ustawodawca przyznał konsulowi uprawnienia do dokonywania każdej z tych czynności i pobierania z tego tytułu odrębnych opłat. Z perspektywy skutków prawnych na gruncie prawa polskiego można więc wyróżnić następujące warianty dokumentów:

1. Dokumenty zalegalizowane przez konsula, ale nieprzetłumaczone na język polski. Taki dokument będzie miał moc równą dokumentom urzędowym sporządzonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jednak dokonanie na jego podstawie czynności urzędowych przed podmiotami wykonującymi zadania publiczne będzie wymagało na podstawie art. 5 u.j.p. Przetłumaczenia dokumentu na język polski;

⁷⁶⁶ Zgodnie z art. 1 p.k.: „Zadaniem konsula Rzeczypospolitej Polskiej jest ochrona interesów Rzeczypospolitej Polskiej i jej obywateli za granicą, umacnianie więzi między Rzeczpospolitą Polską a jej obywatelami i osobami pochodzenia polskiego zamieszkającymi w państwie przyjmującym, a także popieranie rozwoju współpracy gospodarczej, naukowej, technicznej i kulturalnej między Rzeczpospolitą Polską a państwem przyjmującym”.

⁷⁶⁷ Draft Articles on Consular Relations with commentaries 1961, Yearbook of the International Law Commission, 1961, vol. II, s. 97. Komentarz do art. 5 pkt 11d.

2. Dokumenty zalegalizowane, a następnie przetłumaczone przez konsula. Wówczas dokument posiada moc równą dokumentom urzędowym sporządzonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej a tłumaczenie dokumentu poświadczane przez konsula będzie traktowane jak tłumaczenie sporządzone przez tłumacza przysięgłego na podstawie u.z.t.p.;
3. Dokument urzędowy przetłumaczony przez konsula (lub tłumaczenie dokumentu urzędowego sporządzone przez inną osobę poświadczane przez konsula);
4. Dokument prywatny przetłumaczony przez konsula (lub tłumaczenie dokumentu prywatnego sporządzone przez inną osobę poświadczane przez konsula).

W tym ostatnim wypadku powstanie tłumaczenia poświadczanego przez konsula może rodzić różne skutki w zależności od tego czy dokument źródłowy jest objęty wymogiem legalizacji lub opatrzenia klauzulą *apostille* czy też nie. Wiele dokumentów urzędowych jest całkowicie zwolniona z obowiązku legalizacji, jak również nie musi być opatrywana klauzulą *apostille*⁷⁶⁸. Druga możliwość to sytuacja, gdy dokument źródłowy jest zaopatrzony w klauzulę *apostille* i zostaje przetłumaczony wraz z klauzulą. W obu tych wariantach posłużenie się dokumentem źródłowym nie wymaga poza tłumaczeniem konsularnym podejmowania przez dysponenta dokumentu dalszych czynności w celu posłużenia się nim przed organami polskimi. W przeciwnym wypadku dokument wraz z tłumaczeniem będzie mógł zostać wykorzystany przed organami polskimi w znaczeniu procesowym, lecz nie wywoła zamierzonych skutków prawnych jakie ustawa wiąże z legalizacją lub klauzulą *apostille*. Niezależnie od powyższych uwag każde tłumaczenie konsularne ma samoistnie moc prawną równą tłumaczeniu sporządzonemu przez tłumacza przysięgłego w rozumieniu u.z.t.p.⁷⁶⁹ Uprawnienia konsula dotyczące tłumaczenia mają szerszy zakres niż czynności legalizacyjne, ponieważ nie są ograniczone do dokumentów urzędowych. Do tłumaczeń i odpisów dokumentów obcojęzycznych sporządzanych i poświadczanych przez konsulów odpowiednie stosowanie mają przepisy u.z.t.p. Odmienność statusu prawnego konsula i tłumacza przysięgłego jest jednak na tyle znacząca, że zasady sporządzania tłumaczeń konsularnych,

⁷⁶⁸ M. Zachariasiewicz, *Swobodny przepływ dokumentów w Unii Europejskiej: znaczenie i oddziaływanie rozporządzenia 2016/1191*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”, 2021, tom 29, s. 91–123.

⁷⁶⁹ Art. 31 ust. 3 p.k.

a przez to kryteria oceny ich formalnej zgodności z prawem wymagają odrębnego omówienia.

4.4.2. Sporządzanie i poświadczanie tłumaczeń przez konsulów

Zakres i zasady sporządzania tłumaczeń przez konsulów różnią się istotnie od ustawowych praw i obowiązków notariuszy i tłumaczy przysięgłych. Zgodnie z art. 31 ust. 1 p.k. konsul:

1. Sporządza i poświadcza tłumaczenia dokumentów z języka polskiego na język urzędowy lub powszechnie używany w państwie przyjmującym oraz z języka urzędowego lub powszechnie używanego w państwie przyjmującym na język polski, a także sprawdza i poświadcza tłumaczenia tych dokumentów sporządzone przez tłumacza lub inne osoby;
2. Sporządza i poświadcza odpisy dokumentów sporządzonych w języku urzędowym lub powszechnie używanym w państwie przyjmującym, a także sprawdza i poświadcza odpisy dokumentów sporządzonych w języku urzędowym lub powszechnie używanym w państwie przyjmującym, sporządzone przez tłumacza lub inne osoby.

Ustawa mówi zatem w tym miejscu wyłącznie o tłumaczeniach pisemnych (tłumaczeniach dokumentów), na co jednoznacznie wskazuje użycie słowa „sporządza”. Ponadto, można wyodrębnić dwa rodzaje tłumaczeń konsularnych. Pierwsza z nich, to tłumaczenia z znaczeniu ścisłym, czyli w których rezultatem czynności jest tłumaczenie poświadczone przez konsula. Druga, szczególna grupa to quasi-tłumaczenia, których wynikiem jest powstanie odpisu dokumentu poświadczanego przez konsula. W obu wypadkach konsul może poświadczyć tłumaczenie lub odpis sporządzone przez niego samodzielnie lub przez inną osobę. Podobny podział czynności konsula przewidywała dotychczas ustawa z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej⁷⁷⁰ z tym, że konsul nie poświadcział dokumentów, lecz „wypisy, odpisy, wyciągi i kopie dokumentów sporządzonych w języku urzędowym państwa przyjmującego”. W poprzednim stanie prawnym konsul mógł sporządzać i poświadczать tłumaczenia, wypisy, odpisy, wyciągi i kopie dokumentów w każdym języku obcym, lecz obecnie p.k. mówi wyłącznie o języku urzędowym lub języku powszechnie

---

770 T.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 389 z późn. zm. — art. 20.

używanym w państwie przyjmującym. Prawo konsularne nie ogranicza kompetencji konsula do „dokumentów urzędowych”, więc de lege lata mogą to być także dokumenty prywatne.

Tak jak w przypadku pozostałych funkcji, konsul może wykonywać czynności związane z tłumaczeniem i poświadczaniem obcojęzycznych dokumentów osobiście lub może upoważnić do tego na piśmie na czas określony innych członków personelu dyplomatyczno-konsularnego, personelu pomocniczego oraz osoby zatrudnione w placówce zagranicznej⁷⁷¹.

W przeciwieństwie do notariuszy i tłumaczy przysięgłych, p.k. nie uzależnia funkcji konsula jako tłumacza od wykazania się przez konsula znajomością języka obcego na określonym poziomie, ani nawet od znajomości języka urzędowego państwa przyjmującego — takiego zastrzeżenia nie zawierała też ustawa o funkcjach konsularnych.⁷⁷² W przeciwieństwie do notariusza, konsul nie musi przystępować do państwowego egzaminu na tłumacza przysięgłego.

Czynności konsula z zakresu sporządzania i poświadczania tłumaczeń i odpisów dokumentów mają „taką samą moc prawną jak czynności wykonane przez tłumacza przysięgłego w Rzeczypospolitej Polskiej”⁷⁷³. Odkodowanie znaczenia tego przepisu wymaga odniesienia się do charakteru prawnego tłumaczeń sporządzanych przez tłumaczy

⁷⁷¹ Art. 16. ust. 3 pkt 1 i 2 p.k.

⁷⁷² Wyznaczenie następuje po złożeniu przez kandydata na urzędnika konsularnego egzaminu konsularnego z wynikiem pozytywnym (art. 5 ust. 2 p.k.). Przepis art. 6 ust. 2 p.k. określający zakres egzaminu konsularnego nie zawiera wymogów dotyczących znajomości języków obcych, taki postanowień nie przewidziano też Rozporządzeniu Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 28 października 2019 r. w sprawie egzaminu konsularnego (Dz. U. poz. 2112). Aplikantem dyplomatyczno-konsularnym może zostać osoba znająca co najmniej jeden język obcy, w tym język angielski (art. 44 ust. 1 u.s.z.). Zgodnie z art. 13 pkt 2 u.s.z. stanowi, że służbę dyplomatyczno-konsularną tworzą dyplomaci zawodowi, pracownicy zagraniczni, którym Szef Służby Zagranicznej nadał stopień dyplomatyczny na czas pełnienia obowiązków w placówce zagranicznej i dyplomaci delegowani. Dyplomata zawodowym może zostać osoba, która zna co najmniej dwa języki obce (art. 14 pkt 4 u.s.z.), lecz osoby którym Szef Służby Zagranicznej nadała stopień dyplomatyczny nie muszą spełniać tego kryterium (art. 32 ust. 1 i 2 u.s.z.), przy czym pracownicy zagraniczni niezależnie od nadanego stopnia dyplomatycznego posługują się co najmniej jednym językiem obcym (art. 18 pkt 4). Kryterium znajomości co najmniej dwóch języków obcych nie dotyczy też dyptomatów delegowanych (art. 23 ust. 1 u.s.z.). Na marginesie warto zauważyć, że w nowej u.s.z. w ogóle umniejszono znaczenie znajomości języków obcych jako kryterium dostępu do służby zagranicznej. Wymóg znajomości co najmniej dwój języków obcych ma charakter względny w przypadku członków krajowej służby cywilnej ubiegających się o stopień dyplomatyczny (zob. art. 31 ust. 2 u.s.z.). Także ambasadorowi oraz stałemu przedstawicielowi przy organizacji międzynarodowej nadaje się stopień dyplomatyczny na czas pełnienia funkcji bez względu na znajomość języków (art. 31 ust. 3 u.s.z.).

⁷⁷³ art. 31 ust. 3 p.k.

przysięgłych. Jak trafnie zauważa Bartosz Wach, tłumaczenia poświadczane przez tłumaczy przysięgłych nie są dokumentami urzędowymi, ponieważ tłumacz przysięgły nie działa w imieniu państwa i Skarbu Państwa w odpowiednio w sferze imperium i dominium⁷⁷⁴. Tłumacz przysięgły nie korzysta ponadto z ochrony właściwej dla funkcjonariuszy publicznych na gruncie k.k. W rozumieniu prawa karnego tłumacz przysięgły jest osobą pełniącą funkcję publiczną jako „inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę”⁷⁷⁵.

Ocena charakteru prawnego czynności podejmowanych w ramach poszczególnych funkcji konsularnych jest bardziej złożona, ponieważ sam status konsula jest wielopostaciowy i zależy od funkcji jaką wykonuje. Konsul jest organem administracji rządowej działającym poza granicami państwa i posiada kompetencje do wydawania decyzji administracyjnych w sprawach indywidualnych⁷⁷⁶, jednak jedynie w określonych sprawach (np. postępowania wizowe). Konsul dokonując czynności notarialnych tworzy dokumenty urzędowe, lecz jedynie w zakresie określonym w art. 28 p.k. Czynności konsula wywołują więc określone skutki o charakterze władczym (autorytatywna konkretyzacja normy materialnego prawa administracyjnego) lub kreacyjnym (sporządzenie dokumentu urzędowego) jedynie w ustawowo określonych granicach poszczególnych funkcji konsularnych. Tłumaczenia i poświadczenia dokumentów obcojęzycznych wchodzą w zakres odrębnej funkcji konsularnej, a zatem także ich skutki prawne powinny być rozpatrywane w uwzględnieniu specyfiki tych czynności i prawa właściwego dla tłumaczeń poświadczonych.

Wbrew temu założeniu, w doktrynie podjęto próbę uzasadnienia szczególnego charakteru prawnego tłumaczeń i odpisów poświadczanych przez konsula w drodze wykładni systemowej, odwołując się do prawa karnego⁷⁷⁷. Mianowicie, zgodnie z art. 115 § 13 k.k. konsul jest funkcjonariuszem publicznym. Z kolei art. 271 § 1 k.k. penalizuje czyn polegający na wystawieniu przez funkcjonariusza publicznego lub inną osobę

---

⁷⁷⁴ B. Wach [w:] *Funkcje konsułów Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. S. Bogucki, A. Krasuska-Terrillon, B. Mikołajczyk, M. Zieliński, B. Wach, LEX 2015, art. 20, pkt 6. W rozumieniu art. 115 § 19 k.k. tłumacz przysięgły jest osobą pełniącą funkcję publiczną jako inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę.

⁷⁷⁵ Art. 115 § 19 *in fine* k.k.

⁷⁷⁶ Wyrok TK z 28.10.2014 r., K 8/14, OTK-A 2014, nr 9, poz. 105.

⁷⁷⁷ B. Wach [w:] *Funkcje konsułów...*, art. 20 pkt 6.

uprawnioną dokumentu, w którym poświadczono nieprawdę co do okoliczności mającej znaczenie prawne, co miałyby potwierdzać szczególną wagę jaką ustawodawca przypisał dokumentom wystawianym przez funkcjonariuszy publicznych. Na tej podstawie postawiono tezę, że „taką samą moc” tłumaczeń poświadczonych przez konsula należy rozumieć jedynie w ten sposób, że czynności konsula są równoważne z czynnościami tłumacza przysięgłego, którego znajomość języka jest potwierdzona zdaniem egzaminu na tłumacza przysięgłego. Innymi słowy konsula zrównano z tłumaczem przysięgłym tylko pod względem znajomości języka. Powyższa teza nie przekonuje z kilku powodów.

Błędna jest już przesłanka wyjściowa odnosząca się do treści art. 271 § 1 k.k., którego zakres podmiotowy obejmuje oprócz funkcjonariuszy publicznych „inne osoby uprawnione”. Krąg osób uprawnionych obejmuje także biegłych i tłumaczy⁷⁷⁸. Pojęcie dokumentu na gruncie k.k. ma zaś znaczenie autonomiczne i oznacza każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne⁷⁷⁹. Niewątpliwie tłumaczenie poświadczone jest dowodem wynikających z dokumentu źródłowego praw, stosunków prawnych i okoliczności mających znaczenie prawne. W świetle art. 271 § 1 k.k. status czynności wykonywanych przez konsulów i tłumaczy przysięgłych jest więc równorzędny.

Ponadto różnicowanie mocy prawnej tłumaczeń poświadczanych przez konsulów i przez tłumaczy przysięgłych jest sprzeczne z wykładnią językową art. 31 ust. 3 p.k. (i poprzedzającego go art. 20 ust. 3 u.f.k.), który mówi, że czynności konsula „mają taką samą moc prawną” jak czynności wykonane przez tłumaczy przysięgłych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Przepis ten należy z resztą odczytywać w związku z art. 31 ust. 2 p.k., który stanowi, że do przedmiotowych czynności stosuje się odpowiednio u.z.t.p. Potwierdzili to autorzy projektu p.k. z 2015 r., wyjaśniając, że wprowadzenie odesłania do u.z.t.p. miało na celu doprecyzowanie, że to właśnie te przepisy będą miały zastosowanie do tłumaczeń i odpisów dokumentów obcojęzycznych poświadczanych przez konsulów. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na to, że w przepisie doprecyzowano, że chodzi o równoważność względem czynności tłumaczy przysięgłych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, co sugeruje, że konsul wykonuje tożsame czynności tłumaczeniowe jedynie na obszarze

⁷⁷⁸ Wyrok SN z 7.12.2001 r., IV KKN 563/97, OSNKW 2002, nr 3–4, poz. 17.

⁷⁷⁹ Art. 115 § 14 k.k.

swojej właściwości miejscowej, co wynika z resztą z istoty wykonywania funkcji konsularnych⁷⁸⁰.

Odpowiednie stosowania przepisów u.z.t.p. może polegać na stosowaniu ich wobec konsula wprost, z pewnymi modyfikacjami lub całkowitym pominięciu niektórych przepisów. Pierwsza możliwość może polegać na stosowaniu przepisów odesłania wprost. Z uwagi na szczególną rolę konsula jest to najmniej liczna grupa przepisów u.z.t.p. Można do nich zaliczyć art. 1 ust. 2 u.z.t.p. wykluczający możliwość sporządzania przez tłumaczy przysięgłych tłumaczeń z zakresu języka migowego i innych niebędących językami systemów komunikacji. Za niemające zastosowania do konsula należy uznać przepisy u.z.t.p. dotyczące:

- nabywania i utraty prawa do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego (rozdział 2 u.z.t.p.),
- wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego (art. 16 u.z.t.p.),
- pieczęci tłumacza przysięgłego (art. 18 i 19 u.z.t.p.),
- kontroli nad działalnością tłumaczy przysięgłych (art. 20 u.z.t.p.),
- odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych (rozdział 4 u.z.t.p.).

Prawo konsularne reguluje w sposób autonomiczny zasady wyznaczania urzędników konsularnych, przesłanki nadania stopnia konsularnego oraz powoływania i odwoływania konsula Rzeczypospolitej Polskiej. Uprawnienie do sporządzenia tłumaczeń i odpisów poświadczonych przysługuje konsulowi *ex lege*. Choć konsul nie na obowiązku składać egzaminu ze znajomości języka urzędowego państwa przyjmującego (lub języka powszechnie używanego w tym państwie), to kompetencje z tego zakresu mogą, a wręcz powinny być brane pod uwagę przez dyrektora generalnego służby granicznej rekomendującego określonego urzędnika konsularnego ministrowi spraw zagranicznych do powołania na konsula. Wobec braku obowiązku przystępowania egzaminu państwowego konsul nie nabywa uprawnienia do wpisu na listę tłumaczy przysięgłych, a tym samym prawa do posługiwania się pieczęcią, o której mowa w art. 18 ust. 1 i art. 19 u.z.t.p. Dodatkowo konsulowie podlegają zwierzchnictwu służbowemu i nadzorowi ze strony ministra właściwego do spraw zagranicznych, stąd nie będą miały do nich zastosowania przepisy związane z kontrolą sprawowaną przez wojewodę i odpowiedzialnością zawodową. Za sporządzenia tłumaczenia lub odpisu dokumentu obcojęzycznego konsulowi nie przysługuje wynagrodzenia. Od tych

---

780 Art. 3 ust. 1 pkt 2, art. 4, art. 12 ust. 2 i art. 53 p.k.

czynności pobiera się opłatę konsularną, która stanowi dochód budżetu państwa⁷⁸¹.

Po trzecie, odpowiednie stosowanie polega na stosowaniu przepisu prawa z modyfikacjami uzasadnionymi różnicami w stanach „podciągany” pod dyspozycję określonego przepisu. Do tej kategorii należy zaliczyć rozdział 3 u.z.t.p. określający zasady wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego i zasady sporządzania tłumaczeń poświadczonych. Tłumacze przysięgli mogą dokonywać tłumaczeń w granicach przyznanych uprawnień, które obejmują sporządzanie i poświadczanie tłumaczeń i odpisów dokumentów obcojęzycznych oraz dokonywanie tłumaczeń ustnych. Zakres uprawnień konsula jest węższy, ponieważ nie rozciąga się na tłumaczenia ustne. Jednocześnie prawo nie zakazuje konsulowi występowania w charakterze tłumacza przed sądami i organami państwa przyjmującego lub krajowymi, w szczególności w związku z rekwizycją sądową lub administracyjną⁷⁸². Takiego układu procesowego nie należy mylić z sytuacją, kiedy konsul na wniosek organu administracji publicznej prowadzi czynność przesłuchania obywatela polskiego⁷⁸³.

Sporządzając i poświadczając tłumaczenia i odpisy konsul jest zobowiązany na podstawie art. 31 ust. 2 p.k. w zw. z 14 ust. 1 pkt 1–3 u.z.t.p. do:

1. Wykonywania powierzonych mu zadań ze szczególną starannością i bezstronnością, zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów prawa;
2. Zachowania w tajemnicy faktów i okoliczności, z którymi zapoznał się w związku z tłumaczeniem/sporządzeniem odpisu obcojęzycznego;
3. Doskonalenia kwalifikacji zawodowych.

Gwarancją bezstronności i rzetelności konsula jest rękojmią należytego wykonywania funkcji, która stanowi warunek sine qua non powołania na urzędnika konsularnego⁷⁸⁴. Wykonując swoje funkcje konsul jest związany dodatkowo przepisami prawa państwa przyjmującego i prawa międzynarodowego. W kontekście tłumaczeń związanie konsula przepisami należy rozumieć w ten sposób, że konsul nie może poświadczać

⁷⁸¹ Art. 105 ust. 3 pkt 6 i ust. 5 p.k.

⁷⁸² *Ibidem*.

⁷⁸³ Art. 26 p.k.

⁷⁸⁴ Art. 11 p.k.

tłumaczeń i odpisów dokumentów wykraczających poza zakres przyznanych mu uprawnień. Możliwe są dwa rodzaje takich naruszeń.

Pierwsze to poświadczenie tłumaczenia lub odpisu sporządzonego w języku innym niż język urzędowy bądź powszechnie używany w państwie przyjmującym. Z tego powodu brak definicji legalnej „języka urzędowego” i „języka powszechnie używanego w państwie przyjmującym” może prowadzić do doniosłych praktycznie wątpliwości praktycznych. W Polsce językiem oficjalnym, językiem urzędowania władz publicznych i językiem narodowym jest język polski. W wielu miejscach na świecie każdy z tych języków jest inny, czego najlepszym przykładem są byłe państwa kolonialne i terytoria zależne, w których językiem urzędowania a nawet językiem legislacji pozostał język kolonizatora niemający nic wspólnego z językiem administrowanej wspólnoty⁷⁸⁵. Nie można przy tym pominąć, że niektóre państwa posiadają język urzędowy określonym *de iure*, inne zaś jedynie *de facto*, a pomiędzy nimi występuje wiele stanów pośrednich (np. określenie w ustawie jednolitego języka sądownictwa, ale już kilku języków administracji publicznej). Równie istotnym elementem tego bogatego krajobrazu językowego są języki regionalne, które mogą mieć lokalnie status języków urzędowych równy językowi „ogólnopanstwowemu” (język kaszubski, język kataloński). Aby ustalić intencję ustawodawcy konieczne jest odniesienie się do znaczenia terminu „język urzędowy” w prawie polskim. Język urzędowy jest narzędziem komunikacji między władzą a społeczeństwem, ale nie musi być językiem w jakim społeczeństwo komunikuje się między sobą. Język urzędowy mieści więc w sobie pojęcie urzędowania, a oprócz tego może, ale nie musi zawierać w sobie „powszechnego używania”. Znamię powszechności użyte w art. 31 ust. 1 pkt 1 i 2 p.k. można rozumieć w ujęciu czysto terytorialnym (jako język powszechnie

---

785 Wyjątkowym przykładem tego problemu są polityki językowe (lub ich brak) państw wobec terytoriów zależnych. H. Bröring i E. Mijts przeprowadzili analizę wpływu polityk językowych na procesy administrowania na Arubie, gdzie językiem urzędowym pozostał niderlandzki, podczas gdy językami powszechnie używanymi są języki angielski i papiaemento (czyli język kreolski na bazie języka hiszpańskiego i portugalskiego). Autorzy słusznie zwracają uwagę na ryzyka dla pewności obrotu prawnego związane z potencjalną zmianą języka urzędowania, w dodatku na tak niewielkim terenie, w sytuacji, gdy regionalna administracja i sądownictwo posiadają już ugruntowany dorobek orzeczniczy i doktrynalny na kanwie prawa (i jego wykładni) w języku niderlandzkim, a jednocześnie dostęp do profesjonalnych tłumaczy i jurelingwistów jest ograniczony. Nie jest to rzecz jasna argument przeciwko formalnemu „przywracaniu” autochtonom ich zbiorowej tożsamości językowej, lecz zasygnalizowane tu czynniki ryzyka nie mogą być pomijane w długoterminowym planowaniu polityk językowych (*Language Policy Planning, LPP*). Bröring, Herman, and Eric Mijts, *Language planning and policy, law and (post) colonial relations in small island states: A case study*, „Social Inclusion”, 2017, Nr 5, 29–37.

używany na cały terytorium danego państwa) lub w znaczeniu ilościowym (język powszechnie używany przez znaczącą liczbę obywateli, nawet jeżeli nie są oni rozporoszeni po całym terytorium państwa). Ze względów celowościowych bardziej przekonuje to drugie stanowisko. Elementem pomocniczym w interpretacji znamienia „powszechności używania” może być zasięg okręgu konsularnego. Na przykład na terenie Królestwa Hiszpanii Rzeczpospolita Polska posiada dwa okręgi konsularne — w Barcelonie i w Madrycie, gdzie w samej Barcelonie 60% mieszkańców używa języka katalońskiego. Pozbawienie konsula urzędującego w tym okręgu konsularnym uprawnienia do poświadczania tłumaczeń i odpisów z języka katalońskiego byłoby więc sprzeczne z celem tej funkcji konsularnej.

Drugim rodzajem tłumaczenia sprzecznego z prawem byłoby tłumaczenie z języka obcego na inny język obcy. Taki zakaz wynika (a contrario) z art. 31 ust. 1 p.k. jak i art. 13 pkt 1 i 2 u.z.t.p. W perspektywie międzynarodowej zakaz ten wpływa na zakres świadczeń jakie polskie urzędy konsularne mogą oferować obywatelom innych państw członkowskich⁷⁸⁶. Poświadczenie tłumaczenia lub odpisu wykraczającego poza uprawnienia „językowe” konsula będzie niezgodne z prawem.

Konsul jest zobowiązany zachować w tajemnicy fakty i okoliczności, z którymi zapoznał się w związku ze sporządzaniem i poświadczaniem tłumaczenia lub odpisu obcojęzycznego. Niezależnie od tego każdy członek personelu dyplomatyczno-konsularnego jest zobowiązany do zachowania tajemnicy dyplomatycznej⁷⁸⁷. Naruszenie tajemnicy dyplomatycznej stwierdzone prawomocnym orzeczeniem dyscyplinarnym skutkuje wydaleniem ze służby⁷⁸⁸.

---

786 Równy dostęp do przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych wszystkich państw członkowskich w prawie pierwotnym przewidują art. 20 ust. 2 lit. c, art. 23 TFUE i art. 46 KPP. Dyrektywa 2015/637 w art. 2 ust. 1 wprowadza zasadę ogólną równego traktowania niereprezentowanych obywateli przez ambasady i konsulaty państw członkowskich — Dyrektywa Rady (UE) 2015/637 z dnia 20 kwietnia 2015 r. w sprawie środków koordynacji i współpracy mających ułatwić ochronę konsularną niereprezentowanych obywateli Unii w państwach trzecich oraz uchylająca decyzję 95/553/WE (Dz. U. UE. L. z 2015 r. Nr 106, str. 1).

787 Art. 48 ust. 2 u.s.z. Tajemnicą dyplomatyczną są objęte informacje, dane oraz wiedza, niestanowiące informacji niejawnych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 742), z którymi członek służby zagranicznej zapoznał się w związku z pełnieniem obowiązków i które ze względu na dobro służby zagranicznej mogły być udostępnione wyłącznie osobom do tego uprawnionym, a ich ujawnienie mogłoby szkodzić polityce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej i naruszać jej wizerunek międzynarodowy (art. 7 pkt 12 u.s.z.).

788 Art. 16 ust. 3 pkt 3 u.s.z.

Ostatni ustawowy obowiązek tłumacza przysięgłego, który wiąże również konsula to nakaz doskonalenia kwalifikacji zawodowych. Dodatkowo predyspozycje i przydatność członków służby zagranicznej do pracy podlegają okresowej ocenie⁷⁸⁹.

Tłumacz przysięgły ma obowiązek wykonać tłumaczenie w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, na żądanie sądu, prokuratora, Policji oraz organów administracji publicznej. Prawo konsularne nie precyzuje tej kwestii, lecz wnioskując a maiori ad minus z art. 26 p.k. należy uznać, że konsul będzie związany wnioskiem o sporządzenie i poświadczenie tłumaczenia lub odpisu dokumentu obcojęzycznego pochodzącego od sądów, Policji lub organów administracji publicznej.

Rozdział 3 u.z.t.p. określa obowiązki szczegółowe związane z procesem tłumaczenia i zasady poświadczania tłumaczeń i odpisów dokumentów. Jedyne ustawowe obowiązki związane z techniką tłumaczenia dotyczy „transliteracji lub transkrypcji” nazwisk z języków nieposługujących się alfabetem łacińskim. Problematyka transkrypcji i transliteracji została szczegółowo omówiona w rozdziale 3.

Inną kwestią praktyczną jest sposób w jaki konsul dokonuje poświadczenia. Tłumacz poświadczają tłumaczenia i odpisy dokumentów obcojęzycznych pieczęcią. Taka sama zasada znajdzie odpowiednie zastosowanie do konsułów, z tym, że będzie to właściwa pieczęć urzędu konsularnego⁷⁹⁰. Konsul może także dokonać poświadczenia składając na właściwym dokumencie podpis elektroniczny. Taki sposób poświadczania dokumentów elektronicznych przewiduje art. 18 ust. 1a i 1b u.z.t.p. Asumpt do odpowiedniego stosowania tego przepisu wynika z art. 51a p.k., który przewiduje, że sprawy przed konsulem załatwia się na piśmie utrwalonym w postaci papierowej lub elektronicznej, przy czym pisma utrwalone w postaci elektronicznej opatruje kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym. Poświadczenia tłumaczeń i odpisów obcojęzycznych wydawanych w formie pisemnej zawierają oprócz odcisku pieczęci informację o tym czy sporządzono je z oryginału, czy też z tłumaczenia lub odpisu,

⁷⁸⁹ Art. 48 ust. 3 u.s.z.

⁷⁹⁰ Pieczęcią urzędu konsularnego opatrywane są spisy wyborców przebywających za granicą, zaświadczenia o prawie do głosowania — art. § 4 ust. 6, § 11 ust 2 i 3 Rozporządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 29 maja 2017 r. w sprawie spisu wyborców przebywających za granicą (Dz. U. poz. 1130 z późn. zm.), potwierdzenia przekazania kwoty pieniężnej stanowiącej równowartość kwoty wpłaconej przez osobę trzecią — załącznik do Rozporządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 7 stycznia 2020 r. w sprawie przekazywania w ramach pomocy konsularnej kwoty pieniężnej za pośrednictwem konsula Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. poz. 33).

oraz klauzulę poświadczającą (tj. stwierdzenie czy tłumaczenie lub odpis jest poświadczony i przez kogo). Kolejny wymóg przewidziany w u.z.t.p. dotyczy zamieszczenia na wszystkich poświadczonych tłumaczeniach oraz poświadczonych odpisach pism, które wydaje tłumacz przysięgły informacji o pozycji, pod którą tłumaczenie lub odpis zostały odnotowane w repertorium. Obowiązek prowadzenia repertorium także przez konsula jest uzasadniony mocą prawną tłumaczeń poświadczonych. Dodatkową podstawę do rejestrowania czynności konsula związanych z tłumaczeniami stanowi art. 38 p.k. zobowiązujący konsula do prowadzenia rejestru czynności spraw.

Tłumaczenia dokumentów przeznaczonych na użytek obrotu prawnego w Polsce powinny zostać sporządzone przez tłumacza przysięgłego ustanowionego w Polsce na podstawie u.z.t.p. Na podstawie art. 31 ust. 3 p.k. taki sam walor należy przypisać tłumaczeniom poświadczonym przez konsula. Podstawowym sposobem weryfikacji prawdziwości (autentyczności) tłumaczenia poświadczonego to weryfikacja jego pochodzenia na podstawie repertorium osoby uprawnionej do jego sporządzania. Drugim zabezpieczeniem o charakterze gwarancyjnym jest obowiązek złożenia przez tłumacza przysięgłego wzoru podpisu i odcisku pieczęci Ministrowi Sprawiedliwości, ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych oraz wojewodzie. Względy bezpieczeństwa obrotu prawnego przemawiają za egzekwowaniem analogicznego obowiązku od konsula, przy czym wzorem podpisu powinien dysponować co najmniej minister właściwy do spraw zagranicznych i Minister Sprawiedliwości.

Rozdział 5. Tłumaczenie w postępowaniu administracyjnym, postępowaniu sądowoadministracyjnym i postępowaniu egzekucyjnym w administracji

5.1. Uwagi wprowadzające

Analiza przestrzeni językowych administracji i ich prawnych determinant nie może odbywać się w oderwaniu od rozwiązań modelowych przewidzianych w prawie procesowym. Literatura przedmiotu dotyczące tego zagadnienia jest niezwykle skąpa, dlatego przygotowanie rozdziału poprzedziła obszerna kwerenda orzecnicza. Na jej podstawie opracowano główne linie orzecnicze dotyczące poszczególnych elementów i etapów ogólnego postępowania administracyjnego oraz postępowania sądowoadministracyjnego. W zakresie ogólnego postępowania administracyjnego scharakteryzowano zagadnienia związane z tłumaczeniem podań, wykorzystywaniem tłumaczeń w obrębie techniczno-procesowych czynności toku postępowania i środków dyscyplinujących tok czynności postępowania, wykorzystania tłumaczeń w postępowaniu wyjaśniającym, dopuszczalności tłumaczenia decyzji administracyjnych oraz tzw. ciężaru tłumaczenia w postępowaniu administracyjnym, z którym związane są zasady ponoszenia jego kosztów. Zagadnienia dotyczące ogólnego postępowania administracyjnego zestawiono dodatkowo z orzecnictwem dotyczącym tożsamyh zagadnień wydanym na kanwie Ordynacji podatkowej. W ramach problematyki związanej w tłumaczeniem w postępowaniu sądowoadministracyjnym odniesiono się do kwestii dopuszczalności przeprowadzenia uzupełniającego dowodu

z tłumaczenia w postępowaniu sądowoadministracyjnym oraz prawa do bezpłatnej pomocy tłumacza w postępowaniu sądowoadministracyjnym w kontekście przesłanek nieważności tego postępowania. Rozdział zamyka omówienie zagadnień związanych z tłumaczeniem dokumentów w ramach wzajemnej pomocy przy dochodzeniu podatków, cel i innych należności pieniężnych w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

5.2. Tłumaczenie w postępowaniu administracyjnym

5.2.1. Podanie

Podania to wszelkie oświadczenia stron oraz innych uczestników postępowania, składane organowi administracji prowadzącemu postępowanie. Rodzaj i porządek czynności podejmowanych w związku z językiem podania jest determinowany przez formę składanego oświadczenia, a więc zależy od tego czy jest ono składane na piśmie, ustnie do protokołu, czy drogą elektroniczną.

Jeszcze pod rządami dekretu o języku państwowym Janusz Borkowski⁷⁹¹ zwracał uwagę, że przepisy k.p.a. nie wspominają w żadnym przepisie o języku państwowym, a zatem w wypadku, gdy strona wnosi pismo w języku obcym, bądź zechce wnieść żądanie do protokołu w języku obcym należy wezwać tłumacza. Koszty z tym związane powinny zaś zostać poniesione przez stronę na zasadzie art. 262 § 1 pkt 2 k.p.a.⁷⁹². Pogląd ten stracił częściowo na aktualności po wejściu w życie art. 5 ust. 2 u.j.p., zgodnie z którym oświadczenia woli, podania i inne pisma składane organom, którym przysługują kompetencje władcze, winny być sporządzone w języku polskim (urzędowym). Przytoczone tezy są powielane są w piśmiennictwie do dziś, choć nie zawsze dokładnie. Nie można zgodzić się z twierdzeniem Piotra Przybysza, że „pod rządami nieobowiązującego dekretu z 30 listopada 1945 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych wypowiadano pogląd o dopuszczalności formułowania przez stronę pism w języku obcym”, ponieważ jest on niepełny. Choć obowiązujące wówczas prawo nie formułowało wprost obowiązku składania

⁷⁹¹ *Ibidem*.

⁷⁹² J. Borkowski [w:] red. J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa, 1985, s. 147; podobnie: E. Iserzon, J. Starościk, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, teksty, wzory i formularze*, Warszawa 1970, s. 146.

podają w języku polskim, to skutek sporządzenia podania w języku obcym, jak wskazuje wprost Janusz Borkowski, był taki sam — aby wywołało oczekiwane skutki procesowe konieczne było jego przetłumaczenie. Nie można więc mówić o większej swobodzie posługiwania się językiem obcym przed wejściem w życie u.j.p. Zbyt daleko idący jest także wniosek Andrzeja Wróbla, sformułowany na kanwie dawnego komentarza Janusza Borkowskiego, zgodnie z którym: „w razie, gdy językiem podania jest język obcy, nie jest konieczne dołączenie tłumaczenia na język polski. Organ administracji publicznej jest bowiem zobowiązany do skorzystania z usług tłumacza”⁷⁹³.

Zgodnie z zasadą konsekwencji terminologicznej w obrębie języka prawnego⁷⁹⁴ termin „podanie” użyty w przepisie art. 5 § 2 u.j.p. należy odczytywać jako odpowiadający podaniu w rozumieniu art. 63 § 1 k.p.a. (168 § 1 o.p.), a zatem nie mogą być rozpatrywane oddzielnie. Jeżeli zgodzimy się, że art. 5 § 2 u.j.p. obejmuje swoją dyspozycją postępowanie administracyjne (podatkowe), to odpowiedzi wymaga, czy przepis ten ma charakter materialnoprawny. Odpowiedź jest zdecydowanie przecząca. Nie stanowi on podstawy przyznawania uprawnień ani nakładania obowiązków, nie jest też obwarowany odrębną sankcją. Obowiązek komunikowania się z organami administracji publicznej w języku polskim ma wyłącznie charakter formalny, a zatem złożenie podania w języku obcym należy kwalifikować jako brak formalny określony w innych przepisach prawa, o którym mowa art. 64 § 2 k.p.a. Wezwanie strony do przedłożenia podania w języku polskim lub w języku obcym wraz z tłumaczeniem można wywodzić także z zasady pogłębiania zaufania do organów władzy publicznej (art. 8 § 1 k.p.a.) i zasady informowania (art. 9 k.p.a.).

Jak zauważa Barbara Adamiak, tylko gdy przepis obowiązującego prawa ustanawia wprost określone wymogi co do składanego podania, organ może skutecznie żądać ich spełnienia⁷⁹⁵. Naruszenie przez stronę art. 5 ust. 2 u.j.p. nie może więc wywołać skutku prawnego w postaci wszczęcia postępowania, które powinno zakończyć się w formie decyzji. Okolicznością prawnie irrelevantną jest to czy pracownicy organu przyjmujący podanie znają dany język obcy i są w stanie zapoznać się

⁷⁹³ A. Wróbel [w:] red. M. Jaśkowska, M. Wilbrandt-Gotowicz, A. Wróbel, *Komentarz aktualizowany do Kodeksu postępowania administracyjnego*, LEX 2022, art. 63.

⁷⁹⁴ §10 Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

⁷⁹⁵ B. Adamiak [w:] red. B. Adamiak, J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Legalis 2022, art. 64 nb 6.

z treścią podania⁷⁹⁶. Wyjątki od tej zasady przewidują w szczególności przepisy ustawy o mniejszościach⁷⁹⁷ i ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się⁷⁹⁸. W innych przypadkach złożenie pisma niespełniającego wymogu języka urzędowego rodzi obowiązek organu wezwania wnoszącego je podmiotu do usunięcia stwierdzonego braku, lecz nie uczyni zadość temu wezwaniu, pomija się skutki procesowe, które miało wywołać złożenie tego pisma⁷⁹⁹. Wyjątkiem od zasady prowadzenia postępowania w sprawach indywidualnych w języku polskim nie jest art. 11 pkt 3 u.j.p., który przewiduje, że przepis art. 5 § 2 u.j.p. nie stosuje się do działalności dydaktycznej i naukowej szkół wyższych. Przepis ten nie obejmuje wykonywanej przez szkoły wyższe działalności administracyjnej, wobec czego także uczelnie wyższe, które kształcą studentów w języku obcym, są zobowiązane prowadzić postępowania administracyjne dotyczące indywidualnych spraw tych studentów w języku polskim⁸⁰⁰.

Brakiem formalnym w rozumieniu art. 63 i art. 64 § 2 k.p.a. jest również wniesienie podania (odwołania, wniosku o ponowne rozpoznanie sprawy) wraz z pełnomocnictwem udzielonym w języku obcym. Jak stwierdził NSA w wyroku z 24.06.2016 r., II GSK 100/15: „przedłożenie pełnomocnictwa sporządzonego w języku obcym stanowi brak formalny podania w rozumieniu art. 64 § 2 k.p.a. i podlega uzupełnieniu w tym trybie. Jednakże, skoro organ uznał, że brak formalny w postaci pełnomocnictwa udzielonego adwokatowi do reprezentowania skarżącego w postępowaniu odwoławczym nie został skutecznie uzupełniony, to powinien był wezwać skarżącego w trybie art. 64 § 2 k.p.a. do podpisania pisma”⁸⁰¹. W prawomocnym wyroku z 14.08.2019 r., VI SA/Wa 1121/19 WSA w Warszawie orzekł, iż błędem było wzywanie pełnomocnika strony do uzupełnienia braków formalnych odwołania polegających na wykazaniu, że osoba, która była umocowana do udzielenia pełnomocnictwa posiadała prawo do reprezentacji spółki poprzez złożenie odpisu z rejestru przedsiębiorców w języku obcym pod rygorem

⁷⁹⁶ Wyrok NSA z 10.06.2020 r., I OSK 1760/19, LEX nr 3072007.

⁷⁹⁷ Art. 9 ust. 4 ustawy o mniejszościach.

⁷⁹⁸ T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 20 — art. 11 ust. 2.

⁷⁹⁹ A. Bińczyk, M. Kopacz, *O znaczeniu aktu sprawy dla wyniku sądownoadministracyjnej kontroli działalności administracji publicznej*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego”, 2013, nr 3, s. 125–137.

⁸⁰⁰ Wyrok NSA z 10.06.2020 r., I OSK 1760/19, LEX nr 3072007, 47. Wyrok WSA we Wrocławiu z 24.08.2022 r., IV SA/Wr 23/22(p.), LEX nr 3405041

⁸⁰¹ Wyrok NSA z 24.06.2016 r., II GSK 100/15, LEX nr 2083052.

stwierdzenia niedopuszczalności odwołania. Także w takiej sytuacji organ powinien był wezwać skarżącego przedsiębiorcę w trybie 64 § 2 k.p.a. do podpisania pisma pod rygorem pozostawienia go bez rozpoznania⁸⁰². W przypadku nieuzupełnienia braków formalnych pisma, organ pozostawia to pismo bez rozpoznania. Takie rozstrzygnięcie co do istoty sprawy nie ogranicza jednocześnie praw procesowych strony, gdyż stronie przysługuje w takim przypadku skarga do sądu administracyjnego na bezczynność organu administracji⁸⁰³.

Zadośćuczynienie obowiązowi sporządzenia podania w języku polskim może być realizowane zarówno poprzez przedłożenie podania w języku strony wraz z tłumaczeniem na język polski, jak i poprzez opracowanie tekstu podania w języku polskim przez inną osobę na zlecenie strony (ewentualnie z pomocą innej osoby). Trafnie zauważył NSA, że nawet jeżeli strona postępowania składa pisma w języku polskim, nie można wykluczyć, że pisma te zostały sporządzone w jej imieniu przez inną osobę⁸⁰⁴. Chodzi tu o sytuację, gdy takie pismo na zlecenie strony opracowuje osoba nie będąca pełnomocnikiem. Takie sytuacje rodzą jednak wątpliwość co do stosowania przepisów k.p.a. dotyczących pozostałych wymogów formalnych podania, w szczególności co do podpisu. W pierwszym przypadku, gdy strona składa dwa pisma, czyli pismo we własnym języku i odrębnie jego tłumaczenie (łącznie, lub po wezwaniu przez organ w trybie art. 64 § 2 k.p.a.) podpis powinien zostać niewątpliwie złożony na oświadczeniu pierwotnym, czyli obcojęzycznym.

Nie można oczekiwać od strony asygnaty na treści pisma, z którym nie jest w stanie zapoznać się ze zrozumieniem. Tym bardziej, gdy tłumaczenie sporządza tłumacz przysięgły, to będzie ono opatrzone jego klauzulą poświadczającą, pieczęcią i podpisem. Druga sytuacja jest bardziej złożona, ponieważ strona zlecając opracowanie tekstu podania lub jego części w języku polskim godzi się na wyrażenie jej woli przez zleceniodawcę. Trudno też oczekiwać od organu, aby każdorazowo weryfikował czy podanie w języku urzędowym pochodzące od obcokrajowca zostało sporządzone samodzielnie, czy przy wsparciu innych osób. Z drugiej strony, w takiej sytuacji to stronę będą obciążać negatywne skutki, jeżeli tłumaczenie zostało wykonane wadliwie i przykładowo nie zawiera wystarczająco precyzyjnie sformułowanego żądania (art. 63 § 2 k.p.a.). Wątpliwości z tym związane mogłoby rozwiązywać zamieszczenie przez

802 Wyrok WSA w Warszawie z 14.08.2019 r., VI SA/Wa 1121/19, LEX nr 3023235.

803 Uchwała NSA z 3.09.2013 r., I OPS 2/13, ONSAiWSA 2014, nr 1, poz. 2.

804 Wyrok NSA z 8.12.2020 r., II OSK 790/20, LEX nr 3108872.

stronę, która nie włada językiem polskim oświadczenia w treści pisma o tym, że nie włada językiem polskim, jednak postulat ten wydaje się niemożliwy do przekucia w uniwersalną normę procesową (a przynajmniej w zakresie dotyczącym podania), ponieważ strona musiałaby najpierw zostać pouczona w sposób dla siebie zrozumiały o tym, że takiej deklaracji się od niej oczekuje.

Postulat informowania o tym, że pisemne podanie lub jego tłumaczenie zostało sporządzone przez osobą inną niż strona ma swoje uzasadnienie przez analogię w treści art. 69 § 2 k.p.a (art. 174 § 2 k.p.a.). W przypadku podań składanych ustnie do protokołu w jego treści należy wskazać osobę i adres tłumacza, który dokonał przekładu, a następnie powinien on protokół podpisać. Przepis ten pełni rolę gwarancyjną zarówno dla strony, jak i organu. Słusznie dostrzegają komentatorzy tego przepisu, że „tłumaczenie zeznań na język polski nie zawsze może być wierne, gdyż nie zawsze obce terminy i zwroty ściśle odpowiadają terminom technicznym i zwrotom języka polskiego. W wypadku wątpliwości należy zwrócić się do tłumacza o dodatkowe wyjaśnienia. Z tego względu konieczne jest wskazanie tłumacza i jego adresu”⁸⁰⁵. Powyższe rozwiązanie umożliwia rozróżnienie, jakie błędy czy niejasności nie są winą strony, lecz są skutkiem wadliwego tłumaczenia co otwiera drogę do ewentualnego pociągnięcia tłumacza do odpowiedzialności. Przepisy k.p.a. ani o.p. nie posługują się terminami „tłumacz przysięgły” ani „tłumaczenie poświadczone”, zatem rolę tłumacza może pełnić każda osoba dostatecznie władająca danym językiem⁸⁰⁶. Jak podał w prawomocnym wyroku z 9.11.2010 r. WSA Szczecinie, II SA/Sz 546/10: „Zgodnie z art. 69 § 2 k.p.a. przesłuchanie cudzoziemca w języku obcym odbywa się z udziałem tłumacza. Kodeks postępowania administracyjnego ani ustawa o cudzoziemcach nie stawiają wymogu posługiwania się przy przesłuchaniu cudzoziemca tłumaczem przysięgłym. Obowiązki tłumacza może zatem spełniać każda osoba władająca językiem obcym”⁸⁰⁷. Obowiązek skorzystania z usług tłumacza przysięgłego może mieć jednak źródło w przepisach szczególnych⁸⁰⁸. Tłumaczem może być również

805 J. Borkowski [w:] red. J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa, 1985, s. 151. W części dotyczącej obowiązku wskazania danych osobopoznawczych i adresowych przepis uzupełnia treść art. 68 § 1 k.p.a.

806 Ł. Porada [w:] red. A. Mariański, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Legalis 2023, art. 174 § 2 o.p., Nb 3.

807 Wyrok WSA w Szczecinie z 9.11.2010 r., II SA/Sz 546/10, LEX nr 754820.

808 Zob. Rozdział 3.

pracownik organu o ile kompetencje językowe pozwalają mu na należyte wykonanie tego zadania⁸⁰⁹.

W doktrynie sformułowano dwa przeciwstawne poglądy dotyczące tego, czy protokół z czynności z udziałem tłumacza powinien zostać spisany tylko w języku polski, czy też dodatkowo w języku osoby niewładającej językiem polskim. Stanowczo należy się opowiedzieć za poglądem pierwszym. Jak argumentuje Grzegorz Łaszczyca wymóg spisywania protokołu w dwóch językach nie znajduje oparcia w treści art. 69 § 2 k.p.a., w którym mowa jedynie „o podaniu w przekładzie na język polski treści złożonego zeznania”⁸¹⁰. Zawarcie, w protokole przesłuchania wypowiedzi w języku obcym wiązałoby się albo z nałożeniem na tłumacza obowiązku sporządzenia protokołu w tej części (do czego nie ma on kodeksowego umocowania), albo z nałożeniem obowiązku wytworzenia protokołu w języku obcym przez organ wbrew zasadzie urzędowania w języku polskim określony w art. 5 u.j.p. To właśnie wskazanie danych tłumacza i jego adresu umożliwia organowi zwrócenie się do tłumacza w sytuacji wyłonienia się jakichkolwiek wątpliwości co do treści zeznań w języku obcym⁸¹¹. Takie rozwiązania nie narusza interesów strony. Zgodnie z art. 69 § 1 k.p.a. „protokół przesłuchania powinien być odczytany i przedstawiony do podpisu osobie zeznającej niezwłocznie po złożeniu zeznania”. Nie wynika stąd obowiązek udostępnienia protokołu stronie do samodzielnego odczytania, czyni to organ. Dzięki temu tłumacz może dokonać ustnego przekładu ostatecznej wersji protokołu⁸¹². W optymalnych warunkach takie tłumaczenie powinno następować techniką *a liaison* (zdanie protokołu — tłumaczenie — zdanie protokołu itd.) z jednoczesnym udostępnieniem treści protokołu tłumaczowi, aby mógł dodatkowo śledzić odczytywany tekst.

809 J. Człowiekowska, *Podmioty zagraniczne w postępowaniu administracyjnym i sądowno-administracyjnym — wybrane zagadnienia* [w:] Internacjonalizacja administracji publicznej, red. Z. Czarnik, J. Posłuszny, L. Żukowski, Warszawa 2015, s. 239.

810 G. Łaszczyca, *Akta sprawy w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2014, s. 142–156. Tak też Wyrok WSA w Warszawie z 21.02.2012 r., V SA/Wa 2032/11, LEX nr 1146175.

811 Dane tłumacza powinny także znaleźć się w metryce sprawy zgodnie z art. 66a § 2 k.p.a.

812 Jak zauważa Ł. Porada w odniesieniu do art. 174 § 2 o.p.: „Choć nie wynika to wprost z przepisu, niekwestionowanym wydaje się obowiązek ponownego tłumaczenia protokołu, tym razem z języka polskiego na język, którym posługuje się przesłuchiwany. Jak bowiem wskazuje § 1, protokół przesłuchania powinien być odczytany i przedłożony do podpisu osobie zeznającej. Osoba podpisująca protokół musi bowiem rozumieć treść odczytywanego i podpisawanego przez siebie protokołu”. Ł. Porada [w:] *Ordynacja podatkowa..., Komentarz*, art. 174 § 2 o.p. Nb 3.

Przeciwny pogląd do przedstawionego pogląd o konieczności spisywania protokołu w dwóch językach został sformułowany przez Andrzeja Wróbla⁸¹³ na kanwie tezy zawartej w wyroku WSA w Warszawie z 12.07.2006 r., sygn. akt VI SA/Wa 1360/05⁸¹⁴, zgodnie z którą: „Wątpliwa jest wartość dowodowa protokołów z przesłuchania świadków — obywateli Ukrainy, jeżeli osoby te, nie znając języka polskiego, podpisują dokument w tym języku sporządzony”. Zacytowany fragment wyroku został użyty jako podstawa dalej idących wniosków bez odniesienia się do kontekstu sprawy, który radykalnie zmienia sens tej wypowiedzi. Warto szerzej omówić przywołane orzeczenie, ponieważ zawiera wartościowe wskazówki dotyczące sporządzania protokołów z udziałem osób niewładających językiem polskim. W sprawie przesłuchane w charakterze świadków zostały osoby obywatelstwa ukraińskiego bez udziału tłumacza. Skarżący podnosił, że było to niedopuszczalne, ponieważ nie znały one języka polskiego w stopniu umożliwiającym samodzielne złożenie zeznań w tym języku. Dowodem racji skarżącego był fakt, że protokół oprócz treści w języku polskim zawierał adnotacje sporządzone cyrylicą w nieustalonym języku (ukraińskim lub rosyjskim). Z tego właśnie powodu WSA w Warszawie uznał za wątpliwą wartość dowodową protokołów z przesłuchania świadków, osoby te, nie znając języka polskiego, podpisały dokument sporządzony w tym języku. Wypada także zauważyć, że wyrok ten został zaskarżony przez organ skargą kasacyjną, lecz NSA podzielił argumentację Sądu I instancji stwierdzając, że „nie można było zarzucić Sądowi I instancji, że odmówił merytorycznego ustosunkowania się do zeznań świadków w sytuacji, gdy ich zeznania złożone w języku obcym, bez jakiegokolwiek nawet wzmianki co do rozumienia zadawanych pytań, zostały zaprotokołowane w części w języku polskim, a w części zapisane cyrylicą, przy czym wbrew wymogom art. 69 § 2 k.p.a. nie wskazano osoby tłumacza ani jego adresu”⁸¹⁵. Z wyroku NSA płynie więc dodatkowo ważny wniosek o powinności upewnienia się przez organ czy dana osoba składająca oświadczenia do protokołu rozumie treść czynności.

Podsumowując, protokół czynności z udziałem osoby niewładającej językiem polskim sporządzany jest także w warstwie materialnej,

---

813 A. Wróbel [w:] M. Jaśkowska, M. Wilbrandt-Gotowicz, A. Wróbel, *Komentarz aktualizowany do Kodeksu postępowania administracyjnego*, LEX/el. 2023, art. 69 pkt 2.

814 NSA z 20.12.2007 r., I OSK 1735/06, LEX nr 417565.

815 Wyrok NSA z 20.12.2007 r., I OSK 1735/06, LEX nr 417565.

w języku polskim i jak każdy protokół z czynności procesowych podlega obowiązkowi utrwalenia w aktach sprawy⁸¹⁶.

W wymiarze czysto teoretycznym przedstawione rozważania można odnieść do podań składanych w formie elektronicznej. Nie można jednak tracić z pola uwagi, że podanie wnoszone w formie dokumentu elektronicznego jest obwarowane dodatkowymi wymogami m.in. podanie elektroniczne powinno zostać uwierzytelnione przy użyciu mechanizmów, o których mowa w art. 20a ust. 1 i 2 ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne⁸¹⁷, a jeżeli odrębne przepisy nakazują wnoszenie podań według określonego wzoru, to podanie wniesione w formie dokumentu elektronicznego powinno zawierać dane w ustalonym formacie, zawartym we wzorze podania, określonym w odrębnych przepisach. Natomiast warunkiem skuteczności wniesienia podania na piśmie utrwalonym w postaci elektronicznej jest wniesienie go na adres do doręczeń elektronicznych lub za pośrednictwem konta w systemie teleinformatycznym organu administracji publicznej. Przepisy wykonawcze dotyczące platformy ePUAP nie przewidują zapisów dotyczących jej funkcjonowania w języku innym niż polski⁸¹⁸.

Podaniem w rozumieniu k.p.a. nie jest wniosek składany w trybie ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej⁸¹⁹. Złożenie wniosku sporządzonego w języku obcym nie powoduje więc po stronie podmiotu zobowiązanego powstania obowiązku jego rozpoznania. Przyjmuje się, że podmiot zobowiązany powinien w takim wypadku zwrócić wniosek, w formie zwykłej czynności materialno-technicznej, jednocześnie informując wnioskodawcę o obowiązku składania wniosku w języku urzędowym⁸²⁰.

816 G. Łaszczyca, *Akta sprawy...*, s. 154–155.

817 T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 57.

818 Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 września 2011 r. w sprawie sporządzania i doręczania dokumentów elektronicznych oraz udostępniania formularzy, wzorów i kopii dokumentów elektronicznych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 180).

819 T.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 902.

820 M. Jabłoński, *Udostępnianie informacji publicznej w trybie wnioskowym*, Wrocław 2009, s. 167.

5.2.2. Tłumaczenie a techniczno-procesowe czynności toku postępowania i środki dyscyplinujące tok postępowania

Czynności techniczno-procesowe, określane też czynnościami pomocniczymi postępowania wywołują skutki prawne przez fakty. W drodze czynności techniczno-procesowych organ władczo ingeruje w sferę praw lub obowiązków różnych podmiotów. Za Barbarą Adamiak należy zaliczyć do nich: wezwania wraz z korzystaniem z pomocy prawnej, doręczenia pism procesowych, dopuszczanie stron do akt sprawy, sporządzanie protokołów i adnotacji oraz prowadzenie metryki sprawy⁸²¹. Środkami dyscyplinującymi tok czynności postępowania są natomiast terminy i środki przymusu. Tłumaczenia oddziałują na wymienione czynności i środki w różny sposób.

Ogólną zasadą płynącą z treści art. 4 u.j.p. jest sporządzanie wszelkich pism procesowych przez organ w języku polskim. Organ administracji publicznej zobligowany jest do dokonywania w języku polskim zarówno czynności ustnych, jak i do prowadzenia w tym języku dokumentacji postępowania, a to oznacza prawną powinność posługiwania się w postępowaniu administracyjnym przetłumaczonymi dokumentami⁸²². Wyjątki przewiduje omawiany już art. 9 ust. 3 pkt 2 ustawy o mniejszościach, który przewiduje udzielanie na wnioski strony odpowiedzi (a więc i właściwych wezwań) w języku pomocniczym. Wątpliwości może budzić jednak relacja innych przepisów szczególnych nakładających na organ dodatkowe obowiązki związane z udzielaniem stronie informacji w języku obcym z pozostałymi czynnościami prowadzonymi na podstawie k.p.a.

Przekonującą argumentację dotyczącą tego zagadnienia przedstawił WSA w Warszawie w prawomocnym wyroku z 5.11.2015 r., IV SA/Wa 2024/15⁸²³. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 lit. c u.o.c. organ prowadzący postępowanie udzielenie *cudzoziemcowi* zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej poucza cudzoziemca pisemnie

⁸²¹ B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowania administracyjne i Sądowoadministracyjne*, Warszawa, 2016, s. 199.

⁸²² Wyrok NSA z 10.10. 2008 r., IGSK 1088/07, LEX nr 495351; wyrok NSA z 31.05.2007 r., IGSK 1651/06, LEX nr 351091; wyrok WSA w Warszawie z dnia 28.04.2010 r., VI SA/Wa 327/10, LEX nr 620189; wyrok WSA w Gliwicach z 28.02. 2008 r., II SA/Gl 16/08, LEX 565689; wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 października 2007 r., IV SA/Wa 1274/07, LEX nr 420271, wyrok WSA w Warszawie z 25.09.2007 r., V SA/Wa 1284/07, LEX nr 420671.

⁸²³ Wyrok WSA w Warszawie z 5.11.2015 r., IV SA/Wa 2024/15, LEX nr 2083978.

w języku dla niego zrozumiałym o zasadach i trybie postępowania oraz o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach. Skarżący cudzoziemiec wystąpił jako przedstawiciel ustawowy małoletniego o zezwolenie o pobyt czasowy, w następstwie czego wojewoda wezwał go o uzupełnienie braków formalnych wniosku w trybie art. 64 § 2 k.p.a. zamieszczając na wezwaniu pouczenie o treści właściwych przepisów w języku polskim. Po otrzymaniu wezwania wnioskodawca z własnej inicjatywy udał się do tłumacza, który błędnie przetłumaczył treść pouczenia i wskazał, że uzupełnienie braków formalnych powinno nastąpić w terminie 14 dni. Wojewoda postanowieniem odmówił wnioskodawcy przywrócenia terminu na tej podstawie, a Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców utrzymał je w mocy twierdząc, że „obowiązujące w Polsce przepisy prawa nie nakładają na organ administracji prowadzący postępowanie obowiązku zapewnienia stronie tłumacza z urzędu ani obowiązku tłumaczenia kierowanych do niej pism urzędowych”. Wnioskodawca wniósł do WSA skargę na postanowienie organu II instancji zarzucając mu m. in. naruszenie art. 9 k.p.a. w zw. z art. 7 ust. 1 pkt 1 lit. c u.o.c. oraz art. 10 § 1 k.p.a. przez niewykonanie nałożonego na organ administracji obowiązku pouczenia cudzoziemca w języku dla niego zrozumiałym o zasadach i trybie postępowania oraz o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach.

WSA podzielił argumentację skarżącego i wyjaśnił, że organ prowadzący postępowanie w sprawie o udzielenie cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy — stosownie do art. 7 ust. 1 pkt 1 lit. c u.o.c. poucza cudzoziemca pisemnie w języku dla niego zrozumiałym o zasadach i trybie postępowania oraz o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach. Pouczenie, o którym mowa w tym przepisie nie dotyczy wyłącznie *stricte* postępowania związanego z przedmiotem danego wniosku dopuszczalnego regulacjami ustawy o cudzoziemcach, ale i pouczeń cudzoziemca, których potrzeba wyniknie we wstępnej fazie postępowania, czy też już w trakcie postępowania administracyjnego, na przykład o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, czyli po skutecznym wniesieniu wniosku w tym przedmiocie. Normę art. 7 ust. 1 pkt 1 lit. c u.o.c. należy ujmować jako unormowanie konkretyzujące dyrektywę wynikającą z art. 9 k.p.a. Obowiązkiem organu, oprócz doręczenia przedstawicielowi małoletniego skarżącego pouczenia w języku polskim, było więc doręczenie pouczenia w języku dla niego zrozumiałym. Tym samym skład orzekający doszedł do przekonania, że organy obu instancji naruszyły art. 58 k.p.a.

Doszło zatem do liberalizacji linii orzeczniczej. Przeszło dekadę wcześniej NSA przyjmował, że nieznanomość języka polskiego nie może być uznawana za okoliczność usprawiedliwiającą uchybienie terminu a nieznanomość języka polskiego powinna skłonić stronę do skorzystania z pomocy tłumacza⁸²⁴.

Nowsze orzecznictwo dotyczące skutków niedoręczenia stronie pouczenia w języku dla niej zrozumiałym nie jest jednak kategoryczne. Przyjmuje się, że „zarzuty dotyczące nieprawidłowości w zakresie tłumaczenia na język zrozumiały dla cudzoziemca czy udzielania mu stosownych wyjaśnień mogą mieć znaczenie jedynie w razie ich powiązania z konkretnymi skutkami, gdy chodzi o właściwe wyjaśnienie sprawy, przykładowo poprzez błędne zrozumienie przez organ wyjaśnień strony lub brak możliwości zajęcia przez nią stanowiska w kwestiach istotnych, co do ustaleń faktycznych”⁸²⁵. Przyjmuje się również, że organ nie narusza przepisów dotyczących obowiązków informacyjnych względem strony niewładającej językiem polskim, nawet jeżeli obowiązek taki wynika z przepisów szczególnych, wtedy, gdy strona jest reprezentowana w postępowaniu przez profesjonalnego pełnomocnika władającego językiem polskim⁸²⁶. Ten ostatni pogląd budzi daleko idące zastrzeżenia, bowiem prowadzi do przeniesienia wszelkich ciężarów związanych z tłumaczeniem na stronę (w tym organizacyjnych i finansowych).

Tłumaczenia mogą być powiązane z biegiem terminów nie tylko w przypadku osób nieznających języka polskiego. Błędne pouczenie strony o konieczności złożenia odwołania wraz ze wszystkimi wymaganymi załącznikami przetłumaczonymi na język polski stanowi zaniedbania organu w zakresie organizacji sposobu przyjmowania podań, stosownie do form przewidzianych przepisami k.p.a. i nie mogą obciążać strony negatywnymi tego konsekwencjami⁸²⁷.

Jeżeli chodzi o zawartość akt sprawy do należy rozróżnić tłumaczenia pisemne i protokoły czynności z udziałem tłumacza. Te ostatnie jak wyjaśniono powyżej są sporządzane w języku polskim. Tłumaczenia pisemne powinny być zamieszczane w aktach wraz z dokumentem źródłowym. Materiały obcojęzyczne nieprzetłumaczone także będą włączane do akt⁸²⁸. Samo zamieszczenie materiału obcojęzycznego w aktach spr-

⁸²⁴ Wyrok NSA z 6.09.2001 r., V SA 165/01, LEX nr 51270.

⁸²⁵ Wyrok WSA w Warszawie z 15.11.2016 r., IV SA/Wa 1501/16, LEX nr 2394799.

⁸²⁶ Wyrok NSA z 4.02.2020 r., II OSK 3294/19, LEX nr 3010273. Porównaj: Wyrok NSA z 8.12.2020 r., II OSK 790/20, LEX nr 3108872.

⁸²⁷ Wyrok NSA z 20.10.2022 r., III OSK 5664/21, LEX nr 3423213.

⁸²⁸ G. Łaszczyca, *Akta sprawy...*, s. 135.

wy nie przesądza bowiem o skutku procesowym jaki odniesie on w toku postępowania (w szczególności czy dany materiał będzie mógł stanowić podstawę ustaleń dowodowych)⁸²⁹. Grzegorz Łaszczyca posługuje się w stosunku do tego zakresu powinności organu terminem „zasady języka urzędowego akt sprawy”⁸³⁰.

Rozważając kwestię dostępu tłumacza do akt sprawy należy zauważyć, że słusznie przyjmuje się, że tłumacza należy traktować jak biegłego, ponieważ jego udział w postępowaniu jest uzasadniony z uwagi na szczególną wiedzę i umiejętności⁸³¹. Biegłość z zakresu języka obcego stanowi szczególną odmianę „wiedzy specjalnej”. W odróżnieniu jednak od biegłego tłumacz nie wypowiada się na temat na temat określonego źródła dowodowego, a jedynie pomaga organowi zapoznać się z jego treścią. O stosowaniu przepisów o biegłych może więc być mowa wyłącznie na zasadzie odpowiedniości. Co prawda przepisy k.p.a. w ogóle nie regulują kwestii udostępniania akt sprawy biegłemu⁸³². Przyjmuje się jednak, że organ administracji publicznej powinien udostępnić biegłemu akta sprawy w zakresie niezbędnym dla prawidłowego sporządzenia opinii⁸³³. Zakres dostępu do akt w przypadku biegłego zależy od tego czy zlecona opinia ma charakter abstrakcyjny, czy dotyczy konkretnej sytuacji lub indywidualnie oznaczonego obiektu. W tym drugim wypadku wydanie opinii bez dopuszczenia do materiału dowodowego nie będzie możliwe. Przenosząc te rozważania na sytuację tłumacza w przypadku tłumaczenia wykonywanego na wezwanie organu stwierdzić należy, że z zasady tłumacz zostanie powołany do przedłożenia konkretnego dokumentu, ewentualnie zbioru dokumentów. Jednak w przypadku tłumaczenia skomplikowanych tekstów (np. opinii technicznych, dokumentacji medycznej) lub takich, gdzie istotną rolę odgrywa kontekst wypowiedzi, zapoznanie się z dodatkowymi materiałami może być dla

829 Jak pisze G. Łaszczyca: „Konieczne staje się zatem rozróżnienie dopuszczalnego składnika akt sprawy (dopuszczalność ta jest niezależna od języka, w którym go sporządzono) od dopuszczalności (warunków) jego wykorzystania w celach wyjaśniających (dowodowych)”. *Ibidem*.

830 J. Borkowski [w:] red. J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa, 1985, s. 168.

831 J. Wegner uznaje, że „obowiązek powołania biegłego wynika również z art. 69 § 2, statuującego konieczność posłużenia się pomocą tłumacza podczas przesłuchania osoby niewładającej językiem polskim. Tłumacza, udzielającego organowi swojej wiedzy specjalnej, należy traktować jak biegłego i stosować doń odpowiednio przepisy o dowodzie z opinii biegłego”. J. Wegner [w:] Z. Kmiecik, M. Wojtuń, J. Wegner, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, LEX 2023, art. 84 pkt 2; G. Łaszczyca, *Akta sprawy...*, s. 251–252.

832 W postępowaniu podatkowym organ udostępnia w określonym przez siebie zakresie akta niezawierające informacji bankowych (art. 298 pkt 6 o.p.).

833 Wyrok WSA w Warszawie z 9.09.2010 r., IV SA/Wa 1114/10, LEX nr 758683.

tłumacza znaczną pomocą. Granicy dostępu do akt sprawy (materiałów postępowania) dla tłumacza nie można więc sztywno utożsamiać z zakresem materiałów wymagających tłumaczenia.

Tłumacz przysięgły z mocy art. 15 u.z.t.p. nie może odmówić wykonania tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie *ustawy*, na żądanie organów administracji publicznej, chyba że zachodzą szczególnie ważne przyczyny uzasadniające odmowę. W przypadku tłumaczy *ad hoc* rolę dyscyplinującą mogą stanowić procesowe kary porządkowe⁸³⁴.

Na zasadnie odpowiedniego stosowania należy dopuścić możliwość wyłączenia zarówno tłumacza przysięgłego jak i tłumacza *ad hoc* jeżeli zachodzą przesłanki przewidziane dla wyłączenia biegłego⁸³⁵. Uzasadnienie dla tego poglądu ma swoje źródło w zasadzie budzenia zaufania do władzy publicznej oraz art. 14 ust. 1 pkt u.z.t.p. zgodnie z którym tłumacz przysięgły obowiązany jest do wykonywania powierzonych mu zadań z zachowaniem bezstronności⁸³⁶.

5.2.3. Dowody i postępowanie wyjaśniające

Na organach administracji publicznej ciąży obowiązek zapewnienia, aby całość czynności postępowania dokonywana była w języku polskim niezależnie od tego, czy dokument w języku obcym jest pozyskany przez organ, czy złożony przez stronę⁸³⁷. Dowodem jest treść dokumentu obcojęzycznego, a nie jego tłumaczenie⁸³⁸. Czynność procesowa organu polegająca na badaniu treści dokumentu obcojęzycznego wymaga dokonania tłumaczenia tego dokumentu⁸³⁹. Tłumaczenie samoistnie (bez środka dowodowego) nie stanowi dowodu bezpośredniego na okoliczność, której dotyczy⁸⁴⁰.

⁸³⁴ Art. 88 k.p.a.

⁸³⁵ Art. 84 § 2 k.p.a.

⁸³⁶ Tak też G. Łaszczyca, *Akta sprawy...*, s. 141–143.

⁸³⁷ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 4.04.2006 r. V SA/Wa 1558/05, LEX nr 220903. Wyrok NSA z 5.11.2020 r., I OSK 2337/18, LEX nr 3082857.

⁸³⁸ Wyrok NSA z 10.05.2007 r., I GSK 1613/06, LEX nr 351041.

⁸³⁹ B. Brzeziński, M. Masternak, *Glosa do wyroku WSA z dnia 16 stycznia 2004 r., III SA 2719/02*, „Przegląd Orzecznictwa Podatkowego”, 2005, nr 4, s. 317. Tak tak: Wyrok NSA z 10.05.2007 r., I GSK 1613/06, LEX nr 351041. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 16 listopada 2007 r., V SA/Wa 1497/07, LEX nr 484912.

⁸⁴⁰ WSA orzekł, że tłumaczenie przysięgłe dokumentu nie stanowi dowodu bezpośredniego na narodowość osoby, której dotyczy. Zob. Wyrok WSA w Warszawie z 13.02.2018 r., IV SA/Wa 2625/17, LEX nr 2745063.

Dowody sporządzone w języku obcym mogą zatem zostać włączone w poczet materiału dowodowego w sprawie, niezależnie od tego, czy towarzyszy im tłumaczenie czy też nie, lecz badanie treści takiego dowodu musi zostać przeprowadzone w języku polskim „pozwalając w ten sposób na przyjęcie, z zachowaniem reguł postępowania dowodowego, że czynność procesowa, polegająca na przeprowadzeniu dowodu z dokumentu sporządzonego w języku obcym, została przeprowadzona prawidłowo”⁸⁴¹.

W judykaturze przez długi czas wątpliwości budziła relacja art. 5 § 1 i 2 u.j.p. do art. 75 § 1 k.p.a. (180 § 1 o.p.). W starszych orzeczeniach przyjmowano, że dokumenty obcojęzycznie nie mogą być uznane za dowód w sprawie, gdyż posługiwanie się nimi w postępowaniu prowadzonym przez organ administracji publicznej jest sprzeczne z prawem⁸⁴². Choć skutki tego poglądu były zasadniczo takie same (sprowadzały się do nałożenia na organ obowiązku tłumaczenia wszelkich dowodów z urzędu lub poprzez wezwanie strony pod rygorem z art. 64 § 2 k.p.a.), to jednak został on uznany za zbyt daleko idący. Zdaniem NSA z konstytucyjnej zasady polskiego języka urzędowego i uzupełniających ją przepisów u.j.p. nie można wywodzić zakazu dopuszczenia nieprzetłumaczonego dokumentu obcojęzycznego jako dowodu w postępowaniu przed organami administracji, a dopuszczenie takiego dowodu nie jest sprzeczne z art. 180 § 1 o.p., który stanowi, że jako dowód należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. Przy wykładni tego przepisu należy wziąć bowiem pod uwagę, że czym innym jest dopuszczenie obcojęzycznego środka dowodowego jako dowodu w postępowaniu, a czym innym wynikający z Konstytucji RP i ustawy o języku polskim wymóg dokonywania czynności urzędowych przez organy administracji publicznej w języku polskim. Wymóg ten jest realizowany w ten sposób, że czynność urzędowa organu, polegająca na badaniu treści dokumentu obcojęzycznego, wymaga dokonania tłumaczenia. Granicę inicjatywy dowodowej organu w zakresie przyjmowania i tłumaczenia dowodów w języku obcym wyznacza zasada oficjalności⁸⁴³.

⁸⁴¹ G. Łaszczyca, Akta sprawy..., s. 141–143. Wyrok NSA z 15.09.2016 r., I FSK 268/15, LEX nr 2167179. Wyrok NSA z 9.06.2015 r., I GSK 409/15, LEX nr 1931414. Wyrok NSA w Warszawie z 9.02.2001 r., III SA 2339/99, LEX nr 50371. Wyrok WSA we Wrocławiu z 28.05.2019 r., IV SA/Wr 161/19, LEX nr 2703612.

⁸⁴² Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 3 marca 2005 r., II SA/Gd 947/03.

⁸⁴³ Wyrok NSA z 31.05.2007 r., I GSK 1651/06, LEX nr 351091.

Organ administracji nie dopuści się naruszenia wskazanych przepisów postępowania, jeżeli okoliczność, której dowód obcojęzyczny dotyczy, została już w sposób wyczerpujący wyjaśniona lub gdy dowody z uwagi na ich charakter (obiektywne cechy możliwe do określenia bez dokonywania tłumaczenia), nie są przydatne dla stwierdzenia danej okoliczności⁸⁴⁴. Jednakże, przedstawienie przez stronę jako dowodów w sprawie dokumentów sporządzonych w języku obcym nie oznacza braku konieczności odniesienia się przez organ do takich dowodów. Organy prowadzące postępowania administracyjne są zobowiązane w sposób wyczerpujący zebrać i rozpatrzyć cały materiał dowodowy a dopiero na podstawie jego całokształtu ocenić, czy dana okoliczność została udowodniona. W przeciwnym razie dochodzi do naruszenia przepisów art. 7, art. 75 § 1, art. 77 § 1, jak i art. 80 k.p.a.⁸⁴⁵ Nie można uznać okoliczności za nieudowodnioną, gdy organ nie podejmuje inicjatywy dowodowej zmierzającej do przetłumaczenia dostępnych mu dowodów w języku obcym⁸⁴⁶. Do naruszenia powyższych przepisów dochodzi nie tylko wtedy, gdy organ zaniecha tłumaczenia dokumentów i pominie obcojęzyczne dowody, ale także wtedy, gdy organ dokona ustaleń faktycznych bezpośrednio w oparciu o dokumenty w języku obcym⁸⁴⁷. Poza zasadą prawny obiektywnej dochodzi wówczas do naruszenie zasady praworządności wyrażonej w art. 6 k.p.a.⁸⁴⁸ Bezwzględny obowiązek tłumaczenia wszystkich dokumentów znajdujących się w aktach sprawy dotyczy również postępowań spornych prowadzonych przed Urzędem Patentowym RP⁸⁴⁹. Z tego obowiązku nie są zwolnione również podmioty wymienione w art. 11 pkt 3 u.j.p. Przepis ten stanowi, że przepisy o urzędowaniu w języku polskim nie dotyczą kształcenia i działalności naukowej szkół wyższych, szkół i klas z obcym językiem wykładowym lub dwujęzycznych, nauczycielskich kolegiów języków obcych, nauczania innych przedmiotów oraz studiów doktoranckich i działalności

⁸⁴⁴ W wyroku z 14.09.2010 r. NSA uznał za takie dowody kupony na okaziciela. Zob. Wyrok NSA z 14.09.2010 r., II FSK 742/09, LEX nr 745830.

⁸⁴⁵ Wyrok WSA w Łodzi z 17.10.2019 r., II SA/Łd 394/19, LEX nr 2730085. Wyrok NSA z 10.10.2008 r., I GSK 1088/07, LEX nr 495351. Wyrok NSA z 31.05.2007 r., I GSK 1651/06, LEX nr 351091. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 28.04.2010 r., VI SA/Wa 327/10, LEX nr 620189. Wyrok WSA w Gliwicach z 28.02.2008 r., II SA/Gl 16/08, LEX 565689. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 października 2007 r., IV SA/Wa 1274/07, LEX nr 420271. Wyrok WSA w Warszawie z 25.09.2007 r., V SA/Wa 1284/07, LEX nr 420671.

⁸⁴⁶ Wyrok NSA w Warszawie z 9.10.2000 r., V SA 377/00, LEX nr 657922.

⁸⁴⁷ Wyrok NSA z 5.11.2020 r., I OSK 2337/18, LEX nr 3082857.

⁸⁴⁸ Wyrok NSA z 25.06.2021 r., I OSK 321/20, LEX nr 3227043.

⁸⁴⁹ Wyrok WSA w Warszawie z 9.03.2004 r., II SA 1658/02 (p.), LEX nr 697564.

naukowej w jednostkach naukowych, jeżeli jest to zgodne z przepisami szczególnymi. Przepis dotyczy wyłącznie działalności dydaktycznej i naukowej w zakresie wskazanych podmiotów, a także nauczania innych przedmiotów na podstawie regulacji szczególnej. Fakt kształcenia studentów uczelni publicznej w języku obcym nie oznacza, że postępowania administracyjne w indywidualnych sprawach tych studentów mogą być prowadzone w języku obcym⁸⁵⁰.

Przepisy ogólnego postępowania administracyjnego nie rozstrzygają kogo obciąża obowiązek tłumaczenia dowodów pisemnych, lecz słuszny wydaje się kierunek orzeczniczy w którym przyjmuje się, że obowiązek zapewnienia tłumaczenia dokumentu dołączonego przez sam organ do materiału dowodowego spoczywa na tym organie, który prowadzi postępowanie administracyjne, co wynika przede wszystkim z ogólnego obowiązku organu podjęcia wszelkich czynności niezbędnych do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego skonkretyzowanego obowiązkiem zebrania i rozpatrzenia w sposób wyczerpujący całego materiału dowodowego⁸⁵¹. W przypadku postępowania podatkowego to na podatniku spoczywa ciężar dowodu, że kwestionowane przez organy podatkowe wydatki zostały pokryte przychodami pochodzącymi ze źródeł opodatkowanych lub wolnych od opodatkowania⁸⁵².

Choć przepisy k.p.a. ani o.p. nie wymagają by tłumaczenie dokumentów sporządził tłumacz przysięgły to w orzecznictwie wyraźnie uznaje się nadrzędność tłumaczenia poświadczanego nad tłumaczenie zwykłym, czy też „roboczym”. Szczególny status tłumaczenia poświadczanego ujawnia się w przypadku kwestionowania poprawności i rzetelności tłumaczenia. Z reguły, gdy ustalenie okoliczności w sprawie nastąpiło na podstawie tłumaczonych przez tłumacza przysięgłego dokumentów urzędowych, których wiarygodność, w świetle całego materiału dowodowego, nie budzi wątpliwości⁸⁵³ zarzut taki nie odniesie skutku. Przyjmuje się, że tłumaczenie nie może zostać uznane za błędne czy wadliwe, jeżeli badanie treści dokumentu wraz z jego tłumaczeniem poświadczonym prowadzi jednoznaczny rezultat.⁸⁵⁴ Jako że tłumacz poświadcza zgodność sporządzonego tłumaczenia z okazanym mu oryginalnym dokumentem organy i sądy administracyjne nie mają podstaw,

850 Wyrok NSA z 10.06.2020 r., I OSK 1760/19, LEX nr 3072007.

851 Wyrok NSA z 5.11.2020 r., I OSK 2337/18, LEX nr 3082857.

852 Wyrok NSA z 14.09.2010 r., II FSK 742/09, LEX nr 745830. Wyrok NSA w Warszawie z 29.01.2003 r., III SA 1731/01, LEX nr 81463.

853 Wyrok NSA z 20.05.2021 r., I OSK 4156/18, LEX nr 3194855.

854 Wyrok NSA z 26.05.2020 r., I OSK 776/19, LEX nr 3043092.

aby odmówić wiarygodności dowodowej⁸⁵⁵. Aby wzruszyć treść tłumaczenia poświadczanego, konieczne jest sporządzenie alternatywnego tłumaczenia takim samym statusie. W wyroku z 30.03.2006 r., VI SA/Wa 2048/05 WSA w Warszawie stwierdził, że organ prawidłowo ocenił dwa konkurencyjne tłumaczenia złożonego dowodu, przyznając prymat tłumaczeniu dokonanej przez „profesjonalnego tłumacza przysięgłego języka angielskiego”⁸⁵⁶. Jak dalej wyjaśnił Sąd, tłumacz przysięgły jest osobą uprawnioną do tłumaczenia dokumentu sporządzonego w języku obcym i zawarcia w jego treści poświadczenia tego tłumaczenia jako zgodnego z oryginałem. Takiemu tłumaczeniu — w konfrontacji z tłumaczeniem dokonanym przez pełnomocnika strony — przysługuje cecha zaufania publicznego i związane z tym domniemanie prawdziwości. Gdyby do akt złożone zostały dwa różne tłumaczenia tłumaczy przysięgłych, to dopiero wówczas na organie orzekającym spoczywałby obowiązek ich skonfrontowania, o ile miałyby to znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Gdy jednak zaoferowane zostaną nieprzetłumaczone dokumenty, które mogłyby stanowić przeciwwagę dla ustaleń organu, to ich tłumaczenie jest niezbędne, ponieważ dopiero po przetłumaczeniu będą podlegały swobodnej ocenie organu⁸⁵⁷.

Tłumaczenie nie jest prawidłowe, jeżeli dotyczy jedynie fragmentów dokumentu. Za tłumaczenie nie uznaje się sytuacji, jeżeli organ odkodował znaczenie obcojęzycznego dokumentu wyłącznie w oparciu o słownik⁸⁵⁸. Jeżeli strona wywodzi korzystne dla siebie okoliczności z tłumaczenia „zwykłego” a organ ma wątpliwości co do takiego tłumaczenia, to powinien wezwać stronę o przedłożenie tłumaczenia poświadczanego⁸⁵⁹. Kategorycznie w tej kwestii wypowiedział się NSA w wyroku z 0.02.2001 r., III SA 2339/99 stwierdzając, że zasada urzędowania w języku polskim obliuguje organy do posługiwania się urzędowymi tłumaczeniami obcojęzycznych dokumentów⁸⁶⁰. Jako podstawa prawna obowiązku posługiwania się przez organ tłumaczeniami poświadczonymi przytaczany jest także art. 13 pkt 1 u.z.t.p.⁸⁶¹ Trafnie zauważa się rów-

855 Wyrok WSA w Białymstoku z 10.09.2020 r., II SA/Bk 315/20, LEX nr 3067673

856 Wyrok WSA w Warszawie z 30.03.2006 r., VI SA/Wa 2048/05, LEX nr 197261.

857 Wyrok WSA w Warszawie z 17.03.2004 r., III SA 2512/02, LEX nr 113596

858 Wyrok WSA w Warszawie z dnia 16 stycznia 2004 r., III SA 2719/02.

859 Wyrok WSA w Łodzi z 13.05.2021 r., III SA/Ed 1054/20(n), LEX nr 3180634.

860 Wyrok NSA z 9.02.2001 r., III SA 2339/99, LEX nr 50371. Wyrok NSA z 31.05.2007 r., sygn. akt I GSK 1647/06. Wyrok WSA w Warszawie z 28.04.2010 r., VI SA/Wa 327/10. Porównaj: Wyrok WSA w Warszawie z 15.01.2008 r., I SA/Wa 1632/07

861 Wyrok WSA w Gdańsku z 4.10.2016 r., I SA/Gd 841/16, LEX nr 2153775.

nież, że w przypadku gdy tłumaczenia dokonuje nieustalona osoba (pracownik organu) lub podmiot nieprofesjonalny to nie jest możliwe dokonanie jednoznacznej oceny kwalifikacji tej osoby⁸⁶².

Tłumaczenia ustne w ogólnym postępowaniu administracyjnym są zagadnieniem kontrowersyjnym. W przeciwieństwie do procedury karnej udział tłumacza w czynnościach nie jest uprawnieniem strony, niezależnie od tego czy postępowanie dotyczy przyznania stronie określonych uprawnień, czy nałożenia obowiązku. Praktyka pokazuje, że brak prawa do tłumacza w postępowaniach prowadzonych na podstawie k.p.a., w których, gdzie stronę mogą zostać nałożone sankcje jest dla stron czymś nieintuicyjnym. Problem ten dobrze ilustrują sprawy dotyczące kar pieniężnych za naruszenie przepisów o transporcie drogowym. Kontrola kierowcy na podstawie przepisów o transporcie drogowym nie oznacza, że jest on słuchany i określone w art. 69 § 2 k.p.a. rygory protokołu mogą mieć zastosowanie. Jak zauważył NSA kierowcy obcojęzyczni, zatrudnieni w profesjonalnych firmach przewozowych, mają pełną świadomość jakie dokumenty należy okazać podczas kontroli drogowej i okoliczność nieznanomości języka polskiego nie może stanowić wobec nich okoliczności usprawiedliwiającej naruszenie prawa⁸⁶³. Fakt podpisania przez kierowcę protokołu kontroli oraz załącznika do tego protokołu bez zgłaszania jakichkolwiek zastrzeżeń, także w języku, którym kierowca włada na co dzień, oznacza, iż kierujący pojazdem rozumiał treść czynności kontrolnych oraz miał świadomość, jakie dokumenty winny być przedstawione do kontroli.⁸⁶⁴ W takich sytuacjach organ nie ma bezwzględnego obowiązku przesłuchania cudzoziemca w obecności tłumacza przysięgłego⁸⁶⁵.

Inaczej problem ten jest rozstrzygany w przypadku rozpytania cudzoziemców w sprawach prowadzonych na podstawie u.o.c. Konieczność przeprowadzenia dowodu z przesłuchania z udziałem tłumacza niezależnie od przepisów szczególnych może mieć oparcie w treści art. 10 k.p.a. w zw. z art. 81 k.p.a., jako że organ administracji publicznej może przesłuchać stronę w sytuacji, jeżeli po wyczerpaniu środków dowodowych lub z powodu ich braku, pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Tzw. „rozpytanie” strony dotyczy czynności,

⁸⁶² Wyrok NSA z 1.02.2012 r., I FSK 1753/11, LEX nr 1103555.

⁸⁶³ Wyrok NSA z 10.05.2016 r., II GSK 2634/14, LEX nr 2065332. Wyrok NSA z 10.05.2016 r., II GSK 2634/14, LEX nr 2065332. Wyrok WSA w Warszawie z 8.12.2017 r., VI SA/Wa 956/17, LEX nr 2431814. Wyrok NSA z 10.05.2016 r., II GSK 2634/14, LEX nr 2065332.

⁸⁶⁴ Wyrok WSA w Lublinie z 26.11.2020 r., III SA/Lu 501/20, LEX nr 3173973.

⁸⁶⁵ Wyrok NSA z 15.09.2021 r., II OSK 79/21, LEX nr 3332037. Porównaj: Wyrok NSA z 20.12.2007 r., I OSK 1735/06, LEX nr 417565.

mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Z takiej czynności zgodnie z art. 67 § 1 k.p.a. z zasady sporządza się protokół co uprawnia do zastosowania przepis art. 69§ 2 k.p.a.⁸⁶⁶

Konieczność przybrania do czynności przesłuchania tłumacza nie zachodzi jedynie wtedy, gdy strona w ogóle nie zna języka polskiego, ale każdorazowo, gdy strona nie posługuje się językiem urzędowym na tyle biegle by zapewnić jej swobodę wypowiedzi i pełne zrozumienie zadawanych pytań, jak również treść pouczeń co do przysługującej jej praw i obowiązków. W praktyce ustalenie tej okoliczności nie zawsze jest łatwe. Jako przesłanki niedostatecznej znajomości przez osobę przesłuchiwaną języka polskiego zalicza się czynienie adnotacji i zapisków w języku obcym przez stronę na protokole i odmowę podpisania protokołu⁸⁶⁷.

Zgodzić należy się w pełni z J. Człowiekowską, że przepisy postępowania administracyjnego nie gwarantują w wystarczającym stopniu ochrony stronie postępowania, która nie włada językiem urzędowym. Wprowadzenie dodatkowych norm procesowych, które rozwiązywałyby ten problem nie musi stać w opozycji do zasady polskiego języka urzędowego⁸⁶⁸. Nie chodzi tu więc o prowadzenie całego postępowania w języku zrozumiałym dla cudzoziemca (lub innej osoby nie władającej językiem polskim), ale o wyrażenie w sposób bezpośredni obowiązku udzielenia takiej stronie informacji w zrozumiałym dla niej języku o przysługujących jej prawach i obowiązkach w postępowaniu. Przywołana autorka przekonuje, że takie rozwiązanie powinno mieć umocowanie w art. 9 k.p.a., z którego wynika wszak, że organy administracji publicznej są obowiązane do należytego i wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego. W pełni podzielając ten punkt widzenia należy dodać, że taka powinność wypływa z konstytucyjnego zakazu dyskryminacji ze względu na język. Postulat ten mógłby zostać zrealizowany na dwa, niewykluczające się sposoby. Pierwszy (proponowany przez J. Człowiekowską) to zapewnienie możliwości skorzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, gdy jest to szczególnie niezbędne do ochrony praw osoby niewładającej językiem polskim będącej stroną

⁸⁶⁶ Wyrok NSA z 20.11.2018 r., II OSK 1627/18, LEX nr 2606913.

⁸⁶⁷ Wyrok NSA z 20.12.2007 r., I OSK 1735/06, LEX nr 417565; Wyrok NSA z 10.05.2016 r., II GSK 2634/14, LEX nr 2065332.

⁸⁶⁸ J. Człowiekowska, *Postępowanie administracyjne...*, s. 228–246.

postępowania administracyjnego⁸⁶⁹. Postulat ten ma ważkie umocowanie w wiążącym Polskę prawie międzynarodowym. Należy w tym miejscu jedynie przypomnieć, że zakaz dyskryminacji ze względu na język przewidują EKPCz i KPP UE, a równość językowa między instytucjami publicznymi a podmiotami administrowanymi stanowi filar prawa dobrej administracji⁸⁷⁰, które jest wiążące zarówno dla instytucji unijnych, jak i państw członkowskich, które powinny kształtować własny system administracji publicznej, w tym właściwe procedury, z uwzględnieniem tego standardu. Niewątpliwie elementem dobrej administracji jest prawo każdego (nie tylko obywatela) do osobistego przedstawienia sprawy, zanim zostanie podjęty indywidualny środek mogący negatywnie wpłynąć na jego sytuację oraz prawo do pomocy prawnej⁸⁷¹. Interesujące jest także pogląd Andrzeja Jackiewicza⁸⁷², który uzasadnienie dla prawa do pomocy tłumacza upatruje w podobieństwie prawa dobrej administracji do prawa do sądu. Takie stanowisko wydaje się jednak nadmiernym uproszczeniem, ponieważ nie uwzględnia, że prawo do tłumacza nie jest wcale jednolicie pojmowane i kształtowane na gruncie każdej procedury „sądowej”. Najdalej idącą ochronę obejmującej bezpłatną pomoc tłumacza w rozumieniu przedstawionym przez Joannę Człowiekowską przewiduje jedynie prawo karne, w którym wywodzi się ono z prawa do obrony. Wydaje się, że to właśnie w analogii jakiej można się dopatrzyć w asymetrii władzy i informacji właściwej dla stosowania sankcji karnych oraz władczej ingerencji przez prawo administracyjne w prawa jednostki należy upatrywać *ratio* zapewnienia stronom nieznającym języka urzędowego szczególnej ochrony.

Wiadome jest, że realizacja pierwsze postulatów wiązałaby się ze znacznymi nakładami organizacyjnymi i finansowymi, tym bardziej że jak już wskazywano, niejednokrotnie zapewnienie kompetentnego jest niemożliwe, lub zwyczajnie czasochłonne. Dotyczy to zarówno języków rzadkich, ale może przede wszystkim, sytuacji, gdy popyt na tłumaczy określonych języków drastycznie przerasta podaż o czym jeszcze długo

⁸⁶⁹ J. Człowiekowska odwołuje się przede wszystkim do sytuacji cudzoziemców, jednak w mojej ocenie bardziej precyzyjne byłoby odwołanie się do kategorii „osób niewładających językiem polskim”, aby uwzględnić wszystkie osoby, które z różnych powodów mogą doświadczać takich samych trudności. Brak obywatelstwa polskiego stwarza dopiero domniemanie, że dana osoba nie posługuje się językiem polskim.

⁸⁷⁰ Art. 41 ust. 4 KPP UE; Art. 13 Europejskiego kodeksu dobrej praktyki administracyjnej.

⁸⁷¹ J. Człowiekowska, *Postępowanie administracyjne...*, s. 245–246.

⁸⁷² A.I. Jackiewicz, *Prawo do dobrej administracji jako standard europejski*, Toruń 2008, s. 132–133.

będzie można się przekonać w związku z napływem uchodźców będących ofiarami agresji Rosji na Ukrainę. Jedynym rozwiązaniem usprawniającym przebieg postępowanie przy minimalnym poszanowaniu idei dobrej administracji jest w tym wypadku stosowanie standaryzowanych, kompetentnie przetłumaczonych wielojęzycznych formularzy i pouczeń w powszechnie występujących wśród petentów językach obcych.

5.2.4. Czynności orzecznicze w toku postępowania wyjaśniającego i orzekanie w sprawie indywidualnej

Pojęcie czynności urzędowych obejmuje władcze czynności organów państwowych, w tym decyzje administracyjne⁸⁷³. Dopuszczalność sporządzania decyzji i postanowień w języku obcym nie budzi zatem żadnych wątpliwości. Jak trafnie zauważa Jan Boć: „decyzja sporządzona w innym języku jest nieważna. Nieważność tę winien stwierdzić każdy kompetentny organ i każdy kompetentny sąd”⁸⁷⁴. Przepisy szczególne ani zobowiązania międzynarodowe, nie mogą, z uwagi na treść art. 27 Konstytucji RP, przewidywać podejmowania przez organ czynności orzeczniczych w języku obcym⁸⁷⁵. Tam, gdzie prawo dopuszcza w pewnym zakresie urzędowanie w języku obcym decyzje i postanowienia będą zawsze wydawane najpierw w języku polskim, a ewentualnie na drugim etapie w granicach prawem dozwolonym tłumaczone na język obcy. Błędem jest sporządzanie przez organ tekstu decyzji bądź postanowienia równocześnie w dwóch wersjach językowych (na jednym arkuszu) i łącznie jednym podpisem, jak również nie jest wystarczające podpisanie tylko wersji obcojęzycznej⁸⁷⁶.

Warstwa językowa tekstu decyzji lub postanowienia to jednak nie jedyny element związany z rozstrzygnięciem w sprawie indywidualnej. W języku urzędowym wyrażone muszą zostać wszystkie jej przewidziane prawem elementy, musi ona też zawierać odniesienie się do dokumentów obcojęzycznych przeprowadzonych w prawidłowej formie (za pośrednictwem tłumaczenia). Jak już wskazano, poprzez nieodniesienie w decyzji

⁸⁷³ Wyrok WSA w Warszawie z 16.04.2004 r., II SA 1207/02, LEX nr 150633.

⁸⁷⁴ J. Boć, *Język administracji* [w:] *Współczesne europejskie problemy prawa administracyjnego i administracji publicznej. W 35. rocznicę utworzenia Instytutu Nauk Administracyjnych Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. A. Błaś, K. Nowacki, Wrocław 2005, s. 92.

⁸⁷⁵ Wyrok NSA w Warszawie z 21.05.2002 r., II SA 4033/01, Wokanda 2002, nr 12, poz. 39.

⁸⁷⁶ Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 24 sierpnia 2022 r., IV SA/Wr 23/22, LEX nr 3405041.

do dokumentów sporządzonych w języku obcym organ dopuszcza się dodatkowo naruszenia art. 107 § 3 k.p.a.⁸⁷⁷.

Po ustaleniu stanu faktycznego organ przechodzi do ustalenia obowiązującego prawa w celu zrekonstruowania normy lub norm prawnych, które będą miały zastosowanie w sprawie. Sprawa ta nie jest wcale oczywista, gdy zachodzi konieczność zastosowania reguł kolizyjnych dotyczących prawa publicznego lub gdy z innego powodu konieczne jest ustalenie znaczenia przepisów prawa obcego, co ma miejsce choćby, gdy dochodzi do ustalenia czy organ ma do czynienia z zagranicznym dokumentem urzędowym, czy dokumentem zwykłym. Znajomość systemu obcego niejednokrotnie może okazać się niezbędna dla ustalenia znaczenia przetłumaczonego dokumentu w uwagi na rozbieżność semantyczną terminów prawnych.

W sprawach dotyczących zagospodarowania odpadu ocena znaczenia obcojęzycznych dokumentów urzędowych jest powszechnie stosowana w celu ustalenia czy pojazdy sprowadzane z zagranicy powinny zostać zakwalifikowane jako odpad⁸⁷⁸. Znacznie bardziej skomplikowany przykład, to postępowania w przedmiocie stwierdzenia podlegania obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego w związku z otrzymywaniem zagranicznego świadczenia, prowadzonego na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych⁸⁷⁹. W tych sprawach organ nie tylko ustala znaczenie językowe przepisów zagranicznych, ale dodatkowo musi przeprowadzić ich wykładnię i następnie analizę prawnoporównawczą, a także zapewnić tłumaczenie wszelkich dokumentów źródłowych, tak aby strona mogła ocenić prawidłowość przeprowadzonych w ten sposób ustaleń co do prawa⁸⁸⁰. Złożoność relacji między tłumaczeniem a wykładnią można oddać za pomocą dwóch przykładów z praktyki organów administracyjnych. Pierwszy z nich dotyczył postępowania o przyznanie świadczenia wychowawczego, prowadzonego przed Miejskim

---

877 Wyrok WSA w Łodzi z 17.10.2019 r., II SA/Łd 394/19, LEX nr 2730085. Wyrok NSA z 10.10.2008 r., I GSK 1088/07, LEX nr 495351. Wyrok NSA z 31.05.2007 r., I GSK 1651/06, LEX nr 351091. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 28.04.2010 r., VI SA/Wa 327/10, LEX nr 620189. Wyrok WSA w Gliwicach z 28.02.2008 r., II SA/Gl 16/08, LEX 565689. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 października 2007 r., IV SA/Wa 1274/07, LEX nr 420271. Wyrok WSA w Warszawie z 25.09.2007 r., V SA/Wa 1284/07, LEX nr 420671.

878 Wyrok WSA w Warszawie z 24.11.2021 r., IV SA/Wa 811/21, LEX nr 3309506.

879 Dz. U. z 2020 r. poz. 1398 z późn. zm., dalej ustawa o świadczeniach.

880 Wyrok NSA z 5.04.2022 r., II GSK 260/22, LEX nr 3354565. Wyrok WSA w Warszawie z 23.06.2021 r., VI SA/Wa 953/21, LEX nr 3279516.

Ośrodkiem Pomocy Społecznej we Wrocławiu. Wnioskodawca dokonał przed właściwymi organami ukraińskimi usynowienia (*usynovlenya*), swojej pasierbicy, na dowód czego przedłożył wydane w tej sprawie orzeczenie w języku ukraińskim wraz z tłumaczeniem. Organ pierwszej instancji odmówił stronie przyznania wnioskowanego świadczenia, ponieważ w przedłożonych przez stronę tłumaczeniach orzeczenia z języka ukraińskiego termin *usynovlenye* został przetłumaczony na dwa różne sposoby, tj. jako „adopcja” oraz jako „opieka prawna”. Zgodnie zaś z art. 94 § 3 k.r.o. wykluczone jest uznanie na gruncie prawa polskiego wyroku sądu ukraińskiego, który ustanowił wnioskodawcę opiekunem prawnym pasierbicy, gdyż polski porządek prawny nie przewiduje możliwości ustanowienia opiekuna prawnego w sytuacji, gdy jednemu z rodziców nadal przysługuje władza rodzicielska. Na uznanie zasługuje rzetelność uzasadnienia decyzji SKO w przywołanej sprawie. Organ II instancji prawidłowo zauważył, iż: „orzeczenia sądu ukraińskiego, pomimo że niejednoznaczne, lecz posługujące się terminami „opieki prawnej”, „opiekuna prawnego”, „rodzica adoptującego”, „adopcji” (pierwsze tłumaczenie) oraz dwukrotnie „adopcji” i dwukrotnie „rodzica adoptującego” (drugie tłumaczenie) nie budziły wątpliwości, co do treści rozstrzygnięcia sądu ukraińskiego. SKO podkreślił, że należy pamiętać, że przy tłumaczeniu pomiędzy dwoma dokumentami prawnymi istnieje szczególnie natężona konieczność zachowania zasady wierności semantycznej. O ile zatem w przekładach języka naturalnego istnieje pewien stopień dowolności posługiwania się synonimami i zwrotami synonimicznymi, o tyle przy tłumaczeniu tekstu, który został sporządzony w rejestrze tego języka używanym dla opisu stanu prawnego (języku prawnym), konieczne jest dokonywanie takiego przekładu, który pozwoli na odtworzenie istoty instytucji prawnej, którą tekst ten opisuje. Tym samym o ile zarówno w naturalnym języku polskim, jak i w języku prawniczym przysposobienie powszechnie nazywane jest także adopcją i (choć rzadziej) usynowieniem, o tyle w przekładzie terminu *усиновлення* z języka ukraińskiego na polski język prawny nie sposób przyjmować, że ma on inne znaczenie niż „przysposobienie”. W szczególności zaś istotne jest to, że skutki prawne *usynovlenya* są, w zakresie władzy rodzicielskiej adekwatne dla polskiej instytucji przysposobienia”⁸⁸¹.

Drugi przykład pochodzi z orzeczenia wydanego w związku ze słowem *nacionalidad*, które jest używane w dwóch znaczeniach, tj. jako

---

881 Decyzja SKO we Wrocławiu z dnia 28 lutego 2020 r., SKO 4318/14/20, OwSS 2020, nr 2, poz. 9–13.

obywatelstwo i jako narodowość. Kontekst użycia tego słowa również jest istotny, ponieważ język hiszpański jest językiem urzędowym wielu państw i może opisywać w nich jedną lub obie instytucje. W sprawie o stwierdzenie obywatelstwa polskiego wnioskodawczyni przedłożyła jako dowód obywatelstwa swoich rodziców kopie aktu stanu cywilnego w którym ich *nacionalidad* określono jako polskie. W tłumaczeniu poświadczonym dokumentu słowo to przetłumaczono jako „narodowość”, co skutkowało wydaniem decyzji negatywnej. W skardze do WSA skarżąca podniosła, że tłumacz wadliwie przetłumaczył dokument i nie uwzględnił znaczenia prawnego tego terminu w języku źródłowym, a zarzut ten odniósł pożądany skutek⁸⁸².

Z obu przytoczonych rozstrzygnięć płynie ważny wniosek dla organów wydających rozstrzygnięcia w sprawach w elementami prawa obcego. W takich sytuacjach treść tłumaczenia nie zwalnia organu z dokonania pełnych ustaleń co do znaczenia zawartych w nim terminów języka prawnego.

5.2.5. Koszty tłumaczenia

Podstawowa różnica między postępowaniem podatkowym a ogólnym postępowaniem administracyjnym w zakresie tłumaczeń dotyczy zasad ponoszenia kosztów powstałych z tego tytułu. Zgodnie z art. 189 § 3 o.p. „organ podatkowy może żądać od strony przedstawienia tłumaczenia na język polski sporządzonej w języku obcym dokumentacji przedłożonej przez stronę. Czynności te strona jest obowiązana wykonać na własny koszt”. Przepis ten został dodany do Ordynacji stosunkowo niedawno, bo w 2016 roku przez art. 1 pkt 129 ustawy z dnia 10 września 2015 r.⁸⁸³. Przed tą zmianą przyjmowano, że również przepisy normujące koszty postępowania odnoszą się do kosztów tłumaczy, przy czym, nie obciążają one strony, ponieważ obowiązek prowadzenia postępowania w języku polskim obejmuje zapewnienie tłumaczenia przez organ prowadzący postępowanie, a tym samym należy go rozumieć jako „obowiązek organów prowadzących postępowanie” w rozumieniu art. 267 § 1 pkt 1 o.p.⁸⁸⁴.

Gdy to strona wnioskuje o przeprowadzenie dowodu obcojęzycznego (z własnej inicjatywy) to stosownie do treści art. 267 § 1 pkt 1b

⁸⁸² Wyrok NSA z 20.01.2010 r., II OSK 67/09, LEX nr 1252146.

⁸⁸³ Dz.U.2015.1649.

⁸⁸⁴ Wyrok NSA z 31.05.2007 r., I GSK 1647/06, LEX nr 351293. Wyrok WSA we Wrocławiu z 19.09.2019 r., I SA/Wr 468/19, LEX nr 2727745.

o.p. stronę obciążają koszty tłumaczenia na język polski takiej dokumentacji. Powyższy przepis należy rozumieć w ten sposób, że skutkiem niezastosowania się do żądania organu podatkowego dokonania tłumaczenia dokumentacji obcojęzycznej będzie zamówienie tłumaczenia przez organ podatkowy i obciążenie podatnika kosztami takiego tłumaczenia, stosownie do powołanego przepisu. Gdy strona przedkłada dowód obcojęzyczny, a następnie nie przedkłada tłumaczenia takiego dokumentu na żądanie organu, po stronie organu leży dokonanie jego tłumaczenia, aby mógł stanowić podstawę ustalenia stanu faktycznego⁸⁸⁵.

W k.p.a. nie ma odpowiednika przepisu art. 183 § 3 o.p. zatem koszt tłumaczenia będzie zależny w pierwszej kolejności od ciężaru dowodu. Jeśli natomiast organ dokona uzasadnionego tłumaczenia dokumentu, pomimo, że ciężar tłumaczenia spoczywał na stronie do zastosowanie znajdą reguły przewidziane w art. 262 § 1 pkt 1 i 2 k.p.a. Skoro więc ustawowy obowiązek prowadzenia postępowania w języku polskim spoczywa na organie, to strona nie poniesie kosztów tłumaczenia innych, aniżeli wynikłe z jej winy. Wydaje się, że działaniem z winy strony będzie niezastosowanie się do wezwania organu o przetłumaczenie dokumentów w trybie art. 64 § 2 k.p.a. Jak zauważa bowiem Grzegorz Łaszczyca, brak tłumaczenia uniemożliwia organowi ocenę żądania strony dotyczącego przeprowadzenia dowodu, które podlega uwzględnieniu, gdy przedmiotem dowodu jest okoliczność mająca znaczenie dla sprawy⁸⁸⁶. Stwierdzenie, że okoliczność ma taki charakter, wymaga najpierw przetłumaczenia dokumentu, a ciężar wykonania tej czynności spoczywa na stronie w związku z obowiązkiem strony współdziałania w wyjaśnianiu okoliczności faktycznych sprawy. Przyjęcie innej interpretacji przepisów co do kosztów tłumaczenia mogłoby prowadzić do wykorzystywania organu administracji publicznej do zapewnienia tłumaczenia różnych treści, także pozaprocesowych, na koszt organu⁸⁸⁷. Byłaby to również furtka do obejścia przepisów o wynagrodzeniu tłumaczy przysięgłych, którzy poza postępowaniem mogą dowolnie kształtować swoje stawki.

885 Wyrok NSA z 6.09.2016 r., II FSK 1935/14, LEX nr 2143126.

886 Art. 78 § 1 k.p.a.

887 G. Łaszczyca, *Akta sprawy...*, s. 140–141.

5.3. Tłumaczenie w postępowaniu sądowoadministracyjnym

Dotychczasowe rozważania prowadzą do wniosku, że kwestie tłumaczeń pisemnych oraz udziału tłumacza w postępowaniu administracyjnym i postępowaniu podatkowym zostały uregulowane przez ustawodawcę w sposób szczątkowy, a większość reguł w tym zakresie stanowi efekt starań doktryny i orzecznictwa. Statusu tłumaczenia w postępowaniu sądowoadministracyjnym nie można rozpatrywać w oderwaniu od przedmiotu tego postępowania. W uchwale NSA z 26.10.2009 r., I OPS 10/09 podjętej w pełnym składzie tego sądu, wyjaśniono, że: „kontrola działalności administracji publicznej”, którym posługuje się art. 184 Konstytucji, określając właściwość sądów administracyjnych, należy rozumieć jako porównywanie czynności organów administracji rządowej i samorządowej (lub innych wykonujących zadania z zakresu administracji publicznej) z wzorcem, jakim są normy prawne”⁸⁸⁸. Istota postępowania sądowoadministracyjnego przekłada się na zakres postępowania dowodowego w tym postępowaniu, który jest ograniczony do dowodów uzupełniających z dokumentów i to jedynie wtedy, jeżeli jest to niezbędne do wyjaśnienia istotnych wątpliwości i nie spowoduje nadmiernego przedłużenia postępowania w sprawie⁸⁸⁹.

Co do tłumaczeń pisemnych należy rozważyć zatem dopuszczalność zlecenia tłumaczenia dokumentu znajdującego się już w aktach sprawy przez sąd w charakterze quasi-dowodu uzupełniającego (pamiętać należy, że tłumaczenie jako takie dowodem nie jest).

Przeciwko tej j możliwości dość stanowczo wypowiada się judykatura. NSA w wyroku z 12.7.2016 r., II GSK 408/15 orzekł, że przepis art. 106 § 3 p.p.s.a wyznacza w sposób ścisły granice dopuszczalności wykorzystania w postępowaniu sądowoadministracyjnym nowych dowodów. Postępowanie dowodowe, uzupełniające, ograniczone jest do możliwości przeprowadzenia przez sąd dowodu z konkretnego dokumentu już istniejącego, a jeżeli w danej sprawie organ odwoławczy nie złożył tłumaczeń dokumentów obcojęzycznych i nie zawnioskował o przeprowadzenie z nich dowodu w trybie art. 106 § 3 p.p.s.a., to brak jest jakichkolwiek podstaw, aby upatrywać się w takim działaniu uchybienia powyższego przepisu. Sąd administracyjny nie ma obowiązku inicjowania postępowania dowodowego i zobowiązania organu odwoławczego

⁸⁸⁸ Uchwała NSA(PW) z 26.10.2009 r., I OPS 10/09, ONSAiWSA 2010, nr 1, poz. 1.

⁸⁸⁹ Art. 106 § 3 p.p.s.a.

do przedłożenia tłumaczeń obcojęzycznych dokumentów. Wynika to stąd, że do kompetencji sądu administracyjnego nie należy rozstrzyganie sprawy administracyjnej co do jej meritum. Z tego względu celem postępowania dowodowego, o którym mowa w art. 106 § 3 p.p.s.a. nie jest ponowne ustalenie stanu faktycznego danej sprawy, lecz ocena, czy organy prawidłowo ustaliły ten stan i czy prawidłowo zastosowały przepisy prawa materialnego do poczynionych ustaleń. To zaś oznacza, że postępowanie dowodowe przed sądem administracyjnym nie może zmierzać do ponownego rozpatrzenia sprawy, w tym ustalania stanu faktycznego sprawy, co miałyby miejsce, gdyby na podstawie tłumaczenia treść dowodu została zgodnie z prawem (art. 4 i 5 u.j.p.) została ujawniona przez tym sądem po raz pierwszy⁸⁹⁰. Stwierdzenie, że organ nie przetłumaczył dokumentów obcojęzycznych z naruszeniem przepisów prawa procesowego powinno zatem skutkować uchyleniem decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Przemawia za tym również to, że brak urzędowego tłumaczenia dokumentów znajdujących się w aktach sprawy powoduje, że sąd administracyjny nie jest władny rozstrzygnąć co do prawidłowości zastosowania przez organ orzekający w sprawie przepisów prawa materialnego⁸⁹¹. Można więc powiedzieć, że sąd administracyjny wiąże język materiałów sprawy administracyjnej.

Z tego powodu problem tłumaczenia w postępowaniu sądowoadministracyjnym sprowadza do badania zakresu gwarancji procesowych dla strony niewładającej językiem polskim. Uprawnienie to określa art. 5 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. — Prawo o ustroju sądów powszechnych (p.u.s.p.)⁸⁹², który na zasadzie odesłania na podstawie art. 29 ustawy z dnia 25 lipca 2002 r. — Prawo o ustroju sądów administracyjnych (p.u.s.a.)⁸⁹³ ma zastosowanie w postępowaniu sądowoadministracyjnym. Zgodnie z nim osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem administracyjnym w znanym sobie języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza. Tym samym, korzystanie w postępowaniu sądowo-administracyjnym z pomocy tłumacza jest traktowane jako uprawnienie procesowe przysługujące stronie. Sąd administracyjny powinien poinformować cudzoziemca o prawie do bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza w każdym wypadku, gdy mogą zachodzić uzasadnione wątpliwości odnośnie

⁸⁹⁰ Wyrok NSA z 12.07.2016 r., II GSK 408/15, LEX nr 2142289.

⁸⁹¹ Wyrok WSA w Warszawie z 30.11.2009 r., IV SA/Wa 1600/09.

⁸⁹² Tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 217.

⁸⁹³ Tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 2492).

do władania przez nią w wystarczającym stopniu językiem polskim⁸⁹⁴. Jeżeli zachodzą okoliczności w związku z którymi sąd powinien był powziąć wątpliwość co do znajomości języka polskiego przez stronę, a tłumacza jej nie zapewni, to uchybienie tego rodzaju przesądza o nieważności postępowania na podstawie art. 183 § 2 pkt 5 p.p.s.a.⁸⁹⁵, ponieważ strona została pozbawiona możliwości ochrony swoich praw. Nie dotyczy to jednak sytuacji, kiedy strona jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika⁸⁹⁶.

Interesujące novum wprowadził art. 94 § 2 p.p.s.a. w brzmieniu ustalonym przez art. 10 ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. zmieniającej ustawę z dnia 1 stycznia 2023 r.⁸⁹⁷. Przewiduje on udział tłumacza w sprawach z udziałem osób skazanych i osadzonych w aresztów śledczych. Jest to więc szczególnie przykład przenikania się procedur, gdzie prawo do obrony, którego integralną częścią jest prawo do pomocy tłumacza zostało horyzontalnie rozciągnięte na inną procedurę.

Z treści art. 214 § 1 p.p.s.a. wywodzi się obowiązek poniesienia kosztów tłumacza jako spoczywający na stronie, która wniosła pismo (skargę) powodującą wynikające stąd wydatki⁸⁹⁸. Wydatków tych nie można włożyć na stronę, która nie włada językiem polskim, dla której pomoc ta jest bezpłatna (art. 5 § 2 p.u.s.p. w zw. z art. 29 p.u.s.a.).

5.4. Tłumaczenie w postępowaniu egzekucyjnym w administracji

Przepisy dodatkowe dotyczące tłumaczenia na gruncie postępowania egzekucyjnego w administracji zawiera Dział IV ustawy z dnia 11 października 2013 r. o wzajemnej pomocy przy dochodzeniu podatków, cel i innych należności pieniężnych⁸⁹⁹. Procedura związana z tłumaczeniem dokumentów dzieli się na etapy. Po pierwsze art. 32 ust. 1 o wzajemnej pomocy przyznaje ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych kompetencje do ustalenia w drodze porozumienia

⁸⁹⁴ Art. 6 p. p. s. a. Wyrok NSA z 30.10.2008 r., II OSK 1097/07, ONSA WSA 2009, nr 5, poz. 90

⁸⁹⁵ *A contrario* tez uzasadnienia Wyrok NSA z 14.12.2005 r., II OSK 1038/05, LEX nr 859965.

⁸⁹⁶ Wyrok NSA z dnia 14 grudnia 2005 r., II OSK 1038/05, Legalis nr 86915.

⁸⁹⁷ Dz.U.2022.1855.

⁸⁹⁸ Postanowienie NSA z 5.09.2014 r., I GZ 309/14, LEX nr 1528882.

⁸⁹⁹ T.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2157.

z państwem członkowskim, języka innego niż język urzędowy tego państwa, w którym będą sporządzone elementy:

I. Wniosku o udzielenie pomocy dotyczącego należności pieniężnych, o których mowa w art. 2 pkt 1–6 ustawy o wzajemnej pomocy, czyli:

1. Podatków i należności celnych pobieranych przez Rzeczpospolitą polską, państwo członkowskie lub w ich imieniu, przez ich jednostki podziału terytorialnego lub administracyjnego, w tym organy lokalne, lub w imieniu tych jednostek lub organów, a także w imieniu unii europejskiej;
2. Refundacji, interwencji i innych środków stanowiących część całkowitego lub częściowego systemu finansowania europejskiego funduszu rolniczego gwarancji (efrg) oraz europejskiego funduszu rolniczego rozwoju obszarów wiejskich (efrrow), w tym kwot należnych w związku z tymi działaniami;
3. Opłat i innych należności pieniężnych przewidzianych w ramach wspólnej organizacji rynku unii europejskiej dla sektora cukru;
4. Kar, grzywien, opłat i dopłat administracyjnych związanych z należnościami pieniężnymi, o których mowa w pkt 1–3, nałożonych przez organy właściwe do pobierania podatków i należności celnych lub właściwe do prowadzenia postępowań administracyjnych dotyczących podatków i należności celnych lub potwierdzonych przez organy administracyjne lub sądowe na wniosek organów właściwych w sprawie podatków i należności celnych;
5. Opłat za zaświadczenia i podobne do zaświadczeń dokumenty wydane w postępowaniach administracyjnych w sprawie należności pieniężnych, o których mowa w pkt 1;
6. Odsetek i kosztów związanych z należnościami pieniężnymi, o których mowa w pkt 1–5, w związku z którymi możliwe jest zwrócenie się o wzajemną pomoc;

II. Jednolitego formularza służącego do powiadomienia,

III. Jednolitego tytułu wykonawczego.

Minister właściwy do spraw finansów publicznych może również, w drodze porozumienia z państwem członkowskim lub państwem trzecim, uzgodnić inny język niż język urzędowy tego państwa, w którym będą sporządzane wnioski o udzielenie pomocy, dokumenty, informacje i inne wnioski dotyczące należności pieniężnych, o których mowa w pkt 1–6 powyżej oraz dotyczące należności przekazanych do egzekucji administracyjnej na podstawie ratyfikowanych umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, przesyłane w ramach

wzajemnej pomocy. O wynikach tych ustaleń powiadamiane jest centralne biuro łącznikowe.

Następnie centralne biuro łącznikowe tłumaczy na język polski elementy wniosku o udzielenie pomocy, jednolitego formularza służącego do powiadomienia oraz jednolitego tytułu wykonawczego, otrzymanych od państwa członkowskiego, sporządzone w języku uzgodnionym w porozumieniach.

Dokumenty wydane w państwie członkowskim lub państwie trzecim będące przedmiotem powiadomienia dotyczące należności pieniężnych, o których mowa w pkt 1–6, mogą być przesłane do organu egzekucyjnego w języku urzędowym tego państwa. Dodatkowo centralne biuro łącznikowe tłumaczy na język polski, jeżeli jest to konieczne, dokumenty wydane w państwie członkowskim lub państwie trzecim będące przedmiotem powiadomienia dotyczące przekazanych do egzekucji administracyjnej na podstawie ratyfikowanych umów międzynarodowych, albo występuje do tego państwa o tłumaczenie tych dokumentów na język polski. W razie konieczności naczelnik urzędu skarbowego lub organ egzekucyjny występuje, jeżeli jest to konieczne, do państwa członkowskiego lub państwa trzeciego o tłumaczenie na język polski albo język uzgodniony zgodnie z porozumieniami dokumentów innych niż określone powyżej.

Rozdział 6. Tłumaczenie w prawie imigracyjnym i azylowym

6.1. Uwagi wprowadzające

Standard ochrony praw cudzoziemców przez prawo polskie określa art. 37 ust. 2 Konstytucji⁹⁰⁰. Wyznacza on granicę stosowania wyjątków od zasady powszechności konstytucyjnych praw i wolności, zgodnie z którą korzysta z nich „każdy, kto znajduje się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej”⁹⁰¹. Konstytucja czyni podmiotem praw każdego, niezależnie od obywatelstwa, także cudzoziemca, który przebywa poza jej terytorium o ile jego prawa i obowiązki są kształtowane przez polskie prawo, czego przykładem są postępowania o wydanie wizy prowadzone przez organy konsularne⁹⁰². Zgodnie przyjmuje się także, że domniemaniem powszechności nie są objęte prawa i wolności pozakonstytucyjne, wynikające z umów międzynarodowych i ustaw zwykłych⁹⁰³. Zgodnie z art. 37 ust. 2 Konstytucji wyjątki od zasady powszechności

---

900 A. Wróbel zwraca uwagę na wynikający z Konstytucji dualizm praw i wolności człowieka, które mają charakter uniwersalny oraz praw i wolności obywatelskich. Temu podziałowi towarzyszy współcześnie zjawisko konstytucyjnej uniwersalizacji praw obywatelskich, które polega na rozszerzaniu zakresu podmiotowego dotychczasowych praw obywatelskich i ich przekształceniu w prawa człowieka przynależne każdemu, bez względu na posiadane obywatelstwo. A. Wróbel, *Obywatelstwo polskie a prawa i wolności konstytucyjne* [w:] *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce. Zasady Ogólne. Tom I*, red. M. Chmaj, L. Leszczyński, W. Skrzydło, J. Z. Sobczak, A. Wróbel., Kraków 2002, s. 157–160.

901 Art. 37 ust. 1 Konstytucji RP.

902 Wyrok TK z 15.11.2000 r., P 12/99, OTK 2000, Nr 7, poz. 260, s. 1302.

903 L. Bosek [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Legalis 2016, art. 37, Nb 28.

są dopuszczalne wyłącznie na podstawie ustawy. Ustawodawca może zatem uzależniać korzystanie z konstytucyjnych praw i wolności przez cudzoziemców od spełnienia dodatkowych warunków, takich jak wymóg stałego zamieszkania czy legalnego pobytu. Jednocześnie, wszelkie wyjątki podlegają kontroli w świetle pozostałych przepisów konstytucyjnych, w szczególności klauzul ograniczających zawartych w art. 2, 31 ust. 3 i 32 Konstytucji.

Wobec tego, że Konstytucja przyznaje określone prawa i wolności niezależnie od posiadania obywatelstwa polskiego, a więc także niezależnie od języka, jakim władają adresaci norm konstytucyjnych, zasadę urzędowości języka polskiego można interpretować na dwa sposoby. Pogląd bardziej liberalny zakłada, że z przyznaniem cudzoziemcom określonych praw nie jest tożsame nałożenie na cudzoziemców niewładających językiem polskim obowiązku posługiwania się językiem urzędowym. W tym ujęciu, art. 27 Konstytucji należy postrzegać w kategorii obowiązku po stronie władzy publicznej wprowadzenia rozwiązań prawnych i instytucjonalnych, które umożliwią osobom niepolskojęzycznym porozumienie się z organem władzy publicznej w taki sposób, aby mogły skutecznie korzystać z przyznanych im wolności lub praw. Wśród takich rozwiązań prawnych zwraca się uwagę przede wszystkim uwagę na przepisy ustaw procesowych, umożliwiających cudzoziemcom korzystanie z pomocy prawnej i pomocy tłumacza. Regulacje te służą zabezpieczeniu prawidłowości postępowania sądowego czy administracyjnego, inne wynikają z wymogów obrotu gospodarczego i handlowego w stosunkach z obcokrajowcami (art. 5 § 2 p.u.s.p. w zw. z art. 29 p.u.s.a., art. 69 § 2 k.p.a.)⁹⁰⁴. Argumentację w tym kierunku wzmacnia fakt, że wyjątki od posługiwania się językiem polskim przez władze publiczne w kontaktach z cudzoziemcami wprowadza w sposób dorozumiany sama Konstytucja, czego przykładem jest art. 43 ust. 1, który przewiduje obowiązek informowania osoby zatrzymanej o przyczynach zatrzymania „w sposób zrozumiały”, a więc w przypadku osoby obcojęzycznej — w języku innym niż polski⁹⁰⁵.

Wykładając zasadę urzędowania w języku polskim w sposób ścisły, art. 27 Konstytucji RP uznaje się za nakaz kierowany zarówno do władz publicznych jak i podmiotów, których prawa i obowiązki są kształtowane przez tę władzę. Tłumaczenie dokumentów obcojęzycznych i udział

⁹⁰⁴ Tak: L. Bosek [w:] *Konstytucja RP...*, art. 27, Nb 30.

⁹⁰⁵ J. Trzciński, M. Wiącek, *Znaczenie art. 27 Konstytucji dla statusu jednostki w RP* [w:] *Państwo Prawa — Parlamentaryzm — Sądownictwo Konstytucyjne. Pamięci Profesora Zdzisława Czeszejki-Sochackiego*, red. A. Jamróz, Białystok 2012, s. 305–306.

tłumacza w czynnościach z udziałem cudzoziemca niewładającego językiem polskim służy więc respektowaniu tej zasady i ogólnie pojętemu dobru postępowania, a nie respektowaniu odrębnych gwarancji cudzoziemca do komunikowania się z władzą publiczną w języku dla niego zrozumiałym. W orzecznictwie sądów administracyjnych wykształciły się linie orzecznicze na korzyść każdego z przedstawionych poglądów⁹⁰⁶.

To, który kierunek wykładni jest bliższy intencji ustawodawcy, a co za tym idzie w jaki sposób i w jakim zakresie powinna być wykorzystywana instytucja tłumaczenia, można najcelniej uchwycić na przykładzie takiej dziedziny stosunków, w których interakcja *obcojęzycznej* cudzoziemca z szeroko rozumianą *polskojęzyczną* władzą publiczną, jest oparta na kształtowaniu sytuacji cudzoziemca jako podmiotu „zewnątrznego” będącego jednocześnie podmiotem praw i wolności konstytucyjnych. Takim obszarem regulacji jest niewątpliwie reglamentacja wjazdu i pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz prawo azylowe.

Konstytucja w art. 52 w ust. 1 i 2 gwarantuje każdemu, wolność poruszania się po terytorium Polski, wyboru miejsca zamieszkania i pobytu, a także swobodę opuszczenia tego terytorium. Wolności, o których mowa mogą podlegać ograniczeniom określonym w ustawie — przepis powiela więc zasadę wynikającą z art. 37 ust. 2 Konstytucji. Uznaje się przy tym, że z przepisów art. 52 ust. 1 i 2 Konstytucji nie może wywodzić żadnych uprawnień ten cudzoziemiec, który dopiero zamierza wejść na terytorium Polski, zaś wolność poruszania się, wybór miejsca zamieszkania lub pobytu przysługują jedynie cudzoziemcowi przebywającemu w Polsce legalnie⁹⁰⁷. Konstytucja dopuszcza również — *a contrario* do przepisu art. 52 ust. 4 — wydalenie osoby nieposiadającej obywatelstwa polskiego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nałożenie na nią zakazu powrotu do kraju⁹⁰⁸.

Cudzoziemcy na zasadach określonych w ustawie mogą również korzystać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z prawa azylu, a także ubiegać się o status uchodźcy zgodnie z wiążącymi Rzeczpospolitą

⁹⁰⁶ W wyroku z 12.7.2016 r. NSA wskazał, że odstępstwa od nakaz urzędowania w języku polskim mogą być podyktowane ochroną prawa do rzetelnego procesu sądowego czy prawa do dobrej administracji, jeżeli z praw tych korzystają na terytorium Polski osoby nieznające języka urzędowego — Wyrok NSA z 12.07.2016 r., II GSK 409/15, LEX nr 2142290.

⁹⁰⁷ B. Banaszak [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. B. Banaszak, Legalis 2012, art. 52, Nb 1

⁹⁰⁸ art. 318 i nast. ustawy o cudzoziemcach.

Polską umowami międzynarodowymi⁹⁰⁹. Prawo imigracyjne i azylowe to obszary prawa administracyjnego, zwłaszcza prawa procesowego, które wbrew zasadzie odrębności proceduralnej uległy daleko idącej europeizacji. Z tego względu, dokonując analizy dogmatycznoprawnej w tych dziedzinach, celowe jest wyodrębnienie w jakim stopniu omawiane rozwiązanie dotyczące języków postępowania i tłumaczeń wynikają z inkorporacji postanowień prawa międzynarodowego i unijnego, a w jakim stopniu są to rozwiązania wprowadzone przez ustawodawcę krajowego, aby sprostać wymaganiom właściwym dla tego obszaru stosunków społecznych w multicentrycznym systemie prawa. Wyniki tak przeprowadzonej analizy pozwolą ustalić, w jakim stopniu instytucja tłumaczenia w relacjach zewnętrznych, pomiędzy cudzoziemcem a organami administracji publicznej, stanowi realizację zasady urzędowania w języku polskim, a także pomogą określić w jaki sposób tłumaczenie kształtuje pozycję jednostki względem organów administracji publicznej.

W tym celu rozdział podzielono na dwie części. W pierwszej z nich przedstawiono zagadnienia dotyczące zarządzania wielojęzycznością dokumentów i podmiotów administrowanych w sprawach dotyczących wjazdu i legalizacji pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Rozważania w tym zakresie podzielono ze względu na poziom (prawo UE i prawo krajowe) i podmiot regulacji (obywatele państw trzecich i obywatele UE oraz członkowie ich rodzin)⁹¹⁰. W drugim punkcie poświęcono tłumaczeniom postrzeganym jako nieodłączny element prawa azylowego i naczelną gwarancja postępowania w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej.

6.2. Tłumaczenia a reglamentacja administracyjnoprawna wjazdu i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

6.2.1. Ograniczenia językowe i tłumaczenia a wjazd na terytorium UE obywateli państw trzecich

Imigracja jest jedną z polityk UE rozwijanych w ramach przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości (PWBIS). Unia rozwija wspólną

⁹⁰⁹ Art. 56 ust. 1 i 2 Konstytucji RP.

⁹¹⁰ W tym miejscu należy dla jasności wyводу zwrócić uwagę, że polski ustawodawca określa mianem cudzoziemca każdą osobę, która nie posiada obywatelstwa polskiego, a więc także bezpaństwowców i obywateli UE — art. 3 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach.

politykę migracyjną mającą na celu zapewnienie, na każdym etapie, skutecznego zarządzania przepływami migracyjnymi, sprawiedliwego traktowania obywateli państw trzecich przebywających legalnie w państwach członkowskich, a także zapobieganie nielegalnej migracji i handlowi ludźmi oraz wzmocnione ich zwalczanie⁹¹¹. Polityka migracyjna opiera się na zasadzie solidarności⁹¹². Artykuł 80 TFUE dodaje, że polityki azylowe i migracyjne oraz ich wdrażanie „podlega zasadzie solidarności i sprawiedliwego podziału odpowiedzialności między państwami członkowskimi”. Wynika to z faktycznej sytuacji, w której niektóre państwa członkowskie są z definicji bardziej narażone na napływ ludności z państw trzecich niż inne. Na uwagę zasługuje odniesienie się w tym artykule do wykorzystania instrumentów finansowych w celu zapewnienia solidarności co nadaje mu bardziej konkretne znaczenie w porównaniu z innymi przepisami dotyczącymi solidarności⁹¹³. Innymi słowy, solidarność jest w polityce migracyjnej i azylowej UE sprowadza się do podziału obciążeń (także w znaczeniu zasobów; *burden-sharing*) i odpowiedzialności⁹¹⁴.

W tym obszarze Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą, przyjmują środki w następujących dziedzinach:

1. Warunki wjazdu i pobytu, jak również normy dotyczące procedur wydawania przez Państwa Członkowskie długoterminowych wiz i dokumentów pobytowych, w tym do celów łączenia rodzin;
2. Określenie praw obywateli państw trzecich przebywających legalnie w państwie członkowskim, w tym warunków dotyczących swobody przemieszczania się i pobytu w innych państwach członkowskich;
3. Nielegalna migracja i nielegalny pobyt, w tym wydalenie i odsyłanie osób przebywających nielegalnie;
4. Zwalczanie handlu ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi.

⁹¹¹ Art. 79 ust. 1 TFUE.

⁹¹² Art. 67 ust. 2 TFUE. Wiele innych postanowień zarówno TUE, jak i TFUE odwołuje się do pojęcia solidarności, np. art. 21 TUE o wspólnej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, art. 80 TFUE stricte w odniesieniu do polityki azylowej UE i art. 122 TFUE w świetle europejskiej polityki gospodarczej. Większość z tych przepisów dotyczy solidarności między państwami członkowskimi.

⁹¹³ J. Monar, *Solidarity as a challenge for the EU: The case of justice and home affairs*, „EU Studies in Japan”, 2015, Nr 35, s. 9.

⁹¹⁴ H-J. Blanke, S. Mangiameli (red.), *Treaty on the Functioning of the European Union — A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1–89*, s. 1520.

Choć zatem UE zasadniczo nie posiada kompetencji do stanowienia w jakim języku mają urzędować organy administracji państw członkowskich, to pewne rozwiązania ograniczające autonomię państwa w tej dziedzinie mogą być efektem rykoszetowym harmonizacji procedur w sprawach migracyjnych. Normy związane z językiem urzędowania, tłumaczeniem dokumentów i udziałem tłumacza, mogą mieć zarówno charakter gwarancyjny (ich celem jest zabezpieczenie sytuacji procesowej i praw językowych cudzoziemca) jak i ograniczający, wyznaczając granicę swobody państwa. Bliższego omówienia wymagają przepisy ustanawiające ograniczenia i gwarancje językowe zawarte w podstawowych aktach prawa wtórnego, dotyczących dziedzin wymienionych w punktach 1–3, wśród których należy wskazać:

1. Dyrektywę Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin (dalej jako: dyrektywa 2003/86/WE)⁹¹⁵,
2. Dyrektywę Rady 2003/109/WE z dnia 25 listopada 2003 r. dotyczącą statusu obywateli państw trzecich będących rezydentami długoterminowymi (dalej jako: dyrektywa 2003/109/WE)⁹¹⁶,
3. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. W sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich (dalej jako: dyrektywa 2008/115/WE)⁹¹⁷,
4. Dyrektywę Rady 2009/50/WE z dnia 25 maja 2009 r. w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu podjęcia pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji (dalej jako: dyrektywa 2009/50/WE)(uchylona)⁹¹⁸,
5. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 810/2009 z dnia 13 lipca 2009 r. Ustanawiające Wspólnotowy Kodeks Wizowy (kodeks wizowy)⁹¹⁹
6. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/98/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. W sprawie procedury jednego wniosku o jedno zezwolenie dla obywateli państw trzecich na pobyt i pracę na

⁹¹⁵ Dz. Urz. UE. L. 251 z 2003 r. str. 12 z późn. zm.

⁹¹⁶ Dz. Urz. UE. L 16 z 2004 r., str. 44.

⁹¹⁷ Dz. Urz. UE L 348 z 2008, str. 98 z późn. zm.

⁹¹⁸ Dz. Urz. UE L 155 z 2009 r., str. 17; uchylona na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1883 z dnia 20 października 2021 r. w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu zatrudnienia w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji oraz uchylenia dyrektywy Rady 2009/50/WE (Dz. U. UE. L. z 2021 r. Nr 382, str. 1).

⁹¹⁹ Dz. Urz. UE. L 243 z 2009 r., str. 1 z późn. zm.

terytorium państwa członkowskiego oraz w sprawie wspólnego zbioru praw dla pracowników z państw trzecich przebywających legalnie w państwie członkowskim (dalej jako: dyrektywa 2011/98/UE)⁹²⁰,

7. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/66/UE z dnia 15 maja 2014 r. W sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w ramach przeniesienia wewnątrz przedsiębiorstwa (dalej jako: dyrektywa 2014/66/UE)⁹²¹,
8. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/801 z dnia 11 maja 2016 r. W sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu prowadzenia badań naukowych, odbycia studiów, szkoleń, udziału w wolontariacie, programach wymiany młodzieży szkolnej lub projektach edukacyjnych oraz podjęcia pracy w charakterze *au pair* (dalej jako: dyrektywa 2016/801)⁹²².

W preambule pięciu z wymienionych aktów prawnych zastrzeżono, że ich stosowanie nie może prowadzić do dyskryminacji cudzoziemców ze względu na język⁹²³. Ograniczenia w równym traktowaniu są jednak dopuszczalne w związku z wymogami dotyczącymi kwalifikacji językowych umożliwiających dostęp do edukacji i kształcenia, w tym wykształcenia wyższego⁹²⁴, staży zawodowych⁹²⁵ i wolontariatów⁹²⁶.

Szczególne rozwiązania mające na celu usprawnienie wielojęzycznego obrotu dokumentacji, w związku z przepływami wewnątrz państw, przewiduje Wspólny Kodeks Wizowy (WKW). Wnioski o wizę, co do zasady, są rozpatrywane przez konsulaty, lecz dopuszcza się rozpatrywanie wniosków i wydawanie decyzji przez organy centralne, lecz wówczas państwa członkowskie Państwa członkowskie są obowiązane zapewnić, by organy te znały język w stopniu wystarczającym do analizowania dokumentów⁹²⁷. WKW przewiduje, że wnioski o wizę są składane na formularzach, które są dostępne co najmniej w języku lub językach

⁹²⁰ Dz. Urz. UE L 343 z 2011 r., str. 1.

⁹²¹ Dz. Urz. UE L 157 z 2014 r., str. 1

⁹²² Dz. Urz. UE L 132 z 2016 r., str. 21.

⁹²³ Dyrektywa 2003/109/WE — motyw 5; dyrektywa 2016/801 — motyw 63, dyrektywa 2011/98/UE — motyw 29, dyrektywa 2003/86/WE — Motyw 5, dyrektywa 2008/115 — motyw 21.

⁹²⁴ Dyrektywa 2011/98/UE — art. 12 lit a (iv).

⁹²⁵ Dyrektywa 2003/109/WE — Art. 11 ust. 3 lit. b; dyrektywa 2016/801 — art. 11 ust. 1 lit. c, art. 13, art. 16 ust. 2 lit. a.

⁹²⁶ Dyrektywa 2016/801 — art. 14 ust. 1 lit. d.

⁹²⁷ Art. 4 ust. 1a WKW.

urzędowych państwa członkowskiego, którego dotyczy składany wniosek lub reprezentującego państwa członkowskiego oraz w języku lub językach państwa, w którym znajduje się konsulat⁹²⁸. Formularz może być udostępniany także w innym języku lub językach urzędowych instytucji UE. Jeżeli natomiast język lub języki urzędowe państwa, w którym znajduje się konsulat, nie zostały zintegrowane w formularzu, osobie ubiegającej się o wizę udostępnia się odrębnie tłumaczenie na ten język urzędowy lub te języki urzędowe. Takie tłumaczenie jest sporządzane w ramach współpracy państw członkowskich z Komisją, co ma na celu zapewnienie jego jednolitości (współpraca schengenśka)⁹²⁹. Konsulat ma obowiązek poinformować osobę ubiegającą się o wizę w jakich językach jest dostępny formularz. Kodeks określa również w jakich językach mają być sporządzane formularze wykorzystywane jako dowód na pokrywanie kosztów pobytu przez inną osobę lub na zakwaterowanie u osoby prywatnej. Poza językiem lub językami urzędowymi państwa członkowskiego formularz powinien zostać sporządzony dodatkowo w co najmniej jednym języku urzędowym instytucji UE i przekazany Komisji. Wielojęzyczne formularze są również wykorzystywane do informowania wnioskodawców o rozstrzygnięciu w przedmiocie odmowy wydania wizy oraz informowania o trybie odwołania od tej decyzji — sporządzą się je w języku lub językach urzędowych państwa wydającego decyzję oraz innym języku urzędowym instytucji UE⁹³⁰.

„Miękkie” działania związane z wielojęzycznym obrotem dokumentów podjęto w obszarze mobilności związanej z działalnością naukową i kształceniem się cudzoziemców. W dyrektywie 2016/801 przewidziano zapisy, które można określić jako inicjatywę w przedmiocie urzeczywistniania założeń wielojęzyczności w płaszczyźnie horyzontalnej (pomiędzy państwami członkowskimi). Mianowicie, zachęca się państwa członkowskie do zezwalania wnioskodawcom na przedstawienie dokumentów i informacji w określonym przez nie języku urzędowym, innym niż ich własne język(/i) urzędowy(/e)⁹³¹. Zgodnie z art. 5 ust. dyrektywy 2016/801 państwa członkowskie mogą wymagać, aby wnioskodawca dostarczył wymagane dokumenty w języku urzędowym danego państwa członkowskiego lub w „jakimkolwiek języku urzędowym Unii określonym przez to państwo członkowskie”⁹³². Bardziej rygorystyczne

⁹²⁸ Art. 12 ust. 3–6 WKW.

⁹²⁹ Art. 48 ust. 1a lit c WKW.

⁹³⁰ Art. 32 ust. 2 WKW.

⁹³¹ Dyrektywa 2016/801 — motyw 25.

⁹³² Tak też: art. 28, art. 30 ust. 2 i 3 dyrektywy, art. 31 ust. 6 2016/801.

wymogi mogą być stawiane przez państwa członkowskie w związku z przenosinami w ramach przedsiębiorstw. W tym wypadku dyrektywa 2014/66/UE dopuszcza, aby państwa członkowskie wymagały od wnioskodawcy przedłożenia dokumentów w języku urzędowym państwa przyjmującego⁹³³. Zapis ten można jednak postrzegać jako superfluum, ponieważ sankcjonuje w istocie „stan wyjścia” w sposobie ustalania języka w jakim urzędują państwa członkowskie.

Aspektem o kluczowym znaczeniu w zarządzaniu migracjami są procedury stosowane przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów, nielegalnie przebywających na ich terenie, obywateli państw trzecich. Jest to zagadnienie ściśle powiązane z zarządzaniem migracjami, jak i polityką azylową UE i gwarancjami wynikającymi z zasady *non-refoulement*. Zostanie ono jednak omówione w tej części rozważań, aby zachować spójność z systematyką przyjętą przez polskiego ustawodawcę w ustawie o cudzoziemcach i w sposób przejrzysty ukazać różne modele proceduralne tłumaczeń w ramach tej ustawy.

W myśl dyrektywy 2008/115/WE państwa członkowskie na żądanie zapewniają pisemne lub ustne tłumaczenie głównych elementów decyzji dotyczących powrotu (decyzji o zakazie wjazdu i o wykonaniu wydalenia) w tym tłumaczenia informacji o dostępnych środkach odwoławczych — na język, który obywatel państwa trzeciego rozumie lub można w uzasadniony sposób przypuszczać, że jest dla niego zrozumiały⁹³⁴. Obywatel państwa trzeciego ma również możliwość uzyskania porady prawnej, reprezentacji prawnej oraz w razie konieczności, pomocy tłumacza w związku z odwołaniem⁹³⁵.

W praktyce obowiązki te nie są w pełni respektowane przez administrację państw członkowskich. Podczas oceny implementacji Dyrektywy 2008/115/WE przeprowadzonej w 2020 roku zwrócono uwagę, że w większości państw członkowskich decyzje są wydawane w języku tego państwa i tłumaczone stronie tylko ustnie. Gdy zaś decyzja jest doręczana drogą pocztową strona w niektórych państwach w ogóle nie ma możliwości skorzystania z prawa do tłumaczenia⁹³⁶. Wśród państw, które implementowały dyrektywę w sposób niepełny wymieniono

⁹³³ Dyrektywa 2014/66/UE — art. 5 ust. 2, art. 21 ust. 3 lit. e; dyrektywa 2003/86/WE — motyw 12.

⁹³⁴ Art. 12 dyrektywy 2008/115/WE.

⁹³⁵ Art. 13 ust. 3 dyrektywy 2008/115/WE.

⁹³⁶ The Return Directive 2008/115/EC European Implementation Assessment, European Parliamentary Research Service, 2020, s. 55.

Polskę, jako kraj, który nie gwarantuje pomocy tłumacza przy składaniu odwołań⁹³⁷.

Warto także zwrócić uwagę, że w aktach prawa wtórnego dotyczących imigracji unaocznia się wymiar polityki wielojęzyczności UE związany z rozwijaniem kompetencji językowych⁹³⁸, integracją⁹³⁹ i wspieraniem różnorodności językowej⁹⁴⁰.

6.2.2. Tłumaczenia w sprawach uregulowanych w ustawie z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach

Podstawowym aktem określającym zasady i warunki wjazdu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ich przejazdu przez to terytorium, pobytu na nim i wyjazdu z niego, a także tryb postępowania oraz organy właściwe w tych sprawach — jest ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (dalej jako: ustawa o cudzoziemcach)⁹⁴¹.

Określenie granic gwarancji językowych cudzoziemców w tych sprawach wymaga ustalenia relacji tej ustawy do przepisów ogólnego postępowania administracyjnego. Odmowa na wjazd i pobyt oraz udzielenie lub cofnięcie zgody na pobyt następuje w indywidualnych postępowaniach administracyjnych. Postępowanie w wymienionych sprawach ma charakter ogólnego postępowania administracyjnego w rozumieniu art. 1 ust. 1 k.p.a. i kończy się wydaniem decyzji administracyjnej, podlegającej kontroli sądu administracyjnego według zasad wynikających z p.p.s.a. Odmienności proceduralne w sprawach prowadzonych na podstawie ustawy o cudzoziemcach wynikają z wyraźnego wyłączenia przepisów k.p.a. w niektórych kwestiach⁹⁴², bądź są w sposób dorozumiany regulowane w sposób autonomiczny⁹⁴³.

Wyłączenie stosowania kodeksu postępowania administracyjnego obejmuje postępowania w sprawach należących według art. 3 § 2 pkt

⁹³⁷ Ibidem, s. 60.

⁹³⁸ Dyrektywa 2016/801 — motyw 23.

⁹³⁹ Dyrektywa Rady 2009/50/WE — motyw 3. Na przykład cudzoziemcy ubiegający się o zezwolenie na pobyt mogą zostać zobowiązani do uczestnictwa w kursach językowych Dyrektywa 2003/109/WE — art. 15 ust. 3.

⁹⁴⁰ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: *A New Framework Strategy for Multilingualism*, COM (2005) 596 final, 22.11.2005.

⁹⁴¹ T. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 769 z późn. zm.).

⁹⁴² Między innymi art. 10 i art. 11 ust. 3 ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁴³ J. Chlebny [w:] *Prawo o cudzoziemcach. Komentarz*, red. J. Chlebny, Legalis 2020, komentarz do art. 1, Nb 14.

4 k.p.a. do właściwości przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych. Konsulowie posiadają zgodnie z art. 66 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach kompetencje w sprawach wiz, wobec czego do objętych ich właściwością, stosuje się przepisy ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. — Prawo konsularne o ile ustawa o cudzoziemcach nie stanowi inaczej⁹⁴⁴. Należy przy tym zaznaczyć, że do wydawania, cofania lub unieważniania wiz krajowych lub przedłużania okresu ich ważności lub okresu pobytu cudzoziemca objętego tymi wizami stosuje się przepisy WKW w zakresie nieuregulowanym przepisami Działu IV ustawy o cudzoziemcach (art. 5 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach). W tym miejscu zastosowanie znajdą więc uwagi dotyczące składania wniosków wizowych i tłumaczeń pisemnych przewidzianych w WKW omówione w poprzednim podrozdziale oraz sporządzania tłumaczeń przez konsulów opisane we wcześniejszych podrozdziałach.

Odstępstwa od standardów postępowania przewidzianych w k.p.a. wynikają ze szczególnego charakteru spraw rozpoznawanych na podstawie ustawy o cudzoziemcach i wymogów wynikających z prawa UE i prawa międzynarodowego czego przykładem jest przewidziana w art. 9 k.p.a. zasada należytego i wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o cudzoziemcach organ prowadzący postępowanie jest zobowiązany do pouczenia cudzoziemca o zasadach i trybie postępowania oraz o przysługujących mu prawach i ciężących na nim obowiązkach na piśmie⁹⁴⁵ i w języku dla niego zrozumiałym w sprawach: (1) o wydanie cudzoziemcowi wizy, (2) przedłużenie okresu ważności wydanej wizy lub okresu pobytu objętego tą wizą, (3) udzielenie cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej i o (4) zobowiązanie cudzoziemca do powrotu, a także (5) w związku z przeprowadzeniem wobec cudzoziemca czynności kontrolnych. To w jakim języku udzielana jest informacja zależy zatem od tego, czy dotyczy ona spraw wymienionych w art. 7 ustawy o cudzoziemcach⁹⁴⁶. Ponadto, art. 7 ustawy o cudzoziemcach roz-

⁹⁴⁴ Art. 5 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁴⁵ Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy o cudzoziemcach za pisemną zgodą cudzoziemca pouczenie może zostać także utrwalone w postaci elektronicznej i wysłane cudzoziemcowi na wskazany przez niego adres elektroniczny lub wysłane przez wskazanie cudzoziemcowi adresu strony internetowej.

⁹⁴⁶ J. Chlebny [w:] *Prawo o cudzoziemcach...*, art. 7, Nb 2.

szerza względem art. 9 k.p.a. zakres informacji udzielanych w sprawach o zobowiązanie cudzoziemca do powrotu⁹⁴⁷. Wobec tego, ze względu na zasady udzielania cudzoziemcom informacji, można wyróżnić za J. Chlebny trzy rodzaje spraw⁹⁴⁸:

1. Sprawy, w których zakres i sposób udzielania informacji określa wyłącznie k.p.a.,
2. Sprawy, w których zakres pouczenia nie różni się od art. 9 k.p.a., ale wymagane jest pouczenie w języku zrozumiałym i na piśmie,
3. Sprawy, w których obowiązek udzielania informacji, w języku zrozumiałym dla cudzoziemca i na piśmie, jest szerszy niż przewidziany w k.p.a.

Przepis art. 7 ust. 1 pkt 2 nie wymaga, aby informacja została udzielona w języku rodzimym cudzoziemca a jedynie w języku dla niego „zrozumiałym”. J. Chlebny prezentuje pogląd, zgodnie z którym obowiązek ten nie wymaga również, aby pouczenie sporządzono w języku wskazanym przez cudzoziemca⁹⁴⁹, a pouczenie w jakimkolwiek języku, w dostatecznym stopniu zrozumiałym przez cudzoziemca będzie odpowiadało wymaganiom sformułowanym w przepisie⁹⁵⁰.

Z powyższym stanowiskiem należy się zgodzić z tym zastrzeżeniem, że kryterium doboru języka przez organ prowadzący postępowanie, mającym z resztą uzasadnienie w art. 9 k.p.a. powinno być to, aby treść informacji przekazywanej cudzoziemcowi została przez niego zrozumiana w stopniu pozwalającym na ochronę jego praw (tak aby nie poniósł on szkody z powodu nieznajomości prawa). Nie można w tym miejscu pominąć ograniczeń wyboru języka pouczenia natury obiektywnej takich jak: znajomość określonych języków przez pracownika organu, dostępność tłumaczy rzadkich języków, a także zasoby materialne i niematerialne będące w dyspozycji organu, czyli środki finansowe na pokrycie kosztów tłumaczenia i czas potrzebny na jego wykonanie. Wymienione czynniki są również związane z zagrożeniem w postaci obstrukcji

---

⁹⁴⁷ Zakres pouczenia jest szerszy niż ten wynikający z art. 9 k.p.a. i obejmuje także informacje, które nie wiążą się bezpośrednio z postępowaniem w sprawie o zobowiązanie do powrotu. Do takich informacji zalicza się pouczenie o możliwości złożenia wniosku o nadanie statusu uchodźcy, dochodzenia roszczeń pracowniczych i uzyskania zezwolenia na pobyt czasowy — J. Chlebny, *Prawo do informacji i pomocy tłumacza w sprawie zobowiązania cudzoziemca do opuszczenia terytorium Polski* [w:] *Dziesięć lat polskich doświadczeń w Unii Europejskiej. Problemy prawnoadministracyjne*. Tom 2, red. J. Sługocki, Wrocław 2014, s. 621–622.

⁹⁴⁸ J. Chlebny [w:] *Prawo o cudzoziemcach*..., art. 7, Nb 2.

⁹⁴⁹ Tak też: Wyrok NSA z 25.08.2020 r., II OSK 3734/19, LEX nr 3157692. Może być również język polski.

⁹⁵⁰ J. Chlebny [w:] *Prawo o cudzoziemcach*..., art. 7, Nb 2

procesowej ze strony cudzoziemca, który mógłby domagać się przedłożenia mu informacji w języku rodzimym (lub jakimkolwiek innym), wyłącznie po to, aby przedłużyć postępowanie, którego rozstrzygnięcie może przynieść dla niego ujemne skutki⁹⁵¹.

Na konflikt pomiędzy realizacją obowiązku informacyjnego a ekonomiką procesową zwracano uwagę w opinii UNHCR dotyczącej dyrektywy proceduralnej⁹⁵². UNHCR zwrócił wówczas uwagę, że przeciwdziałanie nadużywaniu praw przez stronę jest działaniem w pełni usprawiedliwionym, jednak nie może mieć pierwszeństwa przed skuteczną realizacją obowiązku informacyjnego. Tego rodzaju konflikty decyzyjne powinny być rozważane *ad casu* i ze szczególną ostrożnością, a w każdym razie wybór języka nie powinien być mieć miejsca w sposób arbitralny i niepoparty okolicznościami faktycznymi.

W tym świetle nie można arbitralnie wykluczyć sporządzania informacji w języku wskazanym przez cudzoziemca, ponieważ to właśnie on jest najbardziej wiarygodnym źródłem informacji o własnych kompetencjach językowych. Dopiero gdy realizacja takiego żądania nie byłaby możliwa ze względów natury obiektywnej, a w świetle okoliczności sprawy nie budziłoby wątpliwości, że cudzoziemiec włada innym językiem w stopniu wystarczającym na spełnienie obowiązku informacyjnego, to nieuwzględnienie żądania cudzoziemca stałoby się dopuszczalne.

Usuwanie ewentualnych wątpliwości adresata informacji kierowanych przez organy administracji publicznej może służyć przewidziane w art. 9 zdanie drugie k.p.a. udzielanie ustnych wyjaśnień⁹⁵³. Z art. 7 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach nie można natomiast wyprowadzić obowiązku udzielania informacji na piśmie w języku obcym w innych sprawach aniżeli w nim wskazane⁹⁵⁴. Co ważne, obowiązek uważa się za spełniony także wtedy, gdy strona odmówi pokwitowania odbioru

⁹⁵¹ Interesującą ilustracją tego typu konfliktu interesów jest przytoczony wyżej wyrok NSA w sprawie II OSK 3734/19 gdzie skarżący będący obywatelem Ukrainy i studiujący w Polsce na kierunku dziennikarstwo i komunikacja społeczna domagał się pouczenia w języku arabskim.

⁹⁵² UNHCR Provisional Comments on the Proposal for a Council Directive on Minimum Standards on Procedures in Member States for Granting and Withdrawing Refugee Status (Council Document 14203/04, Asile 64, of 9 November 2004), s. 13.

⁹⁵³ K. Kulińska-Jachowska, *The Principle of Providing Information and participation of interpreter in administrative proceedings* [w:] red. Chrisidu-Budnik A., Cendrowicz D., *Asymmetric Information in Public Administration*, Warszawa 2022, s. 217–228

⁹⁵⁴ W szczególności udzielenie cudzoziemcowi pouczenia w języku polskim nie stanowi podstawy do przywrócenia terminu na podstawie art. 58 § 1 k.p.a. — Zob. Wyrok NSA z 14.03.2019 r., II OSK 1118/17, LEX nr 2693709.

informacji sporządzonej w języku, który organ uznał za zrozumiały⁹⁵⁵. Tym bardziej więc udzielenie informacji w języku, który cudzoziemiec niewątpliwie rozumie na tyle by zapoznać się z treścią komunikatu wyrażonego w nierzadko zawiłym języku urzędowym, nabiera szczególnego znaczenia o charakterze gwarancyjnym dla jego późniejszej pozycji w toku postępowania. Brak pouczenia w języku zrozumiałym dla cudzoziemca jest traktowany jako naruszenie prawa procesowego, mające istotny wpływ na wynik sprawy w rozumieniu art. 174 pkt 2 p.p.s.a.⁹⁵⁶.

Wnioski w sprawach uregulowanych w ustawie o cudzoziemcach sporządza się w języku polskim. Pojęcie wniosku nie zostało odrębnie zdefiniowane w ustawie o cudzoziemcach, ale przepisy tej ustawy odnoszą je do żądania wszczęcia postępowania w określonej sprawie⁹⁵⁷. W odniesieniu do innych pism składanych w postępowaniu zastosowanie będą miały zasady przewidziane w ogólnym postępowaniu administracyjnym, a dokładnie art. 63 § 1 k.p.a. zgodnie z którym pojęcie podania, z którym wiąże się obowiązek używania języka polskiego, obejmuje żądania, wyjaśnienia, odwołania i zażalenia. W związku z tym złożenie podania w innym języku będzie uznane za brak w rozumieniu art. 64 § 2 k.p.a. W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że w takiej sytuacji organ powinien wezwać wnoszącego do złożenia podania w języku polskim pod rygorem pozostawienia go bez rozpoznania⁹⁵⁸. Jeżeli wnioskodawca nie uzupełni braku w wyznaczonym terminie, podanie lub wniosek sporządzony w języku obcym pozostawia się bez rozpoznania⁹⁵⁹. Alternatywnie, organ może z własnej inicjatywy zlecić tłumaczenie pisma i/lub załączników⁹⁶⁰. W ocenie Z. Kmieciaka koszty tłumacze-

⁹⁵⁵ Wyrok NSA z 5.07.2018 r., II OSK 2003/16, LEX nr 2524690.

⁹⁵⁶ Wyrok NSA z 19.09.2019 r., II OSK 1849/19, ONSAiWSA 2020, nr 3, poz. 39.

⁹⁵⁷ M. in.: art. 66 ust. 3, art. 105 ust. 1, art. 211 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁵⁸ Komentarz do art. 64 k.p.a., pkt XVIII [w:] M. Karpiuk, P. Krzykowski, A. Skóra (red.) *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz do art. 61–126*, 2020. Inaczej Z. Kmieciak, który wskazuje, że uzupełnieniem braku formalnego będzie złożenie tłumaczenia podania na język polski. Takie stanowisko można rozumieć jako pewien skrót myślowy, ponieważ pismo składane przez stronę niewładającą językiem polskim w tym języku będzie w znaczeniu dosłownym tłumaczeniem. Takie pismo powinno jednak czynić zadość pozostałym wymogom formalnym podania (wniosku). Zob. Z. Kmieciak, *Postępowanie administracyjne, postępowanie egzekucyjne w administracji i postępowanie sądownoadministracyjne*, Warszawa 2019, s. 112. Wydaje się jednak, że praktyka w tym zakresie nie jest jednolita, np. w sprawie rozstrzygniętej przez NSA wyrokiem z dnia 10 czerwca 2020 r. skarżącego wezwano do przedłożenia tłumaczenia odwołania sporządzonego w języku angielskim wraz z tłumaczeniem sporządzonym przez tłumacza przysięgłego (I OSK 1760/19 LEX nr 3072007).

⁹⁵⁹ Z. Kmieciak, *Postępowanie administracyjne...*, s. 112.

⁹⁶⁰ Postanowienie WSA w Warszawie z 1.9.2004 r., V SA 1207/02, niepubl.

nia w takiej sytuacji powinna ponieść strona⁹⁶¹. W myśl art. 262 § 1 pkt 2 k.p.a. ustawowym obowiązkiem organu jest każdorazowe rozważenie czy dana czynność wymagająca tłumaczenia jest dokonywana w interesie lub na żądanie strony, czy też wynika z ustawowego obowiązku organu prowadzącego postępowanie⁹⁶². Obciążenie cudzoziemca kosztami tłumaczenia wykonanego z inicjatywy organu, gdy nie wynika to dodatkowo z przepisów szczególnych⁹⁶³ będzie zależało od tego, czy art. 4 i 5 u.j.p. może być samoistnie rozumiany jako „ustawowy obowiązek organu w rozumieniu tego przepisu. W przypadku odpowiedzi odmownej, ponoszenie kosztów tłumaczenia podania będzie oparte na kryterium interesu strony⁹⁶⁴”.

Przedstawiony wyżej pogląd budzi wątpliwości w zakresie, w jakim dopuszcza się uzupełnienie braku formalnego w postaci sporządzenia podania w języku obcym poprzez przedłożenie jego „tłumaczenia”. Tłumaczenie (zarówno zwykłe jak i poświadczone) jest wyłącznie dowodem treści dokumentu, nie można więc postawić znaku równości pomiędzy wnioskiem (lub podaniem) a jego tłumaczeniem. Zasadą jest w postępowaniu administracyjnym, że strona, która składa pismo, zobowiązana jest je w prawidłowy sposób podpisać, a braki w tym zakresie uniemożliwiają nadanie takiemu pismu biegu. Z perspektywy wymogów formalnych tłumaczenie podania niepodpisane własnoręcznie przez stronę nie czyni zadość wymogowi z art. 63 § 3 k.p.a. Zatem także wtedy, gdy strona składa wniosek (podanie) w języku obcym wraz z tłumaczeniem na język polski, powinna opatrzyć tłumaczenie swoim podpisem. W przeciwnym razie należałoby przyjąć, że obie „wersje” wniosku (podania) są obciążone brakiem formalnym uniemożliwiającym jego rozpoznanie. Biorąc to pod uwagę i mając na względzie, że wobec aktualnej wykładni zasady urzędowania w języku polskim art. 8 ust 1 ustawy o cudzoziemcach stanowi *superfluum*, celowy jest postulat zmiany tego przepisu, np. poprzez dodanie, że cudzoziemcy niewładający językiem polskim składają wniosek wraz z tłumaczeniem (ewentualnie: tłumaczeniem sporządzonym przez tłumacza przysięgłego) na język polski.

⁹⁶¹ Z. Kmiecik, *Wszczęcie ogólnego postępowania administracyjnego*, Warszawa 2014, s. 116–120.

⁹⁶² Wyrok WSA w Warszawie z 6.11.2014 r., VISA/Wa 880/14, LEX nr 1752165.. Bardziej precyzyjne w tym względzie są przepisy Ordynacji podatkowej, która w art. 267 ust. 1 b wskazuje, że stronę obciążają tłumaczenia na język polski dokumentacji przedłożonej przez stronę — przepis nie wspomina jednak o pismach procesowych.

⁹⁶³ Art. 11 ustawy azylowej.

⁹⁶⁴ Wyrok WSA w Warszawie z 6.11.2014 r., VISA/Wa 880/14, LEX nr 1752165.

W ten sposób formalny aspekt wszczęcia postępowania byłby także bardziej spójny z art. 8 ust. 2 ustawy, zgodnie z którym dokumenty sporządzone w języku obcym, służące za dowód w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy o cudzoziemcach, składa się wraz z ich tłumaczeniem na język polski, dokonany przez tłumacza przysięgłego⁹⁶⁵. Szczególne zasady przewidziano w postępowaniach prowadzonych na podstawie ustawy o cudzoziemcach przed konsulem i ministrem spraw zagranicznych, dopuszczając możliwość wyboru przez każdy z tych organów języka innego niż polski, w którym strona może składać wnioski lub dowody⁹⁶⁶. Jest to jeden z ustawowych wyjątków od zasady urzędowania w języku polskim.

W art. 8 ust. 4 ustawy o cudzoziemcach wprowadzono przepis o tożsamej treści do art. 69 § 2 k.p.a., zgodnie z którym protokołach przesłuchania cudzoziemców, w sprawach uregulowanych w ustawie, podaje się imię i nazwisko tłumacza, nie wymaga się natomiast podania w protokole jego adresu⁹⁶⁷. Rezygnacja z tego wymogu nie jest zrozumiała. Jak trafnie zauważa Barbara Adamiak, „przekład zeznań złożonych w języku obcym na język polski wymaga autoryzacji, którą zapewnia podpis tłumacza w protokole. Ze względu na to, że przekład nie zawsze może być dosłowny, dane o tłumaczu pozwalają na uzyskanie od niego dodatkowych wyjaśnień co do treści zeznań w przypadku pojawienia się jakichś wątpliwości, np. kwestionowania wierności przekładu, prawidłowości terminologii”⁹⁶⁸.

Przytoczony pogląd stanowi również ważny argument w sporze dotyczącym tego, czy protokół z przesłuchania cudzoziemca powinien zostać sporządzony jedynie w języku polskim, czy też równoległe w języku cudzoziemca i w tłumaczeniu na język polski, przemawiając na korzyść tego ostatniego. Nie sposób bowiem zweryfikować poprawności tłumaczenia *post factum* jeżeli nie zostanie utrwalona wypowiedź źródłowa. W ustawie o cudzoziemcach tak jak w k.p.a. nie wymaga się, aby tłumaczenie wykonywał podmiot profesjonalny ani tłumacz przysięgły, wobec czego gwarantem rzetelności przeprowadzanych czynności może

⁹⁶⁵ Tak też: art. 139n ust. 4, art. 149b ust. 4, 156b ust. 4 i art. 169a ust 4 ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁶⁶ Art. 8 ust. 3 ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁶⁷ Przyjmuje się, że przepis ten stanowi *lex specialis* względem art. 69 ust. 2 k.p.a. zawiera wyczerpujące wyliczenie informacji jakie mają znaleźć się w protokole. J. Chlebny [w:] *Prawo o cudzoziemcach...*, art. 8, Nb 3.

⁹⁶⁸ B. Adamiak [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, red. B. Adamiak, J. Borkowski, Legalis 2021, art. 69, Nb 2.

stać się osoba „przypadkowa” nie podlegająca jakiegokolwiek weryfikacji merytorycznej, ani odpowiedzialności zawodowej. Utrwalenie w tej sytuacji protokołu wyłącznie w języku polskim i bez podania danych adresowych tłumacza pozbawia przesłuchiwanego cudzoziemca jakiegokolwiek środków dowodowych na okoliczność tego, że złożył oświadczenie odmiennej treści bądź dowodów zmierzających do wykazania, że tłumacz wykonywał swoje obowiązki w sposób wadliwy.

Omawiany przepis stanowi podstawę do udziału tłumacza w czynnościach protokolowanych, a więc w praktyce dotyczy przede wszystkim przesłuchania. Należy przy tym zaznaczyć, że prawo do wysłuchania nie wymaga czynności z faktycznym, fizycznym udziałem strony, a realizowane jest również w formie pisemnej⁹⁶⁹. Podstawę dla wezwania tłumacza przewidziano w także w przepisach ustawy o cudzoziemcach dotyczących kontroli legalności pobytu i deportacji, mianowicie:

1. Podczas kontroli legalności pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej polskiej⁹⁷⁰;
2. W związku z wydaniem z wydaniem decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu⁹⁷¹,
3. Podczas rozmowy cudzoziemca z przedstawicielstwem dyplomatycznym, urzędem konsularnym lub właściwym organem państwa pochodzenia, która na celu potwierdzenia obywatelstwa cudzoziemca i poprzedzającej wydanie dokumentu podróży w związku z wydaleniem cudzoziemca z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁹⁷²;
4. Tłumacz może być częścią eskorty cudzoziemca podczas deportacji w drodze tranzytu drogą powietrzną⁹⁷³.

W przypadku negatywnego wyniku kontroli legalności pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z czynności tej sporządza się protokół, zawierający imię oraz podpis tłumacza. Jeżeli natomiast pobyt cudzoziemca jest zgody z przepisami w notatce służbowej dokumentującej tę czynność zamieszcza się jedynie imię i nazwisko tłumacza. Udział tłumacza w czynnościach kontrolnych stanowi swoiste przedpole obowiązku zapewnienia cudzoziemcowi, który „nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim” tłumacza w sprawie

⁹⁶⁹ W kontekście prawa do bycia wysłuchanym w języku obcym zob. Wyrok NSA z 5.07.2018 r., II OSK 2003/16, LEX nr 2524690.

⁹⁷⁰ art. 297 ust. 1 pkt 12 i art. 298 pkt 7.

⁹⁷¹ Art. 327 ust. 1 i 2. ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁷² Art. 325 ust. 3 i 5 ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁷³ Art. 363 ustawy o cudzoziemcach.

wydania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu⁹⁷⁴. Pomoc tłumacza nie jest standardem w jurysdykcyjnym postępowaniu administracyjnym ani nie ma oparcia w dyrektywie 2008/115/WE. W tym sensie wskazany artykuł rozbudowuje gwarancje procesowe cudzoziemca, choć jest to gwarancja oparta na dyskrecjonalności organu prowadzącego postępowanie.

Wynika to z pierwszej kolejności z faktu, że ocena znajomości języka polskiego przez cudzoziemca należy do organu Straży Granicznej⁹⁷⁵ i jest podejmowana w ramach uznania administracyjnego⁹⁷⁶. Po drugie, ocenie podlega pojęcie nieostre i niezdefiniowane przez ustawodawcę (znajomość języka polskiego „w wystarczającym stopniu”). W doktrynie prawa administracyjnego jak dotąd niewiele miejsca poświęcono rozważaniom dotyczącym tego, czym organ prowadzący postępowania powinien się kierować oceniając znajomość języka przez cudzoziemca. Analogicznie, jak ma to miejsce w przypadku wyboru języka „który cudzoziemiec rozumie” na gruncie art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o cudzoziemcach, za znajomość języka polskiego „w stopniu wystarczającym” należy uznać biegłość językową w stopniu pozwalającym na zrozumienie zarówno podstawy prawnej i faktycznej toczącego się postępowania, jego możliwych konsekwencji i przysługujących cudzoziemcowi praw i gwarancji procesowych (tak aby cudzoziemiec nie poniósł z nieswojej winy negatywnych konsekwencji nieznajomości prawa i materiałów dowodowych). Innymi słowy, dokonując oceny znajomości języka polskiego przez cudzoziemca „organ musi wziąć pod uwagę, czy cudzoziemiec rozumie, dlaczego toczy się wobec niego procedura mająca na celu jego wyjazd z Polski”⁹⁷⁷, a w szczególności czy jest w stanie odnieść się do okoliczności uzasadniających prowadzenie tego postępowania wymienionych w art. 302 ustawy o cudzoziemcach⁹⁷⁸.

Zwrot „włada w wystarczającym stopniu językiem polskim” nie jest charakterystyczny jedynie dla ustawy o cudzoziemcach — ustawodawca posługuje się w nim art. 5 p.u.s.p., art. 72 ust. 1 k.p.k., a w art. 265 k.p.c. posłużono się synonimicznym zwrotem „nie włada w dostatecznym stopniu językiem polskim. Najliczniejsze orzecznictwo i dorobek piśmienniczy dotyczące omawianego pojęcia wykształciły się gruncie

⁹⁷⁴ Art. 327 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁷⁵ Art. 310 ustawy o cudzoziemcach.

⁹⁷⁶ M. Kumela-Romańska [w:] *Ustawa o cudzoziemcach. Komentarz*, LEX 2019, art. 327, Nb 1.

⁹⁷⁷ *Ibidem*.

⁹⁷⁸ *Ibidem*.

postępowania karnego. Zgodnie z §10 Zasadami Techniki Prawodawczej „do oznaczenia jednakowych pojęć używa się jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami”. Zasada spójności terminologicznej dotyczy konsekwencji w ramach jednego aktu prawnego, lecz w literaturze postuluje się stosowanie tej dyrektywy w stosunku do wszystkich obowiązujących aktów prawnych⁹⁷⁹. Opierając się na tym założeniu wykładnia przepisu art. 72 § 1 k.p.k. może więc stanowić subsydiarną wskazówkę interpretacyjną tego pojęcia⁹⁸⁰.

W doktrynie prawa karnego procesowego przyjmuje się, że osobą nie władającą w wystarczającym stopniu językiem polskim jest nie tylko osoba, która w ogóle nie zna języka polskiego, ale także osoba, która z uwagi na brak dostatecznej biernej i czynnej znajomości języka polskiego nie może w pełni świadomie uczestniczyć w procesie⁹⁸¹. Warunkiem uzasadniającym potrzebę wezwania tłumacza jest stwierdzenie, że „osoba przesłuchiwana bądź nie rozumie w stopniu dostatecznym zadawanych jej pytań, bądź też na tle słabej znajomości języka polskiego nie może sformułować myśli odtwarzających przebieg zdarzeń”.⁹⁸² Dotyczy to także sytuacji „gdy oskarżony nie może pojąć znaczenia i sensu dokonywanych czynności procesowych albo nie ma możliwości wypowiedzenia się w języku polskim”. W orzecznictwie sądów karnych uwzględnia się zatem dwukierunkowy aspekt niewładania językiem polskim (odbieranie i nadawanie komunikatu)⁹⁸³.

Pomoc tłumacza obejmuje zarówno udział w czynnościach z inicjatywy organu, jak i cudzoziemca⁹⁸⁴. Nie musi to być jednak tłumacz przysięgły ani tłumacz władający językiem ojczystym cudzoziemca — wystarczający jest udział osoby, która posiada kompetencje językowe

⁹⁷⁹ A. Malinowski, *Jednoznaczność i precyzja słów w tekście prawnym* [w:] *Zarys metodyki pracy legislatora*, red. A. Malinowski, Warszawa 2009, s. 280, Por. też A. Halasz, *Definicje pojęć prawnych w ustawodawstwie dotyczącym podatków obrotowych*, Wrocław 2019.

⁹⁸⁰ Należy przy tym podkreślić, że chodzi tu wyłącznie o odkodowanie znaczenia wskazanego zwrotu, a nie określenie w ten sposób granic gwarancji proceduralnych cudzoziemca w procedurze deportacyjnej. Abstrahując od szerszego zagadnienia jakim jest kwestia dopuszczalności analogii legis w prawie administracyjnym, gwarancje procesowe w obu postępowaniach wywodzą się z dwóch różnych reżimów — sprawy wydalenia cudzoziemców nie są objęte prawem do rzetelnego procesu sądowego w rozumieniu art. 6 EKPCz. Wyrok ETPCz z 5.10.2000 r., *Maaouia p. Francji*, skarga nr 39652/98.

⁹⁸¹ J. Skorupka [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis 2021, art. 72, Nb 4 i orzecznictwo tam przywołane.

⁹⁸² *Ibidem*.

⁹⁸³ Wyrok SN z 22.3.2007 r., V KK 190/06, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 692; Wyrok SN z 24.7.2008 r., V KK 28/08, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 1532.

⁹⁸⁴ J. Chlebny, *Prawo do informacji...*, s. 621–622.

w stopniu pozwalającym na tłumaczenie na język zrozumiały dla strony. W praktyce brak jednak jakiegokolwiek mechanizmu weryfikacji kompetencji tłumaczy. Zarzut braku potwierdzonych kwalifikacji tłumacza jest także podnoszony przez strony w odwołaniach⁹⁸⁵. Po zakończeniu postępowania w sprawie o zobowiązanie do powrotu, na podstawie art. 327 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach organ dokonuje w języku zrozumiałym dla cudzoziemca ustnego lub pisemnego tłumaczenia podstawy prawnej decyzji, rozstrzygnięcia oraz pouczenia, czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie. W literaturze wyrażono pogląd zgodnie z którym przepis ten stanowi niepełną implementację art. 12 ust. 2 dyrektywy 2008/115/WE⁹⁸⁶, zgodnie z którym państwa członkowskie na żądanie zapewniają pisemne lub ustne tłumaczenie głównych elementów decyzji dotyczących powrotu, w tym tłumaczenia informacji o dostępnych środkach odwoławczych — na język, który obywatel państwa trzeciego rozumie lub można w uzasadniony sposób przypuszczać, że jest dla niego zrozumiały.

Pierwszy zarzut niepełnej implementacji dyrektywy dotyczy zawężenia pojęcia „głównych elementów decyzji” do podstawy prawnej, rozstrzygnięcia oraz pouczenia. Zdaniem J. Chlebnygo obowiązek organu Straży Granicznej do ustnego tłumaczenia uzasadnienia faktycznego decyzji można jednak wyprowadzić w drodze wykładni prounijnej z art. 327 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach⁹⁸⁷. Po drugie polski ustawodawca nie objął dyspozycją art. 327 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach decyzji w sprawie przedłużenia terminu dobrowolnego powrotu oraz decyzji w sprawie cofnięcia zakazu wjazdu, podczas gdy obie te decyzję mieszają się w kategorii „decyzji dotyczącej powrotu” w rozumieniu prawa UE⁹⁸⁸. Trzeci, pomijany jak dotąd w literaturze aspekt zgodności przepisu z prawem unijnym do fakt, że dyrektywa gwarantuje tłumaczenie głównych elementów decyzji „na żądanie”. Z pozoru polski ustawodawca zapewnia adresatowi decyzji dalej idącą ochronę zobowiązując organ prowadzący postępowanie do przetłumaczenia wybranych elementów decyzji — niezależnie od woli strony, jeżeli tylko nie posługuje się w wystarczającym stopniu językiem polskim. W związku ze stosowaniem tego przepisu

⁹⁸⁵ Wyrok WSA w Warszawie z 19.10.2015 r., IV SA/Wa 1385/15, LEX nr 2460467. Wyrok NSA z 17.09.2020 r., II OSK 517/20, LEX nr 3167474.

⁹⁸⁶ Jak już wspomniano, na problem ten zwracał uwagę również uwagę Parlament Europejski dokonując oceny implementacji dyrektywy. *The Return Directive 2008/115/EC European Implementation Assessment*, European Parliamentary Research Service, 2020, s. 55.

⁹⁸⁷ J. Chlebny, *Prawo do informacji...*, s. 622

⁹⁸⁸ J. Chlebny [w:] *Prawo o cudzoziemcach. Komentarz*, art. 327, Nb 2.

wykształciła się niepokojąca praktyka Straży Granicznej, polegająca na traktowaniu art. 327 ust. 2 ustawy jako obowiązku warunkowego, a to poprzez uznanie, że w sytuacji, gdy cudzoziemiec jest reprezentowany przez pełnomocnika władającego językiem polskim to art. 327 § 2 ustawy o cudzoziemcach nie ma zastosowania⁹⁸⁹.

Ów kierunek interpretacyjny prowadzi do pozbawienia strony jakiegokolwiek samodzielności w postępowaniu, w tym choćby możliwości zweryfikowania prawidłowości działań pełnomocnika. Przerzucenie odpowiedzialności za przetłumaczenie decyzji na stronę korzystającą z pomocy pełnomocnika stanowi nieuzasadnione obejście obowiązku ustawowego. Gdyby ustawodawca traktował udział tłumacza w postępowaniu ekwiwalentnie to reprezentowania strony przez pełnomocnika władającego językiem polskim, to w obu przepisach artykułu 327 ustawy o cudzoziemcach winien ten fakt uwzględnić, wskazując *expressis verbis*, że organ zapewnia udział tłumacza oraz tłumaczy wskazane elementy decyzji „chyba, że cudzoziemiec jest reprezentowany przez pełnomocnika władającego językiem polskim”. Tego rodzaju rozwiązanie kłóci się jednak z art. 12 ust. 2 dyrektywy 2008/115/WE, która w wyraźny sposób akcentuje, że to podstawą wezwanie tłumacza jest wola strony. Z tej perspektywy wydaje się, że dodanie w treści przepisu, że tłumaczenie decyzji następuje „na żądanie”, mogłoby zapewnić lepszą ochronę cudzoziemca przed arbitralnymi działaniami organów prowadzących postępowanie.

Wreszcie należy zauważyć, że z treści przepisu art. 327 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach nie wynika w sposób jednoznaczny czy odnosi się on do decyzji obu instancji. W przepisie posłużono się określeniem „organ wydający decyzję”, wobec czego nie jest jasne czy odnosi się również do Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców. Wskazanie, że tłumaczenie powinno obejmować informacje o tym czy i w jakim trybie służy odwołanie od decyzji przemawia za tym, że intencją ustawodawcy było ograniczenie tego obowiązku do rozstrzygnięć wydawanych w I instancji, podczas gdy art. 12 ust. 2 dyrektywy 2008/115/WE odnosi się do decyzji dotyczących powrotu w ogóle — niezależnie od układu instancyjnego⁹⁹⁰.

Udział tłumacza na dalszych etapach obejmuje czynności związane z wykonaniem decyzji deportacyjnej. Przepis art. 325 ustawy o cudzoziemcach określa tryb działania w przypadku konieczności uzyskania zastępczego dokumentu podróży. Pomoc tłumacza ma tutaj znaczenie nie

⁹⁸⁹ Wyrok WSA w Warszawie z 30.08.2018 r., IV SA/Wa 1117/18, LEX nr 2998981.

⁹⁹⁰ J. Chlebny [w:] *Prawo o cudzoziemcach*..., art. 327, Nb 2 i 3.

tyłe gwarancyjne, co służy usprawnieniu procesu weryfikacji tożsamości i obywatelstwa cudzoziemca, a w następstwie skuteczne wykonanie decyzji zobowiązującej do powrotu. Tryb przewidziany w tym artykule ma znaczenie subsydiarne, ponieważ pierwszeństwo mają w tym względzie umowy międzynarodowe. Z kolei przepis dotyczący eskortowania cudzoziemca podczas tranzytu powietrznego jest niemal dosłownym powtórzeniem treści art. 2 lit. d dyrektywy 2003/110/WE⁹⁹¹.

6.2.3. Ograniczenia językowe i tłumaczenia a swoboda przemieszczania się obywateli UE i ich rodzin

Język może być postrzegany jako prawo (w znaczeniu praw językowych obywateli UE) i jako bariera (faktyczna i prawna) w wykonywaniu swobody przemieszczania się. W prawie pierwotnym prawa językowe obywateli UE jako podmiotów wspólnego rynku są współchronione poprzez zakaz dyskryminacji określony w art. 10 i art. 18 TFUE oraz art. 21 i 22 KPP. Z drugiej strony, swoboda przemieszczania się nie ma wymiaru absolutnego i podlega ograniczeniom, gdy jest to uzasadnione względami porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego i zdrowia publicznego⁹⁹². Analiza problemu badawczego polegającego na określeniu praw i obowiązków obywateli UE dotyczących tłumaczenia w kontaktach z administracją innego państwa członkowskiego w związku z pobytem na jego terytorium jest w istocie pytaniem o granice autonomii państwa członkowskiego w kształtowaniu tego stosunku, przy jednoczesnej realizacji celu UE, jakim jest zapewnienie jej obywatelom „przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób”⁹⁹³.

W tradycyjnym ujęciu swoboda przemieszczania się jest jednym z czterech filarów wspólnego rynku i katalizatorem integracji europejskiej. Osobiste i rynkowe transakcje wynikające z ruchów transgranicznych sprzyjają tworzeniu wspólnoty ludzi o wspólnej tożsamości europejskiej (wspólnoty obywateli UE)⁹⁹⁴. Swobody rynkowe są postrzegane jako „szczególny instrument regulacji stosunków jednostki z władzą pu-

⁹⁹¹ Dyrektywa Rady 2003/110/WE z dnia 25 listopada 2003 r. w sprawie pomocy w przypadkach tranzytu do celów deportacji drogą powietrzną (Dz. Urz. UE. L Nr 321, str. 26).

⁹⁹² Art. 45 ust. 3 TFUE, art. 52 ust. 1 TFUE, art. 62 TUE; rozdział VI dyrektywy 2004/38/WE.

⁹⁹³ Art. 3 ust. 2 TUE.

⁹⁹⁴ T. Kuhn, *Experiencing European Integration: Transnational Lives and European Identity*, 2015, *passim*.

bliczną — unijną, a przede wszystkim krajową, w tym także z macierzystym państwem członkowskim”⁹⁹⁵. W związku z wprowadzeniem dodatkowej, samodzielnej podstawy tej swobody w art. 21 TFUE przepływ osób jest przede wszystkim łączony instytucją obywatelstwa UE. W doktrynie odchodzi się więc od definiowania swobody przemieszczania wyłącznie jako instrumentu służącego kreowaniu korzyści ekonomicznych wynikających ze zwiększonych interakcji⁹⁹⁶. W tym ujęciu swoboda przemieszczania się obywateli UE w ujęciu stricte prawnym jest powiązana z rynkiem wewnętrznym jedynie w sposób symboliczny⁹⁹⁷. Celowe i zasadne jest zatem odróżnienie rynkowego przepływu osób (w rozumieniu art. 26 TFUE) od „swobody obywatelskiej” przewidzianej w art. 21 TFUE jako dwóch odrębnych porządków prawnych i konstrukcyjnych⁹⁹⁸. Jeżeli obywatel UE należy równocześnie do kategorii osób uprawnionych na podstawie norm swobód rynku wewnętrznego (np. jako pracownik) i ma na tej podstawie zagwarantowaną swobodę przemieszczania się do art. 21 nie będzie miał zastosowania. W tym sensie art. 21 TFUE pełni rolę subsydiarną⁹⁹⁹.

Wprowadzenie obywatelstwa UE jest opisywane jako „ukoronowanie szczególnego statusu, swoistego upodmiotowienia jednostek, także w ramach swobód rynku wewnętrznego”, co wpłynęło na sposób wykładni i stosowania prawa UE, „narzucając twórcze i otwarte podejście do warunków korzystania, a także ograniczania tych praw”¹⁰⁰⁰. Swobody unijne zostały wyniesione do rangi praw obywatelskich, nakładając szczególne wymogi na sądy i władze publiczne¹⁰⁰¹. Swobody są postrze-

⁹⁹⁵ A. Cieśliński, M. Szwarc, A. Zawidzka-Łojek, *Rynek wewnętrzny — konstrukcja prawna* [w:] *Prawo rynku wewnętrznego. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 7*, red. D. Kornobis-Romanowska, Warszawa 2019, s. 35.

⁹⁹⁶ Tak np.: E. Recchi, *Cross-State Mobility in the EU*, „European Societies”, 2009, Nr 10, s. 197–224.

⁹⁹⁷ A. Cieśliński zauważa, że art. 26 TFUE nie pokrywa się nawet z katalogiem swobód, który wynika z dalszych przepisów Traktatu. Definicja rynku wewnętrznego zawarta w tym artykule przewiduje towary, osoby, usługi i kapitał, a zgodnie z art. 63 ust. 2 również płatności, natomiast zamiast przepływu osób pojawiają się inne swobody. A. Cieśliński, *Konstrukcja prawna swobód rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, Wrocław 2013, s. 97–98.

⁹⁹⁸ Za takim stanowiskiem przemawia również systematyka KPP, której art. 45 ustanawiający swobodę przemieszczania się i pobyt został zamieszczony w rozdziale V zatytułowanym „prawa obywatelskie”.

⁹⁹⁹ A. Cieśliński, *Konstrukcja prawna...*, s. 98.

¹⁰⁰⁰ A. Cieśliński, M. Szwarc, A. Zawidzka-Łojek, *Rynek wewnętrzny — konstrukcja prawna ...*, s. 42.

¹⁰⁰¹ Powyższa konstatacja odnosi się w równym stopniu do wszystkich swobód. *Ibidem*.

gane także jako autonomiczne (ponadarowe) prawa podmiotowe *sui generis* o charakterze wolnościowym i równościowym¹⁰⁰².

Granice ingerencji w prawa językowe obywateli UE w związku z wykonywaniem swobody przemieszczania się wyznacza zakaz dyskryminacji. W prawie pierwotnym jedynie KPP zakazuje dyskryminacji ze względu na język w sposób bezpośredni¹⁰⁰³. W doktrynie i orzecznictwie wyrażany jest jednak pogląd, zgodnie z którym język może być chroniony w związku z zakazem dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne na gruncie art. 10 TFUE¹⁰⁰⁴ i dyrektywy 2000/43/WE¹⁰⁰⁵. W podobnym tonie wypowiedział się TS w wyroku w sprawie *CEZ* stwierdzając, że pojęcie pochodzenia etnicznego opiera się na koncepcji, zgodnie z którą grupy społeczne cechuje wspólnota językowa¹⁰⁰⁶. Druga możliwa podstawa traktatowa wynika z zakazu dyskryminacji ze względu na przynależność państwową zawartego w art. 18 i 45 ust. 2 TFUE. Powołanie się na art. 18 TFUE jest możliwe na podstawie przepisów dotyczących obywatelstwa europejskiego — art. 20 i 21 TFUE¹⁰⁰⁷.

TSUE wielokrotnie podkreślał, że postanowienia TFUE dotyczące swobody przepływu osób mają na celu ułatwienie obywatelom państw członkowskich wykonywania wszelkiego rodzaju działalności zawodowej na terenie całej UE; przepisy te wykluczają środki, które mogą stawiać obywateli państw członkowskich w niekorzystnej sytuacji, jeśli chcą prowadzić działalność gospodarczą w innym państwie członkowskim¹⁰⁰⁸. W sprawie *Groener* Trybunał potwierdził, że ograniczenia tej

1002 *Ibidem*.

1003 Należy przy tym pamiętać, że egzekwowanie praw wynikających z KPP jest oparte na zasadzie autonomii proceduralnej. Por. R. Grzeszczak, M. Szmigielski, *Sądowe stosowanie Karty Praw Podstawowych UE w odniesieniu do państw członkowskich – refleksje na podstawie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i praktyki sądów krajowych*, „Europejski Przegląd Sądowy”, 2015, Nr 10, s.11–19.

1004 Artykuł ten nie wywołuje jednak bezpośredniego skutku dla jednostek, co oznacza, że nie może stanowić samoistnej podstawy praw i obowiązków. J. Maliszewska-Nienartowicz, *Pojęcie i źródła europejskiego prawa antydyskryminacyjnego* [w:] *Prawo Antydyskryminacyjne. System Prawa Unii Europejskiej Tom 6*, red. J. Maliszewska-Nienartowicz, Warszawa 2020 s. 19.

1005 Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz.Urz. UE.L Nr 180, str. 22).

1006 Wyrok TS z 16.7.2015 r. w sprawie C-83/14, *CEZ Razpredelenie Bylgarija AD p. Komisija za zashtita ot diskriminacija*, EC- LI:EU:C:2015:480.

1007 Wyrok TS z 12.05.1998 w sprawie C-85/96 *Martinez Sala*, ECLI:EU:C:1998:217.

1008 Wyrok TS 12.07 w sprawie C-202/11, *Anton Las* ECLI:EU:C:2012:456, pkt19; Wyrok TS z 8.11.2012 w sprawie C-461/11 *Ulf Kazimierz Radziejewski v. Kronofogdemyndigbeten i Stockholm*, ECLI:EU:C:2012:570, pkt 29.

swobody ze względu na język są dopuszczalne, jednak muszą być zgodne z zasadą proporcjonalności: „Traktat EWG nie zakazuje przyjęcia polityki ochrony i promocji języka Państwa Członkowskiego, który jest zarówno językiem narodowym, jak i pierwszym językiem urzędowym. Jednakże wdrożenie takiej polityki nie może naruszać podstawowej swobody, jaką jest swobodny przepływ pracowników. Dlatego wymogi wynikające ze środków służących realizacji takiej polityki nie mogą w żadnym wypadku być nieproporcjonalne w stosunku do zamierzonego celu, a sposób ich stosowania nie może prowadzić do dyskryminacji obywateli innych państw członkowskich”¹⁰⁰⁹.

Podobnie w sprawie *Angonese* Trybunał stwierdził, że wymóg językowy w postępowaniu rekrutacyjnym powinien być stosowany w sposób proporcjonalny i niedyskryminujący¹⁰¹⁰. Nie można uznać za dopuszczalną sytuację, gdy pracodawca wymaga od kandydata do pracy udowodnienia znajomości języków wyłącznie za pomocą jednego dyplomu, wydawanego wyłącznie w danym regionie państwa członkowskiego.

Należy w tym miejscu przypomnieć, że akty prawa pierwotnego UE nie będą miały zastosowania do sytuacji o charakterze czysto wewnętrznym, co w kontekście praw językowych dobrze ilustruje orzeczenie wydane w trybie prejudycjalnym w sprawie *Petit*. W niniejszej sprawie obywatel Królestwa Belgii Camille Petit, zainicjował postępowanie przeciwko Office National des Pensions (Krajowemu Urzędowi Emerytalnemu), składając pozew w języku francuskim. Zgodnie z belgijską ustawą o używaniu języków w postępowaniu sądowym językiem wyłącznie właściwym w tym postępowaniu był język niderlandzki. W przypadku sporządzenia pozwu w innym języku sąd wydaje postanowienie o bezskuteczności wniosku. Ponadto stwierdzono, że Pan Petit całe życie pracował na terenie Belgii. Trybunał odmówił w tej sprawie odpowiedzi na pytanie prejudycjalne, wskazując, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem postanowień Traktatu o swobodnym przepływie oraz rozporządzeń wykonawczych do tych postanowień, nie można ich stosować do działalności, która pod każdym względem jest ograniczona do jednego Państwa Członkowskiego.

W tym kontekście interesujące jest orzeczenie w sprawie *Komisja p. Belgii*, gdzie Trybunał uznał wymóg wyłącznego środka dowodowego w celu poświadczenia znajomości języków, o którym mowa

¹⁰⁰⁹ Wyrok TS z 28.11.1989 w sprawie C-379/87, *Anita Groener*, ECLI:EU:C:1989:599, pkt 19.

¹⁰¹⁰ Wyrok TS z 6.6.2000 w sprawie C-281/98 *Angonese*, ECLI:EU:C:2000:296, pkt 43.

w ustawodawstwie belgijskim, jako warunku dopuszczenia do stanowisk pozostających do obsadzenia w służbach lokalnej administracji publicznej w regionach francuskojęzycznym, niderlandskojęzycznym i niemieckojęzycznym, stanowi dyskryminację zakazaną na gruncie art. 45 TFUE¹⁰¹¹. Taka sytuacja nie została uznana za wyłączenie wewnętrzne z trzech powodów. Po pierwsze, wymóg wykluczał uwzględnienie stopnia znajomości języka, jaką nabył posiadacz dyplomu uzyskanego w innym państwie członkowskim¹⁰¹². Po drugie, zdaniem Trybunału wymóg ten stawiał w niekorzystnej sytuacji obywateli innych państw członkowskich, którzy pragnęliby ubiegać się o miejsce pracy w służbach lokalnej administracji publicznej w Belgii, ponieważ zmuszał zainteresowanych zamieszkujących w innych państwach członkowskich, czyli w większości obywateli tych państw, do udania się na terytorium Belgii jedynie po to, by poddać ocenie swą znajomość języka w ramach egzaminu niezbędnego do wydania świadectwa wymaganego do złożenia podania o pracę. Dodatkowe koszty związane z tym ograniczeniem mogą utrudniać dostęp do rozpatrywanych stanowisk pracy. Należy jednak zauważyć, że w powyższej sprawie Królestwo Belgii nie podało żadnego celu, którego realizacja mogłaby uzasadniać zastosowane kryterium rekrutacyjne, w szczególności nie wskazano, aby oferowane stanowiska pracy były dostępne wyłącznie dla obywateli belgijskich.

Obywatelska swoboda przemieszczania się z art. 21 TFUE również jest interpretowana szeroko. W sprawie *Garcia Avello* Trybunał orzekł, że przepisy traktatów dotyczące swobody przemieszczania się i obywatelstwa unijnego należy interpretować w ten sposób, iż, w okolicznościach takich jak w sprawie w postępowaniu przed sądem krajowym, stoją one na przeszkodzie temu, aby organ administracyjny państwa członkowskiego odmówił pozytywnego rozstrzygnięcia wniosku o zmianę nazwiska małoletnich dzieci zamieszkujących w tym państwie i posiadających podwójne obywatelstwo tego państwa oraz innego państwa członkowskiego, podczas gdy celem tego wniosku jest umożliwienie dzieciom noszenia nazwiska, do którego miałyby prawo zgodnie z prawem i tradycją drugiego państwa członkowskiego” 1013.

1011 Wyrok TS z 5.02.2015 w sprawie C-317/14, *Komisja Europejska przeciwko Królestwu Belgii*, ECLI:EU:C:2015:63, pkt 8.

1012 Wyrok TS z 6.6.2000 w sprawie C-281/98 *Angonese*, ECLI:EU:C:2000:296, pkt 44.

1013 Wyrok TS z 2.10.2003 r. C-148/02 *Carlos Garcia Avello*, ECLI:EU:C:2003:539.

W omawianych wcześniej sprawach *Mutsch*¹⁰¹⁴ i *Bickel i Franz*¹⁰¹⁵ Trybunał stwierdził także, że prawa językowe przyznane przez państwo członkowskie własnemu obywatelowi w sprawach karnych muszą zostać rozszerzone na innych obywateli UE (wówczas WE).

Kwestia praw językowych i dostępu do tłumaczenia obywateli UE w związku z przemieszczaniem się jest jedynie szczątkowo regulowana przez akty prawa wtórnego. Dyrektywa 2004/38/WE¹⁰¹⁶ określa warunki korzystania z prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich przez obywateli UE i członków ich rodziny. W akcie tym nie przewidziano jednak szczególnych rozwiązań dotyczących sposobów porozumiewania się z władzą publiczną państwa członkowskiego. W motywie 31 preambuły wskazano jedynie, że zgodnie z zakazem dyskryminacji zawartej w KPP, państwa członkowskie powinny wdrożyć dyrektywę bez dyskryminowania jej beneficjentów ze względu na język. Należy także zwrócić uwagę na rozporządzenie 492/2011¹⁰¹⁷ mające na celu zapewnić równe warunki i dostęp do zatrudnienia wewnątrz UE „w sposób wolny od dyskryminacji”¹⁰¹⁸. Rozporządzenie zakazuje dyskryminacji ze względu na przynależność państwową¹⁰¹⁹. Zgodnie z art. 3 ust. 1 rozporządzenia nie stosuje się przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych lub praktyk administracyjnych państwa członkowskiego, jeżeli:

- a. Ograniczają lub uzależniają one od spełnienia warunków, które nie dotyczą obywateli tego państwa, oferowanie pracy i ubieganie się o nią, dostęp do zatrudnienia i jego wykonywanie przez cudzoziemców; lub
- b. Mimo iż mają one zastosowanie bez względu na przynależność państwową, ich wyłącznym lub głównym celem lub skutkiem jest niedopuszczanie obywateli innych państw członkowskich do oferowanego miejsca pracy.

1014 Wyrok TS z 11.07.1985 C 137/84 *Mutsch*, ECLI:EU:C:1985:335.

1015 Wyrok TS z 24.11.1998 C-274/96 *Bickel i Franz*, ECLI:EU:C:1998:563.

1016 Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG (Dz. U. UE. L. z 2004 r. Nr 158, str. 77).

1017 Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 635/2006 z dnia 25 kwietnia 2006 r. uchylające rozporządzenie (EWG) nr 1251/70 dotyczące prawa pracowników do pozostania na terytorium państwa członkowskiego po ustaniu zatrudnienia w tym państwie (Dz. Urz. z 1958 r., L 30, s. 597).

1018 Art. 2 rozporządzenia 492/2011.

1019 Motyw 2, art. 6 ust. 1, art. 7 ust. 4.

Nie dotyczy to jednak znajomości języków wymaganej ze względu na charakter oferowanego miejsca pracy.

Rozwiązania przyjmowane przez państwa członkowskie w związku z migracjami wewnętrznymi obywateli UE są na bieżąco monitorowane przez instytucje. W 2016 roku Departament Tematyczny ds. Praw Obywatelskich i Spraw Konstytucyjnych Parlamentu Europejskiego zlecił przygotowanie raportu porównawczego na temat przeszkód w wykonywaniu swobody przemieszczania się i pobytu przez obywateli UE i ich rodziny. Autorzy raportu wśród przeszkód związanych ze skutecznym dostępem do informacji opisali kasus Łotwy, gdzie dokumenty kierowane do Urzędu ds. Obywatelstwa i Migracji były rozpatrywane tylko wtedy, gdy były sporządzone w języku łotewskim, rosyjskim, francuskim, angielskim lub niemieckim. Informacja o tym wymogu nie była jednak dostępna w języku angielskim na stronie internetowej urzędu. Nie określono również (nawet w prawie łotewskim), czy dokumenty w innych językach mogą być tłumaczone przez samych wnioskodawców, czy też powinny być poświadczane przez zawodowych tłumaczy lub notariuszy¹⁰²⁰. Opisaną sytuację uznano za barierę w wykonywaniu swobody przemieszczania się.

6.2.4. Tłumaczenia w sprawach uregulowanych w ustawie z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin

Obowiązek udzielania pouczenia cudzoziemcowi w języku innym niż polski co do zasady powinien wynikać z przepisu szczególnego¹⁰²¹. Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (dalej jako: ustawa dot. obywateli UE)¹⁰²² w art. 6 kształtuje obowiązek informowania

---

1020 Obstacles to the Right of Free Movement and Residence for EU Citizens and their Families: Comparative Analysis, European Parliament's Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2016, s.66. Źródło: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLE_STU\(2016\)571375](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLE_STU(2016)571375) (dostęp: 31.05.2025).

1021 Odmienne: Wyrok WSA w Warszawie z 27.07.2011 r., V SA/Wa 1074/10, LEX nr 1088435.

1022 Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 633 z późn. zm.).

w języku zrozumiałym dla obywatela UE dość szeroko w porównaniu do ustawy o cudzoziemcach. Organy właściwe w sprawach uregulowanych w ustawie są obowiązane do pouczenia obywatela UE i członka rodziny w języku dla nich zrozumiałym o:

1. Zasadach i trybie postępowania w sprawach uregulowanych w ustawie;
2. Przysługujących im prawach i ciążących na nich obowiązkach;
3. Treści decyzji, na podstawie których odmawia się wjazdu lub wydania wizy, cofa się lub unieważnia wizę, odmawia się zarejestrowania pobytu lub unieważnia się zarejestrowanie pobytu;
4. Treści decyzji, na podstawie których odmawia się wydania dokumentów określonych w ustawie lub unieważnia się te dokumenty;
5. Treści decyzji o wydaleniu;
6. Trybie i terminie wnoszenia odwołania lub innych zwykłych środków zaskarżenia.

Obowiązek pouczenia strony został sformułowany szerzej niż w art. 9 k.p.a. Pod względem gwarancyjnym przepis ten budzi jednak wątpliwości. Po pierwsze, nie przewiduje się wymogu udzielania ww. informacji na piśmie, co ma doniosłe znaczenie w przypadku udzielania „pouczenia o treści decyzji”. Sama ta konstrukcja jest z resztą rozwiązaniem trudnym do zaakceptowania. Pouczenie o treści decyzji nie jest wszak tożsame z jej tłumaczeniem. Z drugiej strony pozytywnie należy ocenić brak ograniczenia w przepisach art. 6 pkt 3–5 ustawy obowiązku udzielenia informacji do niektórych tylko elementów decyzji (jak miało to miejsce np. w art. 327 ust. 2 o cudzoziemcach). Jacek Chlebny przyjmuje, że obowiązek pouczenia obejmuje przetłumaczenie streszczenia treści decyzji, w tym jej podstawy faktycznej¹⁰²³. Obowiązek informowania o trybie i terminie wnoszenia odwołania lub innych zwykłych środków zaskarżenia jest dodatkowo dopełnieniem obowiązku wynikającego z art. 32 ust. WKW. Co do pojęcia „język zrozumiały dla cudzoziemca” aktualne pozostają uwagi przedstawione we wcześniejszych częściach niniejszego rozdziału.

W pozostałym zakresie polski ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie tzw. przymusu języka polskiego¹⁰²⁴ i zasady ograniczonego formalizmu. Wnioski w sprawach uregulowanych w ustawie sporządza się w języku polskim i składa na urzędowych formularzach, zaś dokumenty dołączane do wniosku muszą zostać przetłumaczone przez

¹⁰²³ J. Chlebny [w:] *Ustawa o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin*. Komentarz, Legalis 2020, art. 6, Nb 1.

¹⁰²⁴ Art. 7.

tłumacza przysięgłego. Wyjątek stanowią wnioski i dokumenty składane w postępowaniu przed konsulem, które składa się w języku polskim lub w języku wskazanym przez konsula. Formularze, o których mowa w ustawie są dostępne w trzech językach: polskim, angielskim i francuskim¹⁰²⁵.

6.3. Tłumaczenia a ochrona międzynarodowa cudzoziemców

6.3.1. Uwagi wprowadzające

Rozważania dotyczące komunikacji organów administracji publicznej z cudzoziemcami ubiegającymi się o ochronę międzynarodową sprowadzają się niekiedy do stwierdzenia, że konieczność zapewnienia cudzoziemcom pomocy tłumacza „nie budzi wątpliwości”¹⁰²⁶. Uwzględnienie owej konieczności we właściwych przepisach i wybór instrumentów służących jej realizacji to jednak zagadnienia znacznie mniej oczywiste, zaś (ewentualne) prawo do pomocy tłumacza to tylko jeden, i to niekoniecznie pierwszoplanowy spośród „językowych” aspektów prawa azylowego. Problematyka ochrony prawnej cudzoziemców jest złożonym zagadaniem wykraczającym poza tradycyjne ramy ładu administracyjno-regulacyjnego państwa¹⁰²⁷. Ochrona cudzoziemców jako instytucja prawa publicznego jest współkształtowana w różnym stopniu przez normy prawa międzynarodowego, prawa UE i prawa krajowego. Wyodrębnienie w sposób kompleksowy jej poszczególnych elementów, zarówno materialnych jak i proceduralnych, jako przedmiotów badania, wymaga uwzględnienia tego, jak na dane zagadnienie wpływają normy stanowione na każdej z tych płaszczyzn w multicentrycznym systemie prawa, przy czym w omawianej dziedzinie stosunków społecznych równie istotne stają się czynniki pozaprawne, które przenikają do płaszczyzny

1025 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie wniosków i dokumentów dotyczących prawa pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywateli Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin z dnia 26 lipca 2021 r. (Dz.U. z 2021 r. poz. 1392); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie wniosków i dokumentów dotyczących prawa stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywateli Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin z dnia 26 lipca 2021 r. (Dz.U. z 2021 r. poz. 1391).

1026 Tak np. P. Dąbrowski w kontekście pomocy tłumacza przy wydawaniu zgody na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi, Zob. P. Dąbrowski [w:] *Prawo o cudzoziemcach. Komentarz*, red. J. Chlebny, Legalis 2020, art. 179.

1027 B. Kowalczyk, *Polski system azylowy*, Wrocław 2014, s. 13.

stosowania prawa za pośrednictwem instrumentów typu *soft law*¹⁰²⁸. Rozwiązania wprowadzone lub recypowane przez polskiego ustawodawcę w obrębie komunikowania się z cudzoziemcami są wypadkową tych elementów i oddziaływań między nimi.

Punkt wyjścia dla rozważań nad tytułowym zagadnieniem wyznacza pojęcie polskiego systemu azylowego, gdzie pojęcie azylu jest rozumiane szeroko jako wszystkie formy ochrony cudzoziemców na terytorium danego państwa¹⁰²⁹. W pewnym uproszczeniu formy ochrony cudzoziemców można podzielić na formy ochrony międzynarodowej sensu stricto i formy ochrony międzynarodowej regulowane przez prawo krajowe (niemające pierwowzoru w prawie międzynarodowym ani prawie UE). Do form ochrony międzynarodowej należy zaliczyć status uchodźcy, ochronę uzupełniającą i ochronę czasową. Z kolei katalog form ochrony krajowej obejmuje azyl, zgodę na pobyt ze względów humanitarnych, zgodę na pobyt tolerowany jak również zezwolenie na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi i zezwolenie na pobyt czasowy wydawane ze względu na poszanowanie prawa do życia rodzinnego i poszanowanie praw dziecka.

Fundament systemu tworzą formy ochrony uregulowane w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (dalej jako: „ustawa azylowa”)¹⁰³⁰, czyli azyl, status uchodźcy, ochrona uzupełniająca i ochrona czasowa. Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych, zgoda na pobyt

---

1028 Jak celnie zauważa A. Kotowski: „multicentryczna rzeczywistość społeczna na poziomie eksternajurystycznym formułuje różnego rodzaju oddziaływania na system prawa, który ewoluuje w kierunku formy multicentrycznej. Koncepcja taka ukazuje możliwość pełnej adaptacji ujęcia zarówno N. Luhmanna, jak i J. Habermasa. Z teorii systemów można zaczerpnąć spostrzeżenie, że działający system prawny pod względem wpływających doń i przetwarzanych przez ten system komunikatów normatywnych działa na zasadzie swoistego metabolizmu informacyjnego. System taki przetwarza informacje. Skoro zaś w wymiarze zewnętrznym przeobrażeniu uległa rzeczywistość, w jakiej następuje działanie mechanizmów tego systemu (w tym procesy stosowania prawa), musi, czy też powinno, to wywołać określone przeobrażenia na poziomie intrajurystycznym samego systemu prawa. W tym stanie rzeczy system prawny dostosowuje się do nowej rzeczywistości, w jakiej uformowane są pozostałe systemy funkcyjne kultury człowieka. Następuje tu zbieg próby zdefiniowania, ale i określenia rzeczywistości politycznej, w której działa prawo, według koncepcji demokratycznej, wolnorynkowej i globalnej; w tym stanie rzeczy responsywność zakłada roszczenie nie wobec „nie wiadomo kogo”, czyli konstruktu, jakim jest system prawa, ale konkretnie do jego aktorów, czyli organów i podmiotów uczestniczących w tym działającym systemie, by działali responsywnie, tzn. nadążali za szybkimi zmianami, przeobrażeniami pozajurystycznej rzeczywistości”. A. Kotowski, *Zjawisko multicentryczności systemu prawa z perspektywy koncepcji integracyjnej*. „Studia prawnicze”, 2005, Nr 4, s. 120–121.

1029 B. Kowalczyk, *Polski system...*, s. 13.

1030 T. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 223 z późn. zm.

tolerowany i szczególne zgody na pobyt czasowy zostały uregulowane odrębnie w ustawie o cudzoziemcach i stanowią realizację zasady non-refoulement, jak również gwarancję poszanowania podstawowych praw człowieka w ogólności.

Udzielanie azylu w znaczeniu wąskim (azylu terytorialnego) jest prawem państwa przyjmującego silnie związanym z atrybutem suwerenności i oprócz względów humanitarnych służy realizacji interesów politycznych państwa¹⁰³¹. To wyłącznie do państwa należy więc ocena podstaw do jego udzielenia lub odmowy, a w ślad za tym kształtowanie aspektów proceduralnych tej formy ochrony. Azyl postrzegany pierwszoplanowo jako kompetencja państwa jest znany społeczności międzynarodowej od stuleci. Za symboliczny początek współczesnego prawa azylowego uznaje się natomiast uchwalenie prawa do *ubiegania się* o azyl w art. 14 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (PDPCz). W Deklaracji termin azyl używany jest w szerokim znaczeniu, zaś z prawem do ubiegania się o ochronę międzynarodową koresponduje postulat (wytyczna) dla państw, aby prawo to respektować¹⁰³². Status uchodźcy został ustanowiony już w drodze wiążących norm prawa międzynarodowego o powszechnym charakterze i jest to jedyna forma ochrony cudzoziemców przewidziana w prawie polskim, która ma swoje źródło w umowie międzynarodowej¹⁰³³.

W ramach zagadnień wprowadzających nie można pominąć złożonej sytuacji osób ubiegających się o ochronę międzynarodową jako podmiotów praw człowieka. Instytucja tłumaczenia w kontaktach władzy publicznej z tą szczególną grupą jednostek jest bowiem osadzona na granicy, pomiędzy uniwersalizmem językowych praw człowieka i efektywnym egzekwowaniem prawa do ubiegania się o azyl, a zewnętrzną manifestacją polityki językowej państwa. Z tej drugiej perspektywy tłumaczenie pełni rolę służebną i instrumentalną wobec zasady urzędowania w języku narodowym i jest niezbędne tylko w takim zakresie i tylko w takim kierunku w jakim umożliwia realizację zadań władzy

1031 B. Mielnik, *Status prawny cudzoziemców w Polsce* [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 241.

1032 Status art. 14 ust. 2 PDPCz jako prawa zwyczajowego jest kwestionowany, lecz zostało ono uwzględnione w Deklaracji Wiedeńskiej i Programie Działania uchwalonych podczas Światowej Konferencji Praw Człowieka w Wiedniu w 1993 r. Normą międzynarodowego prawa zwyczajowego jest natomiast non-refoulement. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *The Principle of Non-Refoulement as a Norm of Customary International Law. Response to the Questions Posed to UNHCR by the Federal Constitutional Court of the Federal Republic of Germany in Cases 2 BvR 1938/93, 2 BvR 1953/93, 2 BvR 1954/93*, 31 January 1994.

1033 B. Kowalczyk, *Polski system...*, s. 21.

publicznej. Druga perspektywa, oparta na uniwersalnej idei praw człowieka akcentuje funkcję gwarancyjną tłumaczenia dla podmiotu administrowanego. Tłumaczenie staje się wówczas jednocześnie formą realizacji praw jednostki, współistniejących obok prawa do ubiegania się o ochronę międzynarodową.

Czy zatem cudzoziemiec pozbawiony ochrony własnego państwa ma prawo do komunikowania się z organami państwa przyjmujące w języku dla siebie zrozumiałym, na równi z obywatelami państwa przyjmującego? Jeżeli tak — czy jest to prawo samoistne, czy też jest ono elementem składowym prawa do ubiegania się o ochronę międzynarodową?

Na położenie uchodźców i bezpaństwowców względem idei uniwersalnych praw człowieka na tle PDPCz zwracała uwagę między innymi H. Arendt pisząc o „prawie do posiadania praw”. Koncepcja ta opiera się na tezie, że samo w sobie byciem człowiekiem nie daje żadnych praw, ponieważ ich źródłem nie jest natura ludzka, lecz prawa te są formą współistnienia w ramach wspólnoty politycznej¹⁰³⁴. Skoro zaś prawa mogą być przypisane ludziom jedynie w ramach określonej wspólnoty (nie istnieje bowiem „światowe obywatelstwo”), to w konsekwencji osoby, które utraciły przynależność państwową utraciły zarazem wszelkie prawa, a ich sytuacja zależy od dobrej woli rządowych i pozarządowych organizacji międzynarodowych. Gdy jedynym gwarantem praw człowieka jest jedynie dobra wola, to nie mamy do czynienia z prawami, ale z działalnością dobroczynną tych organizacji. Jedynym prawem wykraczającym poza prawa obywateli we własnym państwie, jest zatem „prawo do posiadania praw”, czyli prawo do tego, aby być (stać się) członkiem wspólnoty, w której prawa gwarantuje aparat państwowy, system źródeł prawa, sądownictwo i międzynarodowe porozumienia¹⁰³⁵.

Pół wieku później obserwujemy jednak coraz wyraźniej, że kompetencje państwa do określania sytuacji prawnej cudzoziemców ulegają ograniczeniu, przy czym granice tego w jaki sposób państwo może traktować cudzoziemców, mają swoje źródło właśnie w podstawowych prawach człowieka¹⁰³⁶. Rozbudowywanie instytucji prawnych, które wspierają responsywność administracji krajowej na wyzwania takie jak nieregularne migracje może być zatem traktowana jako wskaźnik tych oddziaływań.

¹⁰³⁴ H. Arendt, *The Rights of Man: 'What are They?*, „Modern Review”, 1949, Nr 3, s. 31–34.

¹⁰³⁵ *Ibidem*.

¹⁰³⁶ M. Drobnik, *Podmiotowość prawnomiędzynarodowa jednostki*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2003, Nr 2, s. 113–114.

6.3.2. Tłumaczenia w międzynarodowym prawie azylowym

Do podstawowych wiążących aktów prawa międzynarodowego o powszechnym charakterze należy zaliczyć Konwencję dotyczącą statusu uchodźców, sporządzoną w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. (Konwencja Genewska)¹⁰³⁷ wraz z Protokołem Nowojorskim sporządzonym 31 stycznia 1967 r. (Protokół Nowojorski)¹⁰³⁸. Obie umowy posiadają status umów ratyfikowanych za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie zgodnie z art. 91 ust. 1 i 2 w zw. z art. 241 ust. 1 Konstytucji. Konwencja Genewska zawiera definicję uchodźcy oraz określa prawa uchodźców i standardy ich traktowania, ograniczając tym samym autonomię państwa w regulowaniu wszystkich aspektów wjazdu i pobytu na terytorium państwa. W art. 31 ust. 1 Konwencji Genewskiej ustanowiono również fundamentalną zasadę prawa azylowego, czyli *non-refoulement*. W myśl tego przepisu: „Żadne Umawiające się Państwo nie wydało lub nie zawróci¹⁰³⁹ w żaden sposób uchodźcy do granicy terytoriów, gdzie jego życiu lub wolności zagrażałoby niebezpieczeństwo ze względu na jego rasę, religię, obywatelstwo, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne”¹⁰⁴⁰.

Konwencja Genewska nie reguluje natomiast zasad postępowania w sprawie o nadanie statusu uchodźcy¹⁰⁴¹, nie odnosi się też bezpośrednio do kwestii związanych z językiem. Pewien zakres obowiązków związanych z zapewnieniem dostępu do tłumaczenia można wyprowadzić z dokumentów wydawanych przez Wysokiego Komisarza Narodów

1037 Dz.U. 1991 nr 119 poz. 515.

1038 Dz.U. 1991 nr 119 poz. 517.

1039 W języku francuskim: *refouler*.

1040 Zasada *non-refoulement* stanowi gwarancję, że osoby ubiegające się o udzielenie ochrony te nie zostaną ponownie poddane prześladowaniom lub okrutnemu traktowaniu, które spowodowały ich wyjazd z kraju pochodzenia. Realizacja tej zasady nie jest jednak tożsama z gwarancją wstępu na terytorium państwa docelowego ani udziału w postępowaniu o nadanie statusu uchodźcy. Oprócz Konwencji Genewskiej i Protokołu Nowojorskiego zasada ta została wyrażona również m. in. w art. 3 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, art. 7 MPPOiP. Szerzej: J. Adam, G.S. Goodwin-Gill, *The Refugee in International Law*, wyd. 3, 2007, s. 201–285.

1041 Jak wskazuje B. Kowalczyk: „Konwencja nie zawiera norm określających zasady proceduralne rządzące postępowaniem w sprawie o nadanie statusu uchodźcy, pozostawiając ustalenie rodzaju i przebiegu postępowania kompetencji umawiających się państw. Wobec braku obowiązku wprowadzenia przez państwa jakiegś szczególnej procedury nadawania statusu uchodźcy, realizację zobowiązań wynikających z Konwencji Genewskiej, zgodnie z zasadą *pacta sunt servanda*, zapewnia ustanowienie w prawie krajowym procedury rozumianej jako możliwość rozpatrzenia sprawy w ogóle”, s B. Kowalczyk, *Polski system...*, s. 23.

Zjednoczonych do Spraw Uchodźców (UNHCR)¹⁰⁴², które posiadają status soft law. Chodzi tu przede wszystkim o *Podręcznik UNHCR*¹⁰⁴³ oraz *uzupełniające go Wytyczne*¹⁰⁴⁴.

W *Podręczniku UNHCR* podkreśla się, że: „osoba ubiegająca się o status uchodźcy znajduje się zazwyczaj w trudnej sytuacji. Jest ona w obcym środowisku i może przeżywać poważne trudności organizacyjne i psychiczne, przedkładając swoją sprawę władzom obcego kraju, często w obcym języku. Jej wniosek powinien zatem przeanalizować w ramach specjalnie utworzonego trybu wykwalifikowany personel posiadający konieczną wiedzę i doświadczenie oraz rozumiejący szczególne trudności i potrzeby osoby ubiegającej się o status uchodźcy”¹⁰⁴⁵. Dostrzegając, że aspekty proceduralne nie są w sposób wyraźny uregulowane w Konwencji ani w Protokole Nowojorskim i obserwując związane z tym różnice w ustawodawstwach państw-sygnatariuszy, Komitet Wykonawczy UNHCR podczas 28 sesji w 1977 r. sformułował siedem podstawowych wymogów (gwarancji), które powinny zostać spełnione w postępowaniach o nadanie statusu uchodźcy. Jedną z nich jest to, aby przy przedstawianiu swojej sprawy odpowiednim władzom, osoba ubiegająca się o status uchodźcy otrzymała pomoc kompetentnego tłumacza¹⁰⁴⁶.

1042 Zgodnie z art. 35 ust. 1 Konwencji Genewskiej umawiające się państwa są zobowiązane współpracować z UNHCR.

1043 Nawet art. 3 Konwencji Genewskiej wprowadzający zakaz dyskryminacji nie wyłączenia języka jako niedopuszczalnej podstawy nierównego traktowania, zawężając tym samym pojęcie dyskryminacji względem choćby art. 2 PDPCz. W komentarzu do Konwencji Genewskiej wydanym przez UNHCR do języka odniesiono się jedynie w uwagach do art. 16 (dostęp do sądów), wskazując, że artykuł ten pozostaje w pewnych względach w związku z art. 6 EKPCz. A. Grahl-Madsen, *Commentary on The Refugee Convention 1951, Articles 2–11, 13–37*, Division of International Protection of the United Nations High Commissioner for Refugees 1997.

1044 Wytyczne uzupełniają i aktualizują treść podręcznika.

1045 Biuro Wysokiego komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców, Zasady i tryb ustalania statusu uchodźcy zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźcy z 1951r. oraz protokołem dodatkowym do niej z 1967r., *Podręcznik, UNHCR, Genewa 1992, II Wydanie Polskie 2007*.

1046 *Podręcznik* s. 62–63. Pozostałe wymogi (gwarancje) są następujące: właściwy funkcjonariusz (oficer imigracyjny, oficer straży granicznej), do którego osoba ubiegająca się o status uchodźcy zwraca się na granicy lub na terytorium państwa-strony, powinien dysponować jasnymi instrukcjami, jak postępować w przypadkach objętych odpowiednimi aktami międzynarodowymi. Winien on działać zgodnie z zasadą non-refoulement i powiadomić o takich przypadkach wyższe władze; wnioskodawca powinien otrzymać niezbędne wskazówki, jak winien postępować; powinien istnieć jasno określony organ, jeśli to możliwe centralny, którego zadaniem byłoby analizowanie wniosków o status uchodźcy i podejmowanie decyzji w pierwszej instancji; wnioskodawca, który został uznany za uchodźcę, winien być o tym poinformowany i otrzymać dokument potwierdzający jego status uchodźcy; w przypadku decyzji negatywnej konieczne jest wyznaczenie odpowiedniego czasu na odwołanie się od niej do tego samego lub

UNHCR podkreśla tym samym nie tylko wagę dostępu do tłumacza, ale też kładzie wyraźny nacisk na konieczność zapewnienia pomocy świadczonej przez kompetentny personel (innymi słowy pomoc tłumacza nie może być iluzoryczna). Ponadto, zgodnie z *Wytocznymi* podczas składania wniosku o udzielenie ochrony, wnioskodawcom należy prawo do uzyskania informacji w zrozumiałym dla nich języku: o procedurze mającej wobec nich zastosowanie, o ich prawach i obowiązkach w trakcie procedury, ewentualne konsekwencje niewywiązania się z obowiązków i braku współpracy z organami, o prawie do skorzystania z usług tłumacza i do skutecznego zasięgnięcia opinii prawnika¹⁰⁴⁷.

Zagadnienia prawa do pomocy tłumacza i prawa dostępu do informacji we własnym języku zostały rozwinięte w dalszych *Wytocznymi* UNHCR, w odniesieniu do poszczególnych grup (kategorii) uchodźców. Pierwsza z nich to osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową w oparciu o okoliczności związane z płcią (*gender-related claims*). Osoby poszukujące ochrony na tej podstawie, a w szczególności osoby, które doświadczyły tortur lub innych traumatycznych przeżyć, potrzebują wspierającego środowiska, w którym będą miały pewność, że ich wniosek jest objęty poufnością. Niektórzy wnioskodawcy, z powodu wstydu, mają problemy z przedstawieniem pełnego zakresu prześladowań jakich doświadczyły¹⁰⁴⁸. Takie osoby mogą obawiać się także odrzucenia lub napiętnowania ze strony rodziny i społeczności. Aby zapewnić, że wnioski o ochronę związane z płcią, w szczególności składane przez kobiety, są rozpatrywane w „odpowiedni” sposób UNHCR zaleca podjęcie następujących kroków związanych z tłumaczeniem¹⁰⁴⁹:

---

innego organu administracyjnego lub sądowego, w zależności od istniejącego systemu; osoba ubiegająca się o status uchodźcy winna otrzymać pozwolenie na pozostanie w kraju do czasu podjęcia ostatecznej decyzji przez właściwe władze, chyba że władze te ustaliły, iż wniosek stanowi jawne nadużycie. Wnioskodawca powinien otrzymać pozwolenie na pozostanie w kraju do czasu uzyskania odpowiedzi na dwoje odwołanie do wyższych władz administracyjnych lub sądowych.

1047 Guidelines on International Protection No. 13: Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees.

1048 Przykładem takich postępowań są sprawy związane z przymusowym obrzezaniem kobiet. Jedynie w 2013 roku w UE odnotowano 25000 takich wniosków. *Female genital Mutilation & Asylum In The European Union: A Statistical Overview*, UNHCR, 2013.

1049 UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, April 2019, HCR/1P/4/ENG/REV.

Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees.

- W związku z przesłuchaniem wnioskodawca powinien być informowany o możliwości skorzystania z pomocy tłumacza tej samej płci co on sam, a w przypadku kobiet taki tłumacz powinien być zapewniany automatycznie. Osoby prowadzące przesłuchanie i tłumacze powinni być świadomi kwestii wrażliwych takich jak kultura i religia osoby przesłuchiwanej i potrafić na nie reagować, a także potrafić się dostosować do osoby przesłuchiwanej w związku z czynnikami osobistymi takimi jak wiek i poziom wykształcenia.
- Zarówno osoba prowadząca przesłuchanie jak i tłumacz powinni zostać przedstawieni osobie przesłuchiwanej przed czynnością. Osoba przesłuchiwana musi mieć świadomość jaką funkcję i rolę pełni tłumacz i że jest on zobowiązany do zachowania poufności przekazywanych informacji¹⁰⁵⁰.

Kolejna kategoria wniosków, co do której sformułowano szczególne wymagania dotyczące udziału tłumacza to wnioski o nadanie statusu uchodźcy w związku z prześladowaniem na tle religijnym (*religion-based claims*), mianowicie¹⁰⁵¹:

- Dokonując wyboru osób prowadzących przesłuchanie i tłumaczy należy zwracać uwagę na wszelkie aspekty kulturowe, religijne lub płciowe, które mogą utrudniać otwartą komunikację.
- Należy upewnić się, że osoba prowadząca przesłuchania jest świadoma możliwości występowania uprzedzeń wobec wnioskodawcy ze strony tłumacza na tle religijnym (i odwrotnie), co może niekorzystnie wpłynąć na jakość przekładu, a tym samym odbiór zeznań.
- Podobnie jak w przypadku wniosków opartych na pozostałych podstawach konwencyjnych, bardzo ważne jest to, aby tłumacze ustni byli dobrze zorientowani w odpowiedniej terminologii.

Dodatkowe wymagania stawia się także wobec tłumaczy którzy biorą udział w czynnościach procesowych wszczynanych na podstawie wniosków opartych na przesłankach związanych z orientacją seksualną i tożsamością płciową (*LGBTI-related claims*). W celu rzetelnego rozpoznania takich wniosków decydenci krajowi powinni mieć na względzie następujące kwestie¹⁰⁵²:

1050 Guidelines on International Protection No. 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees.

1051 Guidelines on International Protection No. 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees.

1052 Guidelines on International Protection No. 9: Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees.

- Prowadzący przesłuchanie i tłumacze powinni unikać wyrażania (werbalnie lub za pomocą mowy ciała) jakichkolwiek ocen dotyczących orientacji seksualnej, tożsamości płciowej, zachowań seksualnych lub wzorców relacji wnioskodawcy. Prowadzący przesłuchanie i tłumacze, którzy czują się niekomfortowo z powodu różnorodności, orientacji seksualnej i tożsamości płciowej, mogą nieumyślnie okazywać dystans, który może manifestować się także w deprymującej mowie ciała. W zapobieganiu takim postawom i wspieraniu sprawiedliwej oceny wniosków pomocne są specjalistyczne szkolenia przygotowawcze.
- Niezbędne jest używanie słownictwa, które nie jest obraźliwe i wykazuje pozytywne nastawienie do różnorodności, orientacji seksualnej i tożsamości płciowej, zwłaszcza w języku ojczystym wnioskodawcy. Użycie niewłaściwej terminologii może utrudnić kandydatom przedstawienie rzeczywistego charakteru ich obaw. Używanie obraźliwych terminów może być częścią prześladowania jako forma zastraszania lub nękania. Nawet pozornie neutralne lub naukowe terminy mogą mieć taki sam wydźwięk jak terminy pejoratywne. Na przykład, termin „homoseksualista” jest uważany w niektórych krajach za obraźliwy.
- Konkretnie prośby zgłaszane przez wnioskodawców w odniesieniu do płci przesłuchujących ich osób lub tłumaczy ustnych powinny być rozpatrywane przychylnie. Może to pomóc wnioskodawcy w składaniu zeznań dotyczących drażliwych kwestii w bardziej otwarty sposób. Jeżeli tłumacz pochodzi z tego samego kraju, religii lub kultury, może to spotęgować poczucie wstydu wnioskodawcy i utrudnić mu pełne przedstawienie wszystkich istotnych aspektów związanych ze składanym wnioskiem.

Dodatkowe zalecenia przewidziano także w stosunku do wniosków składanych przez małoletnich¹⁰⁵³, którzy co należy podkreślić, mają prawo do wyrażania swoich poglądów i do uczestnictwa w znaczący sposób w postępowaniu¹⁰⁵⁴. W wielu przypadkach zeznania małoletniego są jedynym źródłem informacji o ewentualnych podstawach do udzielenia ochrony. UNHCR podkreśla, że zapewnienie małoletniemu swobody

1053 Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees

1054 Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.) — Art. 12 ust. 1.

wyrażenia swoich poglądów i potrzeb wymaga opracowania adekwatnych warunków i procedur, w tym:

- Niezwykle istotne jest to, aby dzieci otrzymały wszystkie niezbędne informacje, na temat dostępnych im opcji postępowania i wynikających z nich konsekwencji w języku dla nich zrozumiałym. Obejmuje to informacje o ich prawie do prywatności i poufności, umożliwiające im swobodne wyrażanie swoich poglądów.
- Dzieci muszą otrzymać w języku dla nich zrozumiałym jasne informacje o celu i przebiegu procedury oceny wieku.
- Decyzje muszą być przekazywane małoletnim w języku i w sposób dla nich zrozumiały. Małoletni musi zostać poinformowany o decyzji osobiście, w obecności opiekuna, przedstawiciela prawnego i/ lub innej osoby wspierającej, w sprzyjającym i niezagrożającym środowisku. Jeśli decyzja jest negatywna, należy zachować szczególną ostrożność i wyjaśnić dalsze etapy postępowania w taki sposób, aby uniknąć wyrządzenia małoletniemu krzywdy psychicznej i zminimalizować związany z tym stres.

Analiza przytoczonych dokumentów prowadzi do wniosku, że osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową powinno zostać zagwarantowane co najmniej prawo do (skutecznej) pomocy tłumacza i prawo do informacji we własnym języku. Ta ostatnia gwarancja jest wyrażona jednak w sposób bardzo ogólny. Nie przewidziano zwłaszcza obowiązku udzielenia takich informacji na piśmie. Tylko w przypadku małoletnich zaleca się tłumaczenie na język zrozumiały dla strony decyzji. Z kolei prawo do pomocy tłumacza choć z pozoru rozbudowane, nie zostało skonkretyzowane co do zakresu, zwłaszcza nie wskazano wprost tego, czy rozciąga się ono na procedurę odwoławczą. Cechą szczególną soft law stanowionego przez UNHCR w omawianej materii jest to, że w głównej mierze koncentruje się ono na kompetencjach i wymaganiach stawianym tłumaczom. W tym zakresie wytyczne są formułowane w sposób właściwy raczej dla norm deontologicznych adresowanych do samych tłumaczy, aniżeli ogólnych zasad proceduralnych (podkreślając znaczenie bezstronności, obiektywizmu i profesjonalizmu tłumacza zamiast wskazywać podstawy i zakres dostępu do świadczonej przez niego pomocy)¹⁰⁵⁵.

¹⁰⁵⁵ Jedną z funkcji norm deontologicznych jest wpływanie na zachowanie tłumacza w oparciu o przekonanie, że oczekiwany wzorzec zachowania jest oparty na standardach moralnych. L. Baixauli-Olmos, *Ethics codes as tools for change in public service interpreting: symbolic, social and cultural dimensions*, "The Journal of Specialised Translation", 2017, Nr 28, 250–272.

Umową międzynarodową o zasięgu regionalnym, która kształtuje europejski system ochrony uchodźców jest EKPCz¹⁰⁵⁶. Normy zawarte w EKPCz wpływają w sposób bezpośredni na kwestie tradycyjnie uznawane za domenę prawa administracyjnego tworząc zespół gwarancji, wynikający z przepisów ustrojowych, materialnych i proceduralnych, które mają istotne konsekwencje dla sytuacji prawnej cudzoziemców¹⁰⁵⁷. W odróżnieniu od Konwencji Genewskiej, wykładnia i stosowanie EKPCz zostały powierzone powołanemu dla tego celu organowi sądowemu, którego orzeczenia są prawnie wiążące¹⁰⁵⁸. Orzecznictwo ETPCz uzupełnia tym samym system ochrony praw uchodźców w państwach będących członkami Rady Europy¹⁰⁵⁹.

Pod względem dostępu do tłumacza podstawowe znaczenie ma linia orzecznicza ETPC zgodnie z którą, ogólne gwarancje wynikające z prawa do rzetelnego procesu sądowego zawarte w art. 6 EKPCz nie mają zastosowania do decyzji dotyczących wjazdu, pobytu i deportacji cudzoziemców, ponieważ nie są one rozstrzygnięciami o prawach i obowiązkach cywilnych ani nie dotyczą oskarżenia w sprawie karnej w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC¹⁰⁶⁰. Prawo do pomocy tłumacza i porozumie-

---

1056 Status Europejskiej Konwencji i Protokołów w systemie źródeł prawa w Polsce określają art. 87 i art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji RP.

1057 B. Kowalczyk, *Polski system...*, s. 30.

1058 Na mocy art. 46 ust. 1 EKPCz sygnatariusze Konwencji są zobowiązani do przestrzegania ostatecznych wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) w sprawach, w których są stronami.

1059 Tak: P. Sendek, *Prawa uchodźców w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i innych aktów prawnych — część I*, „Palestra” 2001 r., nr 5–6, s. 61. Nie można w tym miejscu także pominąć wkładu orzecznictwa UE, które nieomal od początku funkcjonowania Wspólnot odwołuje się do postanowień EKPCz, a także czerpie z dorobku orzeczniczego ETPCz, rozbudowując go. Zob. Elizabeth F. Defeis, *Human Rights and the European Court of Justice: An Appraisal*, 31 Fordham International Law Journal, Nr 31/2007, s. 1104–1117.

1060 Wyrok ETPCz z 5.10.2000, *Maaouia przeciwko Francji*, skarga nr 39652/98, par. 40. Podobnie: Wyrok ETPCz z 4.2.2005, *Mamatkulov & Askarov v. Turkey*, skarga nr 46827/99 and 46951/99. W wyroku w sprawie *Maaouia* Trybunał odwołał się dodatkowo do art. 1 Protokołu Nr 7 do EKPCz zawierające gwarancje proceduralne dotyczące wydalenia cudzoziemców, jako świadczącego o tym, że procedury te nie są objęte art. 6 ust. 1 EKPCz. W doktrynie restrykcyjna interpretacja ETPC jest jednak coraz odważniej krytykowana, wskazuje się bowiem, że ETPC nie rozpoznawał dotychczas skargi, w której ocenie zostałyby poddane to, czy zakresem art. 6 ust. 1 EKPCz są sprawy o ustalanie statusu uchodźcy, ponieważ nie są to decyzje dotyczące „wjazdu, pobytu i deportacji”, lecz przedmiotem tych postępowań jest określenie międzynarodowego statusu obywatelskiego i politycznego cudzoziemca. Zob. D. J. Cantor, *Human Rights Treaty Bodies and Refugee Status Determination*, „Refugee Survey Quarterly”, 2015, Nr 34, s. 79–106, s. 90. Jak zauważa A. Wróbel: „efektem ubocznym w sprawach o zobowiązanie do powrotu naruszenie innych praw podstawowych chronionych na mocy EKPCz. Przepis art. 6 ust. 1 EKPCz znajduje jednak zastosowanie jedynie wyjątkowo, gdy uchodźcy grozi wydalenie do państwa,

wania się z organami państwa przyjmującego w języku zrozumiałym dla cudzoziemca w tych sprawach wyprowadza się z art. 13 EKPC, który przewiduje prawo do skutecznego środka odwoławczego¹⁰⁶¹. Wiele skarg dotyczących niesłusznej ekspulsji opiera się w istocie na kwestionowaniu adekwatności krajowych procedur o nadanie statusu uchodźcy. W rezultacie, część orzecznictwa Trybunału dotycząca zasady non-refoulement ocenia procedury krajowe o nadanie statusu uchodźcy w świetle gwarancji wynikających z art. 13 EKPC. Za naruszenie tych przepisów uznaje się niezapewnienie uchodźcom dostępu do informacji w stopniu wystarczającym do efektywnej ochrony ich praw¹⁰⁶². Pod pojęciem tym mieści się dostęp do informacji w języku zrozumiałym dla uchodźcy i dostęp do tłumacza. W sprawie *M.S.S.* Trybunał uznał za ograniczenie w dostępie do procedury azylowej oraz w rozpatrywaniu wniosków o azyl m. in. brak rzetelnego systemu porozumiewania się władz z osobami ubiegającymi się o azyl i brak dostępu do tłumacza¹⁰⁶³. Trybunał orzekł jednoznacznie, że tego rodzaju braki w procedurze pozbawiają osoby ubiegające się o status uchodźcy *prawidłowego* rozpatrzenia ich wniosków i a tym samym nie zapewniają ochrony przed niesłusznym wydaleniem.

Należy także zwrócić uwagę na art. 5 ust. 2 EKPC i prawo osoby zatrzymanej do niezwłocznego otrzymania informacji w języku dla niej zrozumiałym o przyczynach pozbawienia wolności (aresztowania, zatrzymania), który znajduje zastosowanie wobec cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej¹⁰⁶⁴.

---

gdzie byłby narażony na oczywistą odmowę wymierzenia sprawiedliwości lub istnieje poważne ryzyko takiej odmowy". A. Wróbel, [w:] *Uchodźcy w Polsce i Europie. Stan prawny i rzeczywistość*, red. T. Gardocka i J. Sobczak, Toruń 2010. s. 92–93.

1061 Ponieważ art. 13 nie jest przepisem autonomicznym, można się na niego powołać tylko wtedy, gdy skarżący ma również uzasadnioną skargę na podstawie innego przepisu EKPCz, m. in.: art. 3, art. 5 i art. 8. Oceniając, czy skarżący mają dostęp do skutecznego środka odwoławczego, Trybunał zwykle zbada system krajowy jako całość. Stwierdził, że: „Nawet jeśli pojedynczy środek nie spełnia sam w sobie w pełni wymogów Artykułu 13, może to uczynić zespół środków przewidzianych w prawie krajowym”. Wyrok ETPCz z 26.04.2007 r. w sprawie *Gebremedhin przeciwko Francji*, skarga nr 25389/05, ECHR 2007-II; Wyrok ETPCz z dnia 21.01.2011 r., w sprawie *M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji*, skarga nr 30696/09

1062 Wyrok ETPCz z 22.09.2009 r., w sprawie *Abdolkhani i Karimnia przeciwko Turcji*, skarga nr 30471/08, § 141.

1063 Wyrok ETPCz z 23.02.2012 w sprawie *Hirsi Jamaa i inni przeciwko Włochom*, skarga nr 27765.

1064 Wyrok ETPCz z 27.07.2010 r. w sprawie *Louled Massoud przeciwko Malcie*, skarga nr 24340/08 — zarzut naruszenia art. 5 § 2 pozostał jednak nierozstrzygnięty merytorycznie, ponieważ skarga w tym zakresie okazała się niedopuszczalna z powodu naruszenia termin sześciu miesięcy określonego w art. 35 ust. 1 Konwencji i została odrzucona na podstawie art. 35 ust. 4.

Na obowiązek zapewnienia tłumaczenia w sprawach z zakresu ochrony międzynarodowej zwrócono uwagę także w aktach przyjmowanych przez Komitet Ministrów i Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy. W Rekomendacjach dotyczących sytuacji uchodźczyń w Europie powtórzono np. zalecenie UNHCR, aby kobietom ubiegającym się o ochronę międzynarodową zapewnić dostęp do tłumacza tej samej płci¹⁰⁶⁵. Kwestię dostępu do tłumacza poruszono także w rekomendacjach i rezolucjach o charakterze ogólnym. W *Rekomendacjach dotyczących harmonizacji procedur krajowych dotyczących azylu* z 1981 r. wskazano, że wnioskodawcy przysługują gwarancje niezbędne do przedstawienia jego sprawy zainteresowanym władzom i ma on prawo do bycia wysłuchanym — w razie potrzeby z pomocą tłumacza¹⁰⁶⁶. Z kolei w *Wytycznych dotyczących ochrony praw człowieka w przyspieszonych procedurach azylowych* z 2009 r.¹⁰⁶⁷ prawo wnioskodawcy do otrzymania informacji we własnym języku zostało wymienione jako jedna z minimalnych gwarancji procesowych (*procedural guarantees*), a dodatkowo tłumaczenia ustne wymieniono wśród czynników warunkujących jakość procesów decyzyjnych w sprawach azylowych¹⁰⁶⁸.

6.3.3. Tłumaczenia w prawie azylowym UE

Relacja pomiędzy porządkiem prawnym UE a prawem międzynarodowym po orzeczeniach w sprawach *Kadi* wymyka się jednoznacznej klasyfikacji¹⁰⁶⁹. Zasadniczo stosunek ten opiera się na obowiązku poszano-

1065 Recommendation 1374 (1998) Situation of refugee women in Europe.

1066 Recommendation No. R (81) 16 on the harmonization of national procedures relating to asylum, pkt 6.

1067 Council of Europe, Committee of Ministers, Guidelines on human rights protection in the context of accelerated asylum procedures, 2009.

1068 W pkt VIII ust 3. wskazuje się, że: „Gdy potrzebna jest pomoc tłumacza, państwa powinny zapewnić tłumaczenie ustne zgodnie ze standardami niezbędnymi do zagwarantowania jakości podejmowania decyzji”.

1069 Wyrok TS z 3.9.2008 w sprawach połączonych C 402/05 P *Kadi* i C 415/05 P *Al Barakat przeciwko Radzie i Komisji Europejskiej*; Wyrok TSUE z 18.07.2013 r. w sprawie C-584/10 P *Komisja Europejska et al. przeciwko Yassin Abdullah Kadi*, ECLI:EU:C:2008:461. O implikacjach orzeczenia w sprawie *Kadi* krytycznie wypowiadała się G. de Burca uznając, że „nowo odkryty pluralizm sądowy Trybunału” w tej sprawie może mieć potencjalnie znaczące implikacje dla wizerunku UE jako podmiotu zaangażowanego w „skuteczny multilateralizm”, lojalnego wobec prawa i instytucji międzynarodowych oraz dążącego do uzyskania globalnej roli jako władza normatywna. Nawet jeśli europejskie instytucje polityczne potwierdzają wyróżniającą się rolę UE jako globalnego aktora zaangażowanego w multilateralizm na mocy prawa międzynarodowego, a przyszła zmiana traktatów UE zapewniłaby „ściśle” przywiązanie do prawa międzynarodowego w swoich tekstach założycielskich, to Trybunał wybrał wykorzystanie orzeczenia w sprawie *Kadi*

wania prawa międzynarodowego¹⁰⁷⁰ i zasadzie wykładni zgodnej¹⁰⁷¹. W tym kontekście Konwencja Genewska wraz z Protokołem Nowojorskim zajmują szczególne miejsce w systemie prawnym UE. Artykuł 78 ust. 1 TFUE¹⁰⁷² stanowi wprost, że wspólna polityka azylowa musi być zgodna z powyższymi umowami międzynarodowymi, jak również ma na celu zapewnienie przestrzegania zasady non-refoulement¹⁰⁷³. Zgodnie z tym przepisem wszelkie akty prawne przyjęte przez UE lub umowy międzynarodowe, których UE jest stroną muszą być zgodne z Konwencją Genewską, wobec czego stanowi ona wzorzec legalności (czy też parametr normatywny), na który można się powołać w celu zakwestionowania zgodności z prawem sprzecznych z nią przepisów na podstawie art. 263 i 267 lit. b TFUE. Ponadto, na Konwencji Genewskiej i Protokole Nowojorskim opiera się prawo do azylu przewidziane w art. 18 KPP¹⁰⁷⁴. Artykuł ten należy jednak odczytywać w związku z art. 78 TFUE oraz *acquis* w dziedzinie polityki azylowej i z uwzględnieniem ograniczeń zeń wynikających. Innymi słowy art. 18 KPP nie wprowadza nowego, samodzielnego prawa niezależnego od aktów prawa wtórnego w tej

---

jako okazji do „głoszenia prymatu wewnętrznych wartości konstytucyjnych UE nad normami prawa międzynarodowego”. Zamiast przyjąć miękkie konstytucjonalistyczne podejście, które dążyłoby do pośredniczenia między normami różnych systemów prawnych i które włączałoby Trybunał w proces kształtowania zwyczajowego prawa międzynarodowego, przyjęto podejście silnie pluralistyczne, które podkreśliło autonomię wewnętrzną i zewnętrzną oraz odrębność porządku prawnego UE od sfery międzynarodowej. Zdaniem G. de Burca takie podejście stanowi uderzający przykład dla innych państw i systemów prawnych, które mogą na tej podstawie być bardziej skłonne do twierdzenia, że ich lokalne normy konstytucyjne stanowią przeszkodę w egzekwowaniu prawa międzynarodowego. G. De Búrca, Gráinne, *The European Court of Justice and the international legal order after Kadi*, „Harvard International Law Journal”, Nr 2010, Nr 1.

1070 Wyrok TS z 24.11.1992 w sprawie C-286/90 *Poulsen and Diva Navigation*, ECLI:EU:C:1992:453 pkt 9.

1071 A. Łazowski, *Proeuropejska wykładnia prawa przez polskie sądy i organy administracji jako mechanizm dostosowania systemu prawnego do aquis communautaire*, [w:] *Prawo polskie a prawo UE*, red. E. Piontek, Warszawa 2003, s. 182–184.

1072 Art. 78 ust. 1 TFUE: Unia rozwija wspólną politykę w dziedzinie azylu, ochrony uzupełniającej i tymczasowej ochrony, mającą na celu przyznanie odpowiedniego statusu każdemu obywatelowi państwa trzeciego wymagającemu międzynarodowej ochrony oraz mającą na celu zapewnienie przestrzegania zasady non-refoulement. Polityka ta musi być zgodna z Konwencją genewską z dnia 28 lipca 1951 roku i Protokołem z dnia 31 stycznia 1967 roku dotyczącymi statusu uchodźców, jak również z innymi odpowiednimi traktatami.

1073 Obowiązek przestrzegania zasady non-refoulement zyskał tym samym charakter zobowiązania wynikającego z Traktatu, a nie tylko z zobowiązań międzynarodowych państw i prawa zwyczajowego. Zasada ta obejmuje uchodźczego obejmuje wszystkie formy ochrony, a nie tylko status uchodźczy uregulowany w Konwencji Genewskiej. B. Kowalszyk, *Polski system...*, s. 46.

1074 Art. 18 KPP: „Gwarantuje się prawo do azylu z poszanowaniem zasad Konwencji genewskiej z 28 lipca 1951 roku i Protokołu z 31 stycznia 1967 roku dotyczących statusu uchodźców oraz zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej i Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej”.

dziedzinie¹⁰⁷⁵. Równocześnie zaś, art. 18 KPP obejmuje wiele mechanizmów ochrony (krajowych lub międzynarodowych), wśród których status uchodźcy w rozumieniu Konwencji Genewskiej jest tylko jednym z przykładów¹⁰⁷⁶. Na Konwencję Genewską powołują się również akty prawa wtórnego¹⁰⁷⁷ i orzecznictwo¹⁰⁷⁸.

Artykuł 78 TFUE jest jednocześnie rozwinięciem art. 67 TFUE ustanawiającego przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości i powinien być interpretowany w jego kontekście¹⁰⁷⁹. Polityka UE w zakresie azylu i imigracji opiera się na systemie kompetencji dzielonych, a zatem podlega zasadzie subsydiarności i solidarności. Niektóre przepisy zastrzegają szczególne kompetencje dla państw członkowskich, ale art. 67 ust. 2 TFUE przyznaje EU kompetencję ogólną do realizacji wspólnej polityki w zakresie kontroli granic, imigracji i azylu, opartej na solidarności między państwami¹⁰⁸⁰. Dodatkowo art. 80 TFUE stanowi, że polityki unii w omawianym zakresie podlegają zasadzie solidarności i sprawiedliwego podziału odpowiedzialności między państwami członkowskimi, także na płaszczyźnie finansowej, zaś akty przyjęte na tej podstawie zawierają, „w każdym niezbędnym przypadku”, odpowiednie środki w celu zastosowania tej zasady.

Od strony podmiotowej przepisy prawa pierwotnego dotyczą obywateli państw trzecich, czyli osoby niebędące obywatelami UE w rozumieniu art. 20 ust. 1 TFUE, w tym bezpaństwowców¹⁰⁸¹. Prawo obywateli UE do ubiegania się o ochronę w innym państwie członkowskim zostało znacznie ograniczone w Protokole Nr 24 jako logiczna konsekwencja rozwiniętego systemu ochrony podstawowych praw

1075 A. Potyrała [w:] *Karta Praw Podstawowych...*, art. 18, Nb 2.

1076 *Ibidem*.

1077 Zob. np. Motywy 3 i 4 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona), Dz. UE L 337 z 2011 r.s. 9.

1078 Zob. np. Wyrok TS z 2.3.2010 r. w sprawach połączonych C-175/08, C-176/08, C-178/08 i C-179/08, Salahadin Abdulla, Kamil Hasan, Ahmed Adem, Hamrin Mosa Rashi i Dler Jamal przeciwko Niemcom, pkt 52.

1079 B. Kowalczyk, *Polski system...*, s. 45.

1080 Art. 67 ust. 2 TFUE: „Unia zapewnia brak kontroli osób na granicach wewnętrznych i rozwija wspólną politykę w dziedzinie azylu, imigracji i kontroli granic zewnętrznych, opartą na solidarności między Państwami Członkowskimi i sprawiedliwą wobec obywateli państw trzecich. Do celów niniejszego tytułu, bezpaństwowcy są traktowani jak obywatele państw trzecich”.

1081 Art. 67 ust. 2 zd. drugie TFUE

i wolności w ramach UE¹⁰⁸² — gdyby przesłanki do udzielenia ochrony były uzasadnione to byłoby to równoznaczne z uruchomieniem procedury opartej na art. 7 TUE (stwierdzenie ryzyka poważnego naruszenia wartości UE).

Filarem polityki UE w dziedzinie azylu jest Wspólny Europejski System Azylowy (WESA). WESA jest oparty na „wspólnych minimalnych normach dotyczących procedur regulujących ochronę międzynarodową, uznawanie i ochronę na poziomie Unii oraz warunki przyjmowania, a także ustanawia system określania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej”¹⁰⁸³. Wyróżnia się dwa wymiary unijnej polityki azylowej. Wymiar zewnętrzny obejmuje partnerstwo i współpracę z państwami trzecimi w celu zarządzania przepływami osób ubiegających się o azyl lub o ochronę uzupełniającą lub tymczasową¹⁰⁸⁴. Wymiar wewnętrzny obejmuje natomiast harmonizację i/lub ujednolicanie ustawodawstw krajowych w tym obszarze w oparciu o zasadę solidarnej współpracy¹⁰⁸⁵. Postawę traktatową do stanowienia prawa w tym wymiarze, zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą stanowi art. 78 ust. 2 lit. a–f TFUE¹⁰⁸⁶.

1082 Zgodnie z art. 1 Protokołu Nr 24: „Z uwagi na poziom ochrony podstawowych praw i wolności przez Państwa Członkowskie Unii Europejskiej, Państwa Członkowskie należy uważać za bezpieczne państwa pochodzenia w ich wzajemnych stosunkach we wszystkich aspektach prawnych czy praktycznych związanych z kwestiami azylu”. Protokół (nr 24) w sprawie prawa azylu dla obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej (Dz. U. UE. C. z 2008 r. Nr 115, str. 305).

1083 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2303 z dnia 15 grudnia 2021 r. ustanawiające Agencję Unii Europejskiej ds. Azylu i uchylające rozporządzenie (UE) nr 439/2010 (Dz. U. UE. L. z 2021 r. Nr 468, str. 1) — motywy 3.

1084 Art. 78 ust. 2 lit g TFUE.

1085 Harmonizacja w wewnętrznym wymiarze WESA obejmuje materię kompetencyjną, materialnoprawną i proceduralną — B. Kowalczyk, *Polski system...*, s. 47.

1086 Zgodnie z tym artykułem, Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą, przyjmują środki dotyczące wspólnego europejskiego systemu azylowego obejmującego:

- a) jednolity status azylu dla obywateli państw trzecich, obowiązujący w całej Unii;
- b) jednolity status ochrony uzupełniającej dla obywateli państw trzecich, którzy nie uzyskawszy azylu europejskiego, wymagają międzynarodowej ochrony;
- c) wspólny system tymczasowej ochrony wysiedleńców, na wypadek masowego napływu;
- d) wspólne procedury przyznawania i pozbawiania jednolitego statusu azylu lub ochrony uzupełniającej;
- e) kryteria i mechanizmy ustalania Państwa Członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrywanie wniosku o udzielenie azylu lub ochrony uzupełniającej;
- f) normy dotyczące warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl lub o ochronę uzupełniającą.

Przedmiotem dalszej analizy będą normy dotyczące tłumaczeń, ustanawiane w aktach prawa wtórnego w ramach wymiaru wewnętrznego WESA, do których należy zaliczyć przede wszystkim następujące akty prawne (w kolejności chronologicznej)¹⁰⁸⁷:

1. Dyrektywę Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między państwami członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami (dalej jako: dyrektywa 2001/55/WE)¹⁰⁸⁸;
2. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. W sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (dalej jako: dyrektywa kwalifikacyjna)¹⁰⁸⁹;
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. W sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (dalej jako: rozporządzenie Dublin III)¹⁰⁹⁰;
4. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 603/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia systemu Eurodac do porównywania odcisków palców w celu skutecznego stosowania rozporządzenia (UE) nr 604/2013 w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym

---

1087 Należy w tym miejscu także dostrzec, że kryzys migracyjny z 2015 roku przyniósł kolejne, liczne inicjatywy legislacyjne i zmiany organizacyjne w ramach WESA, czego dotychczasowym zwieńczeniem było przyjęcie w 2020 r. Paktu o migracji i azylu (dalej jako: PMiA. Reformy przewidziane na podstawie PMiA zostały uwzględnione w dalszych rozważaniach w zakresie w jakim dotyczą tytułowego zagadnienia (tłumaczenia ustne i pisemne w prawie azylowym UE). Ponadto, w dniu 19 stycznia 2022 roku powołano Agencję Unii Europejskiej ds. Azylu (European Union Agency for Asylum, EUAA), która zastąpiła Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (European Asylum Support Office, EASO).

1088 Dz. U. UE. L. z 2001 r. Nr 212, str. 12.

1089 Dz. U. UE. L. z 2011 r. Nr 337, str. 9.

1090 Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 180, str. 31

z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca oraz w sprawie występowania o porównanie z danymi Eurodac przez organy ścigania państw członkowskich i Europol na potrzeby ochrony porządku publicznego, oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1077/2011 ustanawiające Europejską Agencję ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (wersja przekształcona) (dalej jako: rozporządzenie EUODAC)¹⁰⁹¹;

5. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. W sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (dalej jako: dyrektywa proceduralna)¹⁰⁹²;
6. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. W sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową (dalej jako: dyrektywa recepcyjna)¹⁰⁹³.

Celem dyrektywy kwalifikacyjnej jest określenie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony. Dyrektywa odnosi się do kwestii językowych w płaszczyźnie proceduralnej w kontekście prawa do informacji, wskazując, że beneficjenci statusu uchodźcy lub statusu ochrony uzupełniającej mają mieć zapewniony jak najszybciej dostęp do informacji o prawach i obowiązkach wynikających z właściwego statusu, w języku, który jest dla nich zrozumiały lub można racjonalnie przypuszczać, że jest on dla nich zrozumiały¹⁰⁹⁴.

Rozporządzenie Dublin III wprowadziło zasady ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Pierwsza grupa gwarancji przewidzianych w tym akcie dotyczy ogólnych zasad postępowania przez państwa

1091 Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 180, str. 1 z późn. zm.

1092 Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 180, str. 60.

1093 Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 180, str. 96.

1094 Art. 22 dyrektywy kwalifikacyjnej. W akcie tym zwrócono także uwagę na rolę „tożsamości językowej” w określaniu narodowości beneficjenta (art. 10). W motywie 47 dyrektywy zwrócono także uwagę na znaczenie szkoleń językowych w programach integracyjnych kierowanych do beneficjentów. W akcie tym język jest zatem postrzegany zarówno jako element kształtujący tożsamość na poziomie jednostki jak i wspólnoty.

członkowskie po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej przez cudzoziemca lub bezpaństwowca. Państwa członkowskie mają obowiązek informować wnioskodawców o treści tego rozporządzenia na piśmie w języku zrozumiałym dla wnioskodawcy lub co do którego można zasadnie przypuszczać, że jest dla niego zrozumiały, wykorzystując do tego celu wspólną ulotkę. Oprócz informacji o procedurach dublińskich wspólna ulotka zawiera informacje na temat systemu EURODAC (*European Asylum Dactyloscopy Database*)¹⁰⁹⁵, czyli unijnej bazy danych biometrycznych w której zbierane są odciski daktyloskopijne cudzoziemców. Dane są gromadzone w celu ustalania tożsamości osób ubiegających o ochronę międzynarodową i pozwalają zweryfikować czy osoba, która nielegalnie przebywa na terytorium danego państwa wystąpiła o ochronę w innym państwie członkowskim. Państwa członkowskie mają obowiązek poinformować cudzoziemca, którego dane mają zostać zamieszczone w EURODAC na piśmie i „w języku, który zna lub którego znajomości zasadnie się od niej oczekuje”¹⁰⁹⁶, informacje o celu i sposobie przetwarzania danych, obowiązku pobrania danych i prawie dostępu do nich¹⁰⁹⁷. Gdy dane są odbierane od mało-

1095 Art. 29 ust. 3 rozporządzenia EURODAC.

1096 Wskazane sformułowanie jest kolejnym przykładem niekonsekwencji w tłumaczeniu aktów prawa UE, ponieważ chodzi w istocie o ten sam termin co w rozporządzeniu Dublin III, tj. o język „który jest dla nich zrozumiały lub można racjonalnie przypuszczać, że jest on dla nich zrozumiały”. W innych wersjach językowych terminy użyte w obu rozporządzeniach są identyczne (ang. *language that he or she understands or is reasonably supposed to understand*; fr. *une langue qu'elle comprend ou dont on peut raisonnablement supposer qu'elle la comprend*). Polska wersja tego terminu użyta w rozporządzeniu Dublin III jest bardziej adekwatna względem pozostałych wersji językowych, ale co ważniejsze poważnie różni się pod względem znaczeniowym. Poprzez użycie słów „oczekuje się” i eliminację słowa „przypuszczać”, rozporządzenie EURODAC, w swoim literalnym brzmieniu, błędnie i na niekorzyść strony, dopuszcza znacznie szerszym zakresie uznanie organu w podejmowaniu decyzji o tym w jakim języku zrealizować obowiązek informacyjny.

1097 Art. 29 ust. 1: Państwo członkowskie pochodzenia informuje osobę objętą art. 9 ust. 1, art. 14 ust. 1 lub art. 17 ust. 1 na piśmie oraz w razie konieczności, ustnie, w języku, który zna lub którego znajomości zasadnie się od niej oczekuje, o:

a) tożsamości administratora w rozumieniu art. 2 lit. d) dyrektywy 95/46/WE oraz, w stosownych przypadkach, jego przedstawiciela;

b) celu, w którym jej dane będą przetwarzane w systemie EURODAC, łącznie z opisem celów rozporządzenia (UE) nr 604/2013, zgodnie z jego art. 4, oraz wyjaśnienie w zrozumiałej formie, przy użyciu jasnego i prostego języka faktu, że państwa członkowskie i Europol mogą uzyskiwać dostęp do systemu EURODAC do celów ochrony porządku publicznego;

c) odbiorcach danych;

d) w odniesieniu do osoby objętej art. 9 ust. 1 lub 14 ust. 1 — obowiązku pobrania od niej odcisków palców;

e) prawie dostępu do danych dotyczących tej osoby oraz prawie do żądania poprawienia nieprawidłowych danych dotyczących tej osoby lub usunięcia danych dotyczących tej osoby przetwarzanych niezgodnie z prawem, a także o prawie otrzymywania informacji o procedurach

letniego, państwa członkowskie przekazują te informacje w sposób stosowny do jego wieku.

Wzór ulotki informacyjnej, a właściwie ulotek określa rozporządzenie wykonawcze w załącznikach nr X (wspólna ulotka informacyjna informujące o przepisach rozporządzenia Dublin III i rozporządzenia EUODAC), XI (specjalna ulotka dla dzieci) i XII (wzór informacji dla obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców zatrzymanych w związku z nielegalnym przekroczeniem granicy zewnętrznej)¹⁰⁹⁸. Rozporządzenie wykonawcze nie określa podstawowej puli języków w jakich ulotki powinny być sporządzone ani kryteriów którymi należy się kierować wprowadzając ich kolejne wersje. Z rozporządzenia wykonawczego nie wynika także kto jest odpowiedzialny za sporządzanie tłumaczeń ulotki i ich udostępnianie. Z tego powodu w praktyce zaobserwowano skrajne rozbieżności w sposobach realizowania obowiązków informacyjnych, które zostały odnotowane w raporcie UNHCR z 2017 roku¹⁰⁹⁹.

Po pierwsze, niektóre państwa członkowskie zaczęły stosować ulotki nawet kilka lat po wejściu w życie rozporządzenia wykonawczego¹¹⁰⁰, wśród powodów takiego stanu rzeczy wymieniając brak zasobów na wykonanie tłumaczenia¹¹⁰¹. Problemem okazały się także kwestie czysto techniczne, takie jak brak wystarczającej ilości ulotek¹¹⁰², brak adekwatnej dystrybucji ulotek do wszystkich lokalizacji, gdzie są one potrzebne¹¹⁰³, a także nieprzekazywanie ulotek w sposób prawidłowy wnioskodawcom¹¹⁰⁴. Chodzi na przykład o sytuację, gdy ulotki są pozostawiane w poczekalniach, gdzie wnioskodawcy mają się z nimi zapoznać z własnej

---

korzystania z tych praw, w tym o danych kontaktowych administratora danych oraz krajowych organów nadzorczych, o których mowa w art. 30 ust. 1.

1098 Rozporządzenie Dublin III posługuje się terminem „ulotka”/”wspólna ulotka” a rozporządzenie wykonawcze terminem „broшуra informacyjna”, natomiast już w języku angielskim i niemieckim oba rozporządzenia posługują się tym samym słowem (leaflet, Merkblatt) w obu aktach. W tekście użyto konsekwentnie słowa ulotka, ponieważ takie tłumaczenie występuje również w Wytycznych EASO.

1099 Zob. *LEFT IN LIMBO: UNHCR study on the implementation of the Dublin III Regulation*, UNHCR, 2017, s. 26–27.

1100 Grecja wprowadziła ulotki tuż przed sporządzeniem raportu UNHCR z 2017 r., a Niemcy, Włochy Malta i Nowegia były wtedy w trakcie przygotowywania ulotek do dystrybucji z powodu dostosowywania ich do kontekstu krajowego.

1101 Francja, Niemcy, Włochy i Wielka Brytania.

1102 Malta.

1103 Takie sytuacje zgłosiły Norwegia i Francja, przy czym we Francji niektóre prefektury wskazywały na brak finansowania potrzebnego na sporządzenie ulotek w ilości adekwatnej do lokalnego zapotrzebowania.

1104 Dania, Grecja, Malta, Polska i Wielka Brytania.

inicjatywy lub wywieszane na ścianach. Powyższe problemy wypływają na dostępność różnych wersji językowych ulotek. Odnotowano, że niektóre państwa członkowskie zapewniają ulotki w nie więcej niż 4 językach¹¹⁰⁵. Od niedawna Urząd Publikacji UE zapewnia dodatkowo 8 wersji każdej z ulotek¹¹⁰⁶. Zaobserwowano, że państwa członkowskie udostępniają dodatkowo własne (nieoparte na rozporządzeniu wykonawczym) materiały pisemne dotyczące rozporządzenia Dublin III, składające się z broszur informacyjnych, ulotek i ogłoszeń, wydawane przez władze krajowe danego państwa lub przez inne zainteresowane strony, takie jak organizacje pozarządowe. Podczas badań prowadzonych w ramach raportu UNHCR zgłaszano jednak, że w wielu państwach członkowskich informacje zawarte w takich materiałach są niekompletne, niedokładne lub nieaktualne (np. w Grecji niektóre ulotki dotyczyły nieobowiązującego już rozporządzenia Dublin II)¹¹⁰⁷. Podobne ustalenia dotyczą ulotek dla dzieci i osób zatrzymanych¹¹⁰⁸. Jeśli chodzi o zawartość wspólnych ulotek w zakresie dotyczącym EURODAC, to niektóre państwa członkowskie zgłaszały, że ich treść powinna zostać dalej udoskonalona, na przykład poprzez skrócenie informacji lub dołączenie zdjęć i/lub symboli. Zgłaszano również, że liczba dostępnych wersji językowych jest niewystarczająca¹¹⁰⁹.

Rozporządzenie Dublin III przewiduje, że gdy jest to potrzebne dla właściwego zrozumienia informacji przez wnioskodawcę, to informacje są udzielane również ustnie, także podczas indywidualnej rozmowy, którą prowadzi się w celu ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego¹¹¹⁰. Także ten przepis nie jest respektowany, a wśród powodów wymienia się między innymi brak tłumaczy¹¹¹¹. Problem ten ma szczególne znaczenie w przypadku małoletnich. Z drugiej strony, autorzy raportu z uznaniem przyjęli jako dobrą praktykę zatrudnianie do obsługi

1105 Wielka Brytania zapewniała ulotkę wyłącznie w języku angielskim. Bardzo niepokojąca jest także sytuacja w Grecji, gdzie zapewniono tylko 4 wersje językowe. W 2017 roku w Polsce było dostępne 10 wersji językowych, ale też dodatkowo były wykorzystywane inne ulotki informacyjne niż te wynikające z rozporządzenia wykonawczego.

1106 Na stronie internetowej Urzędu ulotki są dostępne w następujących językach: arabskim, perskim, ormiańskim, paszto, rosyjskim, somalijskim, albańskim, tigrinia, urdu i chińskim. Źródło: <https://data.europa.eu/doi/10.2847/18336>.

1107 Problem z nieaktualnymi i/lub niepełnymi informacjami w ulotkach dotyczył ponadto Włoch i Malty, a w ograniczonym zakresie również Polski.

1108 *LEFT IN LIMBO: UNHCR study on the implementation of the Dublin III Regulation*, UNHCR, 2017, s. 28.

1109 Raport EURODAC z 2019.

1110 Art. 4 ust. 2 in fine rozporządzenia Dublin III.

1111 Takie problem zgłaszano np. we Włoszech i we Francji, s. 27 raportu (przypis 83).

małoletnich wnioskodawców, tłumaczy posiadających dodatkowe kwalifikacje do pracy z dziećmi¹¹¹².

Rozmowa indywidualna jest przeprowadzana w języku zrozumiałym dla wnioskodawcy lub języku, co do którego można zasadnie przypuszczać, że jest dla niego zrozumiały i w którym jest on w stanie się porozumiewać¹¹¹³. Tłumacz bierze udział w tej czynności jedynie „w razie potrzeby”. Rozporządzenie wprowadza jednak minimalny wymóg co do kwalifikacji tłumacza, tj. musi być on w stanie zapewnić właściwą komunikację między wnioskodawcą a osobą przeprowadzającą indywidualną rozmowę.

W raporcie opracowanym przez UNHCR w żadnym z państw członkowskich nie odnotowano problemów z dostępnością tłumaczy podczas tej czynności (z wyjątkiem języków rzadkich co z zasady wynikało z przyczyn niezależnych od państwa członkowskiego). Dostrzegana jest zarazem praktyka, gdy wnioskodawcy znający języki obce tłumaczą doradnie na rzecz innych osób z tego samego kręgu językowego. Głównym problemem dotyczącym udziału tłumacza w czynnościach jest rozbieżność w ustawodawstwach krajowych co do kwalifikacji wymaganych od tłumaczy, w związku z udziałem w tym szczególnym typie procedury. Tylko dwa państwa członkowskie wprowadziły kodeksy postępowania i wytyczne dla tłumaczy dedykowane procedurom związanym z ochroną międzynarodową¹¹¹⁴. Ma to bardzo poważne skutki, ponieważ tłumacze nieznający procedury i nieświadomi swojej roli świadczą swoje usługi w sposób niekompetentny, a nawet nieetyczny (problemem jest zwłaszcza brak obiektywizmu i bezstronności)¹¹¹⁵.

Dodatkową ochronę wnioskodawcy w takiej sytuacji mógłby gwarantować przepis art. 5 ust. 6 rozporządzenia Dublin III, który w zdaniu trzecim stanowi, że „państwo członkowskie dba o to, by wnioskodawca lub doradca prawny, lub inny doradca, który reprezentuje wnioskodawcę, miał na czas dostęp do pisemnego podsumowania zawierającego co najmniej najważniejsze informacje przekazane przez wnioskodawcę podczas rozmowy. Przepis

¹¹¹² *Ibidem*, s. 28.

¹¹¹³ Art. 5 ust. 4 rozporządzenia Dublin III.

¹¹¹⁴ Niemcy, Wielka Brytania.

¹¹¹⁵ W raporcie opisano sytuację między innymi sytuację odnotowaną na Maltcie, gdy tłumacz z własnej inicjatywy doradzał wnioskodawczyni, aby zaniechała udziału w procedurze zamiast tłumaczyć. *LEFT IN LIMBO: UNHCR study on the implementation of the Dublin III Regulation*, UNHCR, 2017, s. 47.

nie wymaga jednak, aby ten dokument został przetłumaczony na język zrozumiały dla wnioskodawcy i nie jest to praktykowane¹¹¹⁶.

Na poziomie unijnym nie wprowadzono także obowiązku tłumaczenia na język wnioskodawcy decyzji o przekazaniu. Państwo członkowskie ma jedynie poinformować wnioskodawcę w języku, który rozumie lub o którym można racjonalnie zakładać, że rozumie, o głównych elementach tej decyzji, tj. o dostępnych środkach zaskarżenia i terminach na wniesienie takich środków¹¹¹⁷. Obowiązek ten jest ograniczony do wnioskodawców, którzy nie korzystają z pomocy doradcy prawnego lub innego doradcy, jak również sytuacji, gdy wnioskodawca nie jest przez nich reprezentowany. Natomiast w ramach prawa do skutecznego wniesienia środka zaskarżenia państwa członkowskie zapewniają osobom zainteresowanym „pomoc językową”¹¹¹⁸. Obowiązek ten nie został w żaden sposób skonkretyzowany, z treści przepisu nie wynika też, aby pomoc językowa miała być bezpłatna i tak właśnie jest on interpretowany¹¹¹⁹. Przesłanka zapewnienia pomocy językowej „w razie potrzeby” jest uznaniowa, co znacznie osłabia gwarancyjny wymiar tego przepisu. Zakres i sposób udzielania pomocy językowej pozostawiono więc w zasadzie w całości do określenia prawu krajowemu i praktyce organów.

Z drugiej strony, obowiązek zapewnienia pomocy tłumacza oraz tłumaczenia co najmniej rozstrzygnięć merytorycznych w postępowaniu odwoławczym można wyprowadzić w drodze wykładni celowościowej z prawa do efektywnego środka zaskarżenia. Jednak sam fakt, że w sytuacji, gdyby prawo krajowe nie gwarantowało wnioskodawcy prawa do pomocy tłumacza (lub innej pomocy językowej) to konieczne stałoby przeprowadzenie takiego zabiegu interpretacyjnego świadczy o niedoskonałości przewidzianych rozwiązań.

Koncepcja porozumiewania się z wnioskodawcami w języku, który rozumieją lub co do którego można zasadnie/rozsądnie przyjąć, że zostanie przez nich zrozumiany, została przyjęta również w dyrektywie proceduralnej. Przewidziane w niej gwarancje są bardziej rozbudowane, niż te przewidziane w postępowaniach prowadzonych na podstawie rozporządzenia Dublin III. Znaczenie gwarancji językowych wnioskodawcy podkreślono już w preambule tej dyrektywy: „W interesie prawidłowego uznania osób potrzebujących ochrony za uchodźców w rozumieniu art. 1 konwencji

1116 We wszystkich badanych przez UNHCR państwach członkowskich raporty były sporządzane wyłącznie w języku urzędowym tego państwa.

1117 Art. 26 ust. 3 rozporządzenia Dublin III.

1118 Art. 27 ust. 5 rozporządzenia Dublin III.

1119 S. Peers, V. Moreno-Lax, M. Garlick, E. Guild, *EU Immigration and Asylum Law (Text and Commentary): Second Revised Edition: Volume 3: EU Asylum Law*, Leiden 2015, s. 414

genewskiej lub za osoby kwalifikujące się do objęcia ich ochroną uzupełniającą, każdy wnioskodawca powinien mieć skuteczny dostęp do procedur, możliwość współpracy i *właściwego komunikowania się z właściwymi organami w celu przedstawienia istotnych okoliczności faktycznych swojej sprawy* oraz wystarczające gwarancje proceduralne w celu prowadzenia swojej sprawy na wszystkich etapach procedury. Ponadto procedura rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej powinna zasadniczo zapewniać wnioskodawcy przynajmniej (...) *dostęp do usług tłumacza w celu przedstawienia swojej sprawy w przypadku przesłuchania przez organy (...) prawo do uzyskania informacji o swojej sytuacji prawnej w decydujących momentach procedury w języku, który rozumie lub co do którego można zasadnie przyjąć, że zostanie przez niego zrozumiany, jak również — w przypadku decyzji odmownej — prawo do skutecznego środka zaskarżenia do sądu*”¹¹²⁰. Ponadto, na poziomie I instancji wnioskodawcom należy udzielać informacji prawnych i proceduralnych bezpłatnie¹¹²¹.

Dyrektywa w art. 12 ustanawiającym gwarancje dla wnioskodawców, zobowiązuje państwa członkowskie w postępowaniu I instancji do informowania wnioskodawców w języku, który rozumieją lub co do którego można zasadnie przyjąć, że zostanie przez nich zrozumiany¹¹²² o:

- procedurze, której należy się poddać, oraz o ich prawach i obowiązkach w trakcie tej procedury, jak również potencjalnych skutkach niewywiązywania się z tych obowiązków i braku współpracy z organami. Wnioskodawcy są informowani o terminach, o przysługujących im środkach służących spełnieniu obowiązku przedstawienia elementów niezbędnych do uzasadnienia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jak również o konsekwencjach wyraźnego lub dorozumianego wycofania wniosku. Informacje te są udzielane w terminie umożliwiającym im skorzystanie z praw zagwarantowanych zgodnie z dyrektywą i wywiązanie się z określonych w niej obowiązków¹¹²³;
- wyniku decyzji organu rozstrzygającego, w przypadku, gdy nie korzystają z pomocy lub nie są reprezentowani przez doradcę lub zastępcę prawnego. Udzielone informacje obejmują informację o trybie odwołania od decyzji odmownej zgodnie z art. 11 ust. 2¹¹²⁴.

¹¹²⁰ Motyw 25 dyrektywy proceduralnej.

¹¹²¹ Motyw 22 dyrektywy proceduralnej.

¹¹²² Art. 12 ust. 1 lit. a dyrektywy proceduralnej.

¹¹²³ W postępowaniu odwoławczym wnioskodawca winien mieć zagwarantowane prawo do informacji w równoważnym zakresie — art. 12 ust. 2 dyrektywy proceduralnej.

¹¹²⁴ Art. 11 ust. 2: Państwa członkowskie zapewniają również, aby w przypadku odrzucenia wniosku o nadanie statusu uchodźcy lub udzielenie ochrony międzynarodowej decyzja

Taki sam rygor przyjęto co do informacji świadczonych małoletnim w związku z badaniami lekarskimi. Małoletni bez opieki powinien zostać poinformowany przed rozpatrzeniem jego wniosku co najmniej w języku, co do którego można zasadnie przyjąć, że zostanie przez niego zrozumiany o możliwości ustalenia jego wieku w drodze badania lekarskiego. Obowiązek obejmuje informacje o sposobie przeprowadzenia badania i ewentualnych konsekwencjach wyniku badania lekarskiego dla rozpatrzenia wniosku o ochronę międzynarodową, jak również konsekwencjach odmowy poddania się badaniu lekarskiemu. Mając na względzie doniosłość skutków prawnych badania określającego wiek należy kategorycznie opowiedzieć się za zaostrzeniem tego przepisu i zobowiązanie państw członkowskich do udzielania informacji małoletnim bez opieki w języku, który niewątpliwie rozumieją i w sposób adekwatny do ich rozwoju psychofizycznego. W obecnym brzmieniu przepis jest oczywiście sprzeczny z dobrem dziecka¹¹²⁵.

Dyrektywa gwarantuje wnioskodawcom dostęp do pomocy tłumacza „w razie potrzeby” w celu przedłożenia swojej sprawy właściwym organom. Państwa członkowskie uznają za konieczne zapewnienie takiej pomocy przynajmniej w przypadku, gdy wnioskodawca ma być poddany przesłuchaniu, a bez takiej pomocy nie można zapewnić odpowiedniej komunikacji. W takim przypadku oraz w innych przypadkach, gdy właściwe organy wzywają wnioskodawcę, koszty takiej pomocy zgodnie z dyrektywą powinny być pokrywane ze środków publicznych.

Państwa członkowskie zobowiązano także do podjęcia odpowiednich kroków, celem wyznaczenia dla celów przesłuchania tłumacza, który będzie w stanie zapewnić „odpowiednią komunikację”¹¹²⁶. Co ważne, przesłuchanie odbywa się w języku preferowanym przez wnioskodawcę, chyba, że wnioskodawca rozumie też inny język, w którym jest w stanie jasno się komunikować. Na prośbę wnioskodawcy tłumacz powinien być tej samej płci. Wyjątkiem jest sytuacja, kiedy organ rozstrzygające ma uzasadnione powody by przypuszczać, że prośba dotycząca preferowanej płci tłumacza wynika z przyczyn innych niż trudności

---

zawierała pisemne uzasadnienie faktyczne i prawne oraz informację o trybie odwołania się od decyzji odmownej.

1125 Na gruncie postępowań o udzielenie ochrony międzynarodowej prowadzonych w Polsce w taki sposób o potrzebach językowych wypowiadał się Rzecznik Praw Dziecka: Rzecznik Praw Dziecka, Wystąpienie RPO do MSWiA z 4.01.2019 r. Źródło: http://bip.brpd.gov.pl/sites/default/files/wyst_2016_01_04_mswia.pdf [dostęp: 31.01.2023].

1126 Art. 15 ust. 3 lit c dyrektywy proceduralnej.

po stronie wnioskodawcy w wyczerpującym przedstawieniu wniosku. W założeniu chodzi tu o umożliwienie organom rozstrzygającym przeciwdziałanie obstrukcji procesowej.

Pozostałe rozwiązania związane z tłumaczeniem nie dotyczą bezpośrednio sytuacji wnioskodawcy, tylko usprawniania współpracy pomiędzy administracją państw członkowskich. Przykładowo, wykonując decyzję opartą na koncepcji bezpiecznego kraju trzeciego państwa członkowskie wydają wnioskodawcy dokument informujący organy państwa trzeciego, w języku tego państwa, że wniosek nie został rozpatrzony merytorycznie.

W wyjątkowej i niezwykle trudnej sytuacji w jakiej znajdują się osoby poszukujące ochrony międzynarodowej równie ważne co gwarancje proceduralne, są warunki przyjmowania ich na granicach. Wspólne standardy w tej dziedzinie wyznacza dyrektywa recepcyjna. Aby chronić wnioskodawców przed długotrwałym pozostawianiem w „próżni prawnej” dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie do powiadomienia wnioskodawców w rozsądnym terminie, nie przekraczającym piętnastu dni od złożenia wniosku do właściwego organu, co najmniej o ustalonych świadczeniach i ciążących na nich obowiązkach. Dodatkowo, państwa członkowskie zapewniają dostarczanie wnioskodawcom informacji o organizacjach lub grupach osób świadczących szczególną pomoc prawną oraz organizacjach, które mogą świadczyć pomoc lub udzielić informacji o dostępnych warunkach przyjmowania, w tym o opiece zdrowotnej. Tak jak w pozostałych przypadkach, wskazane wyżej informacje są przekazywane w języku zrozumiałym dla wnioskodawcy, lub w języku co do którego można zasadnie przypuszczać, że go rozumie. Zasadą jest udzielanie informacji na piśmie, lecz w „stosownych przypadkach” mogą zostać przekazane ustnie¹¹²⁷.

W dyrektywie recepcyjnej przewidziano również gwarancje dla zatrzymanych wnioskodawców. Należy zwrócić szczególną uwagę na treść art. 9 ust. 4, który mówi o informowaniu o powodach zatrzymania¹¹²⁸. Także ten przepis dopuszcza przekazanie informacji o przyczynach zatrzymania w języku co do którego można zasadnie przypuszczać, że jest zrozumiały dla wnioskodawcy, a tym samym gwarantuje słabszą ochronę niż art. 5 ust. 2 EKPC. Dodatkowo, po zatrzymaniu

¹¹²⁷ Art. 5 dyrektywy recepcyjnej.

¹¹²⁸ Odrzucono w tym zakresie pierwotną propozycję Komisji, aby aplikant był informowany o procedurze i przyczynach zatrzymania w języku, który „rzeczywiście rozumie”. H. O’Nions, *Asylum — A Right Denied: A Critical Analysis of European Asylum Policy*, London 2016, s.159.

państwa członkowskie zapewniają, by zatrzymani wnioskodawcy byli systematycznie informowani w języku dla nich zrozumiałym, lub co do którego można w uzasadniony sposób przypuszczać, że jest dla nich zrozumiały, o regułach obowiązujących w ośrodku oraz o swoich prawach i obowiązkach. Dyrektywa recepcyjna dopuszcza jednak odstępstwa od tego obowiązku¹¹²⁹.

Wprowadzona przez prawodawcę unijnego koncepcja komunikowania się z cudzoziemcami w „języku, który rozumieją, lub co do którego istnieją uzasadnione przypuszczenia, że zostanie on przez nie zrozumiany” jest od lat słusznie krytykowana przez UNHCR, organizacje pozarządowe i przedstawiciele doktryny¹¹³⁰. Obecna redakcja przepisów stanowi i tak pewien postęp względem np. dyrektywy proceduralnej z 2005 r.¹¹³¹, która obligowała do informowania wnioskodawców wyłączenie „w języku, co którego istnieją rozsądne przypuszczenia, że zostanie przez nie zrozumiany”¹¹³². Z koncepcji gwarancji językowych strony opartych w całości na uznaniu organu jednak nie zrezygnowano, choć na szczeblu międzynarodowym postulowano wykreślenie tego sformułowania z przepisów wszystkich aktów prawnych przyjmowanych w ramach WESA. UNHCR wyrażał zaniepokojenie w tym zakresie opiniując treść dyrektywy proceduralnej z 2005 roku przed jej wejściem w życie. W opinii argumentowano, że w kontekście procedury azylowej, gdzie tak, wiele zależy od zeznań, skuteczna komunikacja z osobą ubiegającą się o status uchodźcy jest niezbędna. W związku z tym konieczne jest udzielanie informacji każdej osobie ubiegającej się o azyl w języku, który on lub ona rzeczywiście rozumie. Założenie, że osoba ubiegająca się o status uchodźcy mówi lub rozumie język urzędowy swojego kraju pochodzenia, może być błędne. Działania zmierzające do zapewnienia sprawnego przebiegu postępowania (taki cel ma bowiem

1129 Zgodnie z art. 10 ust. 5: „W uzasadnionych przypadkach oraz na rozsądny, możliwie najkrótszy okres, państwa członkowskie mogą odstąpić od wypełniania tego obowiązku, jeżeli zatrzymanie wnioskodawcy nastąpiło na przejściu granicznym lub w strefie tranzytowej” Odstępstwo to nie ma zastosowania w przypadkach, o których mowa w art. 43 dyrektywy proceduralne dotyczących procedur granicznych.

1130 H. O'nions, *Asylum — A Right Denied...*, s. 114–116 i 158–160.

1131 Dyrektywa Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w Państwach Członkowskich (Dz. U. UE. L. z 2005 r. Nr 326, str. 13 z późn. zm.).

1132 Np. Art. 10 ust. 1 lit. a dyrektywy z 2005 r.

krytykowana klauzula) nie mogą być podejmowane kosztem prawa wnioskodawcy do informacji¹¹³³.

Analogiczne zastrzeżenia sformułowano w stosunku do obowiązku informowania wnioskodawcy o treści decyzji¹¹³⁴. Swoje wątpliwości w tym zakresie wyraziła także Europejska Rada ds. Uchodźców i Wygnańców (ECRE) w toku prac nad zmianą dyrektywy. W komentarzach do zmienionego wniosku komisji dotyczącego nowelizacji dyrektywy proceduralnej z 2011¹¹³⁵ organizacja przedstawiła następujące stanowisko: „ECRE ponownie podkreśla, że osoby ubiegające się o azyl mają prawo do informacji o procedurach azylowych, swoich prawach i obowiązkach oraz decyzjach dotyczących ich wniosków o azyl w języku, który rozumieją, a nie w języku, co do którego istnieją uzasadnione przypuszczenia, że zostanie on przez nie zrozumiany. Pozwolenie władzom na dostarczanie informacji w języku, które osoby ubiegające się o azyl, jak można przypuszczać rozumieją, daje tym władzom margines swobody, który nie jest dozwolony, na przykład w przypadku procesu karnego. Chociaż zmieniona propozycja komisji została udoskonalona poprzez uwzględnienie dwóch standardów, czyli *języka, który jest zrozumiały* lub *języka co do którego istnieją uzasadnione przypuszczenia, że zostanie zrozumiany*, to dalej pozostawiono państwom członkowskim znaczną swobodę umożliwiając stosowanie standardu zapewniającego mniejszą ochronę. ECRE obawia się, że taka norma nie przyniesie poprawy w praktyce i dlatego zaleca usunięcie w całym artykule wszelkich odniesień do *języka co do którego istnieją uzasadnione przypuszczenia, że zostanie zrozumiany*. Przyczyni się to również do poprawy jakości procesu decyzyjnego, ponieważ ważne jest, aby osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową mogły właściwie komunikować się z organem rozstrzygającym, aby zapewnić uwzględnienie wszystkich istotnych informacji podczas oceny potrzeby udzielenia im ochrony międzynarodowej”¹¹³⁶.

1133 UNHCR *Provisional Comments on the Proposal for a Council Directive on Minimum Standards on Procedures in Member States for Granting and Withdrawing Refugee Status* (Council Document 14203/04, Asile 64, 9.11.2004), s. 13.

1134 UNHC, *Provisional Comments...*, s. 14.

1135 Zmieniony wniosek: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania statusu ochrony międzynarodowej (przekształcenie), COM(2011) 319 wersja ostateczna, 1.06.2011.

1136 ECRE Comments for the ECRE on the Amended Commission proposal to recast the Asylum procedures Directive COM(2011)319 final, s. 12–13.

6.4. Tłumaczenia ustne i pisemne w polskim systemie azylowym

6.4.1. Zasady ogólne dotyczące sporządzania tłumaczeń i udziału tłumacza w postępowaniach o udzielenie ochrony międzynarodowej

Formy ochrony cudzoziemców i zasady postępowania w sprawie jej udzielania określono w ustawie azylowej i ustawie o cudzoziemcach. Zasady ogólne dotyczące sporządzania tłumaczeń (w tym ich funkcji i zakresu) oraz udziału tłumacza w postępowaniu przewidziane w ustawie o cudzoziemcach zostały omówione w poprzednich podrozdziałach. W dalszej części rozważań zostaną przedstawione jedynie odmienności wprowadzone w przepisach tej ustawy, dotyczące orzekania w sprawach o udzielenie zgody na pobyt ze względów humanitarnych, zgody na pobyt tolerowany oraz trzech rodzajów zgody na pobyt czasowy.

Na gruncie ustawy azylowej zasady te zostały ukształtowane w sposób całkowicie odmienny. W pierwszej kolejności należy jednak określić relacje tej ustawy do zasad jurysdykcyjnego postępowania administracyjnego. Przepisy k.p.a. mają zastosowanie w postępowaniach prowadzonych na podstawie ustawy azylowej tylko w takim zakresie, w jakim ustawa sama nie stanowi inaczej¹¹³⁷. Za odejściem od standardu jurysdykcyjnego postępowania administracyjnego przemawiają ważne racje, dostrzegane przez prawodawcę, takie jak złożony stan faktyczny udziału w postępowaniu cudzoziemca, któremu należy umożliwić korzystanie z dodatkowych gwarancji procesowych¹¹³⁸. Także przepisy innych aktów prawnych dotyczących zasad wjazdu i pobytu cudzoziemców, mają zastosowanie w sprawach dotyczących udzielania ochrony międzynarodowej tylko jeśli wynika to z wyraźnego odesłania zawartego w ustawie azylowej. Nie jest to zatem postępowanie szczególne, wyłączone spod mocy obowiązującej k.p.a., ale postępowanie w istotnym stopniu zmodyfikowane w celu przystosowania czynności postępowania do dodatkowych wymagań, wynikających ze stosowania przepisów prawa materialnego. W postępowaniu tym znajdują także zastosowanie, w zakresie nieuregulowanym w ustawie azylowej, unormowania ustawy o cudzoziemcach. Szczególne stadium postępowania, którego celem jest określenie państwa odpowiedzialnego

¹¹³⁷ Art. 4 ustawy azylowej.

¹¹³⁸ J. Chlebny [w:] *Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony...*, art. 4, Nb 1–2.

za rozpatrzenie wniosku o nadanie statusu uchodźcy, jest prowadzone w oparciu o rozporządzenie Dublin III.

Podobnie jak w przypadku przepisów dotyczących wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zagadnienia związane z tłumaczeniami w ustawie azylowej można podzielić na następujące kategorie:

1. Przepisy dotyczące obowiązków informacyjnych organu,
2. Przepisy dotyczące języka w jakim sporządzane są podania,
3. Przepisy dotyczące tłumaczenia dokumentów na język polski
4. Przepisy dotyczące tłumaczenia rozstrzygnięć merytorycznych i procesowych na język obcy,
5. Przepisy dotyczące udziału tłumacza w określonych czynnościach.

Można także wyodrębnić reżimy językowe dotyczące kwestii związanych z:

6. Pomocą dla cudzoziemców oraz,
7. Zatrzymania.

Rozwiązania węzłowe dotyczące tłumaczenia dokumentów i udziału tłumacza przewidziano w przepisach ogólnych. Ustawa azylowa wyrównuje pozycję organu i cudzoziemca ustanawiając zasadę, zgodnie z którą tłumaczenie na język polski dokumentów sporządzonych w języku obcym, dopuszczonych jako dowód w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej lub azylu, zapewnia, w razie potrzeby, organ, przed którym prowadzone jest to postępowanie¹¹³⁹. Ponownie więc ustawodawca uzależnia zakres i zasady sporządzenia tłumaczeń od rodzaju postępowania (sprawy o udzielenie ochrony międzynarodowej i o udzielenie azylu). Przyjmuje się, że zasada urzędowania w języku polskim w tych wypadkach nie ulega modyfikacji, lecz we wskazanych postępowaniach jedynie inaczej rozłożono obowiązki związane z tłumaczeniem dokumentów¹¹⁴⁰. Ograniczenie obowiązku tłumaczenia tylko do tych dokumentów, które zostały dopuszczone jako dowód w sprawie jest zgodne z art. 10 ust. 5 dyrektywy proceduralnej, który pozostawia państwom członkowskim ustanowienie przepisów dotyczących tłumaczenia dokumentów „mających znaczenie dla rozpatrywania wniosków”. Z przywołanego przepisu nie wynika więc obowiązek tłumaczenia wszystkich dokumentów składanych w postępowaniu przez stronę. W polskim orzecznictwie sądwoadministracyjnym aprobuje

¹¹³⁹ Art. 11 ust. 1 ustawy o azylowej.

¹¹⁴⁰ J. Chlebny [w:] *Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony...*, art. 4, Nb 1–2..

się tłumaczenie tylko tych dokumentów, które mogły mieć wpływ na wynik sprawy¹¹⁴¹.

Przepis nie zawęża natomiast obowiązku tłumaczenia do dokumentów urzędowych w rozumieniu art. 76 k.p.a., zatem należy zgodzić z poglądem, który wyprowadza z tego przepisu także obowiązek tłumaczenia dokumentów prywatnych. Organ wykonuje tłumaczenie „w razie potrzeby”, przez co ocena tego, czy tłumaczenie jest niezbędne następuje z uwzględnieniem okoliczności konkretnej sprawy. Przykładem takich dokumentów są opracowania i raporty UNHCR o których mowa w art. 54f ust. 5 ustawy azylowej, które mogą być podstawą ustaleń dotyczących kraju pochodzenia wnioskodawcy¹¹⁴².

Obowiązek zapewnienia tłumaczenia przez organ oznacza, że strona nie poniesie jego kosztów, które chociaż poniesione są na jej żądanie lub w jej interesie, to wynikają z ustawowego obowiązku organu prowadzącego postępowanie w rozumieniu art. 262 § 1 pkt 2 k.p.a.¹¹⁴³ Ustawa nie wprowadza natomiast generalnego standardu polegającego na zagwarantowaniu stronie, która nie zna języka polskiego, możliwości korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza w sprawach prowadzonych na jej podstawie. W art. 11 ust. 2 ustawy azylowej po raz kolejny jako zasadę ogólną przyjęto udział tłumacza w czynnościach protokolowanych wiążąc je przede wszystkim z prawem do bycia wysłuchanym¹¹⁴⁴.

6.4.2. Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca

Postępowanie w sprawie o nadanie statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej wszczyna się na wniosek¹¹⁴⁵. Należy rozróżnić złożenie wniosku

¹¹⁴¹ Wyrok NSA z 10.4.2018 r., II OSK 2384/17; wyrok NSA z 28.6.2018 r., II OSK 3326/17 niepubl.

¹¹⁴² B. Kowalczyk wymienia wśród elementów warunkujących prawidłowe wykorzystanie informacji o kraju pochodzenia włączenie do akt sprawy tychże dokumentów, przetłumaczenie na język polski dokumentów sporządzonych w języku obcym w oparciu o art. 11 ust. 1 ustawy azylowej oraz umożliwienie stronie zapoznania się z tymi dokumentami i wypowiedzenie się na ich temat zgodnie z art. 81 k.p.a. B. Kowalczyk, *Polski system...*, s. 290.

¹¹⁴³ Tak też: J. Chlebny [w:] *Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. J. Chlebny, 2020, art. 11, Nb 1–2.

¹¹⁴⁴ Przepis ten podobnie jak art. 8 ust. 4 ustawy o cudzoziemcach nie wymaga podawania w protokole adresu tłumacza.

¹¹⁴⁵ Wniosek o dzielenie ochrony międzynarodowej w rozumieniu ustawy azylowej obejmuje status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (art. 2 pkt 13 ustawy azylowej). Definicje wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej zawarte w art. 2 lit. b dyrektywy proceduralnej i art. 2 lit. dyrektywy kwalifikacyjnej także wiążą taki wniosek wyłącznie z ubieganiem się o status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą. Ustawa azylowa i prawo UE inaczej jednak zakreślają krąg wnioskodawców — według dyrektyw cudzoziemcem jest wyłącznie obywatel państwa trzeciego

sku w rozumieniu art. 61 § 1 k.p.a. od zgłoszenia funkcjonariuszowi Straży Granicznej woli złożenia takiego wniosku. Oświadczenie o zamiarze złożenia wniosku o udzielenie ochrony nie wymaga zachowania jakiegokolwiek formy¹¹⁴⁶. Państwa członkowskie mają jednak obowiązek zapewnić, aby osoba, która wystąpiła z takim żądaniem, miała rzeczywistą możliwość jak najszybszego złożenia wniosku¹¹⁴⁷. Na skutek wyrażenia przez cudzoziemca zamiaru ubiegania się o udzielenie ochrony międzynarodowej należy zapewnić mu dostęp do informacji w języku dla niego zrozumiałym o możliwości złożenia wniosku i skorzystania w tym celu z pomocy tłumacza¹¹⁴⁸. Z sekwencji tych czynności w sposób niebudzący wątpliwości wynika, że wola ubiegania się o ochronę międzynarodową może zostać wyrażona przez przyszłego wnioskodawcę w dowolnym języku, wywołując określone skutki prawne dla danej sytuacji. Nakaz udzielenia informacji o możliwości i sposobie złożenia wniosku oraz o prawie do pomocy tłumacza jest skierowany do organów administracji publicznej i podmiotów, które odpowiadają za organizację i warunki przekraczania granicy przez cudzoziemców na przejściach granicznych oraz ich pobytu w strzeżonych ośrodkach i aresztach dla cudzoziemców. Informacja powinna zostać cudzoziemcowi udzielona w języku dla niego zrozumiałym, podobnie jak na gruncie ustawy o cudzoziemcach nie musi to być język ojczysty cudzoziemca.

Wniosek wszczynający postępowanie składa się na urzędowym formularzu. Gdy z przyczyn leżących po stronie organu Straży Granicznej nie jest możliwe przyjęcie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej na formularzu w dniu, w którym cudzoziemiec stawił się osobiście w siedzibie tego organu i zadeklarował zamiar ubiegania się o ochronę międzynarodową, organ ten informuje cudzoziemca w języku dla niego zrozumiałym o terminie i miejscu przyjęcia wniosku oraz sporządza protokół z tej czynności¹¹⁴⁹. Mowa tu między innymi o przyczynach technicznych, takich jak zbyt duża ilość cudzoziemców na przejściu granicznym lub brak dostępnych tłumaczy. Protokół powinien spełniać wymogi wynikające z art. 68 k.p.a. i zostać odczytany cudzoziemcowi,

---

albo bezpaństwowiec, a zgodnie z ustawą azylową może być to każda osoba nieposiadająca obywatelstwa polskiego, także obywatel UE. Wobec treści przywołanego wcześniej Protokołu Nr 24 znaczenie tej różnicy jest niewielkie, a wręcz można podważać celowość takiego rozróżnienia.

1146 Deklaracja cudzoziemca może obejmować także osoby bliskie w imieniu których może zostać złożony wniosek (art. 25 ust. 1 i art. 28 ust. 4 ustawy azylowej).

1147 Art. 6 ust. 2 dyrektywy proceduralnej.

1148 Art. 29 ustawy azylowej.

1149 Art. 28 ust. 1 ustawy azylowej.

który powinien go następnie podpisać¹¹⁵⁰. Na tle tego przepisu po raz kolejny wyłania się wątpliwość co do tego w jakim języku(/ach) powinien zostać sporządzony protokół, skoro przepis nie tyle zezwala, co zobowiązuje organ do komunikowania się z cudzoziemcem w języku dla niego zrozumiałym — konsekwentnie należałoby więc traktować także skutki tego przepisu jako ustawowy wyjątek od zasady urzędowania w języku polskim i dopuścić sporządzenie protokołu w języku obcym (ewentualnie w dwóch językach). Niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie trzech dni roboczych od dnia przyjęcia deklaracji zamiaru złożenia wniosku, a w razie masowego napływu cudzoziemców — w terminie dziesięciu dni roboczych, wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej powinien zostać przyjęty i zarejestrowany rejestrze spraw o udzielenie ochrony międzynarodowej, który jest prowadzony w systemie informatycznym¹¹⁵¹.

Złożenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej wymaga zachowania warunków formalnych przewidzianych w art. 26 ustawy azyłowej. Jest składany do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców za pośrednictwem komendanta oddziału Straży Granicznej albo komendanta placówki Straży Granicznej¹¹⁵². Wniosek cudzoziemiec składa osobiście na urzędowym formularzu, którego wzór określa Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 2015 roku¹¹⁵³. Wzór formularza zawiera instrukcję w języku polskim, angielskim i rosyjskim. Mimo to, w pouczeniu załączonym do wniosku w punkcie drugim nakazuje się wypełnienie formularza w języku polskim, przez co wypełnienie go w innym języku traktowane jest jak brak formalny w rozumieniu k.p.a.¹¹⁵⁴ Wielojęzyczność formularza ma więc walor co najwyżej

---

1150 W przypadku gdy w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy bierze udział cudzoziemiec, który nie umie lub nie może pisać, podpis cudzoziemca na dokumencie zastępuje tuszowy odcisk jego palca; obok tego odcisku inna osoba wpisuje imię i nazwisko osoby nieumiejącej lub niemogącej pisać, umieszczając swój podpis, z zaznaczeniem, że został on złożony na życzenie nieumiejącego lub niemogącego pisać- art. 10 ustawy azyłowej.

1151 Art. 28 ust. 5 i 6 ustawy azyłowej.

1152 art. 24 ustawy azyłowej.

1153 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie wzoru formularza wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (Dz.U. z 2015 r. poz. 1859).

1154 Należy zwrócić uwagę, że pozostawienie wniosku bez rozpoznania powiązano w art. 33 ustawy azyłowej z brakiem we wniosku imienia i nazwiska wnioskodawcy lub określenia kraju pochodzenia, gdy braków tych nie można było usunąć w wyniku czynności, o których mowa w ustawie (art. 30 ust. 1 pkt 1 i 3 oraz art. 30 ust. 3 ustawy azyłowej). Wymienione czynności Straż Graniczna wykonuje w związku z przyjmowaniem wniosku i obejmują one m.in. pobranie odcisków linii papilarnych i kontroli osobistej cudzoziemca i jego bagażu. Zgodnie z art. 33 ust. 2 w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej nie stosuje się przepisu art. 64

symboliczny, ponieważ wnioskodawcy, który nie zna języka w złożeniu wniosku i tak musi pomóc pracownik organu przyjmującego lub tłumacz¹¹⁵⁵. W praktyce zadanie to nierzadko przejmują również pracownicy organizacji pozarządowych. Co więcej, w formularzu wnioskodawca powinien zawrzeć (w języku polskim) informację o tym jakimi językami się posługuje i w jakim języku chciałby, aby postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej było prowadzone. Wskazane wymogi prowadzą do konkluzji, że wymóg wypełnienia wniosku w języku polskim jest przejawem nadmiernego formalizmu, który nie służy szybszemu rozpoznaniu wniosku, ani rozpoznaniu go w sposób rzetelny. Należy mieć zwłaszcza na względzie, że obecnie art. 28 ust. 2 ustawy azyłowej dopuszcza składanie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej za pośrednictwem operatora pocztowego lub drogą elektroniczną w przypadku osób, które nie mogą osobiście stawić się w tym celu w siedzibie Straży Granicznej¹¹⁵⁶, lecz w ustawie nie przewidziano dodatkowych zapisów określających jak obowiązek zapewnienia tłumacza ma być realizowany w tej sytuacji. Bardziej „intuicyjnym” rozwiązaniem byłoby dopuszczenie przez ustawodawcę składania wniosków w języku wnioskodawcy, a następnie tłumaczenie go w oparciu o art. 11 ust. 1 ustawy azyłowej. Nie można jednak pominąć implikacji takiego rozwiązania związanych z określeniem momentu formalnego wszczęcia postępowania. Chwilą zapoznania się z treścią wniosku przez właściwy organ byłby wtedy, co do zasady moment, w którym organ otrzymałby jego tłumaczenie na język polski, a nie moment złożenia wniosku.

Po otrzymaniu wniosku organ właściwy do jego przyjęcia udziela wnioskodawcy na piśmie w języku dla niego zrozumiałym informacje o:

- a. Zasadach i trybie postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej,
- b. Przysługujących mu prawach, ciążących na nim obowiązkach i skutkach ich niewykonania oraz o konsekwencjach wyraźnego i dorozumianego wycofania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej,

---

k.p.a. w zakresie dotyczącym obowiązku wezwania do usunięcia braków w terminie siedmiu dni. J. Chlebny stoi na stanowisku, że nie jest to jednak wyłączenie całkowite i dotyczy tylko braków, o których mowa w art. 33 ust. 1 ustawy azyłowej.

1155 Art. 30 ust. 1 pkt 6 ustawy azyłowej.

1156 Dotyczy to osób niepełnosprawnych, osób starszych, kobiet ciężarnych, osób samotnie wychowujących dziecko oraz osób przebywających w pieczy zastępczej, szpitalu, areszcie śledczym lub zakładzie karnym.

- c. O stosowaniu rozporządzenia dublin iii i jego podstawowych zasadach określonych w art. 4 ust. 1 tego rozporządzenia,
- d. O przetwarzaniu danych cudzoziemca w systemie eurodac, w tym o prawie dostępu do danych, ich poprawienia lub usunięcia (art. 29 ust. 1 rozporządzenia eurodac),
- e. Możliwości wyrażenia zgody na udzielanie przedstawicielowi unhcr informacji o przebiegu postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej oraz na przeglądanie akt sprawy i sporządzanie z nich notatek i odpisów,
- f. Organizacjach zajmujących się udzielaniem pomocy cudzoziemcom,
- g. Zakresie pomocy socjalnej i opieki medycznej, okresie ich przysługiwania, możliwości ubiegania się o pomoc w postaci świadczenia pieniężnego oraz zasadach przyjęcia do ośrodka dla cudzoziemców, zwanego dalej „ośrodkiem”,
- h. Trybie i zasadach udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz podmiotach świadczących tę pomoc,
- i. Adresie ośrodka recepcyjnego, w którym ma się on stawić w terminie 2 dni od dnia złożenia wniosku — jeżeli wnioskodawca nie wskazał we wniosku innego adresu, pod którym będzie przebywał, albo nie przebywa w strzeżonym ośrodku lub areszcie dla cudzoziemców.

Prawo krajowe przewiduje zatem szerszy zakresowo dostęp do informacji niż prawo unijne, jak i wyższy standard jego realizacji — wszystkie wymienione informacje są udzielane w języku zrozumiałym dla cudzoziemca — a nie języku przypuszczalnie zrozumiałym. Ponadto, szczególne obowiązki informacyjne ciąży na organach Straży Granicznej w związku z wystąpieniem z wnioskiem o udzielenie ochrony przez małoletniego. Jeżeli organ poweźmie wątpliwość do co rzeczywistego wieku wnioskodawcy, który podaje się za małoletniego bez opieki, zapewnia wykonanie badań lekarskich w celu ustalenia jego rzeczywistego wieku. Przed przystąpieniem do badań lekarskich organ Straży Granicznej informuje takiego wnioskodawcę podającego się za małoletniego bez opieki, w języku dla niego zrozumiałym o:

- 1. Możliwości ustalenia jego wieku w drodze badań lekarskich;
- 2. Sposobie przeprowadzenia badań lekarskich;
- 3. Znaczeniu wyniku badań lekarskich w postępowaniu w sprawie udzielenia mu ochrony międzynarodowej;
- 4. Skutku odmowy poddania się badaniom lekarskim.

Udzielenie informacji w języku „zrozumiałym dla cudzoziemca” także i w tym wypadku należy ocenić pozytywnie na tle omówionego wcześniej standardu unijnego. Wszczęcie postępowania w sprawie o nadanie statusu uchodźcy nie oznacza automatycznego przejścia do stadium postępowania wyjaśniającego. Niezwłocznie po przekazaniu przez organ Straży Granicznej wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, Szef Urzędu przeprowadza postępowanie w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego, o którym mowa w rozporządzeniu Dublin III¹¹⁵⁷. Aby ułatwić ustalenie odpowiedzialnego państwa członkowskiego z wnioskodawcą przeprowadza się indywidualną rozmowę w języku zrozumiałym dla wnioskodawcy lub co do którego można zasadnie przypuszczać, że jest dla niego zrozumiały i w którym jest on w stanie się porozumiewać. W razie potrzeby państwa członkowskie korzystają z tłumacza, który jest w stanie zapewnić właściwą komunikację między wnioskodawcą a osobą przeprowadzającą indywidualną rozmowę¹¹⁵⁸. Jeżeli inne państwo członkowskie odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej na podstawie rozporządzenia Dublin III wyrazi zgodę na przejście wnioskodawcy wraz z pozostałymi osobami, których dotyczy wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, Szef Urzędu wydaje decyzję o umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej i o ich przekazaniu do odpowiedzialnego państwa członkowskiego¹¹⁵⁹.

Decyzja wydana w postępowaniu dublińskim powinna odpowiadać wymogom z art. 107 k.p.a., a także zawierać elementy wynikające

---

1157 Art. 36 ust. 1 ustawy azylowej.

1158 Art. 5 ust. 4 rozporządzenia Dublin III. Postępowanie prowadzone na podstawie rozporządzenia Dublin III jest szczególnym rodzajem postępowania administracyjnego ze względu na jego przedmiot i podstawę prawną na jakiej jest prowadzone. Jak wskazuje B. Kowalczyk postępowanie to „łączy w sobie elementy procedury zmierzającej do przekazania właściwości, a zatem wyłącznie takiej, w której rozstrzyga się kwestie formalne (techniczne) z elementami procedury wydaleniowej, zakończonej decyzją nakazującą udanie się lub powrót do innego państwa, bez orzekania co do istoty w sprawie o nadanie statusu uchodźcy. W tej części jego przedmiot jest w rozumieniu k.p.a. sprawą administracyjną, traktowaną jako indywidualnie określona sytuacja procesowa podmiotu administrowanego, mieszcząca się w sferze działań administracji publicznej i rozstrzygana w formie decyzji administracyjnej. Odnosząc się do toku postępowania wszczętego wnioskiem cudzoziemca, należy zauważyć, że nie jest jednak samodzielną sprawą, lecz mieści się w ramach sprawy o nadanie statusu uchodźcy. Postępowanie dublińskie jest immanentnie związane z postępowaniem w sprawie o nadanie statusu uchodźcy. Wszczęcie tego postępowania warunkuje proces ustalenia państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku. Zgoda innego państwa na przejście wnioskodawcy powoduje z kolei zakończenie tego postępowania w formie decyzji procesowej o umorzeniu, jako że postępowanie staje się bezprzedmiotowe”. B. Kowalczyk, *Polski system...*, 2014, s. 274–276.

1159 Art. 37 ust. 1 ustawy azylowej.

z unijnego rozporządzenia. W art. 26 ust. 2 rozporządzenia Dublin III wśród obligatoryjnych decyzji wymieniono: informację na temat dostępnych środków zaskarżenia, w tym na temat prawa do wnioskowania w stosownych przypadkach o zawieszenie przekazania, informację o terminach wniesienia takich środków zaskarżenia oraz terminu przeprowadzenia przekazania, a także, w - razie potrzeby — informacje na temat miejsca i terminu, w których zainteresowana osoba powinna się stawić, jeżeli podróżuje do odpowiedzialnego państwa członkowskiego we własnym zakresie. Obowiązek tłumaczenia decyzji jest po pierwsze warunkowy (przysługuje tylko wtedy, gdy zainteresowana osoba nie korzysta z pomocy doradcy prawnego lub innego doradcy lub nie jest przez nich reprezentowana), po drugie zaś ograniczony — obejmuje jedynie informacje na temat dostępnych środków zaskarżenia oraz terminów na wniesienie takich środków. Kolejne ograniczenia wynikają ze sposobu sporządzenia tłumaczenia (może być wykonane w języku co do którego jedynie rozsądnie przypuszczać, że jest dla strony zrozumiały) i jego realizacji (stronę „informuje się” o tłumaczeniu w dowolnej formie)¹¹⁶⁰.

Decyzja o przekazaniu podlega zaskarżeniu, zaś państwa członkowskie zapewniają, aby osoba zainteresowana skorzystaniem z tego prawa miała dostęp do pomocy prawnej oraz w razie potrzeby, pomocy językowej¹¹⁶¹. Jeśli dane zebrane we wstępnym stadium postępowania w sprawie o nadanie statusu uchodźcy uzasadniają odpowiedzialność Polski lub jeżeli na podstawie klauzul dyskrecjonalnych Polska przyjmie odpowiedzialność za rozpatrzenie wniosku, pozytywne rozstrzygnięcie w tej kwestii nie przybiera sformalizowanej postaci zewnętrznego aktu administracyjnego komunikowanego stronie postępowania. Organ przystępuje do czynności postępowania wyjaśniającego, a wydając decyzję merytoryczną lub procesową, w sposób dorozumiany uznaje się za właściwy w sprawie, także w rozumieniu właściwości międzynarodowej.

Przystępując do czynności postępowania wyjaśniającego organ prowadzący postępowanie przesłuchuje wnioskodawcę w celu wyjaśnienia okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, w tym umożliwia mu złożenie dodatkowych wyjaśnień dotyczących niespójności lub sprzeczności w jego oświadczeniach¹¹⁶². Gwarancją prawidłowości przeprowadzenia dowodu i jego przydatności dla rozpoznania sprawy

1160 Skoro jednak rozporządzenie Dublin III nie przewiduje sankcji związanej z błędnym lub niepełnym pouczeniem i/lub tłumaczeniem, to należy rozważyć zastosowanie w takiej sytuacji art. 112 k.p.a. — podobnie zob. B. Kowalczyk, *Polski system...*, s. 282.

1161 Art. 27 ust. 5 Rozporządzenia Dublin III.

1162 Art. 44 ust. 4 ustawy azylowej. Wyrok NSA z 17.08.1999 r., V SA 89/99, Lex nr 49870.

jest obowiązek zapewnienia bezpłatnej pomocy tłumacza władającego językiem zrozumiałym dla wnioskodawcy, przy czym na wniosek wnioskodawcy — pomoc tłumacza tej samej płci, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że umożliwi to wyczerpujące uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Ustawa azyłowa nie wprowadza szczególnych wymogów dotyczących potwierdzenia kwalifikacji przez tłumacza, wobec czego tę funkcję może sprawować dowolna osoba o wystarczających kompetencjach językowych, a także urzędnik prowadzący czynności. W ustawie azyłowej przewidziano natomiast możliwość utrwalania przesłuchania za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk (po uprzednim powiadomieniu wnioskodawcy) co umożliwia późniejszą weryfikację rzetelności tłumaczenia. Utrwalony zapis jest załącznikiem do protokołu z przesłuchania. Wnioskodawca otrzymuje kopię protokołu z przesłuchania oraz — na wniosek — zapis dźwięku lub obrazu.

Szczególne gwarancje dotyczą przesłuchania małoletnich. Szef Urzędu przed przesłuchaniem poucza małoletniego bez opieki o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na wynik postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej, oraz o możliwości zgłoszenia żądania, aby przesłuchanie odbyło się w obecności wskazanej przez małoletniego osoby dorosłej. Wyrazem troski o dobro małoletniego jest regulacja odnosząca się do języka przesłuchania, przy czym nie chodzi wyłącznie o to, w jakim urzędowym języku określonego państwa przesłuchanie miało być prowadzone, ale również o formę tego języka, która powinna być dostosowana do wieku małoletniego, stopnia jego dojrzałości umysłowej i emocjonalnej oraz jego wiedzy¹¹⁶³. Oznacza to, że na tyle, na ile jest to możliwe, przesłuchanie powinno być prowadzone w łatwym do zrozumienia języku wolnym od terminologii prawniczej. Sugeruje się również, aby organ prowadzący postępowanie na bieżąco weryfikował, czy małoletni rozumie treść zadawanych pytań i pouczeń, aby wykluczyć potencjalne spory na tym tle. Nad tym, aby małoletni rozumiał treść i sens przeprowadzonych czynności oprócz organu czuwają kurator, osoba dorosła wskazana przez małoletniego i psycholog lub pedagog, którzy sporządzają opinie o stanie psychofizycznym małoletniego. Jest to zatem jedna z najbardziej obciążających konfiguracji dla tłumacza, który musi wykonywać swoją pracę wielokierunkowo i płynnie przechodząc pomiędzy skomplikowaną terminologią i składnią języka prawniczego a językiem dostosowanym do

---

1163 Art. 65 ust. 2 ustawy azyłowej.

potrzeb małoletniego. Od adekwatności przekładu zależy nie tylko rzetelność protokołu, ale i sporządzonej w sprawie opinii¹¹⁶⁴. Poza wspomnianymi już kwestiami, należy również dodać, że język, w którym powinno się prowadzić postępowanie to nie tylko język zrozumiały dla małoletniego, ale też język, w którym małoletni jest w stanie się komunikować. Przepis nie pozostawia w tym zakresie wyboru języka organowi, ponieważ nie on decyduje, jaki język dla małoletniego jest rzeczywiście najbardziej zrozumiały. Należy zatem przyjąć, że komunikacja podczas przesłuchiwania, tj. wybór języka, w jakim ma ono przebiegać, jest zależna wyłącznie od woli małoletniego¹¹⁶⁵. Od uznania organu prowadzącego przesłuchanie zależy natomiast udział osoby dorosłej, którą wskazał małoletni. Podkreśla się jednak, że udział takiej osoby może być traktowany też jako subsydiarna pomoc językowa¹¹⁶⁶. Zgodnie z art. 66 ustawy azyłowej czynności w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej z udziałem małoletniego bez opieki może dokonywać osoba posiadająca wyższe wykształcenie i/lub odpowiednie przeszkolenie bądź doświadczenie zawodowe¹¹⁶⁷. Ogólne sformułowanie tego przepisu („czynności w postępowaniu”) i jego cel (dobro małoletniego) przemawiają za uznaniem, że dotyczy on także tłumacza.

Ustawa przewiduje dodatkowe zasady w postępowaniu z udziałem cudzoziemców, którzy wymagają szczególnego traktowania¹¹⁶⁸.

1164 Język jakim posługują się małoletni (a także inni wnioskodawcy) może być używany także jako źródło wiedzy o regionie z którego pochodzą, pozycji społecznej i innych elementów przekładających się na ocenę występowania przesłanek do udzielenia ochrony dzięki zastosowaniu analizy lingwistycznej LADO (LADO (Language Analysis for Determination of Origin)). W takich sprawach rola tłumacza najsilniej splata się z rolą biegłego lingwisty a od jego bezstronności i rzetelności zależy rozstrzygnięcie sprawy. P. L. Patrick, M. S. Schmid, K. Zwaan, *Language analysis for determination of origin. The Oxford Handbook of Language and Law*, Oxford 2012, s. 193–2012.

1165 Tak trafnie J. Chlebny [w:] *Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony...*; art. 65, Nb 2–3.

1166 *Ibidem*.

1167 Zgodnie z art. 66 ustawy azyłowej czynności w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej z udziałem małoletniego bez opieki może dokonywać osoba, która spełnia co najmniej jeden z następujących warunków: 1) ukończyła studia wyższe magisterskie na kierunku prawo i posiada 2-letni staż pracy w instytucjach, których zakres działania obejmuje opiekę nad dziećmi; 2) ukończyła studia wyższe magisterskie lub wyższe zawodowe i posiada 2-letni staż pracy w administracji publicznej oraz odbyła przeszkolenie w zakresie prowadzenia postępowań w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej z udziałem małoletnich; 3) ukończyła studia wyższe magisterskie na kierunkach: pedagogika, psychologia lub socjologia oraz posiada 2-letni staż pracy w administracji publicznej.

1168 Ustawodawca wprowadził otwarty katalog osób, co do których zachodzi domniemanie, że mogą wymagać szczególnego traktowania. Zgodnie z art. 68 ust. 1 ustawy azyłowej Szef Urzędu ocenia, czy cudzoziemiec wymaga szczególnego traktowania w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej lub w zakresie pomocy socjalnej jeżeli jest to osoba będąca..

Czynności (a więc nie tylko przesłuchanie) w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej wykonuje się wówczas w warunkach zapewniających cudzoziemcowi swobodę wypowiedzi, w sposób dostosowany do jego stanu psychofizycznego w terminie dostosowanym do jego stanu psychicznego i fizycznego, wyznaczonym przy uwzględnieniu terminów korzystania przez cudzoziemca ze świadczeń zdrowotnych a w razie potrzeby z udziałem psychologa, lekarza lub tłumacza. Jeżeli jest to uzasadnione stanem zdrowia cudzoziemca, czynności przeprowadza się w miejscu jego pobytu. Na wniosek cudzoziemca, który jest osobą wymagającą szczególnego traktowania, w przypadkach uzasadnionych jego potrzebami, czynności wykonuje się z udziałem tłumacza tej samej płci. Organ prowadzący postępowanie jest takim wnioskiem związany, gdyż z przepisów nie wynika jakakolwiek forma uznania w tym zakresie¹¹⁶⁹.

Ustawa azyłowa przewiduje obowiązek tłumaczenia na język zrozumiały dla wnioskodawcy decyzji o nadaniu statusu uchodźcy albo o udzieleniu ochrony uzupełniającej oraz decyzji w przedmiocie:

1. Uznania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny,
2. Odmowy uwzględnienia oświadczenia wnioskodawcy o zamiarze dalszego ubiegania się o udzielenie ochrony międzynarodowej,
3. Umożenia postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej,
4. Przekazania wnioskodawcy do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i umorzeniu postępowania,
5. Odmowy nadania statusu uchodźcy,
6. Odmowy udzielenia ochrony uzupełniającej,
7. Pozbawienia cudzoziemca statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej¹¹⁷⁰.

Zakres tłumaczenia obejmuje wyłącznie elementy wymienione w przepisie: podstawę prawną, rozstrzygnięcie i pouczenie. Nie obejmuje uzasadnienia decyzji. Obowiązek tłumaczenia pouczenia dotyczy każdego pouczenia — o przysługujących środkach zaskarżenia i innego

1) osobą małoletnią, 2) osobą niepełnosprawną, 3) osobą w podeszłym wieku, 4) kobietą ciężarną, 5) osobą samotnie wychowującą dziecko, 6) ofiarą handlu ludźmi, 7) osobą obłożnie chorą, 8) osobą z zaburzeniami psychicznymi, 9) osobą poddaną torturom, 10) ofiarą przemocy psychicznej, fizycznej, w tym seksualnej, a także ze względu na płeć, orientację seksualną i tożsamość płciową.

1169 J. Chlebny [w:] *Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony...*, art. 69, Nb 1.

1170 Art. 54 e ustawy azyłowej.

pouczenia wymaganego przepisami prawa, np. pouczenia o prawie do nieodpłatnej pomocy prawnej¹¹⁷¹. A contrario, organ nie ma obowiązku tłumaczyć innych rozstrzygnięć merytorycznych w sprawach z tego zakresu.

Ustawa azyłowa dopuszcza także sporządzenia zawiadomień w związku z doręczeniem zastępczym w języku zrozumiałym dla cudzoziemca. W orzecznictwie przyjmuje się jednak, że z przepisów ustawy azyłowej nie można wyprowadzić obowiązku prowadzenia korespondencji urzędowej ani wydawania rozstrzygnięć w języku innym niż polski¹¹⁷².

Jak wskazano na wstępie niniejszego rozdziału, odrębne reżimy językowe przewidziano w związku z udzielaniem cudzoziemcom pomocy, a są one związane przede wszystkim z warunkami przyjmowania wnioskodawców. Przewidziane w tym zakresie rozwiązania stanowią implementację gwarancji wynikających z dyrektywy recepcyjnej. Warto zwrócić uwagę, że w ramach pomocy socjalnej zapewnianej w ośrodkach dla cudzoziemców¹¹⁷³ i formie świadczenia pieniężnego, polski ustawodawca podejmuje działania mające na celu emancypację językową cudzoziemców, poprzez naukę języka polskiego i dostęp do bezpłatnych materiałów do nauki tego języka¹¹⁷⁴. Z drugiej strony, wnioskodawca przyjmowany do ośrodka ma prawo składania do Szefa Urzędu, w języku ojczystym, skarg i wniosków dotyczących warunków pobytu w ośrodku i jego funkcjonowania¹¹⁷⁵.

W związku z prowadzeniem postępowania o udzielenie ochrony międzynarodowej dopuszczalne jest zatrzymanie cudzoziemca oraz umieszczenie go w strzeżonym ośrodku lub zastosowanie aresztu dla cudzoziemców. Detencja cudzoziemców jest w Polsce uregulowana równolegle w dwóch aktach prawnych — ustawie azyłowej i ustawie o cudzoziemcach. Mimo braku wyraźnego odesłania, w literaturze podkreśla się, że przepisy ustawy o cudzoziemcach stanowią *lex generalis* w stosunku do przepisów Rozdziału 6 Działu II ustawy azyłowej. Oznacza to,

1171 Art. 53 ust. 1, art. 54e ustawy azyłowej.

1172 Wyrok NSA z 15.10.2001 r., V SA 626/01, LEX nr 51267.

1173 Zgodnie z definicją określoną w art. 2 lit. i dyrektywy recepcyjnej przez ośrodek dla cudzoziemców rozumie się każde miejsce używane jako miejsce zbiorowego zakwaterowania wnioskodawców. Cudzoziemca przyjmowanego do ośrodka informuje się w zrozumiałym dla niego języku o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach oraz umożliwia mu zapoznanie się z przepisami regulującymi udzielanie pomocy dla cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej i regulaminem pobytu w ośrodku. (art. 80 a ustawy azyłowej).

1174 Art. 71 ust. 1 lit. f ustawy azyłowej.

1175 Art. 82a ust. 7 ustawy azyłowej.

że gwarancje przewidziane w ustawie o cudzoziemcach, jako dotyczące każdego cudzoziemca, należy stosować także w odniesieniu do cudzoziemców wnioskujących o udzielenie ochrony międzynarodowej. W sprawach proceduralnych, nieuregulowanych w obu wspomnianych ustawach, stosuje się odpowiednio przepisy k.p.k. Obowiązek informacyjny w związku z zatrzymaniem jest realizowany przez sąd powszechny wydający postanowienie i stanowi realizację gwarancji wynikających z art. 5 ust. 2 EKPCz¹¹⁷⁶, art. 9 ust. 4 dyrektywy recepcyjnej, jak również art. 41 ust. 3 Konstytucji RP.

6.4.3. Azyl

Postępowanie w sprawie o udzielenie azylu jest co do zasady prowadzone w oparciu o przepisy k.p.a. przy czym odpowiednie zastosowanie znajdując niektóre przepisy dotyczące postępowania w sprawie o nadanie statusu uchodźcy i udzielenia ochrony uzupełniającej¹¹⁷⁷. Organem właściwym do wydania decyzji w sprawie udzielenia lub pozbawienia azylu jest Szef Urzędu. Wydanie decyzji o udzieleniu lub pozbawieniu azylu wymaga dodatkowo uzyskania zgody ministra właściwego do spraw zagranicznych, jako że udzielenie azylu wywołuje skutki zewnętrzne, w sferze stosunków między państwami. W odróżnieniu od wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, wniosek o udzielenie azylu jest przykładem podania odformalizowanego. Ustawa azylowa określa jedynie bardzo podstawowe elementy wniosku (elementy konieczne)¹¹⁷⁸, nie przewidując jego szczególnej formy, ani nie odnosząc się wprost do języka w jakim

1176 O zastosowaniu art. 5 § 2 EKPCz w sprawach uchodźczych wielokrotnie wypowiadał się ETPCz. W sprawach, w których zatrzymani nie zostali poinformowani o przyczynach pozbawienia ich wolności, ich prawo do odwołania się od ich pozbawienia wolności zostało pozbawione wszelkiej skutecznej istoty. Wyrok ETPCz z 1.09.2015 r. w sprawie *Kblatifa i Inni przeciwko Włochom*, skarga nr 16483/12, § 132). To samo dotyczy sytuacji, w której osoba zatrzymana zostanie poinformowana o dostępnych środkach odwoławczych w języku, którego nie rozumie i nie jest w stanie w praktyce skontaktować się z prawnikiem. Wyrok ETPCz z dnia 5.04.2011 r., *Rahimi przeciwko Grecji*, skarga nr 8687/08, § 120.

1177 Zgodnie z art. 93 ust. 1 i 2 ustawy azylowej do postępowania w sprawie udzielenia azylu stosuje się odpowiednio przepisy art. 25 (złożenie wniosku w imieniu osób towarzyszących), art. 27 ust. 1 i 2 (zgoda małżonka na wystąpienie z wnioskiem w jego imieniu i imieniu jego małoletniego dziecka), art. 34 (termin załatwienia sprawy), art. 41 (obowiązki wnioskodawcy) oraz art. 45 (pomoc innych organów w postępowaniu). Dodatkowo, do małoletniego bez opieki w postępowaniu o udzielenie azylu stosuje się odpowiednio przepisy działu II rozdziału 3 i 5 ustawy azylowej.

1178 Zgodnie z art. 90 ust. 1a. Wniosek o udzielenie azylu zawiera: dane wnioskodawcy i osoby, w imieniu której wnioskodawca występuje, w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia postępowania o udzielenie azylu; określenie kraju pochodzenia wnioskodawcy i osoby, w imieniu której wnioskodawca występuje; określenie istotnych zdarzeń będących przyczyną ubiegania się o azyl.

taki wniosek może zostać sporządzony. Z tego powodu w doktrynie przyjęto, że skoro ustawodawca nie przewidział wprost wyjątku w tym zakresie, to wniosek sporządza się w języku polskim¹¹⁷⁹.

Należy jednak zauważyć, że ustawa azyłowa, odmiennie niż ustawa o cudzoziemcach i ustawa o wjeździe obywatela UE nie wprowadza przymusu języka polskiego dla pism wszczynających postępowanie. Konsekwentnie, tam, gdzie złożenie wniosku w sprawie prowadzonej na podstawie ustawy azyłowej wymaga posłużenia się językiem polskim, wynika to wprost z przepisów szczególnych lub wykonawczych. Co więcej, ustawa azyłowa wprowadza wręcz zasadę przeciwną, cedując obowiązek tłumaczenia dokumentów na organy prowadzący postępowanie. Za objęciem wniosku o udzielenie azylu obowiązkiem wynikaającym z art. 11 ust. 2 ustawy przemawiają wspólne podstawy aksjologiczne instytucji azylu i statusu uchodźcy. W przypadku tej ostatniej, ustawodawca przewidział rozbudowane gwarancje językowe zmierzające do zapewnienia wnioskodawcy rzeczywistego, czynnego udziału w postępowaniu, z możliwością pomocy w sporządzeniu wniosku włącznie. Brak racjonalnych podstaw do różnicowania sytuacji procesowej wnioskodawców w obu tych przypadkach.

Cudzoziemcowi można udzielić azylu w Rzeczypospolitej Polskiej, gdy jest to niezbędne do zapewnienia mu ochrony oraz gdy przemawia za tym ważny interes Rzeczypospolitej Polskiej. Decyzja w sprawie udzielenia azylu ma zatem charakter uznaniowy i należy do wyłącznej kompetencji państwa¹¹⁸⁰. Z tego powodu status uchodźcy wyparł azyl jako domyślna forma ochrony, której poszukują osoby narażone na niebezpieczeństwo w kraju pochodzenia, co sprawiło, że azyl jest dziś słusznie kojarzony ze sprawami nadzwyczajnymi, często o zabarwieniu politycznym. W praktyce oznacza to, że azyl z jednej strony uznawany za instytucję martwą, z drugiej zaś — gdy zachodzą przesłanki do jego udzielenia, osoby, które występują świadomie właśnie z takim wnioskiem, mogą

¹¹⁷⁹ Tak: B. Kowalczyk, *Polski system...*, 2014, s. 328.

¹¹⁸⁰ Wyrok WSA w Warszawie z 29.01.2008 r., V SA/Wa 2289/07, LEX nr 483202.. Nie oznacza to jednak, że państwo polskie dowolnie może decydować o przyznaniu lub odmowie przyznania prawa azylu. Ograniczenia w tym zakresie wynikają nie tylko z norm prawa międzynarodowego dotyczących tej instytucji, ale również z norm ustawy zasadniczej. Prawo azylu, jako prawo konstytucyjne, może być przez ustawodawcę ograniczane, ale tylko z poszanowaniem zasad, o których mowa w art. 31 ust. 3, w tym zasady proporcjonalności wprowadzanych ograniczeń oraz zakazu naruszania istoty tego prawa. Ograniczenia prawa azylu muszą również respektować zasadę równości gwarantowaną cudzoziemcom przez art. 32 Konstytucji oraz wymogów prawidłowej legislacji, a także inne zasady wynikające z art. 2, w tym zasadę ochrony praw nabytych, ochrony interesów w toku oraz niedziałania prawa wstecz.

liczyć na pomoc prawną, także profesjonalną, ze strony aktywistów i organizacji pozarządowych, wobec czego kwestie językowe zostają rozwiązane za pomocą środków pozaustawowych¹¹⁸¹.

Nie można przy tym pominąć, że postępowanie azylowe nie może zastępować postępowania o nadanie statusu uchodźcy. Jeżeli wnioskodawca spełnia kryteria dla przyznania statusu uchodźcy w rozumieniu Konwencji Genewskiej, to organ winien odmówić udzielania azylu wnioskodawcy i podjąć działania zmierzające do wszczęcia postępowania o nadanie tego statusu, w tym pouczyć wnioskodawcę w języku dla niego zrozumiałym o zasadach tej procedury i zapewnić mu pomoc tłumacza przy składaniu wniosku.

6.4.4. Ochrona czasowa

Przepisy dotyczące ochrony czasowej stanowią implementację dyrektywy 2001/55/WE. Ochrona czasowa jest szczególną formą ochrony przewidzianą na wypadek masowego napływu cudzoziemców¹¹⁸². Ochrony tej udziela się na podstawie i w granicach określonych w decyzji Rady UE, przez okres określony każdorazowo w tej decyzji. Dyrektywa 2001/55/WE zobowiązuje państwa członkowskie w art. 9 do zapewnienia, że osoby korzystające z tymczasowej ochrony posiadają dokument sporządzony w języku, który mogą zrozumieć i który w sposób jasny określa istotne dla nich przepisy odnoszące się do tymczasowej ochrony. Niefortunne sformułowanie tego przepisu i użycie wyrażenń różniących się od współczesnych aktów z zakresu prawa azylowego może sprawiać, że nie jest on bez kontekstu w pełni czytelny. Jego cel sprowadza się do zapewnienia beneficjentom ochrony tymczasowej na piśmie i w języku dla nich zrozumiałym informacji o zasadach dotyczących udzielania tej szczególnej formy ochrony.

Ustawa azylowa implementowała ten przepis w części w art. 111 zgodnie z którym „cudzoziemca korzystającego z ochrony czasowej po przyjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej poucza się w języku dla niego zrozumiałym o trybie i zasadach postępowania związanego z ochroną czasową oraz o przysługujących mu prawach i ciążących na

¹¹⁸¹ Przykładem takiej sprawy jest udzielenie azylu norweskiej obywatelce Silje Garmo w 2019 r.

¹¹⁸² Artykuł 3 lit. d dyrektywy 2001/55/WE wprowadza definicję masowego napływu, w świetle której „masowy napływ” oznacza „przybycie na terytorium Wspólnoty znacznej liczby wysiedleńców pochodzących z określonego kraju lub obszaru geograficznego, bez względu na to, czy ich przybycie na terytorium Wspólnoty ma charakter spontaniczny, czy też jest wynikiem działań pomocowych, na przykład programu ewakuacji”

nim obowiązkach”. W ustawie nie wskazano jednak organu, który powinien zrealizować ten obowiązek¹¹⁸³, ani nie zastrzeżono dla tego celu formy pisemnej. Na brak implementacji art. 9 dyrektywy 2001/55/WE zwracano uwagę w raporcie dotyczącym stosowania opracowanym na zlecenie Komisji w 2016 roku¹¹⁸⁴.

6.4.5. Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany

Procedowanie w przedmiocie udzielania zgody na pobyt tolerowany i zgody na pobyt ze względów humanitarnych zostało zintegrowane z postępowaniem o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu. Organ prowadzący postępowanie w sprawie o zobowiązanie do powrotu ma obowiązek równocześnie zbadać, czy zachodzą przesłanki do objęcia cudzoziemca jedną wymienionych form ochrony¹¹⁸⁵, co jest wyrazem respektowania zasady non-refoulement.

Stosując art. 348 pkt 1 ustawy o cudzoziemcach, gdy powrót ma nastąpić do państwa trzeciego, organy powinny uwzględnić nie tylko zagrożenia, z którymi może zostać skonfrontowany cudzoziemiec w tym państwie, ale także zbadać, czy system azylowy i system powrotów w tym państwie w dostatecznym stopniu chroni cudzoziemca przed naruszeniem jego praw konwencyjnych, a także w szczególności poszanowanie zasady *non-refoulement*¹¹⁸⁶.

Powiązanie tych dwóch form ochrony z postępowaniem w sprawie o zobowiązanie cudzoziemca do powrotu sprawiło, że postępowanie w tym przedmiocie toczy się według reguł określonych w k.p.a. i ustawie o cudzoziemcach i nie wykazuje odmienności charakterystycznych

1183 Jako że zgodnie z ideą ochrony tymczasowej cudzoziemiec powinien być pouczone niezwłocznie po przekroczeniu granicy państwa, to należałoby uznać, że pouczenia dokona organ Straży Granicznej. Tak: R. Rogala [w:] *Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. J. Chlebny 2020, art. 111, Nb 1.

1184 H. Beirens, S. Maas, S. Petronella, M. van der Velden, *Study on Temporary Protection Directive. Final Report*, European Commission, 2016, s. 12.

1185 356 ust.1.

1186 Choć zgoda na pobyt ze względów humanitarnych i zgoda na pobyt tolerowany to instytucje prawa krajowego, które nie wywodzą się z prawa UE, to służą one realizacji postanowień dyrektywy 2008/115/WE, która określa wspólne normy i procedury, które mają być stosowane przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich, zgodnie z prawami podstawowymi jako zasadami ogólnymi prawa UE oraz prawa międzynarodowego, w tym z obowiązkami w zakresie ochrony uchodźców oraz praw człowieka (art. 1). Jednym z elementów minimalnych standardów jest tłumaczenie głównych elementów decyzji dotyczących powrotów (art. 12 ust. 2). Realizację tego obowiązku przez polskiego ustawodawcę omówiono w podrozdziale 1.

dla ustawy azylowej. Jednocześnie, objęcie tych zagadnień jednym postępowaniem sprawia, że cudzoziemiec zostaje objęty gwarancjami wynikającymi z art. 327 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach, a zatem zapewnia mu się pomoc tłumacza. Pewne niejasności może natomiast budzić relacja art. 327 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach do art. 349 i 352 tej ustawy. To czy stanowisko w przedmiocie odmowy udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany podlega tłumaczeniu zależy od ustalenia tego, czy organ Straży Granicznej powinien dać wyraz swojemu stanowisku w tej materii w sentencji decyzji, czy też wystarczające jest umotywowanie tego stanowiska w uzasadnieniu. Posłużenie się w obu przywołanych przepisach zwrotem „odmawia się” przemawia za tym pierwszym stanowiskiem, lecz praktyka administracyjna, a w ślad za nią orzecznictwo sądowe, dopuściły strukturę sentencji decyzji, która nie odnosi się do tej kwestii¹¹⁸⁷. Przyjmuje się bowiem, że wyrażenie w decyzji zobowiązania do powrotu jest równoznaczne z uznaniem braku podstaw udzielenia tej ochrony. Realnie zatem to w uzasadnieniu decyzji organ wyraża całość swojego stanowiska, przez co strona niewładająca językiem polskim nie ma zapewnionej możliwości zapoznania się z rozstrzygnięciem w tym przedmiocie.

6.4.6. Zgody na pobyt czasowy

Katalog form ochrony przewidzianych w polskim prawie azylowym uzupełniają zezwolenie na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi i zezwolenie na pobyt czasowy wydawane ze względu na poszanowanie prawa do życia rodzinnego i na poszanowanie praw dziecka.

Ofiary handlu ludźmi korzystają ze szczególnej ochrony wynikającej z dyrektywy 2004/81/WE¹¹⁸⁸, która przewiduje, że państwa członkowskie zapewniają, w razie potrzeby, zainteresowanym obywatelom państw trzecich pomoc w zakresie tłumaczeń pisemnych i ustnych¹¹⁸⁹. Przepis ten został implementowany w art. 179 ustawy o cudzoziemcach, który zobowiązuje organ prowadzący postępowanie w sprawie udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi do zapewnienia cudzoziemcowi, który nie włada w wystarczającym stopniu

¹¹⁸⁷ P. Dąbrowski [w:] *Prawo o cudzoziemcach...*, art. 349, Nb 1–2.

¹¹⁸⁸ Dyrektywa Rady 2004/81/we z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentu pobytowego wydawanego obywatelom państw trzecich, którzy są ofiarami handlu ludźmi lub wcześniej byli przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, którzy współpracują z właściwymi organami (2004/81/WE).

¹¹⁸⁹ Art. 7 ust. 3.

językiem polskim, możliwość korzystania z pomocy tłumacza. Pomocy tej nie ograniczono do czynności przesłuchania, ani czynności prowadzonych z inicjatywy organu.

Ustawodawca dopuszcza wydanie cudzoziemcowi, który przebywa w Polsce nielegalnie, zezwolenia na pobyt czasowy w dwóch przypadkach: gdy jego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niezbędny z uwagi na konieczność poszanowania prawa do życia rodzinnego w rozumieniu EKPCz, a cudzoziemiec przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nielegalnie, lub jego wyjazd z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej naruszałby prawa dziecka, określone w Konwencji ONZ o prawach dziecka w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu. Co prawda EKPC nie przyznaje cudzoziemcowi prawa podmiotowego do wjazdu lub pobytu na terytorium innego państwa, natomiast może stanowić podstawę do udzielenia ochrony przed jego wydaleniem, gdyby wydalenie prowadziło do naruszenia praw nią gwarantowanych, w tym praw wymienionych w art. 8¹¹⁹⁰. Wydając zezwolenie na rzecz małoletnich ocenia się jakość życia rodzinnego z punktu widzenia małoletniego, w tym m.in. stopień zależności dziecka od rodzica, pozwalający stwierdzić, że osoby te prowadzą zintegrowane życie rodzinne¹¹⁹¹. Wskazane okoliczności pomagają określić przesłanki orzekania w tych sprawach, lecz nie determinują dodatkowych gwarancji ani obowiązków związanych z tłumaczeniem ponad omówione uprzednio zasady ogólne przewidziane w ustawie o cudzoziemcach i k.p.a.

1190 Wyrok NSA z 28.12.2017, II OSK 2604/17, Legalis nr 1731225.

1191 Wyrok WSA w Warszawie z 9.6.2017 r., IV SA/Wa 263/17, Legalis 1674809.

Rozdział 7. Tłumaczenie na rzecz osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku polskim

7.1. Uwagi wprowadzające

Zasada urzędowania w języku polskim opiera się na idealizacyjnym założeniu, zgodnie z którym wszyscy obywatele Rzeczypospolitej posługują się tym językiem¹¹⁹². W rzeczywistości bariery w komunikowaniu się w języku urzędowym nie dotyczą jedynie cudzoziemców. Do grona osób niewładających językiem polskim należą także osoby doświadczające trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się¹¹⁹³. Pojęcie trudności w komunikowaniu się zostało wprowadzone w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (dalej jako: u.j.m., ustawa o języku migowym)¹¹⁹⁴. Zgodnie z intencją ustawodawcy przez trudności w komunikowaniu się należy rozumieć w szczególności dysfunkcje słuchu, wzroku lub mowy, które uniemożliwiają posługiwanie się językiem polskim w mowie i/lub

---

1192 K. Kubuj [w:] *Konstytucja RP. Tom I–II. Komentarz...*, 27 nb 21. Szerzej zob. rozdział 1.

1193 Na przykładzie osób niesłyszących M. Garncarek opisuje tę relację w następujący sposób „Głusi nie różnią się wiele od cudzoziemców, a przede wszystkim tym, że porozumiewają się obcym dla słyszącej części Polaków językiem — polskim językiem migowym”, M. Garncarek, *Polski język migowy w nauczaniu osób słyszących. Wskazówki metodyczne*, „Język w komunikacji”, 2012, Nr 2, 129–139.

1194 Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 20).

piśmie. Doświadczanie trudności w komunikowaniu się może, ale nie musi, być równoznaczne ze znajomością (zdolnością rozumienia) języka polskiego w mowie i piśmie, zawsze jest jednak związane z ograniczeniami lub brakiem zdolności wyrażania i/lub odbierania komunikatów w tym języku. Szczególną grupą osób niewładających językiem polskim są osoby niesłyszące od urodzenia, dla których pierwszym i naturalnym językiem jest język migowy (narodowy lub regionalny)¹¹⁹⁵, zaś język polski poznają jako język obcy. Sytuację komunikacyjną osób z niepełnosprawnościami wzroku i słuchu kształtuje więc zarówno rodzaj barier komunikacyjnych jakich doświadczają, jak i proces akwizycji języka urzędowego. Zupełnie inna będzie swoboda komunikowania się w języku polskim osoby, która nigdy nie komunikowała się za pomocą mowy dźwiękowej, a na co dzień funkcjonuje wyłącznie w języku migowym oraz osoby niewidomej, która posługuje się mową, lecz nie jest w stanie samodzielnie odczytać informacji utrwalonych w konwencjonalnej formie pisemnej.

Oprócz przyczyny niewładania (całkowicie lub w części) językiem polskim, osoby doświadczające trudności w komunikowaniu się odróżnia od cudzoziemców fakt, że ich styczność z polską administracją publiczną nie ma charakteru incydentalnego. Jest to liczna grupa obywateli, którym przysługuje prawo do korzystania z takich samych praw i wolności jak osoby słyszące w myśl art. 32 Konstytucji. Z konstytucyjną zasadą równości koresponduje zaś obowiązek państwa polegający na zapewnieniu instytucjonalnego wsparcia w komunikowaniu użytkowników języka migowego lub innych, niebędących językami form komunikowania się na każdym etapie ich życia¹¹⁹⁶.

1195 W pracy konsekwentnie posłużono się pojęciem ustawowym „osoba doświadczająca trudności w komunikowaniu się”, należy jednak już na wstępie podkreślić, że chodzi o osoby, które doświadczają barier w komunikowaniu się w języku polskim za pomocą mowy i/lub pisma na skutek barier zmysłowych. W znaczeniu szerokim za osoby doświadczające trudności w komunikowaniu się należałoby uznać także osoby, u których występują zaburzenia w komunikowaniu się w jakikolwiek sposób, nie tylko w języku polskim (osoby które mają trudności z opanowaniem mowy, języków migowych i innych wizualno-przestrzennych form komunikacji), na przykład w związku jednoczesnym występowaniem niepełnosprawności intelektualnej lub ruchowej (paraliż). Wówczas stosuje się specjalistyczne metody wspomagające lub zastępujące mowę dźwiękową (komunikacja alternatywna, czyli AAC — augmentative and alternative communication). A. Jakoniuk-Diallo zalicza komunikację alternatywną do metod komunikacji wykorzystywanych w porozumiewaniu się osób głuchoniewidomych, co przemawia za uznaniem, że są one objęte zakresem u.j.m. A. Jakoniuk-Diallo *Formy komunikacji wykorzystywane w porozumiewaniu się osób głuchoniewidomych*, „Studia Edukacyjne”, Nr 2020, Nr 57, s. 67–70.

1196 Podobnie E. Tupi uznaje obowiązek wspierania użytkowników języków migowych za obowiązek państw członkowskich Rady Europy wywodzący się m. in. z art. 14 EKPCz. E. Tupi, *Sign Language Rights in the Framework of the Council of Europe and its Member States*, 2019, s. 6–7.

O przysługiwaniu pomocy ze strony władz publicznych, w zakresie komunikacji społecznej mówi również art. 69 Konstytucji. Podmiotami uprawnionymi w rozumieniu tego przepisu są osoby niepełnosprawne. TK podkreślił jednak, że wskazany artykuł „zawiera tylko stwierdzenie istnienia obowiązków władzy publicznej do wykreowania stosownych mechanizmów legislacyjnych, umożliwiających realizację tego zadania”¹¹⁹⁷. Konstytucja odsyła do ustawy w kwestiach dotyczących poziomu zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych, jak i przedmiotu regulacji w tym zakresie. Sam w sobie art. 69 Konstytucji nie gwarantuje określonego poziomu świadczeń, ich postaci, konkretnego zakresu czy trybu ich uzyskiwania, lecz „należy go odczytywać jako zobowiązanie władzy publicznej do wykreowania mechanizmu realizacji zadań w nim wskazanych. Mechanizm ten musi zapewniać efektywne osiągnięcie celu”¹¹⁹⁸. Niemniej, obowiązki wynikające z art. 69 Konstytucji należy rozumieć szeroko, nie odnosi się on bowiem tylko do bezpośrednich relacji pomiędzy państwem a osobami niepełnosprawnymi, lecz „chroni niepełnosprawnych również przed praktykami prowadzonymi w sposób pośredni (niekiedy ukryty) do naruszania ich praw”¹¹⁹⁹.

Wsparcie władz publicznych powinno uwzględniać prawa językowe i potrzeby komunikacyjne uprawnionych, adekwatnie do aktualnego stanu wiedzy w tej dziedzinie. Na przykład w stosunku do osób niesłyszących jeszcze w drugiej połowie XX wieku wsparcie to rozumiano jako obowiązek nauczania wyłącznie w języku mówionym (metodą oralną), poprzez naukę pisma, naśladowania mowy i czytania z ruchu warg. W przekonaniu ówczesnych surdopedagogów takie działania miały na celu zapewnić osobom niesłyszącym prawidłowy rozwój intelektualny i przystosowanie społeczne. To od osób niesłyszących oczekiwano dostosowania się do panujących norm językowych, co wynikało z całkowitego niezrozumienia specyfiki głuchoty i jej konsekwencji. Komunikowanie się w języku migowym było postrzegane jako niepożądany, wstydlivy objaw niepełnosprawności¹²⁰⁰.

Pierwszy etap zmian w instytucjonalnym podejściu do niepełnosprawności słuchu przyniosło odkrycie, że procesy intelektualne zachodzą nie tylko wtedy, gdy są zapośredniczone przez język

1197 Wyrok TK z 21.10.2014 r., K 38/13, OTK-A 2014, Nr 9, poz. 104.

1198 *Ibidem*.

1199 Wyrok TK z 6.02.2007 r., P 25/06, OTK-A 2007, Nr 2, poz. 9.

1200 M. Marschark, P.E. Spencer, *The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education. Volume II*, Oxford, 2010, s. 17–29.

dźwiękowy (foniczny)¹²⁰¹. Kolejny przełom nastąpił zaś dzięki badaniom językoznawców, którzy wykazali, że języki migowe są „pełnoprawnymi” językami naturalnymi, które na żadnym polu nie ustępują w swojej złożoności językom mówionym, w tym posiadają własną gramatykę i składnię¹²⁰². Z punktu widzenia językoznawstwa języki migowe to pełnowartościowe, odrębne języki, równoważne pod względem złożoności formy z językami mówionym¹²⁰³. W szczególności błędne i krzywdzące jest twierdzenie, jakoby posługiwanie się językiem migowym było przejawem obniżonej sprawności intelektualnej¹²⁰⁴. Przeciwnie, to właśnie

---

1201 H. G. Furth, *Thinking without language, psychological implications of deafness*, New York 1966; H. G. Furth, *Linguistic deficiency and thinking: Research with deaf subjects, 1964–1969*. „Psychological Bulletin”, Nr 76/1971, s. 58–72.

1202 Pionierem w tej dziedzinie był W. Stokoe, który po raz pierwszy w historii dokonał opisu gramatycznego Amerykańskiego Języka Migowego (American Sign Language, ASL) W. C. Stokoe, *Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication System of the American Deaf*, „Studies in Linguistics, Occasional Papers, Vol. 8, 1960. Badania opublikowane przez W. Stokoe sprawiły, że języki migowe uzyskały taki sam status jak języki mówione. A. Pabsch, M. Wheatley, *Sign Language Legislation in the European Union. Edition II. European Union of the Deaf*, Brussels 2012, s. 13–14.

1203 W. Sandler i D. Lilo-Martin opisują języki migowe w następujący sposób: „Można śmiało powiedzieć, że świat akademicki jest obecnie przekonany, że języki migowe są prawdziwymi językami w każdym tego słowa znaczeniu. (...) Języki migowe wykazują pełen zakres ekspresji, jaki języki mówione oferują swoim użytkownikom. Różne style są przyjmowane do różnych kontekstów społecznych; opowiadanie historii stało się sztuką w niektórych społecznościach niesłyszących; głusi poeci tworzą poezję artystyczną w znakach, porządkując elementy formacyjne języków, aby przekazać obrazy, emocje i idee. Język migowy może zrobić wszystko, co potrafi język mówiony”. W. Sandler, D. Lilo-Martin, *Natural Sign Languages* [w:] *Handbook of Linguistics*, red. M. Aronoff, J. Rees-Miller, 2001, s. 533–562. Podobieństwa mowy i języków migowy dotyczą nawet wad „wymowy” — G. Snyder opisał w 2006 roku zjawisko jąkania się w języku migowym: G. Snyder, *The existence of stuttering in sign language and other forms of expressive communication: Sufficient cause for the emergence of a new stuttering paradigm*, 2006. Źródło: <http://www.mnsu.edu/comdis/isad9/isadcon9.html> (elektroniczny zbiór referatów wygłoszonych podczas Konferencji International Stuttering Awareness Day na Uniwersytecie Stanowym w Minnesocie w 2006 r.). [dostęp: 31.01.2023].

1204 Przez dziesięciolecia osoby niesłyszące postrzegano jako mniej inteligentne i niezdolne do abstrakcyjnego myślenia na skutek ograniczeń w posługiwaniu się mową. Liczne badania i metaanalizy potwierdziły, że pogląd ten nie ma naukowego uzasadnienia (G. I. Lomas, J. F. Andrews, P. C. Shaw, *Deaf and Hard of Hearing Students* [w:], *Handbook of Special Education*, red. M. Kauffman, D. P. Hallahan, P. C. Pullen, Routledge 2011, s. 338–343; M. Vernon, *Fifty years of research on the intelligence of deaf and hard-of-hearing children: A review of literature and discussion of implications*, „Journal of deaf studies and deaf education”, Nr 2005, Nr. 10, s. 225–231. Co więcej, wykazano, że umiejętność posługiwania się w językiem migowym prowadzi do wytworzenia przez mózg lepiej przystosowanych procesów przetwarzania mowy, gestów i wyrazu twarzy, a uczenie się języka migowego przynosi korzyści rozwojowe także dla osób słyszących. (S. McCullough, K. Emmorey, M. Sereno, *Neural organization for recognition of grammatical and emotional facial expressions in deaf ASL signers and hearing nonsigners*, „Cognitive Brain Research”, 2005, Nr 22, s. 193–203, K. Emmorey, S. McCullough, *The bimodal bilingual*

przymus czasochłonnej nauki języka mówionego na wczesnym etapie życia ograniczał potencjał osób niesłyszących, które nie mogły swobodnie wyrazić się w naturalny dla siebie sposób a formatywne lata w edukacji poświęcały niemal wyłącznie wyczerpującej nauce języka „obcego”, zamiast zdobywania wiadomości z innych dziedzin wiedzy. Dzięki zrozumieniu, że język migowy nie jest gorszą, mniej rozwiniętą formą komunikowania się, całkowitej zmianie uległ paradygmat socjokulturowy głuchoty¹²⁰⁵.

Konsekwencją tej zmiany jest postrzeganie osób niesłyszących jako użytkowników języka obcego, a nawet jako mniejszości językowej i kulturowej¹²⁰⁶, choć nie jest to jednoznaczne z uznaniem ich za mniejszość

---

brain: Effects of sign language experience. Brain and language, „Brain and Language”, 2009, Tom 109, Nr 2–3, s. 124–132. Wiązanie głuchoty w niepełnosprawnością intelektualną było jednym z fundamentów z narracji eugenicznej w związku z głuchotą, która doprowadziła eksterminacji i sterylizacji osób niesłyszących w III Rzeszy. Zob. H. Biesold, *Crying Hands*, Washington 1999.

1205 Paradygmat socjokulturowy opiera się na założeniu, że głuchota to zjawisko społeczne, a osoby niesłyszące to reprezentanci mniejszości językowej. Na tej podstawie wyróżnia się podział na osoby „Głuche”, czyli członków mniejszości językowo-kulturowej, zaś osoby „głuche” lub „niesłyszące” dla ogólnego określenia osób z uszkodzeniami słuchu, niezależnie od tego czy deklarują odrębność językowo-kulturową. W dyskursie dotąd dominował paradygmat medyczny, gdzie głuchota jest postrzegana jako patologia zdrowia a podstawowym dążeniem niesłyszących i ich środowiska powinno być wyleczenie defektu słuchu. W paradygmacie medycznym osoby niesłyszące są postrzegane przez pryzmat ograniczeń, a nie w ujęciu pozytywnym np. jako „użytkownicy języka migowego”. P. Tomaszewski, E. Moroń, *Quo vadimus? Dynamika paradygmatów głuchoty we współczesnym świecie* [w:] *Kultura a zdrowie i niepełnosprawność*, red. J. Kowalska, R. Dziurła, K. Bargiel-Matuszewicz, Warszawa 2018, s. 61–85. Zdaniem M. de Meulder i J. Murray’a postrzeganie użytkowników języków migowych z medycznego punktu widzenia doprowadziło do niezrozumienia przez rządzących istoty ich praw językowych i doprowadziło rządy do traktowania planowania polityki językowej dotyczącej języków migowych inaczej niż w przypadku języków mówionych. Zauważają oni również, że uczestnictwo użytkowników języków migowych w życiu politycznym jest utrudnione, ponieważ uznanie języka migowego nie idzie w parze z finansowaniem rozwiązań wspomagających jego używanie w przestrzeni publicznej, ani zmian w praktykach rządów. Jednym z wyjątków od tego trendu jest powoływanie specjalnych organów odpowiedzialnych za planowanie w zakresie języka migowego (w Polsce taką rolę pełni Polska Rada Języka Migowego). M. De Meulder, J. Murray, *Buttering Their Bread on Both Sides? The Recognition of Sign Languages and the Aspirations of Deaf Communities*, „Language Problems and Language Planning”, 2017, Nr 41, s. 136–158.

1206 Dyskurs na temat kultury Głuchych jest bardzo zróżnicowany. Wśród teorii ją opisujących można wyróżnić: 1. perspektywę opartą na przynależności — w tym ujęciu problematyczny jest fakt, że z kulturą Głuchych mogą utożsamiać się też osoby słyszące, ale związane i sympatyzujące ze środowiskiem niesłyszących (np. dzieci, rodzice, przyjaciele, tłumacze i nauczyciele), lecz będą oni postrzegani jako peryferyjni członkowie wspólnoty, 2. perspektywę normatywną z której wywodzi się słynna definicja autorstwa B. Kannapell, zgodnie z którą kultura Głuchych to zestaw wyuczonych zachowań i wyobrażeń, które kształtują wartości i normy głuchych ludzi na podstawie wspólnie dzielonych lub podobnych, 3. perspektywę symboliczną, w której kultura jest postrzegana jako układ symboli o określonym znaczeniu; do takich symboli zalicza się przykładowo „obraz istnienia” i „znaczenie dźwięku”, 4. perspektywa lingwistyczna (językowa),

w rozumieniu prawa międzynarodowego, ani z ochroną na poziomie państw¹²⁰⁷ na wzór mniejszości narodowych i etnicznych. Dyskusja wokół zasadności objęcia użytkowników języków migowych ochroną analogiczną do mniejszości narodowych i etnicznych jest silnie ukierunkowana na kwestię tożsamości, która nie powinna być budowana wokół pojęcia niepełnosprawności: „społeczności głuchych najlepiej rozumieć jako mniejszości językowe, a nie jako grupę osób niepełnosprawnych. Społeczności Głuchych doświadczały okrutnej formy ucisku językowego, gdy usiłowano zastąpić ich języki [językiem mówionym — KKJ], często pozbawiając Głuchych dostępu i umiejętności językowych, dostępu do edukacji, wiedzy o wspólnej zbiorowej historii i kulturze. Języki migowe przetrwały pomimo tego ucisku, co z kolei sprzyjało silnemu duchowi wspólnoty i zbiorowej tożsamości”¹²⁰⁸. Zwraca się przy tym uwagę, że źródłem wieloletniej dyskryminacji osób niesłyszących są ich kompetencje językowe, a nie ubytek słuchu jako taki¹²⁰⁹. Z drugiej strony rzecznicy praw niesłyszących podkreślają, że „ochrona w ramach mniejszości może nie być najlepszym sposobem obrony praw osób niesłyszących w praktyce, ponieważ często system niepełnosprawności jest o wiele bardziej zaawansowany i ma większą stabilność finansową niż ruchy mniejszościowe”¹²¹⁰.

W ujęciu funkcjonalnym (udział w życiu publicznym i politycznym, dostęp do organów administracji publicznej i wymiaru sprawiedliwości),

---

w której język migowy jest postrzegany jako jedyny możliwy do uchwycenia „z zewnątrz” unikalny łącznik wspólnoty Głuchych, 5. perspektywa strukturalistyczna, 6. perspektywa etniczna, 7. perspektywa biologiczna, 8. perspektywa polityczna i 9. perspektywa antropologiczna. Tak: P. Ladd, *Understanding Culture of Deaf: In Search of Deafhood*, Clevedon 2003, s. 238–245.

1207 Należy jednak odnotować, że w 2017 roku po raz pierwszy Światowa Federacja Głuchych była uczestnikiem Forum Narodów Zjednoczonych ds. Mniejszości w Genewie organizowanym przez ONZ, a już podczas dwunastej sesji w 2019 roku zapewniono w czasie tego wydarzenia tłumaczenia na języki migowe. Specjalny sprawozdawca ds. mniejszości Fernand Varennes podkreślił, że użytkownicy języków migowych są dyskryminowaną mniejszością językową, a także wystąpił w tym samym roku na światowym kongresie Światowej Federacji Głuchych w Paryżu. *Report of the Special Rapporteur on minority issues*, A/HRC/37/66, pkt 68; *Education, language and the human rights of minorities Report of the Special Rapporteur on minority issues*, A/HRC/43/47, pkt 59.

1208 P. Ladd, M. Gulliver, S. Batterbury, *Reassessing minority language empowerment from a Deaf perspective: the other 32 languages*, „Deaf worlds”, 2003, Nr 19, s. 6–32., S. C. E. Batterbury, N. P. Ladd, M. S. Gulliver, D. Alker, V. Krausneker, G. Turner, *An Agenda for Change: Principles and Guidelines for Policy Making and Research in Deaf Related Areas*. „Deaf Worlds”, 2003, Nr 19, s. 66–77.

1209 V. Krausneker, *The protection and promotion of sign languages and the rights of their users in Council of Europe member states: Needs analysis*, Vienna 2008, s. 37.

1210 M. Wheatley, A. Pabsch, *Sign Language...*, s. 26.

istotą postulatów równościowych związanych ze swobodą komunikowania się, jest przede wszystkim przeciwdziałanie dyskryminacji i realizacja językowych praw człowieka, niezależnie od tego czy ich adresaci identyfikują z określonym kręgiem kulturowym, takim jak społeczność Głuchych, czy też nie.

Podstawowe znaczenia ma zatem stworzenie przez ustawodawcę takich ram prawnych, organizacyjnych i instytucjonalnych, które umożliwią ochronę praw językowych wszystkich obywateli, niezależnie od tego czy są oni rodzimymi użytkownikami języka urzędowego. Pierwszym krokiem do zrównania pozycji obywateli w relacjach z władzą publiczną jest obalenie domniemania powszechnej znajomości języka urzędowego (w mowie i/lub piśmie) poprzez uznanie języków migowych i/lub innych form komunikowania się w akcie prawnym rangi ustawowej za wiodący sposób porozumiewania się przez osoby doświadczające trudności w komunikowaniu się. Dzięki temu osoba doświadczająca barier komunikacyjnych może zasadnie oczekiwać świadczenia ze strony podmiotu wykonującego władzę publiczną w języku (formie) dla niej zrozumiałej — za pośrednictwem tłumacza¹²¹¹. Drugi element, to dostępność tłumaczenia wszędzie tam, gdzie sytuacja prawna jednostki jest kształtowana przez podmioty wykonujące władzę publiczną. Zarówno z perspektywy mniejszości językowej, jak i z perspektywy niepełnosprawności uznaje się tłumaczenie za fundament uczestnictwa osób niesłyszących w życiu społecznym¹²¹².

Pomoc tłumacza dla osób doświadczających barier w komunikowaniu się z instytucjami publicznymi powinna obejmować wszelkie kontakty z tymi instytucjami i wszystkie czynności w toku postępowania administracyjnego. Czynny udział osób niesłyszących i słabosłyszących w postępowaniu wymaga pomocy tłumacza nie tylko w celu swobodnego wypowiedzenia się, ale również pomocy językowej przy sporządzaniu podań, dostępie do akt postępowania i tłumaczenia pism, pouczeń i rozstrzygnięć adresowanych do strony. Nadrzędną funkcją tłumaczenia we wskazanym układzie wewnętrznym (*obywatel — władza publiczna*) jest zapewnienie dostępności administracji publicznej. Z tego względu zasada urzędowania w języku polskim zostaje w tym układzie częściowo wyłączona.

¹²¹¹ E. Tupi uznaje tłumaczenie i profesjonalizację zawodu tłumacza za niepomijalny element praw językowych osób niesłyszących (*sign language rights*). E. Tupi, *Sign Language rights...*, s. 34–38.

¹²¹² V. Krausneker, *The protection and promotion...*, s. 37.

Zgodnie z art. 5 u.j.p. podmioty wykonujące zadania publiczne dokonują wszelkich czynności urzędowych oraz składają oświadczenia w języku polskim, a także w tym języku przyjmują pisma, oświadczenia woli i podania, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Polski ustawodawca przewidział szczególne zasady komunikowania się z osobami niesłyszącymi, słabosłyszącymi, głuchoniewidomymi i niewidomymi w ustawie o języku migowym oraz ustawie o dostępności podmiotów publicznych¹²¹³ i dostępności cyfrowej¹²¹⁴. Rozwiązania przyjęte w wymienionych powyżej aktach prawnych wprowadzają istotne modyfikacje, dotyczące zasad sporządzania tłumaczeń i udziału tłumacza w kontaktach z organami administracji publicznej, względem sytuacji, gdy tłumaczenie dotyczy użytkowników werbalnych języków obcych. Ponadto, ustawodawca przewidział odrębne zasady ustanawiania tłumaczy dla języków niewerbalnych i innych pozawerbalnych sposobów komunikacji. Polski model realizacji praw językowych osób doświadczających trudności w komunikowaniu się w przestrzeni publicznej jest stosunkowo nowy i wpisuje się w kierunek zmian legislacyjnych w prawie międzynarodowym i w systemach prawa krajowego państw europejskim, których celem jest zapewnienie powszechnego dostępu do usług wykwalifikowanych tłumaczy osobom niepełnosprawnym.

Niniejszy rozdział rozpoczyna omówienie kontekstu interpretacyjnego krajowych regulacji, poprzez wskazanie argumentów przemawiających za zasadnością wyodrębnienia osób doświadczających trudności w komunikowaniu się jako podmiotów praw językowych *sui generis* oraz prawa osób niepełnosprawnych do tłumaczenia w prawie międzynarodowym i prawie UE. Przedstawiając tendencje związane z emancypacją praw językowych osób niesłyszących (*sign language rights*) uwzględniono wyniki badań prawnoporównawczych. Następnie przedstawiono zasady obsługi osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się przez organy administracji publicznej w prawie polskim oraz status prawny tłumaczy Polskiego Języka Migowego (PJM), Systemu Językowo-Migowego (SJM) i Systemu Komunikacji Osób Głuchoniewidomych (SKOGN).

Jako odrębne zagadnienie potraktowano skutki procesowe prawa do tłumaczenia, które różnią się na gruncie postępowania administracyjnego i sądownoadministracyjnego. Przyczyny i konsekwencje tych różnic

1213 Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1411), dalej jako: ustawa o dostępności, u.o.d.

1214 Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1440), dalej jako: ustawa o dostępności cyfrowej, u.o.d.c.

omówiono ilustrując je przykładami z orzecznictwa sądów administracyjnych. W aktualnym stanie prawnym prawo do tłumaczenia przysługuje także na przedpolu postępowania administracyjnego i poza nim, co stanowi jeden z przejawów dostępności podmiotów publicznych. Z tego względu w rozdziale omówiono treść prawa do dostępności komunikacyjno-informacyjnej i cyfrowej podmiotów publicznych oraz mechanizmy jego egzekwowania. W podsumowaniu rozdziału wnioski płynące z analizy dogmatycznoprawnej, prawnoporównawczej i przeglądu orzecznictwa zestawiono z syntezą wyników kontroli NIK, raportów RPO, rekomendacji Polskiej Rady Języka Migowego i niezależnych badań empirycznych dotyczących wdrażania omawianych przepisów i ich postulowanych zmian.

7.2. Tłumaczenie jako narzędzie realizacji praw językowych i komunikacyjnych osób niepełnosprawnych

Funkcja, zakres, dostępność i sposób realizacji tłumaczeń powinny być dostosowane do faktycznych potrzeb osób doświadczających trudności w komunikowaniu się w języku polskim. Wśród sposobów porozumiewania się innych niż mowa (język dźwiękowy, język foniczny) i pismo tradycyjne należy wyróżnić w szczególności języki migowe, systemy językowo-migowe, metody komunikowanie się osób głuchoniewidomych oraz pismo dotykowe dla osób niewidomych.

Języki migowe, tak jak języki mówione, które rozwijały się w społecznościach (wspólnotach), także kształtowały się, gdy osoby niesłyszące wchodziły ze sobą w interakcje¹²¹⁵. Liczne badania w minionych dziesięcioleciach wykazały, że języki migowe są pełnoprawnymi językami naturalnymi w taki sam sposób, jak języki mówione¹²¹⁶. Języków migowych, podobnie jak mówionych jest kilkaset i różnią się od siebie¹²¹⁷. Zazwyczaj każde państwo posiada co najmniej jeden język migowy. Choć języki migowe różnią się znacznie od języków mówionych, to często obszar, na którym użytkowany jest dany język migowy pokrywa się terytorialnie i narodowościowo ze społecznością użytkowników określonego języka mówionego. Przykładem takiego państwa jest Polska, gdzie

¹²¹⁵ T. Skutnabb-Kangas, *Linguistic Genocide in Education or Worldwide Diversity and Human Rights*, New York-London, 2013, s. 228.

¹²¹⁶ A. Pabsch, M. Wheatley, *Sign Language...*, s. 12–15.

¹²¹⁷ W. Sandler, D. Lilo-Martin, *Natural Sign Languages...*, s. 533.

użytkownicy języka migowego posługują się Polskim Językiem Migowym (PJM)¹²¹⁸. Osoby niesłyszące z różnych krajów, mogą komunikować się ze sobą za pomocą międzynarodowego języka migowego (*International Sign*). Tłumaczenia na międzynarodowy język migowy są zapewniane między innymi przez Służbę Tłumaczeń Departamentu Zgromadzenia Ogólnego i Zarządzania Konferencjami w ONZ¹²¹⁹.

Języki migowe przez stulecia postrzegano jako podrzędną formę komunikacji, uniemożliwiającą rozwój pełnego potencjału intelektualnego. Osoby niesłyszące starano się „wyleczyć” i „zintegrować ze społeczeństwem” poprzez naukę mowy (czytania z ruchu warg, naśladowania artykulacji) i pisma w języku narodowym. Postawa polegająca na uznawaniu języka i kultury osób słyszących za lepiej rozwiniętą i „słusznie dominującą” jest dziś określana mianem audyzmu. Wprowadzenie tego pojęcia przypisuje się T. L. Humphries’owi, który używał go dla opisu zachowania osób, które oceniały inteligencję osób niesłyszących na podstawie ich biegłości w posługiwaniu się językiem mówionym¹²²⁰. Konsekwencją audyzmu jest oralizm, czy-

1218 Podobnie w granicach administracyjnych Hiszpanii wyróżnić można dwa języki migowe (hiszpański i kataloński), tak jak w Belgii (belgijsko-francuski i flamandzki) i Finlandii (fiński i fińsko-szwedzki) zaś w Szwajcarii odpowiednio trzy (szwedzko-niemiecki, francuski i włoski). Z drugiej strony warto zauważyć, że kraje używające tego samego języka mówionego nie mają podobnych języków migowych. Na przykład niemiecki i austriacki język migowy nie są do siebie podobne, chociaż w obu krajach mówi się po niemiecku. W przeszłości osoby niesłyszące były znacznie mniej mobilne zatem czynnik geograficzny odgrywał większą rolę w rozwoju ich języka. Na przykład w Luksemburgu społeczność osób niesłyszących jest niewielka, przez co język migowy tej społeczności ukształtował się pod wpływem niemieckiego języka migowego w którym prowadzona była edukacja. Z kolei w krajach byłego ZSRR zaobserwowano silny wpływ rosyjskiego języka migowego, ze względu na dążenie władz do unifikacji i standaryzacji języków migowych na tych terenach. Ów zrusyfikowany język migowy jest używany do dziś przez społeczności głuchoniemych krajów byłego Związku Radzieckiego, m.in. w Azerbejdżanie. E. Tupi, *Sign Language Rights...*, 2019, s. 6–7.

1219 Należy podkreślić, że międzynarodowy język migowy to nie „uniwersalny” język migowy i nie jest wymienny z językami narodowymi (obrazowo można go określić jako esperanto języków migowych). Przez specjalistów z zakresu nauk o języku Międzynarodowy Język Migowy jest opisywany jako: „unikalna forma komunikacji łącząca najbardziej ikoniczne i wspólne elementy różnych języków migowych”. Jednym z największych współczesnych wyzwań praktycznych związanych z popularyzacją i profesjonalnym tłumaczeniem na MJM jest niewielka liczba specjalistów — według danych z 2021 roku na świecie jest jedynie 26 akredytowanych tłumaczy MJM. Tak: M. de Wit, O. Crasborn, J. Napier, *Interpreting international sign: mapping the interpreter’s profile*, „The Interpreter and Translator Trainer”, 2021, Tom 15, Nr 2, s. 205–224. Znajomość Międzynarodowego Języka Migowego w środowisku niesłyszących jest różna i zależy głównie od systemu edukacji i mobilności niesłyszących w danym regionie. Szerzej zob.: A. Pabsch, M. Wheatley, *Sign Language...*, s. 16.

1220 Konsekwencją takiej postawy było określanie osób niesłyszących mianem „zwierząt” czy „pół-ludzi”, do czego niechlebnie przyczyniła się teoria ewolucji Darwina. Na jej podstawie

li metoda nauczania opierająca się na założeniu, że język migowy utrudnia osobom głuchym i cierpiącym na wady słuchu asymilację i rozwój intelektualny, a zatem jego używanie w szkołach powinno być całkowicie zakazane¹²²¹. Dominacja doktryny oralizmu w edukacji przyczyniła się do utrwalenia błędnych przekonań na temat języków migowych i dyskryminujących postaw społecznych, mających swoje odbicie także w politykach językowych państw¹²²². Audyzm, oralizm i związany z nim paternalizm (traktowanie niesłyszących jak osoby nieporadne) są dziś jednoznacznie krytykowane, a wręcz uznawane za opresyjne. Przekonanie o tym, że wystarczające jest komunikowanie się z osobami niesłyszącymi za pomocą pisma i oczekiwanie od nich czytania z ruchu warg jest wciąż obecne w zbiorowej świadomości i znajduje odzwierciedlenie w niektórych przepisach¹²²³

---

nowę (język mówiony) uznawano za przejaw wyższej formy człowieczeństwa, a zatem osoby pozbawione tej umiejętności musiały być ewolucyjnie słabiej rozwinięte. G. Gertz, P. Boudreault (red.), *The SAGE Deaf Studies Encyclopedia*, London 2016, s. 393.

1221 Jako przyczynę metody oralnej wskazuje się jednogłośnie rezolucje podjęte podczas drugiego Kongresu Głuchych w Mediolanie w 1880 roku. Pierwsza z nich przewidywała, że: „Konwencja, uznając niepodważalną wyższość mowy artykułowanej nad migami w przywracaniu społeczeństwu głuchoniemego i zapewnianiu mu pełniejszej znajomości języka, oświadcza, że należy preferować metodę ustną nad migową w edukacji i nauczaniu głuchoniemych”. Tekst rezolucji: E. M. Gallaudet, *The Milan Convention*, „American Annals of the Deaf and Dumb”, Nr 26(1)/1881, 1–16, Źródło: <http://www.jstor.org/stable/44461114>; M. Noodin, Ch. Craig, M. Osawamick-Sagassige, *Deaf-centric and Sovereign: Translation as a Tool for Changing Audism and English Dominance*, „Altre Modernità: Rivista di studi letterari e culturali”, 2019, Nr 22, s. 28–42.

1222 G. Gertz, P. Boudreault (red.), *The SAGE Deaf Studies...*, s. 369. Jednym z naczelných propagatorów tej metody był A. Graham-Bell, który był przeciwny zawieraniu małżeństw i posiadaniu potomstwa przez osoby niesłyszące. Wiele państw posiada niechlubną historię zakazywania używania języka migowego w edukacji, co miało poważne konsekwencje dla niesłyszących obywateli, m. in. Stany Zjednoczone. Zob. J. V. Van Cleve, *Deaf History Unveiled: Interpretations from the New Scholarship*, Washington 1993, s. 93 i nast.

1223 Przykładowo przepisy art. 269 § 2 k.p.c. i art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k. przewidują, że dla „głuchych lub niemych” wzywa się tłumacza lub biegłego, gdy nie jest wystarczające porozumienie się z nimi za pomocą pisma. Postrzeganie granic pomiędzy mową, językiem migowym a pismem alternatywnym jest z resztą niekonsekwentne w doktrynie. Na przykład przyjmuje się, że wypowiedź wyrażona w języku migowym lub zapisana w alfabecie Braille’a może stanowić zniewagę w rozumieniu kodeksu karnego (J. Piórkowska-Flieger, S. Patyra, *Przestępstwo zniewagi Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, „Prokuratura i Prawo”, 2012, Nr 3, s. 17), ale zasadniczo nie dopuszcza się sporządzenia w alfabecie Braille’a lub języku migowym (poprzez zapisanie np. na nośniku typu CD, DVD) pism procesowych. Na gruncie procedury cywilnej stanowczo przeciwko takiej interpretacji wypowiedział się Sąd Najwyższy w Uchwale z dnia 23.05.2012, sygn. akt III CZP 9/12. Z kolei w § 2 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych z dnia 30 października 2006 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1517) ustawodawca wymienia wśród niezbędnych elementów dokumentu elektronicznego „metadane dotyczące języka zgodnie z normą ISO-639-2” — wskazana norma obejmuje język migowy (kod sgn).

i orzecznictwie¹²²⁴. Jako jedną z najskuteczniejszych metod przeciwdziałania postawom audystycznym wskazuje się powszechny dostęp do tłumaczenia¹²²⁵.

Język migowy jest pierwszym, naturalnym i preferowanym sposobem porozumiewania się osób, które są głuche od urodzenia lub utraciły zdolność słyszenia we wczesnym dzieciństwie. Osoby te uczą się języka polskiego jako drugiego, obcego języka i posługują się nim przede wszystkim za pomocą pisma. Swoboda komunikowania się za pomocą pisma wśród niesłyszących może być różna i nie zawsze pozwala na czynny udział w postępowaniu administracyjnym, czy też zrozumienie informacji udzielanych przez organ. Znajomość języka polskiego jako języka obcego różni się u każdego człowieka, a nawet pozorna komunikatywność nie jest tożsama ze zdolnością do zrozumienia hermetycznych zwrotów języka prawniczego i żargonu urzędniczego. Co nie mniej istotne, osoby niesłyszące używając pisma mogą formułować wypowiedzi z wykorzystaniem reguł gramatycznych właściwych dla języka migowego, co z kolei może utrudniać ich zrozumienie osobom słyszącym¹²²⁶.

Inaczej wygląda sytuacja osób słabosłyszących i osób, które utraciły słuch po tym jak nauczyły się mówić (a więc także myśleć i konstruować wypowiedzi w sposób właściwy dla języka mówionego). Takim osobom trudności może sprawiać komunikacja zarówno w mowie, jak i w języku migowym. Sposobem łączącym właściwości tych dwóch języków są systemy językowo-migowe. Systemy te nie są językami naturalnymi, ale powstały jako sztuczna reprezentacja mowy i pisma ilustrowana (wspomagana) migami. Ich cechą wyróżniającą jest łączenie słownictwa zapożyczonego z języka migowego z morfologią i składnią danego języka mówionego. System językowo-migowy (SJM) polega na ilustrowaniu

1224 Na przykład w uzasadnieniu uchwały SN z dnia 19 lipca 2011 r. w sprawie III CZP 36/01, stwierdzono, że „odczytanie” testamentu osobie głuchej lub głuchoniemej może nastąpić poprzez przełożenie odczytanych słów na język migowy, jak i „odczytywanie aktu w taki sposób, aby spadkodawca głuchy lub głuchoniemy mógł zrozumieć wypowiadane słowa śledząc ruchy warg notariusza lub innej osoby”. OSNC 2002/1/7.

1225 M. Noodin, Ch. Craig, M. O. Sagassige, *Deaf-centric and Sovereign: Translation as a Tool for Changing Audism and English Dominance*, „Altre Modernità: Rivista di studi letterari e culturali”, 2019, Nr 22, s. 28–42.

1226 W zaleceniach dotyczących dostępu do wymiaru sprawiedliwości osób z niepełnośprawnymi zwrócono wręcz uwagę, że: „istotne jest również to, że w przypadku komunikacji z osobą głuchą bardzo często nie sprawdza się porozumiewanie za pomocą pisma, z którym osoby te mają dużą trudność. Każdy rodzaj komunikatu powinien być przetłumaczony na język migowy”. A. Błaszczak-Banasiak, K. Majdzińska, M. Zima-Parjaszewska, *Dostęp osób z niepełnośprawnymi do wymiaru sprawiedliwości — analiza i zalecenia*, „Zasada równego traktowania — prawo i praktyka”, 2016, Nr 21, s. 63.

wypowiedzi słownej za pomocą znaków właściwych dla języka migowego (migów). System ten można więc porównać do „transkrypcji” języka mówionego na migi¹²²⁷. Dla osoby niedoświadczonej odróżnienie czy dana osoba posługuje się językiem migowym czy systemem językowo-migowym może być kłopotliwe, stąd tak ważna jest świadomość istnienia tej różnicy. System językowo-migowy został wymyślony, aby ułatwić komunikację z niesłyszającymi osobom słyszącym i „pierwotnie słyszącym” dla których opanowanie języka migowego na wysokim poziomie jest niezwykle trudne — nie na odwrót. Nie każda osoba niesłyszająca czując się komfortowo używają SJM i nie należy go stosować „wymienienie” z językiem migowym.

Odrębny zbiór stanowią metody komunikacji osób głuchoniewidomych w których sposób przekazu komunikatu dostosowuje się do potrzeb wynikających z łącznego występowania u danej osoby dysfunkcji wzroku i słuchu. Głuchoniewidomych, podobnie jak osoby niesłyszzące i niewidome, klasyfikuje się ze względu na następujące kryteria:

1. Stopień uszkodzenia zmysłów (mogą być to osoby: niesłyszące i jednocześnie niewidome, niesłyszące i słabowidzące, niewidome i słabosłyszzące, słabowidzące i słabosłyszzące);
2. Etap życia, na którym głuchoślepotą wystąpiła (osoby z wrodzonym i manifestującym się od urodzenia uszkodzeniem słuchu oraz nabytym lub ujawnionym w późniejszym okresie uszkodzeniem słuchu, nabytym lub ujawnionym w późniejszym okresie uszkodzeniem słuchu i uszkodzeniem wzroku)¹²²⁸.

Na tej podstawie można ustalić szesnaście różnych kombinacji, na przykład osoby niewidome i słabosłyszzące od urodzenia albo słabowidzące od urodzenia z nabytym niedosłuchem¹²²⁹. Od specyfiki niepełnosprawności danej osoby zależy jej pierwotny język lub sposób komunikowania się. Polska Rada Języka Migowego zaproponowała podział na trzy grupy sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych¹²³⁰:

¹²²⁷ W Polsce jest to Polski System Językowo-Migowy (PSJM), opracowany po raz pierwszy przez Bogdana Szczepankowskiego w latach sześćdziesiątych XX wieku jako narzędzie edukacji niesłyszących w pracy zatytułowanej *System językowo-migowy na kursach języka migowego I stopnia* wydana 1966 r. Równoległe występowanie języków migowych i systemów językowo-migowych jest zjawiskiem powszechnym, podobna sytuacja występuje m.in. w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Szwecji czy Brazylii. M. Marschark., P. E. Spencer, *The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education. Tom II*, Oxford 2010, s. 20.

¹²²⁸ A. Jakoniuk-Diallo *Formy komunikacji...*, s. 69.

¹²²⁹ *Ibidem*.

¹²³⁰ Uchwała Nr 5/2015 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 15 października 2015 r., Rekomendacje w zakresie definicji SKOgn i tłumacza-przewodnika Ogn, Załącznik Nr 25–26

1. Sposoby przewodnictwa — tzn. sposoby przekazu komunikatów wspierających osoby głuchoniewidome w poruszaniu się i orientacji przestrzennej.
2. Sposoby migowe, tzn. język migowy (polski język migowy i system językowo-migowy) odbierany za pomocą posiadanych możliwości widzenia oraz za pomocą dotyku.
3. Sposoby transliteracyjne:
  - Alfabet palcowy odbierany za pomocą dotyku oraz posiadanych możliwości widzenia,
  - Alfabet Lorma i inne alfabety przekazywane za pomocą dotyku,
  - Techniki kreślenia liter na dłoni,
  - Techniki komunikowania się oparte na wykorzystaniu pisma, w tym zapisu treści komunikatów dokonywanych w czasie rzeczywistym i udostępnionych za pośrednictwem alfabetu Braille’a, alfabetu Moona, druku oraz wyświetlanych w sposób uwzględniający możliwości osoby uprawnionej.
  - Inne techniki komunikowania się uwzględniające posiadane możliwości wzrokowo-słuchowe, a także wykorzystujące urządzenia wspomagające słyszenie.

Wymienione sposoby transliteracyjne są również alternatywą dla pisma stosowaną w kontaktach z osobami niewidomymi. Posługiwanie się metodami komunikacji osób głuchoniewidomych z zasady jest powiązane ze specjalistyczną wiedzą terapeutyczną, a tłumaczy posiadających kompetencje z tego zakresu określa się mianem tłumaczy przewodników¹²³¹.

Osoby niewidome lub słabowidzące z zasady nie mają problemów z komunikacją werbalną w języku urzędowym. Samodzielne odczytywanie treści wyrażonych pismem przez niewidomych wymaga jednak posłużenia się pismem punktowym (alfabetem Braille’a) lub wsparcia

---

do Raportu z Pierwszej Kadencji Polskiej Rady Języka Migowego, źródło: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/p,92,prace-prjm-w-kadencji-2012-2016> (dostęp: 30.12.2021). Por. też: G. Kozłowski, P. Wojda, *Wspieranie osób głuchoniewidomych w komunikowaniu się i przewodnictwie w świetle polskich rozwiązań prawnych i nowych propozycji*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2021, Nr 16, s. 229–255.

1231 Ten rodzaj niepełnosprawności nie występuje często, jednak rzeczywista liczebność tej grupy osób jest słabo dostrzegalna przez ich duże rozproszenie na terenie Polski. Według danych z 2012 roku w Polsce ponad 300 osób było przeszkolonych do pełnienia funkcji tłumacza-przewodnika, natomiast według raportu z 2016 r. liczbę osób głuchoniewidomych szacowano na 5–7 tysięcy. A. Kubarewicz, *Tłumacz-przewodnik jako forma pracy asystenta osobistego osoby głuchoniewidomej*, „Niepełnosprawność”, Nr. 7/2012, s. 133–140, *Głuchoniewidomi w Polsce 2016*, Raport Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym.

nowoczesnych technologii umożliwiających m. in. audiodeskrypcję. Dedykowane klawiatury i urządzenia pozwalają także osobom z niepełnosprawnością wzroku na sporządzanie komunikatów tekstowych. Z powodu coraz większej dostępności technologii cyfrowych w literaturze pojawiają się głosy, że pismo punktowe to przeżytek¹²³². Z drugiej strony zakres zastosowania alfabetu Braille’a stale się rozszerza — zaledwie w 2021 r. Harris Mowbray po raz pierwszy w historii opracował jego śląską i kaszubską odmianę¹²³³.

Wraz z wejściem w życie Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (dalej jako: KPN)¹²³⁴, język migowy i inne formy przekazu niewerbalnego uznano po raz pierwszy za języki w uniwersalnym akcie prawa międzynarodowego o powszechnym charakterze (art. 2)¹²³⁵. Pojęciem szerszym od języka na gruncie Konwencji jest komunikacja, która obejmuje języki, wyświetlanie tekstu, alfabet Braille’a, komunikację przez dotyk, dużą czcionkę, dostępne multimedia, jak i sposoby, środki i formy komunikowania się na piśmie, przy pomocy słuchu, języka uproszczonego, lektora oraz formy wspomagające

1232 Tak: J. Wiazowski, *Can Braille be revived? A possible impact of high-end Braille and mainstream technology on the revival of tactile literacy medium*, „Assistive Technology Journal. RESNA”, 26 (4)/2014, s. 227–230.; J. Wiazowski, *Rola technologii wspomagających w funkcjonowaniu społecznym uczniów z niepełnosprawnością wzroku w kontekście edukacji włączającej*, „Forum Pedagogiczne” Nr 1/2016, s. 101–114. W 2017 r. odbyła się konferencja Instytutu Tyflogicznego Polskiego Związku Niewidomych w Warszawie pod tytułem *Pismo Braille’a — przeżytek czy konieczność?* podczas której problem ten został omówiony przez specjalistów w odniesieniu do różnych aspektów funkcjonowania osób niewidomych i słabowidzących. Nagranie z konferencji jest dostępne on-line na stronie: www.pzn.org.pl.

1233 W dacie zakończenia prac nad niniejszą dysertacją wyniki pracy Harrisa Mowbray’a (które zostały udostępnione w pierwszym kwartale 2021 r.) nie zostały jeszcze opisane w literaturze fachowej ani oficjalnie uznane przez organy państwowe. Opracowane przez Mowbray’a pismo punktowe dedykowane odpowiednio dla języka śląskiego i kaszubskiego jest już jednak powszechnie dostępne w zasobach elektronicznych. Źródło: <https://www.thefirstnews.com/article/us-student-creates-braille-alphabet-for-kashubian-and-silesian-as-part-of-mission-to-save-minority-languages-20656>. O planach przekładu tekstów literackich w języku kaszubskim na Braille’a poinformowało Kaszubskie Forum Kultury. Źródło: <https://kaszubskieforumkultury.pl/2021/03/15/alfabet-braillea-dla-jezyka-kaszubskiego/> [dostęp: 31.05.2025].

1234 Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. 2012 poz. 1169). A. Wheatley i M. Pasch określają KPN jako pierwszy międzynarodowy instrument ochrony praw człowieka i jeden z najważniejszych w walce o równość dla osób z niepełnosprawnościami. A. Pabsch, M. Wheatley, *Sign Language Legislation.....*, s. 29.

1235 Polska ratyfikowała KPN w 2012 roku za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie (tj. ustawa z 15 czerwca 2012 r. o ratyfikacji Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz. U. 2012, poz. 882), co oznacza, że w razie kolizji jej postanowienia mają pierwszeństwo przed przepisami ustawowymi.

(augmentatywne) i alternatywne, w tym dostępną technologię informacyjno-komunikacyjną (art. 1 KPON).

Ponadto KPON kilkakrotnie odwołuje się do pojęcia komunikacji, a także bezpośrednio do „języka migowego”, gwarantując:

- pomoc profesjonalnych tłumaczy języka migowego „w dostępie do ogólnodostępnych budynków i innych obiektów publicznych” (art. 9 ust 2 lit. e),
- wolności wypowiedzania się i wyrażania opinii, w tym wolności poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów, na zasadzie równości z innymi osobami i poprzez wszelkie formy komunikacji, według wyboru osoby niepełnosprawnej, także w języku migowym (art. 21),
- pełny i równy udział w edukacji i w życiu edukacji poprzez ułatwianie nauki języka migowego i popieranie tożsamości językowej społeczności osób głuchych oraz zapewnienie, że edukacja osób, w szczególności dzieci, które są niewidome, głuche lub głuchoniewidome będzie prowadzona w najodpowiedniejszych językach i przy pomocy sposobów i środków komunikacji najodpowiedniejszych dla jednostki, a także w środowisku, które maksymalizuje rozwój edukacyjny i społeczny (art. 24 ust. 3 lit. b i c),
- prawo do uznania tożsamości językowej i kulturowej, w tym języków migowych i kultury osób niesłyszących, a także do wsparcia w tym zakresie (art. 30 ust. 4).

W Komentarzu Ogólnym nr 2 dotyczącym art. 9 KPON¹²³⁶ Komitet ONZ ds. Osób Niepełnosprawnych wyjaśnił, że art. 9 i art. 21 pokrywają się w zakresie dotyczącym swobody komunikacji i prawa do informacji. W ocenie Komitetu bez dostępu do informacji i komunikacji korzystanie z wolności myśli i wypowiedzi oraz wielu innych podstawowych praw i wolności osób niepełnosprawnych może zostać poważnie naruszone i ograniczone¹²³⁷.

Wolność wypowiedzi i prawo do informacji na gruncie KPON są rozumiane szeroko i obejmują korzystanie z preferowanego języka, bądź sposobu komunikacji w sprawach urzędowych. Zgodnie z art. 21 lit. b KPON

¹²³⁶ CRPD, *General Comment No. 2 — Article 9: Accessibility*, 11.04.2014, CRPD/C/GC/2.

¹²³⁷ Wskazuje się, że możliwość używania języka migowego powinna być postrzegana jako niezbędne narzędzie (*indispensable tool*) do korzystania z pozostałych przysługujących jego użytkownikom praw człowieka. A. M. Muhlke, *The right to language and linguistic development: Deafness from a human rights perspective*, „Virginia Journal of International Law”, 2000, Nr 40, s. 705.

państwa strony akceptują i ułatwiają korzystanie w sprawach urzędowych z języków migowych, alfabetu Braille’a, komunikacji wspomagającej (augmentatywnej) i alternatywnej oraz wszelkich innych dostępnych środków, sposobów i form komunikowania się przez osoby niepełnosprawne, według ich wyboru. Przepis ten jest interpretowany jako zapewniający osobom niesłyszącym prawo do składania dokumentów w języku migowym i otrzymywania odpowiedzi w tym samym języku, a także otrzymywania w języku migowym informacji w sądach i urzędach, w tym za pośrednictwem tłumacza, asystentów i innych pośredników językowych¹²³⁸.

Oceniając raport z wykonania KPON w Polsce Komitet ONZ ds. Osób Niepełnosprawnych wiele uwag poświęcił tłumaczeniom na język migowy oraz innym formom komunikowania się¹²³⁹. Komitet wyraził zaniepokojenie barierami komunikacyjnymi, jakich doświadczają osoby niepełnosprawne w dostępie do wymiaru sprawiedliwości i zalecił dostosowanie procedur, a także używania języka migowego, alfabetu Braille’a, komunikacji wspomagającej i alternatywnej oraz wszelkich innych dostępnych środków, trybów i formatów komunikacji we wszystkich postępowaniach¹²⁴⁰. Ponadto, Komitet zwrócił uwagę na brak skutecznego wdrażania obowiązków wynikających z ustawy o języku migowym ze względu na jej wąski zakres, niejasność jej postanowień i brak wyraźnego obowiązku udostępniania tłumaczeń na język migowy przez podmioty publiczne i prywatne. Z związku z powyższym Komitet zalecił nowelizację ustawy o języku migowym i stosowanie jej w taki sposób, aby zapewnić skuteczną realizację praw osób niesłyszących, w tym dostępu do tłumaczenia na język migowy we wszystkich sektorach usług publicznych na koszt państwa¹²⁴¹. Należy mieć jednak na względzie, że zalecenia Komitetu nie są prawnie wiążące, nie posiada on także uprawnień do dokonywania wiążącej wykładni przepisów KPON¹²⁴².

1238 R. Cera, art. 21 [w:] *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. A Commentary*, red. V. Della Fina, R. Cera, G. Palmisano, Springer 2017, s. 391–394. Konwencja nie definiuje pojęcia „spraw urzędowych” (official interactions), lecz wykladnia art. 21 lit. b w świetle celu Konwencji, zasad ogólnych, obowiązków, ogólnego obowiązku dostępności i przepisów szczególnych gwarantujących m. in. równy dostęp do wymiaru sprawiedliwości, edukacji i opieki zdrowotnej, nakazuje ujmować sprawy urzędowe możliwie szeroko. Tak: E. Varney, *Art. 21* [w:] red. I. Bantekas, M. A. Stein, D. Anastasiou, *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. A Commentary*, 2018, s. 595–596.

1239 CRPD, *Concluding observations on the initial report of Poland*, CRPD/C/POL/CO/1, 2018.

1240 *Ibidem*, pkt 22.

1241 *Ibidem*, par. 36–37.

1242 R. Uerpmann-Witzack określa oddziaływanie dokumentów opracowywanych przez Komitet jako oparte na względnym autorytecie (posiadającym walor perswazji), częściowym

Na szczeblu regionalnym Rada Europy uwzględniła prawa językowe osób niesłyszących w *Strategii dotyczącej niepełnosprawności na lata 2017–2023* deklarując działania na rzecz zwiększenia dostępności informacji w języku migowym, promowania używania tych języków, a także ich prawnego uznania (*legal recognition*) w całej Radzie Europy i jej państwach członkowskich¹²⁴³. W 2017 roku Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy przyjęło także rezolucję dotyczącą praw politycznych osób niepełnosprawnych, która wzywa do podjęcia działań na rzecz oficjalnego uznania narodowych języków migowych przez państwa Rady Europy¹²⁴⁴. Następnie przyjęto rezolucję i zalecenia dotyczące ochrony i promocji języków migowych, w których wezwano państwa członkowskie Rady Europy do upewnienia się, że osoby niesłyszące mają dostęp do usług publicznych poprzez zapewnienie tłumaczenia na język migowy¹²⁴⁵.

UE jest stroną KPON, lecz podejmuje niezależne inicjatywy polityczne i legislacyjne związane z prawami językowymi osób niepełnosprawnych. Pierwsze działania na rzecz praw językowych osób niesłyszących podjęto w 1988 roku, kiedy w rezolucji Parlamentu Europejskiego wezwano państwa członkowskie do uznania ich narodowych języków migowych za języki urzędowe¹²⁴⁶. Taki sam postulat zawarto w rezolucji Parlamentu z 1998 roku, w której dodatkowo zwrócono uwagę na potrzebę zapewnienia dostępności instytucji UE w języku migowym. W tym samym dokumencie Parlament wezwał Komisję do zapewnienia dostępności wszystkich programów UE dla osób niesłyszących oraz uznania potrzeby tłumaczenia na język migowy oraz do wprowadzenia szkoleń mających na celu uświadomienie potrzeb osób niesłyszących wśród urzędników pracujących w instytucjach UE. Ponadto zwrócono się do Komisji i państw członkowskich, aby zadbały o to, by spotkania publiczne organizowane przez instytucje UE były dostępne dla osób niesłyszących, poprzez zapewnienie na żądanie

---

autorytecie formalnym wynikającym z art. 34 KPON i dobrowolnym podporządkowaniu się państw stron. R. Uerpmann-Witzack, *The Law-Making Function of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities*, "Wrocław Review of Law, Administration & Economics", 2018, Nr 2, s. 36–46.

1243 <https://www.coe.int/en/web/disability/strategy-2017–2023> [dostęp: 30.12.2021].

1244 Parliamentary Assembly of the Council of Europe, The political rights of persons with disabilities: a democratic issue, Resolution 2155 (2017). Co ciekawe, w rezolucji powołano się na przyjętą rok wcześniej rezolucję Parlamentu Europejskiego w sprawie języków migowych i zawodowych tłumaczy języka migowego European Parliament resolution of 23 November 2016 on sign languages and professional sign language interpreters (2016/2952(RSP)).

1245 Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Protecting and promoting sign languages in Europe, Resolution 2247 (2018), pkt. 5.2.; Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Protecting and promoting sign languages in Europe, Recommendation 2143, 2018.

1246 Resolution on sign languages for the deaf (Dz. Urz. UE C z 1998 Nr 187 s. 236).

usługi tłumaczenia na język migowy. Mimo pewnych zmian rezolucja z 1998 roku jest postrzegana jako powtórzenie jej pierwowzoru sprzed dekady, który zawiódł pokładane w nim nadzieje polityczne¹²⁴⁷ (do 1998 roku jedynie cztery państwa prawnie uznały swoje narodowe języki migowe). Problemy, takie jak dostępność profesjonalnych tłumaczy języków migowych w UE i brak jednolitego prawodawstwa w tym zakresie, pozostają nierozwiązane do dziś¹²⁴⁸.

Odpowiedzią na potrzeby społeczności niesłyszących obywateli w UE było zawiązanie Unii Europejskiej Głuchych (dalej jako: UEG), która jest organizacją pozarządową, zrzeszającą niezależne, państwowe stowarzyszenia osób niesłyszących, działające w państwach członkowskich. UEG współpracuje z Parlamentem i Komisją na zasadzie partnerstwa i dialogu strategicznego przy tworzeniu polityk językowych reprezentujących interesy osób niesłyszących.

Wiodącą rolę w tym obszarze przypisać należy Parlamentowi Europejskiemu. W 2009 roku mandat do Parlamentu Europejskiego z ramienia Węgier otrzymał Ádám Kósa, stając się pierwszym w historii niesłyszącym europosem. Z jego inicjatywy podczas konferencji *Implementation of Sign Language Legislation* w 2010 roku podpisano Deklarację Brukselską w sprawie języków migowych Unii Europejskiej. W Deklaracji wskazano, że „rdzenne narodowe języki migowe państw członkowskich są rodzimymi językami użytkowników języka migowego. Badania od dawna potwierdzają, że języki migowe są pełnoprawnymi językami z własną gramatyką i składnią, podobnie jak języki mówione. Służą one wszystkim praktycznym i teoretycznym celom języka naturalnego, w tym akwizycji języka dostosowanego do wieku u niemowląt i dzieci”. Zgodnie z Deklaracją, mając na względzie, że porozumiewanie się językiem ojczystym to podstawowe prawo człowieka, każdy użytkownik języka migowego musi mieć zagwarantowane prawo do używania swojego rodzimego języka migowego bez ograniczeń i dyskryminacji. W Deklaracji wezwano UE i jej państwa członkowskie do podjęcia wszelkich niezbędnych środków prawnych celem zapewnienia, że języki migowe będą traktowane na równi z odpowiednimi językami mówionymi państw członkowskich, a użytkownicy języka migowego będą mieli zapewniony do usług publicznych w swoim narodowym języku migowym¹²⁴⁹.

¹²⁴⁷ A. Pabsch, M. Wheatley, *Sign Language...*, s. 29–30; V. Krausneker, *Has Something Changed? Sign Languages in Europe: the Case of Minorised Minority Languages*, „Deaf Worlds”, 2003, Nr 19, s. 33–46.

¹²⁴⁸ A. Pabsch, M. Wheatley, *Sign Language...*, s. 30–31.

¹²⁴⁹ Zgodnie z Deklaracją użytkownicy języka migowego muszą mieć także zapewniony równy dostęp do życia publicznego, edukacji i zatrudnienia. Prawo to powinno być zagwarantowane

Pewne znaczenie polityczne przypisuje się również *Europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności 2010–2020*, w której zapewniono, że Komisja podejmie działania w celu badania możliwości ułatwienia stosowania języka migowego i alfabetu Braille’a w komunikowaniu się z instytucjami UE¹²⁵⁰. Warto jednak zauważyć, że już niemal dekadę wcześniej w Rozporządzeniu nr 1049/2001 przewidziano możliwość udostępniania informacji o dokumentach instytucji (Rady, Komisji i Parlamentu) w formacie elektronicznym i alternatywnym piśmie Braille’a¹²⁵¹. Równolegle kontynuowano działania na rzecz zwiększenia mobilności osób z niepełnosprawnościami, po raz kolejny nawołując państwa członkowskie do uznania języków migowych za języki urzędowe, jak również zapewnienia tłumaczenia informacji w sferze publicznej na język migowy, alternatywne sposoby komunikacji i pismo Braille’a¹²⁵².

W 2016 roku Helga Stevens, druga w historii niesłysząca europarlamentarzystka i rzeczniczka praw niesłyszących zorganizowała konferencję *Multilingualism and equal rights in the EU: the role of sign languages*, której oddziaływanie polityczne było nie mniej istotne, niż uchwalenie Deklaracji Brukselskiej. Podczas konferencji zapewniono tłumaczenie na wszystkie 31 języków migowych używanych wówczas w UE i 24 oficjalne języki mówione. W ten sposób udowodniono, że takie tłumaczenie jest w ogóle technicznie wykonalne, ale także uświadomiono skalę zjawiska, jakim jest brak rzeczywistego dostępu do informacji na temat działań UE wśród użytkowników języków migowych¹²⁵³.

Na potrzebę zapewnienia usług wysoko wykwalifikowanych tłumaczy i konieczność profesjonalizacji tłumaczy języków migowych na poziomie państw członkowskich zwrócono uwagę w rezolucji Parlamentu z 2016 roku. Zgodnie z postanowieniami rezolucji dotyczącymi dostępności,

---

w aktach rangi ustawowej a jedynym ze sposobów dostępu do życia publicznego powinna być pomoc tłumacza — świadczona osobiście lub za pośrednictwem nowych technologii. W realizacji tych założeń i postanowień szczegółowych Deklaracji państwa członkowskie powinny być wspierane przez UE.

1250 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów — Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier, KOM(2010) 636, s. 3.

1251 art. 10 ust. 3 Rozporządzenia (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji (Dz. U. UE. L. z 2001 r. Nr 145, str. 43 z późn. zm.).

1252 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 25 października 2011 r. w sprawie mobilności i integracji osób niepełnosprawnych oraz europejskiej strategii na rzecz osób niepełnosprawnych 2010–2020 (2010/2272(INI)) (Dz. Urz. UE C z 2013 Nr 131, s. 9–25).

1253 Sprawozdanie z konferencji jest dostępne na oficjalnej stronie EUG: <https://www.eud.eu/news/multilingualism-and-equal-rights-eu-role-sign-languages/> [dostęp: 31.05.2025].

państwa członkowskie powinny zapewnić usługi wyspecjalizowanych i wysoko wykwalifikowanych zawodowych tłumaczy języka migowego w sądach i „w innych okolicznościach prawnych”. Podkreślono również, że usługi publiczne i rządowe, w tym treści zamieszczane online, muszą być udostępniane za pośrednictwem tłumacza języka migowego na miejscu, ale także, w stosownych przypadkach, z wykorzystaniem alternatywnych metod zdalnych¹²⁵⁴. Na języki migowe zwracano także uwagę w aktach dotyczących norm minimalnych dla mniejszości¹²⁵⁵ i w strategii w sprawie niepełnosprawności na lata 2021–2030¹²⁵⁶, w której Komisja zobowiązała się do 2023 roku poprawić dostępność swoich usług komunikacji audio-wizualnej i układu graficznego, jak również wszystkich swoich publikacji i wydarzeń, w tym w stosownych przypadkach zapewnić tłumaczenia ustne języka migowego oraz dokumenty w formacie łatwym do czytania i zrozumienia. Powyższe zobowiązanie jest odpowiedzią na rekomendacje Komitetu ONZ ds. Osób z Niepełnosprawnościami skierowane do UE w związku z wykonaniem przez organizację KPON, który zwrócił uwagę na brak dostępu do informacji i niedostosowanie w tym zakresie strony internetowych Instytucji¹²⁵⁷.

Wiodącym celem KPON i opisanych inicjatyw regionalnych jest prawne uznanie języków migowych („języków niesłyszących obywateli”). W przypadku UE mowa wręcz wprost o uznaniu narodowych

---

1254 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 23 listopada 2016 r. w sprawie języków migowych i zawodowych tłumaczy języka migowego (2016/2952(RSP)), Dz. UE C z 2018 Nr 224, s. 68–74, pkt. 10, 15 i 16.

1255 W motywie lit. U wskazanej rezolucji wskazano, że szacuje się, iż jedna osoba na tysiąc jako pierwszego języka używa narodowego języka migowego a językom tym należy nadać status języków urzędowych. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 13 listopada 2018 r. w sprawie norm minimalnych dla mniejszości w UE (2018/2036(INI)), Dz. UE C z 2020 Nr 363 s. 13–26.

1256 Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego I Komitetu Regionów Unia równości: Strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030 COM/2021/101 final — w strategii zwrócono uwagę m. in. na wpływ tłumaczenia języka migowe na korzystanie ze swobody przemieszczania się przez osoby niesłyszące.

1257 Committee on the Rights of Persons with Disabilities Concluding observations on the initial report of the European Union, 2.10.2015, CRPD/C/EU/CO/1. Częściowe wdrożenie KPON na poziomie UE ma zapewnić Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 151, s. 70). Celem dyrektywy jest zniwelowanie różnic pomiędzy przepisami prawnymi i środkami administracyjnymi państw członkowskich w zakresie dostępności produktów i usług dla osób z niepełnosprawnościami, które tworzą bariery dla swobodnego przepływu produktów i usług oraz zakłócają skuteczną konkurencję na rynku wewnętrznym. Akt ten jednak dotyczy przede wszystkim produktów i usług wprowadzanych do obrotu na rynku wewnętrznym.

języków migowych za języki urzędowe. Jest to warunek konieczny dla pełnego dostępu do tłumaczenia treści na język migowy we wszystkich kontekstach prawnych, w tym przy załatwianiu spraw administracyjnych. Po uchwaleniu rezolucji Parlamentu Europejskiego z 2016 roku Helga Stevens wyjaśniła¹²⁵⁸, że w ocenie rzeczników praw użytkowników języka migowego brak tłumaczy tego języka w UE wynika z jego niejasnego (a z pewnością niejednolitego — KKJ) statusu prawnego w państwach członkowskich. Według danych podanych przez H. Stevens w 2016 w UE było ponad milion użytkowników języka migowego, ale tylko 6500 tłumaczy języka migowego, co oznacza, że średnio jeden tłumacz jest dostępny na 160 użytkowników języka migowego. Konieczna jest profesjonalizacja tego zawodu i odejście od modelu „pomocnictwa” gdzie tradycyjnie to rodzina osoby niesłyszącej pełniła funkcję tłumacza, nawet w sprawach urzędowych. Po części za brak zainteresowania tym kierunkiem kształcenia odpowiadają niskie wynagrodzenia dla tłumaczy¹²⁵⁹. Choć większość aktów dotyczących praw niesłyszących i języków migowych posiada status law, to podkreśla się, że KPP zakazuje dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność, jak również ze względu na język. Zapewnienie równego dostępu w życiu społecznym możliwe jest zaś jedynie za pośrednictwem tłumaczenia.

Niejasny, czy też niejednolity, status języka migowego i innych sposobów komunikowania się w UE wynika z faktu, że w systemach państw członkowskich uznanie języka migowego jest oparte na różnych modelach legislacyjnych. W 2015 roku M. De Meulder przeprowadziła badania prawnoporównawcze oparte na ustawodawstwie kilkudziesięciu państw na świecie, celem stwierdzenia w jaki sposób języki migowe są uznawane w różnych systemach prawnych¹²⁶⁰. Na tej podstawie ustalono, że na koniec 2014 roku języki migowe oficjalnie uznawało w swoim

---

1258 Relacja z przemówienia wygłoszonego przez H. Stevens po uchwaleniu rezolucji jest dostępna on-line:

https://ecrgroup.eu/article/ecr_mep_helga_stevens_calls_for_better_statute_for_sign_language_interpret (dostęp: 30.12.2021).

1259 H. Stevens podaje przykład Słowacji, gdzie jest to zaledwie 2.60 Euro za godzinę. Dla porównania, w Polsce stawka ustawowa została określona poprzez wskazanie stawki maksymalnej, która nie może przekroczyć 2% przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim kwartale, tj. średnio nieco ponad 100 zł za godzinę (art. 17 ustawy o języku migowym).

1260 M. De Meulder, *The legal recognition of sign languages*, „Sign Language Studies”, 2015, Nr 15, s. 498–506. W pewnym sensie rozwinięciem badań M. de Meulder była analiza przeprowadzona przez E. Tupi w 2019 roku, lecz objęły one wyłącznie państwa członkowskie Rady Europy. W pracy E. Tupi nie zawarto również nowych oryginalnych wniosków dotyczących form uznania i ich konsekwencji, lecz ograniczono się do wymienienia nazw ustaw i przytoczenia poszczególnych przepisów dotyczących języków migowych. E. Tupi, *Sign language...*, s. 45–47.

ustawodawstwie 31 państw (nadając im różny status), a większość z nich to państwa członkowskie UE. Może to świadczyć o skuteczności inicjatyw podejmowanych w ramach UE, nawet jeśli przyjmują one jedynie formę rezolucji i aktów symbolicznych, takich jak Deklaracja Brukselska.

Na podstawie badań M. De Meulder można wyróżnić pięć modeli uznania języka migowego (i ewentualnie innych sposobów komunikowania się) w prawie krajowym¹²⁶¹:

1. Uznanie konstytucyjne,
2. Uznanie na podstawie ogólnego ustawodawstwa językowego,
3. Uznanie na podstawie prawa lub ustawy o języku migowym,
4. Uznanie na podstawie prawa lub ustawy o języku migowym, uwzględniającej także inne niż język migowy środki komunikacji,
5. Uznanie na podstawie przepisów dotyczących funkcjonowania narodowej rady językowej.

Należy przy tym podkreślić, że nadanie określonego statusu językowi migowemu w akcie wyższej rangi niekoniecznie odpowiada wyższemu poziomowi ochrony w danym systemie i wynikających stąd świadczeń. Różnice w rodzajach uznania wynikają z wielu czynników wewnętrznych, między innymi z tego w jaki sposób w danym kraju jest prowadzona polityka językowa, jakie są postawy w danym państwie wobec różnorodności językowej i kulturowej, od tego czy w danym państwie przez uznaniem istniały przepisy dotyczące języków migowych, a także od aktywizmu lokalnych rzeczników praw osób niesłyszących.

Na poziomie konstytucyjnym narodowe języki migowe uznało jedenaście państw, z czego osiem w częściach konstytucji dotyczących języka i/lub kultury¹²⁶², jedno w części dotyczącej edukacji¹²⁶³ a dwa w części dotyczącej praw osób z niepełnosprawnościami¹²⁶⁴. Uznanie konstytucyjne może być postrzegane jako najbardziej prestiżowe, ale niekoniecznie zapewnia ono osobom niesłyszącym więcej praw, niż uznanie w jakikolwiek inny sposób¹²⁶⁵.

¹²⁶¹ *Ibidem*, s. 499–500.

¹²⁶² Uganda, Finlandia, Republika Południowej Afryki, Austria, Nowa Zelandia — która dodatkowo uznała Nowozelandzki Język Migowy za język urzędowy, Kenia (gdzie Kenijski Język Migowy uznano także za oficjalny język parlamentu), Zimbabwe i Węgry. M. De Meulder, *The legal recognition...*, s. 500–501

¹²⁶³ Portugalia, *Ibidem*, s. 501

¹²⁶⁴ Wenezuela i Ekwador. *Ibidem*, s. 501

¹²⁶⁵ M. de Meulder do państw w których uznanie miało wymiar jedynie symboliczny zalicza Austrię, Finlandię i częściowo także Nową Zelandię. *Ibidem*, *Ibidem*, s. 501.

Cztery kraje uznały swój język migowy w ogólnym akcie prawnym dotyczącym języka, który dotyczy także narodowego języka mówionego¹²⁶⁶. Przykładowo, rozdział I § 1 estońskiej ustawy o języku, dotyczący statusu języka estońskiego w części trzeciej, stanowi, że „Estoński Język Migowy jest językiem niezależnym, a migany język estoński jest formą języka estońskiego”, a w części czwartej zapewnia, że państwo ma promować używanie i rozwój języka estońskiego, Estońskiego języka migowego i miganego. Prawo osób niesłyszących i niedosłyszących do porozumiewania się w estońskim języku migowym i miganym ma być zapewnione poprzez zapewnienie usługi tłumacza.

Wiele państw decyduje się uchwalić odrębny akt prawny dedykowany językowi migowemu (prawo o języku migowym lub ustawę o języku migowym)¹²⁶⁷. Polska przyjęła czwarty z wymienionych modeli, uznając PJM za język naturalny w odróżnieniu „innych środków komunikowania się” przez osoby doświadczające trudności w komunikowaniu się. Podobne rozwiązania przyjęły Włochy, Hiszpania, Kolumbia i Czechy. Z kolei Norwegia i Dania uznały swoje narodowe języki migowe w ustawodawstwie dotyczącym funkcjonowania rady językowej odpowiednio w 2009 i 2014 roku¹²⁶⁸.

Poza wymienionymi formami uznania wyróżnia się także uznanie dorozumiane (*implicit recognition*). Mowa tu o sytuacji, kiedy odwołanie się do języka migowego ma miejsce w ustawodawstwie dotyczącym niepełnosprawności, równości i edukacji¹²⁶⁹, uznanie w drodze dokumentu nieposiadającego mocy wiążącej¹²⁷⁰, a także sytuację, gdy w strukturze federacyjnej języki migowe są uznane jedynie na poziomie lokalnym¹²⁷¹.

Model polski można określić jako funkcjonalny, koncentruje się on bowiem na potrzebie zapewnienia dostępu do tłumaczenia, niezależnie od tego w jaki sposób komunikuje się osoba uprawniona. Zrównując języki migowe i inne sposoby komunikowania się pod względem prawa do tłumaczenia, polski ustawodawca uniknął jednocześnie rozstrzygania w kwestii kolektywnej tożsamości osób Głuchych jako oddzielnej mniejszości językowej, jak również nie zdecydował się na uznanie języka migowego za drugi język urzędowy. Na podstawie prawa polskiego można

1266 Łotwa, Estonia, Szwecja i Islandia. *Ibidem*, s. 502.

1267 Należą do nich Słowacja, Urugwaj, Słowenia, Belgia (Walonia i Flandria), Cypr, Bośnia i Hercegowina, Macedonia, Katalonia, Finlandia i Serbia. *Ibidem*, 502–503.

1268 *Ibidem*.

1269 M. in. Niemcy, Litwa, Meksyk, Chile, Rosja, Grecja i Niderlandy, s. 503–504.

1270 Australia, Wielka Brytania, s. 504.

1271 Kanada, USA. s. 505.

więc określić wszystkie osoby doświadczające trudności w komunikowaniu się, jako grupę jednolicie uprzywilejowaną komunikacyjnie w kontaktach z podmiotami wykonującymi władzę publiczną.

7.3. Tłumaczenie w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się

7.3.1. Przesłanki i zakres dostępu do tłumaczenia

Podstawowym aktem prawnym zapewniającym praktyczną realizację swobody komunikowania się w języku migowym (i/lub za pośrednictwem innych sposobów i metod komunikacji) oraz równego dostępu do instytucji publicznych przez osoby doświadczające trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się, jest ustawa o języku migowym. Ustawa pełni rolę gwarancyjną, urzeczywistniając zasadę równości obywateli wobec prawa i zapewniając narzędzia pozwalające zapobiegać dyskryminacji ze względu na język. Od strony przedmiotowej u.j.m. reguluje zasady dotyczące:

1. Korzystania przez osoby uprawnione z pomocy osoby przybranej w kontaktach z organami administracji publicznej, jednostkami systemu, podmiotami leczniczymi, jednostkami Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straży gminnych oraz jednostkami ochotniczymi działającymi w tych obszarach;
2. Obsługi osób uprawnionych w kontaktach z organami administracji publicznej;
3. Dofinansowania kosztów kształcenia osób uprawnionych, członków ich rodzin oraz innych osób mających stały lub bezpośredni kontakt z osobami uprawnionymi w zakresie polskiego języka migowego, systemu językowo-migowego i sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych na różnych poziomach;
4. Monitorowania rozwiązań wspierających komunikowanie się i dostępu do nich¹²⁷².

Rozważania dotyczące każdego z tych obszarów muszą zostać poprzedzone wyjaśnieniem terminów użytych w ustawie. Osobami uprawnionymi na gruncie u.j.m. są osoby doświadczających trwale lub

---

¹²⁷² Art. 1 u.j.m.

okresowo trudności w komunikowaniu się¹²⁷³. W ustawie pośrednio dookreślono naturę i rodzaj barier komunikacyjnych, które warunkują przynależność do kategorii osób uprawnionych. Zakres podmiotowy ustawy determinuje już jej tytuł, zgodnie z którym dotyczy ona użytkowników „języka migowego” i „innych środków komunikowania się”. Ustawa nie wyjaśnia ogólnego pojęcia „język migowy”, definiując jedynie Polski Język Migowy (PJM), jako naturalny wizualno-przestrzenny język komunikowania się osób uprawnionych¹²⁷⁴. Jednocześnie przepisy ustawy są na tyle ogólne, że nie dają podstaw arbitralnego wykluczenia z zakresu jej zastosowania jakichkolwiek innych języków migowych, co jest istotne z punktu widzenia wspierania mobilności obywateli UE¹²⁷⁵.

Oprócz PJM w ustawie zdefiniowano dwa tytułowe „środki komunikowania się”¹²⁷⁶ niebędące językami naturalnymi. Pierwszy z nich to system językowo-migowy (SJM), który określono jako podstawowy środek komunikowania się osób uprawnionych, w którym znaki migowe wspierają wypowiedź dźwiękowo-artykulacyjną¹²⁷⁷. Co ciekawe, w przypadku systemu języka-migowego nie doprecyzowano już, że chodzi o system „polski”, choć systemy językowo-migowe także posiadają swoje odmiany narodowe i regionalne¹²⁷⁸. W ustawie uwzględ-

1273 Art. 2 ust. 1 pkt 1 u.j.m.

1274 Art. 3 pkt 2 u.j.m.

1275 Kwestia ta została była poruszana w przywołanych wcześniej rezolucjach Parlamentu Europejskiego o mobilności. Na ten temat wielokrotnie wypowiadała się także UEG, która wydała oficjalne stanowisko w sprawie barier doświadczanych przez osoby niesłyszące aktywne zawodowo i uczniów w realizacji swobody przemieszczania się w UE. Dokument jest dostępny on-line w języku angielskim na oficjalnej stronie UEG (*Position Papers*): <https://www.eud.eu> (dostęp 30.12.2021).

1276 Inne środki komunikowania się nie zostały wprowadzone w ustawie w formie katalogu, lecz w części zawierającej definicje.

1277 Art. 3 pkt 3 u.j.m.

1278 Historię powstania Polskiego PSJM opisują L. Kościelniak i M. Moroń: „Pod koniec XIX w., po okresie stabilnego rozwoju [Polski Język Migowy — PJM], został niestety zakazany w szkołach. Przez blisko sto lat uczniowie byli zmuszani do mówienia, zabraniano im gestykulowania w trakcie rozmowy, a nawet krępowano ręce podczas ćwiczeń logopedycznych. Kiedy zorientowano się, że poziom nauczania drastycznie się obniżył, zdecydowano się przywrócić komunikację wizualno-przestrzenną, ale na odmiennych zasadach. W 1964 r. zespół surdopedagogów opracował gestowy subkod polszczyzny — tzw. język migany (system językowo-migowy, SJM). Jego podstawową funkcją miało być ułatwienie nauczania języka polskiego oraz komunikowania się nauczycieli ze swoimi uczniami. Znaki w SJM, zapożyczone lub wymyślone, służą do literalnego tłumaczenia polszczyzny z zachowaniem jej szyku wypowiedzi oraz gramatycznych cech charakterystycznych (m.in. końcówek fleksyjnych). Jego obligatoryjnym elementem jest fonacja, gesty mają jedynie pomagać w odczytywaniu ruchów ust”. L. Kościelniak, M. Moroń, *Historia migana — między narracją a przekładem. Uwagi metodologiczne do zbierania i opracowywania relacji osób niesłyszących*, „Wrocławski Rocznik Historii Mówionej”, 2017, Rocznik VII s. 39.

niono również sposoby komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN) przez które należy rozumieć podstawowe środki komunikowania się osób uprawnionych, w których sposób przekazu komunikatu jest dostosowany do potrzeb wynikających z łącznego występowania dysfunkcji narządu wzroku i słuchu¹²⁷⁹.

Z wykładni powyższych pojęć wynika zatem, że ustawodawca za trudności w komunikowaniu się uznaje naturalne bariery percepcyjne związane z niepełnosprawnościami słuchu, mowy i wzroku, które uniemożliwiają komunikowanie się (kodowanie i odbieranie informacji) za pomocą języka urzędowego. O byciu osobą uprawnioną nie decyduje więc znajomość języka urzędowego, a wyłącznie brak możliwości posługiwania się nim jako nadawca i/lub odbiorca komunikatu w mowie i/lub piśmie.

Intencja ustawodawcy polegająca na objęciu ustawą wszystkich osób, które nie mogą swobodnie porozumiewać się w języku polskim zasługuje na aprobatę, jednak dobór terminologii użytej w ustawie jest w niektórych miejscach niestaranny. Widać to między innymi na przykładzie użytego w tytule pojęcia „środki komunikowania się”. Chodzi w pierwszej kolejności o kolokację „język migowy i inne środki komunikowania się”, która może wprowadzać w błąd co do tego, że język migowy jest jednym z takich środków¹²⁸⁰. W ustawie uznaje się co prawda, że PJM jest językiem naturalnym, lecz poza uwzględnieniem tej informacji w definicji legalnej ustawa nie wywodzi z niego szczególnych skutków prawnych.

Także nazwy i definicje poszczególnych środków komunikowania się nie są w pełni adekwatne. Jak już wskazano, w SJM niekonsekwentnie pominięto, że chodzi o Polski SJM. Natomiast SKOGN zdefiniowano stosując liczbę pojedynczą („podstawowy środek komunikowania się”), podczas gdy w rzeczywistości jest to zbiór metod (sposobów) komunikowania się, spośród których żaden nie jest wiodący, ponieważ

1279 Art. 3 pkt 4 u.j.m.

1280 Podobnie w art. 1 ust. 2 u.z.t.p. wskazano, że przepisów o tłumaczach przysięgłych „nie stosuje się do tłumaczy języka migowego oraz innych systemów komunikacji niebędących językami naturalnymi”. O tym, że takie wyrażenie jest mylące świadczy innymi wykładnia tego przepisu w doktrynie. Na przykład M. Kaczocha w komentarzu do u.z.t.p. stwierdza, że „ustawy nie stosuje się do tłumaczy języka migowego oraz innych systemów komunikacji niebędących językami naturalnymi. Stosując wnioskowanie *a contrario*, należy zatem stwierdzić, że na gruncie ustawy można ustanowić tłumacza przysięgłego wyłącznie dla języka naturalnego”. Tak M. Kaczocha [w:] *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, red. M. Kaczocha, M. Mazuryk, LEX 2011, art. 1, pkt 2.

potrzeby głuchoniewidomych są bardzo zróżnicowane¹²⁸¹. O ile w pełni zrozumiałe i racjonalne jest wprowadzenie na gruncie ustawy tego typu „zbiorczego” terminu na określenie wszystkich możliwych metod komunikowania się głuchoniewidomych, to jego definicja może być myląca dla podmiotów zobowiązanych do wykonywania obowiązków wynikających z ustawy (nieświadomych, że muszą być w stanie dostosować oferowane świadczenia do kilkunastu wariantów SKOBN)¹²⁸².

Trudno też zrationalizować decyzję polegającą na wprowadzeniu do ustawy obok „środków komunikowania się” niezwykle podobnego terminu „środki wspierające komunikowanie się”, które ma inne znaczenie i dotyczy rozwiązań lub usług umożliwiających kontakt, w szczególności poprzez:

1. Korzystanie z poczty elektronicznej,
2. Przesyłanie wiadomości tekstowych, w tym z wykorzystaniem wiadomości sms, mms lub komunikatorów internetowych,
3. Komunikację audiowizualną, w tym z wykorzystaniem komunikatorów internetowych,
4. Przesyłanie faksów,
5. Strony internetowe spełniające standardy dostępności dla osób niepełnosprawnych¹²⁸³.

Organy administracji publicznej mają obowiązek udostępnić osobom uprawnionym usługi pozwalające na komunikowanie się, przez którą należy rozumieć w szczególności wymienione powyżej środki wspomagające komunikowanie się¹²⁸⁴. Upowszechnienie informacji o usłudze pozwalającej na komunikowanie się następuje w sposób powszechnie przyjęty, w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych organu administracji publicznej i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie¹²⁸⁵. Zgodnie z celem ustawy taka informacja powinna zostać sporządzona w formie dostępnej dla osób uprawnionych, np. w PJA (w formie nagrania) i/lub w sposób umożliwiający jej odczytanie osobom z dysfunkcjami wzroku.

1281 A. Jakoniuk-Diallo, *Formy komunikacji wykorzystywane w porozumiewaniu się osób głuchoniewidomych*, „Studia Edukacyjne” Nr 57(2020), s. 67–75.

1282 P. Wojda i G. Kozłowski określają wręcz zaproponowany w ustawie termin ustawowym „dziwologiem”, który był wynikiem kompromisu na etapie prac legislacyjnych koniecznym, aby osoby głuchoniewidome mogły zostać w ogóle uwzględnione w ustawie. P. Wojda, G. Kozłowski, *Wspieranie osób głuchoniewidomych...*, s. 241.

1283 Art. 3 pkt 5 u.j.m.

1284 Zgodnie z art. 9 ust. 2 u.j.m. poprzez usługę pozwalającą na komunikowanie się „należy rozumieć w szczególności wykorzystanie środków wspierających komunikowanie się”.

1285 Art. 9 ust. 3 i 4 u.j.m.

W zakresie podmiotowym ustawa obejmuje oprócz osób uprawnionych także członków ich rodzin¹²⁸⁶ oraz osoby mające z uprawnionymi stały lub bezpośredni kontakt. Ponadto w odniesieniu do jednostek objętych systemem oświaty¹²⁸⁷ uprawnienia, o których mowa w ustawie, przysługują rodzicom i opiekunom prawnym uczniów, słuchaczy i wychowanków. Należy pozytywnie ocenić włączenie do zakresu podmiotowego ustawy „osób mających stały lub bezpośredni kontakt z osobami uprawnionymi” co świadczy o uwzględnieniu potrzeb osób, które potrzebują stałego profesjonalnego wsparcia, co jest istotne szczególnie w kontekście osób głuchoniewidomych, dla których pomoc tłumacz-przewodnika jest najczęściej jedynym sposobem komunikowania się ze światem zewnętrznym¹²⁸⁸.

Ustawa o języku migowym określa prawa osób uprawnionych oraz zasady i warunki formalno-techniczne związane z ich obsługą w kontaktach z instytucjami publicznymi, służbami ratowniczo-interwencyjnymi i zakładami opieki zdrowotnej. Przepisy ustawy są realizowane przez cztery grupy podmiotów zobowiązanych, tj.:

1. Organy administracji publicznej wskazane w art. 5 § 2 pkt 3 k.p.a.¹²⁸⁹,
2. Jednostki systemu, o których mowa w art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2006 r. O państwowym ratownictwie medycznym

1286 Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 2 u.j.m. dotyczy to współmałżonka, dzieci własnych i przysposobionych, dzieci obcych przyjętych na wychowanie, pasierbów, rodziców, rodziców współmałżonka, rodzeństwa, ojczyma, macochy, zięciów i synowych.

1287 Katalog jednostek objętych systemem oświaty określa art. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. — Prawo oświatowe (tj. z dnia 18 maja 2021 r. — Dz.U. z 2021 r. poz. 1082; p.o.). Zwraca się przy tym uwagę na to, że ustawodawca nie precyzuje w p.o. pojęć takich jak „szkoła” i „rodzaj szkoły”, co może utrudniać jednolitą realizację obowiązków wynikających z u.j.m. Por. M. Pyter [w:] *Prawo oświatowe. Komentarz*, red. A. Balicki, M. Pyter, Legalis 2017, art. 2, Nb 4.

1288 M. Rutkowski przeprowadził w 2018 r. badania dotyczące wpływu asystentury na jakość życia osób głuchoniewidomych. Badania zostały przeprowadzone wśród beneficjentów projektu *Rozwój usług asystenckich przez tłumaczy-przewodników skutecznych form wsparcia w procesie aktywizacji osób głuchoniewidomych II*, realizowanego przez Pomorską Jednostkę Wojewódzką Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym. Wyniki ankiet wykazały, że „obecność tłumaczy-przewodników jest jedyną szansą na uczestnictwo osób z tego rodzaju sprzężoną niepełnosprawnością w życiu społecznym oraz podnoszenia jakości ich życia”. M. Rutkowski, *Asystentura funkcjonalna tłumaczy-przewodników a jakość życia osób głuchoniewidomych-komunikat z badań*, „Niepełnosprawność-Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, 2019, Nr 35, s. 66. Por. też: P. Wojda, G. Kozłowski, *Wspieranie osób głuchoniewidomych...*, s. 245–251.

1289 Przy czym u.j.m. odsyła w tym przypadku do k.p.a. w wersji z dnia 8 czerwca 2017 r. (tj. z dnia 8 czerwca 2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 1257) — zob. art. 3 pkt 6 u.j.m.

(dz.u. Z 2016 r. Poz. 1868 i 2020 oraz z 2017 r. Poz. 60; dalej jako: u.p.r.m.)¹²⁹⁰,

3. Podmioty lecznicze o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. O działalności leczniczej (dz.u. Z 2016 r. Poz. 1638, 1948 i 2260 — dalej jako: u.d.l.)¹²⁹¹,
4. Jednostki policji, państwowej straży pożarnej i straże gminne oraz jednostki ochotnicze działające w tych obszarach.

W literaturze został wyrażony pogląd zgodnie za którym ustawodawca nie był konsekwentny wyznaczając krąg podmiotów zobowiązanych. Pierwszy zarzut dotyczy relacji przepisu art. 2 ust. 2 u.j.m. do art. 6 u.j.m. Mimo, że uprawnienia, o których mowa w u.j.m., przysługują rodzicom i opiekunom prawnym uczniów, słuchaczy i wychowanków jednostek objętych systemem oświaty (art. 2 ust. 2 u.j.m.), to jednostki te nie zostały wymienione wprost w katalogu podmiotów zobowiązanych¹²⁹². Należy jednak rozważyć, czy brak ich wyodrębnienia rzeczywiście stanowi błąd ustawodawcy. Od strony organizacyjnoprawnej nie można pominąć, że status kluczowych jednostek objętych systemem

---

1290 Art. 3 pkt 7 u.j.m.; chodzi zatem o: (1) szpitalne oddziały ratunkowe, (2) zespoły ratownictwa medycznego, w tym lotnicze zespoły ratownictwa, wchodzące w skład podmiotu leczniczego będącego samodzielnym publicznym zakładem opieki zdrowotnej albo jednostką budżetową, albo spółką kapitałową, w której co najmniej 51% udziałów albo akcji należy do Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.

1291 Art. 3 pkt 8 u.j.m., zgodnie ze wskazanym przepisem podmiotami leczniczymi są: (1) przedsiębiorcy w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. — Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2021 r. poz. 162) we wszelkich formach przewidzianych dla wykonywania działalności gospodarczej, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, (2) samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, (3) jednostki budżetowe, w tym państwowe jednostki budżetowe tworzone i nadzorowane przez Ministra Obrony Narodowej, ministra właściwego do spraw wewnętrznych, Ministra Sprawiedliwości lub Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, posiadające w strukturze organizacyjnej ambulatorium, ambulatorium z izbą chorych lub lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, pielęgniarkę podstawowej opieki zdrowotnej lub położną podstawowej opieki zdrowotnej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 172 i 1493), (4) instytuty badawcze, o których mowa w art. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1383), (5) fundacje i stowarzyszenia, których celem statutowym jest wykonywanie zadań w zakresie ochrony zdrowia i których statut dopuszcza prowadzenie działalności leczniczej, (5a) posiadające osobowość prawną jednostki organizacyjne stowarzyszeń, o których mowa w pkt 5, (6) osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, oraz (7) jednostki wojskowe — w zakresie, w jakim wykonują działalność leczniczą.

1292 Tak: J. Staszczyk, *Język migowy w administracji*, „Przegląd Prawa Publicznego”, 2017, Nr 4, s. 63.

oświaty (w szczególności szkół i przedszkoli), jako podmiotów administracji publicznej nie budzi wątpliwości.¹²⁹³

Pierwszy zarzut jest bezpośrednio powiązany z drugim, bardziej ogólnym zastrzeżeniem, zgodnie z którym ustawodawca winien uwzględnić w katalogu podmiotów zobowiązanych także te podmioty, które wykonują zadania publiczne, niebędące jednocześnie organami administracji publicznej w rozumieniu k.p.a.¹²⁹⁴. W dobie postępującej prywatyzacji administracji publicznej wniosek ten jest niewątpliwie słuszny¹²⁹⁵. Problem ten jeszcze do niedawna dobrze ilustrował przykład wojewódzkich ośrodków ruchu drogowego¹²⁹⁶, które w poprzednim stanie prawnym nie pokrywały kosztów udziału tłumaczy w egzaminie państwowym na prawo jazdy. Obecnie osoby egzaminowane mogą na wniosek skorzystać z pomocy tłumacza PJM lub SJM¹²⁹⁷. Warto zaznaczyć, że obecność tłumacza w czasie egzaminu na prawo jazdy jest dopuszczalna na etapie egzaminu praktycznego (także na placu manewrowym), natomiast w części teoretycznej tłumacz może być

1293 Dominującą formą organizacyjną jednostek objętych systemem oświaty jest zakład administracyjny. Jak wskazuje R. Raszevska-Skałicka: „zakład administracyjny jest podstawowym ogniwem całego systemu oświatowego i jego organizacji”. R. Raszevska-Skałicka, *Szkoła publiczna jako zdecentralizowany podmiot administracji publicznej. Studium administracyjnoprawne*, Wrocław 2019, s. 176–199. Por. też m. in.: Wyrok NSA w Warszawie z 25.04.2012 r., I OSK 248/12, LEX nr 1264738.) Jako zakłady administracyjne są one zaliczane do organów w sensie funkcjonalnym (organów administrujących) w rozumieniu k.p.a., a to właśnie do definicji zawartej w k.p.a. odwołuje się u.j.m.

1294 Należy zgodzić się z J. Staszczuk, że „katalog podmiotów zobowiązanych do zapewnienia usług tłumacza języka migowego powinien dotyczyć wszystkich organów finansowanych ze środków publicznych”. J. Staszczuk, *Język migowy...*, s. 64.

1295 Podobnie wypowiadał się A. Błaś w odniesieniu do obowiązku urzędowania w języku polskim. Zob. A. Błaś, *Niektóre aspekty ochrony prawnej języka polskiego*, „Przegląd Prawa i Administracji”, 2001, t. XLVII, s. 20.

1296 Tak też: J. Staszczuk, *Język migowy...*, s. 64, M. Abramczyk, M. Sak, *Kształcenie ustawiczne głuchych* [w:] red. Sak M., *Edukacja głuchych*, Warszawa 2014 s. 105.

1297 Zasady ubiegania się przez osoby niesłyszące o uprawnienia do kierowania pojazdami określa art. 56 ust. 7 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami ((t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1212 z późn. zm.) i § 13 pkt 4 rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie egzaminowania osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami, szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez egzaminatorów oraz wzorów dokumentów stosowanych w tych sprawach z dnia 28 czerwca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1206). Warunkiem przeprowadzenia egzaminu państwowego jest zapewnienie przez osobę egzaminowaną lub ośrodek egzaminowania obecności tłumacza języka migowego, tłumacza systemu językowo-migowego lub środków wspierających komunikowanie się, jeżeli osoba egzaminowana jest osobą uprawnioną w rozumieniu u.j.m. Tłumacz języka migowego lub tłumacz systemu językowo-migowego mogą być obecni podczas przeprowadzania egzaminu praktycznego (także na placu manewrowym) i podczas przeprowadzania egzaminu państwowego (teoretycznego) w sali egzaminacyjnej, jednak nie dłużej niż do czasu rozpoczęcia testu. Pomoc tłumacza na wniosek osoby uprawnionej jest nieodpłatna.

obecny na sali tylko do momentu rozpoczęcia testu. To rozwiązanie było zasadnie krytykowane¹²⁹⁸, lecz dzięki modyfikacji oprogramowania do przeprowadzania egzaminów pytania w czasie testu są już dostępne z wideotłumaczeniem na język migowy¹²⁹⁹.

Wprowadzane w ustawach i rozporządzeniach szczególnych rozwiązania pozwalają zniwelować skutki niedoskonałości u.j.m., lecz należy pamiętać, że wymaga to każdorazowo dostosowania odpowiednich aktów prawnych i wprowadzenia kolejnych, często zupełnie nowych zasad obsługi osób uprawnionych przez podmioty świadczące usługi publiczne, w tym praktycznie doniosłej kwestii odpłatności usługi tłumacza. Samo doprecyzowanie sposobu obsługi osoby o szczególnych potrzebach komunikacyjnych zgodnie ze specyfiką danego świadczenia (czym innym będzie wszak pomoc w trakcie egzaminu na prawo jazdy, a czym innym przetłumaczenie informacji podczas wizyty w urzędzie w celu złożenia wniosku o wydanie dokumentu prawa jazdy) jest rozwiązaniem trafnym. Niepożądane jest natomiast mnożenie autonomicznych zbiorów zasad obsługi osób doświadczających trudności w komunikowaniu się. Odesłanie do ustawy „systemowej” jaką w zamierzeniu miał być u.j.m. doprowadziłoby do ujednolicenia obowiązków wszystkich podmiotów wykonujących zadania publiczne, a tym samym równej ochrony osób uprawnionych. Znaczne rozproszenie przepisów stwarza także dodatkową barierę informacyjną dla beneficjentów świadczeń tłumaczeniowych.

Niekonsekwencja ustawodawcy jest widoczna także wewnątrz omawianej ustawy, gdzie najdalej idące obowiązki nałożono na organy administracji publicznej. Podział na organy administracji publicznej i „inne podmioty zobowiązane” wynika już z treści przepisów art. 1 pkt 1 i 2 u.j.m., które stanowią, że w kontaktach z organami administracji publicznej ustawa określa „zasady obsługi osób uprawnionych”, natomiast w przypadku pozostałych podmiotów zobowiązanych określa jedynie „zasady korzystania przez osoby uprawnione z pomocy osoby przybranej”. Taki sposób sformułowania zakresu przedmiotowego ustawy

---

1298 Por. m. in.: Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Infrastruktury i Rozwoju — z upoważnienia ministra — na interpelację nr 22776 w sprawie obecności tłumacza języka migowego lub tłumacza systemu językowo-migowego podczas trwania egzaminu na prawo jazdy. Źródło: <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=580F6592> (dostęp: 30.12.2021).

1299 Praktyczne aspekty egzaminu dla osób niesłyszących i etapy wdrożenia wideotłumaczeń do egzaminu teoretycznego opisano w publikacji: K. Marciniak, A. Paczkowski, Z. Zawada, *Egzamin państwowy na prawo jazdy w wersji dla osób niesłyszących*, „The Archives of Automotive Engineering — Archiwum Motoryzacji”, 2018, Nr 3, s. 1–16.

sugeruje ponadto, że pomoc osób przybranych jest (czy też — powinna być) preferowaną formą kontaktu z osobą uprawnioną. Takie założenie potwierdza konstrukcja rozdziału drugiego ustawy zatytułowanego „obsługa osób uprawnionych”, gdzie prawo do skorzystania z pomocy osoby przybranej zostało wymienione jako pierwsze. Odpowiedź na pytanie czy taki zabieg ustawodawcy jest uzasadniony w świetle funkcji gwarancyjnych ustawy nie jednoznaczna, a jego implikacje omówiono w dalszej części rozdziału.

W art. 4 ust. 1 u.j.m. ustanowiono ogólną zasadę, zgodnie z którą osoby uprawnione mają prawo do swobodnego korzystania z wybranej przez siebie formy komunikowania się¹³⁰⁰. Jednakże ustawowy katalog dostępnych form komunikacji jest różny w zależności od podmiotu zobowiązanego. W kontaktach ze wszystkimi podmiotami zobowiązanymi osoba uprawniona ma ustawowo zagwarantowany dostęp do pomocy osoby przybranej oraz możliwość korzystania z pomocy wybranego tłumacza lub tłumacza-przewodnika. Jednocześnie tylko organy administracji mają obowiązek „zapewnić świadczenie” polegające na pomocy tłumacza PJM, SJM lub SKOGN¹³⁰¹ — w pozostałych przypadkach podmioty zobowiązane mają jedynie zapewnić „możliwość korzystania” przez osoby uprawnione z pomocy wybranego tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika¹³⁰².

Szczegółowy sposób realizacji obowiązków wynikających z u.j.m. określono jedynie w odniesieniu do organów administracji publicznej. Po pierwsze, organy administracji publicznej są zobowiązane do udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się i upowszechnienia informacji o usłudze¹³⁰³. Poprzez usługę pozwalającą na komunikowanie się należy rozumieć w szczególności wykorzystanie środków wspierających komunikowanie się. W praktyce chodzi tu przede wszystkim o wykorzystanie nowych technologii i komunikację elektroniczną, a także dostęp do tłumacza on-line. Obowiązek informacyjny jest realizowany w sposób powszechnie przyjęty, w szczególności poprzez udostępnienie w BIP, na stronach internetowych organu administracji publicznej i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie¹³⁰⁴.

1300 Osoby, które nie posiadają pełnej zdolności do czynności prawnych, mają prawo współdecydowania wraz z rodzicami lub opiekunami prawnymi o wybranej formie komunikowania się (art. 4 ust. 2 u.j.m.).

1301 Art. 11 ust. 1 u.j.m.

1302 Art. 10 ust. 1 u.j.m.

1303 Art. 7 ust. 1 i 3 u.j.m.

1304 Art. 7 ust. 4 u.j.m.

Po drugie, ustawa precyzuje wymogi formalne służące realizacji prawa dostępu do pomocy tłumacza w kontaktach z organami administracji publicznej. Zgodnie z art. 12 u.j.m. skorzystanie z tego świadczenia wymaga uprzedniego zgłoszenia. Po trzecie, ustawa dopuszcza, aby tłumaczenie było wykonywane przez pracownika organu administracji publicznej, który posługuje się PJM lub SJM. Po czwarte, organy administracji publicznej udostępniają dokumenty niezbędne do załatwienia sprawy, w formie dostępnej dla osób uprawnionych, na ich wniosek¹³⁰⁵. Ponadto, organy administracji publicznej zamieszczają wszystkie niezbędne informacje o organie i sposobach realizacji ustawy, w miejscach dostępnych dla osób uprawnionych¹³⁰⁶.

Autorzy projektu ustawy nie przedstawili żadnych argumentów wyjaśniających, dlaczego większość rozwiązań przewidzianych w ustawie jest adresowanych wyłącznie do organów administracji publicznej¹³⁰⁷. Problem ten stał się główną przyczyną podjęcia prac nad pierwszą „dużą” nowelizacją ustawy. W 2018 roku Senat uchwalił projekt ustawy o zmianie ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się, w uzasadnieniu, którego stwierdzono, że: „przepisy ustawy o języku migowym w obecnym brzmieniu nie zapewniają osobom posługującym się językiem migowym odpowiedniego wsparcia w kontaktach ze służbami ratowniczo-interwencyjnymi oraz jednostkami systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego. Wymienione w art. 6 pkt 2–4 ustawy o języku migowym, kategorie podmiotów (jako inne niż organy administracji publicznej podmioty zobowiązane) nie są zobligowane do udostępniania usługi pozwalającej na komunikowanie się i upowszechniania informacji o tej usłudze oraz do zapewnienia dostępu do świadczenia usług tłumacza polskiego języka migowego (PJM), systemu językowo-migowego (SJM) i sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN). Ograniczenie to nie sprzyja realizacji celów ustawy o języku migowym w odniesieniu do osób korzystających z usług takich instytucji jak jednostki systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straże gminne. Niezbędna

1305 Art. 14 ust. 1 u.j.m.

1306 Art. 14 ust. 2 u.j.m.

1307 Zob.: Projekt założeń do projektu ustawy o języku migowym i innych środkach wspierania komunikowania się z dnia 30 grudnia 2010 r., Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, źródło: <https://archiwum.mriips.gov.pl/archiwum-projekty-aktow-prawnych-/archiwum-projekty-ustaw/niepelnosprawni/projekt-zalozen-do-ustawy-o-jezyku-migowym-i-innych-srodkach-wspierania-komunikowania-sie/> [dostęp: 31.05.2025]; Projekt ustawy o języku migowym i innych środkach wspierania komunikowania się z dnia 25 maja 2011 r., druk nr 4324, Sejm VI kadencji.

jest także możliwość zgłoszenia tym jednostkom spraw wymagających natychmiastowej interwencji (...) Obecnie funkcjonująca ustawa o języku migowym (...) zgodnie z wynikami kontroli NIK nie rozwiązuje problemów z dostępem do usług publicznych dla osób nieznających języka polskiego (...)”¹³⁰⁸.

Brak równego dostępu do tłumaczenia na podstawie ustawy (rozumianego jako świadczenie i jako forma realizacji obowiązku informacyjnego) był szeroko krytykowany już na etapie pierwszego projektu u.j.m., zaś kontrola wdrażania ustawy przeprowadzona przez NIK wykazała, że istniejące rozwiązania nie są egzekwowane w sposób dostateczny przez organy administracji publicznej¹³⁰⁹. Konfrontacja przepisów z praktyką ujawniła także niedoskonałości przewidzianych w ustawie rozwiązań, wśród których można wymienić możliwość kontaktowania się z urzędami wyłącznie drogą elektroniczną jedynie na piśmie, a więc w języku polskim, a nie — języku migowym. W uzasadnieniu senackiego projektu słusznie zauważono, że część osób uprawnionych, zwłaszcza osób głuchych od urodzenia, lub tych, które utraciły słuch we wczesnym dzieciństwie i nie miały możliwości poznania języka polskiego nie posługuje się swobodnie pismem. Dla wielu z nich język polski jest językiem obcym, a językiem w pełni zrozumiałym jest tylko PJM. Jak zauważają autorzy projektu, „z tego powodu osoby głuche bywają wykluczane z życia społecznego i stają się ofiarami dyskryminacji. Konieczność znajomości i posługiwania się językiem polskim jest bowiem dla wielu z nich barierą w zakresie realizacji podstawowych praw i wolności obywatelskich”¹³¹⁰.

Zmiany przewidziane w projekcie z 2018 r. zmierzały do zrównania obowiązków wszystkich podmiotów zobowiązanych i dostosowania sposobu realizacji usług i świadczeń przewidzianych w ustawie do realnych potrzeb osób uprawnionych. Oprócz tego zaproponowano rozszerzenie katalogu podmiotów zobowiązanych o Państwową Straż Pożarną i strażę gminne. Zestawienie zmian przewidzianych w projekcie przedstawiono poglądowo w Tabeli 8.

1308 Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 czerwca 2018 r. w sprawie wniesienia do Sejmu projektu ustawy o zmianie ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się, s. 5–6 i 10.

1309 NIK, *Informacje o wynikach kontroli, Świadczenie usług publicznych osobom posługującym się językiem migowym*, LPO-4101–016–00/2014 Nr ewid.: 29/2015/P/14/105/LPO, 2014.

1310 Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 czerwca 2018 r. w sprawie wniesienia do Sejmu projektu ustawy o zmianie ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się, s. 2.

Tabela 8. Projekt nowelizacji ustawy o języku migowym z 2018 roku

UJM	Projekt z 2018 roku
Katalog i obowiązki podmiotów zobowiązanych	
art. 9. 1. Organ administracji publicznej jest zobowiązany do udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się. 2. Za usługę, o której mowa w ust. 1, należy rozumieć w szczególności wykorzystanie środków wspierających komunikowanie się. 3. Organ administracji publicznej jest zobowiązany do upowszechniania informacji o usłudze, o której mowa w ust. 2. 4. Obowiązek, o którym mowa w ust. 3, jest realizowany w sposób powszechnie przyjęty, w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych organu administracji publicznej i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie.	art. 9. 1. Organ administracji publicznej, jednostka systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminna zapewniają udostępnienie usługi pozwalającej na komunikowanie się. 2. Za usługę, o której mowa w ust. 1, należy rozumieć w szczególności wykorzystywanie środków wspierających komunikowanie się. 3. Organ administracji publicznej, jednostka systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminna zapewniają upowszechnianie informacji o usłudze, o której mowa w ust. 2, w tym w formie komunikatu audiowizualnego nagranego w języku migowym. 4. Obowiązek, o którym mowa w ust. 3, jest realizowany w sposób powszechnie przyjęty, w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych i w miejscach publicznie dostępnych w organie administracji publicznej, jednostce systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straży gminnej.”;
Dostęp do bezpłatnej pomocy tłumacza (świadczenia)	
art. 11. 1. Organ administracji publicznej zapewnia, na zasadach określonych w art. 12, dostęp do świadczenia usług tłumacza PJM, SJM i SKOGN, zwanych dalej „świadczaniem”. 2. Świadczenie może być realizowane również przez pracownika organu administracji publicznej postępującego się PJM lub SJM lub z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się.	art. 11. 1. Organ administracji publicznej, jednostka systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminna zapewniają, na zasadach określonych w art. 12, dostęp do świadczenia usług tłumacza PJM, SJM lub SKOGN, zwanych dalej „świadczaniem”. 2. Świadczenie może być realizowane również przez pracownika organu administracji publicznej, jednostki systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straży gminnej, posiadającego odpowiedni poziom znajomości PJM lub SJM lub z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się.
Komunikacja audiowizualna	
	Art. 11. 5. Organ administracji publicznej, jednostka systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminna udostępniają osobom uprawnionym środki umożliwiające komunikację audiowizualną, w tym z wykorzystaniem komunikatora internetowego, w celu umożliwienia wymiany informacji w języku migowym z osobami, o których mowa w ust. 1 lub 2.”;
Zasady korzystania ze świadczenia	
Art. 12. 1. Osoba uprawniona, o której mowa w art. 11 ust. 3, jest zobowiązana zgłosić chęć skorzystania ze świadczenia ze wskazaniem wybranej metody komunikowania się, do właściwego ze względu na właściwość sprawy organu administracji publicznej, co najmniej na 3 dni robocze przed tym zdarzeniem, z wyłączeniem sytuacji nagłych. 2. Zgłoszenie, o którym mowa w ust. 1, powinno być dokonane w formie określonej przez organ administracji publicznej, w sposób dostępny dla osób uprawnionych. 3. Po dokonaniu zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, organ administracji publicznej jest zobowiązany do zapewnienia obsługi osoby uprawnionej, w terminie przez nią wyznaczonym lub z nią uzgodnionym, na zasadach określonych w ustawie. 4. Organ administracji publicznej, w przypadku braku możliwości realizacji świadczenia zawiadamia wraz z uzasadnieniem osobę uprawnioną, wyznaczając możliwy termin realizacji świadczenia lub wskazując na inną formę realizacji uprawnień określonych w niniejszej ustawie.	Art. 12. 1. Osoba uprawniona, o której mowa w art. 11 ust. 3, jest zobowiązana zgłosić chęć skorzystania ze świadczenia ze wskazaniem wybranej metody komunikowania się, do właściwego ze względu na właściwość sprawy organu administracji publicznej, jednostki systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straży gminnej, co najmniej na 3 dni robocze przed tym zdarzeniem, z wyłączeniem sytuacji nagłych. 2. Zgłoszenie, o którym mowa w ust. 1, powinno być dokonane w formie określonej przez organ administracji publicznej, jednostkę systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminną, w sposób dostępny dla osób uprawnionych. 3. Po dokonaniu zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, organ administracji publicznej, jednostka systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminna zapewniają osobie uprawnionej świadczenie, w terminie przez nią wyznaczonym lub z nią uzgodnionym, na zasadach określonych w ustawie. 4. Organ administracji publicznej, jednostka systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminna, w przypadku braku możliwości realizacji świadczenia zawiadamiają wraz z uzasadnieniem osobę uprawnioną, wyznaczając możliwy termin realizacji świadczenia lub wskazując na inną formę realizacji uprawnień określonych w ustawie.”

UJM	Projekt z 2018 roku
Obowiązek tłumaczenia dokumentów na język migowy	
Art. 14. 1. Organ administracji publicznej udostępnia dokumenty niezbędne do załatwienia sprawy, w formie dostępnej dla osób uprawnionych, na ich wniosek. 2. Organ administracji publicznej zamieszcza wszystkie niezbędne informacje o organie i sposobach realizacji ustawy, w miejscach dostępnych dla osób uprawnionych.	Art. 14. 1. Organ administracji publicznej, jednostka systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminna udostępniają dokumenty niezbędne do załatwienia sprawy, w formie dostępnej dla osób uprawnionych, w tym przetłumaczone na język migowy, na ich wniosek . 2. Organ administracji publicznej, jednostka systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminna zamieszczają wszystkie niezbędne informacje o tych podmiotach oraz o sposobach realizacji ustawy, w tym w formie komunikatu audiowizualnego nagranych w języku migowym , w miejscach dostępnych dla osób uprawnionych, oznaczając te informacje znakiem graficznym przekreślonego ucha.
Wynagrodzenie tłumaczy	
Art. 17. 3. Wynagrodzenie, o którym mowa w ust. 2, jest wypłacane przez organ administracji publicznej, na zasadach określonych w odrębnych przepisach.	Art. 17. 3. Wynagrodzenie, o którym mowa w ust. 2, jest wypłacane przez organ administracji publicznej, jednostkę systemu, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straż gminną , na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy o języku migowym oraz senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się (druk 2768).

Choć projekt nie przewiduje zmian dotyczących szkolnictwa i wymiaru sprawiedliwości, to jest on pierwszą propozycją ustawodawcy, która w pełni bierze pod uwagę specyfikę funkcjonowania osób z niepełnosprawnością słuchu. Przygotowanie propozycji zmian przepisów zostało poprzedzone analizą wyników ogólnopolskich kontroli, a użyta w uzasadnieniu projektu nomenklatura i argumentacja w pełni koresponduje z aktualnym stanem wiedzy na temat statusu języków migowych i rzeczywistych barier językowych jakich doświadczają osoby z trudnościami w komunikowaniu się. Niestety, po skierowaniu projektu do I czytania do Komisji Polityki Społecznej i Rodziny, prace legislacyjne nad nim ustały, a ostatnia aktualizacja w tym zakresie pochodzi z 2019 roku¹³¹¹. Po niemal trzech latach bierności ustawodawcy trudno przewidzieć dalsze losy projektu.

Duże znaczenie dla rozwoju ustawy w przyszłości może mieć działalność Polskiej Rady Języka Migowego (dalej jako PRJM) i aktywność podejmowana na tym polu przez RPO¹³¹². PRJM to organ doradczy ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego powoływany na

¹³¹¹ Źródło: <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2768>. [dostęp: 30.12.2021].

¹³¹² W 2013 RPO powołał Zespół do spraw osób g/Głuchych został powołany w lutym 2013 którego celem jest zbieranie informacji dotyczących sytuacji osób g/Głuchych oraz spraw, które stanowią naruszenie ich praw obywatelskich. W marcu 2017 roku Zespół został przekształcony w Komisję Ekspertów ds. Osób Głuchych. Dzięki działaniom Komitetu powstały liczne publikacje i badania na temat sytuacji osób g/Głuchych w Polsce. Jednym z głównych obszarów problemowych będących przedmiotem zainteresowania Komisji jest brak wystarczającej liczby tłumaczy PJM w Polsce co utrudnia niesłyszącym studiowanie oraz komunikowanie się w życiu codziennym.

4-letnią kadencję¹³¹³. Jej kompetencje, skład i funkcjonowanie określono w rozdziale 5 u.j.m. oraz Zarządzenie Nr 4 Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 marca 2012 r. w sprawie sposobu i trybu działania Polskiej Rady Języka Migowego¹³¹⁴. Zakres działania PRJM obejmuje:

1. Ustalanie rekomendacji w celu prawidłowego stosowania komunikacji migowej;
2. Upowszechnianie i promowanie wiedzy o języku migowym poprzez wspieranie inicjatyw promujących rozwiązania na rzecz osób uprawnionych i upowszechniających rozwiązania wspierające komunikowanie się;
3. Sporządzanie opinii o funkcjonowaniu przepisów ustawy, opiniowanie projektów dokumentów rządowych w zakresie dotyczącym funkcjonowania osób uprawnionych;
4. Wskazywanie propozycji rozwiązań wpływających na funkcjonowanie osób uprawnionych, w tym związanych ze stosowaniem pjm, sjm i skogn.

7.3.2. Pomoc osób przybranych

Pierwszym i podstawowym sposobem realizacji prawa osób uprawnionych do tłumaczenia jest pomoc osoby przybranej¹³¹⁵. Koncepcja osób przybranych polega na pełnieniu roli tłumacza przez osoby z bezpośredniego otoczenia osób uprawnionych, które potrafią się z nimi komunikować. Osobą przybraną może być osoba, która ukończyła 16 lat i została wybrana przez osobę uprawnioną w celu ułatwienia porozumienia z osobą uprawnioną i udzielenia jej pomocy w załatwieniu spraw w organach administracji publicznej, jednostkach systemu, podmiotach leczniczych, jednostkach Policji, Państwowej Straży Pożarnej i straży gminnych oraz jednostkach ochotniczych działających w tych obszarach¹³¹⁶. Pełnienie roli osoby przybranej nie jest zatem zależne od wykazania szczególnego stosunku prawnego, zawodowego lub pokrewieństwa pomiędzy nią a uprawnionym. Wystarczające jest w tym dokonanie wyboru przez osobę uprawnioną, co kreuje domniemanie posiadania kompetencji pozwalających na ułatwienie porozumiewania się. Ustawa nie wspomina jednak w jaki sposób ma zostać wyrażone oświadczenie osoby uprawnionej dotyczące takiego wyboru, przez co tak naprawdę osoby przybrane

1313 Art. 19 ust. 2 u.j.m.

1314 Dziennik Urzędowy Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 marca 2012 r., poz. 4.

1315 Art. 1 pkt 1 u.j.m.

1316 Art. 3 pkt 1 u.j.m.

przystępują do właściwych czynności w sposób konkludentny. Problematyczne jest również użycie przez ustawodawcę zwrotu „załatwienie spraw”, którym objęto wszystkie „sprawy” objęte właściwością podmiotów zobowiązanych, przez co nie jest jasne czy obejmuje to także kategorię „spraw administracyjnych” w rozumieniu k.p.a. Za taką interpretacją przemawia art. 14 u.j.m. zgodnie z którym organy administracji publicznej mają obowiązek udostępniać osobom uprawnionym w formie dostępnej dokumenty „niezbędne do załatwienia sprawy”¹³¹⁷. Brak jest podstaw do różnicowania uprawnień osób uprawnionych w związku z tłumaczeniami ustnymi i pisemnymi.

Wprowadzając kategorię osób przybranych ustawodawca zalegalizował wieloletnią praktykę, kiedy to wobec braku prawa do pomocy tłumacza osoby doświadczające trudności w komunikowaniu się były zmuszone korzystać z pomocy rodziny i opiekunów w załatwianiu codziennych spraw¹³¹⁸. Takie rozwiązanie jest aprobowane w wyniku idealizacyjnego założenia, że osoby bliskie uprawnionemu posiadają wystarczające kompetencje do wykonania świadczenia (nie tylko kompetencje językowe, ale też wiedzę na temat obowiązujących przepisów) oraz wykonują świadczenie w sposób bezstronny i rzetelny. Tymczasem obsługa przez osobę bliską może być źródłem lęku u osób uprawnionych.

W praktyce rolę nieprofesjonalnych tłumaczy pełnią dwujęzyczne dzieci niesłyszących rodziców, czyli CODA/KODA (*Child/Children of a Deaf Adult*). Odnotowywano przypadki, kiedy niesłyszący rodzice celowo unikali komunikowania się ze swoimi dziećmi w języku migowym, aby ustrzec je przed obciążeniem wynikającym z pełnienia roli tłumacza, świadomie pozbawiając się w ten sposób pełnej interakcji z dzieckiem w życiu codziennym¹³¹⁹. Obawy tego rodzaju są w pełni uzasadnione, jako że peł-

1317 G. Łaszczyca interpretuje ów przepis jako odnoszący się do jurysdykcyjnego postępowania administracyjnego. G. Łaszczyca, *Akta sprawy...*, s. 148–150.

1318 Ch. Stone, *A Deaf translation norm?* [w:] *The Routledge Handbook of Translation and Media*, red E. Bielsa, New York 2021, s. 490–500.

1319 Zjawisko tłumaczenia na rzecz starszych członków rodziny jest określane w języku angielskim jako brokering, które w Polsce tłumaczy się jako „nieprofesjonalne tłumaczenie”. Rolę brokerów przyjmują najczęściej bilingualne dzieci w rodzinach migrantów i niesłyszących, które dzięki edukacji zdobywają biegłość w języku „większości” (języku kraju przyjmującego, języku mówionym) a w domu posługują się językiem swoich opiekunów. Badania na temat wpływu brokeringu na dobrostan dzieci a także na sytuację ciesząc się rosnącym zainteresowaniem. J. Napier, *Not just child's play: Exploring bilingualism and language brokering as a precursor to the development of expertise as a professional sign language interpreter* [w:] *Non-professional Interpreting and Translation: State of the art and future of an emerging field of research*, red. R. Antonini, L. Cirillo, L. Rossato, I. Torresi, Amsterdam-Philadelphia 2017, s. 381–409. Osoby g/Głuche opisują to zjawisko w następujący sposób: „Dawniej, jak się głuchym rodiło dziecko słyszące, od małego

nienie roli tłumacza naraża dzieci i inne osoby bliskie osób niesłyszących na dostęp do nieodpowiednich, a nawet intymnych treści¹³²⁰.

Ustanowienie minimalnego wieku osoby uprawnionej jest przejawem ochrony CODA/KODA¹³²¹. Nie sposób jednak uznać tego zabiegu za wystarczającą ochronę małoletnich „tłumaczy”¹³²². Pełnienie tak odpowiedzialnej roli niezależnie od wieku może prowadzić u dzieci niesłyszących rodziców do różnego rodzaju zaburzeń¹³²³. Pośrednio wpieranie idei osób przybranych przez państwo jest krzywdzące dla osób uprawnionych. W badaniach z zakresu translatoryki wskazuje się, że aprobowanie i wspieranie tego typu nieprofesjonalnych rozwiązań maskuje rzeczywiste zapotrzebowanie na usługi wykwalifikowanych tłumaczy, ogranicza rozwój tej profesji i szanse na jej odpowiednie finansowanie — wykorzystywanie dobrej woli rodzin osób uprawnionych jest po prostu rozwiązaniem mniej kosztownym i wymagającym organizacyjnie. W konsekwencji osoby uprawnione są systemowo traktowane mniej korzystnie niż obcojęzyczni cudzoziemcy.

Głównym elementem nierównego traktowania jest to, że tłumaczenia nieprofesjonalne nie gwarantują minimalnego standardu jakości. Oczywiście niektóre osoby przybrane na skutek codziennego obcowania z językiem mogą też przewyższać kompetencjami zawodowych tłumaczy, ale nie jest to w żaden sposób weryfikowane. Zgodnie z art. 7 ust. 3 u.j.m. w przypadku skorzystania przez osoby uprawnione z pomocy osoby przybranej podmioty zobowiązane nie mogą wymagać od niej przedstawienia dokumentów potwierdzających znajomość PJM, SJM

---

przyzwyczajali je do bycia ich tłumaczem aż do śmierci. Teraz głusi wiedzą, że małe dziecko nie powinno być tłumaczem. Już nie uczą migać, zmuszają, żeby mówiło, że lepiej słyszeć, iść do szkoły. [...] Mój dziadek mówił do mojej mamy: „Słyszaca jesteś, będziesz moim tłumaczem”. Więc mama szła tłumaczyć, koniec kropka”, A. Kalata-Zawłocka, *Głusi i tłumacze PJM o tłumaczeniu języka migowego w Polsce kiedyś i dziś*, „Między Oryginałem a Przekładem, Nr 54/2021, s. 75.

1320 Do przykładów wymienianych w literaturze należy m. in. tłumaczenie przez dziecko w procesie rozwodowym rodziców niesłyszących rodziców i pełnienie przez dzieci funkcji tłumacza na wywiadówkach. Por.: J. L. Singleton, M. D. Tittle, *Deaf Parents and Their Hearing Children*, „Journal of Deaf Studies and Deaf Education”, 2000 Nr 5, s. 228. M. Czajkowska-Kisil, *Sytuacja CODA/KODA [w:] Osoby głuche w polsce 2020 wyzwania i rekomendacje. Raport Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych*, red. B. Imiołczyk, 2020, Warszawa s. 77–78.

1321 KODA posługujących się językiem migowym uznaje się za osoby dwujęzyczne i dwukulturowe. M. Świdziński (red.), *Sytuacja osób głuchych w Polsce. Raport zespołu ds. g/Głuchych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich*, 2014, s. 114.

1322 Przede wszystkim ograniczenie wiekowe osób przybranych znajduje zastosowanie tylko w przypadku tłumaczenia instytucjach wymienionych w ustawie. Gwarancja nieangażowania CODA w sprawy rodziców przed osiągnięciem pewnego stopnia dojrzałości nie dotyczy zatem wszelkich innych sfer życia, które dla młodego człowieka mogą być równie obciążające (wizyta w banku, aptece itd.).

1323 M. Świdziński (red.), *Sytuacja osób głuchych w Polsce...* s. 116.

lub SKOGN. Zapis ten ma racjonalne podstawy. Jako że osobami przybranymi są najczęściej członkowie rodzin osób uprawnionych, to nie posiadają oni formalnego wykształcenia z zakresu PJM, SJM czy SKOGN, lecz nabywają odpowiednie umiejętności poprzez wspólne życie i pomaganie w codziennych sprawach osobie uprawnionej. Nie jest to jednak jednoznaczne z dobrą znajomością języka prawnego i prawniczego, a tym samym umiejętnością wyjaśnienia wszystkich aspektów sprawy.

Sama obecność osoby przybranej jest poważną ingerencją w prywatność osoby uprawnionej. Nieformalni tłumacze pozyskują w związku z wykonywanymi czynnościami informacje przeznaczone dla osób trzecich. W odróżnieniu od tłumaczy przysięgłych nie składają one przyrzeczenia o zachowaniu bezstronności i poufności. Do tego problemu nawiązuje art. 8 u.j.m., zgodnie z którym: „przetwarzanie informacji i danych w czasie korzystania przez osobę uprawnioną z pomocy osoby przybranej odbywa się w celu zapewnienia jej możliwości komunikowania się w kontaktach z podmiotami zobowiązanymi”. Osoby uprawnione nie mogą też brać udziału w czynności na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych¹³²⁴. Udział osoby przybranej w czynności ma konstytuować zgoda osoby uprawnionej, która sama dokonuje wyboru osoby. Gdy jednak dostęp do profesjonalnego tłumacza jest niemożliwy lub utrudniony, to konieczność skorzystania z pomocy osoby uprawnionej jest tak naprawdę przenoszeniem ciężaru tłumaczenia na osobę uprawnioną i jej bliskich. Dotyczy to w szczególności kontaktów z podmiotami zobowiązanymi, innymi niż organy administracji publicznej, które nie mają obowiązku zapewnić osobom uprawnionym pomocy tłumacza.

W kontekście postępowania administracyjnego ustawodawca całkowicie pomija fakt, że osoby pełniące rolę osób przybranych mogą posiadać własny interes w określonym rozstrzygnięciu sprawy. Poza ochroną informacji niejawnych ustawa nie przewiduje przesłanek odmowy dopuszczenia osoby przybranej do udziału w czynności, a tymczasem udział osoby posiadającej interes w sprawie w roli tłumacza może doprowadzić do pominięcia dowodu z zeznań świadka. W sprawie rozpoznawanej przez WSA w Gliwicach pod sygn. akt: III SA/Gl 1394/13 organ I instancji uznał zeznania strony przesłuchanej w języku migowym w obecności niepełnoletniego syna w roli tłumacza za niestanowiące dowodu w sprawie, ze względu na „zainteresowanie syna określonym rozstrzygnięciem sprawy”, po czym zaniechał powtórzenia czynności w obecności tłumacza.

1324 T.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 632 z późn. zm.

WSA w Gliwicach niestety nie ustosunkował się merytorycznie do kwestii dopuszczalności pominięcia dowodu na tej podstawie, uznając dowód z przesłuchania za zbędny ze względu na inne okoliczności sprawy¹³²⁵. Jest to jednak wyraźny sygnał, że udział osób przybranych może mieć poważne konsekwencje procesowe. Problem ten można rozwiązać poprzez uwzględnienie w ustawie zapisu, zgodnie z którym tłumaczenia nie może wykonywać osoba posiadająca interes w sprawie, a ewentualnie także obowiązku pouczenia osoby przybranej przez organ o obowiązku zachowania poufności i bezstronności. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że przed wprowadzeniem u.j.m., gdy do tłumaczenia na rzecz niesłyszących w postępowaniu administracyjnym stosowano odpowiednio przepisy o biegłych, udział osób co do których bezstronności istniały uzasadnione wątpliwości był oczywiście niedopuszczalny¹³²⁶.

Zagadnienie bezstronności rodzi także pytanie o relację przepisów o osobach przybranych do przepisów k.p.a. i o.p. o wyłączeniu od udziału w sprawie. W tym zakresie do tłumacza znajdują odpowiednie zastosowanie regulacje zawarte w art. 8 k.p.a. w zw. z art. 24 § 1 k.p.a. w zw. z art. 84 § 2 k.p.a. oraz art. 121 § 1 o.p. w zw. z art. 130 § 1 i 2 o.p. w zw. z art. 197 § 3 o.p. precyzujące zasady i tryb wyłączenia biegłego. Uznanie, że te same przepisy nie znajdują zastosowania do osób przybranych prowadziłoby do wniosku, że pełnią one rolę quasi-pełnomocników, aniżeli tłumaczy (pomocy językowej) osób uprawnionych.

Korzystanie z pomocy osoby przybranej jest prawem, a nie obowiązkiem. Wykonywanie tego prawa może być ograniczone ze względu na bariery finansowo-organizacyjne. Osobom przybranych za wykonane tłumaczenie nie przysługuje wynagrodzenie ani prawo do zwrotu utraconego zarobku i wydatków takich jak koszty dojazdu. Pod tym względem prawo do pomocy osoby uprawnionej opiera się tak naprawdę na tolerowanych przez prawo aktach dobroczynności.

7.3.3. Tłumacze Polskiego Języka Migowego (PJM), Systemu Językowo-Migowego (SJM) i Systemu Komunikacji Osób Głuchoniewidomych (SKOGN)

Jeszcze przed podjęciem prac legislacyjnych nad u.j.m. tłumaczy języków migowych i niewerbalnych systemów komunikacji wyłączono z ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego¹³²⁷. Zapis ten ma charakter bezwa-

¹³²⁵ Wyrok WSA w Gliwicach z 5.11.2013 r., III SA/GI 1394/13, Legalis nr 872194.

¹³²⁶ Por. np.: Wyrok WSA w Olsztynie z 3.10.2007 r., I SA/OI 404/07, niepubl.

¹³²⁷ Art. 1 ust. 2 u.z.t.p.

runkowy¹³²⁸. Przyczyny takiej decyzji nie są w pełni przekonujące. Po pierwsze, jak już zauważono, redakcja art. 1 ust. 2 u.z.t.p. sprawia, że status języków migowych (zarówno prawny jak i językowy) bywa błędnie interpretowany i niesłusznie uznaje się je za języki sztuczne. Wynika to po części z błędnych przekonań samych autorów projektu u.z.t.p. — podczas obrad Senatu poprzedzających uchwalenie u.z.t.p. język migowy porównywano do esperanto, uznając go za język sztuczny¹³²⁹. Decyzja o wyłączeniu tłumaczy języka migowego z zakresu regulacji zawodu tłumacza przysięgłego była wyjaśniana tym, że tłumacze ci mieli dotychczas status biegłych sądowych a zapotrzebowanie na ich usługi poza kontaktami z podmiotami wykonującymi władzę publiczną i wymiarem sprawiedliwości nie jest wysokie. W uzasadnieniu projektu u.z.t.p. czytamy wręcz, że: „świadomie zaniechano uregulowania w projektowanej ustawie statusu tłumaczy w zakresie języka migowego oraz innych systemów komunikacji niebędących językami naturalnymi. W przeciwieństwie do tłumaczy z języków naturalnych, na usługi, których istnieje bardzo duże zapotrzebowanie społeczne, zwłaszcza ze strony przedsiębiorców, w przypadku tłumaczy z języka migowego, ich usługi są potrzebne głównie w kontaktach obywatela z państwem. Ten rodzaj kontaktów jest regulowany przepisami procesowymi zawartymi w Kodeksie postępowania administracyjnego, Kodeksie postępowania cywilnego, czy w Kodeksie postępowania karnego, przewidujących możliwości powołania biegłych. Ani z perspektywy kontaktów państwo — obywatel, ani obywatel — obywatel (przedsiębiorca) nie ma zatem potrzeby tworzenia zawodu tłumacza publicznego dla języka migowego. Przewiduje się, że do tłumaczy w zakresie języka migowego oraz innych systemów komunikacji niebędących językami naturalnymi będzie się stosowało przepisy powstającej aktualnie w Ministerstwie Sprawiedliwości ustawy o biegłych sądowych”¹³³⁰.

Przytoczone stanowisko jest co najmniej nieaktualne. Według danych udostępnionych przez RPO w 2020 roku w Polsce żyje od 30 do 50 tysięcy użytkowników PJM¹³³¹. Dla porównania według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r. czyniłoby to

1328 Tak M. Kaczocha [w:] *Ustawa o zawodzie...*, art. 1.

1329 Stenogram z 72. Posiedzenia Senatu RP z 22.10.2004 r., Źródło: <http://www.senat.gov.pl/k5/dok/sten/072/12.HTM> (dostęp: 31.05.2025).

1330 Projekt ustawy o tłumaczach publicznych wraz z projektami podstawowych aktów wykonawczych, Druk sejmowy Nr 2481, IV Kadencja, s. 23.

1331 Komisja Ekspertów ds. Osób Głuchych, *Osoby Głuche w Polsce 2020. Wyzwania i Rekomendacje*, 2020, s. 49.

społeczność posługującą się PJM czwartą pod względem liczebności grupą obywateli posługującą się językiem innym niż urzędowy¹³³². Ponadto, jak wynika z badań przeprowadzonych przez UEG na jednego profesjonalnego tłumacza PJM w Polsce przypada średnio 250 użytkowników tego języka¹³³³. Dużą skalę zapotrzebowania na usługi tłumaczy potwierdzają także kontrole NIK¹³³⁴. Na problemy z dostępnością tłumaczy zwracają uwagę także osoby uprawnione, wśród problematycznych sfer wymieniając dostęp do tłumacza dla niesłyszących rodziców w szkołach podczas wywiadówek, na uczelniach wyższych, w urzędach, miejscach pracy i w instytucjach kultury¹³³⁵.

Wspomniane rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych¹³³⁶ w §13 (dalej jako: rozporządzenie w sprawie biegłych sądowych) przewidziano możliwość ustanowienia „biegłego — tłumacza języka migowego”. Zgodnie z tym przepisem biegłym może zostać osoba, która ukończyła 21 lat życia oraz posiada „Certyfikat drugi — „T2” — tłumacz-biegły w zakresie języka migowego” lub tytuł eksperta tego języka, wydane przez Polski Związek Głuchych (PZG). Należy zauważyć, że treść przepisu odnosi się do nieaktualnych zasad certyfikacji przez PZG. Dotychczasowe certyfikaty T1 i T2 zostały ujednolicone a w ich miejsce wydaje się „Certyfikat Tłumacza Polskiego Języka Migowego”¹³³⁷. O certyfikat może ubiegać się osoba, która: ukończyła 21 lat, posiada wykształcenie minimum średnie, posiada obywatelstwo polskie, ma pełną zdolność do czynności prawnych, korzysta z pełni praw publicznych, nie toczy się przeciwko niej postępowanie karne, dyscyplinarne lub postępowanie o ubezwłasnowolnienie, nie jest skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe. Egzamin obejmuje trzy obszary: komunikację, umiejętność tłumaczenia i znajomość zasady etyki tłumacza PJM. Po pozytywnym złożeniu egzaminu kandydat na tłumacza otrzymuje certyfikat z 5-letnim okresem ważności. Przedłużenie ważności certyfikatu następuje na wniosek złożony najpóźniej na 30 dni

¹³³² Główny Urząd Statystyczny, *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników*, 2012.

¹³³³ A. Pabsch, M. Wheatley, *Sign Language Legislation...*, s. 22.

¹³³⁴ NIK, *Informacje o wynikach kontroli, Świadczenie usług publicznych osobom posługującym się językiem migowym*, LPO-4101-016-00/2014 Nr ewid.: 29/2015/P/14/105/LPO, 2014.

¹³³⁵ A. Kalata-Zawłocka, *Głusi i tłumacze PJM...*, s. 63–84; M. Czajkowska-Kisil, *Sytuacja CODA/KODA...*, s. 77–78.

¹³³⁶ Dz. U. 2005 Nr 15, poz. 133.

¹³³⁷ Nowe Procedury Certyfikacji Tłumaczy Polskiego Języka Migowego, źródło: <https://www.migajnaturalnie.pl/oferta-certyfikacja-tlumacze.html> (dostęp: 30.12.2021).

przed upływem tego okresu. Po upływie tego terminu tłumacz musi ponownie przystąpić do egzaminu. Należy przy tym podkreślić, że PZG jest niezależnym stowarzyszeniem i nie podlega nadzorowi merytorycznemu ze strony organów państwowych.

Przepisy dotyczące biegłych-tłumaczy języka migowego są kolejnym przykładem niekonsekwencji terminologicznej ustawodawcy. W rozporządzeniu w sprawie biegłych mowa „biegłych-tłumaczach języka migowego” i nie odnosi się w ogóle do SJM i SKOGN, natomiast w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, tariff zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu cywilnym¹³³⁸ mowa już o biegłych z zakresu daktylogologii „wzywanych przez sąd w razie potrzeby przesłuchania osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się, które posługują się językiem migowym, systemem językowo-migowym lub sposobem komunikowania się osób głuchoniewidomych” (§ 5). Oba rozporządzenia pozostają w mocy i są stosowane per analogiam w postępowaniu sądowoadministracyjnym¹³³⁹. Należy także w tym miejscu przypomnieć, że status tłumaczy języka migowego zmieniał się wcześniej kilkukrotnie, a rozporządzenie w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych z 1987 r. uznawało tłumaczy języka migowego za tłumaczy przysięgłych¹³⁴⁰. W konsekwencji w orzecznictwie pojawiają się przypadki, gdzie zarówno sąd jak i organ administracji publicznej używają wszystkich pojęć jednocześnie (biegły/tłumacz, tłumacz przysięgły, tłumacz języka migowego, biegły z zakresu daktylogologii) traktując je wymiennie¹³⁴¹.

Ustawa o języku migowym wprowadziła oprócz tego nową kategorię tłumaczy rejestrowych, tj. tłumaczy PJM, SJM i SKOGN wpisanych do rejestru wpisanego przez wojewodę¹³⁴². Obecnie istnieją więc dwa tryby ustanawiania i powoływania tłumaczy PJM, SJM i SKOGN — w charakterze biegłych i jako tłumacze rejestrowi wykonujący świadczenie z podstawy u.j.m. W każdym z tych trybów przewidziano inne

1338 Tj. z dnia 22 maja 2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 989).

1339 G. Rząsa [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, red. B. Adamiak, J. Borkowski, 2021, art. 263 pkt C.

1340 § 19 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych (Dz.U. 1987 nr 18 poz. 112).

1341 Tak np. Postanowienie WSA w Warszawie z dnia 7 marca 2016 r., sygn. akt: I SA/Wa 52/16, Legalis Nr 1463613, Postanowienie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 16 października 2015 r., sygn. akt: I SA/Wa 647/15, Legalis Nr 1369758.

1342 Art. 15 ust. 1 i 2 u.j.m.

zasady wynagradzania tłumaczy, jak również inne przesłanki wpisu na odpowiednią listę (do rejestru).

Istniejący podział od strony funkcjonalnej nie ma żadnego uzasadnienia. Tłumacze PJM, SJM i SKOGN pełnią taką samą rolę w kontaktach z organami administracji publicznej i wymiarem sprawiedliwości jak tłumacze przysięgli. Z takim stanowiskiem zgadza się zarówno grono tłumaczy PJM, SJM i SKOGN, którzy walczą o podniesienie rangi ich zawodu, jak i środowisko tłumaczy przysięgłych. Takie stanowisko zajął również Zespół do Przeglądu i Oceny Funkcjonowania Ustawy o Zawodzie Tłumacza Przysięgłego, który został powołany przez Ministra Sprawiedliwości w 2015 roku. We wnioskach końcowych z prac Zespołu zawarto postulat włączenie tłumaczy języka migowego do u.z.t.p.¹³⁴³ W ocenie Zespołu uwzględnienie tej zmiany byłoby możliwe po rozdzieleniu zawodu tłumacza przysięgłego na tłumacza ustnego i pisemnego. Wówczas do tłumaczy języka migowego odpowiednie zastosowanie znalazłyby regulacje przewidziane dla przysięgłego tłumaczenia ustnego. Powyższe propozycje pozostają jednak w dalszym ciągu w sferze postulatów *de lege ferenda*.

Poza wpisem na listę biegłych tłumacze PJM, SJM i SKOGN mogą świadczyć swoje usługi jako tłumacze rejestrowi, przy czym wpis do rejestru nie jest obligatoryjny, a osoby uprawnione mają prawo do pomocy wybranego tłumacza lub tłumacza-przewodnika (niezależnie od tego czy jest on wpisany do rejestru czy też nie). Dokonanie wpisu do rejestru prowadzonego przez wojewodę nie wymaga przedłożenia przez wnioskodawcę certyfikatu ani innego dokumentu poświadczającego jego kompetencje językowe i tłumaczeniowe. Wnioskodawca składa jedynie oświadczenie o deklarowanej znajomości PJM, SJM i SKOGN wypełniając formularz, w którym może samodzielnie określić swoje umiejętności jako podstawowe, średnio zaawansowane lub zaawansowane¹³⁴⁴. Zasady wykonywania świadczenia (swoboda wyboru tłumacza przez osobę uprawnioną), brak szczególnych wymogów formalnych i dobrowolność wpisu mógłby sugerować, że rejestr prowadzony na podstawie u.j.m. pełni wyłącznie rolę

1343 A. Kubacki, *Ocena regulacji ustawowych w odniesieniu do zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Próba podsumowania*, „Comparative Legilinguistics”, Nr 35/2018, s. 13; zespół powołano w drodze zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 lipca 2015 r. w sprawie powołania Zespołu do przeglądu i oceny funkcjonowania ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz.Urz.MS.2015.193).

1344 Załącznik Nr 3 do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 czerwca 2012 r. w sprawie rejestru tłumaczy polskiego języka migowego, systemu językowo-migowego i sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych (Dz.U. z 2012 r. poz. 652).

informacyjną. Ustawa odwołuje się jednak do rejestru w przepisach dotyczących ustalania kosztów wynagrodzenia tłumaczy.

Ustawa jedynie szczątkowo określa zasady sporządzania tłumaczenia. Zgodnie z art. 13 u.j.m. tłumacze PJM, SJM i SKOGN są zobowiązani do zachowania w tajemnicy informacji związanych z osobą uprawnioną, które uzyskała podczas świadczenia usług tłumaczeniowych w związku z kontaktem z organami administracji publicznej. Przepisu nie stosuje się w przypadku, gdy zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia osoby uprawnionej lub innych osób oraz jeśli osoba uprawniona lub jej przedstawiciel ustawowy wyraża zgodę na ujawnienie tajemnicy. Przetwarzanie informacji i danych w czasie korzystania przez osobę uprawnioną z pomocy tłumacza odbywa się w celu zapewnienia jej możliwości komunikowania się w kontaktach z podmiotami zobowiązanymi¹³⁴⁵.

Obowiązek zapewnienia dostępu do świadczenia w postaci usług tłumacza PJM, SJM lub SKOGN spoczywa na organach administracji publicznej i nie obejmuje pozostałych podmiotów zobowiązanych. Aby skorzystać ze świadczenia osoba uprawniona musi zgłosić chęć skorzystania z pomocy tłumacza właściwemu organowi administracji publicznej na trzy dni przed zdarzeniem, wskazując w zgłoszeniu wybraną metody komunikowania się (PJM, SJM, SKOGN)¹³⁴⁶. Wyjątkiem od dokonania zgłoszenia z trzydniowym wyprzedzeniem są sytuacje nagłe¹³⁴⁷. Ustawodawca nie określił przy tym formy zgłoszenia, stwierdzając jedynie, że powinno być ono dokonane w formie wskazanej przez organ administracji publicznej i w sposób dostępny dla osób uprawnionych. Tytułem przykładu można wskazać Dolnośląski Urząd Wojewódzki we Wrocławiu, który zamieścił na swojej stronie internetowej pisemną instrukcję, zgodnie z którą w celu zgłoszenia chęci skorzystania ze świadczenia należy skontaktować się z urzędem drogą mailową lub za pomocą faksu podając w zgłoszeniu następujące informacje: email lub nr faksu lub nr telefonu, krótki opis (do 500 znaków) sprawy do załatwienia w Dolnośląskim Urzędzie Wojewódzkim we Wrocławiu (ewentualnie podanie nazwy wydziału, który realizuje określoną usługę, termin spotkania i miejsce w którym będzie wykonywane świadczenie (DUW Wrocław

¹³⁴⁵ Art. 11 ust. 4 w zw. z art. 8 u.j.m.

¹³⁴⁶ Art. 12 ust. 1 u.j.m.

¹³⁴⁷ Art. 12 ust. 1 *in fine* u.j.m. Jak jednak sugerują wyniki badań ankietowych, w sytuacjach pilnych prawo do świadczenia nie jest respektowane, a zamiast tego pracownicy urzędów próbują się porozumieć z osobą uprawnioną w inny sposób, na przykład za pomocą pisma. Zob. A. Kalata-Zawłocka, Głusi i tłumacze PJM..., s. 75.

czy delegatura w Legnicy, Wałbrzychu lub Jeleniej Górze)¹³⁴⁸. Różnice w wymogach dotyczących zgłoszenia zachodzą na poziomie regionalnym, a także między poszczególnymi organami w obrębie jednej gminy. Nie zawsze informacje na ten temat są dostępne on-line i z reguły nie są tłumaczone na PJM¹³⁴⁹

Świadczenie jest bezpłatne dla osób uznanych za niepełnosprawne w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych¹³⁵⁰, których niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem:

1. Zakwalifikowaniu przez organy orzekające do jednego z trzech stopni niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany, lekki),
2. O całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy na podstawie odrębnych przepisów, lub
3. O niepełnosprawności, wydanym przed ukończeniem 16 roku życia.

Po dokonaniu zgłoszenia organ administracji publicznej jest zobowiązany do zapewnienia obsługi osoby uprawnionej, w terminie przez nią wyznaczonym lub z nią uzgodnionym¹³⁵¹. W przypadku braku możliwości realizacji świadczenia organ administracji publicznej zawiadamia wraz z uzasadnieniem osobę uprawnioną, wyznaczając możliwy termin realizacji świadczenia lub wskazując na inną formę realizacji uprawnień określonych w u.j.m.¹³⁵²

Tłumaczowi przysługuje wynagrodzenie za świadczenie wyłącznie w przypadku wybrania go do świadczenia i jego realizowania¹³⁵³. Wynagrodzenie jest wypłacane przez organ administracji publicznej. Koszt wynagrodzenia tłumacza PJM, SJM i SKOGN wpisanego do rejestru w związku z wykonywaniem świadczenia na podstawie u.j.m. nie może być wyższy niż 2% przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim kwartale, począwszy od pierwszego dnia następnego miesiąca po ogłoszeniu przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” na podstawie art. 20 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych za godzinę świadczenia¹³⁵⁴. Oznacza to,

---

1348 Źródło:<https://www.duw.pl/pl/obsługa-klienta/dla-osob-nieslyszacych/2626,Pomoc-tlumacza-dla-osob-nieslyszacych.html> [dostęp 31.05.2025].

1349 Por. NIK, *Informacje o wynikach kontroli...*

1350 Dz.U. z 2016 r. poz. 2046 i 1948 oraz z 2017 r. poz. 777, 935 i 1428.

1351 art. 12 ust. 3 u.j.m.

1352 Art. 12 ust. 4 u.j.m.

1353 Art. 17 ust. 2 u.j.m.

1354 Dz.U. z 2017 r. poz. 1383 i 1386.

że ten sam tłumacz otrzyma inne wynagrodzenie w zależności od tego, czy będzie realizował świadczenie na podstawie u.j.m. czy zostanie wezwany do określonych czynności w charakterze biegłego, podczas gdy tłumacze przysięgli otrzymują takie samo wynagrodzenie niezależnie od tego czy realizują wezwanie na rzecz sądów, czy organów administracji publicznej. Co więcej, stawki tłumaczy przysięgłych są ustalane kwotowo, a w przypadku realizacji świadczenia na podstawie u.j.m. określono jedynie górną granicę wynagrodzenia. Niskie stawki i brak określenia kwoty minimalnej wynagrodzenia przyczynia się do niskiego zainteresowania zawodem tłumacza PJM, SJM i SKOGN. Zdobycie kwalifikacji na poziomie zaawansowanym jest czasochłonne i kosztowne. Osoby uprawnione, członkowie ich rodzin oraz osoby mające stały lub bezpośredni kontakt z osobą uprawnioną mogą skorzystać z dofinansowania wybranej przez siebie formy szkolenia PJM, SJM, SKOGN lub tłumacza-przewodnika¹³⁵⁵. Kursy są finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na wniosek zainteresowanego. Wysokość dofinansowania nie może być jednak wyższa niż 20% przeciętnego wynagrodzenia¹³⁵⁶. Wzory wniosków o dofinansowanie określa Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 czerwca 2012 r. w sprawie dofinansowania kosztów szkolenia polskiego języka migowego, systemu językowo-migowego, sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych oraz tłumacza-przewodnika¹³⁵⁷.

Uchwalenie u.j.m. nie odciążało w żaden sposób organizacji pozarządowych czuwających nad kształceniem tłumaczy, ani nie zapewniło dodatkowej formy kontroli bądź nadzoru nad wykonywaniem usług tłumaczeniowych. W ustawie i przepisach wykonawczych nie przewidziano nawet podstaw do skreślenia z listy tłumaczy. Szczątkowa regulacja dotycząca tłumaczy rejestrowych prowadzi do sytuacji, gdy mogą w rejestrze widnieć dane osób, które po ukończeniu odpowiedniego kursu lub szkolenia nie mają na co dzień kontaktu z danym językiem lub środkiem komunikacji.

1355 Art. 18 ust. 1 u.j.m.

1356 Tj. przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim kwartale, począwszy od pierwszego dnia następnego miesiąca po ogłoszeniu przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” na podstawie art. 20 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych za godzinę świadczenia. Dofinansowanie wynosi: 1) dla osoby uprawnionej — nie więcej niż 95% kosztów szkolenia; 2) dla członka rodziny osoby uprawnionej oraz osoby mającej z nią stały lub bezpośredni kontakt — nie więcej niż 90% kosztów szkolenia.

1357 Dz.U. z 2012 r. poz. 687.

Ustawodawca odnosi się do programu kształcenia tłumaczy jedynie w rozporządzeniu w sprawie biegłych sądowych i tylko w odniesieniu do PJM. System egzaminowania i certyfikacji został w całości opracowany w ramach inicjatyw oddolnych i odpowiadają za niego organizacja pozarządowa (PZG). Podobnie za opracowanie zasad wykonywania zawodu i kodeksu etyki zawodowej tłumaczy PJM odpowiada Stowarzyszenie Tłumaczy Polskiego Języka Migowego (dalej jako: STPJM)¹³⁵⁸.

Zawiązanie się organizacji zrzeszającej tłumaczy języka migowego było wydarzeniem na tyle doniosłym, że w polskiej literaturze przedmiotu historię tłumaczenia języków migowych dzieli się wręcz na okres przed i po rozpoczęciu działalności przez STPJM¹³⁵⁹. Dzięki działalności STPJM zmianie uległo postrzeganie roli tłumacza, którą dotychczas postrzegano w kontekście pomocy społecznej i asystentury dla osób niepełnosprawnych, zaś osoby uprawnione traktowano jako niezdolne do samodzielnego funkcjonowania¹³⁶⁰. Osoby starsze i nieznające dobrze języka polskiego, przyzwyczyły się wręcz do takiego traktowania. Z czasem jednak osoby niesłyszące zaczęły odczuwać nadgorliwą pomoc, wyręczanie i nadopiekuńczość tłumaczy (lub przeciwnie — ignorowanie ich potrzeb) jako formę ubezwłasnowolnienia¹³⁶¹. Także perspektywy instytucji publicznych tłumaczenie na rzecz niesłyszących i innych osób doświadczających trudności w komunikowaniu się postrzegano jako formę pracy socjalnej. Tymczasem nawet w ocenie osób uprawnionych funkcje te (tłumacza i pracownika/asystenta socjalnego) powinny być wyraźnie oddzielone, w przeciwnym wypadku prowadzą do wspierania postaw paternalistycznych i audystycznych, takich jak załatwienie sprawy za osobę uprawnioną przez tłumacza bez konsultowania się z nią, dopowiadanie i komentowanie treści przekazywanych przez strony tłumaczenia, nieproszone doradzanie lub „streszczanie” komunikatów zamiast tłumaczenia ich w całości. W badaniach ankietowych osoby uprawnione niemal jednogłośnie stwierdziły, że powstanie Kodeksu Etyki STPJM sprawiło, że tłumacze języka migowego zaczęli przestrzegać tajemnicy

1358 Kodeks Etyczny Stowarzyszenia Tłumaczy Polskiego Języka Migowego z 30.06.2009r., Źródło: <https://stpjm.org.pl/pl/o-nas/dokumenty/#kodeks-etyczny-tlumacza> (dostęp: 30.12.2021). Kodeks jest dostępny także w PJM w postaci nagrań wideo pod tym samym adresem.

1359 A. Kalata-Zawłocka, J. Łacheta, *Profesjonalny tłumacz języka migowego — a kto to taki?* [w:] *Tłumacz: służa, pośrednik, twórca?*, red. M. Guławska-Gawkowska, K. Hejnowski, A. Szczęsny Warszawa 2012, s. 223–233.

1360 A. Kalata-Zawłocka, *Společné i jazykové kontexty tlumacenia jazyka migowego w Polsce*, Warszawa 2017, *passim*.

1361 A. Kalata-Zawłocka, *Głusi i tłumacze PJM.*, s. 67 i literatura tam przywołana.

zawodowej, zachowywać się w sposób bezstronny, kształcić, a nawet ubierać w sposób profesjonalny¹³⁶².

Kodeks Etyczny STPJM składa się z sześciu zasad nadrzędnych: obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej, profesjonalizmu, rozwoju zawodowego, bezstronności, szacunku wobec stron tłumaczenia i szacunku wobec innych tłumaczy. Każda z zasad została rozwinięta poprzez sformułowanie założeń składających się na jej treść, a pomocniczo w Kodeksie podano przykłady jej zastosowania.

Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej opiera się na następującym założeniu: „tłumacz, którego zadaniem jest ułatwienie porozumiewania się na płaszczyźnie językowej i kulturowej, wykonuje zawód zaufania publicznego. Zachowanie tajemnicy zawodowej jest niezbędne dla ochrony interesów wszystkich zaangażowanych stron”. Powyższy przykład prezentuje skutki braku współpracy pomiędzy ustawodawcą a organizacjami pozarządowymi. O ile idee zawarte w Kodeksie są niewątpliwie słuszne, a jego opracowanie istotnie przyczyniło się do poprawy jakości świadczeń¹³⁶³, to błędne twierdzenia takie jak uznanie tłumacza języka za zawód zaufania publicznego, którym formalnie nie jest, niepotrzebnie wprowadza w błąd wszystkich zainteresowanych. Zgodnie z przykładami wskazanymi w Kodeksie tłumacz powinien zachować w tajemnicy wszelkie dokumenty i informacje, które uzyskał w związku z tłumaczeniem, a dzieląc się wiadomościami na temat wykonywanych usług z przełożonymi i dla celów akademickich winien zachować jak najdalej idącą dyskrecję i oględność. Wyjątek wymieniony w Kodeksie stanowi sytuację, gdy podanie informacji jest wymagane przez prawo.

Na uwagę zasługuje także interpretacja zasady profesjonalizmu przedstawiona przez STJMP w aż dwudziestu punktach. W myśl twórców Kodeksu STJMP profesjonalizm oprócz rzetelności, dokładności, punktualności, adekwatnego stroju czy obowiązku kształcenia ustawicznego, oznacza także: odmowę przyjęcia zlecenia, jeżeli tłumacz posiada wątpliwości czy jest w stanie podołać mu merytorycznie lub na jakość tłumaczenia mogą wpłynąć czynniki fizyczne, psychiczne lub emocjonalne; obowiązek określania potrzeb klientów i specyfiki sytuacji tłumaczenia (przed i w trakcie wykonywania zadania i dostosowanie się do nich), obowiązek dostosowania się do panującego w miejscu wykonywania świadczenia kodeksu postępowania, także świadczenie usług pro bono w uzasadnionych sytuacjach. Ponadto, zasada profesjonalizmu

¹³⁶² *Ibidem*, s. 68–70.

¹³⁶³ *Ibidem*.

zgodnie z wytycznymi obejmuje zakresowo swoistą klauzulę sumienia, co oznacza, że tłumacz powinien unikać sytuacji konfliktu wartości, które mogą „wpłynąć na i kolidować z efektywnością”. Z kolei rozwój zawodowy obejmuje zdobywanie wiedzy na temat aktualnych przepisów prawnych dotyczących sytuacji tłumacza i kontakt ze środowiskiem głuchych (w Kodeksie słowo to zapisano małą literą). Rekomenduje się nadto podjęcie przez tłumacza studiów wyższych.

Zasada bezstronności oznacza unikanie wyrażania własnych opinii i sądów na temat sprawy, jak również modyfikowanie pod ich wpływem treści tłumaczonych wypowiedzi. Tłumacz nie powinien angażować się emocjonalnie w sprawę, a jego zadaniem jest zapewnienie równej realizacji celów komunikacyjnych obu stron tłumaczenia, nie skupiając przy tym na sobie uwagi i powstrzymując się od udzielania rad. Szacunek wobec stron na gruncie Kodeksu oznacza tłumaczenie niezależnie od „narodowości, płci, wyznania, rasy, koloru skóry, niepełnosprawności, orientacji seksualnej (oraz jakichkolwiek innych cech) stron tłumaczenia”. Kodeks nakazuje uszanować wybór tłumacza dokonany przez strony tłumaczenia, w tym osobę lub instytucję zatrudniającą tłumacza. Przejawem szacunku wobec strony w trakcie wykonywania zadania jest szanowanie ich preferencji co do sposobu tłumaczenia (prędkości, ustawienia, ewentualnych powtórzeń). Ostatnią zasadę, czyli szacunek wobec innych tłumaczy można określić mianem zasady solidarnej współpracy. Wytyczne w kilku miejscach rekomendują nawiązywanie między tłumaczami relacji uczeń — mentor, a także zachęcają do wzajemnej kontroli jakości wykonywanych usług, zalecając koleżeńskie zwrócenie uwagi w razie dostrzeżenia uchybień w pracy innego tłumacza. Zasady zawarte w Kodeksie są opracowywane w sposób demokratyczny — od tłumaczy zrzeszonych w Stowarzyszeniu oczekuje się, że w razie potrzeby będą podejmować dyskusję nad jego treścią.

Podobnych reguł postępowania nie opracowano dla tłumaczy SJM i SKOGN. Posługiwanie się pojęciem zawodu co do wszystkich tłumaczy wymienionych w u.j.m. jest dyskusyjne. W świetle obowiązujących przepisów za zawód uznaje się jedynie „tłumacza języka migowego”¹³⁶⁴, co prowadzi do dalszego rozwarstwienia terminologicznego i niejasności terminologicznych, na przykład w związku z odpowiedzialnością karną na gruncie art. 233 k.k.

1364 Zawodowi tłumacza języka migowego nadano kod 264310 w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. z 2014 r. poz. 1145 t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 227).

O ile sytuacji tłumaczy PJM i SJM poświęca się coraz więcej uwagi w literaturze i na poziomie gremiów decyzyjnych, to problem tłumaczy SKOGN jest wciąż marginalizowany, a lakoniczność ustawy i chaos terminologiczny sprawia, że potrzeby tej grupy osób uprawnionych nie są zaspokajane adekwatnie do specyfiki ich ograniczeń komunikacyjnych. Osoby zapewniające wsparcie OGN powinny pełnić jednocześnie dwie funkcje. Pierwsza z nich to funkcja przewodnika, który pomaga orientować się w przestrzeni, poruszać się po niej, a także docierać w konkretne miejsca w sposób bezpieczny. Równocześnie przewodnik pełni rolę tłumacza, gdy pośredniczy w komunikacji. Choć ustawodawca posługuje się równocześnie terminem „tłumacz-przewodnik”¹³⁶⁵ i „tłumacz SKOGN”¹³⁶⁶, to używa ich jako równoważnych a do zakresu obowiązków tłumacza SKOGN/tłumacza-przewodnika zalicza jedynie świadczenie obejmujące realizację funkcji komunikacyjnej. Poza nazwą ustawodawca w żaden sposób nie odnosi się do kwestii przewodnictwa na rzecz OGN. W praktyce oznacza to, że osoba uprawniona, chcąc załatwić sprawę w urzędzie, musi najpierw zostać do niego przyprowadzona przez przewodnika, aby następnie tłumacz SKOGN mógł udzielić jej na miejscu wsparcia komunikacyjnego. Z tego względu rolę tłumacza SKOGN określa się jako statyczną lub stacjonarną, w odróżnieniu od dynamicznego/przestrzennego aspektu przewodnictwa. Nie oznacza to, że rola tłumacza SKOGN jest pozbawiona sensu, ale w przyszłości zalecana jest zmiana przepisów tak aby uwzględniała aspekt przewodnictwa.

Problem ten jest od wielu lat sygnalizowany przez PRJM, która opracowała na ten temat rekomendacje oparte na wiedzy specjalistycznej i zawierające proponowaną treść przepisów. PRJM zaproponowała wprowadzenie nowego jednolitego terminu „tłumacz-przewodnik OGN”, który zdefiniowano w następujący sposób: „osoba wspierająca osoby głuchoniewidome z wykorzystaniem SKOGN, a w szczególności z wykorzystaniem sposobów komunikowania się wspomagających osoby głuchoniewidome (OGN) w bezpiecznym poruszaniu się i orientacji przestrzennej oraz migowych i/lub transliteracyjnych sposobów przekazu informacji”. W ocenie PRJM ustawa o języku migowym powinna też w sposób szczegółowy opisywać poszczególne grupy sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych, zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na wstępie niniejszego rozdziału.

¹³⁶⁵ Art. 10 pkt 1, art. 18 pkt 1 u.j.m.

¹³⁶⁶ Art. 11 pkt 1, art. 17 pkt 1 u.j.m. Również w akcie wykonawczym do ustawy — Rozporządzeniu w sprawie rejestru tłumaczy — konsekwentnie pojawia się termin „tłumacz SKOGN”.

7.3.4. Realizowanie świadczenia przez organy administracji publicznej

Ustawa o języku migowym wprowadziła szczególne rozwiązanie polegające na tym, że świadczenie (tłumaczenie) może być realizowane nie tylko przez tłumacza rejestrowego, ale również przez pracownika organu administracji publicznej posługującego się PJM lub SJM albo z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się. Przepisy nie przewidują dodatkowych wymogów, które musi spełnić pracownik organu administracji publicznej, aby móc realizować świadczenie. W praktyce urzędnicy najczęściej są delegowani na 60-godzinne kursy podstawowe, co tak na prawdę nie pozwala na opanowanie języka, nawet w stopniu komunikatywnym, nie wspominając o umiejętności tłumaczenia¹³⁶⁷. Preferowane są szkolenia SJM, gdyż jest on znacznie prostszy do opanowania dla słyszących, lecz pozwala na pomoc ograniczonej liczbie osób uprawnionych¹³⁶⁸. Nie można przy tym pominąć, że przez lata ograniczeniem w dostępie do kursów PJM był brak materiałów szkoleniowych z tego zakresu¹³⁶⁹. Wydaje się więc, że kontakt z pracownikiem przeszkolonym w PJM lub SJM powinien służyć raczej jako rozwiązanie doraźne i subsydiarne (np. w związku z wstępnym rozpytaniem petenta w celu ustalenia jaką sprawę chciałby załatwić, informowaniem o prawie wynikających z u.j.m., w celu umówienia spotkania, ewentualnie jako rozwiązania umożliwiające załatwienie mało skomplikowanych spraw, wymagających umiejętności językowych adekwatnych do poziomu wiedzy danego pracownika)¹³⁷⁰.

1367 Por. m. in.: J. Staszczuk, *Język Migowy w administracji...*, s. 67; D. Lubowiecki, *Przygotowanie podmiotów wykonujących usługi publiczne do kontaktu z osobami niesłyszącymi w świetle założeń Ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się*, „Rynek-Społeczeństwo-Kultura” 2017, Nr 2, s. 40, M. Garncarek, *Polski język migowy w nauczaniu osób słyszących. Wskazówki metodyczne*, „Język w komunikacji”, Nr 2/2012, s. 135. Takie spostrzeżenia potwierdzają informacje o kierowaniu urzędników na szkolenia publikowane przez organy administracji publicznej, np.: <https://publicystyka.ngo.pl/urzednicy-znaja-jezyk-migowy> (dostęp: 30.12.2021). Takie spostrzeżenia potwierdzają wyniki kontroli NIK z 2014 roku.

1368 M. Garncarek wskazuje, że to właśnie SJM jest najczęściej wskazywany w przetargach na szkolenia organizowanych przez organy administracji publicznej. Zdaniem autora wynika to z niezrozumienia różnicy między PJM i SJM a także braku wiedzy na temat potrzeb językowych niesłyszących. M. Garncarek, *Polski język migowy...*, s. 135.

1369 *Ibidem*.

1370 Podobnie D. Lubowiecki, który stwierdza, że „organ powinien uzupełniać, a nie zastępować profesjonalnego tłumacza języka migowego. D. Lubowiecki, *Przygotowanie podmiotów...*, s. 41.

Powyższy problem nie dezawuuje samej idei obsługi osób uprawnionych z wykorzystaniem wybranego przez nie sposobu komunikacji bezpośrednio przez pracowników organu administracji publicznej. Do niewątpliwych zalet takiego rozwiązania należy szybszy i odformalizowany dostęp do tłumaczenia. Jako pozytywny aspekt tłumaczenia przez pracownika organu zalicza się także mniejsze koszty takiej usługi. Wynika to jednak z faktu, że pracownicy władający PJM i SJM nie otrzymują z tego tytułu jakiegokolwiek formy dodatkowego wynagrodzenia. Trudno więc uznać to za zaletę obowiązujących przepisów. Odpowiednie honorarium dla osoby wykonującej czynności tłumacza jest ważnym czynnikiem motywującym do dalszego kształcenia się, co wprost przekłada się na jakość i rzetelność tłumaczenia.

Zagadnieniem dotychczas nierozstrzyganym w doktrynie jest to, czy pracownik organu prowadzący daną czynność może na podstawie u.j.m. prowadzić czynności w toku postępowania administracyjnego bezpośrednio w PJM lub SJM utrwalając równocześnie ich przebieg, w szczególności treść oświadczeń osoby uprawnionej w protokole lub notatce w języku polskim. Przeciwno takiej interpretacji przemawia już sama treść art. 11 ust. 2 *ab initio* u.j.m., którzy stanowi, że: „świadczanie może być realizowane również przez pracownika organu administracji publicznej posługującego się PJM lub SJM”. Termin „świadczanie” w sposób jednoznaczny odnosi się wyłącznie do „usług tłumacza PJM, SJM i SKOGN”. Ustawa o języku migowym nie przyznaje więc przybranemu w charakterze tłumacza pracownikowi organu kompetencji ani uprawnień ponad wykonanie „usługi tłumaczeniowej”. Ograniczenie obowiązku stosowania języka polskiego w płaszczyźnie procesowej na podstawie u.j.m. jest więc jednokierunkowe, ponieważ obejmuje tylko oświadczenia woli i podania kierowane przez osoby uprawnione, które mogą ich dokonywać w wybrany przez siebie sposób (art. 4 ust. 1 u.j.m.). Tłumaczenie tych treści na język polski ma nie tylko umożliwić skuteczne porozumienie się przez organ administracji z osobą uprawnioną (funkcja gwarancyjna), ale także służy zapoznaniu się z treścią dowodu w języku polskim i utrwalenie go w ten sposób w aktach postępowania (funkcja instrumentalna — realizacja obowiązku posługiwania się językiem polskim przez władze publiczne.

Dopuszczenie przez ustawodawcę obsługi osób uprawnionych w PJM lub SJM przez pracowników organów administracji publicznej miało na celu uelastycznienie i odformalizowanie bieżącej obsługi osób uprawnionych poprzez wprowadzenie rozwiązania pozwalającego na stały dostęp do tłumacza bezpośrednio w urzędzie. Wezwanie tłumacza rejestrowego

do każdej czynności wiąże się z koniecznością oczekiwania i ponoszenie przez organ administracji publicznej kosztów jego stawiennictwa. W pierwotnej wersji projektu u.j.m. zakładano, że możliwość zastąpienia tłumacza przez pracownika organu „wpłynie pozytywnie na ograniczenie kosztów związanych z zapewnieniem usług tłumaczy oraz doprowadzi do zapewnienia sprawnej obsługi osób uprawnionych przez instytucje publiczne”¹³⁷¹. Pierwotna idea zakładała jednak dodatki do wynagrodzeń dla pracowników legitymujących się znajomością PJM lub SJM¹³⁷².

W praktyce koncepcja uniezależnienia się urzędów od usług tłumaczy rejestrowych została całkowicie zniekształcona. Przeszkoleni urzędnicy-tłumacze mieli pełnić funkcję analogiczną do dawnych tłumaczy przysięgłych ustanawianych przy sądach. Zamiast jednak przeszkolić jednego (lub kilku — w zależności od zapotrzebowania danego organu) pracownika na poziomie zaawansowanym, wiele urzędów zdecydowało się na szkolenia grupowe dla pracowników na poziomie podstawowym. W analizach RPO zwrócono uwagę, że przez to „do obsługi osób uprawnionych może zostać oddelegowana osoba, która opanowała język migowy na poziomie podstawowym pozwalającym najwyżej na wymianę zwrotów grzecznościowych lub przeliterowanie imienia i nazwiska”¹³⁷³.

Przed uchwaleniem u.j.m. znajomość PJM lub SJM w stopniu pozwalającym na wykonanie tłumaczenia uznawano za wiadomości specjalne, wobec czego do osób wykonujących tłumaczenie stosowano odpowiednio przepisy o biegłych. W związku z tym tłumaczenie przez pracownika organu uznawano za niedopuszczalne, co ilustruje wyrok WSA w Olsztynie w sprawie I SA/Ol 404/07 z 2007 roku w którym Sąd, uznał, że: „przybranie do czynności przesłuchania osoby tylko posługującej się językiem migowym, której umiejętności w tym zakresie nie zostały zweryfikowane, a przy tym pracownicy urzędu, stanowi ewidentne naruszenie przepisu art.195 § 1 dotyczącego przeprowadzania dowodu z zeznań świadków oraz przepisu art.197 § 3 Ordynacji, z którego wynika, że do wyłączenia biegłego stosuje się odpowiednio przepisy art. 130 § 1 i 2 Ordynacji. W roli biegłego nie może występować pracownik organu podatkowego nawet jeśli ma wiadomości specjalne w określonym zakresie. Bieglym może być tylko osoba niezainteresowana rozstrzygnięciem sprawy”¹³⁷⁴.

1371 Projekt ustawy o języku migowym i innych środkach wspierania komunikowania się z dnia 25 maja 2011 r., druk nr 4324, Sejm VI kadencji, s. 24.

1372 Idem, s. 31.

1373 RPO, *Obsługa osób głuchych i głuchoniewidomych w urzędach administracji publicznej analiza i zalecenia*, „Zasada równego traktowania prawo i praktyka” Nr 13, 2014, s. 27–28.

1374 Wyrok WSA w Olsztynie z 3.10.2007, sygn. akt: I SA/Ol 404/07, Legalis Nr 269166.

Utrwalone stanowisko dotyczące niezbędnych przymiotów tłumacza takich jak bezstronność i rzetelność daje dodatkowy asumpt do przyjęcia, że także w obecnym stanie prawnym w przypadku realizowania świadczenia przez pracownika organu powinno być ono realizowane w takim układzie procesowym, który zapewnia poszanowanie tychże wartości, w szczególności nie można uznać obowiązku zapewnienia świadczenia za spełniony jeśli jego wykonanie powierzono osobie o nieadekwatnych kompetencjach językowych.

7.3.5. Środki wspierające komunikowanie się

Ustawa o języku migowym wprowadziła pojęcie środków wspierających komunikowanie się, określając nim różne rozwiązania lub usługi służące przekazywaniu informacji za pomocą pisma (poczta elektroniczna, wiadomości tekstowe, SMS, MMS, faks), z wykorzystaniem komunikacji audiowizualnej oraz stron internetowych spełniających warunku dostępności¹³⁷⁵. Zgodnie z art. 11 ust. 2 u.j.m. świadczenie polegające na tłumaczeniu może być realizowane z wykorzystaniem tych środków¹³⁷⁶. Technologie pozwalające na zdalny udział tłumacza w czynności są coraz bardziej powszechne. Usługi tego rodzaju są realizowane przez podmioty prywatne i organizacje pozarządowe, które zapewniają obsługę dedykowanych dla tego celu rozwiązań technologicznych i pozyskują wykwalifikowanych tłumaczy. Wśród wiodących dostawców usług pozwalających na komunikowanie się z osobami niesłyszącymi i słabosłyszącymi należy wymienić następujące podmioty:

1. MIGAM „RKPK” Sp. z o. o. S.K.A. z siedzibą w Warszawie, która oferuje usługę *Tłumacz Migam*, która umożliwia połączenie się z tłumaczem z dowolnego urządzenia umożliwiającego nawiązanie połączenie audio-video na odległość, a także za pośrednictwem stron internetowych i aplikacji mobilnych. Usługa jest rozliczana w systemie abonamentowym. Atutem spółki jest dostosowanie oferty do wymogów wynikających z przepisów o dostępności w ramach Programu Dostępność Plus. Spółka zapewnia obsługę kilkuset podmiotów w całej Polsce, w tym Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej i PZU¹³⁷⁷.
2. Oddział Polskiego Związku Głuchych w Łodzi przy współpracy technicznej z JNS Sp. z o.o. z siedzibą w Łodzi stworzyło autorską

¹³⁷⁵ Art. 3 pkt 5 u.j.m.

¹³⁷⁶ Art. 11 ust. 2 u.j.m.

¹³⁷⁷ Źródło: <https://migam.org> [dostęp: 31.05.2025].

usługę o nazwie *Wideo tłumacz*. Dostęp do usługi jest możliwy za pośrednictwem stron www i aplikacji¹³⁷⁸. Z *Wideo tłumacza* korzystają instytucje publiczne w całej Polsce, między innymi sądy¹³⁷⁹, urzędy gmin¹³⁸⁰, komendy powiatowe państwowej straży pożarnej¹³⁸¹, starostwa powiatowe¹³⁸².

Powyższe rozwiązania znacznie ułatwiają wdrażanie u.j.m., choć nie jest to rozwiązanie preferowane przez wszystkich uprawnionych. Chodzi przede wszystkim o osoby starsze, które nie czują się komfortowo korzystając z urządzeń typu tablet czy smartfon, które umożliwiają realizację usługi¹³⁸³. Ponadto, osoby uprawnione zwracają uwagę na to, że korzystanie z tłumacza na odległość bywa źródłem stresu, ponieważ co do zasady osoba uprawniona nie może wcześniej sprawdzić kto będzie wykonywał świadczenie on-line i jakie posiada kompetencje¹³⁸⁴. Z oczywistych względów nie jest też możliwe korzystanie z tłumacza on-line w przypadku osób głuchoniewidomych.

Postępująca prywatyzacja usług w ramach środków wspomagających komunikowanie się może prowadzić do dalszego różnicowania sytuacji tłumaczy, którzy realizują świadczenie w tym trybie. Warunki w jakich tłumacze realizują świadczenie i wynagrodzenie są wówczas określane w ramach stosunku prywatnoprawnego z dostawcą usługi pozwalającej na komunikowanie się. Do omawianego rozwiązania nie dostosowano także odpowiednich rozwiązań na gruncie procesowym, w szczególności zasad sporządzania protokołu, który w tradycyjnym układzie proceduralnym powinien zostać podpisany przez tłumacza w myśl art. 69 § 2 k.p.a w zw. z art. 28 u.j.m.

Dostęp do usług tłumaczeniowych on-line jest prawdopodobnie jedyną prawnie uregulowaną metodą, która pozwoli zrealizować założenia

¹³⁷⁸ Źródło: <https://wideo.tlumacz.pl> [dostęp: 31.05.2025].

¹³⁷⁹ Źródło: <https://bip.warszawa.so.gov.pl/arttykul/1493/2950/system-wideo.tlumacz> (dostęp 30.12.2021).

¹³⁸⁰ Źródło: <http://www.olesnica.wroc.pl/gmina.php?id=601&fbclid=IwAR0VQINC5ruu3HysbuT7IZKKbgoxnqDzKPHHgUYO2kSbG7xkGGptdkPvQnM> [dostęp: 31.05.2025].

¹³⁸¹ https://www.gov.pl/web/kppsp-sieradz/wideo.tlumacz?fbclid=IwAR2rqWKjg_TNAMKAMgBbYSdBc2ssKs41jFNOCictlSujuYmpHvOcGrqUKWo [dostęp 31.05.2025].

¹³⁸² <https://www.youtube.com/watch?v=pNcfaIefsII> [dostęp: 31.03.2023].

¹³⁸³ A. Kalata-Zawłocka, *Glusi i tłumacze* *PJM*, s. 48.

¹³⁸⁴ W badaniach ankietowych osoby uprawnione opisywały wskazany problem w następujący sposób: „[...] wielu głuchych tego nie lubi [tłumacza on-line — KKJ], bo nie wiedzą, kto będzie tłumaczył — nie znają tłumacza, nie wiedzą, jak będzie migał. Na przykład w Polsce są dwie-trzy firmy tłumaczeniowe online. Na ich stronach są zdjęcia tłumaczy, ale ja bym chciał zobaczyć, jak oni migają, a tam nie ma filmików”. Ibiem.

ustawy o języku migowym i zapewnić dostępność językową usług publicznych w najmniej kosztowny sposób. Dostrzegając powszechność tego rozwiązania i specyficzny kierunek rozwoju rynku usług tłumaczeniowych na rzecz użytkowników PJM, SJM i SKOGN, a także mając na względzie ochronę interesów obu stron tłumaczenia ustawodawca powinien jednoznacznie i szczegółowo określić zasady korzystania ze środków pozwalających na komunikowanie w ramach świadczenia.

7.4. Sytuacja procesowa osób doświadczających trudności w komunikowaniu się w postępowaniu administracyjnym i sądowoadministracyjnym

Choć w ustawie o języku migowym osobom uprawnionym zagwarantowano swobodę korzystania z wybranej formy komunikacji w „kontaktach z organami administracji publicznej” to sposoby realizacji tego uprawnienia w toku postępowania administracyjnego podlegają pewnym ograniczeniom. W szczególności ustawodawca nie przesądził w sposób jednoznaczny czy dostęp do pomocy tłumacza obejmuje składanie podań i innych pism. Zgodnie z art. 28 u.j.m. w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie stosuje się odpowiednio przepisy k.p.a., które to pozwalają na skuteczne wniesienie podania na kilka sposobów, tj. na piśmie, za pomocą telefaksu lub ustnie do protokołu¹³⁸⁵.

W przypadku ustnego wniesienia podania, z czynności tej sporządza się protokół, który powinien zostać podpisany przez wnoszącego i pracownika który go sporządził. Jeżeli osoba wnosząca podanie nie może się podpisać, może to uczynić w jej imieniu osoba upoważniona. W przypadku ustnego wniesienia podania do protokołu zostaje on podpisany przez osobę upoważnioną oraz pracownika sporządzającego protokół. Od strony formalnej nie ma przeszkód, aby w czynności tej uczestniczył tłumacz PJM, SJM lub SKOGN.

Do potrzeb osób doświadczających trudności w komunikowaniu się nie jest natomiast dostosowana „tradycyjna” elektroniczna droga składania podań. Jednym z możliwych sposobów uwzględnienia potrzeb osób uprawnionych jest dopuszczenie składania podań w PJM, ewentualnie SJM w formie wideo przy zdalnej asyście tłumacza, który

---

¹³⁸⁵ Art. 63 § 1 k.p.a.

przekazuje następnie treść żądania właściwemu pracownikowi w języku polskim¹³⁸⁶. Na tej samej zasadzie należy dopuścić dostęp do pomocy tłumacza na wniosek osoby uprawnionej w celu sporządzenia podania, które na mocy przepisów szczególnych musi zostać sporządzonego według określonego wzoru lub na urzędowym formularzu.

Drugi obszar, w którym szczegółowe zasady dostępu do tłumaczenia nie zostały uregulowane to dostęp do akt sprawy. Zgodnie z art. 14 ust. 1 u.j.m. organ administracji publicznej udostępnia dokumenty niezbędne do załatwienia sprawy, w formie dostępnej dla osób uprawnionych, na ich wnioski. Treść powyższego przepisu jest niejednoznaczna, a ze względu na użytą w niej formułę „dokumentów niezbędnych do załatwienia sprawy” możliwe i akceptowalne są dwa różne kierunki jego rozumienia¹³⁸⁷.

Pierwszy z możliwych kierunków interpretacyjnych uwzględnia motyw i cel ustawy, gdzie za jedną z postaci uprawnień osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się należy uznać dostęp do formularzy, wniosków i instrukcji sporządzonych na przykład w systemie Braille’ a możliwych do wypełniania elektronicznie lub przy pomocy drugiej osoby, z dopuszczalnością opatrywania wypełnionych formularzy i wniosków podpisem elektronicznym. Taka droga wykładni pozwala przyjąć, że termin „dokument” w treści art. 14 ust. 1 u.j.m. został użyty „w znaczeniu pozaprawnym, technicznym, jednocześnie zbiorczym, czyli jako łączne oznaczenie wzorców, formularzy, druków, blankietów i innych podobnych „materiałów”, zwykle przygotowywanych masowo w celu ułatwienia bądź ujednolicenia określonych czynności — w niektórych przypadkach także i procesowych. Wniesiony przez osobę uprawnioną formularz (w systemie Braille’ a bądź innym) staje się wówczas składnikiem akt sprawy”¹³⁸⁸.

Drugi kierunek wykładni opiera się na odczytaniu pojęcia dokumentu w znaczeniu stricte prawnym, a tym samym nieobejmującym kategorii blankietu. Za dokumenty niezbędne należy wówczas uznać dokumenty otrzymane lub wytworzone w związku z konkretnym postępowaniem administracyjnym i istotny do załatwienia oznaczonej sprawy. Zastosowanie kryterium niezbędności wymaga więc wyważenia przez organ dwóch wartości procesowych, czyli prawa strony

1386 Możliwość zdalnego połączenia się przez osobę uprawnioną z tłumaczem PJM zapewnia m. in. Biuro RPO, gdzie wykorzystuje w tym celu opisaną wcześniej usługę *Wideo tłumacza* Zob.: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/zloz-wniosek-0> [dostęp: 31.03.2023].

1387 G. Łaszczyca, *Akta sprawy...*, s. 149.

1388 *Ibidem* s. 149–150.

(będącej osobą uprawnioną) do czynnego udziału w postępowaniu administracyjnym, gwarantowanego treścią art. 10 § 1 k.p.a., oraz ekonomii procesowej — w znaczeniu kodeksowej prostoty postępowania, czyli posługiwania się możliwie najprostszymi środkami prowadzącymi do załatwienia sprawy (art. 12 k.p.a.). Jako przykład „dokumentów niezbędnych do załatwienia sprawy” wskazuje się w szczególności niektóre „dokumenty dowodowe”, takie jak protokół utrwalający czynność dowodową, a także inne dokumenty oddziałujące w sposób istotny na status strony postępowania bądź na tok działań procesowych¹³⁸⁹.

Za bardziej przekonujący należy uznać pierwszy z przedstawionych poglądów. Znajduje on oparcie w zakazie dyskryminacji ze względu na język i w drodze wnioskowania *a maiori ad minus*. Nie jest zasadne ani uprawnione oczekiwanie od osób doświadczających trudności w komunikowaniu się umiejętności czytania i pisanie w języku polskim (w ogóle lub w stopniu pozwalającym na swobodne wyrażenie się i zrozumienie wszystkich relewantnych aspektów sprawy)¹³⁹⁰. Pozbawienie osób uprawnionych jakichkolwiek materiałów w formie dla nich zrozumiałej wyklucza je z czynnego udziału w postępowaniu w myśl art. 10 § 1 k.p.a. Ponadto, skoro organy administracji publicznej zostały zobowiązane do udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się i/lub dostępu do pomocy tłumacza już na przedpolu postępowania administracyjnego (w ustawie użyto wszak szerokiego pojęcia „kontakty z administracją publiczną”), to nie sposób uzasadnić stanowiska zgodnie z którym z zakresu możliwych płaszczyzn interakcji miałyby zostać wykluczone „materiały” umożliwiające załatwienie sprawy choćby nie stanowiły one dokumentu w znaczeniu prawnym.

Dalszej wykładni wymaga także zwrot „udostępnia dokument w formie dostępnej dla osoby uprawnionej”, który także może być rozumiany na dwa sposoby. Można przyjąć, że chodzi o udostępnienie tylko treści dokumentu (za pośrednictwem osoby przybranej, poprzez świadczenie tłumacza PJM, SJM lub SKOGN, lub za pomocą środków umożliwiających komunikowanie się) lub o udostępnienie samego dokumentu (w znaczeniu dosłownym, fizycznym, jako nośnika) w formie dostępnej dla osoby uprawnionej. Samo pojęcie udostępniania rozpatrywać w odniesieniu do oddział II rozdział 3 k.p.a. W oparciu o takie założenie udostępnianie dokumentów może przyjąć obie z powyższych postaci,

¹³⁸⁹ *Ibidem* s. 150.

¹³⁹⁰ A. Błaszczak-Banasiak, K. Majdzińska, M. Zima-Parjaszewska, *Dostęp osób z niepełnosprawnościami do wymiaru sprawiedliwości — analiza i zalecenia*, Zasada równego traktowania — prawo i praktyka nr 21, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich nr 7/2016, s. 63.

czyli zarówno „udostępnienia ustnego/treściowego” jako postaci wglądu w akta sprawy oraz „udostępnienia dokumentu/rzeczowego” — jako przejawu sporządzenia odpisu z akt sprawy¹³⁹¹.

Odpis z akt sprawy w przypadku obsługi osób uprawnionych przyjmuje szczególną formę, ponieważ jest to w założeniu „odpis” dokumentu pierwotnego przetworzony co do formy (przetłumaczony, poddany transliteracji lub innego rodzaju konwersji na formę zrozumiałą dla osoby uprawnionej), ale nie treści. Innymi słowy sporządzenie odpisu polega tu na utrwaleniu na papierze lub innym nośniku (np. nagraniu wideo) treści dokumentu pierwotnego za pomocą migów, liter, znaków bądź innych kodów i symboli dostępnych dla osoby uprawnionej. Wytworzony w ten sposób „materiał” powinien zostać włączony do akt sprawy. Słusznie też wskazuje się, że nie można wykluczyć, iż do akt sprawy zostanie włączony tylko dokument urzędowy potwierdzający przygotowanie i udostępnienie (wydanie) osobie uprawnionej żadanego dokumentu w dostępnej formie¹³⁹². Powyższe założenia rodzą pytanie o charakter prawny „odpisu przetworzonego” (sporządzone w formie dostępnej dla osoby uprawnionej). Trafnie przyjmuje się, że w takiej formie odpis nie wymaga podpisu. W doktrynie wyrażono jednak pogląd, zgodnie z którym nie ma przeszkód prawnych, aby taki przetworzony dokument uwierzytelnić. Brak jednak ugruntowanej praktyki co do możliwej formy realizacji takiego postulatu.

Dokumenty niezbędne do załatwienia sprawy są udostępnione na wniosek, w formie „dostępnej dla osoby uprawnionej”. W ocenie G. Łaszczyca forma fizycznego udostępnienia dokumenty powinna mieścić się w grupie prawnie dopuszczalnych, a tym samym nie obejmuje formy ustnej, wizualno-przestrzennej, dźwiękowo-artykulacyjnej i „innych podobnych (m.in. alfabetu Lorma, innych systemów przekazu liter i innych znaków pisańskich za pomocą dotykania umownych punktów, kreślenia linii na dłoni, alfabetu palcowego). Posłużenie się takimi formami przekazu treści dokumentu należy łączyć z udostępnieniem „treściowym” dokumentu. Za dopuszczalne uznaje się natomiast udostępnienie „odpisu przekonwertowanego” sporządzonego przykładowo w alfabecie Braille’ a, alfabecie Moona lub podobnym¹³⁹³. Kwestią otwartą pozostaje natomiast ocena dopuszczalności sporządzenia

1391 G. Łaszczyca, *Akta sprawy...*, s. 149–150.

1392 Jak wskazuje G. Łaszczyca, może się to okazać konieczne, gdy sporządzenie tego typu odpisu będzie wymagało wykonania obszernego zespołu czynności indywidualnych, a zatem gdy nie można go dalej — w prosty sposób — „powielić”. Ibidem.

1393 Ibidem.

odpisu przetłumaczonego na PJM w formie utrwalonej na nośniku elektronicznym. Ubieganie się przez stronę o wydanie dokumentu w takiej formie byłoby dopuszczalne na podstawie art. 14 ust. 1 u.j.m. w wersji zaproponowanej w projekcie z 2018 roku.

Realizacja obowiązków przewidzianych w ustawie o języku migowym wymaga okazania dokumentów i innych „materiałów” tworzących akta sprawy osobie przybranej lub tłumaczowi, którzy odpowiadają za przekazanie treści dokumentu osobie uprawnionej¹³⁹⁴. Okazanie akt sprawy lub innych „materiałów” osobom przybranym i tłumaczom PJM, SJM lub SKOGN powinno nastąpić w takim zakresie, w jakim jest to konieczne do zrealizowania uprawnień procesowych osoby uprawnionej będącej stroną postępowania.

Jak wynika z przeglądu orzecznictwa, tłumaczenie wpływa także na inne płaszczyzny postępowania administracyjnego niż składanie podań i oświadczeń oraz dostęp do dokumentów. W pierwszej kolejności, niezapewnienie przez organ osobie uprawnionej dostępu do tłumaczenia języka migowego stanowi naruszenie art. 10 § 1 k.p.a. i art. 9 § 1 k.p.a.¹³⁹⁵ Czynniki, takie jak znajomość języka polskiego przez stronę i dostęp do pomocy tłumacza, mogą także wpływać na dokonywanie ustaleń faktycznych przez organ, w tym ocenę twierdzeń strony. W sprawie prowadzonej przed WSA w Poznaniu, sygn. akt: 332/19 Sąd uwzględnił argumentację skarżącego, zgodnie z którą nie mógł on w pełni udokumentować istotnych dla niego okoliczności w postępowaniu o wymeldowanie, ponieważ w czasie interwencji policji, które podejmowano w związku z awanturami wszczynanymi przez osobę, co do której złożył wniosek o wymeldowanie nie zapewniono mu pomocy tłumacza języka migowego. Przez to jego stanowiska nie utrwalono prawidłowo w notatkach i protokołach policji. W rozstrzygnięciu uznano, że wersję stanu faktycznego przedstawioną przez skarżącego w zakresie dotyczącym uchybień policji potwierdzał fakt, że nie potrafił on czytać ani pisać, a skargę sporządził z jego imienia biegły sądowy tłumacz języka migowego¹³⁹⁶.

Brak dostępu do tłumacza może stanowić przesłankę przywrócenia na tej podstawie terminu do dokonania określonej czynności. Na przykład WSA w Szczecinie uznał nieudostępnienie pouczenia co do sposobu złożenia skargi do sądu administracyjnego w języku migowym za podstawę do przywrócenia terminu, uzasadniając swoje stanowisko

¹³⁹⁴ G. Łaszczycza określa te osoby mianem „osób wspomagających/wspierających”.

¹³⁹⁵ Wyrok NSA z 10.06.2020, sygn. akt: I OSK 2143/19.

¹³⁹⁶ Wyrok WSA w Poznaniu z 24.10.2019, II SA/Po 332/19.

tym, że: „jak wynika z akt sprawy skarżący jest osobą głuchoniemą, komunikującą się z innymi osobami wyłącznie w języku migowym. Zdaniem sądu, taki rodzaj niepełnosprawności niewątpliwie ogranicza stronę w uzyskaniu ewentualnej, bezpośredniej pomocy co do zrozumienia procedur prawnych, powodując w ten sposób poważne dla niej trudności, chociażby w uzyskaniu dodatkowych wyjaśnień w kwestii sposobu złożenia skargi do sądu”¹³⁹⁷. Podobna argumentacja była podnoszona przed WSA w Gliwicach po stronie skarżącej, będącej osobą niesłyszącą, która powoływała się na fakt, że język polski jest dla niej językiem obcym, szczególnie w formie pisanej, a zatem nie została pouczona w sposób zrozumiały o braku prawa do pobierania świadczeń. Skarżąca podkreśliła, że w świetle orzecznictwa sądów administracyjnych obowiązek prawidłowego pouczenia osoby otrzymującej świadczenie spoczywa na organach administracji publicznej¹³⁹⁸.

Z orzecznictwa można także wyprowadzić bardziej ogólny obowiązek zwiększonej staranności w kontaktach z niesłyszącym petentem opartego na art. 8 i 9 k.p.a., który obejmuje nakaz upewnienia się, że wszelkie treści istotne dla sytuacji strony zostały przez nią rzeczywiście zrozumiane, w tym pisemne pouczenia¹³⁹⁹. W szczególności organy prowadzące postępowanie powinny podjąć aktywne działania w celu upewnienia się, czy strona doświadczająca trudności w komunikowaniu się posiada umiejętność czytania w stopniu pozwalającym na zrozumienie treści i znaczenia dokumentu (np. druku wymeldowania)¹⁴⁰⁰. W orzeczeniach wydanych po wejściu w życie u.j.m. zwraca się także uwagę, że „w przypadku, gdy stroną postępowania jest osoba mająca problemy z komunikowaniem się, na organie administracji ciąży obowiązek zapewnienia takiej osobie usług tłumacza języka migowego, co wynika z przepisu art. 11 ust. 1 ustawy z 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się”¹⁴⁰¹.

Orzecznictwo nie przesądza natomiast, czy fakt, że osoba przybrana do czynności procesowej w charakterze tłumacza języka migowego nie posiadała adekwatnych kompetencji językowych może stanowić podstawę kwestionowania ustaleń faktycznych, dokonanych na podstawie tej czynności. Problem ten był podejmowany przed WSA w Lublinie

1397 Postanowienie WSA w Szczecinie z 7.10.2016, II SA/Sz 598.

1398 Wyrok WSA w Gliwicach z 30.08.2016, IV SA/Gl 814/15.

1399 Tak: Wyrok WSA w Warszawie z 22.11.2012, I SA/Wa 1116/12. Podobnie: Wyrok WSA w Szczecinie z 30.01.2013, II SA/Sz 1217/12.

1400 Wyrok WSA w Gdańsku z 10.05.2006, sygn. akt: III SA/Gd 615/05.

1401 Wyrok WSA w Poznaniu z 15.01.2015 r., IV SA/Po 1051/14, LEX nr 1629556

w sprawie pod sygn. akt: I SA/Lu 681/11, gdzie skarżący twierdził, że organ błędnie ustalił stan faktyczny, albowiem w przesłuchaniu skarżącego jako tłumacz uczestniczył jego 17-letni syn, który nie potrafił odpowiednio przełożyć skomplikowanej terminologii z zakresu prawa podatkowego. Skarżący twierdził, że przez to błędnie zrozumiał zadawane mu pytania, na skutek czego nie przedstawił wszystkich wymaganych dokumentów w toku kontroli podatkowej. W skardze zwrócono także uwagę, że mając wiedzę o niepełnosprawności skarżącego organ powinien był wezwać tłumacza języka migowego do czynności z jego udziałem. Ustosunkowując się do powyższych zarzutów sąd zauważył, że 17-letni syn skarżącego pełnił zarówno rolę osoby przybranej jak i pełnomocnika skarżącego. W ocenie sądu wyznaczenie syna skarżącego do reprezentowania go w toku kontroli podatkowej wskazywało zaś na to, że skarżący posiada do niego pełne zaufanie i godzi się z ryzykiem związanym z jego uczestnictwem w czynnościach kontrolnych (w tym tłumaczeniem)¹⁴⁰². Przedstawiona przez sąd argumentacja nie zasługuje na aprobatę, ponieważ opiera się na konfuzji dwóch autonomicznych uprawnień procesowych tj. prawa do działania przez pełnomocnika i prawa do występowania przez stronę w postępowaniu w jej własnym języku. Nie sposób także zaakceptować stanowiska zgodnie z którym to strona ma ponosić konsekwencje niekompetencji tłumacza, tym bardziej gdy z przesłanek o charakterze obiektywnym (wiek osoby przybranej) wynika, że nie posiada ona wiedzy wystarczającej na rzetelne wykonanie tłumaczenia.

Sądy administracyjne są podmiotami zobowiązanymi w rozumieniu u.j.m. Jak wskazuje praktyka orzecznicza, w postępowaniu sądowoadministracyjnym odpowiednie zastosowanie do tłumaczy języka migowego znajdują przepisy o biegłych sądowych w sprawach cywilnych¹⁴⁰³. W charakterze tłumacza mogą zostać powołani biegli z listy prowadzonej przez właściwego prezesa sądu okręgowego jak i podmioty nieprofesjonalne spoza tej listy w charakterze biegłych ad hoc (ad causam). Praktyka powoływanie biegłych ad hoc została niedawno jednoznacznie zaaprobowana przez NSA. W przedmiotowym postępowaniu skarżąca wywiodła skargę kasacyjną w oparciu o naruszenie przepisów postępowania w postaci art. 105 i 106 § 2 p.p.s.a. W ocenie skarżącej naruszenie polegało na „niezapewnienia tłumacza przysięgłego języka migowego”, na skutek czego doszło do ograniczenia prawa do obrony. Skarżąca wyjaśniła,

¹⁴⁰² Wyrok WSA w Lublinie z 22.02.2012, I SA/Lu 681/11

¹⁴⁰³ Zob. Projekt ustawy o tłumaczach publicznych wraz z projektami podstawowych aktów wykonawczych, Druk sejmowy Nr 2481, IV Kadencja.

że jest osobą niesłyszającą a okoliczność ta była znana sądowi I instancji z urzędu, ponieważ miała bezpośredni związek z rozpatrywaną sprawą. NSA ustalił jednak, że skarżąca stawiała się na rozprawie I-instancyjnej wraz ze swoją teściową, która za jej zgodą „pełniła funkcję tłumacza języka migowego”. Na tej podstawie NSA uznał, że „wobec jednoznacznego oświadczenia skarżącej o woli korzystania z pomocy w/w osoby w zakresie tłumaczenia przebiegu rozprawy, nie było podstaw do kwestionowania faktu realnego umożliwienia skarżącej korzystania z jej praw procesowych (skarżąca skorzystała z tych praw, oświadczając na rozprawie, że podtrzymuje wniesioną skargę)”. W dalszej kolejności NSA stwierdził, że „nie było powinnością Sądu pierwszej instancji weryfikowanie kompetencji przybranego ad hoc tłumacza języka migowego”¹⁴⁰⁴.

Stanowisko NSA świadczy o tym, że dostęp do tłumacza (w tym tłumacza PJM) jest wciąż postrzegany w sposób czysto instrumentalny. W zaprezentowanym przez NSA ujęciu, tłumacze nie są traktowani jak osoby posiadające wiedzę specjalną (znajomość PJM i umiejętność tłumaczenia), a wyłącznym kryterium decydującym o dopuszczeniu danej osoby do czynności w charakterze tłumacza staje się zaakceptowanie takiego rozwiązania przez osobę uprawnioną, często jedynie w sposób konkludentny i bez wcześniejszego pouczenia o przysługujących jej prawach. Prowadzi to do traktowania tłumacza raczej jako „asystenta językowego” lub szczególnego rodzaju pełnomocnika strony doświadczającej trudności w komunikowaniu się, aniżeli obiektywnego, bezstronnego i kompetentnego pośrednika językowego między stroną a sądem i pozostałymi uczestnikami dyskursu sądowego.

Przytoczone orzeczenia uwydatnia dwa podstawowe zagadnienia problemowe związane z udziałem tłumaczy PJM, SJM i SKOGN w postępowaniu sądowoadministracyjnym. Zagadnieniem kluczowym jest to, czy sąd administracyjny ma obowiązek wezwać tłumacza dla osoby doświadczającej trudności w komunikowaniu się z urzędem, czy na wniosek. Odpowiedź na to pytanie wymaga w pierwszej kolejności określenia na jakiej podstawie prawnej tłumacz powinien zostać powołany przez sąd. W judykaturze prezentowane są w tym względzie dwie praktyki. Pierwsza z nich opiera się na odpowiedniej interpretacji art. 5 § 2 p.u.s.p., zgodnie z którym „osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza”, w ten sposób, że użyte w nim słowo „tłumacz” obejmuje tłumaczy PJM, SJM

1404 Wyrok NSA z 21.08.2018 I OSK 1124/18, LEX nr 2588317.

i SKOGN. Wówczas tłumacza przyznaje się na wniosek osoby niewładającej językiem polskim zgłoszony na podstawie art. 5 § 2 i 3 p.u.s.p. w zw. z art. 29 p.u.s.a., a sąd wydaje postanowienie o przyznaniu tłumacza. W pozostałym zakresie zastosowanie znajdują właściwe przepisy w sprawie biegłych sądowych w sprawach cywilnych¹⁴⁰⁵.

Druga możliwość to przyznanie stronie tłumacza bez odesłania do art. 5 § 2 p.u.s.p. via art. 29 p.u.s.a., gdzie obowiązek zapewnienia tłumacza należy uznać za obowiązek wynikający z art. 106 § 2 p.p.s.a. i art. 5 § 1 u.j.p.¹⁴⁰⁶. Wykładnia systemowa przemawia za uznaniem za prawidłowe drugiego z prezentowanych rozwiązań. W postępowaniach prowadzonych przed sądami powszechnymi przesłuchanie niesłyszących z udziałem tłumacza (k.p.k.) lub biegłego (k.p.c.) nie następuje na wniosek, lecz jest obowiązkiem sądu każdorazowo, gdy porozumienie się z daną osobą w mowie lub piśmie w języku polskim nie jest możliwe. Ustawodawca nakłada obowiązek zapewnienia dostępu do tłumaczenia PJM, SJM i SKOGN także na organy administracji publicznej. Brak więc racjonalnych podstaw do odmiennego traktowania strony niewładającej językiem polskim z powodu niepełnosprawności w postępowaniu sądowoadministracyjnym. Mając ponadto na względzie kwestię równego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, należy konsekwentnie przyjąć, że wydatki związane z udziałem tłumacza w takim wypadku powinien ponieść Skarb Państwa.

Powyższe ustalenia mają podstawowe znaczenie dla oceny ważności postępowania, a tym samym dopuszczalności formułowania przez strony zarzutów kasacyjnych opartych o art. 183 § 2 pkt 5 p.p.s.a., czyli przesłankę pozbawienia strony możliwości ochrony swoich praw. Zgodnie z przyjętym stanowiskiem, tj. uznaniem, że obowiązek wezwania tłumacza dla osoby doświadczającej trudności w komunikowaniu się z urzędu wynika z przepisów art. 106 p.p.s.a. w zw. z art. 5 u.j.p., zaniechanie tego obowiązku należy uznać za naruszenie prawa strony do obrony na gruncie p.p.s.a.¹⁴⁰⁷. Nie wyklucza to uprzedniego wystąpienia przez stronę z takim żądaniem, w celu zasygnalizowania, że nie potrafi się samodzielnie komunikować w języku polskim.

¹⁴⁰⁵ G. Rzęsa [w:] B. Adamiak, *Kodeks...*, art. 263, pkt C

¹⁴⁰⁶ Tak np. Postanowienie WSA w Warszawie z dnia 15 lutego 2016 r., sygn. akt: I SA/Wa 52/16, Legalis Nr 1463613; Postanowienie WSA z 18.06.2015 r., sygn. akt: I SA/Wa 647/15, Legalis Nr 1369758.

¹⁴⁰⁷ Tak też: M. Szuszczyk, *Udział tłumacza w procesie jako gwarancja rzetelnego procesu* [w:] Strona obcej narodowości przed sądami krajowymi, red. E. Macierzyńska-Franaszczyk, F. Zoll, Warszawa 2017, s. 68.

Kwestią wymagającą oceny ad casu jest natomiast jaki wpływ na ważność postępowania mają kompetencje językowe i inne walory tłumacza predysponujące go do udziału w postępowaniu oraz to czy na sądzie administracyjnym spoczywa obowiązek ich weryfikacji. Uznając tłumaczy PJM, SJM i SKOGN za biegłych sądowych szczególnego rodzaju ustawodawca jasno określił, że osoby pełniące tę funkcję w postępowaniu sądowym powinny posiadać odpowiednie kompetencje (tj. legitymować się certyfikatem potwierdzającym biegłość językową), a także dawać rękojmię należytego wykonywania swoich obowiązków¹⁴⁰⁸. Niespełnianie przez kandydata na biegłego kryteriów dotyczących odpowiedniej postawy moralnej gwarantującej zachowanie bezstronności i rzetelności to samoistna przesłanka odmowy wpisu na listę biegłych lub późniejszego z niej wykreślenia¹⁴⁰⁹.

Ustanowienie biegłego ad hoc (biegłego ad casu), jest powszechnie akceptowaną praktyką w postępowaniu cywilnym, do której per analogiam odwołują się sądy administracyjne¹⁴¹⁰. Korzystanie przez sądy z pomocy biegłych–tłumaczy ad hoc jest z resztą procesową koniecznością ze względu na niewielką liczbę biegłych omawianej specjalności¹⁴¹¹. Sama dopuszczalność skorzystania z wiedzy fachowej osoby nie wpisanej na listę biegłych sądowych, nie oznacza, że może być to osoba dowolna.

1408 Kryterium „rękojmi należytego wykonywania obowiązków” ma zatem służyć zagwarantowaniu odpowiedniego poziomu moralnego i zawodowego biegłego sądowego. Jego spełnienie jest wymagane od kandydata niezależnie od spełnienia przez niego pozostałych warunków dotyczących kwalifikacji zawodowych (§ 12 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości). Ocena spełnienia warunku rękojmi dotyczy prognozowania przyszłych zachowań kandydata do wykonywania obowiązków biegłego, a tych zaś nie sposób wnioskować inaczej niż z prezentowanej przez kandydata na biegłego postawy etycznej i moralnej, a także sposobu jego postępowania, zwłaszcza oceny wykonywania dotychczasowej pracy, Wyrok NSA z 10 czerwca 2015 r., II GSK 986/14.

1409 Wyrok NSA z 10.06.2015, sygn. akt: II GSK 986/14.

1410 „Biegły może być powołany przez sąd z listy biegłych sądowych (stałych) lub spośród innych bezstronnych osób posiadających odpowiednie kwalifikacje — biegłych w konkretnej sprawie (ad causam, ad hoc). Obowiązek sprawdzenia kwalifikacji osoby powołanej w charakterze biegłego spoczywa na sądzie. Wyjątkowo nie dotyczy to biegłego sądowego, którego kwalifikacje sprawdzane są przed dokonaniem wpisu na listę biegłych sądowych (art. 283 § 2 k.p.c.). Ze względu na źródło pochodzenia opinii brak jest jakichkolwiek podstaw do jej różnego traktowania i oceny.” — Wyrok SN z dnia 11.03.2010 r., IV CSK 388/09, LEX nr 1111021; Koncepcja biegłych *ad hoc* ma odpowiednie zastosowanie do tłumaczy także na gruncie postępowania karnego. Zob. wyrok SA w Katowicach z 13.09.2011 r., II AKa 210/11, KZS 2011, Nr 12, poz. 65.

1411 Przykładowo według stanu na pierwszy kwartał 2022 r. przy Sądzie Okręgowym we Wrocławiu nie ma ani jednego biegłego z zakresu daktylogonii/biegłego-tłumacza języka migowego (<https://www.wroclaw.so.gov.pl/biegli-sadowi,m,mg,297,24>), a przy Sądzie Okręgowym w Warszawie na liście figurują zaledwie trzech biegli-tłumaczy języka migowego (<https://bip.warszawa.so.gov.pl/artykuly/237/biegli-sadowi>).

Przed dopuszczeniem dowodu z opinii biegłego ad hoc Sąd powinien upewnić się, że dana osoba posiada rzeczywiste i potwierdzone kwalifikacje, a także specjalistyczną wiedzę w danej dziedzinie¹⁴¹². Nie można zatem zaakceptować przytoczonej uprzednio tezy NSA o tym, że nie jest powinnością sądu „weryfikowanie kompetencji przybranego ad hoc tłumacza języka migowego”. Przeciwnie, w takiej sytuacji sąd powinien ze szczególną starannością upewnić się na jakiej podstawie dana osoba uważa się za zdolną do pełnienia funkcji tłumacza (jeżeli nie posiada formalnego wykształcenia, to w jaki sposób nauczyła się języka migowego lub niebędącego językiem sposobu komunikacji, jak często i w jakim charakterze — profesjonalnym, rodzinnym, towarzyskim — ma kontakt z osobami niesłyszącymi itd.), a także zweryfikować jej osobiste predyspozycje do udziału w postępowaniu w takim charakterze, w szczególności czy jest to osoba bliska dla strony, czy nie posiada osobistego interesu w rozstrzygnięciu sprawy i czy nie jest osobą karaną¹⁴¹³. Od biegłego zakresu daktylogonii/biegłego-tłumacza języka migowego ad hoc należy odebrać przyrządzenie zgodnie z art. 282 § 1 k.p.c. i art. 283 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 265 § 2 zd. 1 k.p.c. stosowanymi odpowiednio¹⁴¹⁴.

Tłumacz pełni rolę gwarancyjną w postępowaniu sądowoadministracyjnym dla strony, która nie włada językiem polskim ze względu na niepełnosprawność. Doświadczanie trudności w komunikowaniu się w języku polskim nie stanowi samoistnej przesłanki dla ustanowienia na jej rzecz pełnomocnika z urzędu w ramach prawa pomocy¹⁴¹⁵. Z drugiej strony, jeżeli strona ma ustanowionego pełnomocnika, to nie wyłącza to obowiązku wezwania do czynności z jej udziałem tłumacza.

W postępowaniu sądowoadministracyjnym nie znajdują zastosowania przepisy u.j.m. o dostępie do dokumentów w formie zrozumiałej dla osób doświadczających trudności w komunikowaniu się (sporządzenia odpisów przetworzonych np. w formie transliteracji na alfabet Braille’a). W aktualnym stanie prawnym wątpliwości budzi także możliwość przeglądania akt sprawy przez osoby przybrane w rozumieniu u.j.m. lub tłumaczy PJM, SJM lub SKOGN (zamiast strony lub asystując jej w celu przetłumaczenia treści akt) jeżeli nie zostaną oni równocześnie ustanowieni jej pełnomocnikami. Zgodnie z zasadą legalizmu czynność udostępnienia akt osobom innym niż strony musi mieć podstawę w akcie

¹⁴¹² Tak: Wyrok SN z 25.02.1974 r., II KR 371/73, OSNKW 1974, nr 6, poz. 117.

¹⁴¹³ Wyrok SN z 6 maja 1983 r., IV KR 74/83, OSNKW 1983, nr 12, poz. 102.

¹⁴¹⁴ Tak m. in.: Sąd Najwyższy w wyroku z 2015.11.25, II CSK 872/14.

¹⁴¹⁵ Postanowienie WSA w Szczecinie z 16.09.2016, II SA/Sz 601/16

prawnym rangi ustawowej¹⁴¹⁶. W rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 5 sierpnia 2015 r. — Regulamin wewnętrznego urzędowania wojewódzkich sądów administracyjnych¹⁴¹⁷ zagadnienie udostępnienia akt innym podmiotom niż strony uregulowano w ten sposób, że przewodniczący wydziału wyraża zgodę na przejrzanie akt przez te osoby w przypadkach „przewidzianych w przepisach odrębnych”¹⁴¹⁸. Podstawę żądania dostępu do akt wraz z zapewnieniem odpowiedniej pomocy językowej do zapoznania się z ich treścią mogą stanowić przepisy o dostępności komunikacyjno-informacyjnej podmiotów publicznych omówione poniżej.

7.5. Tłumaczenie jako warunek dostępności podmiotów publicznych

7.5.1. Dostępność informacyjno-komunikacyjna podmiotów publicznych

Dostępność rozumiana jako usuwanie barier w dostępie osób z trudnościami funkcjonalnymi do przestrzeni publicznej wywodzi się z zasady sprawiedliwości społecznej, będącej jedną z kardynalnych zasad ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej¹⁴¹⁹. Jak wskazuje TK: „formalna zasada równości jako równe traktowanie równych i nierówne traktowanie nierównych sama przez się nie zapewnia sprawiedliwego traktowania. Konieczne jest bowiem uwzględnienie przesłanek materialnych, które zapewniają równy udział jednostek w dostępie do dóbr, korzyści czy instytucji, szerzej — równy z innymi udział w życiu społecznym. Konstytucyjna zasada sprawiedliwości w tym wypadku nie usprawiedliwia nierównego traktowania lub odstępstwa od zasady równości, lecz

¹⁴¹⁶ J. Drachal, A. Wiktorowska, G. Rząsa, [w:] *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, red. R. Hauser, M. Wierzbowski, 2021, art. 12a, Nb 20.

¹⁴¹⁷ Dz.U. poz. 1177, § 21 ust. 2 pkt 4. Analogiczny przepis zawiera art. 24 pkt 3 Regulaminu NSA, tj. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 lipca 2020 r. — Regulamin Naczelnego Sądu Administracyjnego (Dz. U. poz. 1202).

¹⁴¹⁸ Osoby trzecie mogą domagać się udostępnienia im dokumentów z akt sprawy sądowo-administracyjnej, powołując się na przepisy ustawy o dostępie do informacji publicznej. Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury „przepisy proceduralne regulujące zasady udostępniania akt sądowych, administracyjnych i prokuratorskich nie wyłączają a limine uprawnień osób innych niż strona, wynikających z ustawy o dostępie do informacji publicznej” — J. Drachal, A. Wiktorowska, G. Rząsa [w:] *Komentarz...* i orzecznictwo tam przywołane.

¹⁴¹⁹ J. Oniszcuk, *Konstytucja RP w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Kraków 2000, s. 151.

przeciwnie — stanowi warunek równego traktowania w sensie materialnym. Konstytucja zakłada bowiem równą autonomię jednostki i jej równą wartość moralną z wartością moralną innych ludzi. Sprawiedliwość społeczna zakładająca równe uczestnictwo jednostek w życiu społecznym, w tym w dostępie do dóbr, może być realizowana, gdy usunięte zostaną przeszkody uniemożliwiające lub utrudniające równy dostęp do dóbr, jakimi są po pierwsze — brak uznania jednostek lub grup, manifestujący się w utrwalonych stereotypach i praktykach dyskryminacyjnych, jak na przykład dyskryminacja osób niepełnosprawnych, po drugie — brak odpowiednich środków uniemożliwiający jednostce lub grupie równe uczestnictwo w życiu społecznym¹⁴²⁰.

Usuwanie barier i zapewnianie dostępności wszystkim obywatelom, w tym osobom doświadczającym trudności w komunikowaniu się, zostały uznane za jedno z kluczowych zadań realizujących zasadę sprawiedliwości społecznej państwa. Zapewnienie dostępności jest obowiązkiem państwa wynikającym z art. 9 KPiON. W myśl powyższego artykułu państwa strony Konwencji zostały zobowiązane do podjęcia odpowiednich środków, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach, na zasadzie równości z innymi osobami, w tym dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. „Odpowiednie środki” należy rozumieć jako rozpoznanie i eliminację przeszkód i barier w zakresie dostępności, które mają zastosowanie między innymi do:

- Budynków, dróg, transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy,
- Informacji, komunikacji i innych usług, w tym usług elektronicznych i służb ratowniczych.

Prawo do dostępności wyrażone w Konwencji uznaje się za odrębne prawo człowieka, niezależne od zakazu dyskryminacji, określonego w innych międzynarodowych instrumentach ochrony praw człowieka o powszechnym charakterze. Dostępność na gruncie KPiON jest kategorią dwuwymiarową, co oznacza, że powinna być ona postrzegana zarówno jako samodzielne uprawnienie, jak i zasada ogólna. Tym samym kryterium dostępności wyznacza kierunek wykładni i stosowania pozostałych

¹⁴²⁰ Wyrok TK z 25.06.2013 r., sygn. akt: P 11/12, OTK-A 2013, nr 5, poz. 62.

praw i obowiązków zawartych w Konwencji, w tym prawa do edukacji i prawa do zdrowia. Szeroka formuła art. 9 KPON miała dodatkowo skłonić Państwa Strony do podjęcia działań natury prewencyjnej, w szczególności poprzez uwzględnianie potrzeb beneficjentów Konwencji na wczesnych etapach procesów technologicznych (w tym podejmowanych z związku z informatyzacją administracji), kiedy to wdrożenie niezbędnych rozwiązań jest najbardziej efektywne, zwłaszcza pod względem kosztów¹⁴²¹.

W dalszej kolejności art. 9 ust. 2 KPON zobowiązuje państwa, które ratyfikowały Konwencję do podjęcia „odpowiednich środków” w celu:

1. Opracowywania, ogłaszania i monitorowania wdrażania minimalnych standardów i wytycznych w sprawie dostępności urządzeń i usług ogólnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych,
2. Zapewnienia, że instytucje prywatne, które oferują urządzenia i usługi ogólnie dostępne lub powszechnie zapewniane, będą brały pod uwagę wszystkie aspekty ich dostępności dla osób niepełnosprawnych,
3. Zapewnienia wszystkim zainteresowanym osobom szkolenia na temat kwestii dostępności dla osób niepełnosprawnych,
4. Zapewnienia w ogólnodostępnych budynkach i innych obiektach oznakowania w alfabecie braille’a oraz w formach łatwych do czytania i zrozumienia,
5. Zapewnienia różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym przewodników, lektorów i profesjonalnych tłumaczy języka migowego, w celu ułatwienia dostępu do ogólnodostępnych budynków i innych obiektów publicznych,
6. Popierania innych odpowiednich form pomocy i wsparcia osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji, Popierania dostępu osób niepełnosprawnych do nowych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, w tym do internetu, popierania, od wstępnego etapu, projektowania, rozwoju, produkcji i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, tak aby technologie te i systemy były dostępne po najniższych kosztach.

Pojęcie „odpowiednich środków” jest interpretowane zarówno jako obowiązek wspierania osób z niepełnosprawnościami i jako nakaz podejmowanie odpowiednich środków ostrożności w celu zapobiegania

---

¹⁴²¹ F. Seatzu, *Article 9* [w:] *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, red. V. Della Fina, R. Cera, G. Palmisano, 2017, s. 226–233.

naruszeniom prawa do dostępności¹⁴²². Aż pięć spośród wymienionych środków odnosi się bezpośrednio do kwestii komunikacji i dostępu do informacji w formie zrozumiałej dla uprawnionych. W ocenie Komitetu ONZ ds. Osób Niepełnosprawnych ustawa o języku migowym nie zapewniła skutecznej realizacji postanowień Konwencji w tym zakresie¹⁴²³.

Odpowiedzią na dostrzeżone niedoskonałości systemu stał się rządowy program *Dostępność Plus*¹⁴²⁴ oraz ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (dalej jako: ustawa o dostępności, u.o.d.)¹⁴²⁵. W ocenie projektodawców dostępność „powinna być horyzontalną zasadą realizacji polityk publicznych”¹⁴²⁶.

Podobnie jak KPON, ustawa o dostępności koncentruje się na eliminowaniu barier wynikających z ograniczeń, których doświadczają osoby ze szczególnymi potrzebami a nie na przyczynach i medycznej klasyfikacji tych ograniczeń. Ustawa nie zawiera definicji legalnej ogólnego pojęcia dostępności, lecz zamiast tego wyznacza trzy obszary, w których ma być realizowana. Dostępność polega więc na eliminacji barier, które należy rozumieć jako przeszkody lub ograniczenia architektoniczne, cyfrowe lub informacyjno-komunikacyjne, które uniemożliwiają lub utrudniają osobom ze szczególnymi potrzebami udział w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami. Tłumaczenie jest kluczowym

¹⁴²² F. Seatzu, art. 9 [w:] *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. A Commentary*, red. V. Della Fina, R. Cera, G. Palmisano, 2017, s. 235.

¹⁴²³ CRPD, *Concluding observations on the initial report of Poland*, CRPD/C/POL/CO/1, 2018.

¹⁴²⁴ Uchwała Nr 102/2018 Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2018 w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Dostępność Plus, RM-111–89–18.

¹⁴²⁵ T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1062.

¹⁴²⁶ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Druk Nr 3579, Sejm VIII Kadencji, s. 3; Ustawa o dostępności to pierwsze systemowe rozwiązanie w prawie polskim, które wprowadziło szeroko określone środki służące zapewnianiu poszczególnych aspektów dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami. Jak wskazuje A. Sobolewska i B. Wilk „konieczność prawnego usankcjonowania zasad zapewniania dostępności jest wynikiem analizy dotychczasowych rozwiązań regulacyjnych na poziomie ustawowym i wykonawczym, które według rządu przez lata były wprowadzane w sposób rozproszony, nieskoordynowany, a w konsekwencji niewystarczająco skuteczny. Nie przyczyniły się do faktycznego, znaczącego zmniejszenia wykluczenia z życia publicznego osób ze szczególnymi potrzebami”. Wdrażanie programu Dostępność Plus podzielono na dwa etapy. Pierwszy z nich obejmował wprowadzenie przepisów prawnych regulujących standardy dostępności oraz wypracowanie skoordynowanej, horyzontalnej polityki zapewniania dostępności, z uwzględnieniem włączenia w prace jak najszerszego grona podmiotów świadczących usługi publiczne, tak aby dostępność była trwałym i integralnym elementem realizacji poszczególnych polityk publicznych kraju. Drugi etap to inwestowanie w już istniejącą infrastrukturę i przestrzeń publiczną w celu zapewnienia zgodności ze standardami dostępności. A. Sobolewska, B. Wilk, *Zapewnianie i finansowanie dostępności. Praktyczny poradnik dla sektora publicznego*, Warszawa 2021, s. 1–4.

elementem dostępności, który służy eliminowaniu barier informacyjno-komunikacyjnych i cyfrowych.

W zakresie podmiotowym ustawa o dostępności dotyczy osób ze szczególnymi potrzebami, czyli osób, które ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajdują, muszą podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami¹⁴²⁷. Osoby doświadczające trudności w komunikowaniu się w rozumieniu u.j.m. będą więc z zasady równoległymi beneficjentami ustawy o dostępności.

Katalog podmiotów publicznych zobowiązanych do zapewniania dostępności organów administracji publicznej w rozumieniu art. 5 § 2 pkt 3 k.p.a. i obejmuje¹⁴²⁸:

1. Jednostki sektora finansów publicznych w rozumieniu art. 9 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹⁴²⁹,
2. Inne niż określone w pkt 1, państwowe jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej,
3. Inne niż określone w pkt 1, osoby prawne, utworzone w szczególnym celu zaspokajania potrzeb o charakterze powszechnym niemających charakteru przemysłowego ani handlowego, jeżeli podmioty, o których mowa w tym przepisie oraz w pkt 1 i 2, pojedynczo lub wspólnie, bezpośrednio lub pośrednio przez inny podmiot:
  - a. Finansują je w ponad 50% lub
  - b. Posiadają ponad połowę udziałów albo akcji, lub
  - c. Sprawują nadzór nad organem zarządzającym lub
  - d. Mają prawo do powoływania ponad połowy składu organu nadzorczego lub zarządzającego,
5. Związków podmiotów, o których mowa w pkt 1 i 2, lub podmiotów, o których mowa w pkt 3.

Dodatkowym kryterium dla określenia czy dany podmiot można uznać za publiczny w rozumieniu ustawy jest więc to czy realizuje on zadania publiczne finansowane z udziałem środków publicznych lub udzielania zamówień publicznych podmiotom innym niż publiczne. W takiej sytuacji podmiot publiczny musi określić w treści umowy warunki służące zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w zakresie

---

¹⁴²⁷ Art. 2 pkt 3 u.o.d.

¹⁴²⁸ ?

¹⁴²⁹ Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, z późn. zm.

tych zadań publicznych lub zamówień publicznych. Warunki te muszą uwzględniać minimalne wymagania wskazane w u.o.d., a jeśli jest to możliwe także zasady uniwersalnego projektowania. Ponadto, w przypadku, gdy podmiot inny niż publiczny realizuje, na podstawie umowy zawartej z podmiotem publicznym, zadanie finansowane z udziałem środków publicznych, jest on obowiązany do zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w zakresie określonym w tej umowie. Intencją ustawodawcy było zapewnianie dostępności w każdym działaniu czy zadaniu, jakie realizowane jest ze środków publicznych. Wymóg zapewniania dostępności w takiej sytuacji dotyczy tylko realizacji tego zadania, a nie całokształtu działalności podmiotu prywatnego, który je realizuje¹⁴³⁰. Oprócz tego w art. 5 ust. 1 u.o.d. przewiduje się, że przedsiębiorcy i organizacje pozarządowe „będą dążyć w swojej działalności do zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami”¹⁴³¹.

Tłumaczenie jest centralnym elementem dostępności informacyjno-komunikacyjnej. Wymagania minimalne w tym obszarze obejmują:

1. Obsługę z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się (art. 3 ust. 5 u.j.m.) Lub przez wykorzystanie zdalnego dostępu online do usługi tłumacza przez strony internetowe i aplikacje,
2. Instalację urządzeń lub innych środków technicznych do obsługi osób słabosłyszących, w szczególności pętli indukcyjnych, systemów fm lub urządzeń opartych o inne technologie, których celem jest wspomaganie słyszenia,
3. Zapewnienie na stronie internetowej danego podmiotu informacji o zakresie jego działalności — w postaci elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywalny maszynowo, nagrania treści w polskim języku migowym oraz informacji w tekście łatwym do czytania,
4. Zapewnienie, na wniosek osoby ze szczególnymi potrzebami, komunikacji z podmiotem publicznym w formie określonej w tym wniosku.

W uzasadnieniu projektu ustawy w części dotyczącej powyższych obowiązków zwrócono jedynie uwagę, że „korzystanie z usług tłumaczy języka migowego przez urzędy publiczne wciąż należy do

1430 A. Sobolewska, B. Wilk, *Zapewnianie i finansowanie dostępności...*, s. 7–9.

1431 Należy w tym miejscu przypomnieć, że z dyrektywy 2019/882 wynika obowiązek zapewniania dostępności przez podmioty prowadzących działalność komercyjną w określonych sektorach gospodarki. Zgodnie z art. 31 ust. 1 Państwa członkowskie mają przyjąć i opublikować przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania dyrektywy do dnia 28 czerwca 2022 r.

wyjątków”¹⁴³². Aby ułatwić i upowszechnić dostęp do tłumaczenia wprowadzono obowiązek obsługi petentów doznających ograniczeń komunikacyjnych co najmniej w zdalnej asyście tłumacza lub za pośrednictwem środków wspierających komunikowanie się. W ten sposób ustawa o dostępności istotnie rozszerzyła zakres podmiotowy niektórych obowiązków przewidzianych uprzednio jedynie w ustawie o języku migowym. Dzięki u.o.d. różne formy tłumaczenia i inne formy wsparcia komunikacyjnego muszą zapewnić między innymi jednostki sektora finansów publicznych¹⁴³³. Ustawa o dostępności odnosi się ogólnie do usług „tłumacza” nie odsyłając w tym zakresie do u.j.m. (takie odesłanie uwzględniono w przypadku środków pozwalających na komunikowanie się), co jednoznacznie świadczy o tym, że usługa nie musi być świadczona przez tłumacza rejestrowego.

W ustawie o dostępności zawarto jednak zasadę swobody wyboru preferowanej formy komunikacji przez osobę ze szczególnymi potrzebami — analogiczną do treści art. 4 u.j.m.¹⁴³⁴. Na wniosek osoby ze szczególnymi potrzebami podmiot publiczny musi zapewnić komunikację z taką osobą w formie określonej w jej wniosku. Wśród przykładów wnioskowych form komunikacji wymienia się m. in. sporządzenie wydruku dokumentu w alfabecie Braille’a¹⁴³⁵,

Zgodnie z założeniami dostępności usługi służące likwidacji barier informacyjno-komunikacyjnych powinny być bezpłatne dla ich beneficjentów. W ustawie ustanowiony został Fundusz Dostępności, który jest jednym ze źródeł finansowania przewidzianych w niej rozwiązań. Barierą w swobodzie może się jednak okazać brak określenia jasnych kryteriów rozliczania wynagrodzenia dla tłumaczy PJM, SJM i tłumaczy-przewodników SKOBN, którzy będą świadczyli swoje usługi w sposób tradycyjny

1432 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Druk Nr 3579, Sejm VIII Kadencji, s. 4

1433 Tj.: organy władzy publicznej, w tym organy administracji rządowej, organy kontroli państwowej i ochrony prawa oraz sądy i trybunały, JST oraz ich związki, związki metropolitalne, jednostki budżetowe, samorządowe zakłady budżetowe, agencje wykonawcze, instytucje gospodarki budżetowej, państwowe fundusze celowe, ZUS i zarządzane przez niego fundusze oraz KRUS i fundusze zarządzane przez Prezesa KRUS, Narodowy Fundusz Zdrowia, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, uczelnie publiczne, PAN i tworzone przez nią jednostki organizacyjne, państwowe i samorządowe instytucje kultury, inne państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorstw, instytutów badawczych, instytutów działających w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz, banków oraz spółek prawa handlowego; Bankowy Fundusz Gwarancyjny.

1434 Art. 6 pkt 3 lit d.

1435 A. Sobolewska, B. Wilk, *Zapewnianie i finansowanie dostępności...*, s. 13–14.

(osobiście), na wniosek osoby ze szczególnymi potrzebami i w związku w obsługą w jednostce niebędącą organem administracji publicznej w rozumieniu § 2 k.p.a. a więc nie będą objęci przepisami u.j.m. Wynagrodzenie tłumaczy w takim wypadku może więc zostać określone według cen rynkowych, co prowadzi do nieuzasadnionego różnicowania sytuacji tłumaczy rejestrowych świadczących usługi na rzecz organów administracji publicznej (a więc na zasadach określonych w u.j.m.) i tłumaczy „zwykłych” świadczących usługi na rzecz „innych podmiotów publicznych”.

Nowatorskim rozwiązaniem z pogranicza dostępności komunikacyjnej i architektoniczno-technologicznej jest obowiązek instalacji przez podmioty publiczne urządzeń lub innych środków technicznych do obsługi osób słabosłyszących, w szczególności pętli indukcyjnych, systemów FM lub urządzeń opartych o inne technologie, których celem jest wspomaganie słyszenia. Pętle indukcyjne i systemy FM to urządzenia, które wykorzystując odbiór indukcyjny lub fale radiowe ułatwiają osobom słabosłyszącym (także osobom korzystającym z aparatów słuchowych i posiadających implant ślimakowy) odbiór i zrozumienie dźwięków z otoczenia, nawet na dużą odległość¹⁴³⁶.

Dodatkowo ustawa zobowiązuje podmioty publiczne do zamieszczenia na stronie internetowej pliku zawierającego tekst odczytywalny maszynowo, nagrania treści w polskim języku migowym oraz informacji w tekście łatwym do czytania. Jest to obowiązek komplementarny do przepisów przyjętych w ustawie z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Dostępność on-line to także istotny krok w kierunku budowania nowego wizerunku podmiotów sektora finansów publicznych jako nowoczesnych instytucji „otwartych na klienta z różnymi potrzebami i skutecznie realizujących usługi publiczne”¹⁴³⁷.

7.5.2. Mechanizmy egzekwowania dostępności informacyjno-komunikacyjnej

Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami wprowadza dwa rodzaje mechanizmów mających na celu zapewnienie efektywnego wdrażania przewidzianych w niej rozwiązań: informację

¹⁴³⁶ Tego typu technologie są często wykorzystywane przez placówki edukacyjne. Zob. A. Antas-Jaszczyk, S. Nikitin, *Zastosowanie technologii w procesie rewalidacji osób z wadami słuchu*, „Student niepełnosprawny. Szkice i rozprawy” Nr 14 (7)/2014, s. 173–183.

¹⁴³⁷ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Druk Nr 3579, Sejm VIII Kadencji, s. 14.

o braku dostępności architektonicznej lub informacyjno-komunikacyjnej (mechanizm informacyjny /partycypacyjny) oraz procedury zmierzające do egzekwowania standardów dostępności podmiotów publicznych (mechanizmy egzekwowania dostępności)¹⁴³⁸.

Prawo do poinformowania podmiotu publicznego o braku dostępności architektonicznej bądź komunikacyjno-informacyjnej przysługuje każdemu, bez konieczności wykazania interesu prawnego lub faktycznego¹⁴³⁹. Ustawa nie przewiduje w tym zakresie jakichkolwiek wymogów formalnych. Zgodnie z intencją ustawodawcy, art. 29 u.o.d., który stanowi podstawę informowania o braku dostępności nie powinien być rozumiany jako obowiązek informacyjny, ale jako sposób sygnalizacji kwestii dostępności, mający na celu zwrócenie uwagi podmiotu publicznego na obowiązki wynikające z ustawy. Wskazany mechanizm (określany zamiennie przez projektodawców jako „instrument”) ma „pełnić funkcję ogólnospołeczną, poprawiając przepływ informacji i będąc jednocześnie narzędziem społecznej kontroli nad realizacją przepisów ustawy, choć nie jest elementem procesu skargowego”¹⁴⁴⁰.

Do mechanizmów egzekwowania zalicza się wniosek o zapewnienie dostępności architektonicznej lub informacyjno-komunikacyjnej. Wniosek może zostać złożony przez osobę ze szczególnymi potrzebami bądź jej przedstawiciela ustawowego, a wnioskodawca musi w nim wykazać swój interes faktyczny. Poprzez interes faktyczny należy rozumieć rzeczywistą potrzebę skorzystania z usług danego podmiotu¹⁴⁴¹. Wniosek o zapewnienie dostępności wnosi się do podmiotu publicznego, z którego działalnością jest związane żądanie¹⁴⁴². We wniosku należy określić dane wnioskodawcy, wskazanie bariery utrudniającej bądź uniemożliwiającej dostępność w zakresie architektonicznym lub informacyjno-komunikacyjnym, wskazanie sposobu kontaktu z wnioskodawcą oraz wskazanie preferowanego sposobu zapewnienia dostępności, o ile dotyczy konkretnego przypadku¹⁴⁴³.

1438 Podobny podział przyjmują: A. Sobolewska, B. Wilk, *Zapewnianie i finansowanie dostępności...*, s. 27–28.

1439 Art. 29 u.o.d.

1440 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Druk Nr 3579, Sejm VIII Kadencji, s. 22.

1441 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Druk Nr 3579, Sejm VIII Kadencji, s. 22.

1442 Art. 30 ust. 2 u.o.d.

1443 Art. 30 ust. 3 u.o.d.

W postępowaniu w przedmiocie wniosku o zapewnienie dostępności nie stosuje się przepisów k.p.a. z wyjątkiem przepisów dotyczących wyłączenia pracowników organu, doręczeń, sposobu obliczania terminów, uzupełniania braków formalnych i przekazywania wniosku zgodnie z właściwością¹⁴⁴⁴. Podmiot publiczny jest zobowiązany do zapewnienia dostępności w zakresie określonym we wniosku bez zbędnej zwłoki, jednak nie później niż w ciągu 14 dni od dnia złożenia wniosku. W przypadku gdy zapewnienie dostępności w zakresie określonym we wniosku nie jest możliwe w tym terminie, to podmiot publiczny, winien niezwłocznie powiadomić wnioskodawcę o przyczynach opóźnienia i wskazać nowy termin zapewnienia dostępności, który w sumie nie może przekroczyć dwóch miesięcy od dnia złożenia wniosku¹⁴⁴⁵.

W przypadkach uzasadnionych wyjątkowymi okolicznościami, gdy zapewnienie dostępności w zakresie określonym we wniosku o zapewnienie dostępności jest niemożliwe lub znacznie utrudnione, podmiot publiczny niezwłocznie zawiadamia o tym wnioskodawcę. W takiej sytuacji podmiot publiczny ma obowiązek zapewnić wnioskodawcy dostęp alternatywny¹⁴⁴⁶. Dostęp alternatywny, polega w szczególności na:

1. Zapewnieniu osobie ze szczególnymi potrzebami wsparcia innej osoby lub
2. Zapewnieniu wsparcia technicznego osobie ze szczególnymi potrzebami, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii lub
3. Wprowadzeniu takiej organizacji podmiotu publicznego, która umożliwi realizację potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w niezbędnym zakresie dla tych osób¹⁴⁴⁷.

W u.o.d. nie zdefiniowano „szczególnych okoliczności” uzasadniających zapewnienie dostępu alternatywnego w miejsce dostępu zgodnego z żądaniem wnioskodawcy. Przepis art. 31 ust. 3 u.o.d. wskazuje jedynie, że chodzi w pierwszej kolejności o względy natury technicznej lub prawnej. Z tego powodu na podmioty publiczne powołujące się na przesłankę wyjątkowych okoliczności nałożono obowiązek uzasadnienia zawiadomienia o niemożności realizacji wniosku, w którym podmiot publiczny musi co najmniej wskazać okoliczności stanowiące podstawę odmowy żądania¹⁴⁴⁸. Zapewnienia dostępu alternatywnego nie jest tożsame ze spełnieniem wymogów minimalnych dostępności na danym polu.

¹⁴⁴⁴ Art. 31 ust. 5 u.o.d.

¹⁴⁴⁵ Art. 31 ust. 1 i 2 u.o.d.

¹⁴⁴⁶ Art. 31 ust. 3 u.o.d.

¹⁴⁴⁷ Art. 7 ust. 2 u.o.d.

¹⁴⁴⁸ Art. 31 ust. 4 u.o.d.

Dostęp alternatywny może zostać zapewniony wyłącznie w uzasadnionych przypadkach.

Jako przykład nadużycia dostępu alternatywnego podaje się chęć ograniczenia wydatków przez podmiot publiczny na cele związane z dostępnością¹⁴⁴⁹. Niemniej, dostrzegając liczne wyzwania organizacyjne i finansowe związane z wdrażaniem dostępności, w ustawie zastrzeżono, że jeśli podmiot publiczny nie zapewni dostępności osobie ze szczególnymi potrzebami w ciągu 24 miesięcy od dnia ogłoszenia ustawy (tj. do dnia 5 września 2021 r.) to zapewnienie dostępu alternatywnego będzie traktowane jako zapewnienie dostępności¹⁴⁵⁰.

Drugi mechanizm egzekwowania to skarga na brak dostępności do Prezesa PFRON, która może skutkować nałożeniem na podmiot publiczny sankcji w postaci grzywny w celu przymuszenia¹⁴⁵¹. Przyjęcie takiego rozwiązania uzasadniono powołując się na to, że: „dotychczas przyjmowane rozwiązania legislacyjne (jak również praktyka ich stosowania), wyraźnie pokazały słabość przepisów prawnych pozbawionych rzeczywistych i bezpośrednich sankcji za ich nieprzestrzeganie”¹⁴⁵². Jest to również odpowiedź na postulaty formułowane od wielu lat przez środowiska osób z niepełnosprawnościami, które zwracały uwagę, że w obliczu braku konsekwencji takich jak kary finansowe, zapewnianie dostępności nie jest traktowane priorytetowo¹⁴⁵³. Celem postępowania skargowe nie jest jednak stosowanie sankcji, „ale osiągnięcie takiego stanu, w którym budynki podmiotów publicznych, strony internetowe czy oferowane przez nie środki i sposoby komunikacji są prowadzone w sposób zapewniający dostępność i służą wszystkim obywatelom na zasadzie równego traktowania i korzystania”¹⁴⁵⁴.

Skarga na dostępność przysługuje w trzech przypadkach:

1. Gdy podmiot publiczny nie zapewnił dostępności po złożeniu wniosku o zapewnienie dostępności w sposób określony we wniosku, w terminie 14 dni od dnia jego złożenia (art. 32 ust. 1 pkt 1 w zw. Z art. 31 ust. 1),

1449 A. Sobolewska, B. Wilk, *Zapewnianie i finansowanie dostępności...*, s. 27.

1450 Art. 70 u.o.d.

1451 Art. 34 u.o.d.

1452 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Druk Nr 3579, Sejm VIII Kadencji, s. 24.

1453 *Ibidem*.

1454 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Druk Nr 3579, Sejm VIII Kadencji, s. 25.

2. Gdy podmiot publiczny nie zapewnił dostępności w sposób określony we wniosku od dnia jego złożenia, jeżeli zapewnienie dostępności nie było możliwe w terminie 14 dni (art. 32 ust. 1 pkt 2 w zw. Z art. 31 ust. 2),
3. Gdy podmiot publiczny nie zapewnił dostępności ze względów uzasadnionych wyjątkowymi okolicznościami (art. 32 ust. 1 pkt 3 w zw. Z art. 31 ust. 3).

Skargę wnosi się do Prezesa Zarządu PFRON w ciągu 30 dni odpowiednio:

1. Od dnia, w którym upłynął czternastodniowy termin na zapewnienie dostępności w zakresie określonym we wniosku;
2. Od dnia, w którym upłynął termin wskazany w powiadomieniu o przyczynach opóźnienia w zapewnieniu dostępności w zakresie określonym we wniosku;
3. Od otrzymania zawiadomienia o braku możliwości zapewniania dostępności.

Pod względem formalnym skarga powinna spełniać takie same wymagania jak wnioski o zapewnienie dostępności. Wymogi te będą spełnione także wtedy, jeżeli skarżący wskaże swoje dane kontaktowe i załączy do skargi kopię żądania zapewnienia dostępności. Stronami postępowania wszczętego na skutek wniesienia skargi są skarżący oraz podmiot publiczny, którego działalności dotyczy treść skargi. W zakresie nieuregulowanym w u.o.d. do postępowań w sprawach skarg stosuje się przepisy działów I i II k.p.a.¹⁴⁵⁵

W przypadku stwierdzenia, że brak zapewnienia dostępności w zakresie określonym we wniosku o zapewnienie dostępności nastąpił na skutek naruszenia przepisów ustawy, Prezes Zarządu PFRON nakazuje podmiotowi publicznemu zapewnienie dostępności w drodze decyzji. Wraz z wydaniem decyzji organ wydający decyzję określa sposób zapewnienia dostępności skarżącemu oraz termin realizacji nakazy, który nie może być krótszy niż 60 dnia od dnia doręczenia decyzji¹⁴⁵⁶. W przypadku wykazania przez podmiot publiczny, że dostępność nie została zapewniona z powodu szczególnych okoliczności (w szczególności względów technicznych lub prawnych), a jednocześnie wykaże, że zapewnił skarżącemu dostęp alternatywny, to organ prowadzący postępowanie odmawia w drodze decyzji nakazania temu podmiotowi zapewnienia dostępności. Prezes Zarządu PFRON wydaje decyzję o odmowie

¹⁴⁵⁵ Art. 33 u.o.d.

¹⁴⁵⁶ Art. 32 ust. 5 u.o.d.

nakazania dostępności także wtedy, gdy z innych względów skarga okaże się niezasadna¹⁴⁵⁷. Postępowanie na podstawie skargi jest jednoinstancyjne a w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się do niego odpowiednio dział I i II k.p.a.¹⁴⁵⁸

Jeżeli podmiot publiczny nie wykona decyzji nakazującej zapewnienie dostępności w terminie, stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji dotyczące grzywny w celu przymuszenia. W zakresie egzekucji grzywien organem egzekucyjnym jest naczelnik urzędu skarbowego właściwego miejscowo ze względu na siedzibę podmiotu, wobec którego wydany został nakaz. Środki uzyskane z grzywien przekazywane są na rachunek Funduszu Dostępności¹⁴⁵⁹.

7.5.3. Dostępność cyfrowa

Wymóg tłumaczenia treści na język migowy lub udostępniania ich w innej formie zrozumiałej dla osób ze szczególnymi potrzebami komunikacyjnymi uwzględniono także w obszarze dostępności cyfrowej. Wymagania minimalne w tym obszarze odpowiadają wymaganiom określonym w ustawie z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (dalej jako: u.o.d.c., ustawa o dostępności cyfrowej)¹⁴⁶⁰.

Pod pojęciem dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych, należy rozumieć zapewnienie ich funkcjonalności, kompatybilności, postrzegalności i zrozumiałości¹⁴⁶¹. Podmiot publiczny zapewnia dostępność cyfrową¹⁴⁶²:

- a. Strony podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej;
- b. Następujących elementów i funkcji strony internetowej lub aplikacji mobilnej:
- c. Danych teleadresowych podmiotu publicznego oraz linku do strony podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej podmiotu publicznego, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów podmiot publiczny jest obowiązany do jej prowadzenia,
- d. Narzędzi służących do kontaktu z podmiotem publicznym,
- e. Nawigacji,

¹⁴⁵⁷ Art. 32 ust. 6 u.o.d.

¹⁴⁵⁸ Art. 32 ust. 7 i art. 33 u.o.d.

¹⁴⁵⁹ Art. 34 ust. 1–3 u.o.d.

¹⁴⁶⁰ Tj. z dnia 29 maja 2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 1062).

¹⁴⁶¹ Art. 5 ust. 2 u.o.d.c.

¹⁴⁶² Art. 8 ust. 2 u.o.d.c.

- f. Deklaracji dostępności strony internetowej lub aplikacji mobilnej podmiotu publicznego, zwanej dalej „deklaracją dostępności”,
- g. Informacji dotyczących sytuacji kryzysowej w rozumieniu art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. O zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. Z 2018 r. Poz. 1401 i 1560 oraz z 2019 r. Poz. 730) oraz innych informacji związanych z bezpieczeństwem publicznym, publikowanych przez podmiot publiczny,
- h. Dokumentów urzędowych oraz wzorów umów lub wzorów innych dokumentów przeznaczonych do zaciągania zobowiązań cywilnoprawnych.

Jeżeli podmiot publiczny nie jest w stanie zapewnić dostępności cyfrowej elementu strony internetowej lub aplikacji mobilnej, zapewnia alternatywny sposób dostępu do tego elementu. Dostęp alternatywny na podstawie art. 7 ust. 2 u.o.d.c. może polegać w szczególności na zapewnieniu kontaktu telefonicznego, korespondencyjnego, za pomocą środków komunikacji elektronicznej¹⁴⁶³ lub za pomocą tłumacza języka migowego, lub tłumacza-przewodnika, o których mowa w art. 10 ust. 1 u.j.m., „jeżeli podmiot publiczny udostępnia taką możliwość”. Ustawodawca posłużył się zwrotem „w szczególności”, a zatem należy przyjąć, że jest to katalog otwarty. Dzięki temu podmioty publiczne mogą dostosować metody alternatywnych sposobów dostępu do prezentowanych treści oraz potrzeb wymagających takiego dostępu użytkowników¹⁴⁶⁴. Wątpliwości budzić jednak zwrot „jeżeli podmiot publiczny udostępnia taką możliwość”. Jak słusznie zauważa P. Polański współcześnie podmioty zobowiązane do stosowania przepisów ustawy o dostępności cyfrowej powszechnie korzystają z poczty elektronicznej i podobnych form komunikacji elektronicznej, wobec czego, praktyczne znaczenie ma jedynie zastrzeżenie dostępu alternatywnego w postaci dostępu do tłumaczy języka migowego i tłumaczy przewodników.

Obowiązek zapewnienia dostępu alternatywnego ma swoje umocowanie w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego¹⁴⁶⁵. Motyw 28 dyrektywy stanowi, że gdy dodawane są treści niedostępne „organy sektora publicznego powinny, w zakresie w jakim jest to racjonalnie

¹⁴⁶³ Tj. środków o których mowa w art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz.U. z 2019 r. poz. 123 i 730).

¹⁴⁶⁴ P. Polański [w:] *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Komentarz*, red. P. Polański [red.], Legalis 2021, art. 7 Nb 4.

¹⁴⁶⁵ Dz.Urz.UE.L 2016 Nr 327, str. 1.

możliwe, dodawać na swoich stronach internetowych lub w swoich aplikacjach mobilnych dostępne alternatywy”. W przepisach dyrektywy obowiązek ten został rozwinęty w ten sposób, że gdy organ sektora publicznego skorzysta z wyjątku od zapewnienia dostępności w przypadku nieproporcjonalnego obciążenia to w oświadczeniu w sprawie dostępności, wyjaśnia, które elementy wymogów dostępności nie mogły zostać spełnione, oraz w stosownych przypadkach, wskazuje dostępne alternatywy¹⁴⁶⁶. Informacje o przewidzianych dostępnych alternatywach powinny zostać zawarte w oświadczeniu w sprawie dostępności¹⁴⁶⁷.

Dostępne alternatywy (*accessible alternatives*) są pojęciem przewidzianym w Standardzie WCAG 2.1.¹⁴⁶⁸ Standard opiera się na czterech zasadach: postrzegalności, funkcjonalności, zrozumiałości i solidności. Dostępne alternatywy są elementem zasady postrzegalności, zgodnie z którą konieczne jest dostosowanie do wymogów dostępności każdego elementu interfejsu w taki sposób, aby był on możliwy do odbioru przez osobę z niepełnosprawnością. W takiej sytuacji konieczne jest zapewnienie alternatyw w formie odpowiednio przystosowanych tekstów, grafik lub multimediów.

W ocenie P. Polańskiego obowiązek zapewnienia dostępnej alternatywy nie może być rozumiane w sposób wąski i czysto techniczny. Powyższy wymóg nie dotyczy jedynie fazy projektowania strony internetowej lub aplikacji. Przykładowo zapewnienie alternatywy tekstowej dla grafiki będzie konieczne każdorazowo, kiedy w określonym komunikacie (w tym komunikacie informacyjnym lub promocyjnym) pojawia się grafika, która zawiera informacje, do których dostęp powinien być równy dla wszystkich adresatów (gdy grafika zawiera określoną treść, nie jest jedynie „dekoracją”). W przedstawionym przykładzie chodzi o grafiki wizualizujące elementy komunikatu podmiotu publicznego takie jak wykresy, wartości liczbowe, daty, lokalizacje, osie czasu, mapy itd. Zdaniem P. Polańskiego pracownicy podmiotu publicznego zajmujący się przygotowywaniem treści komunikatów udostępnianych cyfrowo powinni mieć świadomość, że

¹⁴⁶⁶ Art. 5 ust 4 u.o.d.c.

¹⁴⁶⁷ Art. 7 ust. 1 lit. a dyrektywy 2016/2102

¹⁴⁶⁸ Web Content Accessibility Guidelines w wersji 2.1. to zbiór międzynarodowych zaleceń dotyczących prezentowania informacji elektronicznych na domenach publicznych, aby były w pełni dostępne dla wszystkich użytkowników, w tym osób z niepełnosprawnościami. S. Szczepaniak, *komentarz do art. 6* [w:] K. Czaplicki, G. Szpor, *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Komentarz*, 2019, s. 66.

tworzone przez nich grafiki muszą zostać przełożone na tekst alternatywny, a za jego sporządzenie powinien być odpowiedzialny (lub sprawować merytoryczny nadzór) autor określonego komunikatu, tak aby zapewnić zgodność treści wyrażonej grafiką i w tekście alternatywnym.

W ustawie o dostępności cyfrowej zapewnienie dostępu alternatywnego do treści niedostępnych cyfrowo jest obligatoryjne, co oznacza, że polski ustawodawca gwarantuje osobom z niepełnosprawnościami komunikacyjnymi wyższy poziom ochrony niż dyrektywa 2016/2102. Podmiot publiczny jest zawsze zobowiązany do utworzenia dostępnej cyfrowo wersji niedostępnego cyfrowo elementu, a w przypadku, gdy to nie jest możliwe, do wskazania innej metody przekazania informacji (np. kontakt telefoniczny, mailowy, itp.)¹⁴⁶⁹. Podmiot publiczny powinien w pierwszej kolejności dążyć do stworzenia wersji elementu dostępnej cyfrowo, a dopiero gdy nie jest to możliwe wskazać dostępną alternatywę. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że przykłady treści, dla których w każdym wypadku powinny być dostarczone alternatywy. Są to: elementy graficzne, np. zdjęcia, plakaty czy skany dokumentów, ale także formularze internetowe.¹⁴⁷⁰

7.5.4. Mechanizmy egzekwowania dostępności cyfrowej

Ustawa o dostępności cyfrowej przewiduje dwa mechanizmy egzekwowania dostępności: żądanie zapewnienia dostępności cyfrowej oraz skargę na odmowę zapewnienia dostępności cyfrowej. Wskazane mechanizmy są skutkiem implementacji dyrektywy 2016/2102¹⁴⁷¹, na mocy, której państwa członkowskie zobowiązane są wprowadzić środki umożliwiające informowanie podmiotów publicznych o braku dostępności cyfrowej stron internetowych lub aplikacji mobilnych oraz procedurę wykonawczą w zakresie prawa do dostępności.

Prawo wystąpienia z żądaniem zapewnienia dostępności cyfrowej strony internetowej, aplikacji mobilnej lub ich elementów przysługuje każdemu i zawiera¹⁴⁷²:

¹⁴⁶⁹ Uzasadnienie druku sejmowego Nr 3119, Sejm RP VIII kadencji, s. 12.

¹⁴⁷⁰ Uzasadnienie druku sejmowego Nr 3119, Sejm RP VIII kadencji, s. 13.

¹⁴⁷¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (Dz.Urz.UE.L Nr 327, str. 1).

¹⁴⁷² Art. 18 ust. 1 i 2 u.o.d.c.

1. Dane kontaktowe osoby występującej z żądaniem;
2. Wskazanie strony internetowej, aplikacji mobilnej lub elementu strony internetowej, lub aplikacji mobilnej podmiotu publicznego, które mają być dostępne cyfrowo;
3. Wskazanie sposobu kontaktu z osobą występującą z żądaniem;
4. Wskazanie alternatywnego sposobu dostępu (jeżeli dotyczy wnioskodawcy).

Zapewnienie dostępności cyfrowej następuje bez zbędnej zwłoki, jednak nie później niż w terminie 7 dni od dnia wystąpienia z żądaniem¹⁴⁷³.

Jeżeli podmiot publiczny nie jest w stanie zapewnić dostępności cyfrowej elementu strony internetowej lub aplikacji mobilnej zgodnie z żądaniem, niezwłocznie powiadamia on osobę występującą z żądaniem o przyczynach braku możliwości zapewnienia dostępności cyfrowej wskazanego elementu i wskazuje alternatywny sposób dostępu do tego elementu¹⁴⁷⁴. Natomiast w przypadku odmowy zapewnienia dostępności cyfrowej strony internetowej, aplikacji lub ich elementów wskazanym w żądaniu, albo w przypadku odmowy skorzystania z alternatywnego sposobu dostępu przez osobę występującą z żądaniem, osoba ta ma prawo do złożenia do podmiotu publicznego skargi w sprawie zapewnienia dostępności cyfrowej rozpatrywanej w trybie przewidzianym w dziale VIII k.p.a.¹⁴⁷⁵

Podmiot publiczny, który w sposób nieuzasadniony i uporczywy nie zapewnia dostępności cyfrowej strony internetowej lub aplikacji mobilnej podlega karze pieniężnej do 10.000 zł¹⁴⁷⁶. Za uporczywe niewywiązywanie się z powyższego obowiązku uznaje się sytuację:

1. W której w trzech kolejnych badaniach realizowanych w drodze monitoringu zapewnienia dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych, strona internetowa lub aplikacja mobilna nadal nie będzie spełniała wymagań dostępności cyfrowej, lub
2. Zostanie odnotowana rosnąca liczba uzasadnionych skarg w sprawie zapewnienia dostępności cyfrowej strony internetowej, aplikacji mobilnej lub elementu strony internetowej lub aplikacji mobilnej.

---

¹⁴⁷³ Art. 18 ust. 3 u.o.d.c.

¹⁴⁷⁴ Art. 18 ust. 6 u.o.d.c.

¹⁴⁷⁵ Art. 18 ust. 7 i 8 u.o.d.c.

¹⁴⁷⁶ Art. 19 ust. 5 pkt 1 u.o.d.c.

Podczas nakładania kary należy wziąć pod uwagę liczbę i sposób załatwienia skarg na brak dostępności cyfrowej strony internetowej lub aplikacji mobilnej¹⁴⁷⁷. Monitorowanie ma miejsce raz do roku¹⁴⁷⁸, co oznacza, że za uporczywe niewywiązywanie się z obowiązku dostępności cyfrowej uznaje się niedopełnianie obowiązków przez podmiot w okresie aż trzech lat. Należy w tym miejscu zauważyć, że monitorowanie służy ustaleniu trendów ogólnokrajowych i nie polega na systematycznej kontroli tych samych stron i aplikacji określonych podmiotów, w związku z czym prawdopodobieństwo zbadania tego samego podmiotu publicznego w trzech następujących po sobie monitorowaniach jest niewielkie¹⁴⁷⁹.

Odrębną przesłanką nałożenia kary pieniężnej jest „nieuzasadnione” niezapewnianie dostępności cyfrowej, którą nie została zdefiniowana w ustawie¹⁴⁸⁰. W doktrynie zaproponowano wprowadzenia do ustawy rozwiązania, które umożliwiłoby ministrowi właściwemu ds. informatyzacji wymierzenie kary w przypadku nieuzasadnionego niezapewniania dostępności cyfrowej strony internetowej lub aplikacji mobilnej w oparciu o odrębnie stwierdzony (a niestwierdzony w wyniku trzykrotnego monitorowania ogólnokrajowego) nieuzasadniony brak zapewnienia dostępności cyfrowej, pod warunkiem spełnienia jeszcze przesłanki uporczywości, rozumianej jako rosnąca liczba uzasadnionych skarg na podstawie art. 18 ust. 7 u.d.c. Przedstawiona propozycja zasługuje na pełną aprobatę, w szczególności mając na względzie to, że natężenie „uzasadnionych” skarg ze strony uprawnionych powinno być nadrzędnym kryterium oceny dostępności cyfrowej podmiotu publicznego.

7.5.6. Postulaty *de lege ferenda*

Rzeczywista dostępność i skuteczność obowiązujących przepisów dotyczących tłumaczenia PJM, SJM i SKOGN w kontekście

¹⁴⁷⁷ Uzasadnienie druku sejmowego Nr 3119, Sejm RP VIII kadencji, s. 25–26.

¹⁴⁷⁸ art. 12 pkt 2 u.o.d.c.,

¹⁴⁷⁹ Szczegółowe zasady monitorowania określa Decyzja wykonawcza Komisji (UE) 2018/1524 z dnia 11 października 2018 r. ustanawiająca metodykę monitorowania i zasady przekazywania przez państwa członkowskie sprawozdań zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (Dz. U. UE. L. z 2018 r. Nr 256, str. 108 z późn. zm.).

¹⁴⁸⁰ S. Szczepaniak [w:] *Ustawa o dostępności cyfrowej*., art. 19 Nb 2.

administracyjnym była przedmiotem kontroli NIK¹⁴⁸¹ i analiz RPO¹⁴⁸². Problemy takie jak dostęp do tłumacza i jego status prawny stały się również głównym tematem analiz i opinii PRJM, która wydała w tym przedmiocie liczne rekomendacje. W wyniku zwiększonego zainteresowania omawianą tematyką w ostatnich latach ukazały się także pierwsze badania empiryczne na temat organizacyjnych i prawnych aspektów dostępności administracji dla użytkowników PJM, SJM i SKOBN¹⁴⁸³.

Opinie ekspertów i wyniki kontroli niezależnych organów państwowych w połączeniu z analizą historyczną, dogmatyczno-prawną i prawno-porównawczą przedstawioną w niniejszym rozdziale pozwalają sformułować wnioski szczegółowe i postulaty *de lege ferenda* dotyczące prawnej regulacji tłumaczenia na rzecz osób doświadczających trudności w komunikowaniu się w kontekście administracyjnym.

Pierwszy obszar problemowy to status prawny tłumaczy PJM, SJM i SKOBN i zasady korzystania innych środków komunikowania się. Trudny do jednoznacznej oceny pozostaje przypadek usług tłumaczeniowych on-line. W ustawie o języku migowym wyraźnie zaakcentowano, że świadczenie może być realizowane z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Mimo to, w 2014 roku jedynie trzy podmioty spośród skontrolowanych przez NIK udostępniały osobom uprawnionym rozważania techniczne umożliwiające komunikowanie się w języku

---

1481 W raporcie wskazano, że kontrolę przeprowadzono „w 60 urzędach organów administracji publicznej, w tym w urzędach wojewódzkich (6), urzędach gmin (12), starostwach powiatowych (12), komendach policji (12), urzędach skarbowych (12) oraz terenowych oddziałach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (6) z terenu województw: kujawsko-pomorskiego, podkarpackiego, podlaskiego, lubuskiego, śląskiego i wielkopolskiego. Ocenie podlegał aktualny stan przygotowania kontrolowanych podmiotów do realizacji obowiązków określonych w ustawie o języku migowym, z uwzględnieniem działań przygotowawczych podjętych przez te podmioty od ogłoszenia tej ustawy. Ponadto od 58 podmiotów prowadzących działalność leczniczą, 57 szkół wyższych oraz 42 jednostek systemu oświaty z terenu ww. sześciu województw, uzyskano informacje o stosowanych w tych jednostkach rozwiązaniach ułatwiających komunikowanie się z osobami głuchymi, niedosłyszającymi i głuchoniewidomymi. Dokonano również przeglądu stron internetowych (Biuletyn Informacji Publicznej i www) 40 wybranych centralnych organów państwa, rzeczników (praw obywatelskich, praw pacjenta, praw dziecka), wojewódzkich ośrodków ruchu drogowego, straży miejskiej oraz ochotniczego pogotowia ratunkowego (wodnego, górskiego, tatrzańskiego). Celem przeglądu było sprawdzenie czy informacje zamieszczone na stronach internetowych były dostępne i zrozumiałe dla osoby doświadczającej trudności w komunikowaniu się. W przeglądzie uczestniczyła osoba głucha oraz tłumacz języka migowego”. NIK, *Informacje o wynikach kontroli, Świadczenie usług publicznych osobom posługującym się językiem migowym*, LPO-4101-016-00/2014 Nr ewid.: 29/2015/P/14/105/LPO, 2014.

1482 Komisja Ekspertów ds. Osób Głuchych, *Osoby Głuche w Polsce 2020. Wyzwania i Rekomendacje*, 2020, s. 49.

1483 A. Kalata-Zawłocka, *Głusi i tłumacze PJM...*, s. 421–441.

migowym, w tym tylko jedna ze skontrolowanych jednostek dysponowała urządzeniem, za pośrednictwem którego rozmowę w czasie rzeczywistym i w obecności urzędnika tłumaczył profesjonalny tłumacz.

Stan ten ulega stopniowej zmianie dzięki oddolnym inicjatywom przedsiębiorców i organizacji pozarządowych, a także zmianom technologicznym (możliwość przeprowadzenia wideorozmowy z praktycznie dowolnego urządzenia), które sprawiły, że w ustawie o dostępności tłumaczenie on-line stało się preferowaną metodą obsługi petentów o szczególnych potrzebach komunikacyjnych. Ustawodawca ograniczył się jednak jedynie do wymienienia tej metody, nie regulując aspektów organizacyjnych i procesowych związanych z takim świadczeniem. Z tego powodu stosunek pomiędzy tłumaczem a organem administracji publicznej współkształtuje podmiot trzeci pozyskujący zatrudniający tłumacza i odpowiedzialny za obsługę odpowiedniej technologii (aplikacji mobilnej, strony internetowej) za pośrednictwem której tłumacz wykonuje usługę końcową.

W związku z powyższym aktualne pozostają rekomendacje PRJM, która już 2014 roku proponowała stworzenie jednolitego systemu tłumaczy on-line (System PTJM). Jedną z idei przyświecających tej inicjatywie było zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości usług tłumaczeniowych osobom uprawnionym w słabiej rozwiniętych rejonach kraju, gdzie brakuje wykwalifikowanych tłumaczy a także „dopasowanie obsługi osób uprawnionych do rzeczywistych potrzeb, poprzez stworzenie systemu informatycznego, z którego będzie można skorzystać w różnych miejscach i sytuacjach, za pośrednictwem różnych urzędzeń”¹⁴⁸⁴. Doświadczenia związane z pandemią COVID-19 pokazały, że od strony technicznej stworzenie tego typu rozwiązania np. w formie rządowej aplikacji mobilnej jest w zasięgu ręki¹⁴⁸⁵. Rozwój technologii pozwala też na racjonalizację kosztów zapewnienia osobom uprawnionym obsługi przez tłumaczy języka migowego¹⁴⁸⁶. Zdaniem PRJM usługi świadczone przez podmioty prywatne nie są dostosowane do rzeczywistych potrzeb osób uprawnionych. Świadczenie powinny wykonywać osoby

1484 Załącznik do uchwały nr 8/2014 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 27 listopada 2014 r. w sprawie rekomendacji utworzenia systemu tłumaczy on-line. Załącznik Nr 15 do raportu z pierwszej kadencji PRJM.

1485 Na temat roli aplikacji mobilnych w zarządzaniu pandemią zob.: A. Szalotka, *Funkcjonowanie aplikacji mobilnych pomocnych w walce z pandemią COVID-19 w świetle wybranych norm prawnych*. „Ekonomia”, 2021, Nr 27, s. 61–70.

1486 P. Kowalski, A. Mikołajczyk, B. Zimny, *Jak wdrażać ustawę o zapewnianiu dostępności?*, 2019/el, s. 11–12.

o odpowiednich kwalifikacjach, co łączy się z szerszym problemem certyfikacji i statusu prawnego tłumaczy PJM, SJM i SKOGN¹⁴⁸⁷.

Przewidziany w u.j.m. system „tłumaczy rejestrowych” nie spełnia swojej funkcji. Kompetencje osób wpisanych do rejestru de facto nie są weryfikowane, a sam wpis nie wiąże się z przyznaniem osobom w nim ujawnionym dodatkowych uprawnień. Tłumacze rejestrowi funkcjonują równolegle do biegłych sądowych z daktylogologii co prowadzi do rozbieżności w ich statusie i podstawie określania wynagrodzenia w zależności od rodzaju postępowania (administracyjne i sądowoadministracyjne). Pożądanym rozwiązaniem byłoby ponowne uznanie tłumaczy PJM, SJM i SKOGN za tłumaczy przysięgłych (na wzór rozporządzenia z 1987 r.), ewentualnie wprowadzenie odrębnej regulacji, która z jednej strony zapewniłaby tym tłumaczom uprawnienia analogiczne do tłumaczy przysięgłych i ekwiwalentne stawki wynagrodzenia, a z drugiej strony — kontrolę nad rzetelnością i jakością wykonywanych przez nich usług. Potrzebę takiego rozwiązania od lat sygnalizuje środowisko samych tłumaczy¹⁴⁸⁸.

Na uwagę zasługuje propozycja legislacyjna opracowana przez PRJM dotycząca utworzenia dwóch odrębnych zawodów: „tłumacza migowego przysięgłego” i „tłumacza-przewodnika OGN przysięgłego w zakresie SKOGN”. W celu dopuszczenia do wykonywania zawodu tłumacza migowego przysięgłego zaproponowano dwuetapową procedurę weryfikacji kandydatów. Etap pierwszy obejmowałby weryfikację pod względem rękopisów należytego wykonywania zawodu i złożenie państwowego egzaminu. Zgodnie z rekomendacją PRJM kandydat powinien wykazać, że posiada obywatelstwo polskie lub obywatelstwo innego państwa członkowskiego UE, ukończył studia wyższe pierwszego stopnia, posiada pełną zdolność do czynności prawnych i jest osobą niekaraną. Po pozytywnej weryfikacji formalnej kandydat przystępowałby do egzaminu przed Państwową Komisję Egzaminacyjną ds. Języka Migowego, który obejmowałby umiejętność tłumaczenia z PJM i SJM na język polski i odwrotnie¹⁴⁸⁹.

¹⁴⁸⁷ Załącznik do uchwały nr 8/2014 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 27 listopada 2014 r. w sprawie rekomendacji utworzenia systemu tłumaczy on-line. Załącznik Nr 15 do raportu z pierwszej kadencji PRJM.

¹⁴⁸⁸ A. Kalata-Zawłocka, *Glusi i tłumacze PJM*...421–441.

¹⁴⁸⁹ Warto dodać, że jeszcze przed wejściem w życie u.j.m. rozważano nawet opracowanie odrębnego rozporządzenia przewidującego zasady egzaminowania przysięgłych tłumaczy języka migowego, uwzględniające możliwość egzaminowania z zakresu różnych języków niesłownych (Brytyjskiego Języka Migowego, Niemieckiego Języka Migowego itd.). Zob. Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości — z upoważnienia ministra -na interpelację nr

Tłumacz migowy przysięgły musiałby więc władać biegle zarówno PJM, jak i SJM. Po otrzymaniu pozytywnego wyniku z egzaminu kandydat składałby przysięgę przed Ministrem Sprawiedliwości, po czym otrzymywałby świadectwo, uprawniające do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego i wpisu na listę tłumaczy migowych przysięgłych, udostępnianą prezesom sądów.

Oprócz szczegółowych zasad weryfikacji kwalifikacji tłumaczy PRJM przedstawiło postulat utworzenia Komisji Odpowiedzialności Zawodowej, która rozpatrywałaby na wniosek wojewody lub Ministra Sprawiedliwości przypadki naruszenia zasad wykonywania zawodu. W aktualnym stanie prawnym kontroli pod względem merytorycznym i według kryterium rzetelności (rękojmi należytego wykonywania zawodu) podlegają wyłącznie tłumacze wpisani na listę biegłych sądowych. W projekcie PRJM przewidziano z myślą o nich przepisy intertemporalne, na mocy których wraz z wprowadzeniem ustawy o zawodzie tłumacza migowego przysięgłego (lub odpowiedniej nowelizacji ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego) dotychczas ustanowieni biegli z zakresu daktylografii zachowaliby swe uprawnienia do końca kadencji.

Analogiczną propozycję opracowano dla drugiego zawodu, czyli „tłumacza-przewodnika OGN przysięgłego w zakresie SKOGN”¹⁴⁹⁰. Wyodrębnienie tłumaczy SKOGN jako oddzielnej grupy zawodowej wynika ze szczególnych potrzeb osób głuchoniewidomych i aspektu przewodnictwa nierozdzielnie związanego z tym rodzajem tłumaczenia. Drugim elementem charakterystycznym dla SKOGN, jest to, że jest to umowny konstrukt legislacyjny, który obejmuje wiele bardzo różnych metod komunikowania się. Z tego względu zaproponowano dodatkowo dwa rodzaje tłumaczy SKOGN, tj. tłumacza-przewodnika OGN przysięgłego w zakresie SKOGN-A lub/i SKOGN B. Według tego podziału tłumacz-przewodnik OGN typu A posiadałby odpowiednie kwalifikacje z zakresu tłumaczenia i przewodnictwa sposobami transliteracyjnymi, natomiast tłumacz-przewodnik typu B byłby właściwy odpowiednio do tłumaczenia i przewodnictwa sposobami migowymi.

Zasadniczo wszystkie elementy zaproponowane przez PRJM sąsługują na aprobatę i są spójne z istniejącymi już rozwiązaniami dla zawodu tłumacza przysięgłego. W projekcie pominięto jednak kwestię

21593 w sprawie używania tytułu tłumacza przysięgłego przez tłumaczy języka migowego z dnia 19 kwietnia 2011 r., Sejm VI kadencji. <https://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/7FEEDDC1>.

1490 Uchwała Nr 7/2015 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 3 grudnia 2015 r. w sprawie rekomendacji zmian legislacyjnych, Załącznik nr 29–30 do raportu z pierwszej kadencji PRJM.

wynagrodzeń. W razie usystematyzowania sytuacji tłumaczy migowych w przedstawiony sposób, niewątpliwie konieczne byłoby wprowadzenie ustawowych stawek wynagrodzenia dla migowych tłumaczy przysięgłych, za czynności świadczone na rzecz podmiotów publicznych. Ustawodawca powinien także jednoznacznie określić, na jakich zasadach wynagrodzenie otrzymują tłumacze przysięgli, rejestrowi i „inni” wykonujący usługi w trybie on-line, tak aby zapobiec ewentualnym nadużyciom, gdy dodatkowe wynagrodzenie w trybie abonamentowym otrzymuje podmiot trzeci zapewniający „usługę”, przejmując na siebie obowiązki związane z pozyskiwaniem i opłacaniem tłumaczy.

Ze względu na wprowadzenie ustawy o dostępności racjonalizacja kosztów i nakładów organizacyjnych, związanych z wdrażaniem przewidzianych w niej standardów, wymagałaby wyraźnego oddzielenia czynności, w których niezbędny byłby udział tłumacza migowego przysięgłego (w szczególności w postępowaniach prowadzonych na podstawie ustawy i w przypadku tłumaczenia dla osób uprawnionych treści dokumentów, dla których przepisy szczególne przewidują obowiązek tłumaczenia ich przez tłumacza przysięgłego, gdy są sporządzone w języku obcym), a gdzie wystarczające byłoby zapewnienie przez właściwy podmiot środków wspomagających komunikowanie się, a także za pośrednictwem tłumacza rejestrowego lub osoby przybranej.

Niezależnie od opisanej powyżej propozycji, wskazane jest wprowadzenie licznych zmian w ustawie o języku migowym. Jeśli chodzi o samych tłumaczy, to niezbędne jest wprowadzenie dodatkowych kryteriów dla dokonania wpisu do rejestru prowadzonego przez wojewodę, poprzez zobowiązanie wnioskodawcy do przedłożenia certyfikatu potwierdzającego znajomość PJM, SJM lub SKOĞN na deklarowanym poziomie, wystawionego przez akredytowany ośrodek szkoleniowy¹⁴⁹¹.

Kwestią bezsporną jest to, że u.j.m. powinna zrównać obowiązki wszystkich podmiotów zobowiązanych, w tym przewidywać szczególne zasady obsługi osób uprawnionych w kontaktach z każdym z tych podmiotów¹⁴⁹². Niezależnie od tego, katalog podmiotów zobowiązanych powinien zostać uzupełniony co najmniej o podmioty lecznicze finansowane ze środków publicznych, jednostki wymiaru sprawiedliwości, jednostki Państwowej Straży Pożarnej i strażę gminne oraz jednostki

¹⁴⁹¹ Uchwała Nr 4/2015 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 15 października 2015 r. w sprawie rekomendacji zmian dotyczących tłumaczy migowych, Załącznik nr 23–24 do raportu z pierwszej kadencji PRJM.

¹⁴⁹² Uchwała Nr 2/2015 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 5 marca 2015 r. w sprawie rekomendacji zmian w ustawie, Załącznik nr 11 do raportu z pierwszej kadencji PRJM.

ochotnicze, działające w tych obszarach. Dodatkowo PRJM zarekomendowała zapewnienie bezpłatnego tłumacza osobom niesłyszącym i głuchoniewidomym podejmującym studia wyższe i naukę w szkołach pomaturalnych. Propozycja PRJM zakłada, że koszty takiego świadczenia byłyby pokrywane z funduszy celowych PFRON¹⁴⁹³, zaś od Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego należy oczekiwać podjęcia działań w celu dostosowania programów studiów wyższych do potrzeb użytkowników PJM. Wskazane propozycje były zarówno przedmiotem uchwał PRJM, jak i zostały częściowo uwzględnione w senackim projekcie nowelizacji ustawy z 2018 r., który od czasu pierwszego czytania oczekuje na podjęcie dalszych kroków w ramach procedury ustawodawczej. Obowiązek dostępności komunikacyjno-informacyjnej nałożony na podmioty publiczne nie kompensuje tych niedostatków, ponieważ przepisy o dostępności nie określają w sposób precyzyjny zakresu gwarantowanych i bezpłatnych świadczeń tłumaczeniowych.

Jednym z głównych obszarów problemowych pozostaje korzystanie przez osoby uprawnione z pomocy osób przybranych. Ustawa o języku migowym powinna wprost wskazywać, że osoba przybrana nie może mieć osobistego interesu w rozstrzygnięciu sprawy¹⁴⁹⁴ oraz przewidywać przesłankę, na podstawie której organ administracji publicznej będzie zobowiązany wezwać tłumacza PJM, SJM lub SKOGN obok lub zamiast tej osoby, jeżeli jej wiek, wykształcenie lub właściwości osobiste uzasadniają wątpliwości co do rzetelności tłumaczenia. Nie chodzi tu o weryfikację formalną znajomość PJM, SJM i SKOGN co byłoby sprzeczne z samą ideą osoby przybranej, ale o rzeczywistą możliwość przetłumaczenia tekstu prawnego/urzędniczego w określonej sprawie, aby uniknąć powielania sytuacji takich jak casus 17-letniego syna strony tłumaczącego ustalenia w toku kontroli podatkowej przedstawiony na kanwie wyroku WSA w Lublinie z dnia 22 lutego 2012, sygn. akt: I SA/Lu 681/11.

1493 Uchwała Nr 2/2013 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 6 czerwca 2013 r. w sprawie zapewnienia tłumacza osobom niesłyszącym i głuchoniewidomym podejmującym studia wyższe i naukę w szkołach pomaturalnych, Załącznik nr 11 do raportu z pierwszej kadencji PRJM, Uchwała Nr 12/2016 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 31 sierpnia 2016 r., Załącznik nr 11 do raportu z pierwszej kadencji PRJM. W sprawie kształcenia akademickiego w zakresie polskiego języka migowego i innych środków komunikowania się.

1494 Tak też: Uchwała Nr 2/2016 Polskiej Rady Języka Migowego z dnia 14 stycznia 2016 r. w sprawie funkcjonowania w obrocie prawnym „osoby przybranej” w aspekcie osoby wspomagającej komunikację w języku migowym, Załącznik nr 33–34 do raportu z pierwszej kadencji PRJM.

Jeśli chodzi o zakres świadczeń i sposobów komunikacji dostępnych dla osób uprawnionych w u.j.m. to postuluje się także uzupełnienie ich katalogu o usługi transliteratora fonogestowego, czyli osoby posiadające umiejętność mówienia uzupełnianego fonogestami (wizualizacji fonogestowej) i wspierającej osoby uprawnione w komunikowaniu się z osobami słyszącymi w dźwiękowym języku polskim¹⁴⁹⁵.

Postulaty PRJM częściowo pokrywają się z rekomendacjami NIK sformułowanymi na podstawie wniosków z kontroli dotyczącej świadczenia usług publicznych osobom posługującym się językiem migowym. W toku kontroli odnotowano, że jednym z najczęściej lekceważonych lub wadliwie wykonywanych obowiązków podmiotów publicznych jest informowanie osób uprawnionych o prawach wynikających z u.j.m., w szczególności za pośrednictwem stron internetowych. Dostęp do tych informacji jest utrudniony przez ich wadliwe oznaczanie (przykładowo za pomocą grafiki przedstawiającej wózek inwalidzki lub wyłącznie tekstowo, zamiast grafiki przekreślonego ucha lub migających dłoni, które oznaczają dostępność dla niesłyszących). Tylko w jednym podmiocie zapewniono dostęp do tłumacza a informację na stronie internetowej zamieszczono w języku migowym. Pozostałe kontrolowane jednostki udostępniały treści dla osób uprawnionych jedynie w języku polskim. W raporcie NIK krytycznie odniesiono się zwłaszcza do tego, że w kontrolowanych podmiotach nie było możliwości dokonania zgłoszenia potrzeby skorzystania przez osobę uprawnioną z tłumacza w języku migowym, nie było także możliwości zapoznania się w języku migowym z instrukcją dotyczącą wypełnienia i złożenia stosownego formularza w tym przedmiocie. Żaden ze skontrolowanych podmiotów nie dysponował formularzem lub innym dokumentem, ani komunikatem (instrukcją) także w innych formach dostępnych dla osób uprawnionych, np. w alfabecie Braille'a lub w języku polskim w wersji uproszczonej.

W wynikach kontroli NIK zwrócono uwagę na to, że obowiązek skutecznego informowania osób uprawnionych o przysługujących im

---

1495 Wówczas do definicji ustawowych należałoby dodać pojęcie mowy uzupełnianej fonogestami, czyli „sposobu komunikowania się osób słyszących z osobami uprawnionym oraz osób uprawnionych między sobą w polskim języku dźwiękowym z zastosowaniem specjalnych ruchów dłoni i układów palców (fonogestów) zsynchronizowanych z wyraźnym mówieniem i wspomagających rozumienie wypowiedzi ustnych dzięki wizualizacji fonicznego ciągu mowy. Jest używana do ułatwiania odbioru i rozumienia wypowiedzi (wizualizacji fonogestowej) przez osoby wchodzące w bezpośrednie interakcje komunikacyjne (mówców i rozmówców) oraz przez tzw. transliteratora fonogestowy, których funkcja polega na przekazywaniu wypowiedzi innych mówców. W edukacji jest stosowana jako metoda wychowania językowego osób z uszkodzonym narządem słuchu.

prawach ma charakter obligatoryjny, a niezamieszczenie informacji w zrozumiałym dla nich języku sprawia, że usługi publiczne są dla nich praktycznie niedostępne. W oparciu o powyższe ustalenia zaproponowano wprowadzenia do art. 9 ust. 3 oraz art. 14 ust. 2 ustawy o języku migowym „obowiązku upowszechniania informacji o usłudze pozwalającej na komunikowanie się oraz pozostałych informacji o sposobach realizacji ustawy o języku migowym, również w formie komunikatu audiowizualnego nagranych w języku migowym”. Wskazany kierunek zmian legislacyjnych częściowo uwzględniono w ustawie o dostępności cyfrowej, która zobowiązuje do zapewnienia dostępu alternatywnego w postaci środków wspomagających komunikowanie się lub „za pośrednictwem tłumacza, tłumacza-przewodnika” (art. 7 ust. 2). Zamieszczenie komunikatu audiowizualnego w języku migowym jest więc fakultatywne. Zgodnie z zaleceniami NIK takie informacje powinny zostać oznaczone odpowiednim znakiem graficznym, czyli symbolem przekreślonego ucha bądź migających dłoni, tak aby osoby uprawnione mogły je łatwiej odszukać.

Odpowiedniego doprecyzowania wymaga także art. 14 ust. 1 u.j.m. odnoszący się do sposobu udostępnienia osobom uprawnionym dokumentów niezbędnych do załatwienia sprawy poprzez dodanie po słowach: „(...) w formie dostępnej dla osób uprawnionych”, słów: „w tym w formie przetłumaczonej na język migowy”. Mając na względzie konsekwencje tego przepisu na gruncie k.p.a. i wątpliwości interpretacyjne dotyczące sporządzania odpisów, propozycja NIK powinna zostać rozszerzona także o sposoby transliteracyjne, dostępne dla osób z dysfunkcjami wzroku. Od strony wykonawczej realizacja takiego obowiązku byłaby możliwa dzięki utworzeniu przez poszczególnych ministrów centralnych, resortowych repozytoriów dokumentów przetłumaczonych m. in. na PJM, do których dostęp zostałby zapewniony jednostkom podległym ministrom oraz jednostkom samorządu terytorialnego. Realizacja takiej inicjatywy na poziomie centralnym w ocenie NIK pozwoliłaby na optymalizację kosztów dostępności.

Zagadnienie komunikatów audiowizualnych wiąże się z zapewnieniem możliwości zdalnej wymiany informacji w języku migowym, z udziałem posługującego się biegle tym językiem pracownika lub certyfikowanego tłumacza języka migowego. W ocenie NIK wprowadzenie takiej możliwości w ustawie pozwoliłoby użytkownikom PJM i SJM na szybsze i bardziej swobodne komunikowanie się z urzędami w celu załatwienia sprawy, bez dodatkowych „technicznych” wizyt w urzędzie, celem np. ustalenia daty

spotkania, na które stawia się tłumacz¹⁴⁹⁶. Do rozwiązania tego problemu istotnie przyczyniła się ustawa o dostępności, która wprost odnosi się do tłumaczeń on-line jako preferowanej formy dostępności komunikacyjno-informacyjnej, jednak tak samo jak w przypadku komunikatów na stronach internetowych zapewnienie obsługi w ten konkretny sposób obligatoryjne. Wydaje się, że rozwiązaniem optymalnym byłoby wprowadzenie zaproponowanego przez PRJM rozwiązania polegającego na stworzeniu ogólnopolskiego „systemu tłumaczy on-line” zarządzanego na poziomie centralnym i obejmującego oprócz usług publicznych świadczenia opieki zdrowotnej i kontakt ze służbami ratunkowymi¹⁴⁹⁷.

Kontrola NIK potwierdziła, że znajomość języków migowych nawet wśród przeszkolonych pracowników organów administracyjnych nie jest adekwatna do przyznanych im na mocy u.j.m. uprawnień. W większości skontrolowanych jednostek zatrudnione były osoby, które odbyły kurs lub deklarowały znajomość PJM lub SJM, a jedna osoba — SKOGN. Spośród nich większość знаła PJM lub SJM jedynie na poziomie podstawowym, a niektóre osoby nie potrafiły nawet określić czy na szkoleniu uczyły się PJM czy SJM. W związku z tym celowe i konieczne jest dodanie do ustawy o języku migowym obowiązku wykazania przez pracownika podmiotu zobowiązanego poziomowi znajomości PJM, SJM lub SKOGN w stopniu uprawniającym go do tłumaczenia i obsługi osób uprawnionych „w zastępstwie certyfikowanego tłumacza”¹⁴⁹⁸.

Choć w ustawie o dostępności tłumaczenia zdalne są preferowaną metodą komunikowania się z osobami uprawnionymi, to w 2014 roku jedynie trzy podmioty (stanowiące ok. 5% wszystkim podmiotów skontrolowanych) udostępniały osobom uprawnionym rozwiązania techniczne umożliwiające komunikowanie się w języku migowym. W tym jeden z urzędów umożliwiał skontaktowanie się za pośrednictwem internetowego komunikatora audiowizualnego z pracownikiem posługującym się językiem migowym, a drugi umożliwiał połączenie się z pełniącym dyżur tłumaczem języka migowego. Tylko jedna z poddanych kontroli jednostek dysponowała urządzeniem, za pośrednictwem

---

1496 Proponowana zmiana polega na dodaniu w treści art. 11 ustępu 5, w brzmieniu: „Podmiot zobowiązany udostępnia osobom uprawnionym środki umożliwiające komunikację audiowizualną, w tym z wykorzystaniem komunikatora internetowego, w celu umożliwienia wymiany informacji w języku migowym z osobami wskazanymi w ust. 1 lub 2”.

1497 K. Kulińska, *Legal and practical aspects of access to health care for persons with hearing loss in selected European countries*, „Wrocław Economic Review, 2018, Nr 24, 79–95.

1498 *Ibidem*.

którego profesjonalny tłumacz języka migowego, w obecności urzędnika, w czasie rzeczywistym tłumaczył rozmowę z osobą uprawnioną.

Pomimo dostrzeżonych uchybień, należy zwrócić uwagę, że okresie od wejścia w życie ustawy o języku migowym do czasu kontroli NIK w 2014 roku, do żadnej ze skontrolowanych jednostek nie wpłynęła skarga, ani wnioski w sprawie realizacji przepisów ustawy o języku migowym, bądź w innej sprawie dotyczącej obsługi osób uprawnionych. Jak zwraca jednak uwagę NIK, może to wynikać po części z niskiej świadomości własnych praw wśród osób uprawnionych i uchybień w realizacji obowiązku informacyjnego przez podmioty zobowiązane. Z drugiej strony, jak potwierdzają ustalenia kontrolne, ograniczenie się większości skontrolowanych podmiotów do udostępnienia osobom uprawnionym jedynie komunikatów pisemnych i środków technicznych, takich jak poczta elektroniczna i faks, spowodowane było przede wszystkim brakiem wiedzy o ich kompetencjach językowych i szczególnych potrzebach komunikacyjnych.

Przyczyn niedoskonałości obowiązujących rozwiązań upatruje się także w tym, że obywatele niewładający językiem polskim w mowie i/lub piśmie nie są przez prawo postrzegane odpowiednio jak wyjątkowa grupa użytkowników języka obcego, choć to właśnie do tego sprowadza się ratio legis omówionych w niniejszym rozdziale ustaw i przepisów wykonawczych¹⁴⁹⁹. To także podobieństwo sytuacji użytkowników PJM, SJM i SKOGN do użytkowników dźwiękowych języków obcych sprawia, że rola i funkcja tłumacza PJM, SJM i SKOGN jest taka sama, jak tłumacza języków obcych. PRJM opracowała propozycję definicji legalnej osób niesłyszących jako mniejszości językowej rekomendując włączenie jej do ustawy o języku migowym. Zgodnie z nią mniejszość językowa głuchych to „obywatele polscy, mniej liczebni od pozostałej ludności Rzeczypospolitej Polskiej i w sposób istotny odróżniający się od pozostałych obywateli sposobem komunikowania się za pomocą języka migowego rozumianego jako język własny tej mniejszości”¹⁵⁰⁰. Zaletą tej definicji jest to, że łączy w sobie aspekt tożsamościowy i funkcjonalny,

1499 Warto przy tym zauważyć, że w badaniach dostępności organów administracji publicznej najczęściej podejmowane były działania dotyczące obsługi petentów w języku migowym (szkolenia pracowników urzędów, zatrudnienia tłumacza). R. Wolniak, *Wybrane aspekty postrzegania potrzeb osób niepełnosprawnych przez pracowników urzędów miejskich w województwie śląskim*, „Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska”, 2016, z. 92, s. 437.

1500 Odpowiedniej zmianie uległaby wówczas definicja ustawowa języka migowego, który należałoby określić jako „język mniejszości językowej głuchych, wizualno-przestrzenny sposób porozumiewania się”.

koncentrując się jednak na wspólnocie języka, dzięki czemu możliwe jest jej odpowiednie zastosowanie do użytkowników SJM i SKOGN (a także części użytkowników PJM), którzy nie identyfikują się z kulturą Głuchych, pozostając jednak szczególnymi podmiotami praw językowych.

Zakończenie

Celem monografii było określenie celu i funkcji tłumaczenia w różnych sferach funkcjonowania administracji publicznej. Przeprowadzone badania potwierdziły, że tłumaczenie jest instytucją prawną *sui generis* o znaczeniu ustrojowym, komplementarną względem zasady polskiego języka urzędowego i zasady wielojęzyczności Unii Europejskiej. Przegląd literatury oraz analiza aktów prawnych z wykorzystaniem metody historycznej pozwoliły ustalić, że przez wieki zinstytucjonalizowane tłumaczenia urzędowe sporządzane przez uprawnione podmioty (urzędników, dyplomatów, tłumaczy przysięgłych) pozwalały na adaptowanie się administracji i prawa administracyjnego do wielojęzycznego otoczenia. Tłumaczenia odegrały fundamentalną rolę zarówno w polityce językowej państw zorientowanych na ekspansję (mocarstwa kolonialne, państwa zaborcze), jak i w ochronie praw językowych mniejszości narodowych i etnicznych. Współcześnie język jest kluczowym elementem kanonu aksjologicznego państwa narodowego. Tłumaczenie wszelkich treści związanych z urzędowaniem administracji publicznej na język polski jest wyrazem poszanowania wspólnej tożsamości narodowej obywateli, a jednocześnie służy realizacji wartości państwa prawnego. Ustawodawca nie może bowiem oczekiwać od obywateli znajomości prawa i rozstrzygnięć w języku w języku obcym. Nie można przy tym stracić z pola widzenia, że w niektórych obszarach regulacji administracyjnoprawnej zarysowują się stopniowo tendencje polegające na liberalizacji zasady polskiego języka urzędowego i dopuszczaniu częściowo wielojęzycznego obiegu dokumentów w postępowaniach prowadzonych przez organy administracji publicznej (najczęściej dopuszczalny jest dodatkowo język angielski). Dotyczy to między innymi obszarów związanych z transportem,

rynkami kapitałowymi, ubezpieczeniami i dopuszczaniem do obrotu niektórych produktów. Zaprezentowane w pracy zestawienie tych przepisów daje wstępny ogłód co do skali tego zjawiska, które może stać się podstawą dalszych rozważań nad instrumentalizacją języka urzędowego we wskazanych obszarach funkcjonowania administracji publicznej i przyczyną takiego stanu rzeczy.

Zasada polskiego języka urzędowego nie narusza praw językowych mniejszości narodowych i etnicznych, lecz zachodzące zmiany społeczne związane z migracjami i ochroną praw osób z niepełnosprawnościami dają podstawę kwestionować arbitralne ramy swobód językowych w sferze publicznej jako przysługujących wyłącznie tym mniejszościom.

W rozdziale pierwszym zrealizowano pierwszy cel operacyjny jakim był dobór kryteriów ustrukturyzowania badań. Zrealizowanie tego zamierzenia wymagało odwołania się do kategorii pozaprawnych i przedstawienia założeń modelu demokracji etnolingwistycznej, który zakłada, że jednostki, społeczności i państwa nie są faktycznie równe pod względem siły i wpływów, ale odwołując się do kategorii wartości, każdy powinien mieć równe prawo do używania własnego języka, według swojego wyboru, a nie do subordynacji względem arbitralnie narzuconego języka większości. Pełna równość językowa między stronami dyskursu ma miejsce wtedy, gdy strony władające różnymi językami porozumiewają się za pośrednictwem kompetentnego tłumacza. Założenia modelu demokracji lingwistycznej korespondują z najważniejszymi założeniami zasady wielojęzyczności UE (równość języków urzędowych państw członkowskich) oraz konstytucyjnymi zasadami demokratycznego państwa prawa i zasadą niedyskryminacji ze względu na język. Model demokracji etnolingwistycznej uwzględnia wielość dyskursów w wielopoziomowej administracji publicznej (administracja UE — administracja państwa członkowskiego, administracja UE — obywatel, administracja państwowa — obywatel itd.). Model ten jest zorientowany na język, dlatego uzupełniono go o pojęcia przestrzeni językowych administracji publicznej i ich determinant prawnych. Pojęcia te opierają się na założeniu, że w każdym z możliwych do pomyślenia układów translacyjnych przeciwstawiane są sobie różne języki (np. prawnie chroniony język urzędowy państwa — język cudzoziemca, język roboczy instytucji UE — język obywatela, język aktów prawa UE — organ administracji publicznej stosujący prawo), które wspólnie tworzą odrębną przestrzeń językową. Na każdą przestrzeń językową w zależności od statusu podmiotów biorących udział w dyskursie (uprzywilejowana/nieuprzywilejowana mniejszość językowa, obywatel) inaczej oddziałują determinanty prawne

określające dopuszczalny język urzędowania, a tym samym zakres i charakter tłumaczenia. W konsekwencji, w różnych przestrzeniach językowych inaczej rozkładają się ciężary i uprawnienia związane z tłumaczeniem oraz konsekwencje odstępstwa od stosowania języka urzędowego. W oparciu o powyższe założenia skonstruowano model zależności językowych w wielopoziomowej i multicentrycznej administracji publicznej.

Korzystając z modelu zależności językowych w wielopoziomowej i multicentrycznej administracji publicznej w dalszej części pracy omówiono poszczególne determinanty prawne i ich związki z tłumaczeniem oraz scharakteryzowano tłumaczenia w poszczególnych przestrzeniach językowych administracji publicznej.

W pierwszej kolejności omówiono zasadę polskiego języka urzędowego. Nie ma ona charakteru absolutnego, ponieważ „obywatel polski niewładający językiem państwowym bądź odczuwający potrzebę zmanifestowania swojej odrębności etnicznej ma prawo używać języka ojczystego wszędzie tam, gdzie obowiązujące normy nie nakazują stosowania języka państwowego”¹⁵⁰¹. Obywatele nie mają prawnego obowiązku znajomości języka urzędowego, a zarazem nie mogą ponosić negatywnych konsekwencji nieznanomości języków innych niż język urzędowy, a w szczególności źródeł prawa w języku obcym. W przypadku źródeł prawa innych niż prawo UE ustawodawca inaczej traktuje wielojęzyczne źródła prawa *sensu stricto* (umowy międzynarodowe sporządzone w kilku językach o równej autentyczności) i wielojęzyczne źródła prawa *sensu largo* (umowy międzynarodowe sporządzone w jednym lub wielu językach obcych, które są jedynie tłumaczone na język polski). Błędy i niezgodności w tłumaczeniach aktów prawa międzynarodowego sporządzonych w języku obcym mogą być w każdym czasie prostowane i dostosowywane w drodze technicznego sprostowania następującego w formie obwieszczenia przez ministra, który występował z wnioskiem o ogłoszenie tej umowy w dzienniku urzędowym. Rozwiązanie to budzi wątpliwości, bowiem to właśnie tekst tłumaczenia jest wiążący dla obywateli. Usuwanie niezgodności w wielojęzycznych źródłach prawa *sensu stricto* następuje na podstawie przepisów KWPT. W sensie formalnym tłumaczenia aktów prawnych i ich teksty autentyczne nie są równe, lecz jak wynika z wielu przywoływanych z rozdziału 1 orzeczeń sądów administracyjnych, pojęcia te są mylone równie często przez same sądy, organy administracji publicznej jak i strony.

1501 M. Safjan, *Pozycja mniejszości...*, s. 8.

Dopełnieniem gwarancyjnego przepisu art. 27 zd. 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym zasada polskiego języka urzędowego nie narusza praw mniejszości jest przepis art. 35 ust. 1 Konstytucji RP, który przewiduje, że Rzeczpospolita zapewnia członkom tych mniejszości wolności zachowania i rozwoju własnego języka. Rozwinięcie norm konstytucyjnych zawarte w ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych jest rozczarowujące. W katalogu praw językowych mniejszości centralne miejsce zajmuje instytucja języka pomocniczego, która podlega daleko idącym ograniczeniom podmiotowym, przedmiotowym i terytorialnym. Język pomocniczy jest używany jedynie obok języka urzędowego. Zgodnie z tym założeniem przepisy dotyczące języka pomocniczego to nie wyjątek od zasady urzędowania w języku polskim, tylko ich dopełnienie. W konsekwencji, organ gminy rejestrowej musi dokonywać wszystkich czynności w języku urzędowym, a ewentualnie na wniosek strony — dodatkowo w języku mniejszości. Oznacza to, że „odpowiedzi” organu gminy w języku pomocniczym są *de facto* tłumaczeniami.

Zasada polskiego języka urzędowego rozciąga się na sferę wewnętrzną funkcjonowania administracji publicznej. Inaczej jest w przypadku administracji unijnej, gdzie instytucje, organy i agencje UE w ramach wewnętrznego funkcjonowania wykorzystują języki robocze. Służby tłumaczeniowe UE gwarantują nie tylko sprawne funkcjonowanie instytucji, ale także pełnią rolę niewidocznego prawodawcy. W procesie tworzenia wielojęzycznego prawa unijnego tłumaczenie zostaje zamaskowane pod fikcją jednoczesnego tworzenia wszystkich wersji językowych tekstu prawnego, fikcją ekwiwalentnych oryginałów i fikcją identyczności tekstów autentycznych. Zasada równej autentyczności miała przyczyniać się do jednolitej wykładni prawa UE. Główny problem związany z tłumaczeniem w tym obszarze jest powiązany z zasadą uzasadnionych oczekiwań i dotyczy stosowania prawa, które w ogóle nie zostało wydane w języku urzędowym danego państwa członkowskiego. Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem TSUE i uprzednio ETS nie można powołać się wobec osób fizycznych i prawnych w państwie członkowskim na akt przyjęty przez instytucję wspólnotową, zanim osoby te nie będą mogły zapoznać się z nim przed prawidłową publikacją w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej¹⁵⁰². Jednocześnie jednak Trybunał wykluczył istnienie ogólnej zasady prawa Unii, wedle której wszystko, co

---

1502 Wyrok TS z 11.12.2007 w sprawie C-161/06 *Skoma-Lux*, pkt 37; Wyrok TS z 25.01.1979 w sprawie 98/78 *Racke*, pkt 4 i 69; Wyrok z 4.06.2009 r w sprawie C-560/07 *Balbiino AS.*, pkt 29.

może mieć wpływ na interes obywatela Unii, powinno być redagowane we wszelkich okolicznościach w jego języku¹⁵⁰³.

Poważnym problemem jest nie tylko przenikanie się wewnętrznej i zewnętrznej sfery językowej instytucji, organów i agencji UE, wtedy, gdy akty typu *soft law* oddziałują bezpośrednio lub pośrednio na sytuację prawną obywateli UE, ale też praktyczne „zarządzanie” wielojęzycznością aktów prawnych, i to już na etapie tłumaczenia *acquis* przez państwa kandydujące UE. Ogromne zasoby związane z tłumaczeniami (osobowe, finansowe, organizacyjne) sprawiają, że wiele błędów powstałych na etapie tłumaczenia jest wykrywanych nawet po kilku latach obowiązywania aktu prawnego. Ustawodawca unijny oczekuje od sądów i organów stosujących prawo UE przygotowania do stosowania wykładni wielojęzycznej źródeł prawa, jednakże wyniki badań porównawczych opartych na badaniach orzecznictwa w państwach członkowskich ukazują, że sędziom brakuje narzędzi do rzetelnego przeprowadzenia takiej wykładni. W szczególności zaś nierozstrzygnięta pozostaje relacja między zasadą urzędowania w języku polskim a prowadzeniem przez sąd czy organ pogłębionej analizy porównawczej przepisów w wielu różnych językach. Ustalając w ten sposób treść normy prawnej sąd lub organ nie może ograniczyć się wyłącznie do przetłumaczenia treści przepisu, lecz musi jeszcze ustalić jego znaczenie biorąc za punkt odniesienia system prawa, w którym obowiązuje dana wersja tekstu autentycznego. Jest to zadanie, z którym niejednokrotnie nie radzi sobie sam TSUE. Umiejętne korzystanie z tłumaczeń, w tym zdolność do ich krytycznej oceny i świadomość ograniczeń tłumacza ma tutaj znaczenie krytyczne.

Wiedza o procesie tłumaczenia dla celów prawnych ma znaczenie nie tylko w kontekście korzystania ze źródeł prawa unijnego, ale też umożliwia organom administracji publicznej sprawne i rzetelne korzystanie ze wszelkich treści pierwotnie wyrażonych w języku obcym. W charakterystyce tłumaczeń dla celów prawnych i administracyjnych można wyróżnić elementy formalne i merytoryczne. Pod względem formalnym znaczenie pierwszoplanowe ma rodzaj tłumaczenia, a więc to czy ustawodawca wymaga, aby tłumaczenie sporządził określony podmiot i w przepisanej prawem formie. W oparciu o kryteria takie jak rodzaj tłumaczenia, podmiot(y) sporządzający tłumaczenie, względny/bezwzględny obowiązek tłumaczenia, obowiązek przedłożenia tłumaczenia wraz z dokumentem źródłowym, obowiązek uprzedniej legalizacji dokumentu, zakres tłumaczenia (część/całość dokumentu), obowiązek

¹⁵⁰³ Wyrok w sprawie C-361/01 P *Kik przeciwko OHMI* z 9.09.2003, pkt 82, 83.

złożenia podpisu na tłumaczeniu i modalność prawną przepisu (obowiązek tłumaczenia/uprawnienie do tłumaczenia) można wyodrębnić aż 34 warianty przepisów dotyczących tłumaczeń dla celów administracyjnoprawnych. Ich zestawienie i krytyczna analiza prowadzą do wniosku, że w tej dziedzinie panuje nie tylko chaos terminologiczny, ale też wiele przewidzianych przez ustawodawcę rozwiązań nie daje się pogodzić z zasadą urzędowania w języku polskim w jej obecnym brzmieniu. Najlepszym tego przykładem jest przepis art. 86 ust. 2 pkt 1 Prawa celnego, który został zredagowany w sposób, który mógłby implikować, że wezwanie strony do przedłożenia tłumaczenia dokumentów jest fakultatywne („może żądać”), a tymczasem w doktrynie i judykaturze w zasadzie jednolicie przyjmuje się, że organ celny, na którym ciąży obowiązek zapewnienia, aby całość czynności sprawy dokonywana była w języku polskim jest obowiązany zażądać tłumaczenia dokumentów obcojęzycznych w każdym przypadku¹⁵⁰⁴.

Ustawodawca jedynie w sposób szczątkowy normuje przebieg czynności z udziałem tłumacza i zasady sporządzania tłumaczeń, dlatego zrozumienie roli i funkcji tłumacza wymaga odwołania się do dorobku przekładoznawstwa. Prace naukowe z tej dyscypliny naukowej pomagają zrozumieć jakie czynniki (właściwości translacyjne) sprawiają, że tłumaczenie jest rzetelne. Na podstawie analizy tych czynników możemy sformułować kilka zasad, które powinny być respektowane przez podmioty wykonujące zadania publiczne w sytuacjach związanych z tłumaczeniem. Po pierwsze, dokonując wyboru tłumacza należy wyważyć dwa kryteria, tj. kryterium wiedzy specjalistycznej tłumacza i jego statusu prawnego. Tłumacze przysięgli posiadają urzędowo stwierdzone kompetencje do tłumaczenia tekstów prawnych i prawniczych, lecz teksty te są zaledwie częścią zbioru tekstów wykorzystywanych dla celów prawnych. Gdy określone pismo lub dokument dotyczy dziedziny specjalistycznej celowe jest zweryfikowanie czy potencjalny tłumacz posiada kompetencje językowe z tego zakresu. Dokonując wyboru tłumacza nie można też zapominać o przymiotach tłumacza przysięgłego, który kieruje się zasadami etyki zawodowej, jest zobowiązany utrzymać w tajemnicy informacje jakie pozyskał w związku z tłumaczeniem, a także podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za nienależyte wykonywanie obowiązków. Wszędzie tam, gdzie ważne jest zagwarantowanie prawnie chronionych interesów strony celowe będzie więc skorzystanie z usług

---

1504 M. Szubiakowski, *Język urzędowy w postępowaniu podatkowym i celnym*, „Przegląd Podatkowy”, 2001, Nr 11, s. 47–48. Wyrok NSA z 28.02.2018 r., I GSK 114/16, LEX nr 2483959.

tłumacza przysięgłego, a z pomocy tłumacza *ad hoc* tylko w ostateczności. Po drugie, podczas współpracy z tłumaczem konieczne jest stworzenie mu prawidłowych warunków pracy. W szczególności niezbędne jest zapewnianie tłumaczowi odpowiednio częstych przerw, umożliwienie swobodnego korzystania z pomocy językowych (słowników itd.), a w razie potrzeby także umożliwienie wcześniejszego wglądu do akt sprawy. Po trzecie, korzystając z tłumaczeń pisemnych, przedstawiciele organów administracji publicznej powinni posiadać podstawową wiedzę o zasadach sporządzenia tłumaczeń kwalifikowanych (poświadczonych, konsularnych) oraz zasadach tłumaczenia tekstu prawnego i prawniczego. Ten pierwszy element pozwala wstępnie ocenić rzetelność tłumaczenia nawet bez znajomości języka obcego i odpowiednio wcześnie wyeliminować je z postępowania. Niestety, jedynie część zasad sporządzania tłumaczeń kwalifikowanych została określona przez ustawodawcę. Tłumacze przysięgli nie posiadają własnego samorządu zawodowego, przez co ciężar ujednolicania zasad wykonywania zawodu spoczywa na stowarzyszeniach zawodowych. Ważną wskazówką co do oceny formalnej i merytorycznej tłumaczenia są orzeczenia Komisji Odpowiedzialności Zawodowej. Korzystając z tłumaczenia tekstu prawnego lub prawniczego należy pamiętać o relacjach ekwiwalencji pomiędzy porównywanymi zwrotami językowymi wyrażonymi w językach związanym z prawem. Korzystając z tłumaczenia obcego dokumentu urzędowego lub tłumaczenia przepisów obcego prawa organ niejednokrotnie musi rozważyć, czy termin zaproponowany przez tłumacza nie posiada dodatkowego znaczenia w języku źródłowym.

Zagadnieniem ściśle związanym z tłumaczeniem jest problematyka związana z transliteracją i transkrypcją nazw własnych oraz imion i nazwisk. W praktyce niedoskonałości związane z przyjętymi przez ustawodawcę zasadami konwersji imion i nazwisk na alfabet łaciński zostały obnażone w tragicznych okolicznościach związanych z wojną na Ukrainie, gdzie w ustawie z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom tego państwa¹⁵⁰⁵ ustawodawca zawarł odesłanie do zasad transliteracji przewidzianych w art. 14 ust. 2 u.z.t.p. Tymczasem wnikliwa wykładnia tego przepisu połączona z analizą systemów transliteracji przewidzianych dla dokumentów podróży prowadzi do wniosku, że problem ten nie zagadnienie to nie zostało uregulowane w sposób wyczerpujący. Niestety częściowo aktualna pozostaje teza NSA zawarta w wyroku z 10.10.2001 r.,

1505 Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 103 z późn. zm.) — art. 4 ust. 6.

V SA 338/01 zgodnie z którą: „cudzoziemiec podając w różnych okolicznościach urzędowych różną pisownię polską swojego nazwiska, celowo wprowadza organy administracji w błąd, skoro same polskie władze i urzędy, mimo istnienia stosownych reguł językoznawczych korzystają w sposób chwiejny z zasad transliteracji i transkrypcji z języków używających cyrylicy”¹⁵⁰⁶. Niemniej pozytywnie należy ocenić fakt podejmowania prób ujednolicania powyższych zasad, jak również to, że w nowszych przepisach terminy transkrypcja i transliteracja są jednoznacznie definiowane i rozgraniczane¹⁵⁰⁷ (w przeciwieństwie do niechlubnego przykładu jakim jest ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych).

W części szczegółowej pracy skoncentrowano się na trzech przestrzeniach językowych funkcjonowania administracji publicznej. W rozdziale 5 jako punkt wyjścia omówiono tłumaczenie w ogólnym postępowaniu administracyjnym, sądowoadministracyjnym i postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Przygotowanie tego rozdziału poprzedziła szeroka kwerenda orzecznictwa sądów administracyjnych, dzięki której udało się wyodrębnić kierunki orzecznicze dotyczące zagadnień związanych między innymi z tłumaczeniem podań, pełnomocnictw, pouczeń, wpływem tłumaczenia na przywrócenie terminu, zawiadomień, protokołów, dowodów i rozstrzygnięć w postępowaniu administracyjnym. Dla każdego z tych zagadnień uwzględniono jak dany problem jest postrzegany na gruncie k.p.a. i o.p. Dość zaskakujący jest fakt, że niemal jednolicie sądy administracyjne uznają wyższość tłumaczenia sporządzonego przez tłumacza przysięgłego nad tłumaczeniem wykonanym przez inny podmiot, a niekiedy uważają wręcz sporządzenie tłumaczenia poświadczanego określonych materiałów za obowiązek organy, nawet jeśli przepisy tego nie przewidują. Za zbyt daleko idące należy uznać stanowisko judykatury zgodnie z którym nie stanowi naruszenia przepisów prawa procesowego sytuacja, gdy strona niewładająca językiem polskim nie otrzyma odpowiednich pouczeń oraz pomocy tłumacza, jeżeli korzysta równocześnie z pomocy profesjonalnego pełnomocnika¹⁵⁰⁸. Orzeczenia sądów i organów administracji publicznej ukazują, że w sprawach, w których wykorzystywane są dokumenty obcojęzyczne

1506 Wyrok NSA w Warszawie z 10.10.2001 r., V SA 338/01, LEX nr 685554.

1507 § 2 pkt 13 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 marca 2023 r. w sprawie warunków technicznych dokonywania wpisów danych SIS oraz aktualizowania, usuwania i wyszukiwania danych SIS poprzez Krajowy System Informatyczny (KSI) (Dz. U. poz. 428).

1508 Wyrok NSA z 4.02.2020 r., II OSK 3294/19, LEX nr 3010273. Porównaj: Wyrok NSA z 8.12.2020 r., II OSK 790/20, LEX nr 3108872.

niezbędne jest pomocnicze korzystanie z narzędzi właściwych dla komparatystyki prawniczej (kazusy *nacionalidad* i *usynovlenye*). W postępowaniu sądowoadministracyjnym, jeżeli zachodzą okoliczności w związku z którymi sąd powinien był powziąć wątpliwość co do znajomości języka polskiego przez stronę, a tłumacza jej nie zapewni, to uchybienie tego rodzaju przesądza o nieważności postępowania na podstawie art. 183 § 2 pkt 5 p.p.s.a.¹⁵⁰⁹.

W rozdziale 6 scharakteryzowano przestrzeń językową, którą wyznacza relacja pomiędzy administracją publiczną a cudzoziemcami. Rozdział ten poświęcono prawu migracyjnemu i azylowemu, ponieważ to właśnie te postępowania zawierają największe odrębność zorientowane na prawa językowe jednostki względem sytuacji „typowych” opisanych w rozdziale 5. W tej przestrzeni należy wyraźnie rozgraniczyć sytuację obywateli UE i cudzoziemców korzystających z różnych form ochrony międzynarodowej. Granice ingerencji w prawa językowe obywateli UE w związku z wykonywaniem swobody przemieszczania się wyznacza zakaz dyskryminacji. W prawie pierwotnym jedynie KPP UE zakazuje dyskryminacji ze względu na język w sposób bezpośredni. W doktrynie i orzecznictwie wyrażany jest jednak pogląd, zgodnie z którym język może być chroniony w związku z zakazem dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne na gruncie art. 10 TFUE i dyrektywy 2000/43/WE. W podobnym tonie wypowiedział się TSUE w wyroku w sprawie *CEZ* stwierdzając, że pojęcie pochodzenia etnicznego opiera się na koncepcji, zgodnie z którą grupy społeczne to wspólnoty oparte na języku. Druga możliwa podstawa traktatowa wynika z zakazu dyskryminacji ze względu na przynależność państwową zawartego w art. 18 i 45 ust. 2 TFUE. Powołanie się na art. 18 TFUE jest możliwe na podstawie przepisów dotyczących obywatelstwa europejskiego (art. 20 i 21 TFUE).

TSUE wielokrotnie podkreślał, że postanowienia TFUE dotyczące swobody przepływu osób mają na celu ułatwienie obywatelom państw członkowskich wykonywania wszelkiego rodzaju działalności zawodowej na terenie całej UE. Przepisy te wykluczają stosowanie środków, które mogą stawiać obywateli państw członkowskich w niekorzystnej sytuacji, jeśli chcą prowadzić działalność gospodarczą w innym państwie członkowskim. W tym kontekście pewien standard dotyczący bezpośrednio dostępu do tłumaczenia wyznaczają sprawy *Mutsch* oraz *Bickel*

---

¹⁵⁰⁹ *A contrario* tez uzasadnienia Wyrok NSA z 14.12.2005 r., II OSK 1038/05, LEX nr 859965.

i Franz. W aktach prawa wtórnego problem dostępu obywateli UE do tłumaczenia jest regulowany szczerze.

Niezwykle trudno jest uniwersalnie scharakteryzować tłumaczenia w sprawach związanych z udzielaniem ochrony międzynarodowej cudzoziemcom. Wynika to zarówno ze zróżnicowania prawnych form ochrony, ale też pluralizmu norm i reżimów prawnych. Wbrew pozorom przepisy prawa powszechnie obowiązującego nie zawierają bardzo rozbudowanych przepisów związanych z tłumaczeniem, a większość z nich w ogóle nie jest związana z ochroną strony niewładającej językiem polskim, lecz ma służyć poszanowaniu zasady polskiego języka urzędowego. Znacząca większość zasad i reguł, które mogą stanowić wyznacznik, czy też model prowadzenia czynności z udziałem strony niewładającej językiem polskim ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej jest zawarta wyłącznie w aktach typu *soft law*. W sferze zarządzania granicami zewnętrznymi UE widać też dążenie do eliminowania trudności związanych z dostępem do tłumaczenia dla cudzoziemców poprzez stosowanie rozwiązań takich jak standardowe wielojęzyczne formularze i pouczenia.

W rozdziale 7 scharakteryzowano przestrzeń językową, którą wyznacza relacja między administracją publiczną a osobami doświadczającymi trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku polskim. Tłumaczenie na rzecz tej grupy osób stanowi jeden z instrumentów dostępności informacyjno-komunikacyjnej podmiotów publicznych. W rozdziale zaproponowano jednak odwrócenie tego paradygmatu i wykazano, że celowe jest postrzeganie osób, których rodzimym językiem jest Polski Język Migowy oraz osób korzystających z systemów komunikacji, które — w przeciwieństwie do Polskiego Języka Migowego — nie są językami naturalnymi przez pryzmat ich praw językowych, a nie jedynie z perspektywy niepełnosprawności. Szeroki i darmowy dostęp do tłumaczenia świadczonego przez wysoko wykwalifikowanych tłumaczy dla obywateli, którzy nie mogą swobodnie porozumiewać się za pomocą mówionej i/lub pisanej polszczyzny stanowi warunek *sine qua non* rzeczywistej realizacji zasady równości obywateli wobec państwa. Słabym punktem w tym obszarze jest status prawny tłumaczy Polskiego Języka Migowego, Polskiego Systemu Językowo-Migowego i Systemu Komunikacji Osób Głuchoniewidomych, który nie gwarantuje im samodzielności zawodowej, adekwatnego wynagrodzenia, ani swoistego „prestżu” na równi z tłumaczami przysięgłymi, na skutek czego liczba tych tłumaczy jest niewielka, a ich kompetencje praktycznie nie są weryfikowane. Zagrożenie dla stron stwarza dodatkowo brak odpowiedzialności

zawodowej tych tłumaczy oraz nieograniczone dopuszczenie przez ustawodawcę — co prawda w dobrej wierze — praktyki polegającej na wykonywaniu tłumaczeń przez osoby najbliższe i najczęściej zainteresowane wynikiem sprawy. Świadectwem tego jak skutecznym i wartościowym narzędziem może być polityka językowa oparta na swobodnym dostępie do tłumaczenia i zorientowana na pełną równość językową osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się w języku urzędowym są imponujące dokonania Głuchych członków Parlamentu Europejskiego Ádám Kósy i Helgi Stevens. Dzięki prawidłowo wykorzystywanej instytucji tłumaczenia możliwe jest rozszerzenie praw językowych obywateli przy jednoczesnej ochronie wartości jaką przedstawia język narodowy. Ostatecznie wszak *hóminum causa omne ius constitútum sit*.

Bibliografia

Wstęp

Literatura:

- Adamiak B., Borkowski J., *Postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2016.
- Bastos B. F., *Doctrinal Methodology in EU Administrative Law: Confronting the "Touch of Stateness"*, *German Law Journal*, Nr 4(22)/2021.
- Boć J., *Prawniczym słowniku wyrazów trudnych*, Łódź, 2005.
- Boć J., Bojek E., *Nauka prawa a współczesna administracja publiczna*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2014, Nr 2.
- Dahl R. A., *The Science of Public Administration. Three Problems*, „Public Administration Review”, 1947, Vol. 7, No. 1.
- Dobosz P., *Problemy metodologii współczesnej nauki prawa administracyjnego na tle metody historyczno-prawnej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” Nr 1/1, s. 30,
- Eberle E.J., *The Methodology of Comparative Law*, „Roger Williams University Law Review” Vol. 16, Issue 1, 2014.
- Fisher E., *EU Environmental Law and Legal Imagination* [w:] red. P. Craig, G. de Búrca, *The Evolution of EU Law*, Oxford, 2021.
- Gajda S., *Język administracyjno-prawny w perspektywie językoznawczej i prawoznawczej* [w:] red. E. Malinowska, *Język — prawo — społeczeństwo*, 2004,
- Gizbert-Studnicki T., *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*, Warszawa-Kraków 1986,
- Hoecke V., *Methodologies of Legal Research. Which Kind of Method for What Kind of Discipline*, Oxford-Portland 2011.
- Jeżewski J., *Administracja publiczna jako przedmiot badań* (Rozdział XI), [w:] red. J. Boć, *Administracja publiczna*, Wrocław 2003.

- Kischel U., *Comparative law*, 2019, G-R de Groot, *Legal translation* [w:] *Elgar Encyclopedia of Comparative law*, red. M. Smits, Cheltenham-Northampton, 2006, s. 423.
- Kischel U., *Metod v sravnitel'nom prave: Kontekstual'nyy podkhod*, „Srnvnitel'noe konstitutsionnoe obozrenie”, Tom 29, Nr 2/2020,
- Longchamps de Brier F., *Współczesne kierunki nauki prawa administracyjnego na Zachodzie Europy*, Wrocław 2001,
- Okolski A., *O kierunku naukowym naszych prac prawniczych*, „Gazeta Sądowa Warszawska”, Nr 2/1873, s. 10,
- Pieńkos J., *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*, Kraków 2003,
- Pozzo B., *Comparative law and language* [w:] *Cambridge Companion to Comparative Law*, red. M. Bussani, U. Mattei, Cambridge 2012.
- Swaan A. de, *Words of the World. Global language system*, Cambridge.
- Wegner-Kowska J., *Skuteczność unijnego prawa administracyjnego na przykładzie ochrony weterynaryjnej*, Warszawa 2017, s. 171.
- Zimmerman M., *Nauka administracji i polskie prawo administracyjne*, Poznań 1949.
- Znamierowski C., *Prolegomena do nauki o państwie*, Poznań, 1948.
- Zirk-Sadowski M., *Wprowadzenie do filozofii prawa*, Warszawa 2021.

Bibliografia do rozdziału 1

Literatura:

- Alderson J. Ch., *Air safety, language assessment policy, and policy implementation: The case of aviation English*, „Annual Review of Applied Linguistics”, 2009, Nr 29.
- Abu Gholeh M., *Dwujęzyczne nazewnictwo geograficzne jako jedno z praw językowych mniejszości narodowych* [w:] *Problemy ochrony wolności i praw mniejszości narodowych*, red. B. Banach-Gutierrez, M. Jabłoński, Wrocław, 2017.
- Andrzejewska-Czernek I., *Wykładnia prawa podatkowego Unii Europejskiej*, Warszawa 2013.
- Banaszak B. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. B. Banaszak, Legalis 2012.
- Boć J., *Pojęcie administracji* [w:] *Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wrocław 2010.
- Boć J., *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, Wrocław 1998.
- Bartmiński J., *Kanon aksjologiczny jako narzędzie tożsamości grupowej*, [w:] *Polskie wartości w europejskiej aksjoserferze*, red. S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, S. Wasiuta, Lublin 2014.
- Błaś A., *Niektóre aspekty ochrony prawnej języka polskiego*, Przegląd Prawa i Administracji, 2001, nr 47.
- Błaś A., *Wprowadzenie* [w:] *Pewność sytuacji prawnej jednostki w prawie administracyjnym*, red. A. Błaś, Warszawa 2012.

- Bartoszewicz M., *Zakres znajomości języka polskiego przez osoby publiczne i obywateli. Rozważania na tle polskiego prawa*, Przegląd Legislacyjny, 2014, Nr 1.
- Borowska A., *Nauczanie angielskiej frazeologii lotniczej*, „Acta Universitatis Lodzensis. „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2017, Nr 24.
- Cieślak Z., *Podstawy aksjologiczne administracji publicznej w Polsce — próba oceny*, „Studia Iuridica”, 2000, Nr 38.
- Czarnecki P. [w:] *Ustawa o języku polskim. Komentarz*, red. P. Czarnecki, LEX 2014.
- Daranowski P., *Prawa mniejszości w powszechnym prawie międzynarodowym*, [w:] *Sytuacja ludności polskiej na Wschodzie w świetle obowiązującego prawa i praktyki*, red. D. Górecki, Toruń 2009.
- De Soysa I., Almås S., *Does Ethnolinguistic Diversity Preclude Good Governance? A Comparative Study with Alternative Data, 1990-2015*, „Kyklos”, 2019, Nr 72.
- Doczekalska A., *Język prawny w tworzeniu i transpozycji prawa Unii Europejskiej. Procesy hybrydyzacji*, Warszawa 2021.
- Dąbek D., *Przestrzeń regulacji administracyjnoprawnej* [w:] *Przestrzeń w prawie administracyjnym*, red. J. Zimmermann, Warszawa 2016.
- Fishman J. A., *Ethnolinguistic democracy. Varieties, degrees and limits* [w:] *Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics (GURT) 1992: Language, Communication, and Social Meaning*, red. J. E. Alatis, Georgetown, 1993.
- Fishman J. A., *On the limits of ethnolinguistic democracy* [w:] *Linguistic Human Rights: Overcoming Linguistic Discrimination*, red. T. Skutnabb-Kangas, R. Phillipson, Berlin-New York 1994,
- Fishman J. A., *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*, Clevedon, 1992.
- Faingold E. D., *Language rights and language justice in the constitutions of the world*, „Language problems and language planning”, 2004, Volume 28, Issue 1.
- Fisher R. S., *Legal Latin's Legacy in Modern Languages and Systems of Law* [w:] *Handbook of the Changing World Language Map*, red. S. Brunn, R. Kehrein, Cham 2020.
- Gizbert-Studnicki T., *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*, Warszawa–Kraków 1986.
- Hauser R., *Glosa do uchwały TK z 14.05.1997 r.*, W 7/96, „Państwo i Prawo” 1997, Nr 10.
- Hauser R., Szustkiewicz M., *Język pomocniczy jako szczególny sposób komunikacji przy załatwianiu spraw przez organ gminy*, „Samorząd terytorialny”, 2019, nr 1.
- Hadryan M., *Demokratyzacja języka urzędowego. Współczesne tendencje polityki językowej w Szwecji i Polsce*, Poznań 2015.
- Jasiuk E. [w:] *Prawo lotnicze. Komentarz*, red. M. Żylicz, LEX 2016.
- Jakimowicz W., *Autorytetowe prawo administracyjne* [w:] *Niezorganizowane źródła prawa administracyjnego*, red. J. Supernat, Warszawa 2022.
- Jagielski J., Pudzianowska D. (red.), *Ustawa o Karcie Polaka. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Kloss H., *The language rights of immigrant groups*, „International Migration Review”, 1971, Nr 5.

- Kierski K., *Liga Narodów a mniejszości w Polsce*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 1929, z. 4.
- Korczak J., *Przyjazny urząd jako nowa dyrektywa kultury administrowania: refleksje nad jakością obsługi interesantów w instytucjach administracji publicznej* [w:] *Cywilizacja administracji publicznej: księga jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin prof. nadzw. UWra hab. Jana Jeżewskiego*, red. J. Korczak, Wrocław 2018.
- Duniewska Z., *Kontrowersje wokół wykładni prawa — studium przypadku*, „Studia Prawa Publicznego”, 2022, Nr 40.
- Kowalczyk B., *Język urzędowania administracji publicznej* [w:] *Public Relations w sferze publicznej. Wizerunek i komunikacja*, red. M. Tabernacka, A. Szadok-Bratuń, Warszawa 2012.
- Kubuj K. [w:] *Konstytucja RP. Komentarz art. 1–89*, t. 1, red. M. Safjan, L. Bosek, *Konstytucja RP. Komentarz*, Legalis 2016.
- Kulińska-Jachowska K., *Wykorzystanie słowników języka angielskiego w procesie wykładni i stosowania prawa administracyjnego* [w:] *Niezorganizowane źródła prawa administracyjnego*, red. Jerzy Supernat, Warszawa 2022.
- Lambert J., *Ethnolinguistic democracy, translation policy and contemporary world (dis)order* [w:] *Trasvases culturales: literatura, cine, traducción*, red. F. Eguíluz, R. Merino, V. Olsen, E. Parajes, Vitoria-Gasteiz 1994.
- Lewandowska K., Lewandowski T., *Wykładnia celowościowa i językowa w prawie administracyjnym. Wytoczne doktryny i praktyczny przykład ich zastosowania*, „Samorząd Terytorialny”, 2010, Nr 9.
- Langrod J. S., *Instytucje prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej*, Kraków 2003 (Reprint).
- Longchamps de Bérier F., *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na zachodzie Europy*, Wrocław 2001.
- Lisowski P., *Między asercją a wątpliwością — kilka refleksji o aktualności pojęć w prawie administracyjnym w kontekście ich normatywizacji* [w:] *Aktualność pojęć prawa administracyjnego*, red. W. Jakimowicz, Warszawa 2021.
- Łaszczyca G., *Akta sprawy w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2014.
- Maziarz M., Piekot T., *Styl „plain language” i przystępność języka publicznego jako nowy kierunek w polskiej polityce językowej*, „Język a Kultura”, 2014, t. 24.
- May, S. *Extending ethnolinguistic democracy in Europe: the case of Wales*, „The Sociological Review”, 2000, Nr 48.
- Ortega Velázquez E., *Minority rights for immigrants: From multiculturalism to civic participation*, „Mexican law review”, 2017, Nr 10.
- Ochendowski E. *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Toruń 1996.
- Ogonowski J., *Uprawnienia językowe mniejszości językowych w Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939*, Warszawa 2000.
- Princ M., *Zasada urzędowości języka polskiego a cudzoziemcy*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2019, Tom 3, Nr 3.
- Princ M., *Standardy dobrej administracji w prawie administracyjnym*, Poznań 2017.

- Piekot T., Zarzeczny G., Moroń E., *Standard „plain language” w polskiej sferze publicznej* [w:] *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, red. M. Zaśko-Zielińska, K. Krendens, Wrocław.
- Piekot T., Zarzeczny G., *Przystępność tekstów urzędowych w internecie*, Wrocław 2017.
- Piekot T., E. Moroń, Zarzeczny G., *Prosta polszczyzna w praktyce. Standaryzacja języka serwisu Obywatel.gov.pl* [w:] *Przyszłość polszczyzny — polszczyzna przyszłości*, red. K. Kłosińska, R. Zimny, Warszawa 2017.
- Puławczewska H., Terelak A., *Czynniki wpływające na znajomość języka polskiego i wiedzę o Polsce u dzieci polskich emigrantów w Niemczech. Przykład Ratyzbony*, „Język Polski”, 2019, Nr 99.
- Ruczkowski P., *Język jako bariera w komunikacji administracji publicznej z obywatelami*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio G (Ius)”, 2022, Nr 69.
- Szczepankowska I., *Języki prawa w państwie polsko-litewskim (od XVI do XVIII wieku) z perspektywy komunikacji międzykulturowej i praktyk translatorskich*, „Comparative Linguistics”, 2010.
- Shakib M. K., *The position of language in development of colonization*, „Journal of Languages and Culture”, 2011, Nr 7.
- Szul R., *Język-naród-państwo. Język jako zjawisko polityczne*, Warszawa 2009.
- Schilling T., *Language rights in the European Union*, „German law journal”, 2008, Nr 10.
- Skóra A., *Wniesienie podania w języku mniejszości narodowej do organu administracji publicznej*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, 2005, Nr 2.
- Supernat J., *Język prawa administracyjnego* [w:] *Kryzys, stagnacja, renesans? Prawo administracyjne przyszłości: księga jubileuszowa Profesora Jacka Jagielskiego*, red. M. Wierzbowski, J. Piecha, P. Gołaszewski, M. Cherka, Warszawa 2021.
- Safjan M., *Pozycja mniejszości w Polsce w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, 2003.
- Szydło M., *Opinia prawna na temat zgodności z przepisami Konstytucji RP niektórych przepisów ustawy o zmianie ustawy–Prawo lotnicze*, „Zeszyty Prawnicze BAS”, 2013, Nr 1.
- Trzciński J., Wiącek M. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom I*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016,
- Trzciński J., Wiącek M., *Znaczenie art. 27 Konstytucji dla statusu jednostki w Rzeczypospolitej Polskiej* [w:] *Państwo Prawa — Parlamentaryzm — Sądownictwo Konstytucyjne. Pamąci Profesora Zdzisława Czeszejki-Sochackiego*, red. A. Jamróz, Białystok 2012.
- Trzebiatowski M., *Zasada wykonywania czynności urzędowych w języku polskim*, „Przegląd Legislacyjny”, 2011, Nr 1.
- Varennes F. de, *Language, Minorities and Human Rights*, Haga, 1996.
- Wojtak M., *Polityka językowa w administracyjno-prawnej sferze komunikacyjnej* [w:] *Polska polityka językowa na przełomie tysiącleci*, red. J. Mazur, Lublin 1999.
- Wszolek P., *Istota i „rodzaje” integralności polskiego prawa administracyjnego* [w:] *Integralność prawa administracyjnego. Perspektywa polska*, red. J. Zimmerman, Warszawa 2019.

Zirk-Sadowski M., *Problemy wykładni językowej w prawie administracyjnym* [w:] *System Prawa Administracyjnego. Tom 4. Wykładania Prawa Administracyjnego*, red. R. Hausser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa, 2012.

Zieleniewski L., *Ustawodawstwo językowe Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1930.

Zimmerman J., *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa 2013.

Zimmerman J., *Wartości w prawie administracyjnym*, Warszawa 2015.

Źródła prawa

Dekret z dnia 30 listopada 1945 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych (Dz. U. Nr 57, poz. 324).

Europejska Karta języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzona w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r. Dz.U. 2009 nr 137 poz. 1121; ratyfikowana na podstawie ustawy z dnia 13 czerwca 2008 r. o ratyfikacji Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzonej w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r. (Dz. U. Nr 144, poz. 898).

Karta Narodów Zjednoczonych Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 z późn. zm.).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284).

Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz.U. 2002 nr 22 poz. 209); ratyfikowana w drodze ustawy z dnia 27 kwietnia 2000 r. o ratyfikacji Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych Dz.U. z 2000 r. Nr 50, poz. 579).

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 z późn. zm.).

Konwencja Wiedeńska o Prawie Traktatów sporządzona w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r., Dz.U. 1990 nr 74 poz. 439.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych na III sesji w Paryżu 10 grudnia 1948 roku.

Rezolucja 47/135 przyjęta bez głosowania przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1992 r, A/RES/47/135.

Rezolucja 61/295 przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 13 września 2007 r., A/RES/61/295

Rozporządzenie ministra byłej dzielnicy pruskiej z 10 marca 1920 r. (Dz.U. Ministra byłej dzielnicy pruskiej Nr 18, poz. 404).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. poz. 1627 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 sierpnia 2000 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o umowach międzynarodowych (Dz. U. Nr 79, poz. 891).
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaźnej współpracy, podpisany w Bonn dnia 17 czerwca 1991 r. (Dz. U. z 1992 r. Nr 14, poz. 56).
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litwy o dobrym sąsiedztwie i przyjaźnej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 15, poz. 71).
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaźnej współpracy, podpisany w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 118, poz. 527).
- Traktat między Głównymi Mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Polską, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 r. (Dz.U. 1920 nr 110 poz. 728).
- Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej wersje skonsolidowane (Dz. Urz. UE C 326/1 z 26.10.2012, s. 47–390).
- Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjaźnielskiej współpracy, sporządzony w Krakowie dnia 6 października 1991 r. (Dz. U. z 1992 r. Nr 59, poz. 296).
- Ustawa z dnia 27 października 1938 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych przepisów prawnych na odzyskane Ziemie Śląska Cieszyńskiego, Dz. U. Śl. 1938, nr 18, poz. 34.
- Ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. o języku urzędowania sądów, urzędów prokuratorskich i notariatu (Dz.U. Nr 78, poz. 757).
- Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 672)
- Ustawa z 31.3.1925 r. o języku urzędowym sądów, urzędów prokuratorskich i notariuszy w okręgach sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu, Dz.U. Nr 32, poz. 226).
- Ustawa z 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz.U. Nr 1, poz. 3 ze zm.).
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 465 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1646)
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1977 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 305 z późn. zm)
- Ustawa z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 170)

- Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1007))
- Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2117);
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1646 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. — Prawo lotnicze (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1235 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 838 z późn. zm)
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1117)
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. — Prawo łowieckie (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 539).
- Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 409 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 21 stycznia 2021 r. o służbie zagranicznej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1691 z późn. zm.).
- Ustawa z 5 stycznia 2011 r. — Kodeks wyborczy (Dz.U. Nr 21, poz. 112 ze zm.)
- Ustawa z 31 lipca 1997 r. o Polskiej Agencji Prasowej (Dz.U. Nr 107, poz. 687 ze zm.)
- Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926 ze zm.);
- Ustawa z 14 czerwca 1991 r. o Krajowej Szkole Administracji Publicznej (Dz.U. Nr 63, poz. 266 ze zm.)
- Ustawa z 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz.U. Nr 96, poz. 619 ze zm.);
- Ustawa z 9 listopada 2000 r. o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (tekst jedn. Dz.U.2023.0.462 ze zm.);
- Ustawa z 8 grudnia 2006 r. o Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej (Dz.U. Nr 249, poz. 1829 ze zm.)
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 423),
- Ustawie z 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz.579),
- Ustawa z 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorców (Dz.U. Nr 35, poz. 194 ze zm.)
- Ustawa z 22 marca 1989 r. o rzemiośle (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 2159 ze zm)
- Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1376 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1034 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 592)
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 212 z późn. zm.)

- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o produktach biobójczych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 24)
- Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o produktach kosmetycznych (Dz. U. 2018 poz. 2227)
- Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 630)
- Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1816).
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1907 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1743)
- Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1565)
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 750).
- Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o publicznej służbie krwi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1782).

Orzeczenia:

Orzeczenie SN z 17.11.1931 r., sygn. akt: III R 631/31, Zb. Orz. 1931, nr 213.

Postanowienie SN z 24.05.1930 r., II K 686/29, OSN 1930, nr 3, poz. 61.

Postanowienie NSA z 2.07.2021 r., III OSK 3353/21, LEX nr 3193519.

Uchwała TK z 14.05.1997 r., W 7/96, OTK 1997, nr 2, poz. 27.

Uchwała TK z 19.09.1990 r., W 3/89, OTK 1990, nr 1, poz. 26.

Wyrok NSA z 17.08.2022 r., II FSK 3101/19, LEX nr 3424927.

Wyrok NSA z 26.07.2022 r., II FSK 1230/21, LEX nr 3417791.

Wyrok NSA z 3.12.2009 r., II FSK 917/2008, LEX nr 550105.

Wyrok NSA z 5.06.2007 r., I OSK 796/06, LEX nr 354711.

Wyrok NSA z 23.06.2015 r., II FSK 1431/13, LEX nr 1749184.

Wyrok NSA z 29.11.2012 r., I GSK 84/12, LEX nr 1291304.

Wyrok NSA z 21 stycznia 2009 r. sygn. akt I GSK 231/08.

Wyrok NSA z 29.11.2012 r., I GSK 84/12, LEX nr 1291304.

Wyrok NSA z 27.09.2011 r., I GSK 482/10, ONSAiWSA 2012, nr 6, poz. 118.

Wyrok NSA z 4.10.2011 r., I GSK 564/10, LEX nr 1069517.

Wyrok NSA z 4.10.2011 r., I GSK 573/10, LEX nr 1069521.

Wyrok NSA z 4.10.2011 r., I GSK 561/10, LEX nr 1095635.

Wyrok NSA z 19.10.2011 r., I GSK 846/10, LEX nr 1149008.

Wyrok NSA z 19.10.2011 r., I GSK 847/10, LEX nr 1149009.

Wyrok NSA z 5.08.2010 r., II OSK 1029/10, LEX nr 737684.

- Wyrok NSA z 30.11.1998 r., I SA/Po 466/97, LEX nr 58657.
- Wyrok NSA z 26.09.2018 r., I OSK 2156/16, LEX nr 2775041.
- Wyrok NSA z 18.04.2018 r., I FSK 1064/16, LEX nr 2522151.
- Wyrok NSA z 8.12.2017 r., I OSK 232/16, LEX nr 2449231.
- Wyrok NSA z 3.07.2014 r., I FSK 1171/13, LEX nr 1517656.
- Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 890/11, LEX nr 1243986.
- Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 1639/11, LEX nr 1216510.
- Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 1450/11, LEX nr 1216505.
- Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 894/11, LEX nr 1216532.
- Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 895/11, LEX nr 1216533.
- Wyrok NSA z 15.06.2012 r., I GSK 892/11, LEX nr 1216530.
- Wyrok NSA z 16.05.2012 r., I GSK 343/11, LEX nr 1243931.
- Wyrok NSA z 26.04.2012 r., I GSK 164/11, LEX nr 1218806.
- Wyrok NSA z 19.10.2011 r., I GSK 849/10, LEX nr 1149010.
- Wyrok NSA z 27.09.2011 r., I GSK 833/10, LEX nr 1243980.
- Wyrok NSA z 31.05.2007 r., I GSK 1651/06, LEX nr 351091.
- Wyrok NSA z 9.05.2007 r., I GSK 1413/06, LEX nr 350707.
- Wyrok NSA z 1.03.2005 r., GSK 1316/04, LEX nr 186881.
- Wyrok TS z 11.07.1985 w sprawie C-137/84 *Mutsch*, E.C.R. I-2681.
- Wyrok TS z 28.11.1989 w sprawie C-378/87 *Groener*, ECR I-3967.
- Wyrok TS z 22.12.2010 r. w sprawie C-208/09 *Ilonka Sayn-Wittgenstein*, EU:C:2010:806.
- Wyrok TS z 28.11.1989 r. w sprawie C-379/87, *Anita Groener*, ECLI:EU:C:1989:599.
- Wyrok TS z 12.05.2011 r. w sprawie C-391/09 *Malgorzata Runevič-Vardyn i Łukasz Paweł Wardyn*, ECLI:EU:C:2011:291.
- Wyrok TS z 16.04.2013 w sprawie C-202/11 *Anton Las*, ECLI:EU:C:2011:291.
- Wyrok TS z 22.12.2010 r. w sprawie C-208/09 *Ilonka Sayn-Wittgenstein*, EU:C:2010:806.
- Wyrok TS z 24.11.1989 w sprawie C-274/96 *Bickel i Franz*, E.C.R. I-763;
- Wyrok TS z 06.06.2000 w sprawie C-281/98 *Angonese*, E.C.R. I-4139.
- Wyrok WSA w Łodzi z 14.04.2011 r., I SA/Łd 40/10, LEX nr 992111.
- Wyrok WSA w Szczecinie z 19.05.2021 r., I SA/Sz 820/20, LEX nr 3188353.
- Wyrok WSA w Szczecinie z 27.10.2021 r., I SA/Sz 645/21, LEX nr 3284282.
- Wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z 26.05.2021 r., I SA/Go 108/21, LEX nr 3190150.
- Wyrok WSA w Opolu z 9.09.2022 r., I SA/Op 156/22, LEX nr 3421008.
- Wyrok WSA w Opolu z 9.09.2022 r., I SA/Op 155/22, LEX nr 3421008.

Wyrok WSA w Krakowie z 8.10.2020 r., I SA/Kr 629/20, LEX nr 3116906.

Wyrok WSA w Krakowie z 15.10.2020 r., I SA/Kr 421/20, LEX nr 3122365.

Wyrok WSA we Wrocławiu z 31.01.2023 r., IV SAB/Wr 309/21, LEX nr 3500784.

Wyrok TK z 29.4.2003 r., SK 24/02, OTK-A 2003, Nr 4, poz. 33.

Wyrok TK z 13.9.2005 r., K 38/04, OTK-A 2005, Nr 8, poz. 92.

Bibliografia do rozdziału 2

Literatura:

Arzoz X., *The protection of linguistic diversity through Article 22, of the Charter of Fundamental Rights* [w:] *Respecting linguistic diversity in the European Union*, red. X. Arzoz, Amsterdam-Philadelphia, 2008.

Blachucki M., *Współdziałanie organów administracji publicznej na szczeblu krajowym i europejskim w świetle nowelizacji kpa*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe”, 2017, Nr 2.

Bratanic M., Loncar M., *The Myth of EU Terminology Harmonization on National and EU Level* [w:] *Language and Culture in EU Law: Multidisciplinary Perspectives*, red. S. Šarčević, Surrey 2015.

Bobek M., *Corrigenda in the Official Journal of the European Union: Community Law as Quicksand*, „European Law Review”, 2009, Vol. 34.

Blackledge A., *The Discursive Construction of National Identity in Multilingual Britain*, „Journal of Language, Identity & Education” 2002, Nr 1.

Christi M. G., Bonotti M., *Brexit, Language Policy and Linguistic Diversity*, London 2018.

Cebera A., Firlus J. G., *European administrative cooperation. Remarks on Polish procedural provisions*, Warszawa 2019.

Creech R. L., *Law and Language in the European Union: The Paradox of a Babel* „United in Diversity”, Groningen 2005.

Christiansen P. V., *Language policy in the European Union: European/English/elite/equal/Esperanto union?*, „Language Problems and Language Planning”, 2006, Nr 30.

Craig P., *Art. 41 — Good Administration* [w:] *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, red. S. Peers, T. Hervey, J. Kenner, A. Ward, Londyn 2014.

Craufurd Smith R., *Art. 22 — Cultural, Religious and Linguistic Diversity* [w:] *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, red. S. Peers, T. Hervey, J. Kenner, A. Ward, Londyn 2014.

Giostek A., *Polska terminologia unijna i brukselizmy. Próba systematyzacji*, Warszawa 2019.

Doczekalska A., Jaśkiewicz J., *Wykładnia aktów wielojęzycznego prawa pochodnego Unii Europejskiej przez polskie sądy administracyjne*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2014, Nr 5.

Doczekalska A., *Interpretacja wielojęzycznego prawa Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy”, 2006, Nr 5.

Felici G., *Multilingualism in EU Law: How Promulgation Authenticates Equality*, „Comparative Legistics”, 2010, Nr 2.

- Gajda G., *Wielojęzyczność Unii Europejskiej*, „Socjolingwistyka”, 2013, Nr 7.
- Faingold E. D., *Language Rights and the Law in the European Union*, Cham 2020.
- Faingold E. D., *Language rights and language justice in the constitutions of the world*, „Language problems and language planning”, 2004, Volume 28, Issue 1.
- Gazzola M., *Managing Multilingualism in the European Union: Language Policy Evaluation for the European Parliament*, „Language Policy”, 2006, Nr 5.
- Guliyeva G., *Education, languages and linguistic minorities in the EU: Challenges and perspectives*, „European Law Journal”, 2013, Nr 19.
- Glatre G., *La mise en place d'un régime linguistique basé sur la traduction dans la Communauté européenne (1951–1961)*, Paryż, 2017.
- Hemblenne, *Les problèmes du siège et du régime linguistique des Communautés européennes (1950–1967). Les débuts de l'administration de la Communauté européenne*, „Annuaire d'histoire administrative européenne”, 1992, Nr 4.
- Hofmann H.C.H., Rowe G. C., Türk A. H. (red.), *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford 2011.
- Harwood M., *Europeanization and language: the impact of EU language status on Maltese*, „Journal of Contemporary European Studies”, 2021, Nr 30.
- Van Hoecke M., *Methodology of comparative legal research*, „Law and Method” 2015, Nr 12.
- Hoyte-West A., *On the road to linguistic equality? Irish and Maltese as official EU languages*, „Discourses on Culture”, 2019, Nr 11.
- Hoyte-West A., *The 23rd Language: Official EU Status for Irish as Portrayed in the Republic of Ireland's English-Language Press*, „English Studies at NBU”, 2020, Nr 6.
- Jovanovic M. N., *Acquis communautaire* [w:], *Routledge Encyclopedia of International Political Economy. Volume I: Entries A-F*, red. R. J. Barry Jones, London-New York 2001.
- Jeught S. Van Der, *Linguistic Autonomy of EU Institutions, Bodies and Agencies*, „Zeitschrift für Europäische Rechtslinguistik”, 2021.
- Jeught S. Van Der, *Current practices with regard to the interpretation of multilingual EU law: how to deal with diverging language versions?*, „European Journal of Legal Studies”, 2018, Tom 1 Nr 1.
- Kaczmarek F., *Wielojęzyczność a polityka. Współpraca polityka i tłumacza w Parlamencie Europejskim*, „Przegląd Zachodni 2015, Nr 3.
- Kingreen T., *Artikel 22 EU-GR Charta* [w:] *EUV/AEUV: das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta: Kommentar*, red. Ch. Calliess, M. Ruffert, Berlin 2022, s. 2792–2793; W. Frenz, *Handbuch Europarecht. Band 4: Europäische Grundrechte*, Berlin–Heidelberg 2009.
- Kawka I., *Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power do not impose obligations on individuals. Case comment to the preliminary ruling of the Court of Justice of the European Union of 12 May 2011 Polska Telefonia Cyfrowa sp. z o.o. (PTC) v Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej (Case C-410/09)*, „Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies”, 2012, Vol. 5, No. 7.
- Kowalik-Bańczyk K. [w:] *Karta Praw Podstawowych. Komentarz*, red. A. Wróbel Legalis 2020.

- Kowalczyk B., *Zasada terytorializmu działania administracji a transgraniczność spraw administracyjnych* [w:] *Współpraca transgraniczna w administracji publicznej*, red. R. Kuśniak-Winter, Wrocław 2015.
- Komorowska H., *Linguistic policy effects of the European Union enlargement* [w:] *Mehrsprachigkeit und Kommunikation in der Diplomatie*, red. R. Festauer, I. Cullin, Ch. Cali, K. Chester, Wien 2005.
- Lambert J., *The Status and Position of Legal Translation: a Chapter in the Discursive Construction of Societies* [w:] *Translation issues in language and law*, red. F. Olsen, A. Lorz, D. Stein, Palgrave Macmillan 2009]. Łuczak, *Polityka językowa Unii Europejskiej*, Warszawa 2010.
- Moorkens J., Castilho S., Gaspari F., Doherty S., *Translation Quality Assessment: From Principles to practice*, Springer 2018.
- Massana A. M., *Languages that are official in part of the territory of the Member States: second-class languages or institutional recognition in EU law?* [w:] *Respecting linguistic diversity in the European Union*, red. X. Arzoz, Amsterdam-Philadelphia 2008.
- Nowak P., *Analiza błędów w przekładzie unijnych aktów normatywnych na przykładzie Council Regulation (EC) no 1346/2000 of 29 May 2000 on Insolvency Proceedings*, „Investigationes Linguisticae”, 2006, Nr 13.
- Ost F., *Traduire. Défense et Illustration du Multilinguisme*, Paris 2009.
- Pasikowska-Schnass M., *Regional and minority languages in the European Union*, European Parliamentary Research Service 2016.
- Paunio E., *Legal Certainty in Multilingual EU Law: Language, Discourse and Reasoning at the European Court of Justice*, Routledge 2016.
- Pariente A., *Translation at the European Commission — a history*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2010.
- Prus Ł., *Ochrona uzasadnionych oczekiwań jednostki jako zasada ogólna europejskiego prawa administracyjnego*, Wrocław 2017.
- Rzewuska M., *Przygotowania służb tłumaczeniowych instytucji UE do rozszerzenia*, Biuletyn Analiz UKiE nr 8, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2002.
- Riagáin Ó., *The European Union and Lesser Used Languages*, „International Journal on Multicultural Societies”, Vol. 3, No 1, 2001.
- Sonnevend P., *Language Rights and Human Rights*, „Studies on translation and multilingualism: Language and Translation in International Law and EU Law”, 2012, Nr 6.
- Solan L.M., *Statutory Interpretation in the EU: the Augustinian Approach* [w:] *Translation issues in language and law*, red. F. Olsen, A. Lorz, D. Stein, Palgrave Macmillan, 2009.
- Schilling T., *Beyond Multilingualism — On Divergent Approaches to the Handling of Diverging Language Versions of Community Law*, „European Law Journal”, 2010, Vol. 16, Issue 1.
- Supernat J., *Rządy prawa. Uwagi o znaczeniu i ewolucji pojęcia*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze”, 2015, Nr 5.
- Supernat J., *Sieci administracyjne w Unii Europejskiej* [w:] *Prawo administracyjne Unii Europejskiej*, red. R. Grzeszczak, A. Szczerba-Zawada, Warszawa 2016.

- Sobczak W., *Problemy językowe Unii Europejskiej. Między idealizmem założeń, utylitaryzmem rozwiązań, a potrzebą komunikatywności prawa. Cz. I*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, 2020, Nr 2.
- de Swaan A., *The Language Predicament of the EU Since the Enlargements*, „Sociolinguistica”, 2007, Tom 21, Nr 1.
- Tcaciuc L., *Translation practices at the European Central Bank with reference to metaphors*, Birmingham, 2013,
- Wagner A., Bech S., Martínez J. *Translating for the European Union*, 2014.
- Wagner A., Marin J., Kroqi D., *The Catalan struggle for independence and the role of the European Union*, Policy and Practice, 2019, Tom 11.
- Wegner-Kowalska J., *Europejska współpraca administracyjna w projekcie reformy Kodeksu postępowania administracyjnego*, „Europejski Przegląd Sądowy”, 2016, Nr 6.
- Wegner-Kowalska J., *Skuteczność unijnego prawa administracyjnego na przykładzie ochrony weterynaryjnej*, Warszawa 2017.
- Wróbel A. [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Legalis 2020,
- Wróbel A., *Europejska współpraca administracyjna [w:] System prawa administracyjnego. Tom 9*, red. R. Hauser, Warszawa 2020.

Źródła prawa:

- Decyzja Rady Europejskiej z dnia 1 grudnia 2009 r. w sprawie przyjęcia regulaminu wewnętrznego (Dz. Urz. UE L 315, 2.12.2009, s. 51–51).
- Decyzja Europejskiego Banku Centralnego z dnia 19 lutego 2004 r. przyjmująca Regulamin Europejskiego Banku Centralnego (EBC/2004/2) (2004/257/WE) (Dz.U. L 080 z 18.3.2004, s. 33).
- Porozumienie administracyjne pomiędzy Królestwem Hiszpanii a Radą Unii Europejskiej (Dz. Urz. z 17.02.2006 r., C 40, s. 2).
- Dyrektywa 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawanie kwalifikacji zawodowych.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie dostępu instytucji kredytowych do działalności i nadzoru ostrożnościowego instytucje kredytowe i firmy inwestycyjne).
- Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji (Dz. Urz. UE L 145 z 31.5.2001, s. 331–336)
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/817 z dnia 20 maja 2021 r. ustanawiające „Erasmus+”: unijny program na rzecz kształcenia i szkolenia, młodzieży i sportu oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1288/2013, (Dz. Urz. UE L 189, 28.5.2021).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 920/2005 z dnia 13 czerwca 2005 r. zmieniające rozporządzenie nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej.

- Rozporządzenie Rady nr 1 z dnia 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej oraz wprowadzające tymczasowe środki stanowiące odstępstwa od tych rozporządzeń (Dz. UE L 156, 18.6.2005, p. 3–4).
- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 930/2004 z dnia 1 maja 2004 r. w sprawie tymczasowych środków stanowiących odstępstwa odnoszących się do sporządzania aktów prawnych instytucji Unii Europejskiej w języku maltańskim.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Tekst mający znaczenie dla EOG i dla Szwajcarii) (Dz. UE. L 166, 30.04.2004).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2394 z dnia 12 grudnia 2017 r. w sprawie współpracy między organami krajowymi odpowiedzialnymi za egzekwowanie przepisów prawa w zakresie ochrony konsumentów i uchylające rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 (Dz. U. UE. L. z 2017 r. Nr 345, str. 1 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady (UE) nr 389/2012 z dnia 2 maja 2012 r. w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie podatków akcyzowych oraz uchylenia rozporządzenia (WE) nr 2073/2004 (Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 121, str. 1 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady (UE) nr 904/2010 z dnia 7 października 2010 r. w sprawie współpracy administracyjnej oraz zwalczania oszustw w dziedzinie podatku od wartości dodanej (Dz. U. UE. L. z 2010 r. Nr 268, str. 1 z późn. zm.).
- Regulamin — Dziewiąta kadencja Parlamentu — lipiec 2019 (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 302, str. 1). Regulamin Trybunału Obrachunkowego Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE, L 103, 23.4.2010).
- Regulamin wewnętrzny i Kodeks postępowania członków EKES-u (24.03.2022). Źródło: <https://www.eesc.europa.eu/pl/about/regulamin-wewnetrzny-i-kodeks-postepowania-czlonkow-ekes-u> [dostęp: 31.01.2023].
- Traktat Paryski ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali z dnia 18 kwietnia 1951 r.

Orzeczenia:

- Wyrok NSA z 5.06.2007 r., I OSK 796/06, LEX nr 354711.
- Wyrok NSA z 19.11.2014 r., I FSK 212/14, LEX nr 1590770.
- Wyrok NSA z 18.12.2015 r., I GSK 1096/14, LEX nr 2067858.
- Wyrok TS z 11.07.1985 w sprawie C-137/84 *Mutsch*, ECLI:EU:C:1985:335.
- Wyrok TS z 24.11.1998 r w sprawie C-274/96 *Bickel i Franz*, ECLI:EU:C:1998:563.
- Wyrok TS z 11.12.2007 w sprawie C-161/06 *Skoma-Lux*, ECLI:EU:C:2007:773.
- Wyrok TS z 25.01.1979 r. w sprawie C-98/78 *Racke*, ECLI:EU:C:1979:14.
- Wyrok TS z 4.06.2009 r. w sprawie C-560/07 *Balbiino AS*, ECLI:EU:C:2009:341.
- Wyrok TS z 9.9.2003 w sprawie C-361/01 P *Kik przeciwko OHMI*, ECLI:EU:C:2003:434.
- Wyrok TS z 20.2.1979 w sprawie C-120/78 *Cassis de Dijon*, ECLI:EU:C:1979:42.

- Wyrok TS z 26.06.2008 w sprawach połączonych C-329/06 i C-343/06 *Arthur Wiedemann przeciwko Land Baden-Württemberg*.
- Wyrok TS z 12.11.1969 w sprawie C-26/69 *Erich Stauder przeciwko miasto Ulm*, ECLI:EU:C:1969:57.
- Wyrok TS z 12.07.1979 r. w sprawie C-9/79 *Koschninske przeciwko Raad van Arbeid*, Zb. Orz z 1979 r., s. 2717.
- Wyrok TS z 27.03.1990 r. w sprawie C-372/88 *Cricket St Thomas przeciwko Milk Marketing Board of England and Wales*, Zb. Orz z 1990 r., s. I-1345.
- Wyrok TS z 17.10.1996 r. w sprawie C-64/95 *Konservenfabrik Lubella Friedrich Buker GmbH & Co. KG przeciwko Hauptzollamt Cottbus*, Zb. Orz. z 1996 r., s. I-5105.
- Wyrok TS z 6.10.1982 r w sprawie C-283/81 *Cilfit*, ECLI:EU:C:1982:335.
- Wyrok TS w sprawach połączonych *Sumitomo Chemical Co. Ltd oraz Sumika Fine Chemicals Co. Ltd. przeciwko Komisja Europejska* T-22/02 i T-23/02, T-22/02 oraz T-23/02 z 6.10.2005 r., ECLI:EU:T:2005:349.
- Wyrok TS z 2.4.1998 w sprawie C-296/95 *The Queen v. Commissioners of Customs and Excise, ex parte EMU Tabac SARL, The Man in Black Ltd, John Cunningham*, ECLI:EU:C:1998:152.
- Wyrok TS z 24.10.1996 r. w sprawie C-72/95 *Aannemersbedrijf P.K. Kraaijeveld BV e.a. przeciwko Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland*, ECLI:EU:C:1996:404.
- Wyrok TS z 14.12.1999 r., w sprawie C-375/97 *General Motors Corporation przeciwko Yplon S.A.*, ECLI:EU:C:1999:408.
- Wyrok TS z 27.10.1977 r. w sprawie C-30/77 *Bouchereau*, ECLI:EU:C:1977:172.
- Wyrok TS z dnia 7.12.2000 r w sprawie C-482/98 *Włochy przeciwko Komisji.*, ECLI:EU:C:2000:672.
- Wyrok TS z 1.4.2004 w sprawie C-1/02 *Borgmann* ECLI:EU:C:2004:202.
- Wyrok TS z 26.4.2012 w sprawie C-510/10 *DR i TV2 Danmark*, ECLI:EU:C:2012:244.
- Wyrok TS z 15.3.2005 w sprawie C-16/03 *Królestwo Hiszpanii przeciwko Eurojust*, ECLI:EU:C:2005:168.
- Wyrok Sądu do Spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej z 29.06.2011 w sprawie F-7/07 *Marie-Thérèse Angioi przeciwko Komisji Europejskiej*. ECLI:EU:F:2011:97.
- Wyrok TSUE z 27.11.2012 w sprawie C-566/10 P *Republika Włoska przeciwko Komisji Europejskiej*, ECLI:EU:C:2012:752.
- Wyrok TSUE z dnia 26.03.2019 w sprawie C-377/16, ECLI:EU:C:2019:249.
- Wyrok TS z 22.10.2013 w sprawie C-276/12 *Jiří Sabou v. Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu*, ECLI:EU:C:2013:678.
- Wyrok TS z 25.2.2003 w sprawie C-326/00 *IKA*, ECLI:EU:C:2003:101.

Varia

- Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów — *Nowa strategia ramowa w sprawie wielojęzyczności*, Bruksela, 22.11.2005, COM(2005)596, wersja ostateczna.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów — *Wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie*, Bruksela, 18.9.2008 COM(2008) 566, wersja ostateczna.
- Opinia rzecznika generalnego Tizzano przedstawiona w dniu 21 lutego 2002 r. w sprawie C-99/00 *Kenny Roland Lyckeskog*, Zb.Orz. 2002, s. I-4839, pkt 75.
- Opinia rzecznika generalnego F.G. Jacobsa przedstawiona w dniu 10 czerwca 1997 r. w sprawie C-338/95, Zb.Orz. 1997, s. I-08151, pkt 65,
- Opinia rzecznika generalnej Stix-Hackl przedstawiona w dniu 12 kwietnia 2005 r., w sprawie C-495/03 *Intermodal Transports BV przeciwko Staatssecretaris van Financiën*, Zb.Orz. 2005, s. I-08151.
- Opinia rzecznika generalnego P. Maduro z dnia 16 grudnia 2004 r., C-160/03, *Królestwo Hiszpanii przeciwko Eurojust*, Zb. Orz. 2005, s. I-02079.
- Kodeks postępowania w kwestii wielojęzyczności. Decyzja Prezydium Parlamentu Europejskiego z dnia 1 lipca 2019 r. Źródło: https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/organisation-and-rules/multilingualism/code-of-conduct_pl.pdf [dostęp: 31.01.2023].

Bibliografia do rozdziału 3

Literatura:

- Adamiak B., Borkowski J. (red.), *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Legalis 2021.
- Bagłajewska-Miglucz E., Dudzicz J., *Tłumaczenie prawne i prawnicze jako szczególny rodzaj tłumaczenia specjalistycznego* [w:] *Język(i) w prawie. Zastosowanie językoznawstwa i translatoryki w praktyce prawniczej*, red. E. Kubicka, L. Zieliński, S. Żurowki, Toruń 2019.
- Bartoszewicz M., *Język polski i jego ochrona prawna w porządku konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej*, LEX, 2017.
- Biernacka A., *Tłumacz w rozprawie sądowej*, Warszawa 2014.
- Biel Ł., *Jakość przekładu prawnego i prawniczego w świetle normy europejskiej PN-EN 15038 oraz hipotezy uniwersaliów translatorycznych*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2011, Nr. 6.
- Biel Ł., *Przekład prawny i prawniczy*. [w:] *Perspektywy na przekład.*, red. Maria Piotrowska, Kraków 2021.
- Biel Ł., Koźbial D., Wasilewska K., *Zbitki wielowyrzowe w polskim eurolekcie—analiza gatunkowa formułczności dyskursu administracyjnego. Badanie pilotażowe* [w:] *Język w interakcji społecznej. Wybrane zagadnienia lingwistyki tekstu, analizy dyskursu i komunikacji międzykulturowej—In memoriam Profesor Anny Duszak (1950–2015)*, red. U. Okulska, U. Topczewska, A. Jopek-Bosiacka, Warszawa 2018.

- Bińskowska M., Chechłowski A., Kopik B., Walawender R.A., *Kodeks Postępowania Administracyjnego. The Code of Administrative Procedure*, Warszawa, 2017.
- Brzozowski J., *Stanąć po stronie tłumacza: Zarys poetyki opisowej przekładu*, Kraków 2011.
- Czajkowska A. [w:] I. Basior, D. Sorbian, A. Czajkowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów*, LEX 2015,
- Czarnecki P. [w:] *Ustawa o języku polskim. Komentarz*, red. P. Czarnecki, Lex 2014,.
- Cao D., *Legal translation. Translating legal language*, s. 79 [w:] red. M. Coulthard, A. Johnson, *The Routledge Handbook of Forensic Linguistics*, New York, 2010.
- Cao D., *Translating Law*, Clevedon-Buffalo-Toronto, 2007.
- Cao D., *Legal translation studies* [w:] *The Routledge Handbook of Translation Studies*, red. C. Millan, F. Bartrina, New York 2013.
- Cieślak B., Laska L., Rojewski M. (red.), *Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty*, Warszawa 2022.
- Cieślak B., Kierzkowska D., Michalska A., et. al., *Tłumacz przysięgły. Status prawny i zawodowy*, Warszawa 2020.
- Cunningham C. D., *Lawyer as Translator Representation as Text: Towards an Ethnography of Legal Discourse*, „Cornell Law Review”, 1992, Vol. 77, Issue 6.
- Chromik G., *Trudności związane z rozbieżnością znaczeniową między polskimi a niemieckimi terminami prawnymi z zakresu przepisów drogowych* [w:] *Tłumacz: sługa, pośrednik, twórca?*, red. M. Guławska-Gawkowska, K. Hejwowski, A. Szczęsny Warszawa 2012.
- Dahlmanns K., Kubacki A. D., *Jak sporządzać tłumaczenia poświadczonych dokumentów?*, Chrzanów, 2014.
- Dąmbaska-Prokop U., *Uwagi o tłumaczeniu dokumentów*, „Studia iberystyczne”, 2009, nr 12.
- De la Puente Luna J. C., *The many tongues of the king: Indigenous language interpreters and the making of the Spanish Empire*, „Colonial Latin American Review”, 2014, Nr 23.
- De Jongh E. M., *From the Classroom to the Courtroom. A Guide to Interpreting in the U.S. Justice System*, Amsterdam-Philadelphia, 2015.
- Dziennik K., Mataczyński M. [w:] red. Sójka T., *Obrót instrumentami finansowymi. Komentarz*, LEX 2022.
- Florczak J., *Tłumaczenia symultaniczne i konsekwentne. Teoria i praktyka*, Warszawa 2012.
- Gaiba F., *The Origins of Simultaneous Interpretation. The Nuremberg Trial*, Ottawa, 1998.
- Grucza F., *Zagadnienia translatoryki* [w:] red. F. Grucza, *Glottodydaktyka a translatoryka*, Warszawa, 1981.
- Grucza S., *Błysk w oku – kilka słów o dokonaniach i kierunkach rozwoju polskiej translatoryki okulograficznej*. *Studia Translatorica*, 2019, Nr 10.
- Grucza, F., *Lingwistyka, lingwistyka stosowana, glottodydaktyka, translatoryka* [w:] red. F. Grucza, *Lingwistyka, glottodydaktyka, translatoryka*, 1985, Warszawa.
- Grucza S., *Główne tezy antropocentrycznej teorii języków*, „Lingwistyka Stosowana/Applied Linguistics/Angewandte Linguistik”, 2010, Nr 2, s. 41–45.

- Giczela-Pastwa J., *Badania genologiczne w kontekście przekładu specjalistycznego*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2016, Nr 11.
- Harvey M., *What is so special about legal translation?*, „Meta”, Nr 47, 2022.
- Kaczocha M., Mazuryk, M., *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, LEX 2011.
- Karbownik K., *Tłumacz — anonimowy prawodawca? Wokół wykładni i stosowania aktów prawa europejskiego* [w:], red. A. Samonek, *Teoria prawa między nowoczesnością a ponowoczesnością*, Kraków 2013.
- Kasprzyk P., *Sporządzanie aktów stanu cywilnego na podstawie dokumentów zagranicznych. Uwagi na tle art. 73 ust. 1 Ustawy Prawo o Aktach Stanu Cywilnego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 2010, nr 2, s. 217.
- Kasprzyk P., Skubiszewski P., *Problem imienia i nazwiska a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego*, „Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego”, Nr 1/2015.
- Kaleta R., *O potrzebie ujednolicenia sposobów transliteracji imion i nazwisk białoruskich w Polsce*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, 2017, Nr 52.
- Kęsicka K., *Między precyzją a nieostrością — o problematyce przekładu niemieckich i polskich terminów nieokreślonych*, „Comparative Legilinguistics”, 2014, Nr 17.
- Kielar B. Z., *Podstawy translatorskiej*, Warszawa 2013.
- Kierzkowska D., *Tłumaczenia prawnicze*, Warszawa 2008.
- Krajewskiej M., *Transpozycja nazw własnych z punktu widzenia dydaktyki przekładu (w polsko-rosyjskiej parze językowej)*, „Roczniki Humanistyczne”, 2020, z. 10.
- Kubacki A., *Teksty paralelne jako narzędzie pomocnicze przy sporządzaniu tłumaczeń (specjalistycznych)*, „Comparative Linguistics”, 2013, Nr 13.
- Kubacki A. D., *Tłumaczenie poświadczane. Status. Kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa 2011.
- Kulwicka-Kamińska, Cz. Łapicz, *Tefsir Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Teoria i praktyka badawcza*, Toruń 2015.
- Lewicki R., *Przekładoznawstwo w kontekście lingwistyki stosowanej, Lingwistyka Stosowana*, 2011, Nr 4.
- Łapa R., *Język prawny w świetle analizy językoznawczej*, Poznań 2015.
- Łaszczycza G. [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–103*, red. C. Martysz, A. Matan, G. Łaszczycza, LEX 2010.
- Jokiel M., *Norma i uzus w dydaktyce przekładu specjalistycznego wobec oczekiwań rynku pracy*, „Investigationes Linguisticae”, 2018, Nr 39.
- Jopek-Bosiacka A., *Przekład prawny i sądowy*, Warszawa 2019.
- Jopek-Bosiacka A., *Teoretycznoprawne i logiczne uwarunkowania przekładu prawnego*, Warszawa, 2019.
- Mairs R., Rome oraz Burlay S., Matyushin I., Yermolovich D., *Russia* [w:] *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*, red. F. Pöchhacker, London-New York, 2015.

- Masłowiec M., *Międzynarodowa Komisja Stanu Cywilnego–osiągnięcia i niepowodzenia*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, 2020, Nr 29.
- Materniak-Behrens M., *Przygotowanie — język [w:] Dydaktyka tłumaczenia ustnego*, red. P. Janikowski Katowice, 2015.
- Matulewska A., *Lingua Legis in Translation: English-Polish and Polish-English Translation of Legal Texts*, 2007.
- Mostowik P., *Kwestia zakresu zastosowania rozporządzenia UE nr 1191/2016 do zagranicznej rejestracji stanu cywilnego*, „Rodzina i Prawo”, 2016, Nr 37.
- Nartowska K., *Tłumacz i działanie translatorskie w sądzie*, „Comparative Legilinguistics”, 2013, Nr 13.
- Nowicki M. A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, LEX 2021.
- Pieńskos J., *Podstawy Przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*, Kraków 2003.
- Płończyk K., *Prowadzenie działań operacyjno-śledczych oraz w przygotowywaniu materiału procesowego w sprawach karnych z udziałem cudzoziemców [w:] Przestępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne*, red. W. Klaus, K. Laskowska, I. Rzeplińska, Warszawa 2017.
- Prus Ł., *Ochrona uzasadnionych oczekiwań jednostki jako zasada ogólna europejskiego prawa administracyjnego*, Wrocław 2018.
- Radecki W., *Odpowiedzialność administracyjna w ochronie środowiska. Studium prawnoporównawcze*, Wrocław 1985.
- Rozmaryn S., *O zasadach ogólnych kodeksu postępowania administracyjnego*, „Państwo i Prawo”, 1961, z. 12.
- Rodziejewicz P. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. M. Marszałkowska-Krześ, LEX 2022.
- Szubiakowski M., *Język urzędowy w postępowaniu podatkowym i celnym*, „Przegląd Podatkowy”, 2001, Nr 11.
- Tkaczyński A., *Notarialne poświadczenie podpisu — wybrane problemy [w:] red. W: T. Bakalarz, J. Mazurkiewicz, Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka, doktora Marka Zagrosika*, Wrocław, 2013.
- Trzebiatowski M., *Język polski jako urzędowy w działalności kontrolnej NIK*, „Kontrola Państwowa”, 2011, nr 1.
- Tylec G., *Imię i nazwisko osoby fizycznej oraz ich ochrona w polskim prawie cywilnym*, Lublin 2013.
- Vakulenko M., *Practical transcription and transliteration: Eastern-Slavonic view*, „Govor”, 2015, Nr 32.
- Voorhoeve L. C., *Turning the Talk: A Case of Chain-Interpreting in Papua New Guinea [w:] red. S. A. Wurm, New Guinea and Neighboring Areas: A Sociolinguistic Laboratory*, Berlin, 1979.
- Wróblewski B., *Język prawny i prawniczy*, Kraków, 1948.

- Wróblewski J., *The problem of legal translation* [w:] red. G. Zaccaria, *Translation in Law*, Münster-Hamburg-London, 2000.
- Wróblewski J., *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1988.
- Xing H., Feng X., *The romanization of Chinese language*, „Review of Asian and Pacific Studies”, 2016, Nr 41.
- Zieliński M., *Języki prawne i prawnicze* [w:] red. W. Pisarek, *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, Kraków, 1999.
- Zieliński L., *Egzamin na tłumacza przysięgłego a norma i jakość przekładu tekstów prawnych oraz prawniczych*, „Rocznik Przekładoznawczy” 2011, Nr 6.
- Zielnik-Kołodzińska R., *Wybrane pojęcia z zakresu polskiego postępowania administracyjnego w tłumaczeniu na język niemiecki*, „Lingua legis”, 2017, Nr 25.

Źródła prawa:

- Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 320 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1034 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 722 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1646 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 838 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 615 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 229).
- Ustawa z dnia 19 marca 2004 r. Prawo celne (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1373).
- Ustawa z dnia 13 lutego 2020 r. o Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 288 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1688 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 215).
- Ustawa z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 697).
- Uchwała Nr 9/2019 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 15 stycznia 2019 r. w sprawie trybu wykonywania nadzoru nad działalnością bankową (Dz. Urz. KNF z 2019 r. poz. 2).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o materiałach wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2378).
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 690 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 120 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1743).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. — Prawo geologiczne i górnicze (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1290 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1815).
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1743).
- Ustawa z dnia 16 marca 1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1786)
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 769 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 22 marca 2019 r. w sprawie prawnej kontroli metrologicznej przyrządów pomiarowych (Dz. U. poz. 759 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 marca 2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 259).
- Ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielni europejskiej (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2043 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 630).
- Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1816).
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 89 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1210 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1034 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 592).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 146 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 749).

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 595).
- Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 746).
- Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 930 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2268).
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 334 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o zawodzie farmaceuty (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 608).
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 334).
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 551).
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 2022 r. o wyrobach medycznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1620 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1105).
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 222).
- Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1616).
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o produktach biobójczych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 24).
- Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 823).
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 750).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 marca 2015 r. w sprawie postępowania w celu uznania świadectwa lub innego dokumentu albo potwierdzenia wykształcenia lub uprawnień do kontynuacji nauki uzyskanych w zagranicznym systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 447 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1681 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie nostryfikacji dyplomów ukończenia studiów za granicą oraz potwierdzania ukończenia studiów na określonym poziomie (Dz. U. z 2018 r. poz. 1881).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie nostryfikacji stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki nadanych za granicą (Dz. U. z 2018 r. poz. 1877),

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2002 r. w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń oznaczeń geograficznych (Dz. U. Nr 63, poz. 570).

Ustawa z dnia 13 kwietnia 2016 r. o systemach oceny zgodności i nadzoru rynku (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 568).

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 września 2001 r. w sprawie dokonywania

i rozpatrywania zgłoszeń wynalazków i wzorów użytkowych (Dz. U. Nr 102, poz. 1119 z późn. zm.).

Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 124).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 marca 2023 r. w sprawie warunków technicznych dokonywania wpisów danych SIS oraz aktualizowania, usuwania

i wyszukiwania danych SIS poprzez Krajowy System Informatyczny (KSI) (Dz. U. poz. 428).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 9 lutego 2015 r. w sprawie sposobu prowadzenia rejestru stanu cywilnego oraz akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1904).

Ustawa z dnia 11 września 2019 r. — Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1320 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 122).

Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 20).

Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1370 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. — Prawo konsularne (Dz. U. z 2023 r. poz. 199).

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 913).

Orzeczenia:

Postanowienie SN z 8.08.2003 r. V CK 6/02, OSNC z 2004 r. Nr 7–8, poz. 131.

Postanowienie SN z 16.03.2007 r., III CSK 380/06, LEX nr 457689.

Wyrok TK z 13.9.2005 r., K 38/04, OTK-A 2005, Nr 8, poz. 92.

Wyrok NSA z 9.08.2006 r., I OSK 1112/05, LEX nr 275435.

Wyrok NSA z 6.10.2010 r., II OSK 1508/09, LEX nr 746596.

Wyrok NSA z 28.02.2018 r., I GSK 114/16, LEX nr 2483959.

Wyrok NSA z 7.02.2019 r., I FSK 1881/17, LEX nr 2627705.

Wyrok NSA z 10.05.2018 r., II OSK 392/18, LEX nr 2509488.

Wyrok TS z dnia 12 maja 2011 r., C-391/09 *Malgożata Runevič-Vardyn i Łukasz Paweł Wardyn*, ECLI:EU:C:2011:291.

Wyrok TS z dnia 2 października 2014 r., C-101/13 *Uprzeziwko Stadt Karlsruhe*, ECLI:EU:C:2014:2249.

Wyrok TS z dnia 30 marca 1993 r., C 168/91 *Christos Konstantinidis przeciwko Stadt Altensteig — Standesamt i Landratsamt Calw — Ordnungsamt*, ECLI:EU:C:1993:115.

Wyrok WSA w Gdańsku z 12.03.2009 r., I SA/Gd 786/08, LEX nr 500788.

Wyrok WSA w Szczecinie z 9.11.2010 r., sygn. akt: II SA/Sz 546/10, LEX nr 754820.

Wyrok WSA w Warszawie z 29.11.2019 r., IV SA/Wa 2082/19, LEX nr 2865837.

Wyrok WSA w Krakowie z 26.08.2021 r., III SA/Kr 154/21, LEX nr 3244053.

Wyrok WSA w Lublinie z 29.01.2019 r., III SA/Lu 537/18, LEX nr 2633342.

Normy:

EN ISO 2603:2016 Tłumaczenie symultaniczne — kabiny stałe — wymagania.

EN ISO 4043:2016 Tłumaczenie symultaniczne — kabiny przenośne — wymagania.

EN ISO 20108:2017 Tłumaczenie symultaniczne — jakość i przesyłanie danych dźwiękowych i obrazowych — wymagania.

EN ISO 20109:2016 Tłumaczenie symultaniczne — sprzęt — wymagania.

EN ISO 22259:2019 Tłumaczenie symultaniczne — sprzęt — wymagania Kabiny Przenośne.

Varia:

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy — Prawo o aktach stanu cywilnego, Druk nr 2620, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII Kadencja,

Document 9303. Machine Readable Travel Documents. Part 3: Specifications Common to all MRTDs, International Civil Aviation Organization, Montreal, 2021.

<https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/en-act-14-june-1960-code-administrative-procedure-poland-ustawa-z-dnia-14-czerwca-1960> [dostęp: 31.01.2023].

Bibliografia do rozdziału 4

Literatura:

Biel Ł., *Egzamin na tłumacza przysięgłego a realia wykonywania zawodu: głos krytyczny w sprawie weryfikowania kompetencji kandydatów na tłumacza przysięgłego*, „Rzecznik Przekładoznawczy”, 2017, Nr 12.

Biel Ł., *Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translated Law*, Frankfurt am Main 2014.

Blajer P. A. [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz*, red. A. J. Szereda, Legalis 2022.

Boć W., *Status prawny notariusza*, Wrocław 2010.

- Bröring, Herman, and Eric Mijts, *Language planning and policy, law and (post) colonial relations in small island states: A case study*, „Social Inclusion”, 2017, Nr 5.
- Cáceres Würsig I., *Breve historia de la secretaría de interpretación de lenguas*, „Meta: Journal des traducteurs/Meta: Translators’ Journal”, 2004, Nr 49.
- Cieślak B., Laska L., Rojewski M. (red.), *Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty*, Warszawa 2022.
- Cieślak B., *Status prawny tłumacza przysięgłego* [w:] *Tłumacz przysięgły. Status prawny i zawodowy*, red. B. Cieślak, D. Kierzkowska, A. Michalska, D. Staniszeńska-Kowalak, Warszawa 2020.
- Groot G-R de, *Legal translation* [w:] *Elgar Encyclopedia of Comparative law*, red. M. Smits, Cheltenham-Northampton, 2006.
- Kaczocha M. [w:] *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, red. M. Kaczocha, M. Mazuryk, LEX 2011.
- Kubacki A. D., *Ocena regulacji ustawowych w odniesieniu do zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Próba podsumowania*, „Comparative Legilinguistics”, 2019, Vol. 35, Nr 1.
- Kubacki A. D., *Odpowiedzialność zawodowa tłumaczy przysięgłych*, „Język, Komunikacja, Informacja”, 2008, Nr 3.
- Kubacki A. D., *Tłumaczenie poświadczane. Status. Kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa, 2011
- Kierzkowska D., *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem*, Warszawa 2011.
- Krenz-Brzozowska L., Kubacki A.D., *Wynagradzanie tłumaczy przysięgłych w Polsce w świetle obowiązujących aktów prawnych*, „Roczniki Administracji i Prawa”, 2022, XXI z. 3.
- Maroń G., *Ślubowanie funkcjonariusza Policji w porządku prawnym Rzeczypospolitej Polskiej*, „Prokuratura i Prawo”, 2020, Nr 7–8.
- Oleszko A. [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz. Część II. T. I. Art. 79–91*, LEX 2012.
- Oleszko A. [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz. Tom 1. Ustrój notariatu*, LEX 2016.
- Sutor J., *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 2019.
- Rodziewicz P., *Stwierdzenie treści oraz zastosowanie prawa obcego przez notariusza wykonującego zawód w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”, 2015, Nr 17.
- Wach B. [w:] *Funkcje konsułów Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. S. Bogucki, A. Krasuska-Terrillon, B. Mikołajczyk, M. Zieliński, B. Wach, LEX 2015.
- Zachariasiewicz M., *Swobodny przepływ dokumentów w Unii Europejskiej: znaczenie i oddziaływanie rozporządzenia 2016/1191*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”, 2021, tom 29.

Źródła prawa:

Dyrektywa Rady (UE) 2015/637 z dnia 20 kwietnia 2015 r. w sprawie środków koordynacji i współpracy mających ułatwić ochronę konsularną niereprezentowanych obywateli

- Unii w państwach trzecich oraz uchylająca decyzję 95/553/WE (Dz. U. UE. L. z 2015 r. Nr 106, str. 1).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dnia 7 sierpnia 1920 r. w przedmiocie wynagrodzenia świadków, znawców i tłumaczy w postępowaniu karnem (Dz.U.1920.75.515).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. o tłumaczach przysięgłych (Dz. U. Nr 104, poz. 943 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. o taksie dla tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 104, poz. 944 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 1953 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 51, poz. 256).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 sierpnia 1968 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 35, poz. 244).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1975 r. w sprawie wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 43, poz. 221).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 sierpnia 1982 r. w sprawie wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 24, poz. 174).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 1983 r. w sprawie wynagradzania biegłych (tłumaczy) z zakresu daktylografii (Dz. U. Nr 64, poz. 292 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych (Dz. U. Nr 18, poz. 112 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 29 maja 2017 r. w sprawie spisu wyborców przebywających za granicą (Dz. U. poz. 1130 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 84, poz. 609 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego (Dz. U. Nr 15, poz. 127).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego, tj. tj. z dnia 10 stycznia 2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 124).
- Ustawa z dnia 16 lipca 1920 r. zmieniająca ustawę o postępowaniu karnem dla b. zaboru austriackiego (Dz.U. 1920 nr 67 poz. 453).
- Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1326).
- Ustawa z dnia 12 maja 2006 r. o zmianie ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz. U. Nr 107, poz. 722).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 261).
- Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. — Przepisy wprowadzające ustawę — Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1799).
- Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o ograniczaniu barier administracyjnych dla obywateli i przedsiębiorców (Dz.U. Nr 106, poz. 622).
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. — Prawo konsularne (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 199).
- Ustawa z dnia 21 stycznia 2021 r. o służbie zagranicznej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 406).
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. — Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2013 r. poz. 267 oraz z 2014 r. poz. 183)
- Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 1628 oraz z 2015 r. poz. 222).
- Rozporządzeniu Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 28 października 2019 r. w sprawie egzaminu konsularnego (Dz. U. poz. 2112).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 742).
- Ustawa z dnia 25 marca 2011 r. o ograniczaniu barier administracyjnych dla obywateli i przedsiębiorców (Dz. U. Nr 106, poz. 622).

Orzeczenia:

- Postanowienie SN z 17.06.2009 r., IV CSK 78/09, LEX nr 512010.
- Postanowienie SN z 19.02.2020 r., III PZP 6/19, LEX nr 2780762.
- Wyrok WSA w Warszawie z 11.07.2014 r., VI SA/Wa 409/14, LEX nr 1521068.
- Wyrok WSA w Warszawie z 6.08.2020 r., VI SA/Wa 986/20, LEX nr 3110766.
- Wyrok WSA w Warszawie z 11.07.2019 r., VI SA/Wa 583/19, LEX nr 2720241.
- Wyrok NSA z 5.04.2006 r., II GSK 17/06, LEX nr 212147.
- Wyrok NSA z 14.04.2016 r., II GSK 2604/14, LEX nr 2065318.
- Postanowienie NSA z 17.09.2015 r., II GSK 2144/15, LEX nr 1795927.
- Wyrok SA w Gdańsku z 12.03.2013 r., III APa 5/13, LEX nr 1298877.
- Uchwała SN z 18.12.2013 r., III CZP 82/13, OSNC 2014, nr 10, poz. 101.
- Wyrok SN z 17.11.2004 r., IV CK 229/04, LEX nr 277851.
- Wyrok SN z 7.12.2001 r., IV KKN 563/97, OSNKW 2002, nr 3–4, poz. 17.
- Wyrok SA w Łodzi z 11.07.2013 r., I ACa 198/13, LEX nr 1362770.
- Wyrok TK z 13.05.2008 r., SK 91/06, OTK-A 2008, nr 4, poz. 59.
- Wyrok TK z 10.12.2003 r., K 49/01, OTK-A 2003, nr 9, poz. 101.
- Wyrok TK z 15.03.2011 r., P 7/09, OTK-A 2011, nr 2, poz. 12.
- Wyrok TK z 28.10.2014 r., K 8/14, OTK-A 2014, nr 9, poz. 105.
- Wyrok TK z 10.12.2003 r., K 49/01, OTK-A 2003, nr 9, poz. 101.

Bibliografia do rozdziału 5

Literatura:

- Adamiak B., Borkowski J., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Legalis 2021.
- Adamiak B., Borkowski J., *Postępowania administracyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2016.
- Bińczyk A., M. Kopacz, *Oznaczeniu akt sprawy dla wyniku sądownoadministracyjnej kontroli działalności administracji publicznej*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego”, 2013, Nr 3.
- Boć J., *Język administracji* [w:] *Współczesne europejskie problemy prawa administracyjnego i administracji publicznej. W 35. rocznicę utworzenia Instytutu Nauk Administracyjnych Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. A. Błaś, K. Nowacki, Wrocław 2005.
- Borkowski J. [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, red. J. Borkowski, Warszawa, 1985.
- Brzeziński B., Masternak M., *Glosa do wyroku WSA z dnia 16 stycznia 2004 r., III SA 2719/02*, „Przegląd Orzecznictwa Podatkowego”, 2005, nr 4.
- Człowiekowska J., *Postępowanie administracyjne z udziałem podmiotu zagranicznego — inne zagadnienia* [w:] *Internacjonalizacja administracji publicznej*, red. Z. Czarnik, J. Posłuszny, L. Żukowski, Warszawa 2015.
- Jabłoński M., *Udostępnianie informacji publicznej w trybie wnioskowym*, Wrocław 2009
- Łaszczyca G., *Akta sprawy w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2014
- Iserzon E., Starościk J., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, teksty, wzory i formularze*, Warszawa 1970.
- Jackiewicz A.I., *Prawo do dobrej administracji jako standard europejski*, Toruń 2008,
- Porada Ł. [w:] red. A. Mariański, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Legalis 2023.
- Wegner J. [w:] Z. Kmiecik, M. Wojtuń, J. Wegner, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, LEX 2023.
- Wróbel A. [w:] red. M. Jaśkowska, M. Wilbrandt-Gotowicz, A. Wróbel, *Komentarz aktualizowany do Kodeksu postępowania administracyjnego*, LEX 2022.

Źródła prawa:

- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2000 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. — Ordynacja podatkowa (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2651 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 479 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 259).

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 września 2011 r. w sprawie sporządzania i doręczania dokumentów elektronicznych oraz udostępniania formularzy, wzorów i kopii dokumentów elektronicznych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 180).

Orzeczenia:

Wyrok NSA z 10.06.2020 r., I OSK 1760/19, LEX nr 3072007,

Wyrok NSA z 24.06.2016 r., II GSK 100/15, LEX nr 2083052,

Wyrok NSA z 8.12.2020 r., II OSK 790/20, LEX nr 3108872,

Wyrok NSA z 20.12.2007 r., I OSK 1735/06, LEX nr 417565,

Wyrok NSA z 20.12.2007 r., I OSK 1735/06, LEX nr 417565,

Wyrok NSA z 10.10. 2008 r., IGSK 1088/07, LEX nr 495351,

Wyrok NSA z 31.05.2007 r., IGSK 1651/06, LEX nr 351091.

Wyrok NSA z 6.09.2001 r., V SA 165/01, LEX nr 51270.

Wyrok NSA z 4.02.2020 r., II OSK 3294/19, LEX nr 3010273.

Wyrok NSA z 8.12.2020 r., II OSK 790/20, LEX nr 3108872.

Wyrok NSA z 5.11.2020 r., I OSK 2337/18, LEX nr 3082857.

Wyrok NSA z 10.05.2007 r., I GSK 1613/06, LEX nr 351041.

Wyrok NSA z 15.09.2016 r., I FSK 268/15, LEX nr 2167179.

Wyrok NSA z 9.06.2015 r., I GSK 409/15, LEX nr 1931414.

Wyrok NSA z 9.02.2001 r., III SA 2339/99, LEX nr 50371.

Wyrok NSA z 31.05.2007 r., I GSK 1651/06, LEX nr 351091.

Wyrok NSA z 14.09.2010 r., II FSK 742/09, LEX nr 745830.

Wyrok NSA z 10.10.2008 r., IGSK 1088/07, LEX nr 495351.

Wyrok NSA z 31.05.2007 r., IGSK 1651/06, LEX nr 351091.

Wyrok NSA z 10.05.2007 r., I GSK 1613/06, LEX nr 351041.

Wyrok NSA z 9.10.2000 r., V SA 377/00 , LEX nr 657922.

Wyrok NSA z 5.11.2020 r., I OSK 2337/18, LEX nr 3082857.

Wyrok NSA z 25.06.2021 r., I OSK 321/20, LEX nr 3227043.

Wyrok NSA z 10.06.2020 r., I OSK 1760/19, LEX nr 3072007.

Wyrok NSA z 5.11.2020 r., I OSK 2337/18, LEX nr 3082857.

Wyrok NSA z 14.09.2010 r., II FSK 742/09, LEX nr 745830.

Wyrok NSA z 29.01.2003 r., III SA 1731/01, LEX nr 81463.

Wyrok NSA z 20.05.2021 r., I OSK 4156/18, LEX nr 3194855.

- Wyrok NSA z 26.05.2020 r., I OSK 776/19, LEX nr 3043092.
- Wyrok NSA z 20.10.2022 r., III OSK 5664/21, LEX nr 3423213.
- Wyrok NSA z 9.02.2001 r., III SA 2339/99, LEX nr 50371.
- Wyrok NSA z 1.02.2012 r., I FSK 1753/11, LEX nr 1103555.
- Wyrok NSA z 10.05.2016 r., II GSK 2634/14, LEX nr 2065332.
- Wyrok NSA z 10.05.2016 r., II GSK 2634/14, LEX nr 2065332.
- Wyrok NSA z 15.09.2021 r., II OSK 79/21, LEX nr 3332037.
- Wyrok NSA z 20.12.2007 r., I OSK 1735/06, LEX nr 417565.
- Wyrok NSA z 20.11.2018 r., II OSK 1627/18, LEX nr 2606913.
- Wyrok NSA z 20.12.2007 r., I OSK 1735/06, LEX nr 417565;
- Wyrok NSA z 10.05.2016 r., II GSK 2634/14, LEX nr 2065332.
- Wyrok NSA z 5.04.2022 r., II GSK 260/22, LEX nr 3354565.
- Wyrok NSA z 6.09.2016 r., II FSK 1935/14, LEX nr 2143126.
- Wyrok NSA z 30.10.2008 r., II OSK 1097/07, ONSA WSA 2009, nr 5, poz. 90
- Wyrok NSA z 14.12.2005 r., II OSK 1038/05, LEX nr 859965.
- Wyrok NSA z 12.07.2016 r., II GSK 408/15, LEX nr 2142289.
- Wyrok NSA z 20.01.2010 r., II OSK 67/09, LEX nr 1252146.
- Wyrok NSA z 31.05.2007 r., I GSK 1647/06, LEX nr 351293.
- Wyrok NSA z 10.10. 2008 r., IGSK 1088/07, LEX nr 495351.
- Wyrok NSA z 31.05.2007 r., IGSK 1651/06, LEX nr 351091.
- Wyrok NSA z 31.05.2007 r., sygn. akt I GSK 1647/06, LEX nr 351293.
- Wyrok NSA z 10.05.2016 r., II GSK 2634/14, LEX nr 2065332.
- Wyrok WSA w Warszawie z 28.04.2010 r., VI SA/Wa 327/10.
- Wyrok WSA w Warszawie z 15.01.2008 r., I SA/Wa 1632/07.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 4.10.2016 r., I SA/Gd 841/16, LEX nr 2153775.
- Wyrok WSA w Warszawie z 8.12.2017 r., VI SA/Wa 956/17, LEX nr 2431814.
- Wyrok WSA w Lublinie z 26.11.2020 r., III SA/Lu 501/20, LEX nr 3173973.
- Wyrok WSA we Wrocławiu z 24.08.2022 r., IV SA/Wr 23/22(p.), LEX nr 3405041,
- Wyrok WSA w Warszawie z 14.08.2019 r., VI SA/Wa 1121/19, LEX nr 3023235,
- Wyrok WSA w Szczecinie z 9.11.2010 r., II SA/Sz 546/10, LEX nr 754820,
- Wyrok WSA w Warszawie z 21.02.2012 r., V SA/Wa 2032/11, LEX nr 1146175,
- Wyrok WSA w Warszawie z dnia 28.04.2010 r., VI SA/Wa 327/10, LEX nr 620189.
- Wyrok WSA w Gliwicach z 28.02. 2008 r., II SA/Gl 16/08, LEX 565689.
- Wyrok WSA w Warszawie z 10.10.2007 r., IV SA/Wa 1274/07, LEX nr 420271.

- Wyrok WSA w Warszawie z 25.09.2007 r., V SA/Wa 1284/07, LEX nr 420671.
- Wyrok WSA w Warszawie z 5.11.2015 r., IV SA/Wa 2024/15, LEX nr 2083978.
- Wyrok WSA w Warszawie z 15.11.2016 r., IV SA/Wa 1501/16, LEX nr 2394799.
- Wyrok WSA w Warszawie z 9.09.2010 r., IV SA/Wa 1114/10, LEX nr 758683.
- Wyrok WSA w Warszawie z dnia 4.04.2006 r. V SA/Wa 1558/05, LEX nr 220903.
- Wyrok WSA w Warszawie z 16.11.2007 r., V SA/Wa 1497/07, LEX nr 484912.
- Wyrok WSA w Warszawie z 13.02.2018 r., IV SA/Wa 2625/17, LEX nr 2745063.
- Wyrok WSA we Wrocławiu z 28.05.2019 r., IV SA/Wr 161/19, LEX nr 2703612.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 3.03.2005 r., II SA/Gd 947/03.
- Wyrok WSA w Łodzi z 17.10.2019 r., II SA/Łd 394/19, LEX nr 2730085.
- Wyrok WSA w Warszawie z dnia 28.04.2010 r., VI SA/Wa 327/10, LEX nr 620189.
- Wyrok WSA w Gliwicach z 28.02. 2008 r., II SA/Gl 16/08, LEX 565689.
- Wyrok WSA w Warszawie z 10.10. 2007 r., IV SA/Wa 1274/07, LEX nr 420271.
- Wyrok WSA w Warszawie z 25.09.2007 r., V SA/Wa 1284/07, LEX nr 420671.
- Wyrok WSA w Warszawie z 9.03.2004 r., II SA 1658/02, LEX nr 697564.
- Wyrok WSA w Białymstoku z 10.09.2020 r., II SA/Bk 315/20, LEX nr 3067673
- Wyrok WSA w Warszawie z 30.03.2006 r., VI SA/Wa 2048/05, LEX nr 197261.
- Wyrok WSA w Warszawie z 17.03.2004 r., III SA 2512/02, LEX nr 113596
- Wyrok WSA w Warszawie z dnia 16 stycznia 2004 r., III SA 2719/02.
- Wyrok WSA w Łodzi z 13.05.2021 r., III SA/Łd 1054/20(n), LEX nr 3180634.
- Wyrok WSA w Warszawie z 16.04.2004 r., II SA 1207/02, LEX nr 150633.
- Wyrok WSA we Wrocławiu z 24.08.2022 r., IV SA/Wr 23/22, LEX nr 3405041.
- Wyrok WSA w Łodzi z 17.10.2019 r., II SA/Łd 394/19, LEX nr 2730085.
- Wyrok WSA w Warszawie z dnia 28.04.2010 r., VI SA/Wa 327/10, LEX nr 620189.
- Wyrok WSA w Gliwicach z 28.02. 2008 r., II SA/Gl 16/08, LEX 565689.
- Wyrok WSA w Warszawie z dnia 10.10.2007 r., IV SA/Wa 1274/07, LEX nr 420271.
- Wyrok WSA w Warszawie z 25.09.2007 r., V SA/Wa 1284/07, LEX nr 420671.
- Wyrok WSA w Warszawie z 24.11.2021 r., IV SA/Wa 811/21, LEX nr 3309506.
- Wyrok WSA w Warszawie z 23.06.2021 r., VI SA/Wa 953/21, LEX nr 3279516.
- Wyrok WSA we Wrocławiu z 19.09.2019 r., I SA/Wr 468/19, LEX nr 2727745.
- Wyrok WSA w Warszawie z 30.11.2009 r., IV SA/Wa 1600/09, LEX nr 588415.
- Postanowienie NSA z 5.09.2014 r., I GZ 309/14, LEX 1528882.
- Uchwała NSA(PW) z 26.10.2009 r., I OPS 10/09, ONSAiWSA 2010, nr 1, poz. 1.
- Uchwała NSA z 3.09.2013 r., I OPS 2/13, ONSAiWSA 2014, nr 1, poz. 2.

Decyzja SKO we Wrocławiu z 28.02.2020 r., SKO 4318/14/20, OwSS 2020, nr 2, poz. 9–13.

Bibliografia do rozdziału 6

Literatura:

- Adam J., Goodwin-Gill G.S., *The Refugee in International Law*, Oxford 2007.
- Adamiak B., Borkowski J. (red.) *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Legalis 2021.
- Arendt H., *The Rights of Man: 'What are They?*, „Modern Review” 1949, Nr 3.
- Baixauli-Olmos L., *Ethics codes as tools for change in public service interpreting: symbolic, social and cultural dimensions*, „The Journal of Specialised Translation”, 2017, Nr 28.
- Beirens H., Maas S., Petronella S., van der Velden M., *Study on Temporary Protection Directive. Final Report*, European Commission, 2016.
- Blanke H-J, Mangiameli S. (red.), *Treaty on the Functioning of the European Union — A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1–89*.
- Bosek L. [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Legalis 2016.
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Leglis 2012.
- Cantor D. J., *Human Rights Treaty Bodies and Refugee Status Determination*, *Refugee Survey Quarterly*, 2015, Nr 34.
- Cieśliński A., Szwarc M., Zawidzka-Łojek A., *Rynek wewnętrzny — konstrukcja prawna* [w:] *Prawo rynku wewnętrznego. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 7*, red. D. Kornobis-Romanowska, 2019.
- Cieśliński A., *Konstrukcja prawna swobód rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, Wrocław 2013.
- Chlebny J. (red.), *Prawo o cudzoziemcach. Komentarz*, Legalis 2020.
- Chlebny J., *Prawo do informacji i pomocy tłumacza w sprawie zobowiązania cudzoziemca do opuszczenia terytorium Polski*, [w:] *Dziesięć lat polskich doświadczeń w Unii Europejskiej. Problemy prawnoadministracyjne. Tom 2*, red. J. Sługocki, Wrocław 2014.
- De Búrca G, Gráinne, *The European Court of Justice and the international legal order after Kadi*, *Harvard International Law Journal*, 2010, Nr 1.
- Defeis E.F., *Human Rights and the European Court of Justice: An Appraisal*, „Fordham International Law Journal”, 2007, Nr 31.
- Drobnik M., *Podmiotowość prawnomiędzynarodowa jednostki*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2003, Nr 2.
- Grahl-Madsen A., *Commentary on The Refugee Convention 1951, Articles 2–11, 13–37*, Division of International Protection of the United Nations High Commissioner for Refugees, 1997.
- Grzeszczak R., Szmigielski M., *Sądowe stosowanie Karty Praw Podstawowych UE w odniesieniu do państw członkowskich– refleksje na podstawie orzecznictwa Trybunału*

- Sprawiedliwości i praktyki sądów krajowych*, „Europejski Przegląd Sądowy”, 2015, Nr 10.
- Halasz A., *Definicje pojęć prawnych w ustawodawstwie dotyczącym podatków obrotowych*, Wrocław 2019.
- Kmiecik Z., *Postępowanie administracyjne, postępowanie egzekucyjne w administracji i postępowanie sądowoadministracyjne*, Warszawa 2019.
- Kmiecik Z., *Wszczęcie ogólnego postępowania administracyjnego*, Warszawa 2014.
- Kuhn T., *Experiencing European Integration: Transnational Lives and European Identity*, Oxford 2015.
- Kumela-Romańska M., *Ustawa o cudzoziemcach. Komentarz*, LEX 2019.
- Karpiuk M., Krzykowski P., Skóra A. (red.), *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz do art. 61–126*, LEX 2020.
- Kotowski A., *Zjawisko multcentryczności systemu prawa z perspektywy koncepcji integracyjnej*, „Studia prawnicze”, 2005, Nr 4.
- Kowalczyk B., *Polski system azylowy*, Wrocław 2014.
- Łazowski A., *Proeuropejska wykładnia prawa przez polskie sądy i organy administracji jako mechanizm dostosowania systemu prawnego do *aquis communautaire**, [w:] *Prawo polskie a prawo UE*, red. E. Piontek, Warszawa 2003.
- Malinowski A., *Jednoznaczność i precyzja słów w tekście prawnym* [w:] *Zarys metodyki pracy legislatora*, red. A. Malinowski, Warszawa 2009.
- Maliszewska-Nienartowicz J., *Pojęcie i źródła europejskiego prawa antydyskryminacyjnego* [w:] *Prawo Antydyskryminacyjne. System Prawa Unii Europejskiej Tom 6*, red. J. Maliszewska-Nienartowicz, Warszawa 2020.
- Mielnik B., *Status prawny cudzoziemców w Polsce* [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.
- Monar J., *Solidarity as a challenge for the EU: The case of justice and home affairs*, „EU Studies in Japan”, 2015, Nr 35.
- O’nions H., *Asylum — A Right Denied: A Critical Analysis of European Asylum Policy*, London 2016.
- Patrick P. L., Schmid M. S., Zwaan K., *Language analysis for determination of origin. The Oxford Handbook of Language and Law*, Oxford 2012.
- Peers S., Moreno-Lax V., Garlick M., Guild E., *EU Immigration and Asylum Law (Text and Commentary): Second Revised Edition: Volume 3: EU Asylum Law*, Leiden 2015.
- Potyrała A. [w:] *Karta Praw Podstawowych. Komentarz*, red. A. Wróbel, Legalis 2020.
- Rogala R. [w:] *Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. J. Chlebny, Legalis 2020.
- Recchi E., *Cross-State Mobility in the EU*, „European Societies”, 2009, Nr 10.
- Sendecki P., *Prawa uchodźców w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i innych aktów prawnych — część I*, „Palestra” 2001 r., nr 5–6,
- Skorupka J. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Legalis 2021.

Trzcziński J., Wiącek M., *Znaczenie art. 27 Konstytucji dla statusu jednostki w RP* [w:] *Państwo Prawa — Parlamentaryzm — Sądownictwo Konstytucyjne. Pamięci Profesora Zdzisława Czeszejki-Sochackiego*, red. A. Jamróz, Białystok 2012.

Wencel K., *Prawa cudzoziemców w postępowaniu przed organami administracji publicznej*, „Analizy, Raport, Ekspertyzy”, 2009, Nr 4.

Wróbel A. [w:] *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce. Zasady Ogólne. Tom I*, red. M. Chmaj, L. Leszczyński, W. Skrzydło, J. Z. Sobczak, A. Wróbel, Kraków 2002.

Źródła prawa i akty typu *soft law*:

Dyrektywa Rady 2009/50/WE z dnia 25 maja 2009 r. w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu podjęcia pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji (Dz. U. UE. L. z 2009 r. Nr 155, str. 17).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1883 z dnia 20 października 2021 r. w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu zatrudnienia w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji oraz uchylecia dyrektywy Rady 2009/50/WE (Dz. U. UE. L. z 2021 r. Nr 382, str. 1).

Dyrektywa Rady 2003/110/WW z dnia 25 listopada 2003 R. w sprawie pomocy w przypadkach tranzytu do celów deportacji drogą powietrzną (Dz. Urz. UE. L Nr 321, str. 26).

Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz. Urz. UE. L Nr 180, str. 22),

Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG (Dz. U. UE. L. z 2004 r. Nr 158, str. 77).

Dyrektywa Rady 2004/81/we z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentu pobytowego wydawanego obywatelom państw trzecich, którzy są ofiarami handlu ludźmi lub wcześniej byli przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, którzy współpracują z właściwymi organami (2004/81/WE).

Dyrektywa Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między Państwami Członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami (Dz. U. UE. L. z 2001 r. Nr 212, str. 12).

Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 635/2006 z dnia 25 kwietnia 2006 r. uchylające rozporządzenie (EWG) nr 1251/70 dotyczące prawa pracowników do pozostania na terytorium państwa członkowskiego po ustaniu zatrudnienia w tym państwie (Dz. Urz. z 1958 r., L 30, s. 597).

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *The Principle of Non-Refoulement as a Norm of Customary International Law. Response to the Questions Posed to UNHCR by the Federal Constitutional*

Guidelines on International Protection No. 13: Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees,

Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees.

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, April 2019, HCR/1P/4/ENG/REV.

UNHCR Provisional Comments on the Proposal for a Council Directive on Minimum Standards on Procedures in Member States for Granting and Withdrawing Refugee Status (Council Document 14203/04, Asile 64, of 9 November 2004).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2303 z dnia 15 grudnia 2021 r. ustanawiające Agencję Unii Europejskiej ds. Azylu i uchylające rozporządzenie (UE) nr 439/2010 (Dz. U. UE. L. z 2021 r. Nr 468, str. 1).

Dyrektywa Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w Państwach Członkowskich (Dz. U. UE. L. z 2005 r. Nr 326, str. 13 z późn. zm.).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona) (Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 180, str. 60).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie wzoru formularza wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (Dz.U. z 2015 r. poz. 1859).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie wniosków i dokumentów dotyczących prawa pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywateli Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin z dnia 26 lipca 2021 r. (Dz.U. z 2021 r. poz. 1392).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie wniosków i dokumentów dotyczących prawa stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywateli Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin z dnia 26 lipca 2021 r. (Dz.U. z 2021 r. poz. 1391).

Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej wersje skonsolidowane (Dz. Urz. UE C 326/1 z 26.10.2012, s. 47–390).

Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 519 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1264 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1697 z późn. zm.).

Orzeczenia:

1. Wyrok NSA z 12.07.2016 r., II GSK 409/15, LEX nr 2142290.

Wyrok NSA z dnia 14 marca 2019 r. II OSK 1118/17, Legalis Nr 1940244.

- Wyrok NSA z dnia 5 lipca 2018 r., II OSK 2003/16, LEX nr 2524690.
- Wyrok NSA z dnia 19 września 2019 r. II OSK 1849/19, Legalis Nr 2292291.
- Wyrok NSA z dnia 25 sierpnia 2020 r. II OSK 3734/19, Legalis Nr2620896.
- Wyrok NSA w sprawie II OSK 3734/19, LEX nr 3157692.
- Wyrok NSA z 17.08.1999 r., V SA 89/99, LEX nr 49870.
- Wyrok NSA z dnia 15 października 2001 r., V SA 626/01, LEX nr 51267.
- Wyrok NSA z dnia 17 września 2020 r., II OSK 517/20, LEX nr 3167474.
- Wyrok NSA z 10.4.2018 r., II OSK 2384/17, niepubl.
- Wyrok NSA z 28.6.2018 r., II OSK 3326/17 niepubl.
- Wyrok NSA z 5.07. 2018 r. II OSK 2003/16, LEX nr 2524690.
- Wyrok NSA z 28.12. 2017, II OSK 2604/17, Legalis nr 1731225.
- Wyrok WSA w Warszawie z 9.6.2017 r., IV SA/Wa 263/17, Legalis 1674809.
- Wyrok WSA w Warszawie z 27.07.2011 r., V SA/Wa 1074/10, LEX nr 1088435.
- Wyrok WSA w Warszawie z 6.11.2014 r., VI SA/Wa 880/14, LEX nr 1752165.
- Wyrok SN z 22.3.2007 r., V KK 190/06, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 692;
- Wyrok SN z 24.7.2008 r., V KK 28/08, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 1532.
- Wyrok WSA w Warszawie z 19.10.2015, IV SA/Wa 1385/15, Legalis nr 1774805.
- Wyrok WSA w Warszawie z 27.07.2011 r., V SA/Wa 1074/10, LEX nr 1088435.
- Wyrok WSA w Warszawie z 30.08.2018 r., IV SA/Wa 1117/18, LEX nr 2998981.
- Wyrok TK z 15.11.2000 r., P 12/99, OTK 2000, Nr 7, poz. 260, s. 1302.
- Wyrok TS C-85/96 *Martinez Sala*, , ECLI:EU:C:1998:217.
- Wyrok TS, C-202/11, *Anton Las v. PSA Antwerp NV [GC]*, ECLI:EU:C:2011:291.
- Wyrok TS z 8.11.2012 C-461/11, *Ulf Kazimierz Radziejewski v. Kronofogdemyndigheten i Stockholm*, ECLI:EU:C:2012:570.
- Wyrok TS z 28.11.1989, C-379/87, *Anita Groener v. Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee*, ECR I-3967.
- Wyrok TS z 6.6.2000 C-281/98, *Roman Angonese przeciwko Cassa di Risparmio di Bolzano SpA*, E.C.R. I-4139.
- Wyrok TS z 2.10.2003 r., C-148/02 *Carlos Garcia Avello przeciwko Państwu Belgijskiemu*, ECLI:EU:C:2003:539.
- Wyrok TS z 11.07.1985, C 137/84 *Mutsch*, E.C.R. I-2681.
- Wyrok TS z 24.11.1998, C-274/96 *Bickel i Franz*, E.C.R. I-763.
- Wyrok TS z 5.02.2015, C-317/14, Komisja Europejska przeciwko Królestwu Belgii, ECLI:EU:C:2015.
- Wyrok TS z 24.11.1992, C-286/90 *Poulsen and Diva Navigation*, ECLI:EU:C:1992:453.

Wyrok TS z 16.7.2015 r., C-83/14, *CEZ Razpredelenie Bylgarija AD p. Komisija za zashtita ot diskriminacija*, EC- LI:EU:C:2015:480.

Wyrok ETPCz z 5.10.2000, *Maaouia przeciwko Francji*, skarga nr 39652/98.

Varia:

LEFT IN LIMBO: UNHCR study on the implementation of the Dublin III Regulation, UNHCR, 2017.

UNHCR Provisional Comments on the Proposal for a Council Directive on Minimum Standards on Procedures in Member States for Granting and Withdrawing Refugee Status (Council Document 14203/04, Asile 64, 9.11.2004).

ECRE Comments for the ECRE on the Amended Commision proposal to recast the Asylum procedures Directive, (COM(2011)319).

Bibliografia do rozdziału 7

Literatura:

Abramczyk M., Sak M., *Kształcenie ustawiczne głuchych* [w:] *Edukacja głuchych*, red. Sak M., Warszawa 2014,

Antas-Jaszczuk A., Nikitin S., *Zastosowanie technologii w procesie rewalidacji osób z wadami słuchu*, „Student niepełnosprawny. Szkice i rozprawy”, 2014, Nr 14.

Antonini R., Cirillo L., Rossato L., Torresi I. (red.), *Non-professional Interpreting and Translation: State of the art and future of an emerging field of research*, Amsterdam-Philadelphia, 2017.

Batterbury S. C. E., Ladd N. P., Gulliver M. S., Alker D., Krausneker V., Turner G., *An Agenda for Change: Principles and Guidelines for Policy Making and Research in Deaf Related Areas*, „Deaf Worlds”, 2003, Nr 19.

Błaszczak-Banasiak A., Majdzińska K., Zima-Parjaszewska M., *Dostęp osób z niepełnosprawnościami do wymiaru sprawiedliwości — analiza i zalecenia*, „Zasada równego traktowania — prawo i praktyka nr 21”, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich, 2016, Nr 7.

Błaś A., *Niektóre aspekty ochrony prawnej języka polskiego*, „Przegląd Prawa i Administracji”, 2001, Tom XLVII.

Cera R. [w:] *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. A Commentary*, red. V. Della Fina, R. Cera, G. Palmisano, Springer 2017.

Cleve J. V. Van, *Deaf History Unveiled: Interpretations from the New Scholarship*, Washington 1993.

Czajkowska-Kisil M., *Sytuacja CODA/KODA* [w:] *Osoby głuche w Polsce 2020 wyzwania i rekomendacje. Raport Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych*, red. B. Imiołczyk, Warszawa 2020.

Drachal J., Wiktorowska A., Rząsa, G. [w:] *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, red. Hauser R., Wierzbowski M., LEX 2021.

Emmorey K., McCullough S., *The bimodal bilingual brain: Effects of sign language experience. Brain and language*, „Brain and Language”, Tom 109, 2009, Nr 2–3.

- Furth H. G., *Thinking without language, psychological implications of deafness*, New York 1966.
- Furth H.G., *Linguistic deficiency and thinking: Research with deaf subjects, 1964–1969*, „Psychological Bulletin”, 1971, Nr 76.
- Gallaudet E. M., *The Milan Convention*, „American Annals of the Deaf and Dumb”, 1881, Nr 26, 1–16.
- Garncarek M., *Polski język migowy w nauczaniu osób słyszących. Wskazówki metodyczne*, „Język w komunikacji”, 2012, Nr 2.
- Gertz G., Boudreault P., *The SAGE Deaf Studies Encyclopedia*, London 2016.
- Jakoniuk-Diallo A., *Formy komunikacji wykorzystywane w porozumiewaniu się osób głuchoniewidomych*, „Studia Edukacyjne”, 2020, Nr 57.
- Krausneker V., *The protection and promotion of sign languages and the rights of their users in Council of Europe member states: Needs analysis*, Vienna 2008.
- Kubuj K. [w:] *Konstytucja RP. Tom I–II. Komentarz*, red. M.Safjan, L. Bosek, Legalis 2016.
- Kozłowski G., Wojda P., *Wspieranie osób głuchoniewidomych w komunikowaniu się i przewodnictwie w świetle polskich rozwiązań prawnych i nowych propozycji*, „Rocznik Przekładoznawczy”, 2021, Nr 16.
- Kubarewicz A., *Tłumacz-przewodnik jako forma pracy asystenta osobistego osoby głuchoniewidomej*, „Niepełnosprawność”, 2012, Nr 7.
- Kościelniak L., Moroń M., *Historia migana — między narracją a przekładem. Uwagi metodologiczne do zbierania i opracowywania relacji osób niesłyszących*, „Wrocławski Rocznik Historii Mówionej”, 2017, Rocznik VII.
- Kaczocha M., Mazuryk M., *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, LEX 2011.
- Kubacki A. D., *Ocena regulacji ustawowych w odniesieniu do zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Próba podsumowania*, „Comparative Legilinguistics”, Nr 35/2018,
- Kowalski P., Mikołajczyk A., Zimny B., *Jak wdrażać ustawę o zapewnianiu dostępności?*, 2019/el.
- Kalata-Zawłocka A., Łacheta J., *Profesjonalny tłumacz języka migowego — a kto to taki?* [w:] *Tłumacz: sługa, pośrednik, twórca?*, red. M. Guławska-Gawkowska, K. Hejwowski, A. Szczęsny, Warszawa 2012, s. 223–233.
- Kalata-Zawłocka A., *Społeczne i językowe konteksty tłumaczenia języka migowego w Polsce*, Warszawa 2017.
- Kalata-Zawłocka A., *Głusi i tłumacze PJM* [w:] *Osoby Głuche w Polsce 2020. Wyzwania i Rekomendacje*, Komisja Ekspertów ds. Osób Głuchych, 2020.
- Krausneker V., *Has Something Changed? Sign Languages in Europe: the Case of Minorised Minority Languages*, „Deaf Worlds”, 2003, Nr 19.
- Kalata-Zawłocka A., *Głusi i tłumacze PJM o tłumaczeniu języka migowego w Polsce kiedyś i dziś*, „Między Oryginałem a Przekładem”, 2021, Nr 54.
- Kulińska K., *Legal and practical aspects of access to health care for persons with hearing loss in selected European countries*, „Wrocław Economic Review”, 2018, Nr 24, 79–95.

- Ladd P., Gulliver M., Batterbury S., *Reassessing minority language empowerment from a Deaf perspective: the other 32 languages*, „Deaf worlds”, 2003, Nr 19.
- Ladd P., *Understanding Culture of Deaf: In Search of Deafhood*, Clevedon 2003.
- Lomas G. I., Andrews J. F., Shaw P. C., *Deaf and Hard of Hearing Students* [w:] *Handbook of Special Education*, red. M. Kauffman, D. P. Hallahan, Pullen P. C., Routledge 2011.
- Lubowiecki D., *Przygotowanie podmiotów wykonujących usługi publiczne do kontaktu z osobami niesłyszącymi w świetle założeń Ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się*, „Rynek-Społeczeństwo-Kultura” 2017, Nr 2.
- Łaszczyca G., *Akta sprawy w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2014,
- Muhlke A. M., *The right to language and linguistic development: Deafness from a human rights perspective*, Virginia Journal of International Law, 2000, Nr 40.
- Meulder M. De, Murray J., *Buttering Their Bread on Both Sides? The Recognition of Sign Languages and the Aspirations of Deaf Communities*, „Language Problems and Language Planning”, 2017, Nr 41.
- Meulder M. De, *The legal recognition of sign languages*, „Sign Language Studies”, 2015, Nr 15.
- McCullough S., Emmorey K., Sereno M., *Neural organization for recognition of grammatical and emotional facial expressions in deaf ASL signers and hearing nonsigners*, „Cognitive Brain Research”, 2005, Nr 22.
- Marciniak K., Paczkowski A., Zawada Z., *Egzamin państwowy na prawo jazdy w wersji dla osób niesłyszących*, „The Archives of Automotive Engineering — Archiwum Motoryzacji”, 2018, Nr 3.
- Marschark M., Spencer P.E., *The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education. Volume II*, Oxford 2010.
- Noodin M., Craig Ch., Osawamick-Sagassige M., *Deaf-centric and Sovereign: Translation as a Tool for Changing Audism and English Dominance*, „Altre Modernità: Rivista di studi letterari e culturali”, 2019, Nr 2.
- Oniszcuk J., *Konstytucja RP w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Kraków 2000.
- Piórkowska-Flieger J., Patyra S., *Przestępstwo zniewagi Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, „Prokuratura i Prawo”, 2012, Nr 3.
- P. Polański (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Komentarz*, Legalis 2021.
- Pyter M. [w:] A. Balicki, M. Pyter, *Prawo oświatowe. Komentarz*, red. A. Balicki, M. Pyter, Legalis 2017.
- Rutkowski M., *Asystentura funkcjonalna tłumaczy-przewodników a jakość życia osób głuchoniewidomych-komunikat z badań*, „Niepełnosprawność-Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, 2019, Nr 35.
- Rząsa G. [w:] *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, red. B. Adamiak, J. Borkowski, Legalis, 2021.
- Raszewska-Skałeczka R., *Szkoła publiczna jako zdecentralizowany podmiot administracji publicznej. Studium administracyjnoprawne*, Wrocław 2019.

- Stone Ch., *A Deaf translation norm?* [w:] *The Routledge Handbook of Translation and Media*,
- Czaplicki S, Szpor G., *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Komentarz*, Legalis 2019.
- Singleton J. L., Tittle M. D., *Deaf Parents and Their Hearing Children*, „Journal of Deaf Studies and Deaf Education”, 2000, Nr 5.
- Seatzu F. [w:] *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, red. V. Della Fina, R. Cera, G. Palmisano, Springer 2017.
- Szuszc M., *Udział tłumacza w procesie jako gwarancja rzetelnego procesu* [w:] *Strona obcej narodowości przed sądami krajowymi*, red. E. Macierzyńska-Franaszczuk, Zoll F., 2017.
- Szalotka A., *Funkcjonowanie aplikacji mobilnych pomocnych w walce z pandemią COVID-19 w świetle wybranych norm prawnych*. „Ekonomia” 2021, Nr 27.
- Staszczuk J., *Język migowy w administracji*, „Przegląd Prawa Publicznego”, 2017, Nr 4.
- Sandler W., Lilo-Martin D., *Natural Sign Languages* [w:] *Handbook of Linguistics*, red. M. Aronoff, J. Rees-Miller, Oxford 2001.
- Skutnabb-Kangas T., *Linguistic Genocide in Education or Worldwide Diversity and Human Rights*, New York-London 2013.
- Stokoe W.C., *Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication System of the American Deaf*, „Studies in Linguistics, Occasional Papers”, 1960, Vol. 8.
- Świdziński M. (red.), *Sytuacja osób głuchych w Polsce. Raport zespołu ds. g/Głuchych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich*, Warszawa 2014.
- Tomaszewski P., Moroń E., *Quo vadimus? Dynamika paradygmatów głuchoty we współczesnym świecie* [w:] *Kultura a zdrowie i niepełnosprawność*, red. J. Kowalska, R. Dziurła, K. Bargiel-Matuszewicz, 2018, 2014.
- Tupi E., *Sign Language Rights in the Framework of the Council of Europe and its Member States*, Helsinki 2019.
- Uerpmann-Witzack R., *The Law-Making Function of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities*, „Wrocław Review of Law, Administration & Economics”, Nr 2(8)/2018.
- Vernon M., *Fifty years of research on the intelligence of deaf and hard-of-hearing children: A review of literature and discussion of implications*, „Journal of deaf studies and deaf education”, 2005, Nr 10, 225–231).
- Varennnes F., *Report of the Special Rapporteur on minority issues*, A/HRC/37/66, 2018.
- Varennnes F., *Education, language and the human rights of minorities Report of the Special Rapporteur on minority issues*, A/HRC/43/47, 2020.
- Varney E., *art. 21* [w:] red. I. Bantekas, M. A. Stein, D. Anastasiou, *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. A Commentary*, 2018.
- Wit M. de, Crasborn O., Napier J., *Interpreting international sign: mapping the interpreter's profile*, „The Interpreter and Translator Trainer”, Tom 15, 2021, Nr 2.
- Wheatley M., Pabsch A., *Sign Language Legislation in the European Union*, Brussels 2012.

Wiazowski J., *Can Braille be revived? A possible impact of high-end Braille and mainstream technology on the revival of tactile literacy medium*, „Assistive Technology Journal. RE-SNA”, 2014, Nr 26.

Wiazowski J., *Rola technologii wspomagających w funkcjonowaniu społecznym uczniów z niepełnosprawnością wzroku w kontekście edukacji włączającej*, „Forum Pedagogiczne” 2016, Nr 1.

Wolniak R., *Wybrane aspekty postrzegania potrzeb osób niepełnosprawnych przez pracowników urzędów miejskich w województwie śląskim*, „Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska” 2016, z. 92.

Źródła prawa i akty typu *soft law*:

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (Dz.Urz.UE.L Nr 327, str. 1).

Decyzja wykonawcza Komisji (UE) 2018/1524 z dnia 11 października 2018 r. ustanawiająca metodykę monitorowania i zasady przekazywania przez państwa członkowskie sprawozdań zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (Dz. U. UE. L. z 2018 r. Nr 256, str. 108 z późn. zm.).

Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji (Dz. U. UE. L. z 2001 r. Nr 145, str. 43 z późn. zm.).

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 25 października 2011 r. w sprawie mobilności i integracji osób niepełnosprawnych oraz europejskiej strategii na rzecz osób niepełnosprawnych 2010–2020 (2010/2272(INI)) (Dz. Urz. UE C z 2013 Nr 131).

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 23 listopada 2016 r. w sprawie języków migowych i zawodowych tłumaczy języka migowego (2016/2952(RSP)) (Dz. UE C z 2018 Nr 224).

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 13 listopada 2018 r. w sprawie norm minimalnych dla mniejszości w UE (2018/2036(INI)), (Dz. UE C z 2020 Nr 363).

Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Unia równości: Strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030* (COM/2021/101).

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier*, (COM(2010) 636).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 151, s. 70).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych (Dz.U. 1987 nr 18 poz. 112).

Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Protecting and promoting sign languages in Europe, Resolution 2247 (2018), pkt. 5.2.; Parliamentary Assembly of the Council*

of Europe, Protecting and promoting sign languages in Europe, Recommendation 2143, 2018.

Resolution on sign languages for the deaf (Dz. Urz. UE C z 1998 Nr 187 s. 236).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych z dnia 30 października 2006 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1517).

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie egzaminowania osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami, szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez egzaminatorów oraz wzorów dokumentów stosowanych w tych sprawach z dnia 28 czerwca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1206).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. — Prawo oświatowe (tj. z dnia 18 maja 2021 r. — Dz.U. z 2021 r. poz. 1082).

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami ((t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1212 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1062).

Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz. U. poz. 848).

Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. — Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2021 r. poz. 162).

Ustawa z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 172 i 1493).

Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1383).

Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz.U. z 2019 r. poz. 123 i 730).

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 lipca 2015 r. w sprawie powołania Zespołu do przeglądu i oceny funkcjonowania ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz. Urz.MS.2015.193).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. z 2014 r. poz. 1145 t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 227).

Załącznik Nr 3 do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 czerwca 2012 r. w sprawie rejestru tłumaczy polskiego języka migowego, systemu językowo-migowego i sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych (Dz.U. z 2012 r. poz. 652).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 lipca 2020 r. — Regulamin Naczelnego Sądu Administracyjnego (Dz. U. poz. 1202).

Orzeczenia:

Wyrok TK z 21.10.2014, K 38/13, OTK-A 2014, Nr 9, poz. 104.

Wyrok TK z 6.2.2007., P 25/06, OTK-A 2007, Nr 2, poz. 9.

Wyrok TK z 25.6.2013, sygn. akt: P 11/12, OTK-A 2013, nr 5, poz. 62.

- Wyrok NSA z 25.04.2012, I OSK 248/12, LEX nr 1264738, LEX nr 1264738.
- Wyrok NSA z 10.06.2020, sygn. akt: I OSK 2143/19, LEX nr 3196078.
- Wyrok WSA w Olsztynie z 3.10.2007, sygn. akt: I SA/Ol 404/07, Legalis Nr 269166.
- Wyrok WSA w Gliwicach z 5.11.2013, III SA/Gl 1394/13, Legalis nr 872194.
- Wyrok WSA w Olsztynie z 3.10.2007, I SA/Ol 404/07, LEX nr 460785.
- Wyrok WSA w Poznaniu z 24.10.2019, II SA/Po 332/19, LEX nr 2748550.
- Wyrok WSA w Gliwicach z 30.08.2016, IV SA/Gl 814/15, LEX nr 2098941.
- Wyrok WSA w Warszawie z 22.11.2012, I SA/Wa 1116/12, LEX nr 1248035.
- Wyrok WSA w Szczecinie z 30.01.2013, II SA/Sz 1217/12, LEX nr 1298615.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 10.05.2006, sygn. akt: III SA/Gd 615/05, LEX nr 878033.
- Wyrok WSA w Poznaniu z 15.01.2015, IV SA/Po 1051/14, LEX nr 1629556.
- Wyrok WSA w Lublinie z 22.02.2012, I SA/Lu 681/11, LEX nr 1616325.
- Wyrok NSA z 21.08.2018, I OSK 1124/18, LEX nr 2588317.
- Wyrok NSA z 10.06.2015, sygn. akt: II GSK 986/14, LEX nr 1765567.
- Wyrok SN z dnia 11.03.2010 r., IV CSK 388/09, LEX nr 1111021.
- Wyrok SA w Katowicach z 13.9.2011 r., II AKa 210/11, KZS 2011, Nr 12, poz. 65.
- Wyrok SN z 25.02.1974 r., II KR 371/73, OSNKW 1974, nr 6, poz. 117.
- Wyrok SN z 6 maja 1983 r., IV KR 74/83, OSNKW 1983, nr 12, poz. 102.
- Wyrok SN z 25.11.2015, II CSK 872/14, LEX nr 1968439.
- Postanowienie WSA w Szczecinie z 7.10.2016, II SA/Sz 598, Legalis Nr 1532362.
- Postanowienie WSA w Warszawie 7.03.2016 r., sygn. akt: I SA/Wa 52/16, Legalis Nr 1463613.
- Postanowienie WSA w Warszawie z 16.10. 2015 r., sygn. akt: I SA/Wa 647/15, Legalis Nr 1369758.
- Postanowienie WSA w Warszawie z 15.02.2016 r., sygn. akt: I SA/Wa 52/16, Legalis Nr 1463613.
- Postanowienie WSA w Warszawie z 18.06.2015 r., sygn. akt: I SA/Wa 647/15, Legalis Nr 1369758.
- Postanowienie WSA w Szczecinie z 16.09.2016, II SA/Sz 601/16.
- Uchwała SN z 19.07.2011 r., III CZP 36/01, OSNC 2002/1/7.

Zakończenie

Literatura:

Szubiakowski M., *Język urzędowy w postępowaniu podatkowym i celnym*, „Przegląd Podatkowy”, 2001, Nr 11.

Źródła prawa:

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 marca 2023 r. w sprawie warunków technicznych dokonywania wpisów danych SIS oraz aktualizowania, usuwania i wyszukiwania danych SIS poprzez Krajowy System Informatyczny (KSI) (Dz. U. poz. 428).

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 103 z późn. zm.).

Orzeczenia:

Wyrok TS z 11.12.2007 w sprawie C-161/06 *Skoma-Lux*, ECLI:EU:C:2007.

Wyrok TS z 25.01.1979 w sprawie 98/78 *Racke*, ECLI:EU:C:1979:14.

Wyrok TS z 4.06.2009 r w sprawie C-560/07 *Balbiino AS*, ECLI:EU:C:2009:341.

Wyrok TS z 9.09.2003 w sprawie C-361/01 P *Kik przeciwko OHMI*, ECLI:EU:C:2003:434.

Wyrok NSA z 28.02.2018 r., I GSK 114/16, LEX nr 2483959.

Wyrok NSA z 10.10.2001 r., V SA 338/01, LEX nr 685554.

Wyrok NSA z 4.02.2020 r., II OSK 3294/19, LEX nr 3010273.

Wyrok NSA z 8.12.2020 r., II OSK 790/20, LEX nr 3108872.

Wyrok NSA z 14.12.2005 r., II OSK 1038/05, LEX nr 859965.

Spis rysunków

Rysunek 1. Relacja język-naród-państwo	26
Rysunek 2. Model demokracji etnolingwistycznej	46
Rysunek 3. Model zależności językowych w wielopoziomowej i multicentrycznej administracji publicznej	48
Rysunek 4. Układ translacyjny	175
Rysunek 5. Transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego	202

Spis tabel

Tabela 1. Autonomia językowa agencji Unii Europejskiej	132
Tabela 2. Tłumaczenie w przepisach szczególnych	158
Tabela 3. Szyk zdania a wybór ekwiwalentu modalnego w tłumaczeniu tekstu prawnego	180
Tabela 4. Transkrypcja i transliteracja nazw państw i terytoriów niesamodzielnych według KSNG RP	194
Tabela 5. Różnice w transliteracji rosyjskich imion i nazwisk	195
Tabela 6. Porównanie przepisów art. 14 ust. 2 u.z.t.p. i § 49 ust. 2 k.z.t.p.	206
Tabela 7. Zaprzysiężenie tłumacza przysięgłego w perspektywie historycznej	248
Tabela 8. Projekt nowelizacji ustawy o języku migowym z 2018 roku	413

Legal Translation and Interpreting in the Functioning of Public Administration

Summary

The subject of the monograph is legal translation and interpreting in the functioning of public administration and its legal nature. Translation and interpreting were examined from the perspective of the legal conditions determining various translation models in public administration and from the perspective their forms and functions.

The root assumption behind the research was the distinction between the language(s) of public administration, language(s) of administrative law and the actual multilingualism of its environment. Translation enables the formation of language relations directly between the administration and administered entities and incorporation of documents drawn up in a foreign language into the national legal order. The creation of language relations has also become an indispensable element of the law-making process (in particular, the supranational law of the European Union) and its application. In the latter case, they are increasingly diverse and complicated. Today, national public administration authorities and administrative courts are expected to be prepared to conduct a multilingual interpretation of law, to formulate linguistically precise questions for a preliminary ruling to the Court of Justice of the European Union, to be able to conduct a comparative law analysis of conflicting public law norms, to be ready to cooperate with foreign public administration authorities and to issue and accept extraterritorial administrative acts. This picture is complemented by the gradual emancipation of linguistic human rights. More and more linguistic minorities other than national and ethnic minorities expect to be able to communicate with public institutions in their own language.

The overarching goal of the book was to create a multi-faceted characterization of translations that are used in various spheres of public administration, based on the analysis of legal acts and the determination of the purpose and function of translation in each of them. The detailed considerations were based on the research thesis according to which translation is a legal institution necessary for the functioning of public administration in the European legal space.

The book consists of seven chapters, introduction, and conclusion.

The **introduction** presents the genesis and justification of the overarching goal of the work and systematizes six complementary operational goals. The extensiveness of the research material required a precise selection and justification of research methods so as not to exceed the framework appropriate for the area of administrative law. Accepting the postulates of the leading legal scholars regarding the need for external integration of legal sciences as justified, I decided to include subsidiary methods and concepts (only to the extent necessary and to describe extra-legal phenomena) derived from translation studies and sociolinguistics.

The **first chapter** titled *Translation and the language of functioning of public administration* serves to delineate the research field of the book. It discusses in detail the relationship between language and public administration. It opens with a review of the literature on the role of language in administration and administrative law. Then, the relationship between the language, the nation and the state are presented in historical terms, followed by description of the most important assumptions of the state's language policy and the functions that the language fulfills for public administration. Chapter includes considerations on the gradual development of norms regarding linguistic human rights in instruments of international law of universal scope, in regional international law (with particular emphasis on the acquis of the Council of Europe) and in European Union law. The conclusions resulting from the preliminary analysis of the role of official languages and linguistic human rights were later presented in the context of the model of ethnolinguistic democracy, which assumes that people and entire nations are not treated equally and with due respect in democratic discourse, unless they are free to use their own language. Translation is the *modus operandi* of ethnolinguistic democracy and a guarantee of discourse equality. This assumption is ideologically close to the concept of multilingual EU administration and the principle of a democratic state ruled by law. This model is language-oriented; therefore, it was supplemented with the concepts of *language spaces of public administration* and their *legal determinants*.

The basic legal determinants include the principle of multilingualism of the EU administration, linguistic autonomy of EU institutions, the principle of the Polish official language, the principle of non-discrimination on the grounds of language and linguistic rights of minorities (national, ethnic, foreigners and people experiencing permanent or temporary difficulties in communicating in the official language). Based on the above assumptions, an original model of language dependencies in

multi-level and multicentric administration was constructed. Lastly, the first chapter characterizes the basic legal determinant, which is the principle of the Polish official language and its relationship with translation, including the issue of translating acts of international law and the institution of an auxiliary language of national and ethnic minorities.

The **second chapter** titled *Translation and multilingualism in the administration of the European Union*, discusses how the multilingualism of the European Union affects public administration. The chapter discusses issues such as, the origins and features of the multilingualism of the European Union, the multilingualism of the sources of European Union law, the multilingual interpretation of EU law, the language systems of the institutions, bodies and agencies of the European Union, the scope of protection of the linguistic rights of citizens and linguistic minorities in the European Union and the role of translation in European administrative cooperation.

The **third chapter** titled *Translation for administrative and legal purposes* systematizes legal terminology related to translation and interpreting in administrative law and defines various types of translation and interpreting in domestic administrative law. These findings were compared with the characteristics of translations for legal purposes in the field of translation studies. Particular attention was paid to the concept of the translation system and the equivalence relationship between linguistic phrases expressed in languages related to the law. The considerations include the issue of specific methods interpreting and the way they are used in the functioning of public administration. A significant part of the third chapter is devoted to the problems of transcription and transliteration of names and surnames and its impact on the correct transposition of documents into the national legal order.

The **fourth chapter** titled *Entities authorized to prepare translations* contains a discussion of the legal and professional status of sworn translators, notaries, and consuls, as well as characterization of the legal nature of the translations prepared by them.

The **fifth chapter** is titled *Translation in administrative proceedings*, court-administrative proceedings, and enforcement proceedings in administration. The preparation of this chapter was preceded by an extensive case law query, which served as a basis to identify the main lines of case law regarding the translation of applications, the use of translations in technical and procedural activities in the course of proceedings and measures to discipline the course of proceedings, the use of translations in explanatory proceedings, the admissibility of translating

administrative decisions and the so-called burden of translation in administrative proceedings which is related with problem of incurring translation costs. Issues relating to general administrative proceedings are each time juxtaposed with the case law issued on the basis of the Tax Ordinance. As part of the issues related to translation in administrative court proceedings, reference was made to i.e., admissibility of translation as supplementary evidence in administrative court proceedings and the right to free assistance of an interpreter in administrative court proceedings in the context of the grounds for invalidity of these proceedings. The chapter closes with a discussion of issues related to the translation of documents as part of mutual assistance in the recovery of taxes, duties, and other pecuniary liabilities.

Chapter six is focused on *Translation in Immigration and Asylum Law*. It covers a wide spectrum of problems related to translation in the context of border management, including the issue of access to an interpreter and the use of translation in procedures related to the entry into the territory of the Republic of Poland of citizens of the European Union Member States, the prohibition of discrimination of European Union citizens enjoying the freedom of movement based on language. Translations in individual proceedings related to foreigners applying for international protection are discussed separately.

Chapter 7 deals with *Translations for persons experiencing permanent or temporary difficulties in communicating in Polish*. It presents the issues of communication accessibility of public administration and individual guarantees related to access to translation into Polish Sign Language, Polish Sign Language System and Communication System for the Deaf-Blind Persons. The foundation of this chapter is the supporting thesis according to which the study of the administrative and legal situation of people experiencing permanent or temporary difficulties in communicating in Polish, it is necessary to change the paradigm and focus research efforts on language rights and communication accessibility of public institutions, instead of the disability-based perspective. A comprehensive study of these issues required an in-depth literature review and involved conducting a comparative legal analysis of the status of sign languages (natural languages) and other means of communication in various legal systems.

In **conclusion**, the research thesis was verified, a summary of the implementation of research goals was made, and *de lege ferenda* conclusions and postulates formulated in individual chapters were collected. At the end, the desired directions of further detailed research on translations

in public administration were indicated, for which the prepared monograph can be a useful source of reference due to the proposed theoretical concepts, systematization of legal terms and conclusions resulting from an extensive case law query.

Uniwersytet
Wrocławski

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego
ul. Fryderyka Joliot-Curie 12
50-383 Wrocław
wydawnictwo@uwr.edu.pl